

**NYUGAT-MAGYARORSZÁGI
TUDOMÁNYOS INTÉZET**

Közleményei

151. sz.

Témavezető:

Szörényiné Dr. Kukorelli Irén

Készült a Miniszterelnöki Hivatal Nemzeti Területfejlesztési Hivatal megbízásából
a VI/L-684/2002 számú szerződés alapján.

**„SZIGETKÖZI TÉRSÉG ÉS A MOSONI-DUNA
TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJÁNAK
AKTUALIZÁLÁSA**

(Külső környezet, területi adottságok)

GYŐR, 2003. MÁJUS

Közreműködők és fejezetszerzők:

Csizmazia Zoltán, szociológus, tudományos segédmunkatárs MTA RKK NYUTI

Edelényi Béla, geográfus, tudományos segédmunkatárs MTA RKK NYUTI

Hardi Tamás, geográfus, tudományos munkatárs MTA RKK NYUTI

Lapsánszky András, jogász MTA RKK NYUTI

Nárai Márta, szociológus, tudományos segédmunkatárs MTA RKK NYUTI

Németh Krisztina, közgazdász, kutatásszervező MTA RKK NYUTI

Szörényiné Kukorelli Irén, geográfus, tudományos főmunkatárs MTA RKK NYUTI

Szerkesztette:

Kasztnerné Kőműves Mária, közgazdász, kutatásszervező MTA RKK NYUTI

Minden jog fenntartva. A kötet egészének vagy részeinek másolása és sokszorosítása csak a témavezető engedélyével lehetséges.

TARTALOMJEGYZÉK

I. A Szigetköz lehatárolása – avagy mit tekintünk Szigetköznek.....	11
I.1. Természetföldrajzi lehatárolás.....	12
I.1.1. Szigetköz a kistájkataszter szerint	12
I.1.2. A két folyóág közötti és a Duna és Mosoni-Duna vonalát érintő települések összessége	13
I.2. Társadalmi kapcsolatrendszer – kistérségi társulások	14
I.2.1. A Szigetközi Önkormányzatok Szövetsége	14
I.2.2. Alsó-Szigetközi Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulása	15
I.2.3. Felső DUNATÁJ Társulás.....	16
I.2.4. Felső-Mosoni-Duna menti Önkormányzatok Térségfejlesztési Tájrehabilitációs Társulása	16
I.2.5. Nyugati Kapu Térségfejlesztési Társulás.....	17
I.2.6. Rábcatorok Településeinek Regionális Fejlesztési Társulása	17
I.2.7. Kelet-Hanság Kapuja Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulása	18
I.2.8. A Nyugati – Kapu SAPARD kistérség tagjai a következő települések	19
I.3. Statisztikai lehatárolás	19
I.4. Szigetköz lehatárolása az elkészült területfejlesztési dokumentumokban	20
I.4.1. A Szigetköz Rehabilitációs és Fejlesztési Konceptiója.....	20
I.4.2. EDEN program (A gazdasági fejlődés és a környezeti tervezés egyensúlya a turizmus területén a vidék Európájában).....	22
I.4.3. Mosoni-Duna menti települések komplex térségi konceptiója	23
I.5. A javasolt lehatárolás.....	24
1. A területi egység külső környezete	27
1.1. A regionális fejlődés nemzetközi meghatározottságai és lehetséges hatásai.....	27
1.2. Országos Területfejlesztési Konceptió.....	35
1.2.1. Hármashatár Régió Konceptió	37
1.2.1.1. Helyzetelemzés	37
1.2.1.2. Jövőkép	38
1.2.1.3. Prioritások és programjaik	38
1.2.1.4. A konceptió hatása.....	39
1.2.2. A Nyugat-Dunántúli régió területfejlesztési programja	41
1.2.2.1. Helyzetelemzés	42
1.2.2.2. Jövőkép.....	43
1.2.2.3. Célpiramis	44
1.2.2.4. Prioritások és programjaik	45
1.2.2.5. A program hatása	45
1.2.3. A Nyugat-dunántúli Régió agrárstruktúra- és vidékfejlesztési stratégiai programja 2000 – 2006.....	46
1.2.3.1. Helyzetelemzés	46
1.2.3.2. Jövőkép	52
1.2.3.3. Célpiramis	52
1.2.3.4. Javasolt stratégiák, programjavaslatok	54
1.2.3.5. A stratégiai program hatása.....	55
1.2.4. A Nyugat-dunántúli Régió termálvízkincsének fejlesztési programja	56
1.2.4.1. Helyzetelemzés	57
1.2.4.2. Jövőkép	61
1.2.4.3. Prioritások és programjaik	61
1.2.4.4. A program hatása	62
1.2.5. Győr-Moson-Sopron megyei Területfejlesztési Konceptió.....	63
1.2.5.1. Helyzetelemzés	63
1.2.5.2. Jövőkép	65
1.2.5.3. Prioritások és programjaik	65
1.2.5.4. A konceptió hatása.....	67
1.2.6. A Győr-moson-Sopron megye területfejlesztési programja.....	67

1.2.6.1. Helyzetelemzés	67
1.2.6.2. Jövőkép	71
1.2.6.3. Célpiramis	72
1.2.6.4. Prioritások és programjaik	73
1.2.7. Győr-Moson-Sopron megye mezőgazdasági és vidékfejlesztési program	74
1.2.7.1. Helyzetelemzés	75
1.2.7.2. Javasolt stratégiák, programjavaslatok	78
1.2.7.3. A program hatása	80
1.2.8. Győr-Moson-Sopron megye Turizmusfejlesztési Konceptiója és Programja	80
1.2.8.1. Helyzetelemzés	81
1.2.8.2. Jövőkép	84
1.2.8.3. Prioritások és programjaik	84
1.2.8.4. A koncepció hatása	85
1.2.9. Összefoglalás	86
1.3. A térséget érintő gazdasági szektorok nemzetközi és hazai fejlődési irányai	89
1.3.1. A klaszterek jelentősége a hosszú távú versenyképességben	89
1.3.1.1. Az élelmiszer gazdaság	93
1.3.1.2. Faipar	94
1.3.1.3. Turizmus	95
1.3.1.4. Az autóipar és klaszterizációja	97
2. TERÜLETI ADOTTSÁGOK	99
2.1. Belső erőforrások	99
2.1.1. Humán erőforrások	99
2.1.2. A Szigetköz gazdasága	113
2.1.2.1. A foglalkoztatási központok, ingázás	113
2.1.2.2. Foglalkoztatottság szintje	116
2.1.2.3. Munkanélküliség	118
2.1.2.4. Az gazdasági ágazatok foglalkoztatási szerepe, jelentősebb képviselők	119
2.1.2.4. Az egyes ágazatok jellemzése, fő foglalkoztatók	120
2.1.2.5. Turizmusra vonatkozó előrejelzések	129
2.1.2.6. Védett természeti területen meghatározott gazdasági jellegű, gazdaságot érintő szabályozás rendszere	132
2.1.3.1. A műszaki infrastruktúra elemei	145
2.1.3.2. A települések intézményi felszereltsége	176
2.1.4. Településhálózat	184
2.1.4.1. A településhálózat általános jellemzői	184
2.1.4.2. Szigetköz térkapcsolat analízise	190
2.1.4.3. Önkormányzati kapcsolathálózatok a Szigetközben: az intézményi együttműködések szerkezeti aspektusai	202
2.1.5. A társadalmi környezet Szigetközben	223
2.1.5.1. Bevezetés	223
2.1.5.2. A civil szervezetek szerepe, jelentősége	223
2.1.5.3. A civil szervezetek, mint a társadalmi környezet meghatározó elemei Szigetközben	224
2.1.5.4. A módszertan elemei	224
2.1.5.5. A civil szervezetek jelenléte a Szigetköz településein	225
2.1.5.6. A civil szervezetek fontosabb strukturális és működési jellemzői	227
2.1.5.7. A civil szervezetek szerepe, részvétele a helyi társadalom életében	2275
2.1.5.8. A civil szervezetek és a települési önkormányzatok viszonya	248
2.1.5.9. Összegzés	251
2.2. A Szigetközt érintő fejlesztési koncepciók értékelése	253
2.2.1. A Szigetköz Rehabilitációs és Fejlesztési Konceptiója	254
2.2.1.1. Helyzetelemzés	254
2.2.1.2. Jövőkép	257
2.2.1.3. Prioritások és programjaik	257
2.2.1.4. A koncepció hatása	258
2.2.2. A térségfejlesztés társadalmi-gazdasági feltételei a Nyugati Kapu településeiben I.-II. (koncepció)	260
2.2.2.1. Helyzetelemzés	260

2.2.2.2. Jövőkép	263
2.2.2.3. A prioritások és programjaik:	263
2.2.3. A Nyugati Kapu Térségfejlesztési Társulás Turisztikai Konceptiója	266
2.2.3.1. Helyzetelemzés	266
2.2.3.2. Jövőkép	269
2.2.3.3. A prioritások és programjaik:	269
2.2.3.4. A Területfejlesztési és Turisztikai koncepciók hatása	270
2.2.4. A térségfejlesztés komplex feltételei az Alsó-Szigetköz településeiben I.-II. (konceptió).....	272
2.2.4.1. Helyzetelemzés	272
2.2.4.2. Jövőkép	275
2.2.4.3. A prioritások és programjaik:	275
2.2.4.4. A koncepció hatása	279
2.2.5. Az Alsó-Szigetköz Turizmusfejlesztési Konceptiója és Marketingprogramja	280
2.2.5.1. Helyzetelemzés	280
2.2.5.2. Jövőkép	282
2.2.5.3. A prioritások és programjaik:	282
2.2.5.4. A koncepció hatása	283
2.2.6. Balancing Economic Development and Environmental Planning for Tourism in Rural Europe EDEN - A gazdaságfejlesztés és a környezetvédelem turisztikai célú összehangolása Európa rurális területein – Ecos-overture Program keretében Ref: 254/1998. 2000-2002.	285
2.2.6.1. Helyzetelemzés	286
2.2.6.2. Jövőkép	288
2.2.6.3. A projekt hatása	288
2.2.6.4. Az EDEN program hatása	291
2.2.7. A tervezett Dunai Nemzeti Park (Szigetköz) és térsége Területrendezési Terve (Egyeztetési Anyag)	292
2.2.8. Mosoni-Duna menti települések Komplex Térségi Konceptió	294
2.2.8.1. Helyzetelemzés	294
2.2.8.2. Jövőkép	296
2.2.8.3. A prioritások és programjaik:	297
2.2.8.4. A koncepció hatása	298
2.3. A területfejlesztés eszköz és intézményrendszere	299
2.3.1. A területfejlesztés forrásainak elemzése	299
2.3.1.1. A megyei területfejlesztés forrásainak szigetközi felhasználása	300
2.3.1.2. Az önkormányzatok beruházásai	303
2.3.2. A területfejlesztés intézményrendszere	311
2.3.2.1. Kistérségi intézményrendszerek	311
2.3.2.2. A megyei és regionális intézményrendszer és a szigetközi kistérségek kapcsolata	312
2.3.3. A területfejlesztés hatékonysága	314
2.3.3.1. A beruházások hatékonysága az önkormányzatok vezetői szerint	316

TÁBLÁZATJEGYZÉK

- I.1. táblázat: A települések besorolása a lehatárolások és kistérségi tagságok alapján
- 1.1. táblázat: A Szigetközben található határátkelőhelyek éves forgalma 1999-ben
- 2.1. táblázat: A természetes szaporodás értékei a Szigetközben 1990, 1995 és 1998–2001-ben
- 2.2. táblázat: A vándorlási egyenleg értékei a Szigetközben 1990, 1995 és 1998–2001-ben
- 2.3. táblázat: A lakosság képzettségi szintje a Szigetközben és Győr-Moson-Sopron megyében 1990 és 2001-ben
- 2.4. táblázat: A szigetközi települések munkaerő-vonzása 2001-ben
- 2.5. táblázat: Éjszakai és nappali népesség a Szigetköz településeiben 2001-ben
- 2.6. táblázat: A foglalkoztatási szint a Szigetköz egyes térségeiben 2001-ben
- 2.7. táblázat: A munkanélküliség jellemzői a Szigetköz területén
- 2.8. táblázat: A foglalkoztatottak fő ágazati megoszlása a Szigetköz területein 2001-ben
- 2.9. táblázat: A termőterület megoszlása a művelési ágak között a Szigetközben, 2000-ben
- 2.10. táblázat: A gazdaság száma a Szigetköz területén 2000-ben
- 2.11. táblázat: A Szigetköz területén működő fontosabb mezőgazdasági társaságok 2003-ban
- 2.12. táblázat: A Szigetköz területén működő fontosabb élelmiszeripari társaságok 2003-ban
- 2.13. táblázat: A legjelentősebb ipari vállalatok a Szigetközben 2003-ban
- 2.14. táblázat: A szigetközi kereskedelmi szállások főbb adatai 1996 és 2001-ben
- 2.15. táblázat: Átlagos tartózkodási idő a kereskedelmi szálláshelyek vendégeinek körében a Szigetközben 1991–2001
- 2.16. táblázat: A férőhely kihasználtság Szigetköz településeinek kereskedelmi szálláshelyein 1991–2001
- 2.17. táblázat: Lakásállomány jellemzői (2001)
- 2.18. táblázat: Üdülőállomány jellemzői 2001
- 2.19. táblázat: Az üdülőállomány koncentrációja a Szigetköz területén, 2001
- 2.20. táblázat: Telekárak a Szigetköz településein 1998-2002 tavaszán
- 2.21. táblázat: Lakásállomány megoszlása építési év szerint
- 2.22. táblázat: Vezetékes ivóvíz-szolgáltatók szolgáltatási területe
- 2.23. táblázat: A lakásállomány ivóvízellátása, 2001
- 2.24. táblázat: Szennyvízhálózat -szolgáltatók szolgáltatási területe
- 2.25. táblázat: A lakásállomány csatornaellátottsága, 2001
- 2.26. táblázat: Közműoilló, 2001
- 2.27. táblázat: A lakásállomány gázellátása, 2001
- 2.28. táblázat: A Szigetköz úthálózata és számozásuk
- 2.29. táblázat: A szigetközi utak átlagos napi forgalma járműfajta szerint 2001-ben
- 2.30. táblázat: Az intézmények léte településenként a Szigetközben 1999
- 2.31. táblázat: A Szigetköz településeinek besorolása lakónépesség alapján 2001
- 2.32. táblázat: A Szigetköz településhálózati jellemzői 2001
- 2.33. táblázat: A Szigetköz településeinek lakónépessége mikrotérségek szerinti bontásban 2001
- 2.34. táblázat: A Szigetköz mikrotérségeinek településhálózati jellemzői 2001

- 2.35. táblázat: Településhálózati jellemzők összehasonlítása 2001
- 2.36. táblázat: Szigetköz térpálya kapcsolatai
- 2.37.. táblázat: Négy hipotetikus település hálózatának adatmátrixa
- 2.38. táblázat: Az önkormányzati kapcsolatok mérése során használt kérdéssor
- 2.39. táblázat: A kapcsolattípusok során adott válaszok közti korrelációs együtthatók
- 2.40. táblázat: A hálózatok makrostrukturális jellemzői
- 2.41. táblázat: A szigetközi önkormányzatok kapcsolatrendszerének jellemzői
- 2.42. táblázat: A Szigetköz térségét alkotó településeken működő nonprofit szervezetek száma
- 2.43. táblázat: Szervezeti forma szerinti megoszlás (%)
- 2.44. táblázat: Győr-Moson-Sopron megye decentralizált területfejlesztési forrásai 1996-2002
- 2.45. táblázat: A szigetközi önkormányzatok pályázati aktivitása és eredménye 1998-2001
- 2.46. táblázat: Az önkormányzatok beruházásának száma típusonkénti és évenkénti bontásban 1996-2002
- 2.47. táblázat: Az önkormányzatok beruházásának értékétípusonkénti és évenkénti bontásban 1996-2002
- 2.48. táblázat: A beruházások megoszlása mikrotérségenként 1996-2002
- 2.49. táblázat: A PHARE CBC program keretében támogatott szigetközi szervezetek 1996-2002

ÁBRAJEGYZÉK

- I.1. ábra: A „Magyarország kistájainak katasztere” alapján a Szigetközhöz tartozó települések közigazgatási határa
- I.2. ábra: A Mosoni- és az Öreg-Dunával közigazgatásilag határos települések
- I.3. ábra: A Szigetközi Önkormányzatok Szövetségéhez tartozó települések közigazgatási területe 2003.
- I.4. ábra: Az Alsó-Szigetközi Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulásához tartozó települések közigazgatási területe 2003.
- I.5. ábra: A Felső DUNATÁJ Társuláshoz tartozó települések közigazgatási területe 2003.
- I.6. ábra: A Felső Mosoni DUNATÁJ Társuláshoz tartozó települések közigazgatási területe 2003.
- I.7. ábra: Nyugati Kapu Térségfejlesztési Társuláshoz tartozó települések közigazgatási területe 2003.
- I.8. ábra: A Rábcatorok kistérség települései 2003-ban
- I.9. ábra: A Kelet-Hanság Kapuja kistérség települései 2003-ban
- I.10. ábra: A Nyugati – Kapu SAPARD kistérséghez tartozó települések közigazgatási területe 2003.
- I.11. ábra: Győr-Moson-Sopron megye statisztikai kistérségei és a Szigetköz elhelyezkedése
- I.12. ábra: A Szigetköz Rehabilitációs és Fejlesztési Konceptiója és a Dunai Nemzeti Park Területrendezési Tervének egyeztetési változata alapján történő lehatárolással érintett települések közigazgatási területe
- I.13. ábra: Az EDEN programban résztvevő települések
- I.14. ábra: Mosoni-Duna menti települések komplex térségi koncepciója alapján lehatárolt települések közigazgatási területe
- I.15. ábra: Az MTA RKK NYUTI által javasolt lehatárolás
- I.16. ábra: Szigetköz térségének települései
-
- 1.1. ábra: A pán-európai közúti közlekedési folyosók Magyarországon
- 1.2. ábra: Magyarország a közép-európai térszerkezetben
- 1.3. ábra: Nemzetközi turistaérkezések és turisztikai bevételek 1986-1999
-
- 2.1. ábra: A lakosság szám változása a Szigetköz településeiben 1870–2001 között a népszámlálások alapján
- 2.2. ábra: A lakosság szám változása az egyes népszámlálások között Magyarországon, a megyében és a Szigetközben (az előző népszámlálás százalékában)
- 2.3. ábra: A lakosság szám változása a Szigetköz településeiben a hetvenes, nyolcvanas és kilencvenes évtizedben
- 2.4. ábra: A természetes szaporodás/fogyás a Szigetköz településeiben 1998–2001 között
- 2.5. ábra: A vándorlási egyenleg a Szigetköz településeiben 1998–2001 között
- 2.6. ábra: A Győrből a szuburbiába kiköltözött megkérdezettek korábbi lakóhelyének jellemzői
- 2.7. ábra: Korstruktúra 1990, 2001
- 2.8. ábra: Az öregségi index alakulása a Szigetköz településeiben 1990-ben és 2001-ben
- 2.9. ábra: Népeség előrebecslés a vizsgált térség településeire
- 2.10. ábra: A Győrbe és Mosonmagyaróvárra ingázók egymáshoz viszonyított aránya a Szigetköz településeiben, 2001-ben
- 2.11. ábra: A foglalkoztatottak számának változása a Szigetköz településeiben 1990 és 2001 között

- 2.12. ábra: Munkanélküliségi ráta a Szigetköz településeiben 2001-ben
- 2.13. ábra: A fő ágazatok foglalkoztatási aránya a Szigetköz településeiben 2001-ben
- 2.14. ábra: Kereskedelmi szállásférőhelyek előrebecslése 2011-re
- 2.15. ábra: A vendégek számának előrebecslése Szigetköz településeiben
- 2.16. ábra: A vendégéjszakák előrebecslése Szigetköz településeiben
- 2.17. ábra: Jellemző gazdasági ágak elhelyezkedése a Szigetköz területén
- 2.18. ábra: Telekárak a Szigetköz településeiben 1998-2002 tavaszán
- 2.19. ábra: A lakásállomány építési év szerinti megoszlása a Szigetköz mikrotérségeiben
- 2.20. ábra: A lakásállomány kor szerinti megoszlása a Szigetközben és Győr-Moson-Sopron megyében
- 2.21. ábra: Szigetköz lakásállományának kor szerinti megoszlása
- 2.22. ábra: A Szigetköz vasúti térképe
- 2.23. ábra: Az M1-es autópálya elérhetősége 2002-ben
- 2.24. ábra: A Szigetközt érintő M1-es és az M15-ös utak napi átlagos forgalmi megoszlása 2001-ben
- 2.25. ábra: A Hegyeshalmi határátkelő elérhetősége 2002-ben
- 2.26. ábra: A Szigetköz közlekedési hálózata I.
- 2.27. ábra: Az 1-es főközlekedési útvonal napi átlagos forgalmi jellegzetességei 2001-ben
- 2.28. ábra: A Szigetköz közlekedési hálózata II.
- 2.29. ábra: A 14-es és a 150-es utak napi átlagos forgalmi jellemzői 2001-ben
- 2.30. ábra: A Halászi Mosoni-Duna híd
- 2.31. ábra: A szigetközi utak átlagos napi forgalma járműfajta szerint 2001-ben
- 2.32. ábra: A szigetközi utak átlagos napi forgalma járműfajtánként 2001-ben I.
- 2.33. ábra: A szigetközi utak átlagos napi kerékpár forgalma 2001-ben
- 2.34. ábra: A szigetközi utak átlagos napi tehergépkocsi forgalma 2001-ben
- 2.35. ábra: A szigetközi utak átlagos napi autóbusz forgalma 2001-ben
- 2.36. ábra: Alapszolgáltatásokat nyújtó intézménytípusok léte Szigetköz településeiben 1999
- 2.37. ábra: Kereskedelmi jellegű szolgáltatásokat nyújtó intézménytípusok 1999
- 2.38. ábra: Egészségügyi és szociális szolgáltatásokat nyújtó intézménytípusok 1999
- 2.39. ábra: Közoktatási és kulturális szolgáltatásokat nyújtó intézménytípusok 1999
- 2.40. ábra: A települések intézményellátottsága a Szigetközben 1999
- 2.41. ábra: A Szigetköz településhálózati jellemzői 2001
- 2.42. ábra: A Szigetköz mikrotérségeinek településhálózati jellemzői 2001
- 2.43. ábra: Településhálózati jellemzők összehasonlítása 2001
- 2.44. ábra: Térkapcsolatok intenzitása és hálózata Szigetköz területén
- 2.45. ábra: A szerződéses alapú intézményesült együttműködések összetettsége
- 2.46. ábra: Polgármesterek információcseréje (legalább több-kevesebb rendszerességgel)
- 2.47. ábra: Kivel szeretné, vagy tartaná szükségesnek elmélyíteni a kapcsolatot?
- 2.48. ábra: A civil szervezetek számának alakulása a kilencvenes években a Szigetköz településein*
- 2.49. ábra: A Szigetközben működő nonprofit szervezetek megoszlása fő tevékenységi terület alapján
- 2.50. ábra: A Szigetköz térségében működő nonprofit szervezetek területi hatóköre
- 2.51. ábra: A 2001-ben bevétellel rendelkező szervezetek megoszlása a bevétel nagyság szerint (%)

- 2.52. ábra: Az egyes bevételtípusok aránya aszerint, hogy a bevétellel rendelkező szervezetek hány százaléka részesül benne (N=56)
- 2.53. ábra: A bevételi források megoszlása (%)
- 2.54. ábra: A decentralizált megyei források megyénkénti megoszlása 1996-2002
- 2.55. ábra: A Győr-Moson-Sopron megyei decentralizált területfejlesztési források megoszlása 1996-2002
- 2.56. ábra: A települési beruházások számának megoszlása típus szerint 1996-2002
- 2.57. ábra: A települési beruházások értékének megoszlása típus szerint 1996-2002
- 2.58. ábra: A beruházások számának megoszlása típusonként és évenként 1996-2002
- 2.59. ábra: A beruházások számának megoszlása típusonként és évenként 1996-2002 százalékban
- 2.60. ábra: A beruházások hasznossága és megtérülése az önkormányzatok szerint

I. A SZIGETKÖZ LEHATÁROLÁSA – AVAGY MIT TEKINTSÜNK SZIGETKÖZNEK

A rendezőelvek:

Amikor egy terület fejlesztési koncepcióját kell elkészíteni, az első feladat, amivel szembe találjuk magunkat; a lehatárolás. Különösen nehéz dolgunk van akkor, amikor nem egy közigazgatási területi egységről, hanem természeti tájról, természeti egységről van szó. Köztudott, hogy egy természetföldrajzi tájnak a határai soha nem feleltethetők meg a rajta lévő települések közigazgatási határainak egyesítésével. Így van ez ebben az esetben is, a Szigetköz területfejlesztési koncepciójának készítésénél. A Szigetközt, mint természeti tájat egyértelműen lehatárolhatjuk; Szigetköz a Duna hordalékkúpja, mely a Duna és annak déli mellékága, a Mosoni-Duna határol. Ha a tájegységhez hozzárendeljük a településeket is, már nem ilyen egyértelmű a határ, hiszen vannak települések, melyeknek a közigazgatási határa átnyúlik a Mosoni-Dunán, sőt vannak települések, melyek a meanderező Mosoni-Duna jobb partjához nőttek, de jellegük „szigetközi”.

A természeti határok figyelembe vétele mellett a másik rendezőelv a *társadalom kapcsolattrendszere*, az adott helyen, területen élő emberek identitás tudata. A 90-es évek utáni kistérségi szerveződések sok esetben a természetföldrajzi határokra, vagy az etnográfiai határokra szerveződtek. Ebben a térségben is szép számmal találunk ilyen kistérségi, önkormányzati társulásokat. Ezek a szerveződések térbeli megjelenése kifejez egy bizonyos területi összetartozást. A 90-es évek elején kialakuló környezeti válsághelyzethez köthető a helyi kezdeményezésként értelmezhető Szigetközi Önkormányzatok Szövetsége, mely az alulról építkezés egyik jó példája volt, s egyben a helyi identitásnak is kifejezőjévé vált.

Általában a harmadik rendezőelvnek tekinthetjük a *statisztikai kistérségi* lehatárolást, mely legtöbb esetben egy vonzáskörzetre utal. Ebben az esetben, - mint látni fogjuk – a KSH kistérségi egység nem segít a vizsgálandó terület lehatárolásában.

E három felsorolt rendezőelv mellé a Szigetközt érintő korábban elkészült *területfejlesztési dokumentumok területi lehatárolásait* is fel kell venni.

Szigetközi térség területére vonatkozóan az elmúlt évtizedben több kutatás történt. A kutatások jelentős része a Bős – Nagymaros Vízlépcsőrendszerrel kapcsolatos. Ugyanis a vízlépcsővel kapcsolatos viták, illetve a területet ért környezetkárosítások a Szigetköz felé irányították mind a közvélemény, mind a területen élők figyelmét. A sok kutatási dokumentum közül sajnálatosan kevés foglalkozik a társadalmi oldallal, a lakosság életminőségének javításával, a környezeti konfliktusok társadalmi kezelésével. Pedig a helyi társadalom szintjén számtalan kezdeményezés volt, melyek közé a kistérségi szerveződések besorolhatók.

A fent felsoroltak alapján a több szempont figyelembe vételével határozzuk meg azt a területet, melyre a térség koncepciója készül. Az alábbiakban a fenti rendezőelveknek megfelelően mutatjuk be az egyes, már létező lehatárolásokat, s alakítjuk ki véleményünket és javaslatunkat arról, hogy mely területi egységet foglalja magába a készülő koncepció.

I.1. TERMÉSZETFÖLDRAJZI LEHATÁROLÁS

Mint természetföldrajzi táj, a Szigetköznek a Mosoni-Duna és az Öreg-Duna közé zárt területet, hordalékkúpot nevezünk. Ezt a területet a települések közigazgatási területeként kívánjuk megfeleltetni, akkor a kistáj-kataszter által történt csoportosítást kell figyelembe venni. A „Magyarország kistájainak katasztere I. II. Marosi Sándor és Somogyi Sándor által szerkesztett mű megpróbálja a természeti tájhoz a települések közigazgatási határát megfeleltetni.

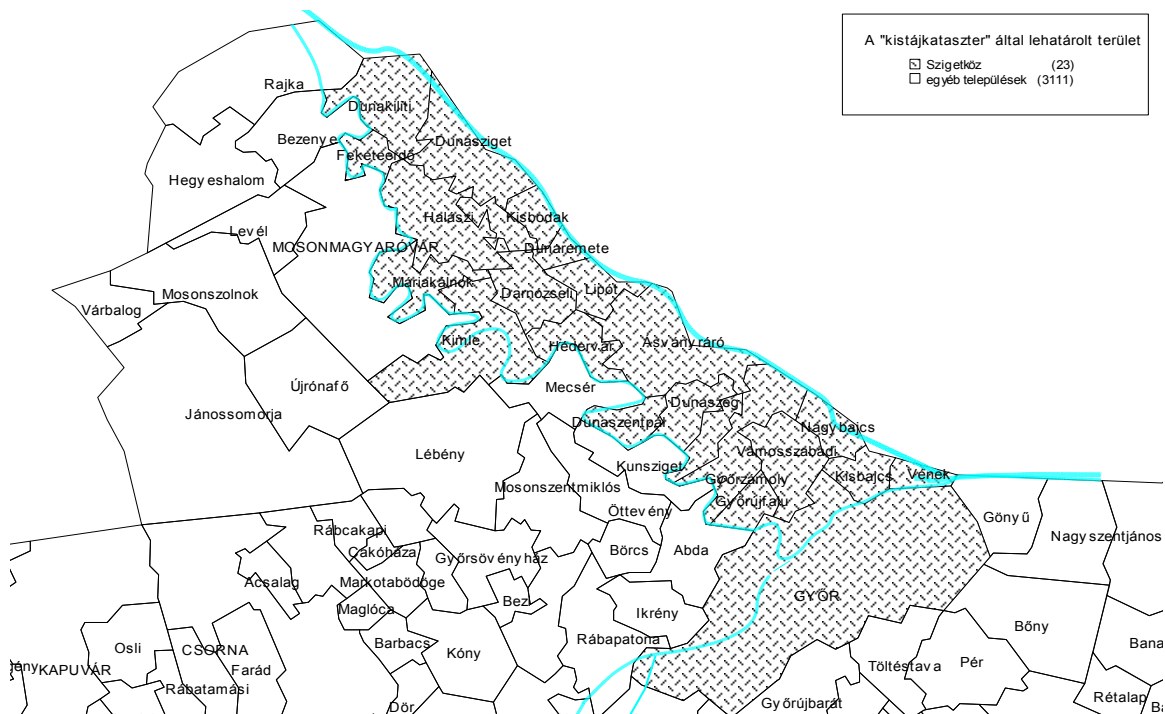
I.1.1. Szigetköz a kistáj-kataszter szerint

A kistáj-kataszter szerinti besorolás 23 település csoportját jelenti. A csoportba beletartozik Győr, amelynek több településrésze is a Szigetközben található (Bácsa, Révfülu).

A „Magyarország kistájainak katasztere” alapján a Szigetközhöz tartozó települések:

1. Ásványráró	9. Győr (Bácsa, Révfülu)	17. Kisbodak
2. Darnózseli	10. Győrladamér	18. Lipót
3. Dunakiliti	11. Győrújfalú	19. Máriakálnok
4. Dunaremete	12. Győrzámoly	20. Nagybajcs (Szögye)
5. Dunaszeg	13. Halászi (Arak)	21. Püski
6. Dunaszentpál	14. Hédervár	22. Vámoszabadi
7. Dunasziget (Sérfenyősziget)	15. Kimle (Magyarkimle, Károlyháza)	23. Vének
8. Feketeerdő	16. Kisbajcs	

I.1. ábra: A „Magyarország kistájainak katasztere” alapján a Szigetközhöz tartozó települések közigazgatási határa

I.1.2. A két folyóág közötti és a Duna és Mosoni-Duna vonalát érintő települések összessége

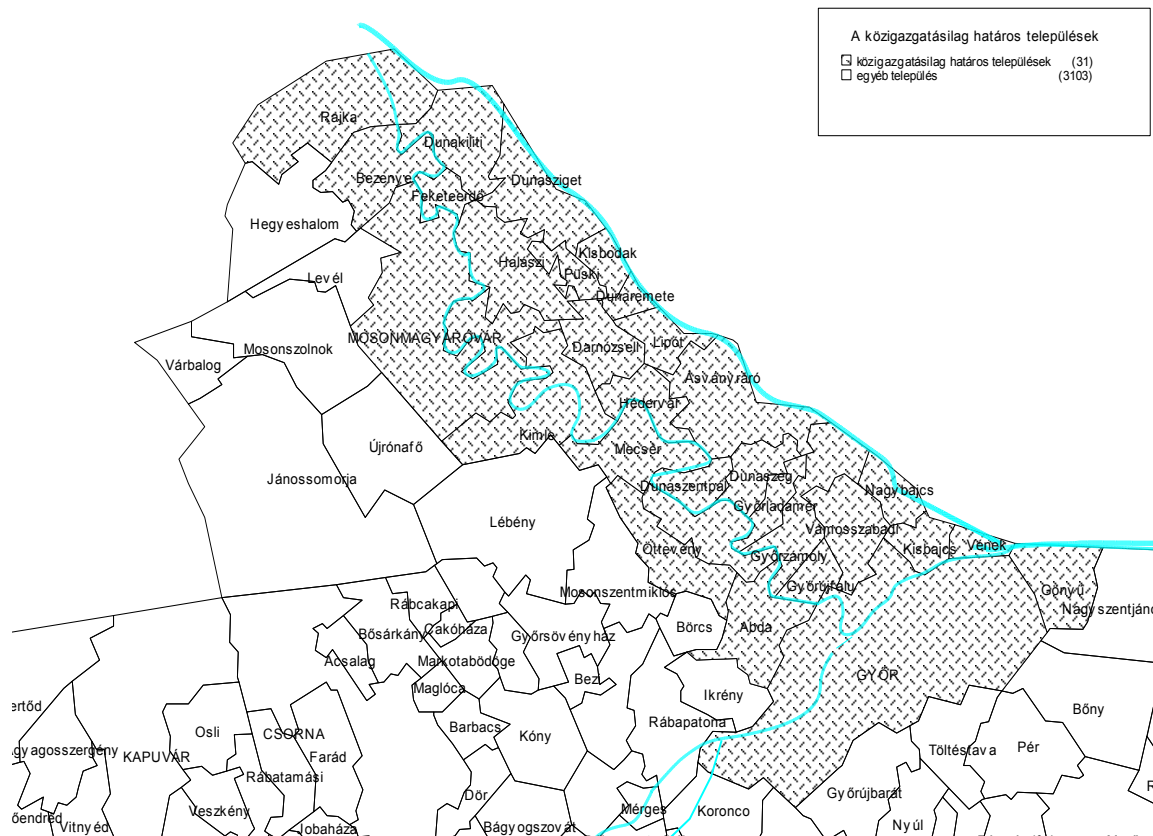
Amennyiben a fenti szempontot vesszük figyelembe a települések köre bővül. A közigazgatási csoportosítást indokolja, hogy a Mosoni-Duna mindkét partján az esetleges fejlesztések összehangolása szükséges.

A Duna Győr-Moson-Sopron megyei szakaszával közigazgatásilag érintkező települések:

1. Abda	11. Győrladamér	23. Mosonmagyaróvár
2. Ásványráró	12. Győrújfalú	24. Nagybajcs
1. Bezenye	13. Győrzámoly	25. Öttevény
2. Darnózseli	14. Halászi	26. Püski
3. Dunakiliti	15. Hédervár	27. Rajka
4. Dunaremete	16. Kimle	28. Vámoszabadi
5. Dunaszeg	17. Kisbajcs	29. Vének
6. Dunaszentpál	18. Kisbodak	
7. Dunasziget	19. Kunsziget	
8. Feketeerdő	20. Lipót	
9. Gönyű	21. Máriakálnok	
10. Győr	22. Mecsér	

Ebben az esetben 31 település esetében lenne értelmezhető a Szigetköz, bár így indokoltabb lenne Szigetköz és térségéről beszélnünk.

I.2. ábra: A Mosoni- és az Öreg-Dunával közigazgatásilag határos települések

A területfejlesztési kistérséget azonban nem lehet feltétel nélküli lehatárolásként kezelni. Ugyanis a területen több kistérség is működik, sőt van olyan település, amely több kistérségnek is tagja (lásd: I.1.1. táblázat).

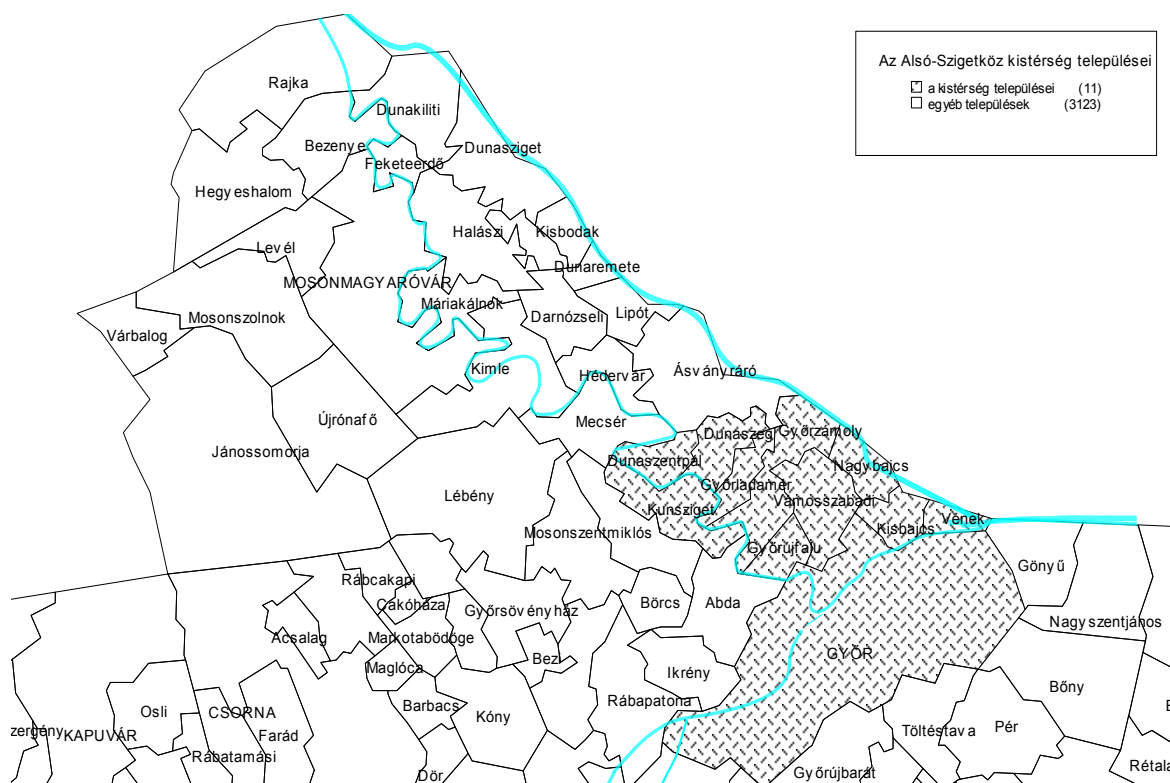
I.2.2. Alsó-Szigetközi Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulása

Az 1998-ban megalakult társulás tíz települést és Győr egyik részönkormányzatát, Győr-Bácsát foglalja magába. A társulás településeinek összterülete 13200 ha, népessége közel tízezer fő. A társulás tagjai: Dunaszeg, Dunaszentpál, Györladamér, Győrújfalú, Győrzámoly, Kunsziget, Vámoszabadi, Kisbajcs, Nagybajcs, Vének, Győr-Bácsa (4. sz. lehatárolás).

A kistérség legjellemzőbb tulajdonságai:

- a térség Győr-Moson-Sopron megye innovációs zónájában, a megyeszékhely vonzáskörzetében fekszik
- a térség a megye környezetileg kiemelt térségének része, tehát táji és környezeti szempontból megkülönböztetett elbírálásban részesül
- kedvező mezőgazdasági adottságok, jellemző a nagytáblás növénytermesztés, zöldségkultúra
- az agglomerációs terület következtében a vegyes gazdaság van jelen a térség falvaiban
- a környezeti válsághelyzet még ma is sújtja a térséget

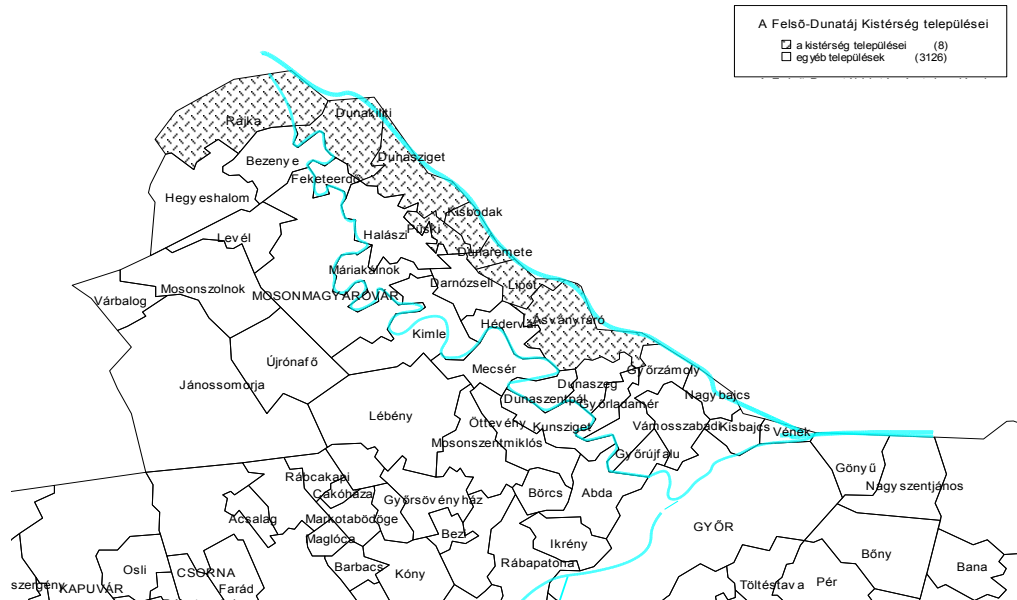
I.4. ábra: Az Alsó-Szigetközi Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulásához tartozó települések közigazgatási területe 2003.

I.2.3. Felső DUNATÁJ Társulás

Szintén 1998-ban alakult meg ez a társulás. Célja elsősorban az Öreg-Duna természeti értékeinek megóvása. *A társulás tagjai:* Ásványráró, Dunakiliti, Dunaremete, Dunasziget, Kisbodak, Lipót, Püski, Rajka (5. sz. lehatárolás).

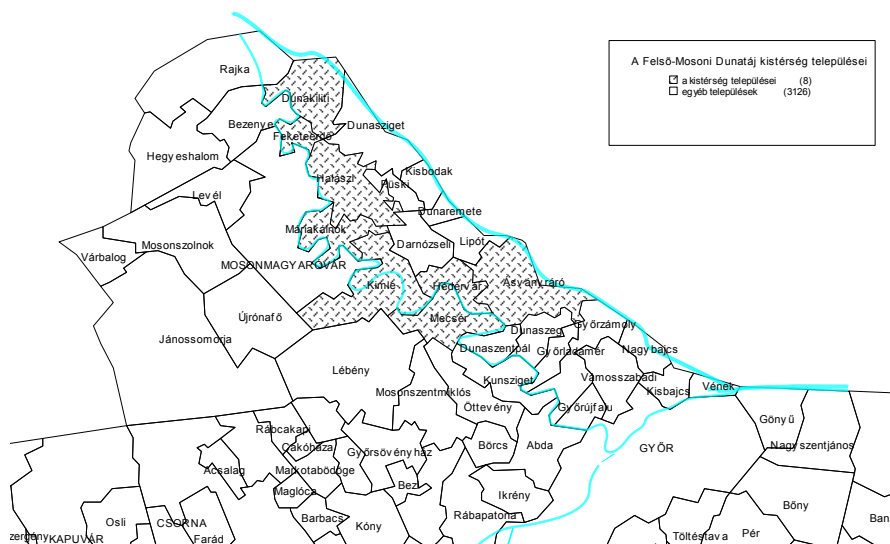
I.5. ábra: A Felső DUNATÁJ Társuláshoz tartozó települések közigazgatási területe 2003.

I.2.4. Felső-Mosoni-Duna menti Önkormányzatok Térségfejlesztési Táj-rehabilitációs Társulása

A társulás 1998-ban alakult, célja elsősorban a természeti környezet rehabilitációja, megőrzése, az itt élő népesség életminőségének javítása. *A társulás tagjai:* Ásványráró, Dunakiliti, Feketeerdő, Halászi, Hédervár, Kimle, Máriaakálnok, Mecsér (6. lehatárolás).

I.6. ábra: A Felső Mosoni DUNATÁJ Társuláshoz tartozó települések közigazgatási területe 2003.

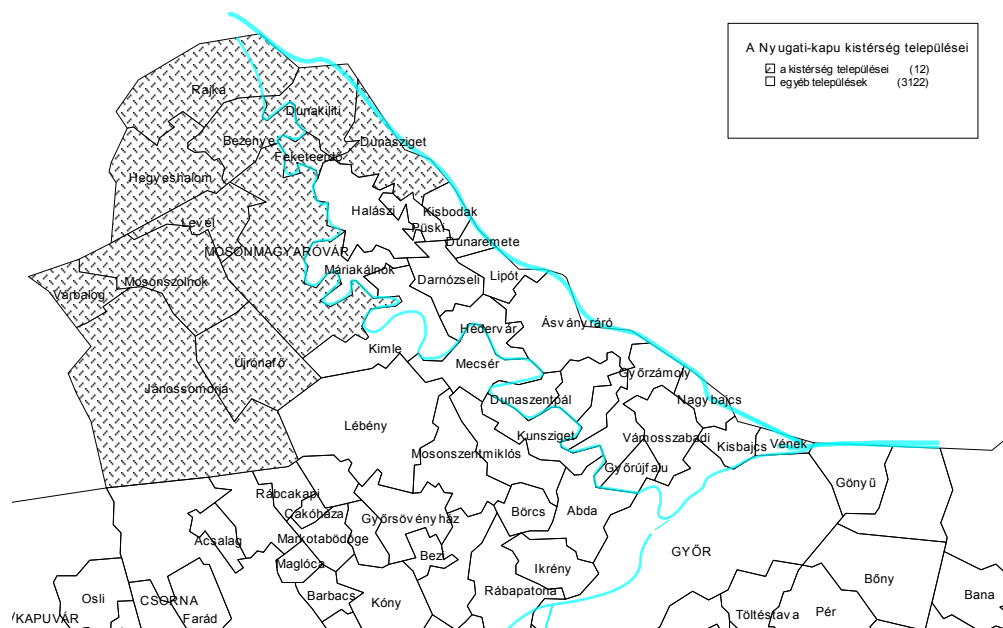

I.2.5. Nyugati Kapu Térségfejlesztési Társulás

A Nyugati Kapu Térségfejlesztési Társulás 1995-ben alakult meg, de a polgármesterek már előtte érlelték a gondolatot, foglalkoztak egy térségfejlesztési társulás létrehozásának és működtetésének lehetőségével. Az első lépésben nyolc település önkormányzata (Bezenye, Dunasziget, Feketeerdő, Hegyeshalom, Levél, Mosonszolnok), illetve polgármestere kötelezte el magát az önkormányzati határokat átlépő gazdaságfejlesztés mellett. Alapító tagnak számít a Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat is, amely erkölcsi és anyagi támogatással egyaránt részt vesz a társulás munkájában. Alakuláskor a területe 280,5 km², lakónépessége 15000 fő volt. Jelenleg a társulásnak 12 tagja van, mert a társulást megalakító tagok mellé először Újrónafő, majd Mosonmagyaróvár, Jánossomorja, és legvégül Várbalog csatlakozott. Mosonmagyaróvár csatlakozásával a térség városa, húzóereje is a társulás tagjává vált, de székhelye továbbra is Levél. Az új belépőkkel együtt a társulás lélekszáma már meghaladja az 50 ezer főt, területe az 586 km²-t.

A társulás tagjai: Bezenye, Dunakiliti, Dunaszeg, Dunasziget, Feketeerdő, Hegyeshalom, Jánossomorja, Levél, Mosonmagyaróvár, Mosonszolnok, Rajka, Újrónafő, Várbalog (7. lehatárolás).

I.7. ábra: Nyugati Kapu Térségfejlesztési Társuláshoz tartozó települések közigazgatási területe 2003.

I.2.6. Rábatorok Településeinek Regionális Fejlesztési Társulása

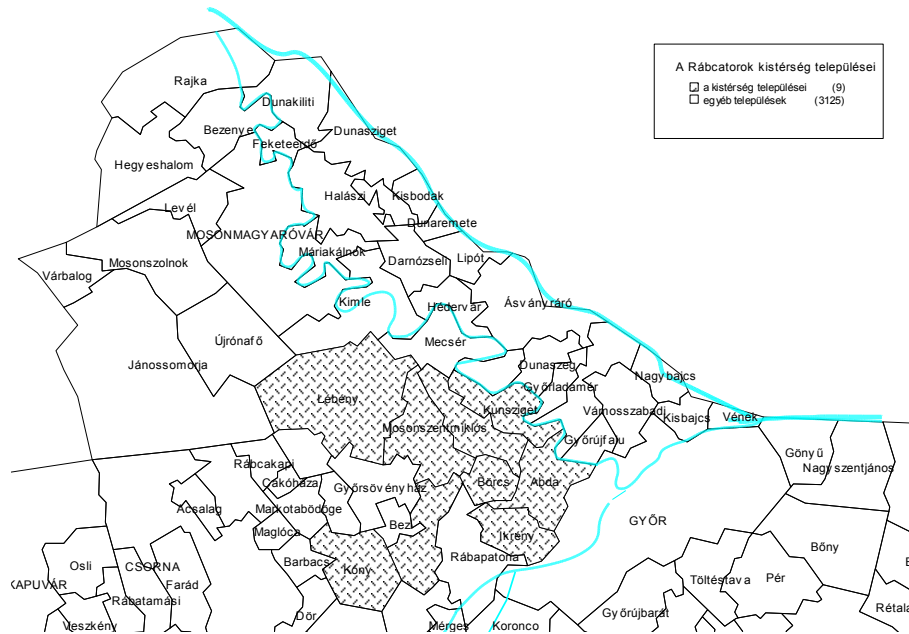
Győr-Moson-Sopron megye másodikként megalakult önkormányzati szövetsége a Rábatorok Térségfejlesztési Társulás, melynek alapítására 1994-ben került sor.

A Rábatorok Térségfejlesztési Társulás a megye hasonló térségi szerveződései közül kapcsolatban áll többek közt a SZÖSZ-vel, s a többi vele határos önkormányzati területfej-

lesztési társulással. A társulás önálló vidékfejlesztési kistérségként is működik. Az alapító tagok mellé az utóbbi években Kóny, Mosonszentmiklós és Györsövényház csatlakozott.

A társulás tagjai: Abda, Börcs, Enese, Ikrény, Kunsziget, Öttevény, Rábapatonna, Kóny, Lébény, Mosonszentmiklós, Györsövényház (8. sz. lehatárolás).

I.8. ábra: A Rábatorok kistérség települései 2003-ban

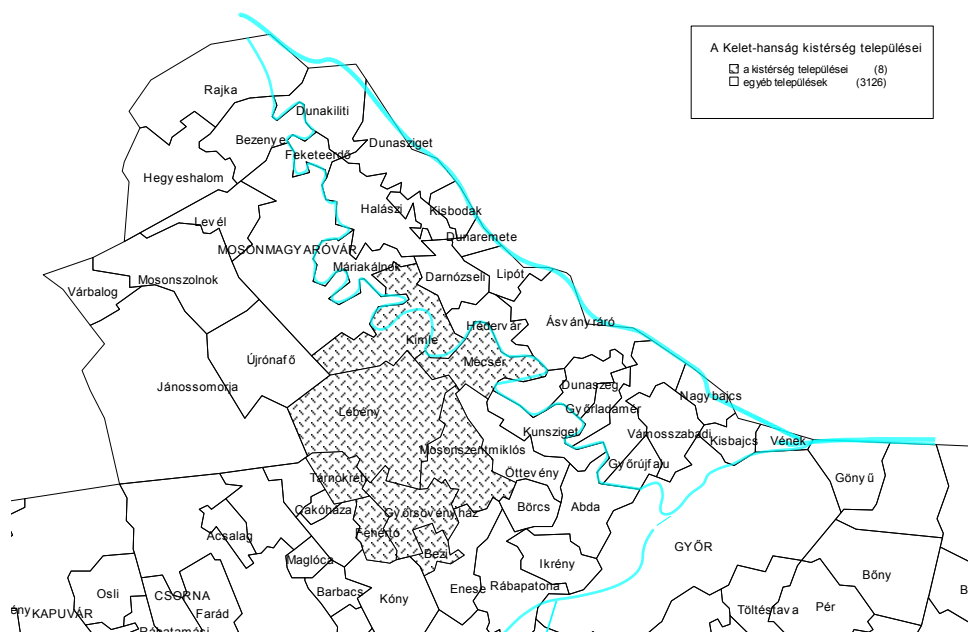

I.2.7. Kelet-Hanság Kapuja Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulása

A térség legfiatalabb társulása, hiszen 2000-ben alakult.

Tagjai: Bezi, Fehértó, Györsövényház, Kimle, Lébény, Mecsér, Mosonszentmiklós, Tárnokréti (9. sz. lehatárolás)

I.9. ábra: A Kelet-Hanság Kapuja kistérség települései 2003-ban

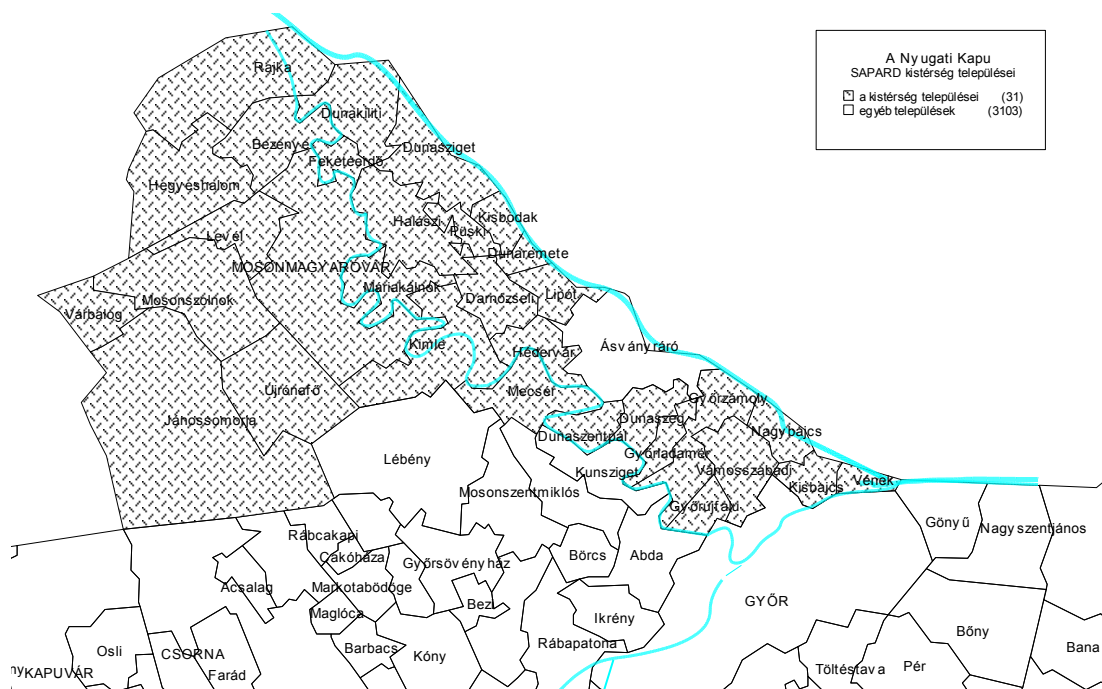

I.2.8. A Nyugati – Kapu SAPARD kistérség tagjai a következő települések

A SAPARD programra való felkészülés jegyében még 1998-ban az egyes településeknek regisztrálni kellett magukat, hogy mely településekkel közösen kívánják vidékfejlesztési programjukat elkészíteni. Egy település csak egy csoportosuláshoz tartozhat, kikötés volt, hogy a csoportosulások között átfedés nem lehetséges. E regisztráció eredményeképpen az ún. SAPARD kistérséget gyakorlatilag a SZÖSZ és a Nyugati-Kapu ÖTT települései alkotják, Ezekre a településekre készült el vidékfejlesztési stratégiai program.

A „SAPARD” kistérséghez tartozó települések: Bezenye, Darnózseli, Dunakiliti, Dunaremete, Dunaszeg, Dunaszentpál, Dunasziget, Feketeerdő, Györladamér, Győrújfalú, Győrzámoly, Halászi, Hédervár, Hegyeshalom, Jánossomorja, Kimle, Kisbajcs, Kisbodak, Levél, Lipót, Máriakálnok, Mecsér, Mosonmagyaróvár, Mosonszolnok, Nagybajcs, Püski, Rajka, Újrónafő, Vámoszabadi, Várbalog, Vének (10 sz. lehatárolás).

I.10. ábra: A Nyugati – Kapu SAPARD kistérséghez tartozó települések közigazgatási területe 2003.

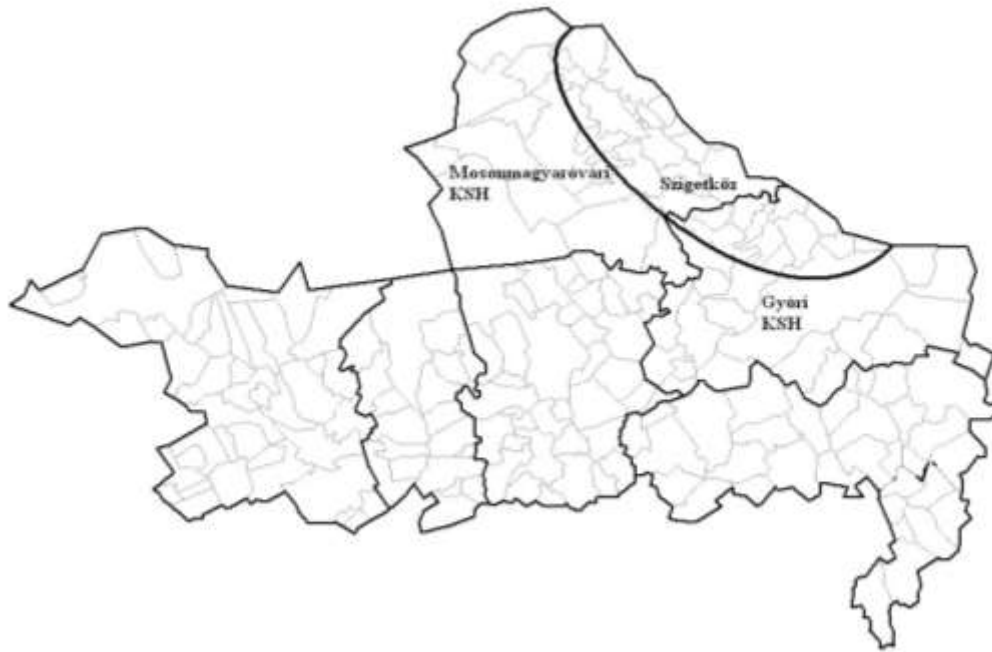

A fentiek tekintetében látható, hogy a területfejlesztési társulások alapján nem lehet lehatárolni a Szigetköz, azonban figyelembe kell venni az egyes, kérdéses települések esetében a hovatartozás megfogalmazását.

I.3. STATISZTIKAI LEHATÁROLÁS

A Szigetköz, mint természetföldrajzi egység két statisztikai kistérség területén fekszik, a győri statisztikai kistérség és a mosonmagyaróvári statisztikai kistérség területén. Mint a I.11. ábra is mutatja, Szigetközt a két KSH kistérség két, szinte egyenlő részre vágja Szigetközt. Egyik kistérség sem dominánsabb a másikkal szemben, ami a szigetközi identitást illeti, ezért a lehatárolásnál a KSH kistérségek nem játszhatnak szerepet.

I.11. ábra: Győr-Moson-Sopron megye statisztikai kistérségei és a Szigetköz elhelyezkedése

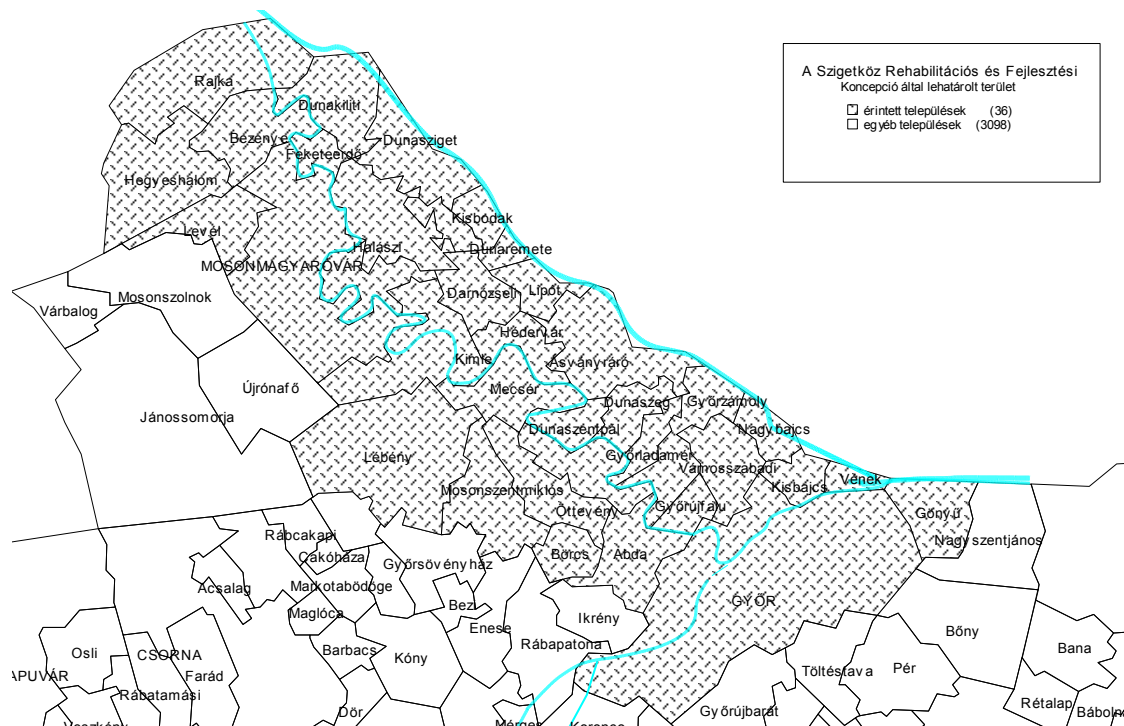
I.4. SZIGETKÖZ LEHATÁROLÁSA AZ ELKÉSZÜLT TERÜLET- FEJLESZTÉSI DOKUMENTUMOKBAN

I.4.1. A Szigetköz Rehabilitációs és Fejlesztési Konceptiója

A dunai vízlépcső kapcsán megindult vizsgálatok egyik legelső, átfogó munkája "A Szigetköz Rehabilitációs és Fejlesztési Konceptiója" volt (12. ábra). A munka környezetvédelmi szempontok alapján készült el, hiszen a 28/1991. (IV. 30) OGY határozat a Duna három országot (Ausztria, Szlovákia, Magyarország) érintő Nemzeti Parkot kívánt létrehozni a Duna Bécs-Gönyű szakaszán.

Később a Kertészeti Egyetem 1999-ben elkészítette a Dunai Nemzeti Park Területrendezési Tervének egyeztetési változatát, amely az előbb említett konceptióra alapoz. A Szigetköz térségét a "A Szigetköz Rehabilitációs és Fejlesztési Konceptiója" alapján, azzal megegyező módon határolták le. A jóváhagyott lehatárolást időközben a már létrejött Fertő-Hanság Nemzeti Park is befolyásolta, és indokoltá tette, hiszen természetvédelmi szempontokból szükséges a két természetvédelmi terület ökológiai összeköttetése.

I.12. ábra: A Szigetköz Rehabilitációs és Fejlesztési Konceptiója és a Dunai Nemzeti Park Területrendezési Tervének egyeztetési változata alapján történő lehatárolással érintett települések közigazgatási területe

A Szigetköz Rehabilitációs és Fejlesztési Konceptiója és a Dunai Nemzeti Park Területrendezési Tervének egyeztetési változata alapján történő lehatárolással érintett települések:

1. Abda	14. Györladamér	27. Máriakálnok
2. Ásványráró	15. Győrújfaló	28. Mecsér
3. Bezenye	16. Győrzámoly	29. Mosonmagyaróvár
4. Börcs	17. Halászi	30. Mosonszentmiklós
5. Darnózseli	18. Hédervár	31. Nagybajcs
6. Dunakiliti	19. Hegyeshalom	32. Öttevény
7. Dunaremete	20. Kimle	33. Püski
8. Dunaszeg	21. Kisbajcs	34. Rajka
9. Dunaszentpál	22. Kisbodak	35. Városszabadi
10. Dunasziget	23. Kunsziget	36. Vének
11. Feketeerdő	24. Lébény	
12. Gönyű	25. Levél	
13. Győr	26. Lipót	

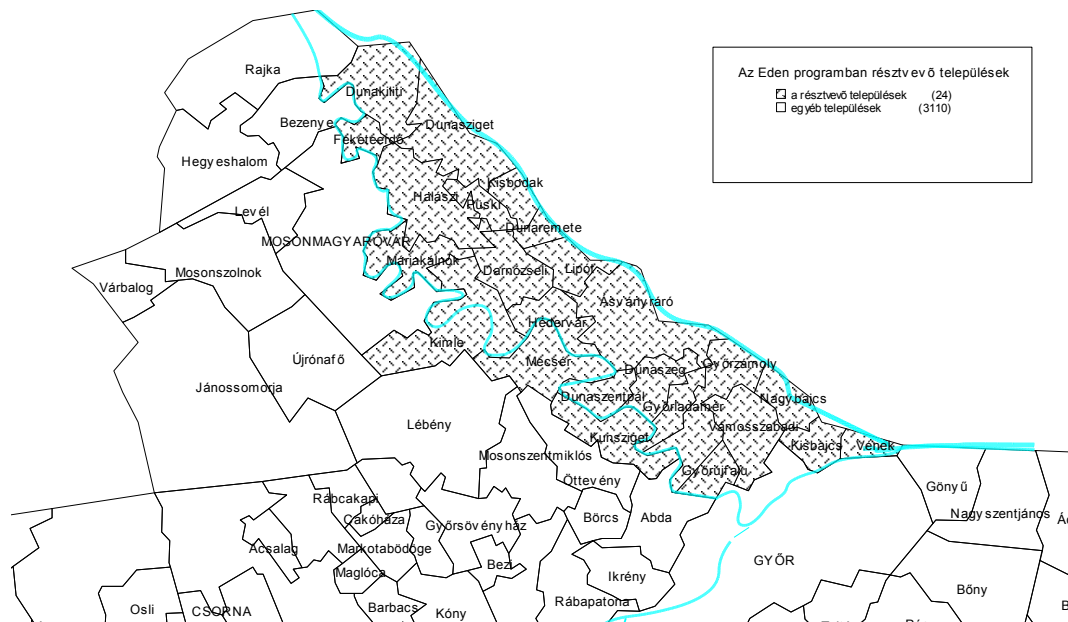
A lehatárolás 36 települést érint. Az erősen környezetvédelmi szemléletű lehatárolás a területhez tartozónak veszi Mecsért és Lébényt, amely településeken keresztül már biztosítható az ökológia kapcsolattartás a Fertő-Hanság Nemzeti Parkkal.

I.4.2. EDEN program (A gazdasági fejlődés és a környezeti tervezés egyensúlya a turizmus területén a vidék Európájában)

A program célja az volt, hogy kifejlesszen egy módszert, felbecsülve a gazdaság és a környezet költség-haszon relációját a közszféra érdekében különösen a turizmus fejlesztés területén a környezetileg érzékeny területeken. Ez a módszer kimunkálásra került a résztvevő EU és CEEC régiók között úgy, hogy ez a módszer ne csak a partner régiók számára hasznosuljon, hanem a hasonló problémákkal szembekerülő régiókban is.

A hazai kiválasztott régió Szigetköz lett. A program 24 település területére készült el úgy, hogy a tervezés és a koncepció készítés folyamatába a települések lakossága, önkormányzati tisztségviselői és a vállalkozók is részt vettek. A programot az MTA RKK NYUTI végezte.

I.13. ábra: Az EDEN programban résztvevő települések

EDEN (A gazdasági fejlődés és a környezeti tervezés egyensúlya a turizmus területén a vidék Európájában) programban érintett települések:

1. Ásványráró	10. Győrújfalú	19. Máriakálnok
2. Darnózseli	11. Győrzámoly	20. Mecsér
3. Dunakiliti	12. Halászi	21. Nagybajcs
4. Dunaremete	13. Hédervár	22. Püski
5. Dunaszeg	14. Kimle	23. Vámoszabadi
6. Dunaszentpál	15. Kisbajcs	24. Vének
7. Dunasziget	16. Kisbodak	
8. Feketeerdő	17. Kunsziget	
9. Györladamér	18. Lipót	

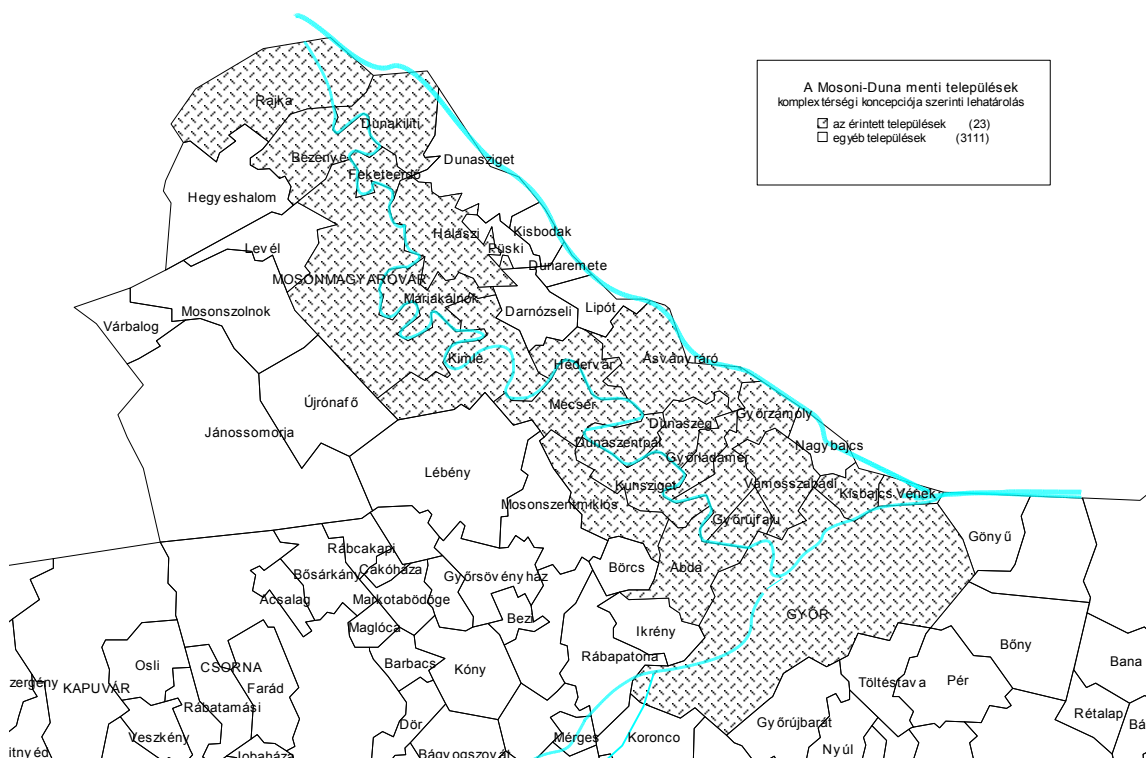
I.4.3. Mosoni-Duna menti települések komplex térségi koncepciója

A program célterülete Győr-Moson-Sopron megyében a Mosoni-Duna mentén sorakozó 23 települést foglalja magába. A Mosoni-Duna nemcsak névadója a térségnek és nem is csupán egy az itt lévő fontos természeti értékek közül, hanem alapvető meghatározója a 23 település természeti, gazdasági és társadalmi környezetének, fejlesztési lehetőségeiknek. A koncepció célja, hogy olyan fejlesztési irányokat kell felvázolni, amik elősegítik a természeti-táji környezet fenntartását, ugyanakkor meghatározzák a természeti értékek összetevői közül a felhasználható és fejleszthető elemek körét, megjelölik a felhasználhatóság korlátait és figyelmeztetően jelzik a környezet sérülékenységét.

A koncepcióba bevont települések:

1. Abda	9. Győrladamér	17. Máriakálnok
2. Ásványráró	10. Győrújfalu	18. Mecsér
3. Bezenye	11. Győrzámoly	19. Mosonmagyaróvár
4. Dunakiliti	12. Halászi	20. Öttevény
5. Dunaszeg	13. Hédervár	21. Rajka
6. Dunaszentpál	14. Kimle	22. Vámoszabadi
7. Feketeerdő	15. Kisbajcs	23. Vének
8. Győr	16. Kunsziget	

I.14. ábra: Mosoni-Duna menti települések komplex térségi koncepciója alapján lehatárolt települések közigazgatási területe

I.5. A JAVASOLT LEHATÁROLÁS

A vizsgálat elvégzéséhez szükséges lehatárolás alapjául a következő szempontokat vettük figyelembe:

- A kutatás alapjának a természetföldrajzi lehatárolást tekintjük.
- A területi egységet az érintett települések közigazgatási határa szerint kívánjuk lehatárolni.
- A munka célja a Szigetköz és a Mosoni-Duna térségének területfejlesztési koncepciójának aktualizálása. Ezért a téma koncentráltága miatt a környező két várossal – Győrrel és Mosonmagyaróvárral – csak a térséget érintő hatások szempontjából kívánunk foglalkozni.
- A térséghez tartozónak tartjuk azokat a településeket, amelyek közvetlen kapcsolattal, összeköttetéssel rendelkeznek a természetföldrajzi értelemben vett Szigetközzel.
- Figyelembe vettük a települések által létrehozott társulások területét

A fenti szempontok alapján a megvizsgált és bemutatott szempontokat az *I.1.1. táblázatban* összesítettük.

I.1. táblázat: A települések besorolása a lehatárolások és kistérségi tagságok alapján

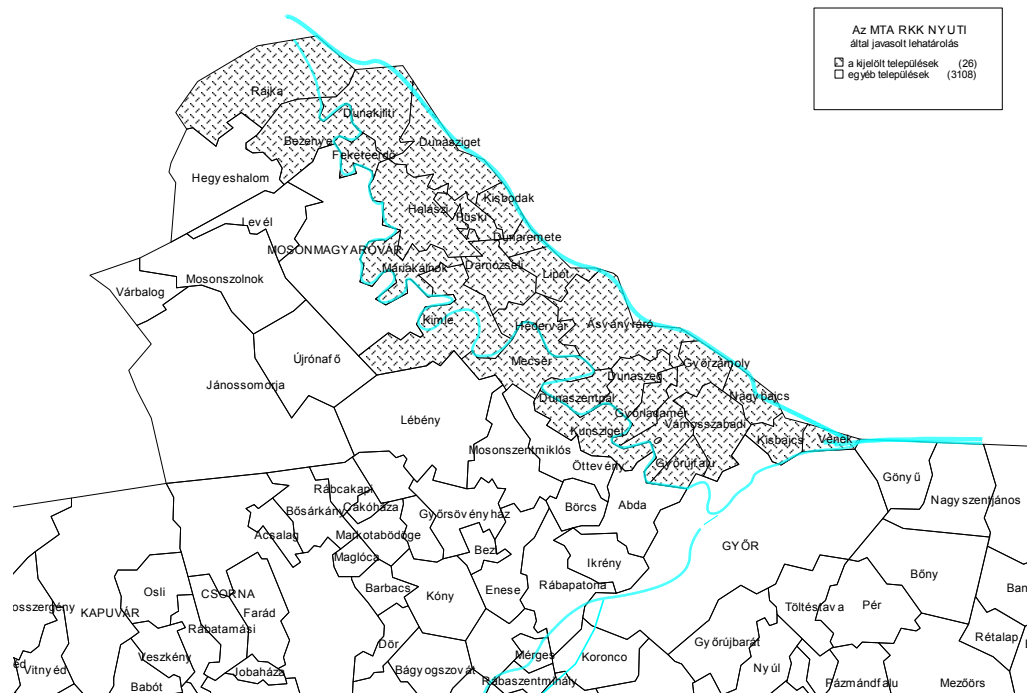
Település	Kistájka- taszter	Közigazga- tás	SzÖSz	Alsó- Szigetköz	Felső DU- NATAJ	Felső Mo- soni DU- NATAJ	Nyugati Kapu	Rábatorok	Kelet- hanság	SAPARD	KÉE-MTA	EDEN	Mosoni konceptió	Összesen	NYUTI
Dunakiliti	1	1	1		1	1	1			1	1	1	1	10	1
Dunaszeg	1	1	1	1						1	1	1	1	9	1
Feketeerdő	1	1	1			1	1			1	1	1	1	9	1
Kimle	1	1	1						1	1	1	1	1	9	1
Győrzámoly	1	1	1	1						1	1	1	1	8	1
Halászi	1	1	1							1	1	1	1	8	1
Hédervár	1	1	1				1			1	1	1	1	8	1
Kisbajcs	1	1	1	1						1	1	1	1	8	1
Máriakálnok	1	1	1				1			1	1	1	1	8	1
Vámos- szabadi	1	1	1	1						1	1	1	1	8	1
Vének	1	1	1	1						1	1	1	1	8	1
Dunasziget	1	1	1		1		1			1	1	1		8	1
Ásványráró	1	1			1	1					1	1	1	7	1
Dunaszent- pál	1	1		1						1	1	1	1	7	1
Győr- ladamér	1	1		1						1	1	1	1	7	1
Győrújfalú	1	1		1						1	1	1	1	7	1
Kunsziget		1	1	1				1			1	1	1	7	1
Mecsér		1				1			1	1	1	1	1	7	1
Rajka		1	1		1		1			1	1		1	7	1
Dunaremete	1	1	1		1					1	1	1		7	1
Kisbodak	1	1	1		1					1	1	1		7	1
Lipót	1	1	1		1					1	1	1		7	1
Nagybajcs	1	1	1	1						1	1	1		7	1
Püski	1	1	1		1					1	1	1		7	1
Bezenye		1	1				1			1	1		1	6	1
Darnózseli	1	1	1							1	1	1		6	1

Település	Kistájka- taszter	Közigazga- tás	SzŐSz	Alsó- Szigetköz	Felső DU- NATÁJ	Felső Mo- soni DU- NATÁJ	Nyugati Kapu	Rábcatorok	Kelet- hanság	SAPARD	KÉE-MTA	EDEN	Mosoni konceptió	Összesen	NYUTI
Győr	1	1		1							1		1	5	
Moson- magyaróvár		1					1			1	1		1	5	
Öttevény		1	1					1			1		1	5	
Abda		1						1			1		1	4	
Lébény			1					1	1		1			4	
Levél			1				1			1	1			4	
Moson- szentmiklós			1					1	1		1			4	
Börcs			1					1			1			3	
Gönyű		1	1								1			3	
Hegyesha- lom							1			1	1			3	
János- somorja							1			1				2	
Moson- szolnok							1			1				2	
Újrónafő							1			1				2	
Várbalog							1			1				2	
Bezi									1					1	
Enese							1							1	
Fehértó									1					1	
Gyórsövény- ház									1					1	
Ikrény								1						1	
Kóny								1						1	
Rábapatona								1						1	
Tárnokréti									1					1	

A fenti táblázatban látható, hogy az összesítések alapján olyan települések kaptak hat, illetve hatnál magasabb értéket, amelyek a legszorosabban kötődnek a Szigetközhez, a figyelembe vett szempontok – lehatárolások – alapján.

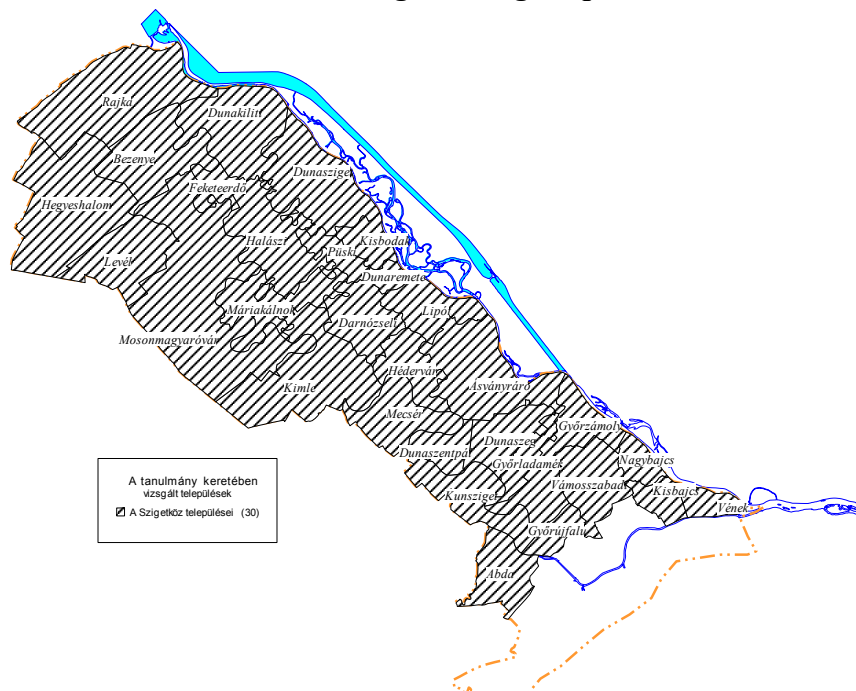
A települések, amelyek a legtöbb értékkel rendelkeznek, megfelelnek a támasztott követelményeknek és ezek képezik a NYUTI javaslatát:

1. Ásványráró	10. Győrladamér	19. Lipót
2. Bezenye	11. Győrújfalú	20. Máriakálnok
3. Darnózseli	12. Győrzámoly	21. Mecsér
4. Dunakiliti	13. Halászi	22. Nagybajcs
5. Dunaremete	14. Hédervár	23. Püski
6. Dunaszeg	15. Kimle	24. Rajka
7. Dunaszentpál	16. Kisbajcs	25. Vámoszabadi
8. Dunasziget	17. Kisbodak	26. Vének
9. Feketeerdő	18. Kunsziget	

I.15. ábra: Az MTA RKK NYUTI által javasolt lehatárolás

A fent felsorolt 25 települést javasoljuk a további kutatások alapjának.

Viszont a természetföldrajzi, táji egységet figyelembe, azt, hogy a Mosoni-Duna rehabilitációjához a Lajta folyó magyarországi szakaszát is figyelembe kell venni, ezért a Szigetköz térséghez vettük Hegyeshalom, Levél településeket, Mosonmagyaróvárt, mint a térség városát, és a Mosoni-Dunával határos Abdát. A területfejlesztési koncepció számára végleges lehatárolást a I.16. ábra mutatja.

I.16. ábra: A vizsgált térség települései

1. A TERÜLETI EGYSÉG KÜLSŐ KÖRNYEZETE

1.1. A REGIONÁLIS FEJLŐDÉS NEMZETKÖZI MEGHATÁROZOTTSÁGAI ÉS LEHETSÉGES HATÁSAI

A Szigetköz térsége regionális fejlődés több szempontjából is a kiemelt területek közé sorolható. Érzékeny természeti környezete a vizes élőhelyek nagy nemzetközi figyelmet érdemlő kategóriájába tartozik. Határ menti térség, ráadásul két (illetve három) olyan állam közös határvidéke, amelyek közül egy már az Európai Unió tagja, a másik kettő viszont rövidesen taggá válik. A térség mindemellett rendkívül fontos közlekedési folyosók mentén fekszik, egyben a Kárpát-medence kapuja, ami a gazdasági fejlődés lehetőségeit alapjaiban befolyásolja. Fontos kitérni arra is, hogy a terület két főváros (Bécs és Pozsony), valamint egy dinamikus regionális központ (Győr) vonzásterében fekszik, s ezek a vonzásteretek a három ország közös uniós tagsága esetén módosulni fognak úgy intenzitásukban, mint területükben.

A Világ Megőrzésének Stratégiája, a mintegy 450 kormányzati és nem-kormányzati szervezet közös munkáját reprezentáló 1980-as dokumentum a vizes élőhelyeket kulcsfontosságú, életet támogató rendszerekként határozta meg, melyek segítenek fenntartani bolygónkat. Fontosságuk nem csupán az élővilág megőrzésében nyilvánul meg, hanem a dokumentumok hangsúlyozzák gazdasági fontosságukat is. Szerepük jelentős az árvizek lefűtésének szabályozásában, a vizek tisztaságának megőrzésében, de jelentős lehet a helyi klímára gyakorolt befolyásuk is. Gazdasági hasznuk közül mindenképpen kiemelendő turisztikai értékük, valamint mezőgazdasági és erdőgazdálkodási jelentőségük. Mindezek miatt az ilyen típusú területek jelentős nemzetközi támogatásra számíthatnak, fontos nemzetközi hálózatok részeivé, illetve fejlesztő munkájuk céljává válhatnak.

A Szigetköz területe három ország, Ausztria, Szlovákia és Magyarország határtérségeinek találkozásánál helyezkedik el. Voltaképpen földrajzi, környezeti, gazdasági szempontból nem teljesen önálló terület, hanem a szomszédos országok határ menti területeivel összefüggő térség, amelyre jelentős a hatása azoknak a tevékenységeknek, amelyek ezeken a területeken zajlanak. Ezért mindenképpen érdemes figyelembe venni – főleg a szlovák oldal – fejlesztési terveit.

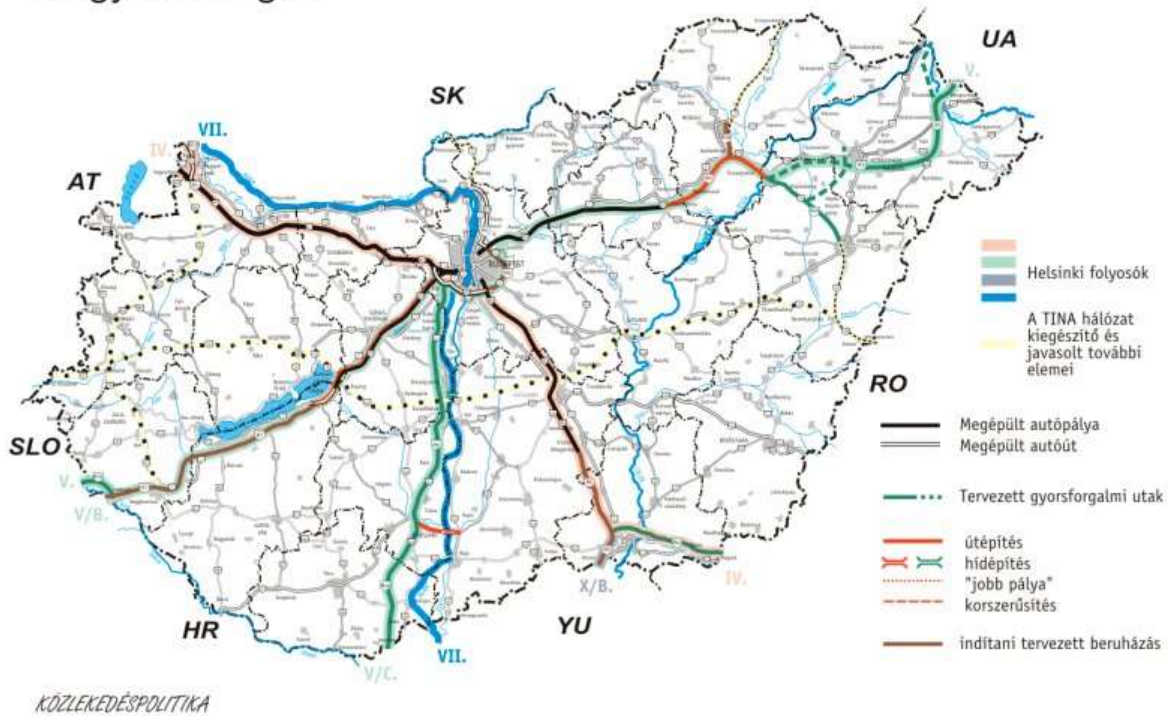
A térség nemzetközi közlekedéshálózati helyzete rendkívül frekvenciát. A terület peremén húzódik a Budapestet Béccsel összekötő vasúti és közúti folyosó, ami tágabb értelemben Nyugat-Európát kapcsolja össze a Balkán országaival. Éppen emiatt került be ez az összeköttetés a transzeurópai közlekedéshálózat-fejlesztési tervbe (TEN), mint a IV: „Helsinki folyosó”. A közút és vasút hatalmas forgalmat bonyolít le. Az országhatárt Hegyeshalomnál érik le. Ezen a határállomáson regisztrálják a legnagyobb forgalmat, valamennyi magyarországi határátkelő között. Évente több mint 10 millió utazó halad át rajta. Ennek a hatalmas számnak a nagy részét teszik ki azok, akik a nyugat-európai országokból a Balkán felé haladva utaznak át országunkon. A Duna mint vízi út forgalmát tekintve ugyan messze elmarad más, hasonló méretű európai folyók mögött, de iránya miatt szintén straté-

giai fontosságú Európa számára, így nem véletlen, hogy a Helsinki Pán-Európai Folyosók között a VII. számúként szerepel.

Kisebb jelentőségű az észak–déli irány, amely a kiegészítő „TINA” hálózat részeként szerepel. Ez az irány a Nyugat-Dunántúlt harántolja át, s a Németország, illetve Brno, Pozsony felől érkező forgalmat vezeti le Szlovénia és Olaszország irányába (1.1. ábra).

1.1. ábra

A pán-európai közúti közlekedési folyosók Magyarországon

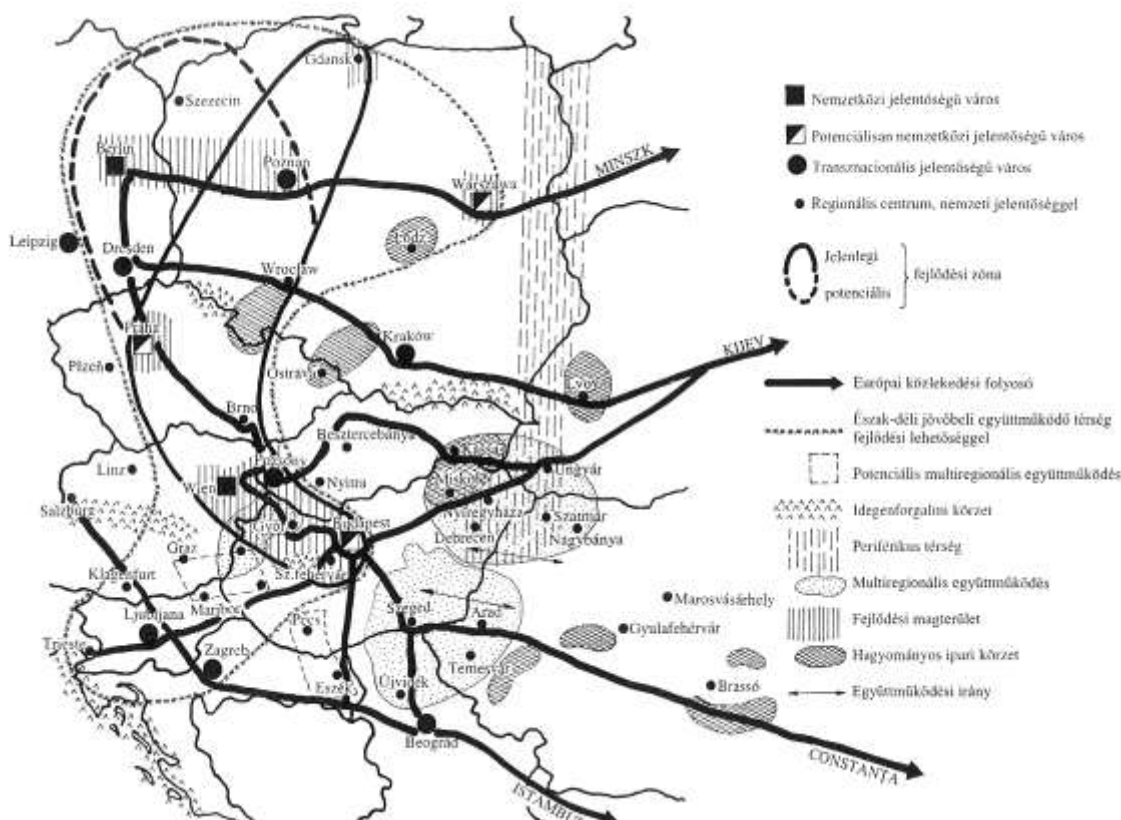

Forrás: www.gkm.hu 2003. 04. 15.

Fontos nemzetközi, térszerkezeti meghatározottság, hogy a terület két főváros és egy regionális központ vonzásterébe is beletartozik. A térség része a lengyel G. Gorzelak által elhatárolt közép-európai növekedési zónának; a bonni székhelyű Empirica GmbH gazdaságelemző központ vizsgálata szerint (1993) Közép-Európa (beleértve ebbe a volt NDK területét és Ausztriát is) első számú, un. befektetési "aranyháromszöge" (1.2. ábra). Történelmi szempontból domináns város a térségben Bécs. A kilencvenes évektől ezt a dominanciáját fokozatosan visszanyerte, számos gazdasági beruházó, ingatlan befektető érkezett az osztrák fővárosból a megyébe, illetve a Szigetközbe. Munkaerő elszívó ereje már érződik a határ menti területeken, s ezt tovább erősítheti, hogy Győrből naponta többször ingázó vonatokat indítanak már Bécs felé. Ausztria fővárosa nem titkoltan készül arra, hogy Magyarország, Szlovákia és Csehország uniós csatlakozása után vonzáskörzete ismét kiterjed ezekre a területekre, Győrtől Brnoig. Pozsony szerepe ehhez képest csekély. Szlovákia fővárosának központi szerepköre inkább a Szigetköz nyugati felében érezhető, elsősorban a közlekedési adottságok miatt. Jellemző volt már a nyolcvanas évektől a magyar–szlovák kölcsönös munkavállalás Mosonmagyaróvár és Pozsony között. Ezek a kapcsolatok az

elmúlt években újra éledtek, jelentős számú szlovákiai munkás dolgozik a mosonmagyaróvári és győri cégeknél, sőt elmondható, hogy a Csallóköz egyes magyar ajkú falvaiban Győr foglalkoztató szerepe hasonló vagy nagyobb jelentőséggel bír már, mint Pozsony. Mindenesetre várható, hogy Szlovákia, s így a főváros gazdasági erejének növekedésével a kapcsolatok újrendeződhetnek, egy nemzetállam fővárosa mindenképpen nagyobb versenyelőnnyel rendelkezik, mint egy regionális központ. A 21 ezer km²-nyi területen több mint 4 millió ember él, 50%-uk a három központi városban. A népesség 60%-a osztrák területen él, 30%-a Szlovákiában s csak 1/10 részt tesz ki a magyarországi népesség. A méretbeli aránytalanságot erősíti, hogy a nemzeti régió-részek központjai is igen eltérő szerepűek: Bécs nemzetközi nagyváros és főváros, Pozsony középváros és főváros, Győr középváros, megyeszékhely, amely a kilencvenes évek végére emelkedett a Magyarország regionális szintű városainak sorába. Ezek az aránytalanságok az együttműködési érdekeltiséget is különböző erősségűvé teszik (Enyedi 1995).

1.2. ábra: Magyarország a közép-európai térszerkezetben

Forrás: Gorzelak 1993; Enyedi 1996; Nefedowa 1996; Rechnitzer 1996 felhasználásával.

A jelen európai város- és régió versenyben a kapu-szerep kitüntetett fontosságú. A kapu a világgazdaság innovációit, intézményeit, információit stb. fogadja be s közvetíti hátszaga számára.

A határ menti helyzet jelenthet előnyt, s hátrányt is. A térség vízellátója, a Duna két országot választ el, s így a bilaterális problémák egyik tárgya. Ezek a viták, főleg politikai

vetületük akadályozták a térség fejlődését, s ideiglenes megoldások sorát kényszerítették ki, amelyek nehezen kiszámíthatóvá teszik a terület jövőbeli fejlődési irányait.

A határmentiségnek ugyanakkor nem tagadhatóan létezett egy olyan előnye is az elmúlt évtizedek során, hogy a lezárt határ menti területeken szinte érintetlen területek maradtak meg, bár ez a megállapítás pont a Szigetközre nem igaz.

A három érintett ország közös európai tagsága esetén ez a terület belső határ menti térségnek számít majd. Az Európai Unió fontos célkitűzése, hogy a nemzetállami határok által elválasztott térségek hátrányos helyzetét oldja, a kialakult fejlődésbeli lépcsőket kiigazítsa. Erre több program is segítséget nyújt, közülük a legjelentősebbek az Interreg program, amely az EU tagországok határ menti térségeinek fejlesztését célozza, míg a csatlakozó országok számára a Phare határon átnyúló hatású fejlesztéseket célzó része a Phare CBC biztosított forrásokat. A Szigetköz térsége egyszerre számít Interreg/Phare és Phare/Phare támogatású határ menti térségnek.

A három állam közötti kölcsönös érdekeltségek elsősorban Szlovákia és Magyarország Ausztriához mint az EU kapuállamához fűződő érdekeltségek mentén szerveződtek mind mai napig. Az elmúlt időszakban indult meg az erőteljes közeledés Magyarország és Szlovákia között, elsősorban az EU-csatlakozásban képviselt közös érdekek miatt. Ezek a körülmények oda hatottak, hogy a központi politika számára mozgósítható tőkét jelentett a határon átnyúló együttműködések deklarálása, ezeknek az akcióknak azonban inkább politikai marketing hangsúlyai voltak, semmint valódi tartalmi lépéseket tartalmaztak (a Bécs–Pozsony–Győr Eurorégió kormányfők általi létrehozása [2001. január – Pozsony], a magyar–szlovák megállapodás a határon átnyúló együttműködések segítéséről [2001. április – Budapest]).

Az együttműködés intézményeit tekintve ez a térség az országban a leginkább fejlett, s a legnagyobb hagyományokkal rendelkező területnek mondható. Minisztertanácsi határozattal hozták létre 1985 októberében a Magyar–Osztrák Területrendezési és Tervezési Bizottságot (MOTTB). Az MOTTB célja az volt, hogy a közös határ menti területeken a partnerek informálják egymást a fejlesztési munkálatokról, tervekről, esetleg közös fejlesztéseket hajtsanak végre. Mindkét oldalról a miniszteriális résztvevők mellett jelen voltak a magyar megyék (Győr-Sopron, Vas és Zala) megyei tanácsának elnökei, és az osztrák tartományok (Burgenland, Alsó-Ausztria, Steiermark és Bécs) tartomány főnökei. A bizottság háromszor ülésezett: 1986, 1988 és 1993-ban). Az operatív feladatok ellátására létrehozták a Magyar–Osztrák Területrendezési és Tervezési Albizottságot (MOTTA), amelyen belül nyolc munkabizottság alakult.

A rendszerváltás után valósulhatott meg először olyan együttműködés, amelyben valóban csak az érdekelt felek, megyék, régiók vettek részt. Így 1992-ben megalakult a Magyar–Osztrák Határmenti Regionális Tanács, amelynek tagjai Burgenland Tartomány, Vas és Győr-Moson-Sopron megyék, valamint Szombathely, Győr és Sopron megyei jogú városok lettek. A regionális tanács tagjai hosszú előkészítés után 1998 őszén alakították meg a West/Nyugat Pannon Eurégiót, amelynek kezdetben Burgenland Tartomány, Vas és Győr-Moson-Sopron megye lett a tagja, majd később Zala megye is csatlakozott hozzá (Rechnitzer 1999).

1998-ban jött létre Mosonmagyaróvár környéki önkormányzatok kezdeményezésére a Kommunál Fórum, amely 13 magyar, 17 burgenlandi és 3 szlovákiai önkormányzat együttműködését biztosítja. A kis számú szlovák település részvétele mutatja, hogy bár hármashatár térségben jött létre az együttműködés, mégis a magyar és osztrák túlsúly a jellemző.

A térség területi egységei nagyobb regionális szerveződéseknek is a tagjai. Győr-Moson-Sopron megye és Burgenland tagja az Alpok–Adria Munkaközösségnek, Mindhárom oldal részt vesz a Duna menti Tartományok Együttműködésében is.

Térségünkben magyar–szlovák viszonylatban csak későn alakultak ki az igazi intézményes kapcsolatok. Ennek oka az osztrák kapcsolatok dominanciája, valamint a politikai akarat hiánya és az eltérő területi kompetencia szintek, s nem utolsósorban a finanszírozás hiánya. 2001 elején jelentette be a három állam kormányfője a Bécs–Pozsony–Győr Euro régió megalakulását, de a szervezet kialakítása érdekében eddig konkrét lépések nem történtek, eddig csak sajtóinformációk jelentek meg róla. 2001 márciusában szerveződött meg a Hármas Duna-vidék Euro régió, amely Győr-Moson-Sopron megyét és három szlovákiai járást (Dunaszerdahely, Galánta, Vágsellye) foglal magában.

Ausztria EU-csatlakozása után a hármashatár térség határ menti területei az osztrák oldalon EU külső határ menti térségnek, míg magyar és szlovák oldalon részben EU szomszédos ország határtérségnek, valamint EU-tól független határtérségnek számítottak. Ennek megfelelően az együttműködések finanszírozása is eltérően alakult mind összegét, mind rendjét tekintve. Ausztria helyzetéből adódóan ezen projekt szintű együttműködések esetében kulcspozíciót tölt be, így érthető, hogy a projektek számát, irányultságát és finanszírozását tekintve is az osztrák–szlovák és az osztrák–magyar irány dominál. A hármashatár térség projekt szintű együttműködéseinek ezért az osztrák oldal vált a fő szervezőjévé. Bécs városa az Interreg forrásaihoz jutva kívánja megvalósítani az 1994-ben, a városfejlesztési tervében megfogalmazott, határon átnyúló vonzáskörzet bővítési stratégiáját. Az ennek keretében megfogalmazott határon átnyúló projektekben együttműködő partnerként veszi számba Győrt és Pozsonyt (Lados 2000).

A hármashatár térségben valósult meg az első, határon átnyúló stratégiai tervezési projekt, az Ausztria–Magyarország–Szlovákia Közös Hármashatár Fejlesztési Stratégia, amelynek forrását a Phare CBC Szlovákia–Ausztria–Magyarország programja támogatta. Ez a Phare hármashatárra vonatkozó egyszeri programja, melyben 1,5–1,5 millió euró állt rendelkezésre magyar és szlovák oldalon. Az 1996. évi program középpontjában a határon átnyúló kommunikáció segítése állt. E program keretében támogatták a hármashatár térségére készülő fejlesztési stratégia kidolgozását, mely 1999 januárjában indult a szlovák és februárjában a magyar oldalon. Az elkészített stratégia célja, hogy a 2000–2006 közötti tervezési időszakra osztrák oldalon az Interreg III. számára, míg szlovák és magyar oldalon a Phare CBC számára keretprogramot, prioritásokat, s 10–12, már a programidőszak elején indítható programjavaslatot dolgozzon ki (Lados 2000).

A térség térszerkezetét alapvetően meghatározza a Kárpát-medence leginkább dinamikus és hagyományos közlekedési tengelyének, a Bécs–Budapest folyosónak a jelenléte. Ez a közlekedési tengely fejlett közúti, hagyományosan fejlett vasúti, valamint a Duna által

folyóvízi összeköttetést jelent. A legfontosabb jellegzetessége, hogy a kommunikációs irányok a Dunával párhuzamosan futnak (ÉNY–DK-i irányúak), s gyengék az észak–déli irányú összeköttetések. Ez az irány jellemző a három centrum település (Bécs, Pozsony és Győr) egymás közötti kommunikációjára is, a kapcsolat döntő iránya a Győr–Bécs és a Pozsony–Bécs irány). Jelentős infrastruktúrával is elsősorban az északnyugat–délkeleti irány rendelkezik. Autópálya/autóút összeköttetés, valamint nagy teljesítményű határátke-lőhely található Hegyeshalomnál (H/A), valamint Pozsonynál (SK/A). Az észak–déli irány infrastrukturális kiépítése jelentős mértékben Rajkánál történt meg 2001-ben, hosszú idő után (H/SK). Az észak–déli irányt szolgálja még a térségben a Vámoszabadi mellett talál-ható határátke-lő is, de kapacitás nagyságrenddel kisebb az előzőeknél.

A hármashatár térségben a lakossági interakciók fő meghatározója a Magyarország felé irányuló bevásárló turizmus, mind Ausztriából, mind Szlovákiából. E mozgásnak nagy hagyománya van, bár az irányai, preferenciái átalakultak az elmúlt években. A magyar lakosság bevásárlási célú kiutazásai nagymértékben csökkentek, bár Ausztria felé még napirenden vannak, Szlovákia felé elsősorban inkább csak a benzinturizmus él. Szlovákia felől jelentős a beáramlás Győrbe, elsősorban a piac és a nagy bevásárlóközpontok látoga-tása, valamint a szórakozási lehetőségek kihasználása céljából. Győr kereskedelmi vonzás-körzete jelentős mértékben kibővül Szlovákia déli részével. Ausztria irányából az osztrák határ menti városok és Győr, valamint a fürdőhelyek látogatottsága erős.

Fontos szempontot alkotnak az etnikai viszonyok. A tárgyalt terület keleti részén szlo-vák oldalon is magyar többségű járás (Dunaszerdahely járásban a lakosság 87,16%-a ma-gyar) található. Ezzel szemben a nyugati részen, a fővárosban és a főváros környéki járás-ban a magyarok aránya kicsi (Pozsony 5,07%; Pozsony vidék járás 7,24%; Szenc n.a. [The Hungarians... 1997]). Az osztrák–magyar határ mentén mindkét oldalon találunk német és magyar ajkú falvakat.

A gazdaság jelenlegi határokat átívelő összekötöttsége történelmi múltra tekint vissza a térségben (Rechnitzer 1999). Bécs élelmiszerszállító háttországát jelentette a terület évszá-zadokon át. Győr szerepe a magyar gabona nyugat felé történő forgalmazása kapcsán köz-vetlenül kötődött Bécshez, először vízi úton, majd 1855-től a gabonaszállítás céljából ki-épülő Bécs–Győr vasúton (Sári 2001). A határok megvonásával (1920 és 1922), valamint a vasfüggöny létrejöttével (1948) ezek a gazdasági kapcsolatok megszakadtak. A hetvenes évektől formálódtak ismét a térségi gazdaság kapcsolatai. Nyugat-Szlovákia és Győr-Moson-Sopron megye között a munkaerő cserében realizálódtak ezek a kapcsolatok. Mo-sonmagyaróvárról Pozsonyba, a Csallóközből Győrbe jártak át az emberek dolgozni. A rendszerváltás után a gazdaságban a három terület között eltérő kapcsolatok alakultak ki. Magyar–szlovák viszonylatban a szlovákiai munkavállalók dolgoznak a győri gyárakban (elsősorban a Philips üzemében), a magyar–szlovák szerződés értelmében először 400, de 2002 már 1500 fő cseréjére kerülhetett sor. Ezt a létszámot döntő hányadában Győr veszi fel.

Osztrák viszonylatban a magyar munkavállalók ausztriai legális és illegális munkája dominál. A befektetések tekintetében elsősorban az osztrák–magyar kapcsolatok jelentősek a térségben. Győr-Moson-Sopron megyében Ausztria a második legnagyobb működő tőke befektető, jelentősek a kis- és középméretű Burgenlandból és Bécsből székhelyű vállalko-

zások. Hasonlóképpen az osztrák kapcsolatot jelzi a Phare segítségével 2000-ben befejezett győri Kereskedelmi Központ (Trade Center), amely a schwechati World Trade Centerrel együttműködésben épült meg, valamint az osztrák tőkével és Phare segítségével kiépülő kikötő Gönyűn (Hozzá kell tennünk, hogy a kikötőnek a földrajzi közelség ellenére nincs szlovák kapcsolata, sőt jelentős konkurenciát fog jelenteni a Dunán 25 km-rel lejjebb található Észak-Komárom [Komarno] kikötőjének).

A határok átjárhatóságának változásával, majd a határellenőrzés megszűntével számítani kell arra, hogy a határ menti területek az együttműködések mellett mind több alkalommal fedezik fel egymásban a konkurens felet. Így pl. érdemes figyelembe venni, hogy a magyar, a szlovák és az osztrák oldal turisztikai kínálata hasonló, elsősorban a termálvízre, a vízi-, kerékpáros és rendezvényturizmusra alapoz.

Mindent összevetve tehát azt mondhatjuk, hogy a Szigetköz egy dinamikus, jelentős fejlődés előtt álló nemzetközi téren belül helyezkedik el, ahol mint egy „zöld sziget” értékelhető, ami a Szigetköz Területfejlesztési és Rehabilitációs Koncepcióban 1993-ban már megfogalmazódott. A határ menti elhelyezkedés mellett fontos, hogy a kontinens fő térszerkezeti vonalaiba, fejlődési tengelyébe esik, ami biztosíték a gazdasági fejlődésére. Ugyanakkor nem szabad azt sem elfelejteni, hogy ezekkel a tulajdonságokkal és lehetőségekkel a térség más közeli területei is rendelkeznek Szlovákiában és Ausztriában egyaránt, tehát kialakulhat velük bizonyos kérdésekben partnerség, de verseny is.

1.2. ORSZÁGOS TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ

Készült: Budapest, 1998

Nemzeti szinten a területfejlesztés működési kereteit a Területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény, a jövő irányait a kétévente felülvizsgálatra kerülő *Országos Területfejlesztési Konceptió* (OTK) jelöli ki.

Magyarországon a megújított területfejlesztési politika 1996 márciusában a Területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény elfogadásával intézményesült¹. Ez a törvény biztosítja az EU alapelvekkel és követelményekkel való kompatibilitás alapját, keretét. Meghatározza a nemzeti intézmények, illetve a regionális és helyi szervezetek feladatait és hatáskörét – nemzeti szinten az Országos Területfejlesztési Tanácsét; regionális szinten a Regionális Fejlesztési Tanácsét és megyei szinten a Megyei Területfejlesztési Tanácsét.

Magyarországon a regionális politika legfontosabb irányai az *Országos Területfejlesztési Konceptióban*² kerültek megfogalmazásra. E dokumentum kidolgozása az EU csatlakozáshoz kapcsolódó EU perspektívából indult ki. A stratégia a közlekedési és kommunikációs infrastruktúra fejlesztését, illetve a kulturális és gazdasági fejlődés elősegítését alapul véve a kelet-nyugat és az észak-dél közötti kapcsolat megteremtése. Az Országos Területfejlesztési Konceptió a következő célokat fogalmazta meg:

- *az ország teljes területére vonatkozóan* – a polgárok életszínvonalának javítása; a szociális piacgazdaság megteremtésének elősegítése; a növekedés és a versenyképesség támogatása; az innováció térbeli terjedésének és a decentralizált struktúrák kialakulásának elősegítése; a társadalmi gazdasági fejlődés és a településhálózat kiegyensúlyozott
- területi szerkezetre; illetve
- *a területfejlesztésre* – a régiók, a megyék, a főváros és a vidék, a városok és a falvak, és a viszonylag fejlett és a fejletlen térségek közötti egyenlőtlenségek csökkentése; és új válságtérségek megjelenésének megakadályozása.

A *Területfejlesztési Politikának* a Nyugat-Dunántúlra vonatkozó legfontosabb prioritásai a következők:

- Budapest (egypólusú fejlődés) és az ország többi része között egy kiegyensúlyozott fejlődés megteremtése.
- Az erőforrások fenntartható hasznosítása és a határ menti térségek fejlesztése.
- A kistérségek fejlesztése, mely magába foglalja az egyenlőtlenségek csökkentését és egyes települések gyenge infrastrukturális problémájának megoldását.
- Az intézménybővítést a városok, a kistérségek (társulások), és a különböző intézmények (pl.: oktatás) decentralizált hálózatainak létrehozása által, illetve

¹ A Területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény (módosítva 1999. évi XCII. törvény)

² A Magyar Köztársaság Kormánya. *Országos Területfejlesztési Konceptió* (1997). A Parlament 1998 márciusában fogadta el.

intézményfejlesztés regionális és kistérségi szinten (különösen az EU csatlakozással és a Strukturális Alapok menedzsmentjével kapcsolatban).

A területfejlesztés ágazati prioritásai a következők:

1. **Környezetvédelem:** a fenntartható fejlődési koncepciók és a tervezett fejlesztések környezeti hatástanulmányainak adaptálása.
2. **Humán erőforrások:** infrastruktúra és szakképzettség fejlesztés a versenyképesség javításához kapcsolódva.
3. **Ipar:** a fejlett technológiákon, innováción, K+F-en, képzésen és hálózatokon alapuló iparágak javára történő átszervezés; a külföldi beruházások vonzása; az ipari beruházások magas arányának támogatása; új specializációk és kereskedelmi kapcsolatok kialakítása érdekében együttműködés a szomszédos országokkal; és a kis- és középvállalkozások támogatása.
4. **Mezőgazdaság és vidékfejlesztés:** az agrárágazat versenyképességének javítása; az életszínvonal javításával a népesség és a mezőgazdaságban foglalkoztatottak megtartása (figyelembe véve a vidéki térségekben rejlő potenciált); a képzés és az oktatás támogatása; a természeti erőforrások fenntartható fejlődésének és a mezőgazdaságban használatos környezetbarát technológiák támogatása; és a gyenge potenciállal rendelkező régiókban/térségekben az alternatív földhasználati programok és az alternatív foglalkoztatási lehetőségek kidolgozása érdekében.
5. **Turizmus:** az infrastruktúra és a szolgáltató hálózat fejlesztése a kedvező adottságokkal rendelkező fejletlen térségekben.
6. **Műszaki infrastruktúra:** a *közlekedés* (vasútvonalak modernizációja, életképes regionális repülőterek, intermodális szállítás, úthálózat, tömegközlekedés, kapcsolódás az európai közlekedési folyosókhoz); a *vízellátás* (berendezések, minőségi normák, közművek); és az *energia* (az ellátás biztonsága, energiatakarékosság, fogyasztási hatékonyság, regionális és megyei szintű energiaellátó erőművek) területét felölelve.

Ezen kívül léteznek még *Országos Ágazatfejlesztési Tervek* is a következő területeken: Környezetvédelem, Természetvédelem, Közlekedés, Ipar, Mezőgazdaság, Energia, Egészségügy, Oktatás, Kulturális Örökség és Vízgazdálkodási Keretterv. Ezen programok kiemelkedő jelentőségű prioritásai fontosak a régiók számára általában és részben a Nyugat-dunántúli Régió számára is.

1.2.1. Hármashatár Régió Konceptió

<i>Megrendelő:</i>	<i>Phare CBC Program</i>
<i>Szerző:</i>	<i>Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Nyugat-Magyarországi Tudományos Intézet</i>
<i>Készült:</i>	<i>Győr/Pozsony, 1999. December</i>
<i>Érintett terület:</i>	<i>Győr-Moson-Sopron megye, Pozsony térsége, Alsó-Ausztria, Burgenland és Bécs</i>

1.2.1.1. Helyzetelemzés

1.2.1.1.1. Településhálózat, településszerkezet

Győr-Moson-Sopron megye az ország észak-nyugati részén helyezkedik el, északról Szlovákiával nyugatról pedig Ausztriával határos. A Nyugat-dunántúli Régió az egyetlen magyar régió, mely az Európai Unió területével érintkezik. Az megye területe 4.012 km² mely az ország területének 4.3 %-át jelenti. 1999-ben a megye lakossága 424.205 fő volt, mely az ország lakosságának 4,2 %-a.

1.2.1.1.2. Környezeti, táji adottság

Győr-Moson-Sopron megye Magyarország egyik legkülönbözőbb természeti adottságaival rendelkező területe. Itt található három természetvédelmi terület és egy nemzeti park, 24 ha védett területtel. Az ismert Ferő-Hanság-Neusidler Seewinkel Nemzeti Park az első olyan szervezet, mely szomszédos országgal közösen szerveződött a természeti erőforrások védelmében. Ez is jól mutatja a CBC együttműködés sikerét. A Fertő-tó Közép-Európa harmadik legnagyobb kiterjedésű tava, mely az idők során többször is kiszáradt. A Nemzeti Park másik részén terül el a Hanság, mely eredetileg mocsaras terület volt és összeköttetésben állt a Dunával illetve a Fertő-tóval.

1.2.1.1.3. Gazdasági potenciál

Győr-Moson-Sopron megye Magyarország egyik legdinamikusabban fejlődő területe. 1998-ban a nemzeti ipari termelés 10.6%-a és az ipari export 96 %-a származott ebből a megyéből. A munkanélküliség aránya itt a legalacsonyabb az országban. A megyei GDP nagysága Budapest után második az országban.

A feldolgozóipar a legjelentősebb gazdasági ágazat, melyet a kereskedelem illetve szolgáltatóipar követ. Ezzel ellentétben lényeges hanyatlás figyelhető meg a mezőgazdaság és a textilipar területén. Hasonló visszaesés tapasztalható az európai régiókban is. A megyének jól prosperáló gazdasági egyensúlyt sikerült megteremtenie a Nyugat-dunántúli régió területén belül.

1990-től nagy számban jelentek meg új kisvállalkozások a megyében. 1998-ban 10.193 üzleti társulás és 21.866 egyéni vállalkozó működött a megye területén.

A kiskereskedelem és a vendéglátás területén is nagy változásoknak lehetünk tanúi 1990-től. Megjelentek az első nemzetközi üzletláncok illetve bevásárlóközpontok.

A turizmus még mindig jelentős szerepet tölt be a megye gazdaságában. A Bruttó Regionális Termék 2.4 %-a a turizmusból származik. Nagy jelentőségű Győr-Moson-Sopron fekvése, lévén a legnyugatibb pontja az országnak, egy „kapu szerepet” is ellát az EU turisták számára.

1.2.1.1.4. Infrastruktúra

Az infrastruktúra tekintetében annak ellenére, hogy az országos helyzethez képest viszonylag fejlettnak mondható, bizonyos területeken még jelentős a lemaradás az uniós értékekhez képest. Nyugat- Európában a kiépítettség 90 és 100 százalék között mozog, nálunk 50 százalék körül van.

Súlyos a lemaradás a szennyvízcsatornával való ellátottság terén is. Különösen súlyos probléma a közműháló kinyílása.

Ivóvízzel való ellátottság tekintetében a megye közel 100%-osan ellátottnak tekinthető. A vezetékes gázellátás kiépítése a megyében gyorsabb ütemben zajlott, mint a csatorna-hálózat kiépítése.

1.2.1.2. Jövőkép

A program a következőkben jelöli meg a területre vonatkozó jövőképet:

- Egy dinamikusan fejlődő teljesen integrálódott régió, amely az Európai Unió nyújtotta lehetőségeket teljes körűen kihasználja
- Egy környezetileg tiszta és fenntartható régió, egészséges és vonzó hely a családok részére
- A régióról kialakult kedvező kép vonzza a látogatókat és a minőségi termékeket és szolgáltatásokat
- A régió rendelkezik mindazon infrastrukturális elemekkel, mint úthálózat, vasúthálózat, légi közlekedés és telekommunikáció, mely biztosítja a fejlődő kereskedelmi és közlekedési feltételeket
- A régió rendelkezik magas színvonalú emberi erőforrásokkal, különösen a fiatalok körében és híres a magasan kvalifikált és szakképzettségű hatékony munkaerőről.
- Hatékony, új technológiát képviselő cégek a megyében
- Új technológiák használata a kereskedelem, üzleti élet és a szakképzés területén

1.2.1.3. Prioritások és programjaik

1. prioritás: Regionális tervezés és fejlesztés

1.1. projekt: Kommunál fórum fejlesztése, erősítése

2. prioritás: Infrastruktúra

2.1 projekt: Győr-Pér repülőtér fejlesztése

2.2. projekt: Győr északi elkerülő út

2.3. projekt: Határon átnyúló kerékpárút hálózat fejlesztése

3. prioritás: Gazdaságfejlesztés

- 3.1. projekt: Gyógyturizmus fejlesztése
- 3.2. projekt: Hármashatár turizmus stratégia készítése és turisztikai termékfejlesztés
- 3.3. projekt: Mosonmagyórvári Ipari, Üzleti és Logisztikai Park
- 3.4. projekt: Győri Vásárközpont
- 3.5. projekt: Agrár Üzleti és Innovációs Központ a Nyugat-Magyarországi Egyetem Mosonmagyórvári Karán (Agro BIC)

4. prioritás: Humánerőforrás fejlesztés

- 4.1. projekt: Alkalmazott Mechatronikai Kutatási és Technológiai Központ a SZIF-en
- 4.2. projekt: Egyetemi könyvtár és információs központ Győrben
- 4.3. projekt: Általános Kisprojekt Alap

5. prioritás: Környezet és természetvédelem

- 5.1. projekt: Alternatív energiaforrások hasznosítása
- 5.2. projekt: Fenntartható természetvédelem és Duna menti Naturpark

1.2.1.4. A koncepció hatása

A Hármashatár koncepció Ausztria, Szlovákia és Magyarország határmenti régióira vonatkozó együttműködési javaslatokat tartalmazza. Míg mind a magyar, mind a szlovák oldalon egy-egy területi egységet – Győr-Moson-Sopron megye, illetve Pozsony térsége – érint a projekt, addig Ausztriában három tartomány – Alsó-Ausztria, Burgenland és Bécs – érdekelt az együttműködésben.

1995-ben és 1996-ban 1,5-1,5 millió euro állt rendelkezésre a magyar-osztrák-szlovák hármashatár térség határon átnyúló együttműködéseinek támogatására. Az 1996. évi program középpontjában a határon átnyúló kommunikáció segítése volt. Ebbe a körbe tartozott a hármashatár térségére készülő fejlesztési stratégia elkészítése, amely tükörprojektként 1999. januárjában indult el a szlovák, illetve 1999. februárjában a magyar oldalon. tervezési projekt célja a Phare CBC program 2000-2006 közötti programidőszakának a megalapozása, valamint párbeszéd és együttműködés kialakítása a magyar, a szlovák és osztrák partnerek között.

A tervezés a térségre már elkészült, illetve folyamatban lévő tervezési dokumentumokra támaszkodott (a régió és a megyei területfejlesztési koncepciója, kistérségi koncepciók, nemzeti és megyei ágazatfejlesztési koncepciók és programok, a határ menti együttműködés és a PHARE CBC 1995-1999 programidőszak dokumentumai stb.). A kidolgozandó 10-12 projekt kiválasztását ún. helyi és szektorális workshop-ok segítségével felépített „Projekt Ötletbank” alapozta meg.

A térség helyzetének aktualizálása és a projekt lehetőségek felmérése érdekében öt területi és négy ágazati workshop került megrendezésre. Az egyes workshop-okon a résztvevők elkészítették a terület/ágazat SWOT elemzését és meghatározták a térség

jövőképét. A rendezvények záró szakaszában néhány lehetséges határ menti projektjavaslat vázlatának elkészítésére is lehetőség kínálkozott.

A javaslatok rendszerezése, illetve a külföldi partnerekkel történő konzultációk alapján – 1999. augusztusában – 14 projekt került kiválasztásra, amelyeken tovább dolgoztak a tervezők. A projektek kiválasztásánál az volt a döntő tényező, hogy a Projekt Ötletbankban regisztrált javaslat mennyire valószínűsített egy kiérlelt fázisban lévő projektet. Ennek megítélését segítette, hogy

- valóban van-e határon átnyúló hatása a projekt javaslatnak;
- illeszkedik-e a hármashatár stratégia prioritás rendszerébe;
- készültek-e már előtanulmányok (megvalósítási tanulmány, engedélyezési terv, kivitelezési terv stb.), vagy pályázati anyagok (Phare CBC, Világbank, EU 5 Keretprogram, kormányzati célélelőirányzat stb.) a projekttel kapcsolatban; továbbá
- van-e jól meghatározható, működő menedzsment szervezet a projekt mögött;
- láthatók-e saját források a projekt megvalósításához.

Ez az értékelési rendszer biztosítja, hogy olyan projektek kerüljenek előtérbe, amelyek a Phare CBC források rendelkezésre állásakor viszonylag gyorsan indíthatók, az éves pályázati felhívások időszakában a meglévő dokumentumok aktualizálását követően a pályázatok könnyen beadhatók.

Ebben a koncepcióban számos fejlesztési javaslat fogalmazódott meg Szigetköz térségével kapcsolatban.

A Phare CBC 2000-2006 első szakaszában indításra javasolt projektek:

1. Osztrák-Magyar-Szlovák Duna-menti Nemzeti Park létrehozása, amely magában foglalná az újonnan létesítendő Szigetközi Nemzeti Parkot és egy közösen üzemeltetett környezeti monitoring rendszer kiépítését.
2. Mosonmagyaróvári Ipari-, Logisztikai és Üzleti Park létrehozása.
3. Agrár Üzleti és Innovációs Központ (Agro BIC) a Pannon Agrártudományi Egyetem Mosonmagyaróvári Karán.
4. Hármashatár menti települések együttműködésének fejlesztése.
5. Hármashatár médiaközpont létesítése Győrben.
6. Egyetemi Könyvtár és Információs Központ építése Győrben.
7. Kiállítási és vásárcsopont létesítése Győrben.
8. Mechatronikára alapozott Alkalmazott Kutatási Központ létesítése a Széchenyi István Főiskolán.
9. Megújuló energiaforrások vizsgálatával, előállításával foglalkozó központok létesítése a felsőfokú oktatás integrációja nyomán megalakuló Nyugat-magyarországi Egyetemen: Sopronban a fahulladék hasznosításra, Mosonmagyaróváron a bioenergiára alapozva.
10. Turisztikai Kis Projekt Alap, amelynek célrendszerében kulcsszerepet kapna egy hármashatár menti közös turisztikai stratégia kidolgozása.
11. Termál és gyógyturizmus fejlesztése.

12. Kerékpárút hálózat fejlesztése: a Duna menti kerékpárút hiányzó szakaszainak megépítése, a szlovák oldali kerékpárúttal, a Fertő-tó körüli kerékpárúttal, valamint a Balatonnal történő összeköttetés biztosítása.
13. Győr északi elkerülő út megépítése a Vámosszabadi-Medve határátkelő irányába, amely magában foglalná egy új híd építését a Mosoni-Dunán, valamint a medvei híd felújítását.
14. Általános Kis Projekt Alap működtetése, amely négy fő területre terjedne ki:
 - a) oktatási és képzési együttműködések
 - b) kulturális együttműködések
 - c) intézményi és közösségi együttműködések
 - d) területfejlesztési tervezési feladatok és monitoring.

1.2.2. A Nyugat-Dunántúli régió területfejlesztési programja

<i>Megrendelő:</i>	Phare Programirányító Iroda Soproni Regionális Iroda
<i>Szerző:</i>	Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Nyugat-Magyarországi Tudományos Intézet
<i>Készült:</i>	Győr, 2000
<i>Érintett terület:</i>	Nyugat-dunántúli Régió területe

A Nyugat-dunántúli régió területfejlesztési programjának egyeztetési változata 2000. júliusában készült el. A program megrendelője a PHARE Programirányító Iroda Soproni Regionális irodája volt, a munka PHARE CBC forrásból valósult meg. A programot az MTA RKK NYUTI készítette a londoni székhelyű Local and Regional Development Ltd-vel közösen. A program rövid összefoglalással kezdődik, melyben olvashatunk az előzményekről, a program tartalmáról és megvalósításáról, a régió jövőképéről, az intézményrendszeréről.

A program a 15 éves hosszú távú komplex területfejlesztési koncepcióra épül. Hét évről szól, a 2000-2006 közötti időszakra, összhangban az EU tervezési periódusával. A program szerkezetileg és tartalmilag is igyekszik megfelelni mind a hazai, mind az uniós tervezési követelményeknek. A helyzetértékelést, a régió külső és belső hatótényezőinek bemutatását a SWOT elemzés összegzi. Ezen a régióképen alapszik a jövőkép és az annak megvalósítását segítő, célpiramisba rendezett stratégiai célok, rövid- és középtávú stratégiai programok és operatív programok egymással összefüggő rendszere. A stratégiai programok az operatív programokon keresztül valósulnak meg, ezek mennyiségileg meghatározhatóak, ex ante és ex post egyaránt tesztelhetőek.

Az operatív programok kidolgozásánál figyelembe vették a megyei és kistérségi koncepciókat és programokat, mindegyiknél megnevezve a kapcsolódásukat a régiós programmal. Az ágazati programokkal kapcsolatban ugyanez a gyakorlat érvényesül.

1.2.2.1. Helyzetelemzés

A program kidolgozói nem készítettek részletes helyzetelemzést, így a program csupán átvette és aktualizálta a területfejlesztési koncepció bőséges helyzetelemzésének legfontosabb megállapításait. Ezt foglalta össze egy a szokásosnál terjedelmesebb SWOT analízissel. A SWOT analízis lényegében kitér valamennyi, az értékelésben felsorolt tényezőre.

1.2.2.1.1 SWOT analízis

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<ul style="list-style-type: none"> - EU programok tapasztalatai (Phare CBC). - A régió földrajzi elhelyezkedése, közvetlen EU határterület. - A humán erőforrások minősége az iskolázottsági és képzettségi szint szerint. - A régió viszonylag magas gazdasági aktivitási rátája. - A munkanélküliség csökkenése. - A régió összetett és több lábon álló gazdasági szerkezete. - Magyar viszonylatban viszonylag magas fejlettségi szint, egy főre jutó GDP az országos átlag feletti. - Magas a külföldi közvetlen tőkebefektetések aránya - A régió gazdag turisztikai potenciálja: termál- és gyógyvizek, védett természeti területek, műemlékek, kulturális programok, népi hagyományok stb. . - Változatos természeti táj, vonzó természeti adottságok 	<ul style="list-style-type: none"> - Csökkenő népesség és elöregedés. - Hiány tapasztalható a modern szakképzés és gyakorlat terén. - Jellemző a munkanélküliség koncentrációja. - Az egy főre jutó GDP alacsony az EU átlaghoz viszonyítva. - A külföldi és a hazai ágazatok közötti kapcsolat még igen gyenge. - A régió kutatás-fejlesztési kapacitása nemzetközi, sőt országos viszonylatban is gyenge. - Alacsony az alkalmazásban állók havi nettó átlagkeresete. - A jövedelmek erősödő területi különbségei. - A fejlődéshez szükséges fizikai infrastruktúra hiányos és nem éri el az EU normákat. - Rossz állapotú, elégtelen kapacitású kelet-nyugati irányú főutak - A belső közlekedési kapcsolatok viszonylag fejletlenek. - Elégtelen kiépítettségű informatikai infrastruktúra. - A régióban jelentős és növekvő belső egyenlőtlenségek tapasztalhatók. - Felszíni vizek nem kielégítő állapota.

LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<ul style="list-style-type: none"> - EU csatlakozás. - Négy országgal kialakítható határ menti együttműködések. - Régióhatáron átnyúló együttműködés Közép- és Dél-Dunántúllal, valamint a Balaton régióval a közlekedés- és a gazdaságfejlesztés területén. - Általános pozitív migrációs trend. - Magas hozzáadott értékű ágazatok. - Termék-klaszterek kialakítása (járműipar, elektronika, fa- és bútorigar, élelmiszeripar). - Magas környezeti minőség. - Polgárosultság – a civil szféra, civil szervezetek száma és aktivitása viszonylag erős. - Növekvő regionális intézményi kapacitás mind a régió, mind a kistérségek szintjén. 	<ul style="list-style-type: none"> - A felkészítés nélküli, gyors EU csatlakozás a hazai KKV-k versenyképességét, alkalmazkodási képességét rontja. - A gazdaságilag aktív népesség csökkenése Zala megyében. - A régió fejlődéséhez nem megfelelő szakképzettségű munkaerő. - A külföldi ágazatok mobilitásából adódó sebezhetőség. - Régióon belüli fejletlen észak-déli kapcsolatok - A szennyvíztisztítás elégtelensége, korszerűtlen és megtelt hulladéktárolók. - Transzit szerep felerősödése veszélyeztetheti a környezet állapotát. - A régióon belüli kistérségek között meglévő egyenlőtlenségek növekedése.

1.2.2.2. Jövőkép

A stratégiai politikai keretek és a régió helyzete, adottságai közül a régió lehetséges jövőképét az alábbi, döntően a földrajzi elhelyezkedésből és a viszonylag kedvező humán erőforrás lehetőségeiből táplálkozó tényezők befolyásolják:

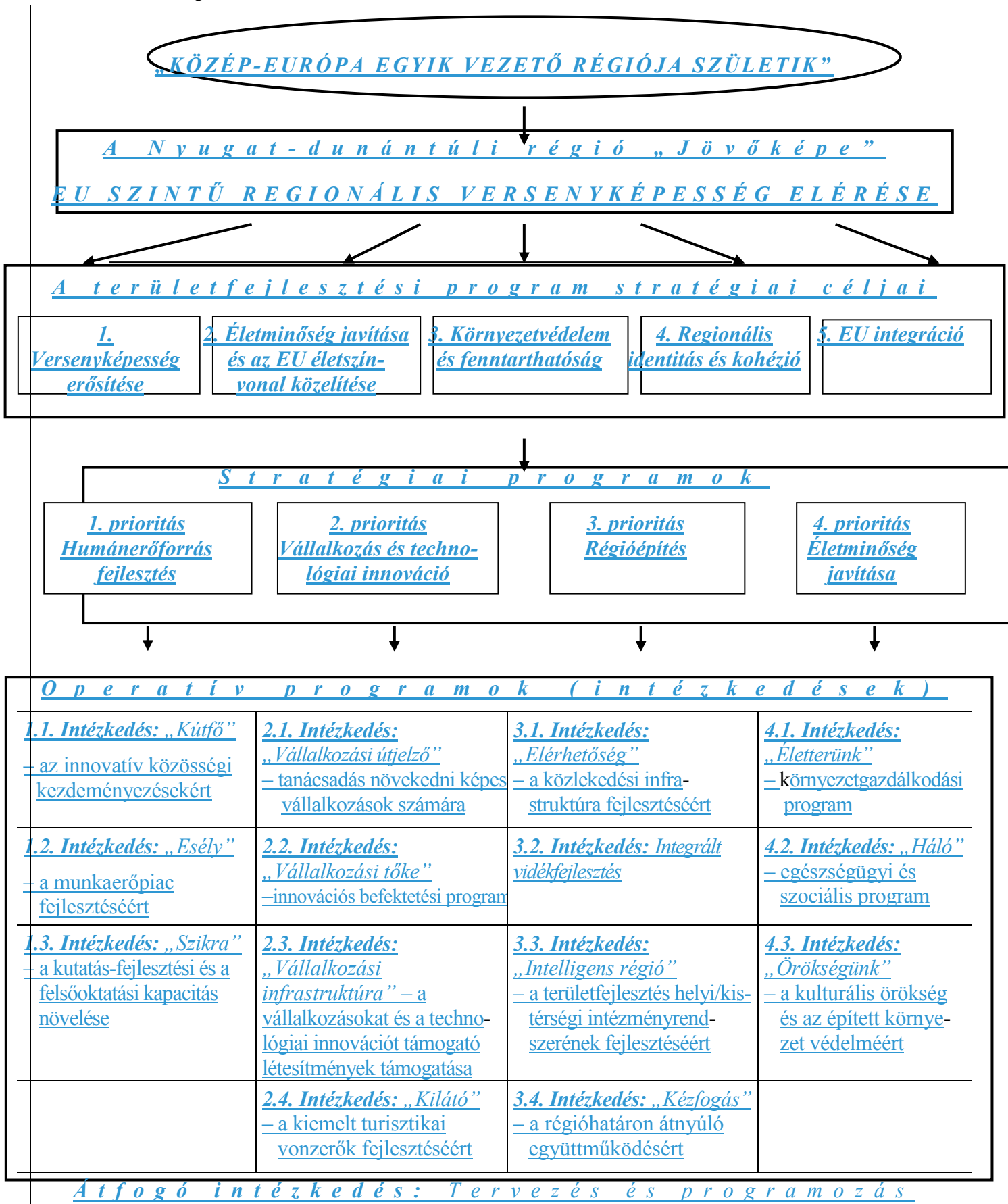
- Az EU határán való elhelyezkedés
- Közép-Kelet-Európa egyik dinamikusan növekvő térségében, a Bécs-Pozsony-Budapest innovációs tengelyen való elhelyezkedés;
- Európa egyik növekedési pólusára, az észak-olasz fejlődési övezetre való ráfűződés; valamint
- a két növekedési térség összekapcsolásának lehetősége (az észak-déli közlekedési-gazdasági tengely által).
- a két növekedési térség összekapcsolásának lehetősége (az észak-déli közlekedési-gazdasági tengely által).

A fenti tényezők a régió számára egy az EU szintjén versenyképes régió kialakításának lehetőségét vetítik előre. Ez a lehetőség az alábbi „*Jövőkép*”-ben fogalmazható meg:

„Magasan képzett munkaerő Magasan képzett munkaerő biztosításával és az innováció fejlesztésével a Nyugat-Dunántúl az Európai Unió szintjén versenyképes régióvá válik, növeli a régióban élők életminőségét, megőrzi környezete állapotát, csökkenti a régióon belüli egyenlőtlenségeket és erősíti a régió kohézióját, mindezekkel segítve a régiótudat kialakulását is.”

Közép-Európa egyik vezető régiója születik

1.2.2.3. Célpiramis

1.2.2.4. Prioritások és programjaik

1. **Humánerőforrás fejlesztés**
2. **Vállalkozás és technológiai innováció**
3. **Régióépítés**
4. **Életminőség javítása**

1. Humánerőforrás fejlesztés

[1.1. Intézkedés: „Kútfő” az innovatív közösségi kezdeményezésekért](#)

[1.2. Intézkedés: „Esély” a munkaerőpiac fejlesztéséért](#)

[1.3. Intézkedés: „Szikra” a kutatás-fejlesztési és a felsőoktatási kapacitás növelése](#)

2. Vállalkozás és technológiai innováció

2.1. Intézkedés: „Vállalkozási útjelző” tanácsadás növekedni képes vállalkozások számára

2.2. Intézkedés: „Vállalkozási tőke” innovációs befektetési program

2.3. Intézkedés: „Vállalkozási infrastruktúra” a vállalkozásokat és a technológiai innovációt támogató létesítmények támogatása

2.4. Intézkedés: „Kilátó” a kiemelt turisztikai vonzerők fejlesztéséért

3. Régióépítés

3.1. Intézkedés: „Elérhetőség” a közlekedési infrastruktúra fejlesztéséért

3.2. Intézkedés: Integrált vidékfejlesztés

3.3. Intézkedés: „Intelligens régió” a területfejlesztés helyi/kis-térségi intézményrendszerének fejlesztéséért

3.4. Intézkedés: „Kézfogás” a régióhatáron átnyúló együttműködésért

4. Életminőség javítása

4.1. Intézkedés: „Életterünk” környezetgazdálkodási program

4.2. Intézkedés: „Háló” egészségügyi és szociális program

4.3. Intézkedés: „Örökségünk” a kulturális örökség és az épített környezet védelméért

1.2.2.5. A program hatása

Ezúton kerülnek bemutatásra a programban meghatározott azon prioritások, melynek programjai és intézkedései a Szigetköz térségére vonatkoznak.

A program 3. prioritásként megfogalmazott *Régióépítés* intézkedései között az - „*Elérhetőség*” – a közlekedési infrastruktúra fejlesztéséért - intézkedés tartalmaz a Szigetközre vonatkozó utalást. A Szigetközi Dunamenti kerékpárút továbbépítését jelöli ki feladatnak, mely a nemzetközi EUROVELO kerékpárút hálózatának részét képezné.

A 4. prioritásban az *Életminőség javítása* került kidolgozásra. Az *Integrált vidékfejlesztés* intézkedés *Fenntartható környezetfejlesztés – tájgazdálkodás* akciójában találkozhatunk Natúrparkok, nemzeti parkok kialakításának gondolatával, mely Szigetköz területét is érinti.

Az ugyancsak 4. prioritásban található „*Életterünk*” –*környezetgazdálkodási innovációs program* a felszíni és felszín alatti vizek védelmével foglalkozik. Szigetköz jelentős földalatti ivóvízbázist képez, ezért a fokozott figyelemmel kell eljárni az ivóvízkészletet veszélyeztető létesítmények és a vízrendezési munkák engedélyeztetésénél, működtetésénél. Szigetköz nemcsak természetvédelmi szempontból kiemelkedő terület a régióban, hanem idegenforgalmi szempontból is fontos szerepet játszik.

1.2.3. A Nyugat-dunántúli Régió agrárstruktúra- és vidékfejlesztési stratégiai programja 2000 – 2006

<i>Megrendelő:</i>	Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács
<i>Szerző:</i>	KAM - KORD Közhasznú Társaság Győr, Keszthelyi Akadémia Alapítvány Keszthely, Vas Megyei Agrár Közhasznú Társaság Szombathely
<i>Készült:</i>	Győr, 1999
<i>Érintett terület:</i>	Nyugat-Dunántúli régió területe

A Nyugat-dunántúli Régió Agrárstruktúra- és Vidékfejlesztési Stratégiai Programja 1999-ben került kidolgozása. A koncepció megalkotásában 3 szervezet vett részt: KAM-KORD Kht. (Győr), Keszthelyi Akadémia Alapítvány Keszthely és a Vas Megyei Agrár Kht. (Szombathely).

1.2.3.1. Helyzetelemzés

1.2.3.1.1. Településhálózat, településszerkezet

A nyugat-dunántúli régió az ország egyik legfejlettebb gazdasággal rendelkező területi egysége, mind gazdasági súlyát, mind az emberi erőforrásokat tekintve kiemelkedő jelentőségű. Az itt található határátkelőhelyeken keresztül bonyolódik hazánk forgalmának mintegy fele, összeköttetést biztosítva az ország más területei és Európa térségei között. A három megyét magába foglaló régió területét és népességét tekintve a kisebbek közé tartozik, ettől lényegesen nagyobb súllyal járul viszont hozzá a bruttó hazai termék (GDP) előállításához, kiemelkedő mértékű a térségbe áramló külföldi tőke nagysága, kedvező a munkanélküliség mértéke.

1.2.3.1.2. Környezeti, táji adottság

A nyugat-dunántúli régió úgy helyezkedik el, hogy területén több, egymástól jelentős mértékben eltérő tájegység megtalálható. A régió északi részén a Kisalföld meghatározó, itt a termőterület nagy része jó minőségű, intenzív művelésre alkalmas. Más jellemzői vannak ugyanakkor a Fertő-tó környékének, a Szigetköznek, Sopron vidékének.

Hasonlóan sokszínű a helyzet a természet értékeinek tekintetében. A régió teljes területén található kisebb-nagyobb összefüggő vidékek, ahol a védelmi tevékenységeket előtérbe kell helyezni. Ilyen területek különösen a Szigetköz, az Őrség és a Kis Balaton.

1.2.3.1.3. Gazdasági potenciál

A nyugat-dunántúli régió gazdasága kedvező adottságaival az elmúlt évek során az országos átlagnál nagyobb prosperitást mutatott. A régió az utóbbi időben egyre növelte előnyét a jövedelemtermelésben. Ezáltal a bruttó hazai termék 1996. évi 708 milliárd forintos összege az országosnak már több mint egytizedét tette ki. Ez azonban megyénként elég eltérő. A térségben a bruttó hazai termék közel a felét Győr-Moson-Sopron, fennmaradó hányadát pedig fele-fele arányban Vas és Zala megyében állították elő. A megyék előkelő sorrendjében Győr-Moson-Sopron az második, Vas a harmadik, Zala pedig az ötödik helyet szerezte meg. Gazdasági fejlettség szintje a régión belül is jelentős eltéréseket mutatott: az egy főre jutó GDP Győr-Moson-Sopron megyében közel egyötöddel volt nagyobb, mint Zala megyében.

A 80-as évek végén az ország gazdasági életében széles körű átalakulási folyamat kezdődött, ami a **gazdálkodó szervezetek** számának dinamikus gyarapodását, illetve a korábban alakultak tulajdonosi, és gazdálkodási forma szerinti összetételének gyökeres megváltozását eredményezte. A szervezetek alapítási üteme a nyugat-dunántúli régióban az országoshoz hasonló volt. A térségben 1997 végén már több mint 77 ezer gazdálkodó egység működött, az országosnak- egytizede. A folyamat eredményeképpen Nyugat-Dunántúlon is kialakult a piacgazdaságra jellemző vállalkozói struktúra.

1.2.3.1.4. Infrastruktúra

A régió a **nemzetközi közlekedés** szempontjából kiemelt terület. Minden irányban, de különösen az osztrák határszakaszon jelentős az átmenő forgalom.

A régió gazdasági és társadalmi adottságaitól közúthálózata igencsak elmaradt. Az úthálózat egyötöde főútvonal. A régió legfontosabb vasútvonala a Budapest-Hegyeshalom vonal. Régiókn északi határát Európa egyik legjelentősebb vízi útja, a Duna alkotja.

A kilencvenes évek elejétől az addig elmaradott távbeszélő hálózat igen gyorsan fejlődött. A kézi kapcsolású központokat teljes egészében felváltották az automata kapcsolású digitális központok. Ezzel jelentősen megnőtt a vonalkapacitás, s lehetővé vált a lakástelefonoknál, valamint az üzleti kommunikáció területén különböző emelt szintű szolgáltatások bevezetése.

A **közműhálózat** az évtized folyamán számottevően bővült a régióban. Legnagyobb előrelépés – a lakosság és az önkormányzatok jelentős anyagi hozzájárulásával – a szennyvízcsatorna- és a gázhálózat kiépítésében történt.

1997. év végén Nyugat-Dunántúl valamennyi települése rendelkezett közüzemi vízvezetékkel. Országosan is csaknem teljes körű volt az ellátás. Sokkal kevésbé ellátott régióink szennyvízcsatornával. A kiépített vízvezeték-hálózatnak mindössze 30 százalékához társult szennyvízcsatorna is. Az ellátottságban a községek jelentős lemaradást mutattak.

A gazdaság fejlesztésének elengedhetetlen feltétele a hulladékgyűjtés korszerű megoldása. A hulladékelszállításba bevont települések száma 1990 óta megduplázódott, de 1997-ben még így is csak a régió településeinek 60 százalékára terjedt ki.

A környezet állapotának lényeges jellemzője a levegő szennyezettsége. A régió területének nagy részén a légszennyezettség az országosnál kedvezőbb képet mutat, Győr-Moson-Sopron megyében azonban a nagy átmenő forgalom miatt nagy a közlekedés okozta légszennyezés. 1997-ben a Győrött, Mosonmagyaróváron és Sopronban végzett mérések szerint a nitrogén-dioxid szennyezés jóval meghaladta a határértéket.

1.2.3.1.5. SWOT analízis

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<p>1. TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK, KÖRNYEZETI ÁLLAPOT</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Biológiai sokféleség magas foka ▪ Kedvező biogeográfiai helyzet ▪ Kedvező, szélsőségektől mentes klíma ▪ Gazdag és diverz vízrendszer ▪ Kitűnő ivóvíz bázis ▪ Változatos talajadottság, magas arányú erdőszültség ▪ Sok legelő, gyepek ▪ Számos gyógy-, termálvízforrás ▪ Működő ökológiai hálózat, működő ökológiai folyosók ▪ Alacsony környezeti szennyezettség ▪ Tiszta levegő <p>2. GAZDASÁGI ADOTTSÁGOK</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ EU közelség ▪ Befektetési célterület ▪ Határon átnyúló kapcsolatok ▪ Kiterjedt szolgáltatási szféra ▪ Tőkeerős, versenyképes ipar /hazai viszonylatban / ▪ Külföldi tőke jelenléte ▪ Jól kiépített hírközlési hálózatok <p>4. AGRÁRGAZDASÁG</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Mezőgazdaságilag művelhető területek magas aránya ▪ Erdőgazdálkodás meghatározó 	<p>TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK, KÖRNYEZETI ÁLLAPOT</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Erózió, defláció /helyenként /, elsavanyodó talajok ▪ Árvíz, belvíz /helyenként / ▪ Magas a kedvezőtlen adottságú területek aránya ▪ Erdők romló korösszetétele (túltartás, elfiatalodás) ▪ Erdők romló fajösszetétele ▪ Szigetköz vízpótlásának katasztrofális helyzete ▪ Kis-Balaton – Balaton leromlott állapota <p>GAZDASÁGI ADOTTSÁGOK</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Városokra koncentrálódó ipar ▪ Pénzügyi szolgáltatások hiányosságai ▪ Megújuló energiaforrások feltáratlansága, minimális részaránya ▪ Kis-, és középvállalkozások kis súlya ▪ Hazai tulajdonú vállalkozások tőkehiánya ▪ Aszimmetrikus gazdasági fejlettség /elmaradott térségek/ <p>AGRÁRGAZDASÁG</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Műveletlen területek magas aránya ▪ Kedvezőtlen termelési szerkezet és földhasznosítás

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vadgazdálkodás fejlett ▪ Fejlett állattenyésztési kultúra ▪ Stabil növény- és állategészségügyi helyzet és fejlett intézményrendszer ▪ Gyümölcsstermesztés adottságai jók (extenzív, intenzív) ▪ Szántóföldi növénytermesztés fejlett /egyres körzetekben / 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Birtokstruktúra kedvezőtlen ▪ Rendetlen tulajdonviszonyok ▪ Mezőgazdaság elavult eszközállománya ▪ Tőkehiány ▪ Finanszírozási problémák, forráshiány ▪ Alacsony fokú feldolgozottság ▪ Kis-, és középvállalkozások kis súlya ▪ Energetikai célú biomassa-termelés hiánya ▪ Apróvad-gazdálkodás hiánya ▪ Túltartott és nem megfelelő fajösszetételű vadállomány ▪ Integráció és koordináció hiánya ▪ Marketing hiányosságai ▪ Ökológiai és táj-gazdálkodás hiánya ▪ Rend hiánya ▪ Nem megfelelő, rossz területhasználati rendszer
<p style="text-align: center;">3. HUMÁN ERŐFORRÁS</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Átlagnál magasabb iskolázottsági szint ▪ Fejlett munkakultúra ▪ Viszonylag kedvező morális helyzet ▪ Aktív vállalkozói mentalitás ▪ Magas a lakosság kezdeményező készsége ▪ Szakmai diverzifikáció 	<p style="text-align: center;">HUMÁN ERŐFORRÁS</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Elöregedő, elnéptelenedő falvak ▪ Szociális védőháló hiánya ▪ A falvakban magas a tartós munkanélküliség ▪ Falvak népességmegtartó képessége csökken ▪ A felsőoktatás struktúrájának aránytalansága ▪ Munkaerő kereslet-kínálat összhangjának zavara /főleg a felsőfokú végzettségűeknél/ ▪ Nyelvismeret hiánya ▪ Települési kulturális intézmények forráshiánya ▪ Kevés civil szerveződés ▪ Regionális és közösségi tudat hiánya
<p style="text-align: center;">5. TURIZMUS</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Turisztikai vonzerő nagy ▪ Termál-, gyógyturizmus fejlett ▪ Történelmi nevezetességek ▪ Kulturális örökség, műemlékek ▪ Alternatív turizmus adottságai kitűnőek 	<p style="text-align: center;">INFRASTRUKTÚRA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kis települések szolgáltatási ellátottsága gyenge ▪ Közlekedési infrastruktúra hiányosságai (út, vasút) ▪ Fejletlen műszaki infrastruktúra (szennyvíz, kommunális hulladék-lerakó) ▪ Információ szolgáltatás és hasznosítás hiányosságai ▪ Energia kapacitások szűkössége egyes körzetekben <p style="text-align: center;">TURIZMUS</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Turisztika infrastruktúrájának hiányosságai ▪ Speciális turisztikai szolgáltatások elégtelensége ▪ Meglevő turisztikai szolgáltatások igénybevételének alacsony szintje ▪ Turisztikai marketing, PR hiánya ▪ A tartózkodási idő rövidege ▪ Alternatív turizmus csekély kínálata, a lehetőségek feltáratlansága ▪ Exkluzív turisztikai szolgáltatások igénybevételének alacsony aránya

LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<p>TERMÉSZETI-, KÖRNYEZETI ÁLLAPOT</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ökológiai gondolkodás előtérbe kerül, környezettudatosság erősödik ▪ Biológiai sokféleség, ökológiai hálózat fenntartása, rehabilitációja ▪ Élőhely-rehabilitáció, lápterületek védelme ▪ Ökológikus vízgazdálkodás lehetősége ▪ Vízfolyások revitalizációja ▪ Erdősítés elősegítése (mezővédő, galéria, talajrehabilitáció, energia erdők) ▪ További természetvédelmi területek létesítésének lehetősége ▪ Naturparkok ▪ További erdőrezervátumok kijelölése ▪ Környezetileg érzékeny területek (ESA), nitrátérzékeny területek, Fenntartható Erdők Rendszerének kialakítása (FSC) 	<p>TERMÉSZETI-, KÖRNYEZETI ÁLLAPOT</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Biodiverzitás csökkenése ▪ Térszerkezet további darabolódása ▪ Rossz területhasználat fennmaradása ▪ Környezetszennyeződés fokozódása ▪ Kemikáliák ellenőrizetlen felhasználása és forgalmazása ▪ Ökológiai folyosók, ökológiai hálózat további izolálódása és degradálódása ▪ Vízrendszer túlszabályozása ▪ Belvív-, árvízvédelem elhanyagolása ▪ Szigetköz-Duna és Balaton-Kis Balaton problémakör rendezésének elmaradása ▪ Szennyvíz kezelés elmaradása ▪ Hulladékgazdálkodás elmaradása ▪ Erdők minőségi, és mennyiségi romlása ▪ Defláció, erózió
<p style="text-align: center;">GAZDASÁG</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Helyi kézműipar fejleszhető ▪ Logisztikai központok kialakíthatók ▪ Beszállítói program kiszélesíthető ▪ Tájégségenként zárt gazdálkodási rendszerek kialakítása 	<p style="text-align: center;">GAZDASÁG</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Multinacionális cégek túlzott térhódítása ▪ Multinacionális cégek kitelepülése ▪ Tőke kivonás ▪ Tőzsde ▪ Balkáni helyzet ▪ Globalizáció ▪ Maffia csoportok kialakulása
<p style="text-align: center;">AGRÁRGAZDASÁG</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Megújuló energiahordozók felhasználásának terjedése ▪ Fenntartható erdőgazdálkodás ▪ Vadgazdálkodás minőségileg fejleszhető ▪ Feldolgozott erdei termékek iránti igény ▪ Erdei csemete iránti igény ▪ Gyep-, és legelőterületek fenntarthatósága (extenzív állattartás) ▪ Alternatív növénytermesztés lehetőségei ▪ Vetőmag és szaporítóanyag iránti igények ▪ Gyümölcs iránti jelentős piaci igények ▪ Ökológiai adottságokhoz igazodó termelési szerkezet kialakítható (bioorganikus gazdálkodás, tájfenntartó gazdálkodás) ▪ Tájjellegű speciális termékek előállítása, és marketingje támogatott /FVM AMC / ▪ Szőlő-, borfeldolgozás termékeinek piaci lehetőségei kihasználatlanok 	<p style="text-align: center;">AGRÁRGAZDASÁG</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Termelési szerkezet változatlansága ▪ Ökológiai és tájadedottságok kihasználásának elmaradása ▪ Tőke kivonás ▪ Eddig nem ismert kórokozók és károkozók bekerülése ▪ Lassú vidékfejlesztés ▪ EU támogatás elmaradása ▪ Alacsony állami támogatás ▪ Forráskoordináció hiánya ▪ Management és monitoring rendszer fejlesztésének elmaradása ▪ Szabályozó rendszer gyakori változása ▪ Vidékfejlesztés szervezeti hátterének hiánya ▪ Termékpálya megszakadása

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fafeldolgozás termékei jól értékesíthetők ▪ Gépkörök, TЭСZ-ek létrehozása támogatott ▪ Integrációban rejlő lehetőségek kihasználhatók /a szektorok között / ▪ Agrárinformatika biztosan fejlődni fog ▪ Termékdiverzifikáció ▪ Minősített biotermékek (IFOAM) 	
<p style="text-align: center;">HUMÁN ERŐFORRÁS</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Civil kezdeményezések adta lehetőségek kihasználatlanok ▪ Közösségfejlesztés csirái adottak ▪ Helyi intézményrendszer fejlesztése (szociális, kulturális) elkezdődött ▪ Képzési, továbbképzési rendszer, felnőttképzés korszerűsítés, fejlesztés alatt áll ▪ Komplex fenntartható fejlődést szolgáló vidékfejlesztési tevékenység kezdődött, amely egyesíti a gazdasági, környezeti és szociális szempontokat ▪ Szaktanácsadás fejlesztése folyamatos ▪ Inkubátor házak ▪ Teleházak 	<p style="text-align: center;">HUMÁN ERŐFORRÁS</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Előregedés megállításának elmaradása ▪ Lakosság-megtartó képesség további csökkenése ▪ Munkanélküliség fokozódása ▪ Szociálisan leszakadók arányának növekedése ▪ Átképzések hiánya ▪ Identitástudat elmosódása
<p style="text-align: center;">INFRASTRUKTÚRA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Az infrastruktúra (elsősorban a vonalas) fejlesztése az ökológiai hálózattal harmonizálva 	<p style="text-align: center;">INFRASTRUKTÚRA</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Fejlesztés elmaradása, túlfejlesztés ▪ Városi, ipari térségek túlzott előretörése ▪ Energiaracionalizálás elmaradása
<p style="text-align: center;">TURIZMUS</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Alternatív turizmus kínálatának bővítésére igény mutatkozik ▪ Alternatív turizmus lehetőségeinek feltárása ▪ Agroturizmus iránt érdeklődés tapasztalható ▪ Turisztikai képzés van ▪ Turisztika infrastruktúra országosan is fejlődik 	

1.2.3.2. Jövőkép

A vidéki nyugat-dunántúli régió 2006-ban ...

... Magyarország nyitott kapuja, ahol tiszta környezetben, „napfényes” vidéken gondos gazdálkodók, barátokat váró emberek élnek.

... annak gazdaságát fejlett ipari övezetek, a természeti adottságokhoz igazodó mezőgazdasági termelés, élelmiszer feldolgozás és bővülő szolgáltatás jellemzi, magas szintű foglalkoztatottság mellett.

... ahol korszerű tudással rendelkező, művelt, magas identitású, környezet-tudatos, hagyományait ápoló, életminőségét fenntartani és javítani képes lakosság él.

... területére a magas táj- és biodiverzitású környezet, természetközeli térstruktúra, fenntartható gazdálkodás jellemző, a környezeti erőforrások ésszerű hasznosításával.

1.2.3.3. Célpiramis

	A régió lakossága életminőségének javítása az ökológiai-gazdasági-szociális egyensúly megteremtésével.		
	A vidék népességének megtartása Falu népesség megtartó képességének fokozása, feltételrendszerének megteremtése		
<i>Jövedelemszerzési lehetőségek szélesítése</i>	<i>A piaci igényeknek és az ökológiai adottságoknak megfelelő termelési szerkezet kialakítása a fenntartható fejlődés elvei szerint</i>	<i>Környezeti erőforrások megőrzése, fenntartható hasznosítása</i>	<i>Falvak megújítása és fejlesztése, vidéki műemlékek védelme, megőrzése</i>
Megfelelő turisztikai kínálat, az agroturizmus propagálása és gyógy- és termálturizmus kiemelt fejlesztése	Fenntartható erdő- és vadgazdálkodás	Biológiai sokféleség megőrzése, ökológiai hálózat fenntartása, rehabilitációja, természetes-természetközeli térstruktúra kialakítása, megőrzése	Falvak megújítása és fejlesztése, vidéki műemlékek védelme, megőrzése
Alternatív, fenntartható turizmus fejlesztése, kialakítása	Erdőtelepítés, magasabb fokú erdősültség elérése, fa- és erdészeti termékfeldolgozás, kereskedelem, fejlesztése	Ökológikus vízgazdálkodás - felszín alatti és feletti vizek rehabilitációja, védelme - vízrendszer revitalizációja - ökológikus ár- és belvízvédelem	Történelmi, kulturális, természeti örökség védelme, megőrzése
Helyi ipar, kézműves ipar stabilizálása	Élelmiszer-logisztikai kapcsolatok fejlesztése (élelmiszeripar, piac folyamatos befedtettség érdekében, piaci szegmensek növelése)	Kedvezőtlen adottságú területek alternatív hasznosítása	A kulturális hagyományok ápolása érdekében a falvak közösségi célú épületeinek felújítása

Szolgáltatóipar megszervezése: - általános - falusi turizmus - gyógyturizmus	régiómarketing: (régió a marketingért, marketing a régióért!)	Régión belüli és régiók közötti integrált tájhasznosítási rendszerek kialakítása	Rendezett falukép kialakítása, falusi életmód és kultúra fejlesztése
	Termelési szerkezet lehetőségekhez és igényekhez való alakítása	Energia racionalizálás, a megújuló energiaforrások felhasználásával	A vidéken lévő használaton kívüli épületek felújítása és új funkciókkal való hasznosítása
	Tulajdoni viszonyok és birtokstruktúra rendezése		Energia racionalizálás, a megújuló energiaforrások felhasználásával
	Tájjellegű termékek helyi specialitások preferálása		
	A termékek helyi feldolgozása arányának növelése		
Intézményrendszer fejlesztése ↙ ↘		Infrastruktúra ↙ ↘ szellemi fizikai	
Információs és monitoring rendszerek kialakítása, működtetése	Szociális háló	Általános tudatformálás	Termelő és nem termelő infrastruktúrák fejlesztése, kommunális szolgáltatás
A térségfejlesztési és regionális együttműködések intézményrendszerének kialakítása	Otthon és közösségi helyen igénybe vehető szociális szolgáltatások szélesítése	Helyi, nonprofit, vidékfejlesztési innováció-terjesztési, technológiai transzfert elősegítő szervezetek	Vidéki települések infrastruktúrájának bővítése, fejlesztése és javítása
		Képzési, továbbképzési rendszer fejlesztése	
		A gazdaság igényei és hátrányos helyzetű lakosság felzárkóztatása érdekében szakképzés és továbbképzés rendszerének fejlesztése	
		Vidékfejlesztést kiszolgáló tudásháló (oktatás, kutatás, szaktanácsok) (vidékfejlesztési tájközpontok)	
		A helyi közösség-fejlesztés	

1.2.3.4. Javasolt stratégiák, programjavaslatok

1. Mezőgazdasági vállalkozások beruházásai
 2. Mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozásának és értékesítésének javítása
 3. Állat- és növényegészségügyi ellenőrzés szerkezetének és minőségének javítása
 4. A környezet- és tájvédelmet célzó mezőgazdasági termelési módszerek
 5. Alternatív jövedelemszerzést biztosító gazdasági tevékenységek fejlesztése és sokszínűsítése
 6. Helyettesítési és farm igazgatási szolgáltatások kialakítása
 7. Termelői csoportok felállítása
 8. Falvak megújítása és fejlesztése, vidéki örökség védelme és megőrzése
 9. Talajjavítás és parcellarendezés
 10. Szakképzés javítása
 11. Vidéki infrastruktúra fejlesztése és javítása
 12. Vízkészlet gazdálkodás
 13. Erdészet, elsődleges fafeldolgozás
 14. Technikai segítségnyújtás az e program alapján meghozott intézkedésekhez, további részprogramok, projektek kidolgozása, tanulmányok, értékelések, monitoring
-
1. Programjavaslat: A mezőgazdaságban dolgozó vállalkozók, menedzserek felkészítése az uniós csatlakozásra
 2. Programjavaslat: A nyugat-dunántúli régióban élő nem városi lakosság alternatív jövedelemszerzési lehetőségei, különös tekintettel a turizmusra
 3. Programjavaslat: Az országos agrár-környezeti program lehatárolása a nyugat-dunántúli régióban
 4. Programjavaslat: A mezőgazdasági tevékenység hatékonyságának javítása, a minőségi termék előállítás segítése
 5. Programjavaslat: A vidékfejlesztés információs rendszerének kialakítása
 6. Programjavaslat: Alternatív jövedelemszerzési lehetőségek a nem városi lakosságnak, különös tekintettel a turizmusra
 7. Programjavaslat: Erdősítés
 8. Programjavaslat: A régió agrármarketing programja
 9. Programjavaslat: Megújuló energiaforrások használatának elterjesztése
 10. Programjavaslat: Integrált gyümölcs- és zöldségtermesztés megvalósításához növényvédelmi monitoring rendszer kialakítása a Nyugat-Dunántúli Régióba
 11. Programjavaslat: Vidéki infrastruktúra javítása
 12. Programjavaslat: Tájrehabilitációs program
 13. Programjavaslat: A vidékfejlesztés programjaiban aktív szerepet vállaló civil szervezetek támogatása

1.2.3.5. A stratégiai program hatása

A program a 2000-2006 közötti időszak feladatait tartalmazza, a jövőképe környezetvédelmi, gazdaságfejlesztési és humán erőforrásra vonatkozó fejlesztési javaslatokat ölel fel.

A koncepcióban, 49 pontban történt felsorolás, a régió várható elképzeléseiről 2006-ig bezárólag. Az ezt követő célkitűzések az általános célokat és javaslatokat jelenítik meg.

A célpiramis ezeket a javaslatokat tartalmazza négy fő irányt kijelölve:

- jövedelemszerzési lehetőségek szélesítése
- a piaci igényeknek és az ökológiai adottságoknak megfelelő termelési szerkezet kialakítása a fenntartható fejlődés elvei szerint
- környezeti erőforrások megőrzése, fenntartható hasznosítása
- falvak megújítása és fejlesztése, vidéki műemlékek védelme, megőrzése

A vidéki területek speciális, egyedi céljainak összegzése után a földrajzi összefüggéseket és a régióra ezekből levonható következtetéseket ismertetik a tervezők. Ezek után a vidéki területek fejlesztési stratégiájára adnak javaslatot - azonban nem derül ki a szövegből, hogy ez a nemzeti programban szereplő javaslatok felsorolása, vagy a régióra vonatkozóak.

A dokumentumban szerkezetileg ezután következő prioritások megállapítása fejezet arra enged következtetni, hogy az előző felsorolás valójában a nemzeti szintű program intézkedéscsoportjainak megjelenítése volt csupán, a régióra vonatkozóak csak a prioritások meghatározása után várható, természetesen a nemzeti szintű programhoz kapcsolódva.

Címszavakban a megállapított prioritások a következők:

- önfenntartó rendszerek létrejöttének támogatása
- nem termelésfejlesztési program, hanem a termelési színvonal korszerűsítésének támogatása, a termékválasztók bővítése a cél
- vidéki életforma megőrzése
- kedvezőtlen helyzetben levő térségek felzárkóztatása
- környezetvédelem
- alternatív földhasznosítás
- alternatív jövedelemszerzés
- partnerség
- emberi erőforrások fejlesztése
- időrend
- fontossági sorrend
- vidéki gazdaság leépülésének megakadályozása
- források koncentrált felhasználása
- körfolyamatok alakuljanak ki

Ezen felsorolás után jöjjenek maguk „a programok, melyek a prioritások megvalósításának eszközei.” Ebben a részben a tervezők azokat a célprogramokat, projekteket vázolják fel, amelyeknek megvalósítása egyrészt sürgős feladat, ugyanakkor a megvalósítás módja, eszközei, kilátásai többé-kevésbé ismertek.

A tervezői team 12 programjavaslatot adott meg, melyből négy bővebb kidolgozást is kiérdemelt: cél, a megvalósítás lehetséges szereplői, a lehetséges forrás és az eredményesség kritériumai szerepelnek az első négy javaslat alatt, mintegy féloldalas rövid bemutatással. A többi nyolc csak felsorolásszerűen jelenik meg.

A program tartalmaz a Szigetköz területére vonatkozó fejlesztési javaslatokat. Így a vízkészlet gazdálkodás területén a Duna eltereléséből származó speciális hátrányok megszüntetését tűzte ki feladatául.

A mezőgazdasági vállalkozások beruházásai között szerepel a víztakarékos öntözés bevezetésének terve és az öntözési technológiák korszerűsítése. Ezek a beruházások Szigetköz területén is megvalósításra kerülnének.

1.2.4. A Nyugat-dunántúli Régió termálvízkinccsének fejlesztési programja

Megrendelő: Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács

Szerző: Horwath Consulting Kft.

Készült: Budapest, 1999. december

Érintett terület: Balf, Borgáta, Bük, Celldömölk, Csorna, Hegykő, Hévíz, Győr, Kapuvár, Kehidakustány, Lenti, Lipót, Mesteri, Mosonmagyaróvár, Petőháza, Rábapaty, Rábasömjén, Sárvár, Szentgotthárd, Szombathely, Vasvár, Zalaegerszeg és Zalakaros.

A Nyugat-Dunántúli Régió termálturisztikai programjának első fejezete a helyzetfeltárás és -elemzés eredményeit ismerteti. Ennek első részében, a feladat meghatározását és a tanulmányban használt alapvető fogalmak tisztázását követően a Nyugat-Dunántúli Régió turizmusának bemutatására kerül sor. A régió turizmusának általános elemzése mellett a hangsúlyt a termálturisztikai kereslet és kínálat elemzésére helyeztük. A termálvíz hasznosításában érdekelt szervezeti háttér értékelését a meglévő turisztikai és területfejlesztési tervek kapcsolódó részeinek bemutatása követi, melyek célja, hogy a termálturisztikai programot a már meglévő fejlesztési elképzelésekbe integráljuk. Az alfejezetet a konkurencia és versenytárs elemzés zárja.

Ezt követi az első fejezet második részében a program számára kijelölt települések részletes helyzetelemzése található. A 21 települést a kereskedelmi szálláshelyek kereslete és kínálata, a termálturisztikai kereslet és kínálat, valamint a fejlesztési potenciál és a települést jellemző turizmus intenzitás szempontjából került kidolgozásra.

A második fejezet a Nyugat-Dunántúli Régió erős és gyenge oldalainak bemutatását tartalmazza a termálturizmus szemszögéből. Ebben a fejezetben a helyzetfeltárás során nyert információk szakértői értékelését, összegzését találhatjuk. A Nyugat-Dunántúli Termálrégió egészére vonatkozó erősségek-gyengeségek értékelést a települések eredményeit összesítve készítettük el, amely a régióra általánosan jellemző tulajdonságokra komplexen világít rá.

A harmadik fejezet a Nyugat-Dunántúli Régió SWOT analízisének eredményeire épülő turisztikai és termálturisztikai jövőképet ismerteti.

A negyedik fejezet a jövőkép eléréséhez vezető távlati utat a stratégiai célok megjelölésével adja meg. Az operatív program azon cselekvések leírását tartalmazza, amelyek megtétele ezen út mentén a stratégiai célok elérése érdekében, rövid, illetve középtávon szükséges. A fejezetet a finanszírozási környezet bemutatása zárja.

1.2.4.1. Helyzetelemzés

A helyzetfeltáró részben 21 település vizsgálata történt meg az alábbi szempontok alapján, melynek eredményét a SWOT elemzés tartalmazza:

- Kereskedelmi szálláshelyek kínálata
- Kereskedelmi szálláshelyek iránti kereslet
- Termálturisztikai kínálat
- Termálturisztikai kereslet
- Fejlesztési potenciál

1.2.4.1.1. SWOT analízis

A települések eredményeit összesítve készült el a Nyugat-Dunántúli Termálrégió egészére vonatkozó erősségek-gyengeségek értékelése, amely teljes mértékben világít rá a régióra általánosan jellemző tulajdonságokra.

A következő szempontok alapján került kiértékelésre az egyes települések komplex termál- és gyógyturisztikai kínálatának illetve egyes esetekben a keresletének értékelése:

- (1) település,
- (2) fürdő,
- (3) szálláshely,
- (4) fejlesztési elképzelések,
- (5) önkormányzat szerepvállalása,
- (6) szervezeti jellemzők.

RÉGIÓ

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
Versenyképes vonzerők (kultúra, építészet, programok)	Településkép, gondozottság hiánya
Természeti környezet: világon egyedülálló, fürdőzésre egész évben alkalmas melegvizű tó Hévízen, a Balaton nyugati széle, Kis-Balaton, Fertő tó, Fertő-Hanság Nemzeti Park, Szigetköz, Órség, Göcsej, Hetés	Üdülőhely hangulat hiányzik
Földrajzi elhelyezkedés jó; települések közelsége a nyugati piacokhoz	Egységes térségi arculat, imázs hiánya

Az országban levő határállomások személyforgalmának csaknem fele a régió keresztlül bonyolódik. 52 millió személy utazott át, amely az országban levő határállomások személyforgalmának csaknem fele. Ezen belül 19 millió fő volt a Magyarországra érkező külföldiek száma	Regionális marketing gyengesége
Az ország 27 üdülőkörzetéből 8 – részben, vagy teljes egészében – ezen a területen található	Relatív alacsony vendégeköltség; gyógyvendégek esetében magyarországi átlag: 12.417 Ft./nap, osztrák átlag: 27.441 Ft./nap (2,2-szeres)
A külföldi bevásárlóturizmus révén relatív magas fizetőképes kereslet	Osztrákokénál rövidebb átlagos tartózkodási idő: Magyarország esetében: 7 nap, Ausztria esetében: 17,1 nap
Kulturális rendezvények sokfélesége	Repülőterek kezdetleges állapota
Sportolási lehetőségek: vadászat, lovaglás, horgászat, kerékpár, golf (Dunakiliti, Bük)	Kitáblázottság alacsony szintje
Szakképzett munkaerő – az iskolázottsági szint magas, itt a legnagyobb az érettségizettek aránya, és a diplomásoké is az egyik legjobb.	Kiegészítő kínálati elemek alacsony szintje: vendéglátás, szabadidős kínálat
Napsütéses órák száma, és az esős napok száma kedvezőbb, mint Ausztria közeli területein	Térségi szemlélet hiánya, hiányzik a régióhoz tartozás erősítő tudata
Kedvező ár-érték arány	Nyelvtudás alacsony szintje
	Központi forráselvonások magas szintje
	Közúti megközelíthetőség, és a vasúti infrastruktúra alacsony színvonala

GYÓGY- / TERMÁLFÜRDŐK

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
Jelentős termálvízkinccs mind minőség, mind mennyiség, valamint az elhelyezkedés sűrűsége tekintetében	Műszaki-technikai színvonal – medencék állapota, vízforgató berendezések kis száma, épületek elavult állapota
Hévízi gyógytó, mint természetföldrajzi jelenség	A vizsgált fürdők közel felében nincs gyógyvízzé minősítve a termálvíz
Kedvező ár-érték arány	Kereslet növekedési üteme elmarad Ausztriától
Gyógyászati szolgáltatások magas színvonala	Marketing alacsony szintű szervezettsége, marketingszemlélet hiánya; a tevékenység főleg kiadványokban, vásárokon való megjelenésre korlátozódik. Összehangoltság teljes hiánya
Kereslet folyamatos növekedése	Finanszírozási háttér gyengesége
Tulajdoni viszonyok tisztázottsága; majdnem minden esetben egy önkormányzat, vagy több önkormányzat tulajdonában van a fürdő	Erős konkurenciahelyzet mind a régió belül, mind országosan, mind nemzetközi szinten

Települések legnagyobb részében központi kínálati elem a fürdő	Fürdők arculata: külső és belső megjelenés elavult és idejétmúlt
A vizsgált fürdők többsége nyereségesen üzemel	Lemaradás nyugati szomszédunktól az élmény- és wellness kínálat területén
A nyereséget termelők a legtöbb esetben a tevékenység fejlesztésére fordítják a pénzt	Célcsoportok szerinti termékfejlesztés hiánya, pozicionálás és márkázás hiánya – közös regionális arculaton belüli egyéni profil hiánya
Marketing fontosságát kezdik felismerni	Vizsgált fürdők fele idényjellegű fürdő
A fürdő foglalkoztatási, belső gazdaságélénkítési potenciálja csírájában megjelenik	Több esetben veszteséges üzemeltetés
Régió belüli együttműködési szándék helyenként megfogalmazódik.	Nem minden esetben szakmai vezetés
A vezetés és az alkalmazotti állomány képzettségi szintje megfelelő	Hiányosak a menedzsment készségek, ismeretek
Helyi szinten megjelenik az együttműködés a települési környezettel	Több helyen hiány van a fürdőmesterekből, és a kellő szintű nyelvtudásból
Egyes helyeken a szervezet komplexitását felismerik , olykor felismerhető a tudatos szervezetfejlesztés, és minőségbiztosítás igénye	A vizsgált 19 fürdő közel fele nem rendelkezik gyógyszolgáltatással
	Erős osztrák és erősödő szlovén konkurencia a közvetlen szomszédságban
	Gyógyhelyigazgatás, standardok hiánya
	Nemzetközi trendek nem ismertek
	A regionális, országos turisztikai szervezetekkel az együttműködés minimális
	Hiányzik a regionális beágyazottság felismerése; alternatív, additív turisztikai és egyéb helyi termékek bevonási lehetőségét nem ismerik fel.

SZÁLLÁS

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
Szálláshelykapacitás mennyisége	Szálláshelykapacitás kiegyenlítetlen
Kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégszám és vendégéjszakaszám folyamatosan növekedett az elmúlt 5 évben.	Szálláshelyek struktúrája sokszor nincs összhangban a fürdővel
A hét magyarországi régió közül Közép-Magyarország után itt realizálható a legtöbb vendég- és vendégéjszaka.	Gyógyszolgáltatást nyújtó szálláshelyek földrajzi kiegyenlítetlensége
A hét magyarországi régió közül ebben a régióban található a legtöbb gyógyszállodai férőhely , és ezekben realizálták a legtöbb vendégéjszakát.	Szálláshelyek és fürdők összeköttetése kevés helyen megoldott

FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK / ESÉLYEK

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
Központi makroprioritások: minisztériumi támogatások; 2003 a gyógyturizmus éve; Széchenyi terv	A közelmúlt turisztikai és termálturisztikai fejlesztéseinek alacsony szintje
Fürdő szomszédságában a területek bővíthetőek	Kevés konkrét és jelentős fejlesztési elképzelés a jövőre nézve
Magas fejlesztési potenciál, kiaknázatlan lehetőségek gazdagsága a termálvízkinccs területén	Megalapozott fejlesztési koncepció, program és projekt hiánya a legtöbb helyen
Néhány helyen komplett koncepció és finanszírozási háttér megléte: jelentős folyó beruházás Zalaegerszegen, jelentős tervezett beruházás Sárváron	Finanszírozási problémák; források szűkösége
Egyes településeken folyamatos, lépcsőzetes fejlesztések: Bük, Hegykő, Lenti, Mesteri, Mosonmagyaróvár, Vasvár, Zalakaros	Külső források bevonása (vállalkozói + pályázati tőke) alacsony szintű, a lehetséges konstrukciók ismeretének hiánya miatt
Néhány helyen külső forrás megteremtése (pályázatok, külső befektetők), ami modellként szolgálhat a többi fürdő számára	Több stagnáló, lassan hanyatló fürdő a régióban
	A vágy, szándéktól a terv, tettig vezető út hiányzik
	Szervezeti háttér gyengesége (magánszféra és állami szféra együttműködése; fürdő, település, regionális szinteken)
	Együttműködési hajlandóság gyenge, passzivitás

ÖNKORMÁNYZAT SZEREPVÁLLALÁSA

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
Településfejlesztési stratégia, marketing, befektetői stratégia néhány településnél megjelenik	Településmarketing gyengesége, legtöbb helyen nincs idegenforgalmi referens és turisztikai koncepció
A jelentősebb, meghatározóbb önkormányzatoknál turisztikai referens megléte	Idegenforgalmi adó nem közvetlenül turisztikai célra történő felhasználása
	Befektetőkeresés intenzitása sok esetben gyenge
	Gazdálkodási prioritások a legtöbb esetben nem a termálturizmust szolgálják
	Alternatív turisztikai termékek közös megjelenítése hiányzik
	Nem ismertek a megyei, regionális fejlesztési stratégiák, továbbá a saját település helye, szerepe e stratégiákban

SZERVEZET

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
Megyék, regionális szint stratégiai szerepvállalása erősödik	Gyenge szervezeti háttér
Helyi szinten megjelenik az együttműködés igénye	Együttműködések hiánya
Kialakultak települési szintű együttműködések	A turizmusban érintettek, potenciális együttműködők ismeretének hiánya
Kistérségi szinten turisztikai együttműködések csírái	Térségi szemlélet hiánya; a régió, mint “közös hovatartozás” szemlélet nem ismert
Regionális menedzsment szinten tapasztalat az EU források felhasználásában	A települések magukban oldják meg gondjaikat
	A létező kistérségi / térségi együttműködések hatása a települési szinten ritkán, vagy nem jelenik meg.
	Sikeres fejlesztési modellek belső transzfere megoldatlan

1.2.4.2. Jövőkép

A Nyugat-Dunántúli Régió „A termálvízre épülő gyógyászat és megújulás közép-európai központja” kíván lenni.

Európa határainak felbomlásával, Közép-Európa országainak belépésével az Európai Unióba az osztrák, magyar, szlovák és szlovén jelenlegi határok helyett tiszta, érintetlen természeti (natúr) parkok és termálfürdők által összekötött zöld folyosó alakul ki, amely megfelelő kínálatot nyújt az aktív, egészségükre tudatosan figyelő, közepes és magas jövedelmű rétegek igényeinek.

E térség egész évben jelentős turisztikai potenciállal rendelkezik a termál-, a kulturális- és a hobbyturizmus területén, a különböző célcsoportokra kifejlesztett szélesan diverzifikált kínálatával.

A fentiek közül kiemelkedik a gyógyturizmus, továbbá a termál-, és wellness turizmus, melyek marketing stratégiája támaszkodhat a régió kulturális és gasztronómiai adottságaira. A piac által diktált szükségesség komoly kényszert jelent a tudatos együttműködési lehetőségek stratégiai fejlesztésére, közös hordozó szervezetek kialakítására, mivel csak e jelentős kiterjedésű, stratégiaileg „együttesen fellépő” régióknak vannak Európa szinten érdemi esélyei jelentős fizetőképes rétegek meghódítására.

1.2.4.3. Prioritások és programjaik

1. A fürdők tudatos termékfejlesztése
2. Marketingtevékenység fejlesztése
3. Humán erőforrás fejlesztés
4. Szervezet- és intézményfejlesztés
5. Komplex kínálat létrehozása

1. Stratégiai program: A fürdők tudatos termékfejlesztése

- 1.1 Intézkedés: A fürdők műszaki-technikai infrastruktúrájának fejlesztése (klaszter - csoport kialakítás)
- 1.2 Intézkedés: A fürdők újrapozicionálása, az egyéni profilt biztosító szolgáltatások fejlesztése
- 1.3 Intézkedés: Terhelhetőséget és fenntarthatóságot támogató kutatások

2. Stratégiai program: Marketingtevékenység fejlesztése

- 2.1 Intézkedés: Egységes regionális arculat, és a regionális termálturisztikai marketingstratégia kialakítása és kivitelezése
- 2.2 Intézkedés: Az egyes fürdők szintjén a pozicionálásnak megfelelő egyéni fürdőarculatok kialakítása és megvalósítása

3. Stratégiai program: Humán erőforrás fejlesztés

- 3.1 Intézkedés: Képzési igények, képzési kínálat kataszter felvétele a régióban – „train the trainer” program
- 3.2 Intézkedés: Gyógyításhoz, egészségmegőrzéshez kapcsolódó szakmai képzések
- 3.3 Intézkedés: Település menedzsmenthez, know-how transzferhez kapcsolódó képzés, tanulmányutak
- 3.4 Intézkedés: Vállalkozás menedzsmenthez, know-how transzferhez kapcsolódó képzés, tanulmányutak

4. Stratégiai program: Szervezet- és intézményfejlesztés

- 4.1 Intézkedés: A Nyugat-Pannon Termálrégió Szövetség és munkaszervezetének létrehozása
- 4.2 Intézkedés: Információs és kooperációs hálózatok kialakítása
- 4.3 Intézkedés: Az integrált fejlesztést szolgáló tervezés
- 4.4 Intézkedés: Szervezetfejlesztést szolgáló tréningek támogatása
- 4.5 Intézkedés: Regionális minőségbiztosítási rendszer kialakítása

5. Stratégiai program: Komplex kínálat létrehozása

- 5.1 Intézkedés: A termálturisztikai és az egyéb, régióra jellemző turisztikai termékek összekapcsolása és minőségfejlesztése
- 5.2 Intézkedés: A fürdőhelyek településképének, a fürdők környezetének fejlesztése
- 5.3 Intézkedés: Szálláshelyek fejlesztése

1.2.4.4. A program hatása

A Széchenyi program keretében nagy körű beruházás kezdődött meg a termálturizmus területén a Nyugat-dunántúli régióban. Ennek hatására készült el a régió termál turisztikai programja. A termálturizmus a Nyugat-Dunántúli Régió turizmusában komoly szerepet tölt be már ma is, jelentőségét a termálturisztikai kereslet és kínálat jelenlegi nagyságrendje jól szemlélteti.

A térséget érintő fejlesztési dokumentum jelentős erőforrásának tartja a régió termálvizeit, illetve meglévő termálturisztikai humán és technikai infrastruktúráját, így szerepe a jövőben vélhetően tovább nő.

A vizsgált települések körében Máriakálnok nem szerepelt, mivel csak a későbbiekben történt fúrások során találták a térségben jó minőségű termálvizet. Itt is elkezdődött a fejlesztés, Aranyosziget területére már elkészítették a tervezett Máriafürdő üdülöpark látványtervét.

1.2.5. Győr-Moson-Sopron megyei Területfejlesztési Koncepció

<i>Megrendelő:</i>	Győr-Moson-Sopron megye Önkormányzata, Győr és Sopron megyei város Önkormányzata
<i>Szerző:</i>	Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Nyugat-Magyarországi Tudományos Intézet
<i>Készült:</i>	Győr, 1996
<i>Érintett terület:</i>	Győr-Moson-Sopron megye területe

Győr-Moson-Sopron megye területfejlesztési koncepciója egyike a legkorábban készült területfejlesztési stratégiáknak. Az MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet által készített stratégiát 1996. júniusában fogadta el a megyei közgyűlés, tehát még a törvény, illetve a koncepciók tartalmi követelményeit szabályozó rendelet megjelenése előtt készült.

A területfejlesztés stratégia az előzmények és a módszer alapos bemutatásával indul, majd részletes SWOT elemzést tartalmaz. A fejlesztés forgatókönyve részletesen vázolja fel a megye jövőképét. A fejlesztés célja a modernizációban elfoglalt helyzet erősítése, a gazdasági bázis dinamizálása, az innováció-orientált fejlesztés erősítése, a multi-(országhatáron átnyúló) és interregionális kapcsolatok szélesítése, ezekkel a megyefejlesztés fokozása, a térben egyenletesen terített ellátási rendszerek kialakítása és környezeti állapot megóvása.

A programvázlatok ismertetését kiegészítik az eredménymutatók, a megvalósítók, a programok kapcsolódása nemzetközi és országos programokhoz, valamint az értékelés módja. A koncepció javaslatokat fogalmaz meg a kormányzati kompetenciába tartozó feladatokra. Az egyes programok megvalósítását beavatkozási területekhez rendeli. Ezeket a koncepció kidolgozását megalapozó alap kutatások alapján határolták le a tervezők, s számuk (14 db) lényegesen meghaladta a megye KSH kistérségeinek számát (1996-ban öt, 1998-tól hat). A lehatárolt kistérségeket csoportokba sorolták, amelyek az OTK beavatkozási típusait követik. Ez a besorolás az alapja annak, hogy az egyes programok mely kistérségekre irányulnak. Ezt a tervezők egy összefoglaló táblázatban is szemléltetik. A koncepció egy indikatív forrástérképet is megjelenít az egyes programok szintjén. Az intézményrendszerre általános megfogalmazások találhatók.

1.2.5.1. Helyzetelemzés

Győr-Moson-Sopron megye gazdasági és társadalmi-településhálózati összefüggéseit elemezve a kelet-közép európai és a hazai térszerkezetben az alábbi fontosabb következtetéseket vonhatjuk le.

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<ul style="list-style-type: none"> – Városok népesség-megtartó képessége magas – tartós kereslet a kvalifikált munkaerő iránt – megye iparának többségében a privatizáció lezajlott – meghatározó a megyei feldolgozóipari és élelmiszeripari klaszter – megyei gazdaság sokoldalúsága – mezőgazdasági és az élelmiszeripari bázis a megyében országosan is jelentős – turizmus kínálat elemei szélesek a megyében – a megye “kaputárség” jellege miatt a közlekedési kapcsolatai sokoldalúak – A telekommunikációs hálózat kiépültsége országosan kedvező, minőségi színvonala eléri az európai átlagot – megye levegőtisztaság-védelme megfelelőnek mondható – A megyeszékhely, Győr számos regionális funkcióval rendelkezik – a város fokozatosan az Észak-Dunántúl modern üzleti szolgáltatásainak és azon belül főleg pénzügyi (bank, biztosítás) központjává válik. – népesség iskolázottsága magas – a helyi önkormányzatok és a gazdasági szereplők sikeresen pályáztak központi támogatásokra 	<ul style="list-style-type: none"> – falvak többségében elvándorol a lakosság, jelentősen vissza esett a természetes szaporodás, megindult az előregedés, az iskolai végzettségben, a nyelvismeretben és az egyéb keresők arányában Győr elmaradt a régió városaitól – A szennyvízkezelés teljes körűen nem megoldott, a táj és talaj (bányatavak) kiterjedése növekszik, a települési és a veszélyes hulladékok kezelése nem mindenütt megoldott – Az ipari bázisnak a helyi és térségi (megyei) gazdasági kapcsolatai gyengék, nem épült ki a beszállítói kis- és középvállalkozói kör – A mezőgazdasági tájkörzetek nem rendelkeznek agrárfejlesztési koncepcióval – Az élelmiszeripar vállalatai a nemzetközi lánc részesek lettek, így fejlesztéseik többségét nem helyben valósítják meg – A turisztikai vonzerők nemzetközi ismertsége gyenge – A megye közút gyenge minőségű – A kommunikációs rendszerekben még jelentős területi különbségek vannak, – A megye déli sávja városhiányos – A középfokú intézményekben a szakképzés van túlsúlyban – A területfejlesztéshez kapcsolható intézmények hatóköre, befolyása és gazdasági forrásai gyengék
LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<ul style="list-style-type: none"> – Az új európai és egyben kelet-közép európai regionális fejlődési csomópontokhoz való közvetlen kapcsolódás – területi ráfűződés a transzeurópai közlekedési hálózatokra (autópálya, vasút, víziközlekedés, gyorsan elérhető két nemzetközi repülőtér; Bécs, Budapest), – A munkaerő képzettsége – infrastrukturális ellátottság, – földrajzi fekvés – helyi és regionális piacok – A megye országhatár menti fekvése miatt a komparatív előnyök számos formája kialakítható 	<ul style="list-style-type: none"> – Bécs és Budapest, de a többi európai nagyközpont gyorsabb és kényelmesebb elérhetősége miatt gyengülhetnek a megye lehetőségei az interakciók megcsapolására – A környezet minőségét a fejlesztésben mind a gazdasági szereplők, mind a települések leértékelték – Magyar-szlovák viszonylatban még jelentősen eltérnek a piacgazdaság intézményeinek kiépültsége, – Burgenland Ausztria EU tagságával kedvezményezett helyzetbe került, egyre nagyobb mértékű Magyarország lemaradása – A politikai konfliktusok keletkezhetnek az országban a leszakadó keleti és a felzárkózásra alkalmasabb nyugati térségek között – A Nemzeti Területfejlesztési Koncepció Irányelvei alapján a megye csupán három térségtípusban érintett – Az Észak-Dunántúl térségében a nagy-városok között határozottan kimutatható a verseny részben a gazdasági erőforrásokért, részben az új térségi szerepkörök megszerzéséért – A tartós gazdasági megújítást megtestesítő K+F bázisai a megyében kimondottan gyengék, jelentősen elmaradnak a gazdaság teljesítményétől, sem mennyiségükbe, sem minőségükben nem érik el más regionális szervezőközponttal rendelkező megye ellátottságát.

1.2.5.2. Jövőkép

GYŐR-MOSON-SOPRON MEGYE: A HAZAI MODERNIZÁCIÓ ZÁSZLÓSHAJÓJA

1.2.5.3. Prioritások és programjaik

1. A humán erőforrások diverzifikált fejlesztése
2. A gazdaság szerkezetének és feltételeinek javítása
3. A multi- és interregionális kapcsolatok tereinek szélesítése
4. A megye szervező és térségfejlesztő szerepének erősítése
5. A településhálózat és az infrastrukturális rendszerek adottságainak bővítése
6. A környezet minőségének javítása

1. Prioritás: A humán erőforrások diverzifikált fejlesztése

1.1. program: a térségek és azok központjainak népesség megtartó képességének növelése, részben munkahelyek biztosításával, részben pedig az infrastrukturális feltételek jobbításával.

1.2. program: elöregedési tendencia miatt fel kell készülni a szociális intézményrendszer fenntartására, annak szervezeti és finanszírozási rendszereinek alapvető átalakítására.

1.3. program: A megyében működő középfokú oktatási hálózat átalakítása, a tudásigényes ágazatokhoz kapcsolódó szakmák irányába. A nyelvi képzést előtérbe helyezése

1.4. program: A felsőoktatási intézmények a jövőben számottevő területfejlesztési tényezőt képviselnek, az intézmények között meg kell valósítani a tevékenységek koordinációját, a párhuzamosságok megszüntetését

1.5. program: az át- és továbbképzési programok permanens kínálatának biztosítása, a munkavállalók és a munkaadók számára

2. Prioritás: A gazdaság szerkezetének és feltételeinek javítása

2.1. program: a tudásigényes ágazatok fogadási és működési körülményeinek javítása.

2.2. program: Fontos az aktív kis- és középvállalkozói bázis működési feltételeinek bővítése, inkubátorházak, ipari zónák (városokban), ipari pontok (térségi központokban) létrehozása és piaci, technológiai információs rendszerek működtetése

2.3. program: a mezőgazdasági termelés minőségi (specializációra épülő) és gazdálkodási feltételeinek javítása, illetve az élelmiszergazdasági integráció bővítése

2.4. program: a megye tranzit jellege, illetve természeti, táji és települési adottságai alkalmassá teszik a turizmus eddigieknél dinamikusabb fejlesztésére.

3. Prioritás: A multi- és interregionális kapcsolatok tereinek szélesítése

3.1. Program: célszerű megkezdeni a Bécs-Pozsony-Győr makrorégió tudatos kiépítését, annak minden szükséges feltételének megteremtésével.

3.2. Program: infrastrukturális feltételek javításával (határátkelők, közúti hálózatok korszerű összeköttetései, kerékpárutak kiépítése, infrastrukturális rendszerek összekapcsolása stb.) jelentősen növekedhet az országhatár menti térségek felzárkózása

3.3. Program: Ilett szükséges a megyehatár menti térségek együttes fejlesztése, a régió érdekeinek különböző szintű (politikai, gazdasági) képviselője, a nemzetközi források (INTERREG II - PHARE CBC) koordinált igénylése és felhasználása.

4. Prioritás: A megye szervező és térségfejlesztő szerepének erősítése

4.1. Program: megfelelő kapcsolatokkal és erőforrásokkal rendelkező intézmények létrehozása, működő szervezetek között a kapcsolatokat és a koordinációt szervezése

4.2. Program: térségi rendezési tervek elkészítése, amelyek alapját képezik a települések rendezési és szabályozási terveinek.

4.3. Program: A megye kedvező adottságait, fejlesztési lehetőségeit csak tudatos piaci munkával lehet a külvilág számára még vonzóbbá tenni.

5. Prioritás: A településhálózat és az infrastrukturális rendszerek adottságainak bővítése

5.1. Program: a tercier gazdaság letelepedésének támogatása és ösztönözése,

5.2. Program: célszerű kialakítani az intézményi munkamegosztás új rendszereit, az azokhoz szükséges szervezeti és működési modelleket, bővítve egyben az együttműködések feltételeit. Különösen fontos ezen program a déli megyehatár menti városhiányos térségekben, ahol a térség szervezőközpontok hiánya még hatványozottabban jelentkezik.

5.3. Program: A megye gazdasági és társadalmi adottságaitól igencsak elmaradt a közlekedéshálózata, így a közúthálózat, elsődlegesen a 85-ös és 86-os főutak fejlesztése elengedhetetlen, de a központok megközelítése, a bekötőutak hálózata is megújításra érett.

5.4. Program: A megyében, főleg a vidéki térségekben mérsékelni kell az kommunikációs rendszerrel való ellátottsági különbségeket és közben az egész szolgáltatás mennyiségét és minőségét fokozni kell. Korszerű rendszerek (pl. INTERNET) kiépítésének támogatása.

5.5. Program: Az alap infrastruktúra kiépítése (víz- és szennyvízellátás, telefon, gáz vagy egyéb alternatív energia, hulladék-elhelyezés), a megközelíthetőség (minőségi bekötő utak), a centrumok elérhetősége (közforgalmú tömegközlekedési eszközök rendszeressége) a mennyiségi cél, míg az igényes település kép, rendezett környezet a minőségi célja a területfejlesztési stratégiának.

6. Prioritás: A környezet minőségének javítása

6.1. Program: A különféle fejlesztési programoknál igényes, kimondottan terület specifikus környezeti szabályozást kell alkalmazni, illetve meghatározni az ezredfordulóig a minimális környezetvédelmi programot (szennyvízhálózat, hulladék-elhelyezés, vízbázis védelme).

6.2. Program: A megye kimondottan bővelkedik természeti értékekben, szükségszerű növelni a védelemre szoruló területeket, miközben azok gazdasági hasznosítását is keresni kell.

1.2.5.4. A koncepció hatása

Ezúton kerülnek bemutatásra a koncepcióban meghatározott azon prioritások, melynek programjai és intézkedései a Szigetköz területére vonatkoznak.

A koncepció 6. prioritásaként a *Környezet minőségének javítását* tűzte ki célul. Itt megfogalmazódott, a hármashatár menti együttműködés keretében megvalósuló Duna menti Nemzeti Park létrehozásának gondolata. A megye bővelkedik természeti értékekben és szükséges ezen területek fokozott védelme és az ottani környezeti állapot minőségének megóvása.

A prioritás külön kitér a környezeti szabályozás megvalósítására, mely a különféle fejlesztési programoknál igényes, kimondottan terület specifikus környezeti szabályozást kell alkalmazni, illetve meghatározni az ezredfordulóig a minimális környezetvédelmi programot (szennyvízhálózat, hulladék-elhelyezés, vízbázis védelme).

1.2.6. A Győr-moson-Sopron megye területfejlesztési programja

<i>Megrendelő:</i>	Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács
<i>Szerző:</i>	Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Nyugat-Magyarországi Tudományos Intézet
<i>Készült:</i>	Győr, 2000
<i>Érintett terület:</i>	Győr-Moson-Sopron Megye területe

1.2.6.1. Helyzetelemzés

A régióon belül Győr-Moson-Sopron megye területe a legnagyobb, meghaladja a 4000 km²-t (a megyék között területe alapján a 13.). A fővárost leszámítva gazdaságilag a legfejlettebb megye, amely kedvező természeti adottságokkal, fejlett infrastruktúrával rendelkezik és nagy *helyzeti előnye*, hogy az osztrák határszélen fekszik. Sajátos helyzetét fokozza, hogy a szomszédos országok fővárosai olyan közel találhatók az országhatárhoz, hogy kulturális és gazdasági vonzáskörzetük jelentős területet fed le a megyéből.

1.2.6.1.1. Településhálózat, településszerkezet

Győr-Moson-Sopron megyét hat statisztikai kistérség és 175 település alkotja, 7 város és 168 község. Az ország 58 új város avatott a kilencvenes évtizedben, ebből csak egy (Fertőd) helyezkedik el a megyében. 2000. július 1-jével újabb 15 település – Pannonhalma - köztük kapta meg az országban a városi rangot. Az urbanizációs folyamatok lényegesen elmaradtak tehát az adottságoktól és lehetőségektől. A településhálózat nem elaprózott, ugyanakkor megosztott. A közlekedési tengely mentén elhelyezkedő települések felértékelődtek, az országhatár menti fekvés új dimenziókat kapott.

A települések közel harmada 500 főnél kisebb népességű, amely megfelel az országos adatoknak, további harmadában (országos átlag 22%) pedig a lélekszám nagyobb 500 főnél, de nem éri el az 1000 főt. A népesség eloszlása a településszerkezettel fordítottan arányos, mivel a lakosság 3%-a élt csak az 500 főnél kisebb és 8,7 százaléka 500 és 999 közötti lélekszámú településen. Ugyanakkor a megye lakosságának több, mint 40%-a a két megyei jogú városban, Győrben és Sopronban lakott. A megyeszékhely népességkoncentrációja kiemelkedő, itt él a megye lakosságának harmada.

1.2.6.1.2. Környezeti, táji adottság

Kormányzati és megyei szintű határozatok egyöntetűen megfogalmazták, hogy a Szigetköz és térsége számára a Nemzeti Park kialakítása szükséges. A természetvédelmi területek növelése csak a már meglévők maximális védelme mellett képzelhető el, a Fertő-Hanság Nemzeti Park Világörökséggé nyilvánítása, a kistérségi szinten jelentkező naturpark, ökopark, bioszféra rezervátum elképzelések összehangolása mindenképpen szükséges, mind természeti, mind gazdasági oldalról.

A Fertő-táj Világörökség részeként való említése a Fertő- környék egésze számára rendkívüli elismerést jelenthet: a magyar részről a világörökségi felterjesztésbe az alábbi területek kerültek: Fertő-Hanság NP Fertő tavi része, Fertőd, Fertőrákos és Nagycenk műemléki területei, osztrák oldalon a Ramsari Egyezményrel védett területek és Ruszt belvárosa.

A megyében jellemzően a réti öntéstalajok (Szigetköz, Csornai- és Kapuvári-sík) dominálnak az agyagbemosódásos erdőtalajok (Pannonhalmi-dombság, Répce- és Ikva-sík) és a réti csernozjomok (Mosoni-sík) előtt. A termőréteg vastagsága a megye területének több mint felén közel egyméteres, a Répce-sík valamikori erdőterületein van csak sekély (20-40 cm) termőtalaj. A megye területe több mint fele jó illetve közepes víznyelésű és vízvezető-képességű, azonban e kedvező adottság mellett is a megye területéből a Kapuvári-sík és az Igmánd-Kisbéri medence a szélsőséges vízjárással jellemezhető, éppen azok melyek a legértékesebbek.

A *felszín alatti vizek* vízminősége védelme alapvetően befolyásolja a megye vízgazdálkodási feladatait. Közép-Európa egyik legjelentősebb vízbázisa található a Szigetköz területe alatt, mely vízkészlet a geológiai adottságok miatt felszíni szennyeződésre érzékeny, védelmi intézkedés nélkül fennáll a veszélye a szennyeződésnek.

A megye településeinek jelentős részét a 8005/1995. KHVM tájékoztató szerint a *sérülékeny környezetű vízbázisok területén fekvő települések* közé sorolták. 1998-ban az ágazat egész Győr- Moson-Sopron megyét a magas talajvízállás miatt a vízbázis-védelemi kategóriába sorolta.

A megyei helyzetre jellemző, hogy az 1079/1993. (XII.23.) Korm. határozat alapján előindított *Levegőtisztaság-védelmi Ágazatközi Intézkedési Program* 1994-97. évekre szóló feladatainak végrehajtása nyomán jelentősen csökkent a határérték feletti légszennyezést okozó szennyező kürtök száma. Ennek ellenére még mindig szép számmal vannak a megyében olyan létesítmények, melyek szennyező anyag kibocsátása a határérték felett van. Ezért további feladatként jelentkezik az említett országos program szerinti szennyezett levegőjű települések közé sorolt Győr és Sopron határérték felett kibocsátó üzemének emissziójának csökkentése.

1.2.6.1.3. Gazdasági potenciál

A megye jelentős szerepet játszik az ország gazdaságában. Gazdasági mutatói – Budapest után – szinte valamennyi területen a legkedvezőbbek. A külföldi tőke behozatalában Győr-Moson-Sopron megye kitüntetett helyet foglal el, mivel Budapest és Pest megye után itt található a legtöbb külföldi érdekeltségű vegyes vállalat. Az ipar elhelyezkedésére erős területi koncentráció jellemző, mivel a városok termelői infrastruktúrája lényegesen kiemelkedik környezetükből. A Győr, Sopron és Mosonmagyaróvár hagyományosan fejlett ipari központok, melyek túlsúlya máig érvényesül.

A gazdaság szerkezetéből - földrajzi helyzetből adódóan - hiányoznak a krízisbe került nehézipari ágak, ezért a gazdasági válság kevésbé sújtotta a megyét. A termelés szinte minden iparágban 1991-1992-ben érte el mélypontját, azóta azonban folyamatosan bővül. Az ipar fejlődése régiós és országos viszonylatban is kiemelkedő. A 2000. év első felében a megye az országos ipari termelés közel egyhatedét adta, az egy lakosra jutó termelési értéke pedig az országos 3,3-szeres volt. Az ipar privatizációja - amelyben a külföldi tőke jelentős szerepet kapott - lényegében befejeződött. A legtöbb beruházás a feldolgozóiparba áramlott, azon belül pedig a közúti járműgyártás súlya volt a meghatározó. A megye iparának külpiaci orientációja erős, hiszen az ipari értékesítés közel 90%-a a külfiacon realizálódik

1.2.6.1.4. Infrastruktúra

Az infrastruktúra tekintetében annak ellenére, hogy az országos helyzethez képest viszonylag fejlettnak mondható, bizonyos területeken még jelentős a lemaradás az uniós értékekhez képest.

Az 1000 km²-re jutó országos közutak hossza alig haladja meg az uniós átlag egyharmadát. Az úthálózat kiépítettségét vizsgálva egy kicsit kedvezőbb képet kaphatunk. Nyugat- Európában a kiépítettség 90 és 100 százalék között mozog, nálunk 50 százalék körül van. Súlyos a lemaradás a szennyvízcsatornával való ellátottság terén is. Különösen súlyos probléma a közműöllő kinyílása.

Ivóvízzel való ellátottság tekintetében a megye közel 100%-osan ellátottnak tekinthető. A megye 1991-94 közti csatornázási programjában szereplő településeken a szennyvíz-csatorna hálózat kiépült, illetve jelenleg is folyamatosan épül, azonban több kistépülésen (pl. tóközi települések) még csak az elkövetkezendő években gondolhatnak e fontos infrastrukturális elem kiépítésére. A vezetékes gázellátás kiépítése a megyében gyorsabb ütemben zajlott, mint a csatorna-hálózat kiépítése. Az 1992-ben elkészült Dorog-Győr közötti szállítóvezeték, majd az 1996-ban üzembe helyezett Győr-Baumgarten távvezetékkel jelentősen javultak az ellátás technikai feltételei.

1.2.6.1.5. SWOT analízis

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<ul style="list-style-type: none"> – jelenleg kedvező demográfiai mutatók – pozitív vándorlási egyenleg – magasán képzett munkaerő – magas foglalkoztatás – sokoldalú közlekedési kapcsolatok – kedvező földrajzi fekvés (Bécs-Budapest) – EU közelsége – erőteljes külföldi tőkebeáramlás – magas export teljesítmény – a befektetések, a vállalozási aktivitás szintje – lezajlott ipari szerkezetátalakulás – kedvező turisztikai adottságok – magas fokú környezeti érzékenység – infrastruktúra kiépítettsége – Nyugat-dunántúli régió intézményesülése – West/Pannon Eurégió megléte – meglévő természeti és kulturális örökségek – civil kezdeményezések számának és a lakossági támogatottság növekedései – kistérségi együttműködések – rendelkezésre álló ágazati és térségi fejlesztési koncepciók, programok 	<ul style="list-style-type: none"> – lakosság elöregedése – lakosság egészségi és mentális állapotának romlása – teljes körű felsőfokú oktatás hiánya – gyenge kapcsolatok a multinacionális nagyvállalatok és a helyi gazdasági szereplők között – gazdaságilag stagnáló térségek jelenléte – alacsony kutatás-fejlesztési tevékenység – infrastruktúra differenciált kiépítettsége a kistérségekben – kisvárosi funkciók hiánya – gyenge határ menti kapcsolatok a szomszédos szlovák térséggel – illegális hulladéklerakók száma – légi közlekedés hiánya – turisztikai vonzerő kihasználatlansága – kvalifikált munkaerő hiánya
LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<ul style="list-style-type: none"> – felsőfokú oktatás fejlesztése – megtelepedett külföldi vállalkozásokhoz kapcsolódó beszállítói tevékenység – gazdasági növekedés kiterjesztése a ma még stagnáló térségekre – innovációs növekedése a kis- és középvállalkozások körében – helyi speciális termékek megjelenése – kisvárosok számának és funkcióinak bővülése – Duna menti Natúrpark létrehozása – határ menti kapcsolatok további bővítése – határ mentiség kihasználása a komparatív előnyök terén – megújuló erőforrások hasznosítása – megyében élők életszínvonalának emelkedése – EU csatlakozásból fakadó előnyök kihasználása, terjesztése 	<ul style="list-style-type: none"> – elöregedési folyamat tovább folytatódik – nyugat-európai konjunktúrának kitett ipar – külföldi vállalkozások szigetszerű működése megmarad – kisvállalkozások forrás és információ miatt nem képesek növekedési pályára lépni – környezetileg érzékeny területek terhelése tovább nő – EU csatlakozás elhúzódása – gyenge K+F bázis – gyenge szlovák kapcsolat – épített környezet állagának romlása – megye EU szintű versenyképességének csökkenése – alacsony hozzáadott értékű gazdaság – mezőgazdasági szerkezetváltás elhúzódása

1.2.6.2. Jövőkép

A stratégiai politikai keretek és a megye adottságai a következő „Jövőkép” megfogalmazását teszik lehetővé:

„Győr-Moson-Sopron megye a magasan képzett, kreatív humán tőkére támaszkodó innováció-orientált versenyképes gazdaságával, természeti és környezeti állapotának mintaszerű megóvásával és kiszélesedő kapcsolataival a hazai modernizáció vezető szereplőjévé válik.”

Ennek a „Jövőkép”-nek az elérést megvalósító program szlogenszerűen úgy is megfogalmazható, hogy

**„GYŐR-MOSON-SOPRON MEGYE A HAZAI MODERNIZÁCIÓ
ZÁSZLÓSHAJÓJA”**

1.2.6.3. Célpiramis

**„GYŐR-MOSON-SOPRON MEGYE
A HAZAI MODERNIZÁCIÓ ZÁSZLÓSHAJÓJA”**

G y ő r - M o s o n - S o p r o n m e g y e „ J ö v ő k é p e ”

„Győr-Moson-Sopron megye a magasan képzett, kreatív humán tőkére támaszkodó innováció-orientált versenyképes gazdaságával, természeti és környezeti állapotának mintaszerű megóvásával és kiszélesedő kapcsolataival a hazai modernizáció vezető szereplőjévé válik.”

A t e r ü l e t f e j l e s z t é s i p r o g r a m s t r a t é g i a i c é l j a i

1. Humánerőforrások diverzifikált fejlesztése

2. A gazdaság szerkezetének és feltételeinek javítása

3. Multi és interregionális kapcsolatok tereinek szélesítése

4. A megye szervező és térségfejlesztő szerepének erősítése

5. A település-hálózat és infrastrukturális rendszerek adottságainak bővítése

6. A környezet minőségének javítása

Stratégiai programok

**1. prioritás
Humánerőforrás bővítése és megújítása**

**2. prioritás
Gazdasági bázis innovációs környezetének fejlesztése**

**3. prioritás
Környezet és infrastruktúra fejlesztése**

**4. prioritás
Határ menti együttműködés erősítése**

OPERATÍV PROGRAMOK

1.1. Intézkedés: „Tudás – képzés – iskola” – Innovatív, magasan képzett humán tőke állományának növelése

2.1. Intézkedés: „Megyei termék” – Helyi gazdaságfejlesztés, helyi innovációk támogatása

3.1. Intézkedés: „Jelenünk” – környezetgazdálkodási program

4.1. Intézkedés: „Sógorság” – Együttműködés az osztrák-magyar határ mentén

1.2. Intézkedés: „Támasz” – Egészségügyi és szociális ellátórendszer, gondozási hálózat kiépítése, kiszélesítése az idősödő lakosság ellátásának növelésére

2.2. Intézkedés: „Termelési tér – vállalkozói tér” – Kis- és középvállalkozói telephely kínálatának és értékesítési formáknak a bővítése

3.2. Intézkedés: „Jövők” – természetvédelmi program

4.2. Intézkedés: „Kisalföld-Csallóköz” – Együttműködés a szlovák-magyar határ mentén

2.3. Intézkedés: „Vendégszeretet” – Turizmus fejlesztése, turisztikai termékkínálat bővítése, falusi és ökoturizmus

3.3. Intézkedés: „Lakható tér” – település-hálózat fejlesztési program

4.3. Intézkedés: „Bécs-Pozsony-Győr Eurégió” – Hármashatár menti együttműködés

2.4. Intézkedés: „Agrármegújulás” – a SAPARD program

3.4. Intézkedés: „Sztráda” – a jobb elérhetőségért program

4.4. Intézkedés: „Partner-ség” – Együttműködés a szomszédos megyékkel

3.5. Intézkedés: „Múltunk” – az épített és kulturális örökség védelméért

Átfogó intézkedés: Tervezés és programozás

1.2.6.4. Prioritások és programjaik

- 1. prioritás: Humánerőforrás bővítése és megújítása**
- 2. prioritás: Gazdasági bázis innovációs környezetének fejlesztése**
- 3. prioritás: Környezet és infrastruktúra fejlesztése**
- 4. prioritás: Határ menti együttműködés erősítése**

1. prioritás: Humánerőforrás bővítése és megújítása

1.1. Intézkedés: „Tudás – képzés – iskola” – Innovatív, magasan képzett humán tőke állományának növelése

1.2. Intézkedés: „Támasz” – Egészségügyi és szociális ellátórendszer, gondozási hálózat kiépítése, kiszélesítése az idősödő lakosság ellátásának növelésére

2. prioritás: Gazdasági bázis innovációs környezetének fejlesztése

2.1. Intézkedés: „Megyei termék” – Helyi gazdaságfejlesztés, helyi innovációk támogatása

2.2. Intézkedés: „Termelési tér – vállalkozói tér” – Kis- és középvállalkozói telephely kínálatának és értékesítési formáknak a bővítése

2.3. Intézkedés: „Vendégszeretet” – Turizmus fejlesztése, turisztikai termékkínálat bővítése, falusi és ökoturizmus

2.4. Intézkedés: „Agrármegújulás” – a SAPARD program

3. prioritás: Környezet és infrastruktúra fejlesztése

3.1. Intézkedés: „Jelenünk” – környezetgazdálkodási program

3.2. Intézkedés: „Jövők” – természetvédelmi program

3.3. Intézkedés: „Lakható tér” – településhálózat fejlesztési program

3.4. Intézkedés: „Sztráda” – a jobb elérhetőségért program

3.5. Intézkedés: „Múltunk” – az épített és kulturális örökség védelméért

4. prioritás: Határ menti együttműködés erősítése

4.1. Intézkedés: „Sógorság” – Együttműködés az osztrák-magyar határ mentén

4.2. Intézkedés: „Kisalföld-Csallóköz” – Együttműködés a szlovák-magyar határ mentén

4.3. Intézkedés: „Bécs-Pozsony-Győr Eurégió” – Hármasszoros határ menti együttműködés

4.4. Intézkedés: „Partner-ség” – Együttműködés a szomszédos megyékkel

1.2.6.5. Szigetközt érintő intézkedések

Ezúton kerülnek bemutatásra a programban meghatározott azon prioritások, melynek programjai és intézkedései a Szigetköz területére vonatkoznak.

A program 3. prioritásként megfogalmazott *Környezet és Infrastruktúra fejlesztése* tartalmaz a Szigetközre vonatkozó utalást. Érinti a Győr-Moson-Sopron megye területén történt jelentős infrastrukturális beruházásokat, melyek kedvezően hatnak a környezeti elemekre (levegő, víz, talaj). Azonban a megye egyes térségeiben jelentős a lemaradás: csatornázottság, gázellátás tekintetében. Szigetközt is a környezetileg érzékeny területek közé sorolták, ahol a vízbázisok védelme kiemelkedő fontosságú.

A „Jövőnk” – természetvédelmi program egyik célja, a Nemzeti Biodiverzitás Monitoring Program (NBMP) keretében folytassák a monitoring-tevékenységet a Szigetköz térségében, valamint az országos monitoring központhoz való csatlakozás lehetőségét megteremtésük. Kezdeményezések születtek regionális hálózat kialakítása a Nemzeti Park központtal együttműködve.

Végző célként a Nemzeti Park létrehozását határozták meg. A *tervezett Nemzeti Park* tényleges kialakítását megelőzően egy olyan szervezett együttműködést kívánnak létrehozni, mely kiemelt feladatának a természet védelmét, fejlesztését és fenntartását tekinti. Ezt oly módon teszi, hogy ennek előnyére ne változzék hátrányosan az ott élők életkörülményei, a gazdálkodók és vállalkozók lehetőségei. Sőt, a tájvédelmet kell olyan magas fokon biztosítani, hogy a gazdasági és társadalmi igények és elvárások ne szoruljanak háttérbe a fenntartható környezeti fejlődés elve miatt. Ezen feltételek biztosításához kínál megfelelő formát egy *Naturpark*, vagyis a Szigetközben olyan kiemelt védelem alá eső területet, ahol a táji adottságokat leginkább figyelembe véve kifejezetten az ökoturizmushoz kapcsolható rekreációs tevékenységeket lehet folytatni.

Megvalósítandó célként a természeti értékek és területek állapotának feltérképezését, a veszélyeztető tényezők és folyamatok lehetőség szerinti kiiktatását jelölték meg. A megye természetes *álló- és folyóvizeinek élőhelyeinek védelmének*, a természetes ökoszisztémák arányának növelése a fenntarthatóság elveit figyelembe véve. A természetes tájlemek és élőhelyek megőrzése, illetve helyreállítása a megyében: fasorok, erdősávok, vizes élőhelyek (Szigetköz, Tóköz) megvalósítása.

1.2.7. Győr-Moson-Sopron megye mezőgazdasági és vidékfejlesztési program

<i>Megrendelő:</i>	Földművelésügyi- és Vidékfejlesztési Minisztérium Vidékfejlesztési Főosztálya
<i>Szerző:</i>	KAM-KORD Kht.
<i>Készült:</i>	Győr, 1999
<i>Érintett terület:</i>	Győr-Moson-Sopron területe

A Győr-Moson-Sopron Megye Mezőgazdasági- és Vidékfejlesztési Programját a KAM-KORD Kht. (Győr) 1999-ben készítette el.

A tanulmány első részében foglalmazódott meg a megye pontos helyzetelemzése, általános jellemzése, gazdaságföldrajzi, demográfiai, idegenforgalmi és mezőgazdasági szempontokat figyelembe véve. Ezt követte a környezeti elemek bemutatása, a környezeti állapot és a környezeti problémák ismertetése.

A program második részében a megye helyzetének összehasonlítása történt meg az országos és régiós szintekkel. Az utolsó fejezet pedig az EU elvárásait ismertette és ennek alapján került kidolgozásra a megye feladatait felölelő stratégia.

1.2.7.1. Helyzetelemzés

A program helyzetelemzésére vonatkozó adatokat a SWOT analízis tartalmazza.

1.2.7.1.1. SWOT analízis

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<p><i>FÖLDRAJZI ADOTTSÁGOK, TELEPÜLÉSSZERKEZETI VISZONYOK</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - földrajzi helyzet (nyugati-kapu jelleg) - nemzetközi (Helsinki) közlekedési folyosók áthaladása: autópályák (M1-M15), főútvonal, vasútvonal, vízi út - nyugati határ menti sáv nyitottá vált, szerepe felértékelődött - hat állandóan, három időszakosan vagy alkalmanként nyitva tartó határátkelőhely - három reptér a megye területén – különböző funkciókkal (Pér, Fertőszentmiklós, Pustacsalád) <p><i>HUMÁN ERŐFORRÁS, DEMOGRÁFIAI VISZONYOK</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - a megyére jellemző a vándorlási nyereség (11,43/1000 fő - 1990-97) - 173 település közül utóbbi három évben 53 növelte népességét - a fálvak vonzerőképessége jelentős (46 település hároméves vándorlási mérlege pozitív) - népesség iskolázottsági szintje magasabb az országos átlagnál (8,05) - nyelvismeret magas - megye három városában van felsőfokú intézmény (két egyetem, főiskolák) - diverzifikált, erős középiskolai hálózat - jól képzett, magasan kvalifikált munkaerő, nyugati termelési kultúra (külföldi munkavállalás következménye) - alacsony munkanélküliség (munkanélküliségi ráta: 4,4%) - magas gazdasági aktivitás 	<p><i>FÖLDRAJZI ADOTTSÁGOK, TELEPÜLÉSSZERKEZETI VISZONYOK</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - megye déli sávja városhiányos, belső perifériális jegyeket mutat - Kópháza - Kőszeg között nincs határátkelő - nincs város a megye déli, perifériális sávjában <p><i>HUMÁN ERŐFORRÁS, DEMOGRÁFIAI VISZONYOK</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - a megye déli, belső periférikus területéről elvándorlás - magas öregségi index a megye déli- és aprófalvaiban - magasabb munkanélküliség a megye déli sávjában

<p><i>GAZDASÁGI SZERKEZET, MAKROGAZDASÁGI VISZONYOK</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - a megye GDP-je a megyék között az első helyen áll (575 ezer Ft) - a termelés 1994-től fokozatosan nő - jelentős zöldmezős beruházások - a gazdasági szektorok arányai közelítenek a fejlett piacgazdaságokhoz (7,8% - 37,7% - 54,5%) - a vállalkozói aktivitás különösen a városokban és városokhoz közeli falvakban magas - külföldi tőke jelentős befektetése, főváros után itt van a legtöbb külföldi érdekeltségű szervezet - magas exporthányad (exportértékesítés 1994-97 között 320%-al nőtt) - gépipar meghatározó volta <p><i>TURIZMUS</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - kereskedelmi szállásférőhelyek számának gyors növekedése - a beutazó külföldiek 64,7%-a ebben a megyében lép be az ország területére - épített és természeti örökségben rendkívül gazdag terület - turizmus adottság - Fertő-tavi Nemzeti Park - ökoturizmus csírái - Szigetközben megépült kerékpárút (Phare-CBC beruházás) - turisztikai vonzerőben gazdag megye - pl: Pannonhalma - világörökség része - bevásárló és szolgáltató turizmus van túlsúlyban - civil szervezetek megalakulása (Győr-Ménfőcsanak-Sopron megyei Falusi Turizmus Szövetség, Szigetközi Falusi Turizmus Egyesület, Fertő-Hanság Turisztikai Egyesület) - kistérség szinten is megfogalmazódott a vidéki turizmus szükségessége (turisztikai programok) <p><i>KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG, CIVIL TÁRSADALOM</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - barokk városok - a vidék is rendkívül gazdag műemlékekben - a megye néprajzi tájegységeinek megőrzött kultúrája - néptánc, népzene erőssége az etnográfiai mikrokörzetekben - civil szervezetek számának gyors növekedése 	<p><i>GAZDASÁGI SZERKEZET, MAKROGAZDASÁGI VISZONYOK</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - a gazdaság területi egyenlőtlensége, észak-dél dichotómia a megye gazdaságában - gazdaság Győrbe koncentrálódik (ipari termelés 60%-a) - a megye déli sávjára a gazdaság árnyékhelyzete jellemző - vannak kistérségek (Alpokalja, Kavicstakaró, Tóköz), ahol elégtelen a gazdaság állapota <p><i>TURIZMUS</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - ma még elsősorban a városokra és a közlekedési folyosókra koncentrálódik - az ökoturizmus csak csíráiban létezik - épített örökség pusztulása (fertői kastély) - termálturizmus kihasználatlansága - még nem elégséges marketing tevékenység kistérségi és megyei szinten <p><i>KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG, CIVIL TÁRSADALOM</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - a műemlékek állapotának romlása - társadalmi szerveződések koordinátlansága, egymás nem ismerése - szponzorok hiánya - civil szervezetek működésének ellehetetlenülése
--	--

<p><i>REGIONÁLIS POLITIKA</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - kistérségi szerveződések - ma 15 kistérségi területfejlesztési társulás - a kistérségi társulások 80%-a rendelkezik fejlesztési koncepcióval - a megye a PHARE-CBC mintaterülete - a megye a Pannon Nyugat/West Euréció része - megalakult a megye észak-nyugati részén, a hármashatár mentén a mikro-EU régió - évtizedes múltra visszanyúló osztrák-magyar határmenti együttműködés 	<p><i>REGIONÁLIS POLITIKA</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - kistérségi társulások forráshiánya, működési nehézségek - koordináció hiánya a kistérségek között - régió identitás hiánya
LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<p><i>FÖLDRAJZI ADOTTSÁGOK, TELEPÜLÉSSZERKEZETI VISZONYOK</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - a megye déli részében a mikroközpontok funkcióinak erősítése, várossá válásuk folyamatának gyorsítása - határátkelő nyitása Zsira-Répevis térségében - 85-ös főútvonal új nyomvonalának megépítésével az érintett települések környezeti szennyezettségének csökkentése - logisztikai központ kialakítása: hármashatár, autópálya, vasúti fővonal, Duna, repülőtér <p><i>HUMÁN ERŐFORRÁS, DEMOGRÁFIAI VISZONYOK</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - a megye felsőfokú intézményeinek Bécs és Pozsony egyetemével való kapcsolatépítés - a középiskolák átprofilozása a megye, a régió gazdaságszerkezetéhez - a megye déli részének felzárkóztatásával az északi és déli terület humán erőforrásának kiegyenlítődési folyamata elindulhat - turisztikai fejlesztések, vegyes vállalatok további nyelvtanulási igényt indukálnak - Győri Egyetem megteremtése <p><i>GAZDASÁGI SZERKEZET, MAKROGAZDASÁGI VISZONYOK</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - a megye déli sávjában a vidékfejlesztés alternatív lehetőségeivel a gazdasági árnyék helyzet és a relatív magas munkanélküliség felszámolása illetve kezelése - a falun élők jövedelmének diverzifikálása, ezáltal is vállalkozói aktivitás kiszélesítése a vidéki területekre is - gazdasági szerkezetben a szolgáltatási szféra szerepe tovább nő 	<p><i>FÖLDRAJZI ADOTTSÁGOK, TELEPÜLÉSSZERKEZETI VISZONYOK</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - nyitott határ miatt közbiztonság romlása, bűnözés emelkedése - kistelepülések elnéptelenedése - az agglomerációs területek és a belső perifériák közötti szakadék mélyülése <p><i>HUMÁN ERŐFORRÁS, DEMOGRÁFIAI VISZONYOK</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - 46 település, melyek 500 fő alatti népességűek - pusztulása, népességerózió felgyorsulása - agglomerációs területek további népességet vonhatnak el a belső periféria területeiről - oktatás finanszírozása - kistelepülések problémái <p><i>GAZDASÁGI SZERKEZET, MAKROGAZDASÁGI VISZONYOK</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - külpolitikai veszélyhelyzet, háború - külföldi tulajdonú nagyvállalatok telephelyeinek megszűnése a megye depresszióját okoznák - munkanélküliség megnöve

<p><i>TURIZMUS</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - viziturizmus (Rába, Mosoni-Duna túrák) - lovas és kerékpáros turizmus ideális adottságai - további kistérségek turizmus programjainak elkészítése - termálvízre alapozott gyógyturizmus kiépítése - kistérségi rendezvény-naptárak megjelenítése <p><i>KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG, CIVIL TÁRSADALOM</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - éledő helyi társadalomban rejlő erő - örökség megőrzésére indított programok, civil szervezetek (Billibács - Rábapatonna) - kézműves mesterségek felélesztése a falvakban - örökség utak kijelölése - kastély rekonstrukciók <p><i>REGIONÁLIS POLITIKA</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - önkormányzati területfejlesztési társulások fejlesztési központjainak kialakítása - a kistérségi társulások vertikális és horizontális működésének elősegítése, szervezetépítés 	<p><i>TURIZMUS</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - a jó közlekedési folyosók miatt nehezebb a vendégek megállítása - marketing tevékenység összehangolatlan volta a turizmus ágazat gyengüléséhez vezet - alacsony színvonalú és mennyiségű szállás-férőhely kínálat a vendégek elmaradását eredményezi <p><i>KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG, CIVIL TÁRSADALOM</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - falvak kulturális értékeinek pusztulása - örökség kataszter hiánya - a vidéki életforma értékvesztése - átpolitizált civil társadalom - épített örökség pusztulása <p><i>REGIONÁLIS POLITIKA</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - állam által nem finanszírozott kistérségi társulás - kistérségi társulások közötti érdekellentét kialakulása
--	---

1.2.7.2. Javasolt stratégiák, programjavaslatok

1. Mezőgazdasági vállalkozások beruházásai
2. Mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozásának és értékesítésének javítása
3. A környezet- és tájvédelmet célzó mezőgazdasági termelési módszerek
4. Alternatív jövedelemszerzést biztosító gazdasági tevékenységek fejlesztése és sokszínűsítése
5. Termelői csoportok felállítása
6. Falvak megújítása és fejlesztése, vidéki örökség védelme és megőrzése
7. Talajjavítás és parcellarendezés
8. Szakképzés javítása
9. Vidéki infrastruktúra fejlesztése és javítása
10. Vízkészlet gazdálkodás
11. Erdészet, elsődleges fafeldolgozás
12. Technikai segítségnyújtás az e program alapján meghozott intézkedésekhez, további részprogramok, projektek kidolgozása, tanulmányok, értékelések, monitoring

1. A Mezőgazdaság jövedeltermelő képességének fokozása a technológiai fejlesztések környezetbarát megvalósításával.

- 1.1 program: A termelő szervezetek alakítása
- 1.2 program: A mezőgazdasági termékeket, alapanyagokat feldolgozó üzemek létesítése és korszerűsítése
- 1.3 EU-konform birtokméret kialakítása, birtokrendezés
- 1.4 Energia és költség takarékos, talajkímélő erőgépek, munkagépek, betakarító gépek, víztakarékos öntözési eszközök beszerzése.
- 1.5 Az extratej termelésének biztosításához szükséges technológia fejlesztése

2. A biogazdálkodás és egyéb környezetkímélő gazdálkodási módok feltételrendszerének kialakítása.

- 2.1 program: A biogazdálkodás fejlesztése
 - 2.1.1 alprogram: A biogazdálkodás területi arányának 10%-ra növelése
 - 2.1.2 alprogram: Speciális gépek, eszközök beszerzése
 - 2.1.3 alprogram: Az ültetvények átalakítása
 - 2.1.4 alprogram: Az állattartás átállítás
- 2.2 program: Integrált gazdálkodás fejlesztése
 - 2.2.1 alprogram: Az integrált gazdálkodás elterjesztése
- 2.3 program: Egyéb környezetkímélő gazdálkodási módszerek elterjesztése
 - 2.3.1 alprogram: A környezetileg érzékeny területeken és speciális környezetvédelmi célokkal összhangban végzett gazdálkodás megsegítése
 - 2.3.2 alprogram: A mezőgazdasági melléktermékek felhasználásának és újrahasznosításának elősegítése

3. Képzés szakképzés, szaktanácsadás és ennek valamint a környezetgazdálkodás, vidékfejlesztés intézményrendszerének kiépítése és működtetése

- 3.1 program: Képzés –szakképzés
 - 3.1.1 alprogram: EU minőségének megfelelő technológiák oktatása és a korszerű módszerek elterjesztése
 - 3.1.2 alprogram: A gazdálkodók EU-s felkészítése, tréningek, előadások szervezése
- 3.2 program: Szaktanácsadás
 - 3.2.1 alprogram: a célkitűzések megvalósításához szükséges folyamatos szaktanácsadás
 - 3.2.2 alprogram: a pályázatok, környezettanulmányok készítése
 - 3.2.3 alprogram: az elnyert pályázat megvalósítását elősegítő szaktanácsadás
 - 3.2.4 alprogram: a növényvédelmi előrejelző rendszer kiépítése és működtetése
 - 3.2.5 alprogram: a környezetvédelmi és vidékfejlesztés célkitűzéseit a kedvezményezettek felé közvetítő intézmény rendszer kiépítése és működtetése

4. A falusi turizmus-ökoturizmus-alternatív turizmus fejlesztése, a népi és kulturális hagyományok megőrzése

- 4.1 program: A falusi turizmushoz, ökoturizmushoz kapcsolódó fejlesztések
- 4.2 program: A falusi turizmus elterjesztését szolgáló kiadványok, ismeretanyagok elkészítése
- 4.3 program: Az Európai Unióba tanulmányutak szervezése, amelyek elősegítik a célkitűzések megvalósulását
- 4.4 program: A helyi értékek megismertetését és védelmét szolgáló civil szervezetek megerősítése

1.2.7.3. A program hatása

A koncepció a következő feladatokat tűzi ki megvalósítandó célként. A mezőgazdaság jövedeltermelő képességének fokozása a technológiai fejlesztések környezetbarát megvalósításával az egyik kiemelt szempont.

A falusi turizmus terén is fejlesztéseket javasol, és az ökoturizmus bevezetésének gondolata is megjelenik.

A környezetgazdálkodás, vidékfejlesztés intézményrendszerének kiépítése és működtetése is megjelenik a program prioritásai között. A biogazdálkodás és egyéb környezetkímélő gazdálkodási módok feltételrendszerének kialakítása is megjelenik a programban.

Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy a jövőben megvalósítandó feladatok a fenntartható fejlődést jelölik meg célként és a programok ezen prioritásokban jelölik meg a fejlődési útvonalat.

1.2.8. Győr-Moson-Sopron megye Turizmusfejlesztési Koncepciója és Programja

- Megrendelő:* Győr-Moson-Sopron megye önkormányzata
Szerző: Horwath Consulting Kft. és a Szemrédi Turizmus Tanácsadó Bt.
Készült: Budapest, 2001. június
Érintett terület: Győr-Moson-Sopron megye területe, települései, és kistérségei.

Győr-Moson-Sopron megye önkormányzata a megye turizmusfejlesztési koncepciójának és programjának elkészítésére a Horwath Consulting Kft. és a Szemrédi Turizmus Tanácsadó Bt. konzorciumát bízta meg. A tanulmány elkészítésének célja a turizmus hosszú távú fejlesztési irányvonalainak meghatározása és az azok eléréséhez vezető út kijelölése.

A tanulmány két fő része a helyzetelemzés rész, és a programalkotás rész. A helyzetelemző részben a megye turisztikai adottsága került elemzésre a termék, a marketing, a munkaerő és a szervezeti háttér tekintetében, a szálláshelyek kínálatát, a turisztikai keresletet (vendégek, vendégéjszakák), és a turizmus alakulásának várható trendjeit. E munkaszakaszt egy összefoglaló SWOT elemzés zárja le, elemezve a megye

erősségeit, gyengeségeit, és lehetőségeit, továbbá a fejlődésnek esetlegesen gátat szabó veszélyeket.

A megyei turizmusfejlesztési koncepció és fejlesztési program második szakasza a fejlesztési programok meghatározása, mely a helyzetelemzés eredményei alapján készült el. Ennek fő részei a jövőkép, a stratégiai célok, a stratégiai programok, majd az operatív programok (intézkedések) kialakítása.

A kialakított jövőkép elérése érdekében nyolc stratégiai célt határoztak meg, melyek megvalósulását a stratégiai programok segítik. Az operatív programok (intézkedések) a jövőképből levezethető hosszú távon érvényesülő stratégiai célokat és a stratégiai programokat valósítják meg.

1.2.8.1. Helyzetelemzés

A megye az ország északnyugati részén, 4062 km² területen helyezkedik el. Határmenti fekvésénél, közlekedés-földrajzi és térszerkezeti helyzeténél fogva Győr-Moson-Sopron megye „kapu-szerepet” tölt be az ország idegenforgalmában. Magyarország beutazó idegenforgalmának több mint egyharmada Győr-Moson-Sopron megye határátkelőin keresztül érkezik az országba.

1.2.8.1.1. Környezeti, táji adottság

Domborzata igen változatos, legmagasabb pontja az 556 méteres Magas-bérc, legalacsonyabb pontja a Duna-part Gönyűnél (108 m). Jellegzetes tájfeldrajzi elemei a Fertő-tó, a szigetközi Duna-ágak, a Soproni-hegység és a Pannonhalma - Sokorói dombság vonulatai, amelyek megtörik a Kisalföld egyhangúságát. Meghatározó a megyében a víz szerepe: Duna, Rába, Rábca, Marcal, Répce, Lajta, Fertő-tó, Hansági csatornák. A Fertő-táj Világörökség részeként való említése a Fertő - környék egésze számára elismerést nyújthat: a magyar oldalról a világörökségi felterjesztésbe az alábbi területek kerültek: - Hanság NP Fertő tavi része, Fertőd, Fertőrákos és Nagycenk műemléki területei, osztrák Ramsari Egyezményvel védett területek és Ruszt belvárosa. A természetvédelmi területek növelése csak a már meglévők maximális védelme mellett. A kistérségi szinten jelentkező „natúrpark, ökopark” elképzelések összehangolása mindenképpen szükséges mind a természeti, mind a gazdasági oldalról.

1.2.8.1.2. Gazdasági potenciál

A megye a hazai modernizáció egyik sikeres területe. A rendszerváltozás után a megye nagyközpontjaiban a gazdasági folyamatok felgyorsultak és viszonylag gyorsan átrendeződtek. A tradicionális kisvárosok a 90-es évek közepére helyzetüket stabilizálták, sőt további két település nyert városi rangot. A megyében az életkörülmények összességében javultak az elmúlt években, s öt bizonyos vonatkozásban a változások mértéke kiemelkedő. Kedvező a foglalkoztatási helyzet, emelkedik a lakossági fogyasztás, élénkül a beruházási kedv, a települések ellátottsága, intézményi felszereltsége előremutató változásokat produkál.

Megyei bontásban még csak öt évre állnak rendelkezésre a GDP adatai. Az egy lakosra jutó GDP mértéke alapján a megye az öt év mindegyikében a megyék közötti rangsor első három helyezése közül foglalta el valamelyiket. A GDP növekedése minden évben meghaladja az országos átlagot. A megyében 1997-ben 2093 millió dollár értékű GDP-t állítottak el, és az egy főre jutó GDP 4926 dollár volt. A GDP növekedéséhez erőteljesen hozzájárulnak a külföldi zöldmezős beruházások. Az utóbbi néhány évben tehát a megye erősítette az országon belüli kedvező gazdasági pozícióját. A megye gyors gazdasági növekedése első sorban az ipari termelés bővülésének köszönhető. A megyében 1995-ben kezdődött el a rendkívül gyors ipari növekedés, és az 1998-as évben érte el a rekordszintű, 64%-os növekedést. Az ipari növekedés motorja az export, ezen belül a gépipari export volt. Az export volumene az évtized folyamán csaknem 11-szeresére növekedett, miközben a belföldi értékesítés szintje összességében szinte változatlan maradt, bár 1997 óta ez is lassú növekedésnek indult. A legjelentősebb beruházókat Győrben találjuk (Audi és a Győri Ipari Parkban megtelepült vállalkozások, mint a Philips, VAW), de a megye többi településén, a falvakban is (mint Kunsziget, Jánossomorja, Gönyű, Dunakiliti, Mosonszolnok) valósultak meg lokális szinten jelentős beruházások. A mezőgazdaság gazdasági súlya 1994 és 1997 között gyorsan csökkent, miközben az országban csak kismértékben mérséklődött szerepe. Ez az ipar abszolút súlyának gyors növekedésének tulajdonítható.

1997-ben már csupán a GDP 6,8%-át adta a mezőgazdaság, míg a vidéki átlag 8,7% volt az országban. Az ágazat részarányának további lassú csökkenésére lehet számítani, ami nem az ágazat abszolút összezsugorodásából, hanem a többi ágazat gyorsabb növekedéséből fakad. A GDP-ben a kereskedelem részesedése a vidéki átlaghoz hasonló, 10% körüli. A szálláshely szolgáltatás és vendéglátás részesedése ennél jóval kisebb, a GDP 2%-át sem éri el. Ennek ellenére fontos ez az ágazat, hiszen nagy növekedési potenciál rejtőzik benne.

1.2.8.1.3. Infrastruktúra

Ivóvíz tekintetében a megye közel 100%-osan ellátott. A csatorna-hálózat kiépítettsége jelenleg még hiányos, a lakossági gázfogyasztók aránya meghaladja az 50%-ot. A telefon ellátottság kifogástalan. A közúti közlekedés feltételeinek fejlesztése további lépéseket igényel.

1.2.8.1.4. SWOT analízis

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<ul style="list-style-type: none"> - Gazdasági szempontból az ország egyik legdinamikusabban fejlődő területe, összetett és több lábon álló gazdasággal - Jól megközelíthető - Fontos kelet-nyugati és észak-déli közlekedési tengelyek futnak a megyén keresztül - Magyarország beutazó idegenforgalmának több mint egyharmada a megye határátkelőin keresztül érkezik az országba - Az osztrák határszakasz személyforgalmának mintegy háromnegyede a megye határátkelőin bonyolódik - Határmenti fekvés révén a nyugati küldőpiacokhoz való közelség - Három főváros közelsége (Bp., Bécs, Pozsony) - A megye „kapu-szerepet” tölt be az ország idegenforgalmában - Nemzetközi jelentőségű vonzerők jelenléte - Győr-Moson-Sopron megye 1999-es adatok alapján az ország 19 megyéje és fővárosa közül az előkelő hatodik helyet foglalja el vendégéjszakák tekintetében - A megye az országhoz viszonyított területi arányánál (4,4%) nagyobb mértékben részesedik a vendégérkezetekből (6,3%), a külföldi vendégérkezetekből (5%), és az eltöltött vendégéjszakákból (5,2%) - Magas belföldi piaci részesedés (a kereskedelmi szálláshelyeken realizált vendégéjszakák közel 70%-a magyar) ami egy bizonyos stabilitást ad a megye idegenforgalmának - A kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma az 1995-2000 közötti időszakban 44,7%-kal nőtt - 1995-2000 között a szállodai vendégéjszakák száma 41,8%-kal növekedett, melyből a négycsillagos szállodák vendégéjszakáinak száma közel 13-szorosára növekedett - 1995-2000 között a megye kereskedelmi szálláshelyein az átlagos tartózkodási idő 1,86-ról 2,56 napra folyamatosan növekedett. A külföldiek átlagos tartózkodási ideje 1,70-ről 1,93 napra növekedett - 1995-2000 között a kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált férőhelyek száma 38,5%-kal növekedett - Szállodai kínálat minőségi irányba történő elmozdulása: 2000-ben megjelent az ötszillagos kategória, 1995-2000 között csökkent az egy- és kétszillagos szállodai férőhelyek és nőtt a három- és négycsillagos szállodai férőhelyek aránya a szállodai férőhelykínálaton belül 	<ul style="list-style-type: none"> - Győr és Sopron túlsúlya miatt alapvetően kétpólusú területi szerkezet jellemzi a megye idegenforgalmát - Egyensúlytalan, észak felé „billent” területi szerkezet a megye idegenforgalmában - A szezonalitást csökkentő programok, termékek kis száma - A szolgáltatások területenként nagyon eltérő színvonalú kiépítettség - Transzítforgalom megállítására nincs kellőképpen felkészülve a megye, nem tudja azt kihasználni (pl. jelentős attrakciók kialakítása, kitáblázottság) - Gyakran magas várakozási idő a határon (Schengeni Egyezmény) - A megye az országhoz viszonyított területi arányánál (4,4%) kisebb mértékben részesedik az eltöltött külföldi vendégéjszakákból (2,7%) - Kevés településre koncentrálódik a turistaforgalom meghatározó hányada (1999-es adatok alapján - a megyében a kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált vendégéjszakák 81,2%-át Sopron, Győr és Moson-magyaróvár, 71,5%-át Győr és Sopron, továbbá közel felét Sopron realizálja) - A külföldi piacok nem kiegyenlítettek; a német turisták teszik ki a külföldi vendégéjszakák 42,6%-át - A külföldi vendégéjszakák növekedési üteme (9%) messze elmarad az összes vendégéjszaka növekedési ütemétől (44,7%) az 1995-2000 közötti időszakban - Az országos átlagnál alacsonyabb átlagos tartózkodási idő (1999-ben az országos átlag 3,09 nap, a megye átlaga 2,56 nap volt) - A megye kereskedelmi szálláshelyein megszálló külföldiek átlagos tartózkodási ideje (1,93 nap) elmarad az összesített átlagos tartózkodási időtől a megyében (2,56 nap) - 1999-es adatok alapján a megye kereskedelmi szállásférőhely kapacitásának 87,8%-ával Győr, Sopron és Moson-magyaróvár, illetve 77,2%-ával Győr és Sopron rendelkezik, továbbá a férőhely kapacitás közel fele Sopronban van

LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<ul style="list-style-type: none"> – Dunakilitinél vízi határbeléptetés kialakítása – Magyarország Schengeni Egyezményhez való csatlakozása – EU integrációval Bécs közelségére való tekintettel felértékelődik a Fertő-tó magyarországi része és a Szigetköz, illetve kialakul azok második otthon szerepe – EU integrációval Magyarország vonzereje nő 	<ul style="list-style-type: none"> – Környezeti terhelés növekedése – Megmarad a magas várakozási idő az osztrák-magyar határon

1.2.8.2. Jövőkép

Győr-Moson-Sopron megye kiegészülve Burgenland északi és középső részével, továbbá Szlovákia Duna menti részével egységes „kínálati régió”-t alkot. A turizmus fejlesztését akadályozó államhatárok jelképekké váltak. A turizmus fejlődése felveszi a versenyt a térség gazdaságának sikerterületeivel és a nemzetközi verseny szereplőivel. A helyi adottságokra alapozott turizmus fejlesztése megszüntette a megyére korábban jellemző kétpólusú (Sopron, Győr) idegenforgalmat.

1.2.8.3. Prioritások és programjaik

- 1. Tudatos termékfejlesztés**
- 2. Marketingtevékenység fejlesztése**
- 3. Humán erőforrás fejlesztése**
- 4. Szervezet- és intézményfejlesztés**

1. Tudatos termékfejlesztés

1.1 Aktív turizmus fejlesztése

- 1.1.1 Fertő-tó magyar oldalán a viziturizmus fejlesztése
- 1.1.2 Folyami viziturizmus fejlesztése
- 1.1.3 Kerékpáros turizmus fejlesztése
- 1.1.4 Túrázás és természetjárás színvonalának emelése
- 1.1.5 Lovasturizmus fejlesztése
- 1.1.6 Vadászturizmus fejlesztése
- 1.1.7 Horgászturizmus fejlesztése
- 1.1.8 Egyéb aktív időtöltés lehetőségeinek fejlesztése

1.2 Kulturális- és örökségturizmus fejlesztése

- 1.2.1 Kastélyturizmus fejlesztése
- 1.2.2 Épített vonzerőkre épített turizmus fejlesztése
- 1.2.3 Rendezvények és programok szolgáltatásainak fejlesztése
- 1.2.4 Tematikus útvonalak kialakítása

1.2.5 Tematikus parkok kialakítása

1.2.6 Kultúrához kapcsolódó élményprogramok kialakítása

1.3 Gyógy- és termálturizmus fejlesztése

1.4 Üzleti- és konferenciaturizmus fejlesztése

1.5 Gasztronómia és borturizmus fejlesztése

1.6 Bevásárlóturizmus iránti kereslet kiegészítő szolgáltatásokkal való ellátása

1.7 Falusi turizmus fejlesztése

1.8 Tranzitforgalom megállítása

1.9 Szálláshelyek fejlesztése

2. Marketingtevékenység fejlesztése

2.1 Marketingfeladatok kivitelezése

2.2 Neusiedler See Card illetékességi területének kiterjedése a magyar oldalra

3. Humán erőforrás fejlesztése

3.1 Oktatás fejlesztése a közép- és felsőfokú intézményekben

3.2 Turisztikai szakmai képzések és továbbképzések fejlesztése

4. Szervezet- és intézményfejlesztés

4.1 Tájegységenként önálló marketingszervezetek létrehozása

4.2 Kistérségek és szakmai szervezetek megerősítése

1.2.8.4. A koncepció hatása

A program a *Tudatos Termékfejlesztést* határozta meg a program 1. prioritásának. Ezen belül az *Aktív turizmus* programjai között találkozhatunk a Szigetköz területére vonatkozó alintézkedésekkel.

A *vizitúrázás fejlesztésének lehetősége* alintézkedés a megfelelő színvonalú kempingek, pihenő- és kikötőhelyek kialakítását tűzte ki célul. A *túrázás és természetjárás színvonalának emelése* alintézkedés is kidolgozásra került. Itt megfogalmazódott, hogy a kiváló természeti adottságok gyakran nem társulnak a turizmus színvonalas és környezetileg fenntartható lebonyolításához szükséges infra- és szuprastrukturális kiépítettséggel. Ezek fejlesztése elengedhetetlen a színvonalas turizmus fejlesztése szempontjából.

A Szigetköz területén az erdősültség aránya magas, a vendégvadásztatásnak több évtizedes hagyománya van a megyében. A *vadászat* a szezon széthúzásának fontos eszközévé válhat, hiszen főként a nyári szezonon kívül jelent vonzerőt.

Kulturális- és örökségturizmus fejlesztése területén különböző rendezvények és programok szolgáltatásainak fejlesztése fogalmazódott meg. A nemzetközi vonzerővel

rendelkező programok mellett a kisebb jelentőségű, de színvonalas programok támogatása, mint pl. Szigetközben az Aranymosó Fesztivál is a megvalósítandó feladatokat képezi.

A *Gasztronómia és borturizmus* fejlesztése céljából tematikus útvonalakat alakítanak ki. Ennek lehetséges helyszínei a Szigetköz és a Rábaköz térsége.

A *falusi turizmus fejlesztése* a különleges vonzerővel (gyógyvíz, termálvíz, aktív turisztikai vonzerők) nem rendelkező települések számára kiegészítő jövedelem megszerzésére ad lehetőséget, és így fontos szerepe lehet a település lakosságmegetartó képességének növelésében is. A falusi turizmus jó adottságokkal rendelkezik a megyében. A falusi turizmus fő területei a Fertő-tó partja, a Pannonhalmi-dombság, a Rábaköz, a Rába-Marcalmunte, a Sokoróalja és a Szigetköz falvai.

A 4. prioritásként megfogalmazott *Szervezet- és intézményfejlesztés intézkedései* között található a tájegységenként önálló turizmus marketing-szervezetek létrehozása. Turisztikailag önálló egységet képező tájegységekben önálló marketing szervezet létrehozatala szükséges. A megyében ilyen tájegységi marketing irányítás hozható létre pl. a Fertő-tó és környékére a Nemzeti Parkkal együtt, a Szigetközre, és a Pannonhalmi-dombság és Sokoró térségére. Ezek egyrészt - amennyiben erre kezdeményezés van - kialakíthatók a kistérségekből, másrészt kistérségek együttműködésével újonnan létrehozhatók. Szerepük a turizmus marketing végzése mellett a turizmusfejlesztés ösztönzése és koordinálása, továbbá tevékenységük révén egyfajta minőségellenőrző funkció gyakorlása. Ezeknek a szervezeteknek szorosan együtt kell működniük

A program 3. részében találhatunk a *programjavaslatokat tájegységenkénti bontásban*. Ebben a fejezetben, a megye tájegységeire vonatkozóan fogalmazódtak meg a kivitelezendő turizmusfejlesztési programok és projektek. Hat tájegységet különböztettek meg, melyek egyike a Szigetköz és Mosoni-síkság. A tájegységi bontással lehetővé vált, hogy a kevésbé jelentős, illetve a kevésbé nyilvánvaló vonzerőkkel rendelkező tájegységek, azaz a gyakran "fehér folt"-ként említett területek – mint például a Répce-sík, a Rábaköz, és a Hanság-Tóköz – is hangsúlyosan szerepeljenek a koncepcióban, és a programjavaslatok gyakorlati útmutatást adjanak ezen tájegységek turizmusfejlesztéséhez.

Szlogenjavaslatként a következő javaslatok születtek meg: „Természethez kapcsolódó aktív pihenés tájegysége”, „Vizi kalandok tája”.

1.2.9. Összefoglalás

A fejezet összefoglalja a Nyugat-dunántúli Régió és Győr-Moson-Sopron megye azon területfejlesztési koncepcióit, illetve programjait 1996-tól kezdve, melyek magukban foglalják a régió fejlesztési irányait és egyben a keretét jelentik a régió kialakításának.

A koncepciók a régió jövőjét abban látják, hogy az váljon az innovációk régiójává. A magyar területi szerkezetben elfoglalt helyzetét javítani tudja azáltal, hogy a fejlett gazdasági bázisának innovációs környezetét bővíti. Ennek bővítést a koncepciók alapvetően a szellemi erőforrások fejlesztésével, az innovációs infrastruktúra kiépítésével, a régióon belüli térségi kapcsolatok rendszerének megújításával képzelik el. A fejlesztési irányok egymáshoz kapcsolódnak, azok a térség egészét érintik, a szereplők egyre nagyobb körének bevonását szorgalmazzák.

A megyei és regionális fejlesztési koncepciók kapcsolata még gyenge. Nem egyértelmű, hogy a mit lehet és kell megyei és regionális szinten fejleszteni, mely funkciók rendelhetők a különféle szintekhez. Így szükségeszerű az ismétlődés, a fejlesztési irányok párhuzamos-sága, vagy egy-egy kívánatos irány más és más hangsúlyok szerinti meghatározása.

A kidolgozott koncepciók és programok a fejlődés fenntarthatóságára helyezik a hangsúlyt. Szinte mindegyik dokumentum prioritásként fogalmazza meg a környezet állapotának megóvását, a környezeti fenntarthatóságot. Az intézkedések között megtaláljuk a Duna menti Nemzeti Park megalakításának feladatát, vagy valamiképpen a Szigetköz természeti kincseinek megóvását.

1.3. A TÉRSÉGET ÉRINTŐ GAZDASÁGI SEKTOROK NEMZETKÖZI ÉS HAZAI FEJLŐDÉSI IRÁNYAI

1.3.1. A klaszterek jelentősége a hosszú távú versenyképességben

Az elmúlt évtizedekben a gazdaság átalakulásában tapasztalható folyamatok eredményeként, egy olyan új gazdasági-társadalmi paradigma kezd kialakulni, amelyet röviden a globalitás-lokalitás kettősségével lehet a leginkább jellemezni, sokan használják ezért a glocalitás fogalmát is. Legfontosabb sajátossága talán e folyamatnak, hogy a tulajdonosuktól egyre inkább függetlenné váló (több telephelyes, multinacionális), egyértelműen már nemzetközi versenystratégiákat követő vállalkozások versenyének színterévé a nemzetközi, globális piac válik. A vállalkozások versenyképességében, mind nagyobb szerepet játszik a globális versenyképesség, a nemzetközi piacon való megmérettetésnek való megfelelés. Ezzel szemben azonban megfigyelhető, hogy a gazdasági szervezetek tevékenysége sokkal inkább a hazai, sőt az iparágak többségében kifejezetten a regionális, vagy lokális bázison alapul. A vállalkozások globális versenyképességét elsősorban működési területük szűkebb térsége, környezete, annak innovációs miliője határozza meg, melynek fontos alapját és bázisát képezi a lokális háttéripár és kiegészítő iparágak jelenléte, az elérhető szolgáltatások minősége. A vállalkozások kifinomult specializációja, illetve az abból következő egyre szorosabb együttműködési kapcsolatainak, különösen az innovatív és a kutatás-fejlesztési feladatok területén végzett közös munkák következtében mind nagyobb szerepet kap a cégek földrajzi elhelyezkedése, a koncentráció nyújtotta szinergiahatások jelentkezése. Megfigyelhető az iparágak bizonyos jól körülhatárolható térségekben való koncentrálódása, iparági, regionális klaszterek kialakulása, aminek következtében ezeket a regionális és iparági klasztereket tulajdonképpen a globális kihívásokra adott lokális válaszként is értelmezhetjük.

Tehát a klaszter fogalmán a hazai és nemzetközi szakirodalom alapján az egy iparágban, egy értéklánc-rendszer mentén szerveződő, egymással szorosan kapcsolatban álló gazdasági szereplők és nonprofit intézmények, szervezetek olyan területileg koncentrált együttműködési hálózata, amely jelentősen hozzájárul mind az abban résztvevők, mind az egész régió, vagy térség versenyképességének növekedéséhez. A koncepció meghaladja az egyszerű horizontális kapcsolat hálózatát, amely az egyazon piacon és iparágban érdekelt vállalkozások különböző típusú együttműködésében realizálódik. Sokkal inkább egy ágazatok közötti hálózat, amely az értékláncnak egy speciális kapcsolata vagy tudásbázisa mentén elhelyezkedő, de egymástól különböző, vagy egymást kiegészítő vállalkozásokat foglal magában.

A klaszterek általánosan jellemzője, hogy az adott iparág egymással rivalizáló kulcsvállalatai állnak a középpontban, amelyek hálózataikkal, beszállítóikkal és az iparági intézményekkel együtt a klaszter „magját” alkotják. Ezek a vállalatok a nagyméretű globális piac miatt erőteljes növekedésre, termelésük gyors bővítésére képesek. A kulcsvállalatok

független cégek, közöttük sokszor nincs formális együttműködés (pl. a német autógyárak között), inkább erős rivalizálás figyelhető meg. Az értéklánc végén elhelyezkedő, az iparág elsődleges javait előállító és a nemzetközi porondon is versenyképesnek bizonyuló nagyvállalatokhoz ezer szállal kapcsolódnak a beszállító cégek (főleg kis- és közepes méretű vállalkozások), melyek a legkülönbözőbb inputokkal látják el őket (a nyersanyagok, alapanyagok és alkatrészek mellett természetesen ide értendők a gépek, berendezések, sőt a szolgáltatások illetve az infrastruktúra is). A gyártók és a fogyasztók közötti kapcsolatot és az elkészült javak piacra juttatását hivatottak biztosítani az értékesítésében részt vevő vállalkozások, hálózatok (lefelé való terjeszkedés). Ugyanakkor az iparág elsődleges javaihoz kiegészítő termékeket gyártó, vagy kiegészítő szolgáltatásokat nyújtó cégek, illetve a más iparágakban működő, de a közös szakértelem, technológia és inputok révén kapcsolódó vállalkozások is hozzájárulnak a klaszter versenyképességének alakulásához (oldalirányú terjeszkedés).

A régió gazdasági aktorai mellett az állami és magánszférához tartozó különböző típusú intézetek alkotják a klaszter másik fontos pillérét. A felsőoktatási intézetek (elsősorban az egyetemek) szorosan együttműködve a vállalkozásokkal, aktívan részt vesznek az iparág legkülönbözőbb speciális oktatással, képzéssel és információnyújtással kapcsolatos igényeinek kielégítésében. A kutatóintézetek pedig K+F tevékenységükkel és a megfelelő technológiai infrastruktúra biztosításával támogatják a vállalkozások sikerességét. Fontos, az együttműködést katalizáló szerepet játszanak a különböző szakmai, iparági szervezetek, szövetségek, egyesületek, szabályozást végző intézmények, illetve a területfejlesztés és a gazdaságfejlesztés legkülönbözőbb intézményei.

Egy klaszter akkor hatékony, ha a „mag” körül a háttérintézmények földrajzilag is koncentrálnak. A regionális klaszter lényegében egy helyi húzóágazat: a régió olyan domináns iparága/üzletága, amelyik exportképes, a globális versenyben helyt tud állni. Ez a vezető iparág állhat néhány globális vállalatból és beszállítói hálózatokból, pl. autógyártás, repülőgépgyártás, de lehet több száz KKV csoportosulása is, mint pl. az olasz kézművesiparágak. A klaszterek egy része, főleg a fejlett országokban spontán módon jött létre és semmilyen formális kapcsolat nincs az egymással versengő vállalatok között (pl. filmstúdiók Hollywood-ban), habár hasonló beszállítói/alvállalkozói körre támaszkodnak. Másik részük egy-egy nagyvállalat beszállítói hálózatából nőtt ki (pl. Grazban az autóiipari klaszter), avagy egy-egy intézmény, ügynökség, bizottság végez koordináló tevékenységet a KKV-k tucatjai között (pl. bútorklaszter Manzanóban). A fentiekből adódik, hogy sok esetben nem lehet pontosan megmondani, mely cégek tartoznak a klaszterhez. Sőt a klaszterhez tartozás fogalma is értelmezhetetlen, mivel a hálózatokkal szemben a klaszternek általában nem létezik formális tagsága.

Közgazdasági értelemben a klaszterek döntően az agglomerációs előnyök, azaz a gazdasági tevékenységek térbeli koncentrációjából származó előnyök egyik fajtáját, a lokalizációs előnyöket hasznosítják (Porter 1996). A lokalizációs előnyök nem mások, mint egy adott iparág cégeinek földrajzi koncentrációja, a speciális iparági szaktudás, a speciális iparági intézmények és szakképzés, a közös érdekképviselet, a speciális infrastruktúra stb. által nyerhető előnyök (tipikusan ilyenek az olasz iparági körzetek), amely előnyöket csak

az adott iparág (esetleg szorosan kapcsolódó más iparágak) vállalatai élvezhetik éppen speciális tényezőik és igényeik miatt.

A lokalizációs előnyök lehetővé teszik a klaszterekben levő vállalatoknak:

- a tranzakciós és szállítási költségek csökkentését,
- a gyorsabb és pontosabb információáramlást,
- a gördülékeny inpuhelyettesítést,
- a technológiai és szervezési tapasztalatok (learning-by-doing) megismerését,
- a tudás állandó cseréjét,
- a helyi társadalom támogatását (képzési intézmények, infrastruktúra fejlesztése stb.),
- a gyorsabb piaci alkalmazkodást.

A klaszter a helyi gazdaság tartós szektora, nem települ át másik országba vagy térségbe, hanem „beágyazódott” a helyi társadalomba és a gazdaságon kívüli helyi társadalmi-szociális tényezők is hatnak rá. A beágyazódás miatt az is lényeges, hogy a klaszterhez tartozó fontosabb cégek hazai bázisa (home base) a térségben van, azaz ott élnek a lényeges döntések előkészítői és meghozói, ott található a kulcsrészlegek, ott születnek a (stratégiai, pénzügyi, marketing stb.) döntések, ott készülnek a vezértermékek, és ott folyik a fejlesztés stb. Egyszóval a vállalatok döntései ebben a lokális környezetben formálódnak, ami egyelőre kevésbé figyelhető meg a magyar klaszter képződményeknél.

A globális verseny a nemzetközi munkamegosztást és a versenyelőnyök forrásait átértékelte, döntővé váltak a versenyelőnyök lokális forrásai. Porter szerint napjainkban a globális versenyben nem elkülönült vállalatok vesznek részt, hanem az új munkamegosztás, így a globális verseny alapegységei a klaszterek lettek. A klaszterek létrejöttének lényege: a vállalatok felismerték, hogy csak a lokális háttérre, lokális üzleti partnerekre támaszkodva tudnak talpon maradni a nagyon erős globális versenyben. Továbbá nemcsak fennmaradhatnak, hanem javíthatják jövedelmezőségüket, valamint alkalmazkodóképességüket is. Jellemzőnek tekinthető, hogy a klaszterszerűen működő cégek jövedelmezősége 2-4%-kal javul és a KKV-k túlélési aránya jóval magasabb, mint az elkülönülten fellépő cégeké.

A valóságban nagyon sokféle módon jöttek létre és maradtak fenn a sikeres helyi együttműködések, mivel az adott országban a gazdaságon kívüli tényezők, a kulturális háttér és a társadalmi jellemzők, az informális kapcsolatok és szubjektív szempontok is fontosak. Ennek ellenére megadható a különböző klaszter-felfogások „közös része”:

- mindig megfigyelhető a vállalatok közötti tartós együttműködés (hálózat, ellátási lánc), de lehet, hogy csak a klaszterhez tartozó cégek egy kisebb körében vannak hálózati kapcsolatok;
- a vállalatok készek az erőforrások és kompetenciák különböző kombinációinak kialakítására;
- a vállalatok intenzív kapcsolatokat hoztak létre a helyi intézményekkel (oktatási, képzési, kutatási stb.);
- az együttműködő vállalatok és intézmények földrajzilag koncentrálnak.

A klasztereknek alapvetően három általános előnyét lehet kiemelni: egyrészt megerősödik a vállalatok versenyképessége (tartós versenyelőnyeik), másrészt a munkamegosztás (specializáció) miatt javul a termelékenységük, harmadrészt helyi identitásuk révén kötőd-

nek a lokális gazdasághoz és társadalomhoz, azaz partnerek a helyi gondok (foglalkoztatási, intézményfejlesztési stb.) megoldásában, a regionális és helyi gazdaságfejlesztésben is. Steiner szerint ugyanakkor a klasztereknek három alapvető, közös tulajdonsága a következő:

- Az első a kifinomult munkamegosztáson alapuló erőteljes specializáció, amely a szoros beszállítói kapcsolatokon alapul. Ezek a kapcsolatok természetesen rendkívül változatosak lehetnek. A legegyszerűbb input–output beszállítói (a termékek mellett persze ideértve a legkülönbözőbb szolgáltatásokat is) kapcsolatoktól kiindulva egészen a kutatóintézetek és a gazdasági szervezetek között megvalósuló tudásátadásig, vagy a vállalkozások és a gazdaságfejlesztéssel foglalkozó különböző szervezetek (ügynökségek, alapítványok) közötti együttműködésekig terjedhetnek.
- A szereplők közötti szoros kapcsolatok kialakulásának az egyik legfontosabb előfeltétele és a klaszterek második közös tulajdonsága a földrajzi közelség megléte. Az erőteljes földrajzi koncentráció adja meg a klaszterek regionális dimenzióját, amely nélkülözhetetlen a részt vevő gazdasági szervezetek versenyképessége szempontjából, fontos olyan folyamatok rugalmas működtetéséhez, mint a „just-in-time”, az outsourcing, vagy a hatékony tudásátadás.
- Végül a vállalkozások és az egyéb szervezetek koncentrált elhelyezkedése (földrajzi közelsége), illetve az egymással való szoros együttműködés spillover és szinergiahatásokhoz vezet. A gyors tudás és információáramlás és az extern hatások nemcsak a klaszterben résztvevők számára járnak igen jelentős gazdasági előnyökkel, hanem a termelékenység-növekedés, növekedés, gazdasági stabilitás és foglalkoztatás révén az egész térség versenyképességét javítja (Steiner 1998b).

A felmérések szerint valamennyi fejlett országban megfigyelhetők a klaszterek, amelyek a helyi gazdaság legfontosabb húzóágazatait alkotják. Az Amerikai Egyesült Államokban a 90-es évek közepén 380 vezető klasztert találtak, amelyek a teljes munkaerő 57 %-át foglalkoztatták és az összes export 78 %-át állították elő. Porter az Amerikai Egyesült Államokon belül 33 térséget emelt ki, általában nagyvárosokat és vonzáskörzetüket, ahol a klaszteresedés kimutatható: pl. Szilícium-völgy (mikroelektronika, biotechnológia, kockázati tőke), Dallas (ingatlanfejlesztés), Wichita (könnyű repülőgépek, mezőgazdasági gépek), Boston (befektetési alapok, biotechnológia, szoftver és hálózat, kockázati tőke), Las Vegas (szórakoztatóipar, szerencsejáték), Los Angeles (média, filmipar), Detroit (gépipar, autógyártás), New York (pénzügyek, bankszféra) stb. Európában is megfigyelhetők klaszterek a fejlett országokban, pl. Hollandiában a vágott virágok, Svájcban a pénzügyintézetek és a gyógyszergyárak, Finnországban a mobil telefon és a környezetvédelmi ipar stb. A fejlett országok mellett természetesen – igaz alacsonyabb fejlettségi szinten – a fejlődő országokban is kimutathatók a klaszterek, pl. Indiában 350 „modern” klasztert tartanak nyilván (és 2000 kézművesipari rurális klasztert).

A klaszterek kialakulása egy szerves fejlődés eredményeként tekinthető, mindazonáltal célzott klaszter-orientált politika segítségével a folyamat ösztönözhető, felgyorsítható, annak eredményei időben közelebb hozhatóak. A nyugat-európai országokban, különösen a szomszédos Ausztriában számos klaszter kezdeményezés található, melyek célja kifejezetten a klaszterizációs folyamatok segítése, pl. Felső-Ausztriában klaszter szervezetet hoztak

létre többek között az autóipar, a fa- és bútóipar, az élelmiszeripar, a műanyagipar, a mechatronikai ipar, a diesel technológia, az egészségügy és az ökoenergia területén. Elsősorban az osztrák és az észak-olasz tapasztalatok alapján hazánkban is megindult a klaszterek kialakulásának támogatása, elősegítése. A Nyugat-dunántúli régióban öt klaszter szervezet került megalakításra, a Pannon Autóipari Klaszter, a Pannon Elektronikai Klaszter, a Pannon Fa- és Bútóipari Klaszter, a Pannon Gyümölcs Klaszter és a Pannon Termál Klaszter, melyek speciális, az adott iparág sajátosságaihoz, problémáihoz illeszkedő, azokat figyelembe vevő szolgáltatásokkal (információ szolgáltatás, kommunikáció segítése, tanácsadás, képzési programok szervezése, adatbázisok, hírlevél, rendezvényszervezés, stb.) járul hozzá a régióban működő vállalkozások, valamint az egész térség versenyképességének javításához, hosszú távon való megratásához.

A Szigetköz hosszú távú gazdasági-társadalmi fejlődése szempontjából elsősorban a következő iparágak emelhető ki: turizmus, fa- és bútóipar, élelmiszeripar, gépjárműipar. Ezen iparágak területén, mint láttuk a Nyugat-dunántúli régióban már kezdeményezések történtek a klaszterek kialakítására.

Hasonlóan az autóiparhoz, a Végül, de persze nem utolsó sorban a turizmus, azon belül a vidéki turizmus a negyedik fontos lehetséges koncentrációs terület.

A gazdasági szektorok jövőjének vizsgálatánál a legfontosabb nemzetközi tényező az Európai Unió közös piacához történő csatlakozás, s az ennek kapcsán várható változások, lehetőségek és korlátok. Szigetköz, - mint azt már a fenti fejezetekben elemeztük - hazai viszonylatban két város a dinamikusan fejlődő Győr és az európai mértékben kisvárosnak számító Mosonmagyaróvár vonzáskörzetében helyezkedik el. E két város gazdasági szerkezete és a térség természeti erőforrásai a meghatározók a térség gazdasági ágazatának fejlődésében. Magyarország autóiparának egyik, talán legjelentősebb fellegvára Győr, tehát a gépjárműipar szerepének növekedésével mind a gazdaságszerkezetben, mind a foglalkoztatottságban számolni kell. A Szigetköz a Kisalföld kistája, a Kisalföld legnagyobb erőforrása a mezőgazdasági termelésre alkalmas természeti környezet, ezért a térség másik meghatározó gazdasági ágazat az agrárium, s a termékeket feldolgozó élelmiszeripar. Szigetköz a Duna kisalföldi hordalékkúpja, a folyók által közrezárt „sziget”, a folyók árterét galériaerdők kísérik egészére jellemző a hatása meghatározó a esetében ez legélesebben a nagy jelentőséggel bíró élelmiszer-gazdaságot érinti, de jelentős kihatása lesz a többi ágazatra is, különösen a turizmus, a faipar irányába, de természetesen hatásait nem hagyhatják figyelmen kívül a térségre jellemző egyéb ipari ágazatoknak a helyi gazdaságban betöltött szerepét sem.

1.3.1.1. Az élelmiszer gazdaság

Az élelmiszer-gazdaság esetében a legfontosabb változások, amelyek a világgazdaságban az ágazatot érintik az alábbiak szerint foglalhatók össze:

- a) A vásárlói szabadság kiterjedése, ennek kapcsán a termékkínálat megújul, s éleledik a verseny.

- b) Az élelmiszer-biztonság és a termékminőség jelentőségének növekedése, a termelői és fogyasztói kultúrába történő beépülése.
- c) Nagyméretű élelmiszeripari szakosodás, stratégiai szövetségek kialakulása és a disztribúciós rendszerek vállalati gazdálkodáson belüli felértékelődése (*Juhász–Mohácsi 2001*).

Az ágazat egyik nagy előnye a térségben, hogy jelentős kutató-fejlesztő kapacitással rendelkezik. Az agrárium számára bizonyosan jelentős megrázkódtatást – de egyúttal új lehetőségeket is – jelent az EU csatlakozás, hasonlóan más országokhoz, amelyek korábban léptek be az Unióba, azonban egészen biztosan állíthatjuk, hogy az ágazat kutató-fejlesztő bázisa mindenképpen gyors fejlődésre számíthat. Az Európai Unióban cél, hogy a K+F kiadásokra fordított források elérjék a GDP 4–5 százalékát az évtized végére, s jelentős fejlesztéseket tervez hasonlóképpen Magyarország is (jelenleg ez az arány alig haladja meg az 1%-ot).

A térségben jelen lévő K+F hálózati elemek ráadásul olyan jelentős, nemzetközi szinten is új, fejlődő termelési és termékinnovációkat juttatnak el a Szigetközbe, amelyek jelenleg prosperálnak, alkalmazkodnak a fenntartható fejlődés kritériumrendszeréhez, pl. jelentős mértékű megújuló energiaforrás termelését és felhasználását teszik lehetővé (biodízel, energiaerdő). Szintén fontos dolog a nemzetközi szinten tapasztalható kooperációk rendszerének átvétele és alkalmazása a térségben.

Szigetköz hosszú távú fejlődésének alapját képezheti a Győrben, illetve a szűkebb térségben található nagyobb élelmiszeripari vállalkozásokhoz kapcsolódó kisebb helyi vállalkozások, cégek mind a mezőgazdasági tevékenységet végzők, mind az élelmiszeripari alanyagot gyártók közül.

1.3.1.2. Faipar

Nemzetközi szinten jelentős fejlődés előtt áll a faipari ágazat. Első lépésként fontos tudni, hogy az EU jelentős mértékben támogatja az erdőtelepítési programokat, s így reális cél a hazai erdőterületek arányának a növelése. Az erdők aránya a mezőgazdasági területekből a Szigetközben már ma is jelentős, 26%, lényegesen meghaladja az országos átlagot (18%). Ezeknek az erdőknek egy része szigorúan védendő ártéri erdő, azonban jelentős azoknak a területeknek az aránya is, ahol megvalósítható az Európában jelenleg egyre jelentősebb szerephez jutó ún. energiaerdők létesítése is. Az Európai Unió más országaiban a fa feldolgozása, a bútoripar zömében kis- vagy közepes vállalkozások keretében történik, így nem áll fenn annak a veszélye, mint más ipari ágazatoknál, hogy felvásárolják a piacot. Ugyanakkor látni kell, hogy a kevésbé minőségi faárak (tömegárak) készítése jellemzően az olcsó munkaerővel rendelkező országok irányába vándorol, feltehetően az tud talpon maradni, aki minőségi termékeket gyárt, s olyan fafajtát használ, amely tágabban vett régiókban megtalálható (pl. bükk).

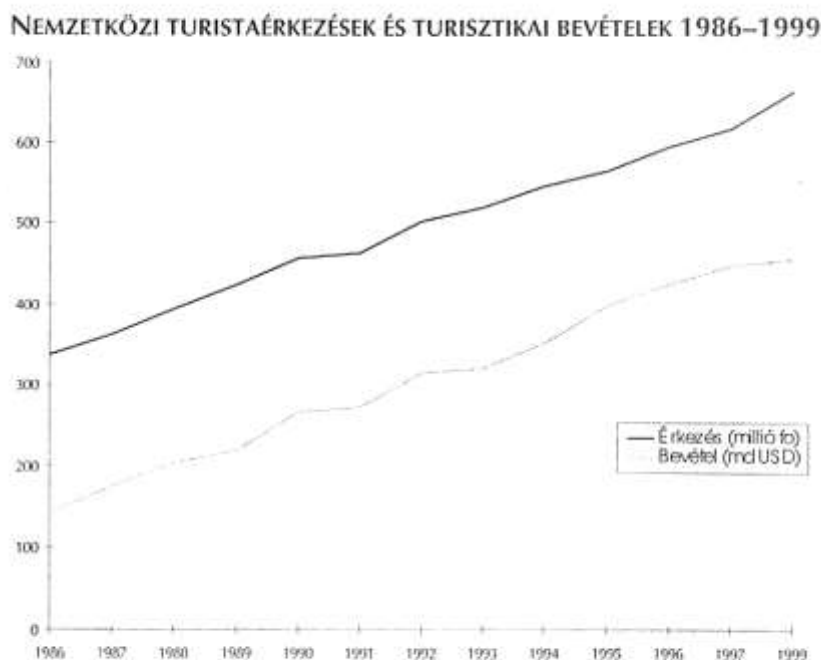
Alapvetően a hazai, főleg kis- és középvállalkozásokra építve alakult meg a Pannon Fa- és Bútoripari Klaszter. A Szigetközben található faipari, illetve bútoripari vállalkozások szorosan együttműködve a régió hasonló tevékenységet végző cégeivel, részesei lehetnek

ennek a formálódó klaszternek, ami hosszú távon biztosíthatja a térségben működő vállalkozások versenyképességének javulását.

1.3.1.3. Turizmus

A térségben fontos húzóágazat már ma is, s vélhetően a jövőben még inkább a turizmus, s azon belül is a fenntartható turisztikai irányok, az ökoturizmus, a lovas és kerékpáros turizmus, a horgászturizmus, valamint a termál- és egészségturizmus. A nemzetközi gazdaságban a turisztikai ágazat szerepe rendkívüli mértékben nő. Növekedési üteme az elmúlt évtizedben rendszeresen meghaladta a világgazdaság növekedési ütemét. 1950 és 1999 között a turistaérkezések száma világszinten átlagosan 7%-al növekedett (*l.d. 1. ábra*).

1.3. ábra

Forrás: Putzko–Rátz 2001, 49.

Fontos azonban ennek a területi különbségeit megvizsgálni. Európa részesedése a forgalomban folyamatosan csökken, annak ellenére, hogy az érkezések számát tekintve a vezető országok többsége európai állam (*Putzko–Rátz 2001*). Érdeemes azonban arra is gondolni, hogy a távol-keleti és óceániai növekedés inkább a tömegturizmusban realizálódik, ami az érkezések terén jelentős számokat produkálhat, addig Európában egyre jelentősebb kereslet tapasztalható az ökoturisztikai, aktív és egészségturisztikai kínálatot nyújtó térségek iránt, s jellemző, hogy a növekedés ezekre az ágazatokra tevődött át a tömegturizmus kínálatával szemben. Ezen turisztikai formák mindegyike napjaink sikeres irányzatai közé tartozik, főként olyan területeken, amelyek környezeti szempontból érzékenyek. Másrészt a köz-

gondolkodás megváltozásával az egyének életében előtérbe kerül az aktív kikapcsolódás igénye, ami a testi-lelki egészség megőrzésével párosul. Jellemző, hogy ezen ágazatok iránti igény az egész világon nő, s fejlesztési törekvések a hazai központi akarrattal is egyeznek. Jelentős központi támogatást élveznek a gyógyfürdő fejlesztések, amelyek közül a Szigetközben különösen a máriakálnoki „Mária fürdő” beruházása kiemelendő. De Mosonmagyaróváron, másrészt Lipóton, de a térség peremén elhelyezkedő Győrben is 2002–2004 között jelentős beruházás valósul meg ebben az ágazatban. Ez a fejlődés szerencsés, de érdemes odafigyelni a szomszédos területekre is. Ausztriában már régóta jelentős gyógyfürdő központok léteznek Burgenlandban, de ezek viszonylag távol esnek térségünk-től. A Csallóközben (Szlovákiában) azonban több, nemzetközi keresletre számot tartó központ létezik már ma is. A közvetlen közelben helyezkedik el Bős, Nagymegyér, Dunaszerdahely fürdője, amelyek jelentős hazai (szlovákiai) és nemzetközi forgalmat bonyolítanak le. Ezek fejlesztését szintén programszerűen megindította a szlovák kormányzat, tehát jelentős fejlődésükre számítani kell. Az említett turisztikai ágazatok fejlesztése és előtérbe helyezése ugyanakkor azt is jelenti, hogy a térség szakít a tömegturizmussal (amely erre a területre soha nem is volt jellemző), s az exkluzív turizmus felé fordul, ami igényesebb vendégkört, ugyanakkor a hagyományos turisztikai ágazatokhoz képest lényegesen kisebb létszámot jelent. Nemzetközi tapasztalatok alapján ennek az egyik fontos tanulsága, hogy a fogadótérségek részéről rendkívül kifinomult vendéglátási technikákat kíván meg, jelentős rugalmasságot és szakszerűséget a vendéglátók részéről, ami csak jelentős képzési befektetéssel, valamint a nemzetközi információs és oktatási hálózatokhoz való csatlakozással érhető el.

Ha a turizmus elmúlt időszakban tapasztalható kereslet ingadozásait vizsgáljuk, szembevetendő az a tény, hogy a turizmus, különösen a külföldiek fogadására épülő desztinációk rendkívül érzékenyek a nemzetközi helyzet és a világgazdaság változásaira. Az ágazat érzékenysége kisebb ott, ahol jelentős a belföldi forgalom, ami hosszabb távú, biztos keresletet teremt (pl. Franciaországban). A kerékpáros, egészségturizmus, horgászturizmus jelentős belföldi keresletet is gerjeszt, gyakran a fogadóterületet közvetlen közeléből.

Érdekes jelenség, hogy ezeket a „szelíd” turizmus fajtákat egy olyan térségben kell megvalósítani, amelynek peremén hazai viszonylatban a legtöbb külföldi érkezést regisztrálhatjuk. A Szigetközben található három közúti határátkelő (Hegyeshalom H/A), Rajka H/SK; Vámosszabadi H/SK) közül Hegyeshalom a legforgalmasabb hazai határátkelőnk minden tekintetben, míg a rajkai a negyedik a személyforgalom rangsorában (1.1. táblázat).

1.1. táblázat: A Szigetközben található határátkelőhelyek éves forgalma 1999-ben

Határátkelő	Forgalom (ezer fő)
Hegyeshalom	10650
Vámosszabadi	942
Rajka	3766

Forrás: Határőrség.

Ugyanakkor azt is le kell szögezni, hogy a turisztikai ágazat fejlődése nem pótolja az általános gazdasági fejlődést, viszont meghatározza azt. A fenntartható szemléletű turizmus fejlesztés lehetetlen a többi ágazat hasonló szemléletű kezelése nélkül. Az ágazat közvetlenül csak kis számú munkahelyet teremt, igaz, ehhez kapcsolódnak a turisták hozzáadott kereslete következtében élénkülő ágazatok, főleg a helyi élelmiszeripar, szolgáltatások terén. Azonban még ezekkel együtt sem általánosítható, hogy a turizmus önmagában megoldja egy terület fejlődését, ez csak igazán kevés, különleges adottságokkal rendelkező területeken képzelhető el, viszont ott is ez a fejlettség rendkívül sok, külső hatásra reagálhat rendkívül érzékenyen és gyorsan. A fenntartható fejlődés tehát nem alapozható egyedül a turizmusra, amelynek jelentősége mindezek ellenére nem hanyagolható el.

A vidéki turizmus területén mindenképpen szükség van a különböző szereplők közötti nagyon szoros együttműködésre, a programok közös marketingjére, programcsomagok összeállítására. A Szigetköz turizmus területén működő vállalkozásai együttműködhetnek, illetve kapcsolódhatnak a Pannon Termál Klaszter munkájához.

1.3.1.4. Az autóipar és klaszterizációja

Az autóipar koncentrációja, elsősorban a térségbe érkezett külföldi működőtőkének köszönhetően kiemelkedő az észak-dunántúli térségben, különösen Győr környékén. A formálódó autóipari klaszter, melyben jelentős szerepet játszik a 2000. decemberében létrehozott győri székhelyű Pannon Autóipari Klaszter lehetőséget ad arra, hogy a Szigetköz területére egyre több magas technológiai színvonalon működő, magas hozzáadott értékű tevékenységet végző, rugalmas kis- és középvállalkozások telepedjen le, biztosítva a térség gazdasági fejlődését, jövedelemtermelő képességének növekedését, és új munkahelyek teremtését.

2. TERÜLETI ADOTTSÁGOK

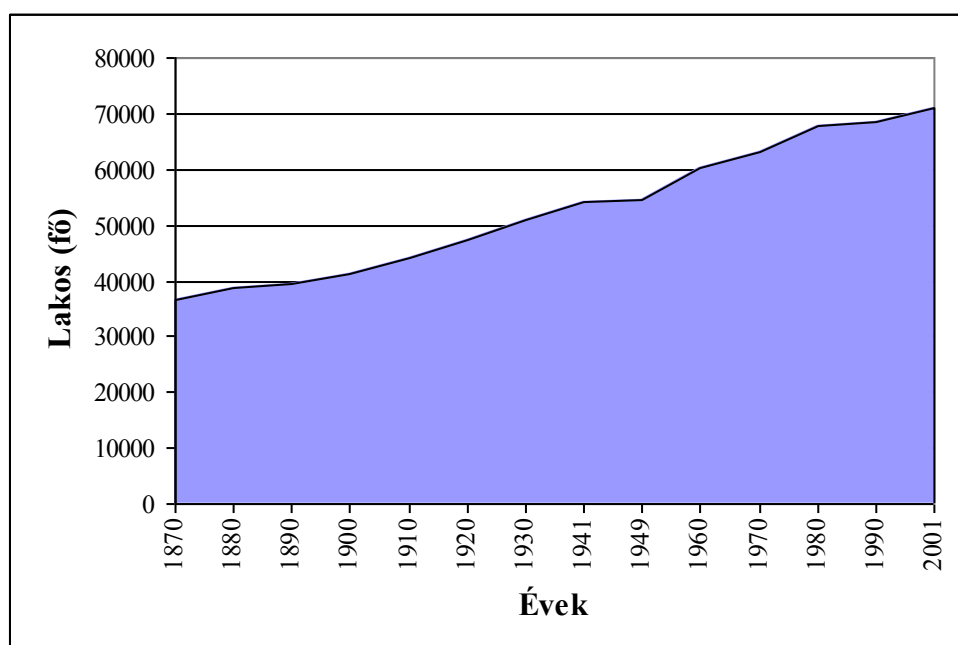
2.1. BELSŐ ERŐFORRÁSOK

2.1.1. Humán erőforrások

Népességszám változás

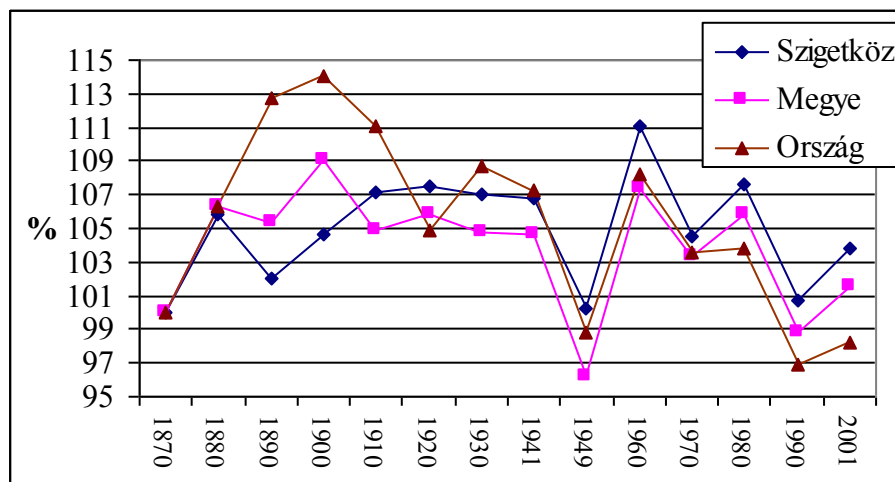
A népességszám növekedését történelmi léptékben a magyarországi népszámlálások eredményeiből tudjuk nyomon követni. Ezek az adatok összehasonlíthatóan 1870-től állnak rendelkezésre. Ezek ismeretében elmondhatjuk, hogy a vizsgált települések *összesen* folyamatosan növelni tudták népességszámukat az elmúlt 130 év folyamán (2.1. ábra). Így az 1870 évi népszámlálás 36544 jelen levő személyt talált ezen a területen, a legutóbbi, 2001 évi pedig 71 065 főt (lakónépesség). A növekedés tehát folyamatos volt, még az elmúlt évtizedekben is, amikor is az ország népességszáma (1981-től folyamatosan) fogyó tendenciát mutatott. A megyei adatokkal összehasonlítva azt tapasztaljuk, hogy 1910-től kezdve a Szigetköz népességszám változása hűen követi a megyei folyamatokat, azonban a lakosságszám növekedési üteme mindig meghaladja a megyei értékeket (2.2. ábra), s még azokban az időszakokban is csupán a stagnálás szintjéig esett vissza, amikor a megye veszített a népességszámából (1941–1949 és 1980–1990 között).

2.1. ábra: A lakosságszám változás a Szigetköz településeiben 1870–2001 között a népszámlálások alapján

Forrás: KSH adatok felhasználásával saját szerkesztés.

2.2. ábra: A lakosság szám változása az egyes népszámlálások között Magyarországon, a megyében és a Szigetközben (az előző népszámlálás százalékában)

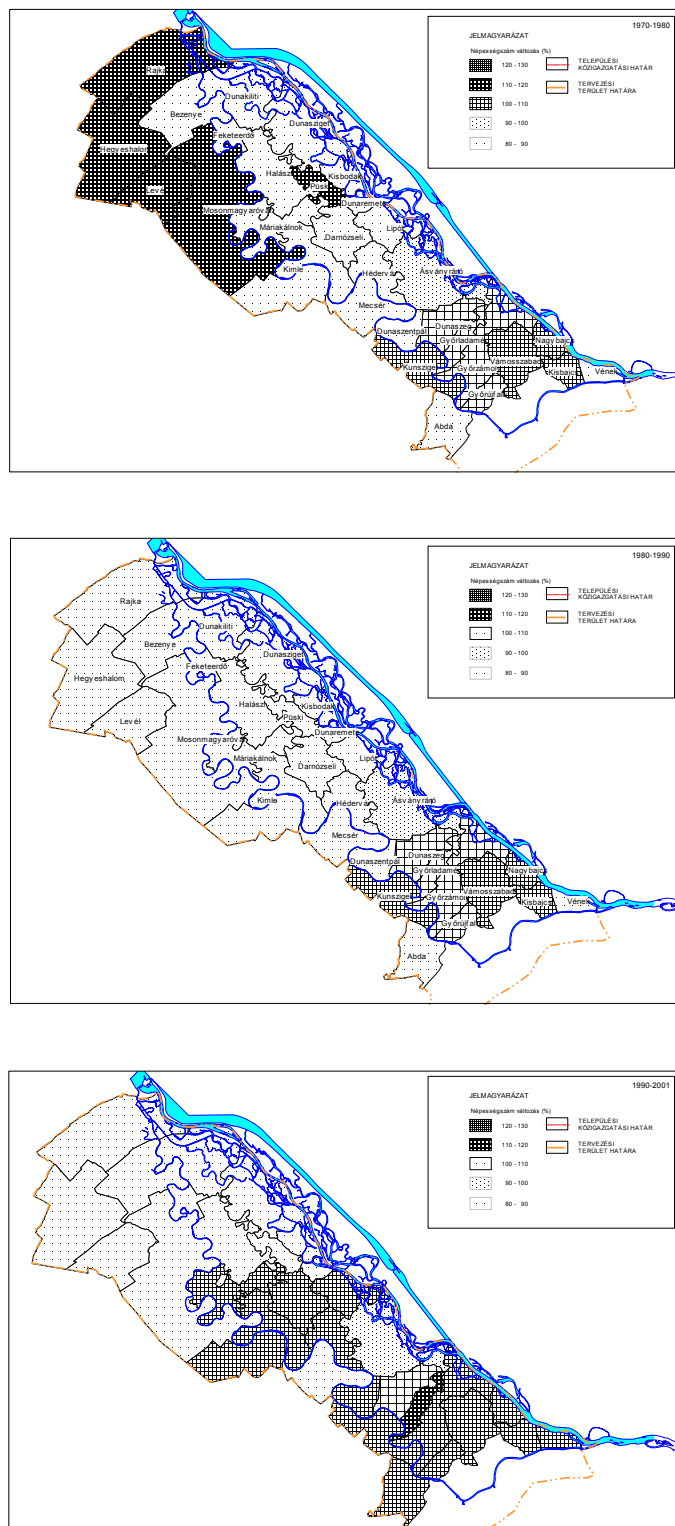
Forrás: KSH alapján saját számítások.

A 20. század első felét egy viszonylag egyenletes népességnövekedés jellemzi a Szigetközben és a megyében. Az 1941 évi népszámlálásig az itt zajló folyamatok kevés hasonlóságot mutatnak az országos adatok változásaival. A térség nem részesült a 19. század végi, 20. század eleji hazai népességrobbanásból, így mutatóiban nem annyira nyomon követhető itt az első világháború országos szinten jelentős népességvesztést okozó halálozási aránya és a születések kimaradása. Vélhetően a térségben már korábban beállt a nyugati területekre jellemző kisebb családmódel.

A 20. század második felében a lakosság szám változás együtt mozgott az országos folyamatokkal, s kialakult az országra is jellemző hullámzó tendencia. Az erősen növekedést mutató évtizedek (1949–1960, 1970–1980, 1990–2001) után lanyhább növekedéssel (a megye és az ország esetében csökkenéssel) jellemezhető évtizedek követték. A növekedés okai között fel kell sorolnunk a kiugró születésszámokat az ötvenes és a hetvenes évek első felében, valamint a térség (elsősorban Győr és Mosonmagyaróvár) ipari fejlődését, ami vonzotta a környező településekre is a népességet). A kilencvenes években országos szinten a népesség szám csökkent (bár ez a csökkenés kisebb mértékű volt mint a nyolcvanas években), de a megyében és a Szigetközben nőtt. Az országos csökkenés alapvető oka a születések alacsony száma, amely nem haladja meg a halálozások számát már több mint két évtizede. Térségünkben a lakosság szám növekedése az országon belüli vándorlásnak köszönhető ebben az időszakban. A kilencvenes évek eleji gazdasági válságból országos szinten is az elsők között lábalt ki ez a térség, s gazdasági, életszínvonalbeli mutatóinak köszönhetően attraktívvá vált az ország más területein élők szemében. A Szigetköz települései esetében a növekedéshez még hozzájárult a szuburbanizáció megindulása elsősorban Győr, de Mosonmagyaróvár esetében is, ami a szigetközi települések jelentős mértékű lakosság szám növekedéséhez vezetett. Ezzel a jelenséggel demográfiai, illetve humán erőforrás elemzésünk további részeiben is foglalkoznunk kell.

A Szigetköz egészére vonatkozó folyamatos növekedési trend természetesen nem igaz valamennyi településre egyformán. Az utóbbi három évtized települési szintű adatait térképen ábrázoltuk (2.3. ábra).

2.3. ábra: A lakosságszám változása a Szigetköz településein a hetvenes, nyolcvanas és kilencvenes évtizedben

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés.

Ebből világosan kitűnik, hogy koronként más-más településeket érintett a viszonylag gyors növekedés (a hetvenes években a városi teret (itt Mosonmagyaróvárt), míg a kilencvenes években a város környéki falvakat. Ugyanakkor ezen évtizedes változások mellett egyértelműen elkülönülnek azok a periférikus települések, amelyeknek népességszáma csökkenő. Ezek egyrészt Győr és Mosonmagyaróvár agglomerációjának határán helyezkednek el (Mecsér, Ásványráró), illetve az északi, periférikus vonalat alkotják (Dunasziget, Püski, Dunaremete). Látni kell, hogy ezeknek a csökkenő lélekszámú településeknek a köre szűkül, amit elsősorban a kilencvenes évek gazdasági folyamataira vezethetünk vissza, illetve a turisztikai szerepkör több települést is felértékelt, vonzóvá tettek a térségben (pl. Lipót).

Természetes szaporodás

A születések és a halálozások különbözete, a természetes szaporodás értéke Magyarországon 1981 óta évről évre negatív értéket mutat. Ez az országos érték azonban területenként, településenként változhat. Kimondottan pozitív értéket a fiatal korösszetételű településeken ér el. Nagy eredménynek számít, ha a természetes szaporodás értéke stagnáló vagy enyhén pozitív egyenlegű.

A vizsgált térség összességében meglehetősen jó helyzetben volt a kilencvenes évtized elején az országos és megyei számokhoz képest (2.1. táblázat). Az évtized végi adatokból látszik, hogy a Szigetköz megőrizte a viszonylagos jó helyzetét az országban, azonban ez sem jelenti azt, hogy a születések és halálozások különbözete pozitív egyenleget mutatna, csupán az ebből következő természetes fogyás mértéke kisebb, mint az országos átlag.

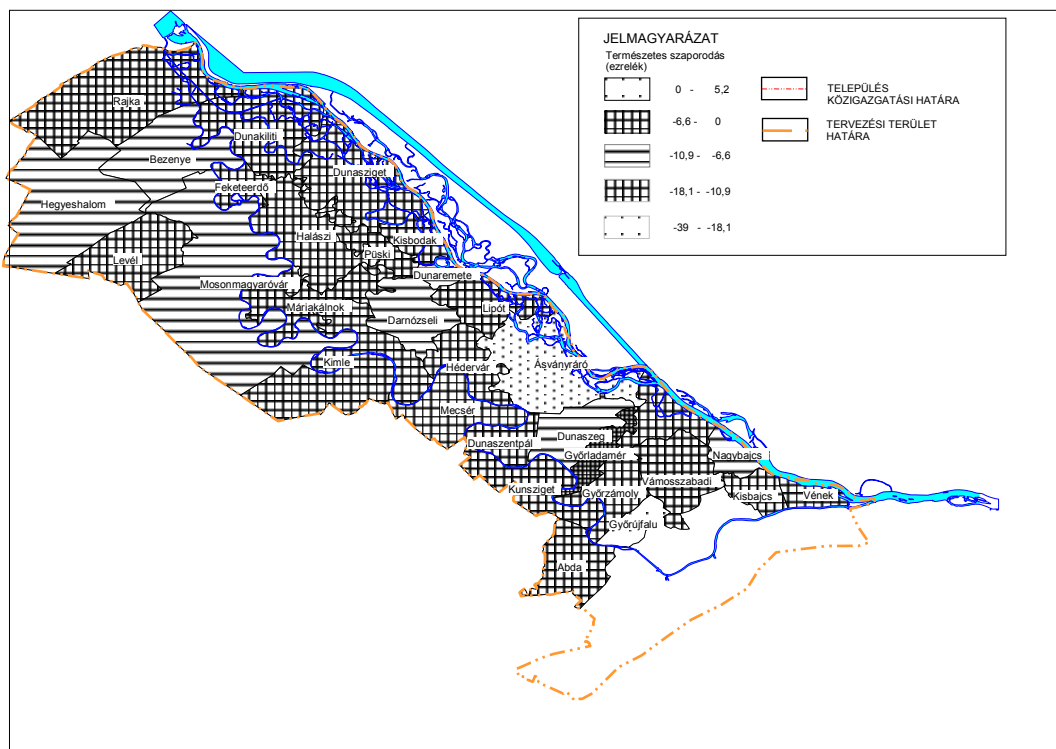
2.1. táblázat: A természetes szaporodás értékei a Szigetközben 1990, 1995 és 1998–2001-ben

Település	Természetes szaporodás		
	1990	1995	1998–2001
	Ezrelék		
Határvidék	1,6	0,1	-4,4
Felső-Szigetköz	2,5	-0,4	-8,5
Belső-Szigetköz	-0,1	-1,5	-14,4
Alsó-Szigetköz	-1,8	-3,5	-7,5
Szigetköz	1,4	-1,0	-8,4
Megye	-0,8	-2,3	-12,9
Ország	-1,9	-3,3	-16,3

Forrás: KSH Tstar alapján saját számítások.

Mint a következő alfejezetből látni fogjuk, erős a bevándorlás a Szigetköz területére. A bevándorlása, különösen a városi lakosság lakóhelyi szuburbanizációja jelentős, elsősorban a Győr környéki, alsó-szigetközi településeken. Érdekes azonban, hogy a természetes szaporodás mutatói nem függenek össze a vándorlás mutatóival. Tehát a rendkívül magas pozitív vándorlási egyenleggel rendelkező térségek nem mutatnak egyúttal pozitív természetes szaporodást. Ennek okaként megnevezhetjük egy korábbi, Győr környékén folytatott felmérésünk megállapítását, miszerint a kiköltöző népesség nem feltétlenül a legfiatalabbak, hanem inkább a középkorúak soraiból kerülnek ki, s a fiatalabbaknál sem jellemző a több gyermek, hanem a szuburbán térben élő családok is inkább a városi családnagyságot tartják meg mérvadónak, így az átlagos gyermekszám alacsony. Ezzel együtt is természetesen jobb az értékek, mint az előregedő periférikus falvakban. A településenkénti természetes szaporodási értékeket térképen ábrázoltuk, amelyről látszik, hogy csupán négy település ért el pozitív egyenleget, miközben főleg a periférikus településeken nagyon erős természetes fogyás (2.4. ábra).

2.4. ábra: A természetes szaporodás/fogyás a Szigetköz településein 1998–2001 között

Forrás: KSH Tstar alapján saját számítások.

Vándorlás

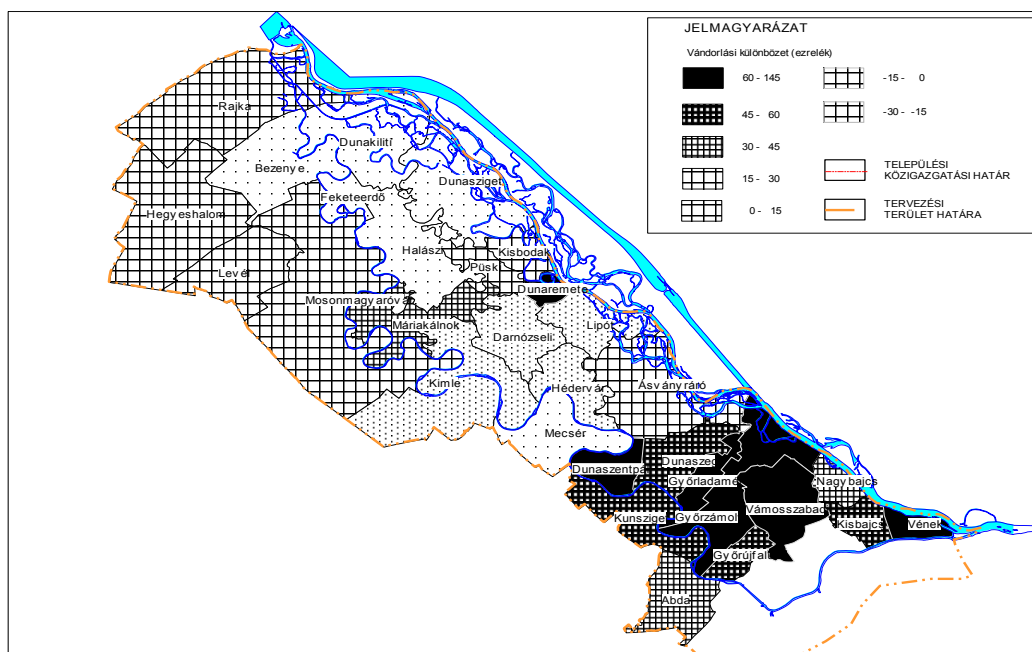
Mint az előzőekből kiderült, a népességszám változás, elsősorban a lélekszám növekedés inkább a vándorlásnak köszönhető, semmint a természetes szaporodás mértékének. A Szigetköz korábban is vándorlási célpont volt. A hetvenes–nyolcvanas években jellemző volt, hogy a Győrben, Mosonmagyaróváron munkát vállaló népesség távoli lakhelyéről a városokhoz közeli falvakba költözött. Emellett már a nyolcvanas években megindult az ún. „kiskert urbanizáció”, vagyis a városi lakosok közül többen vásároltak kertet, zártkerti ingatlant a szomszédos településeken, amely a későbbiek során, főleg az idősebbek számára lakóhellyé alakult át. A kilencvenes években, különösen annak végén felgyorsult a városi lakosok kiköltözése, a valódi lakóhelyi szuburbanizáció. A kilencvenes évek végén a városi lakások árának jelentős növekedése volt tapasztalható. A panel lakások árának növekedése anyagi alapot teremtett a kiköltözők számára ahhoz, hogy a közeli településeken telket vásároljanak maguknak, s elkezdjenek építkezni. A panellakások árának viszonylagos stagnálását, valamint a szuburbán települések telekárainak megugrását ellensúlyozta a lakáshitelezés körülményeinek javulása, az építőipar élénkülése, az új, olcsó és gyors technológiák (amerikai típusú házak) belépése. Így jelenleg a Szigetközi települések legfontosabb demográfiai jelensége a gyors kiköltözés, ami, különösen Győr környékén ölt jelentős méreteket, gyakorlatilag az Alsó-Szigetköz települései a célpontjai a szuburbanizációnak (2.2. táblázat és 2.5. ábra), de Mosonmagyaróvár térségében is találunk ilyen jellegű településeket (Levél, Máriakálnok, Feketeerdő).

2.2. táblázat: A vándorlási egyenleg értékei a Szigetközben 1990, 1995 és 1998–2001-ben

Település	Vándorlási egyenleg		
	1990	1995	1998–2001
Ezrelék			
Határvidék	-1,2	-3,4	-9,5
Felső-Szigetköz	-2,8	-5,4	-0,4
Belső-Szigetköz	4,8	5,4	13,1
Alsó-Szigetköz	6,8	11,5	64,9
Szigetköz	-0,1	-1,0	12,0
Megye	-0,3	3,0	9,6
Ország	0,0	0,0	0,0

Forrás: KSH Tstar alapján saját számítások.

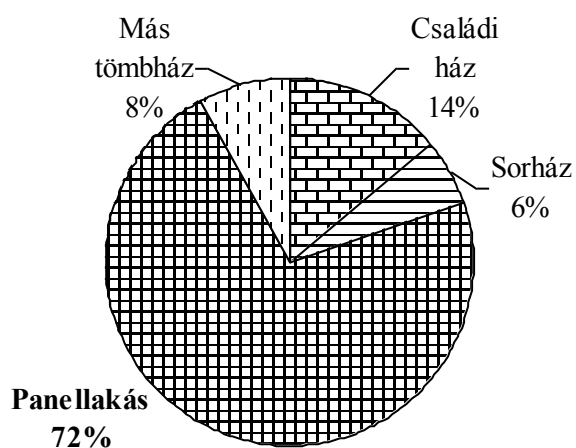
2.5. ábra: A vándorlási egyenleg a Szigetköz településein 1998–2001 között

Forrás: KSH Tstar alapján saját számítások.

Ezzel szuburbán népességyarapodással jelentős létszámú, vizsgálatunk szerint zömében lakótelepekről kikerülő (2.6. ábra), harminc-ötven éves, jövedelmi szempontból átlagos népességhez jut a térség, akik munkahelyüket természetesen megtartják a városokban, sőt a szolgáltatások legtöbbjét is ott veszik igénybe, beleértve a gyermekek iskoláztatását is.

2.6. ábra: A Győrből a szuburbiába kiköltözött megkérdezettek korábbi lakóhelyének jellemzői

Forrás: Kérdőívek 2001.

Így mindenképpen a közlekedési igények jelentős növekedésével kell számolni a térségben, s egy olyan népesség jelenlétével, akik közül számosan nem a hagyományos falusi közösség mintájához szoktak, ami társadalmi konfliktusok oka is lehet.

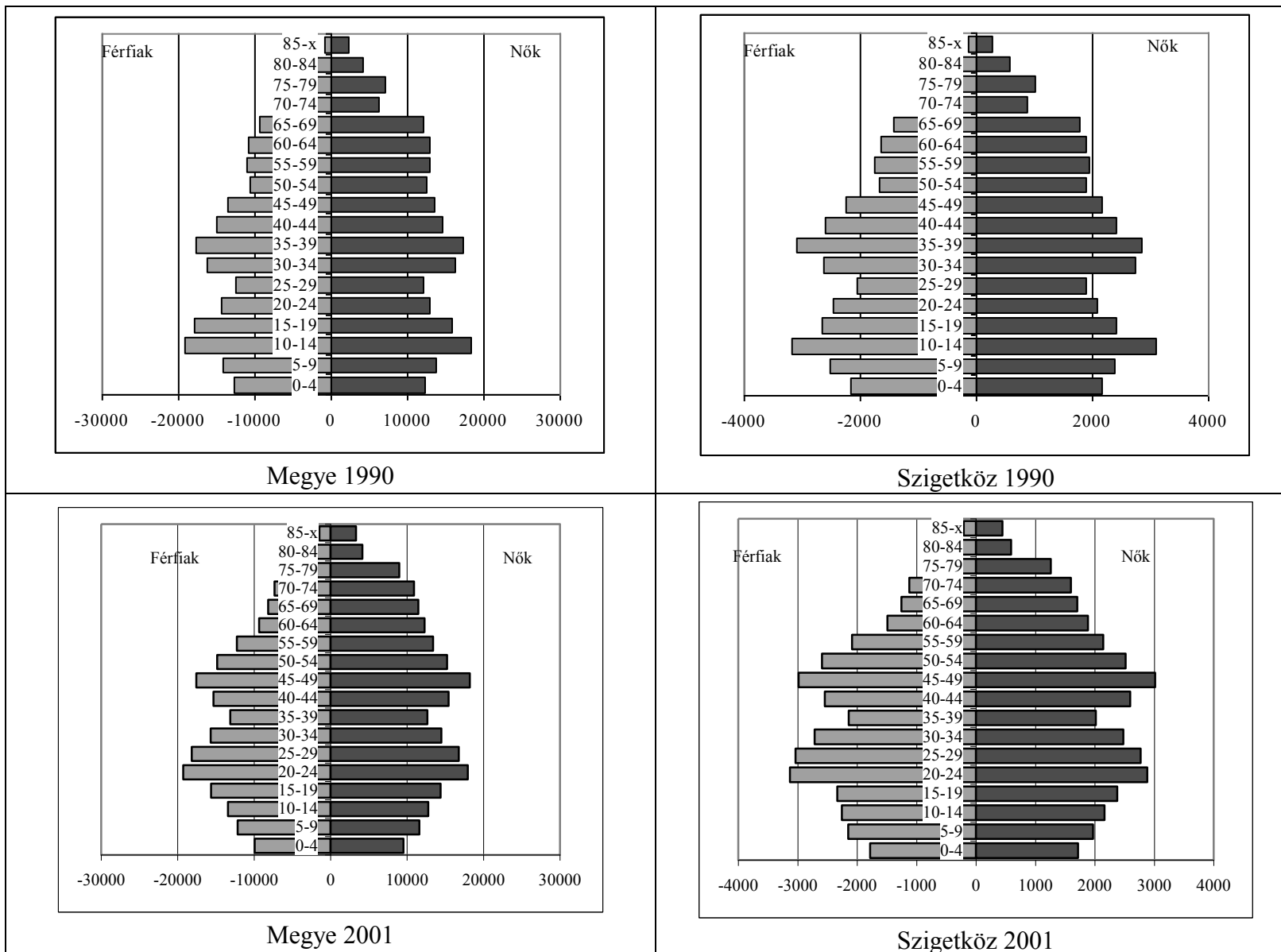
Kutatásunk azt is kimutatta, hogy a kiköltözés legfontosabb motivációja anyagi természetű. A kedvező vételi ajánlat, a jobb minőségű, anyagilag is elérhető lakás motiválja elsősorban a kiköltözőket, akik közül sokan szívesen visszatérnének a városba, ha hasonló színvonalon ott is ki tudnák elégíteni lakásigényüket.

A lakóhelyi szuburbanizáció mellett fontos jelenség a külföldiek, elsősorban idősebb osztrákok ingatlanvásárlása a térségben.

A népesség korstruktúrája

A népesség korstruktúrájának, valamint annak változásának vizsgálatához összeállítottuk a vizsgált települések és a megye korfáját öt életévenkénti bontásban, 1990 és 2001 évekre (2.7. ábra). Ezek a grafikonok lényegében nem térnek el egymástól, és az országos tendenciákat is tükrözik. Alapvető jellemzőjük, hogy öregedő korszerkezetet mutatnak ki mind a két vizsgálati időpontban, tehát a felnőtt korosztályok mindegyike (59 éves életkorig bezárólag) nagyobb létszámú, mint a legfiatalabb csoport (0–4 évesek). A két időpontot összehasonlítva látható, hogy a korfáknak ez a tulajdonsága erősödött az utóbbi évtized során egyrészt az alacsony születésszámok, másrészt a csökkenő halálozás miatt. További közös jellemző, ami országos szinten is kimutatható, hogy jelentős az egyes korosztályok létszáma közötti hullámzás. A magyar korfáknak alapvető jellemzője, hogy az ötvenes évek első felében és a hetvenes évek első felében születettek lényegesen nagyobb számú generációt alkotnak, mint a más időpontban születettek csoportjai. Ez az ötvenes évek népesedéspolitikai intézkedéseinek (Ratkó korszak) és a hetvenes években nyújtott kedvezményeknek (GYES bevezetése) köszönhető egyrésztől, másrésztől annak, hogy ha egy nagyobb létszámú generáció ér szülőképes korba, akkor természetes módon emelkedik a születések száma. Ennek a törvényszerűségnek a hatása érződött (az újabb szociálpolitikai intézkedések mellett) a kilencvenes évek végi születésszám emelkedésben is. De a megváltozott társadalmi körülmények miatt a nők első gyermeküket a korábbinál idősebb korban hozzák világra, s a gyermekek száma is kisebb, mint korábban (a teljes termékenységi mutató 1,3 gyermek körül mozog), így az újabb hullám már időben széthúzódik, s nem is olyan jelentős, hogy a születések számát a halálozások fölé emelje.

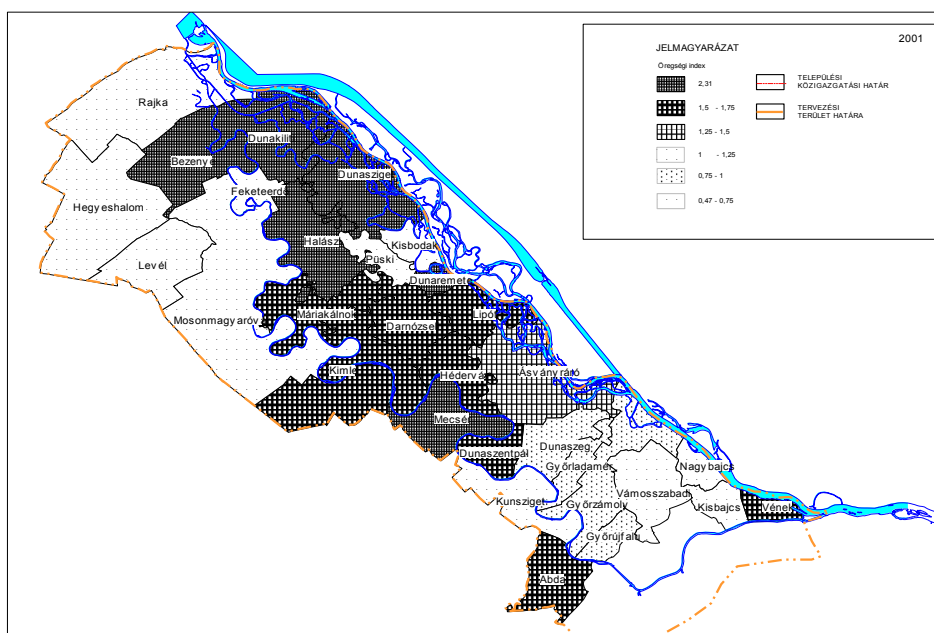
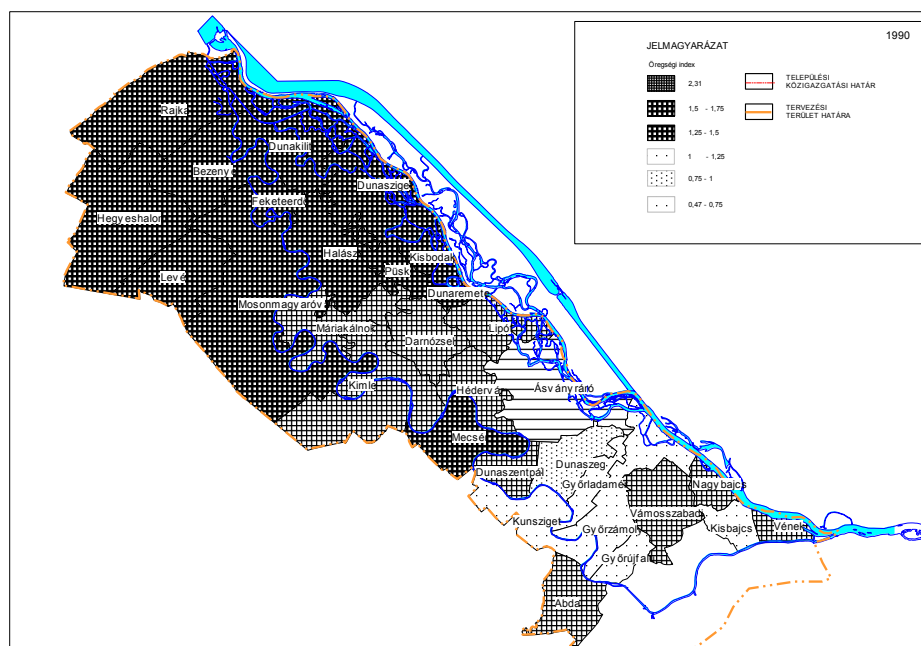
2.7. ábra: Győr-Moson-Sopron megye és a Szigetköz korfája (Forrás: KSH)

Sajátosságuk a vizsgált korfáknak, hogy 2001-re a térségben élő, 1962 és 1976 között születettek száma megemelkedett. Ez nyilvánvalóan a jelentős mértékű, munkavállalási, egzisztencia teremtési célú bevándorlást mutatja. Ez köszönhető a gazdasági fejlődésnek, és a felsőfokú oktatási intézményeknek is, ahol egy korábbi felmérésre alapozva elmondhatjuk, hogy jelentős azon hallgatók száma, aki Magyarország más térségeiből érkezve tanulmányaik után (25 éves kor) itt telepednek, ezzel egy generáció közti mobilitást valósítanak meg az országban. E korosztályok számának növekedése természetesen nem jelentkezett minden hol egyenletesen. Azok a települések részesedtek belőle, amelyekre a bevándorlás jelentős volt az ottani munkavégzés és/vagy a lakóhelyi szuburbanizációs mozgások miatt. Azokon a településeken, ahol a munkahely lehetett a vonzó (Mosonmagyaróvár, Hegyeshalom, Rajka, Dunakiliti), ott a fiatalabb, 25–29 évesek csoportja növekedett meg nagyobb számban, míg ott, ahol a lakóhelyi szuburbanizáció miatt következett be a növekedés, ott a beköltözők korstruktúrája nagyobb korosztályt fog át, jellemző a 30–39 éves korosztály létszámának növekedése. A vizsgált térség tehát két forrásból, lakóhelyi és munkahelyi motivációból beköltöző fiatal és középkorú korosztályok számára jelent célterületet, ami hosszabb távon, az országos átlagnál jobb korösszetételt biztosít. Ez a viszonylag kedvező demográfiai helyzet azonban, figyelembe véve a továbbra is alacsony születési arányokat, mintegy tizenöt éves távlatban érezhetően romlani fog, ha a bevándorlás dinamikája valamilyen oknál fogva csökken.

Egy település népességének korösszetételét egyetlen információba sűrítve tartalmazza az öregségi index. Ebben az esetben a gyermekkorúak (0–14 életév) és az idősek (60 év felett) arányát vizsgáljuk a település népességében. Így az index, mint arányszám, ha 1-nél magasabb értéket mutat, akkor a településen több idős korú él, mint gyermekkorú, ha ennél kisebb, akkor a gyermekek száma magasabb. 1990 és 2001 adatait összehasonlítva világossá válik, hogy térségünk öregszik, az index, bár a legtöbb településen 1 alatt van, de értéke növekedett mindenhol, kivéve Máriakálnokot, ahol minimális mértékben csökkent. A két állapotot térképen ábrázoltuk (2.8. ábra), s ebből világosan látható, hogy a kilencvenes évek elején csak a két város vonzáskörzetének határán lévő, valamint a periférikus elhelyezkedésű településeket sújtotta leginkább az öregedés, 2001-re ez a jelenség általánossá vált. Míg 1990-ben csak hat településen volt az index értéke magasabb, mint 1 addig 2001-ben már tizenhét településen haladta meg az idősek aránya a fiatalokét.

2.8. ábra: Az öregségi index alakulása a Szigetköz településein 1990-ben és 2001-ben

Forrás: KSH alapján saját számítások.

Képzettségi szint

Egy település, térség humán erőforrás felmérésénél alapvető fontosságú a népesség képzettségi szintjének vizsgálata. Lényeges, az adott korú népességből mekkora arány rendelkezik különböző szintű iskolai végzettséggel, s ez a képzettségi szint hogyan változik az idők folyamán. Megvizsgáltuk, hogy a Szigetközben, illetve a megyében hogyan alakultak ezek a mutatók a kilencvenes évek során. Látható, hogy az általános képzettségi szint növekedett mindegyik képzési szintet figyelembe véve, s elenyésző arányú az a népesség, a 10 évesnél idősebbek között, aki nem fejezte be az általános iskola egyetlen osztályát sem. Ezek az adatok országos összehasonlításban megállják a helyüket. A felsőfokú végzettségűek ennél magasabb arányával csak a képzési központoknak helyet adó nagyvárosok esetében, illetve a fővárosban találkozhatunk. A megye adatai mindegyik kategóriában jobbak a vizsgált települések adatainál, bár nem nagy az eltérés (2.3. táblázat).

2.3. táblázat: A lakosság képzettségi szintje a Szigetközben és Győr-Moson-Sopron megyében 1990 és 2001-ben

	A 10 éves és idősebb népességből az általános iskola első évfolyamát sem végezte el		A 15 éves és idősebb népességből legalább az ált. isk. 8. osztályát befejezte		A 18 éves és idősebb népességből legalább középiskolai érettségivel rendelkezik		25 éves és idősebb népességből egyetemi, főiskolai stb. oklevéllel rendelkezik	
	1990	2001	1990	2001	1990	2001	1990	2001
	%							
Szigetköz	0,5	0,3	81,2	91,9	26,2	34,0	7,3	9,4
Megye	0,6	0,4	80,9	91,0	29,5	38,1	9,2	11,7

Forrás: KSH Népszámlálás 1990 és 2001 alapján saját számítások.

A képzettségi szint az elmúlt évtizedben folyamatosan emelkedett, s várható, hogy ez a tendencia tovább folytatódik. A középfokon és felsőfokokon végzettek aránya tehát már megfelelő, s tovább javul. A problémát a képzés szakma struktúrája jelenti. A vizsgált térségben a középfokú képzésben léteznek a helyi gazdaság kívánalmainak megfelelő szakmák, különösen, ha a vizsgált térségen kívül eső, de annak életét szervesen befolyásoló Győrt is figyelembe vesszük: idegenforgalmi, vendéglátóipari képzések, műszaki szakmák egyaránt helyet kapnak a középfokú képzésben, szakmunkásképző és szakközépiskolai formában egyaránt. Hiányzik azonban a technikus szintű képzés pl. a faipari szakmában, amelyre viszont igénye lenne a helyi gazdaságnak, valamint hasonlóképpen hiány mutatkozik a vasipari szakmákban is. Az iskolák szívesen indítanának ilyen irányú képzéseket, azonban jelenleg még a beiskolázásoknál a vendéglátóipari, kereskedelmi szakmák a legkeresettebbek, hiába hirdetnek meg képzéseket a hiányszakmákban. Másrészt a gyermekek jelentős része a felsőfokú oktatás felé orientálódik, így a szakmai képzések helyett inkább a gimnáziumi, esetleg szakközépiskolai képzést választja. Mindenesetre a javuló középfokú képzettség mellett a gazdaság számára problémát jelent a jól képzett szakmunkási, illetve technikus réteg alacsony lélekszáma, több szakmában is.

A felsőfokú végzettek aránya szintén nő, főleg, ha a fiatalabb korosztályokat vizsgáljuk. Térségünkben agrár, közgazdasági, jogi, műszaki, művészeti, valamint pedagógiai

felsőoktatás létezik. Úgy tűnik, ma már túlképzés van a pedagógiai és agrár mellett a közgazdasági és jogi szakmákban is. Ezért a felsőfokú intézmények speciális képzésekkel igyekeznek hasznosítható diplomát adni hallgatóik kezébe (idegenforgalom, környezetvédelem stb.). Jelentős a kereslet viszont a kissé háttérbe szorult felsőfokon végzett, nyelveket beszélő műszakiak iránt.

Előrejelzések

A népesség előrejelzésére vonatkozó számítások mindig kényes kérdéseket vetnek fel. Jóslásokba bocsátkozni nem szabad, de becsléseket kell végezni. Az idősorok soha nem mutatnak egyenletes változást, a gazdasági viszonyok, a szociális intézkedések és a politikai változások az országos trendeket megváltoztathatják, de a területi változások az országos trendektől jelentősen eltérhetnek.

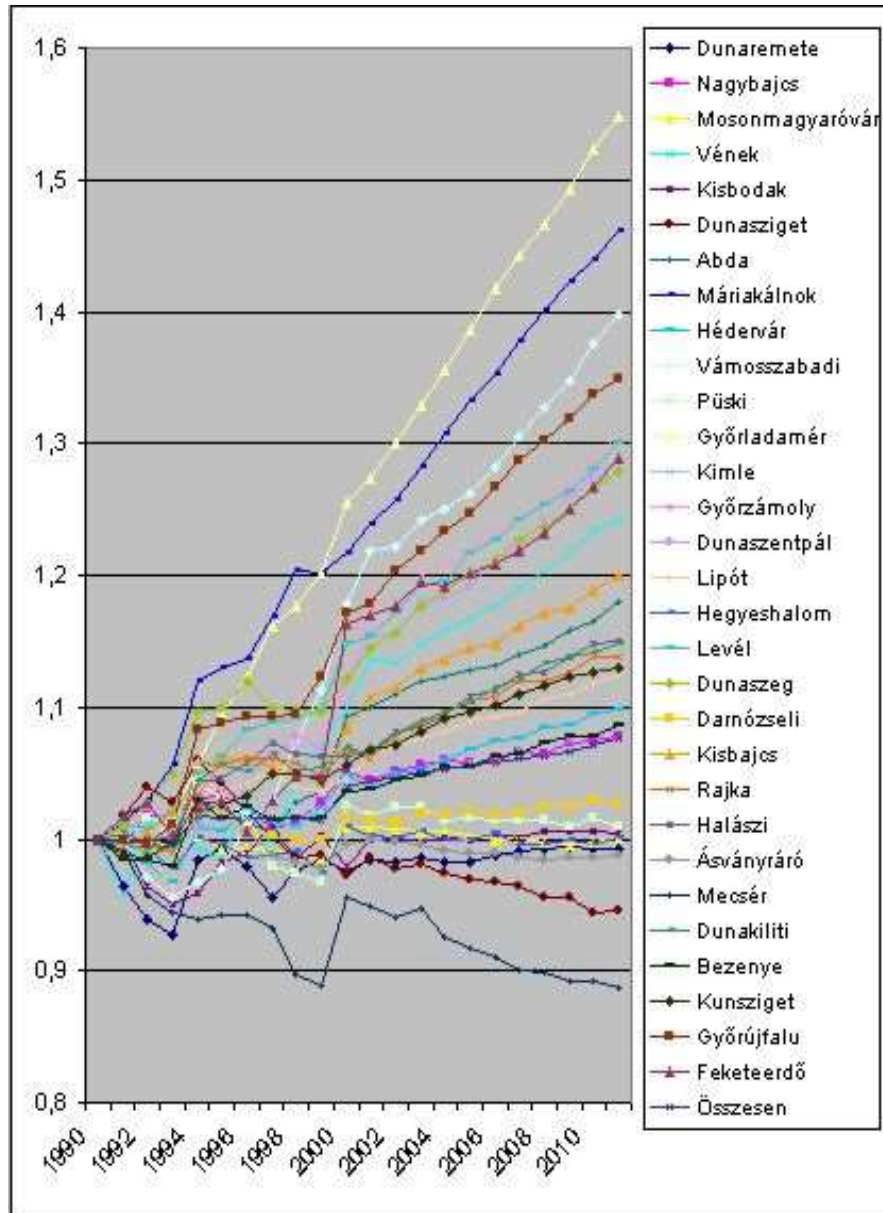
Szigetköz megítélésében az utóbbi tíz-tizenöt év jelentős változásokat hozott. A rendszerváltáshoz közeledvén, majd a vasfüggöny leomlásával Nyugat-Dunántúl a nyugati minták adaptív területe lett, a korábbi határmenti elzártság feloldódott, sőt mind gazdaságilag, mind lakókörnyezetileg frekventált térséggé vált. Győr gazdasági szerepe felértékelődött, munkanélküliség alacsony szinten kulminál, a munkaerőpiac kedvező, a térség jövedelemtermelő képessége nőtt. Mindezen tényezők felerősítették a Győr környéki szuburbanizációt, de a távolabb lévő települések, falvak is felértékelődnek, a vándorlást illetően céltelepülésekké váltak. A gazdaság átstrukturálódása újabb lehetőségeket hordoz az itt lakók számára, a turizmus, különösen a nyári hónapokban egyre nagyobb szerephez jut.

A fenti kedvező tényezők ellenére mégis nehéz és kockázatos pozitív népesség előrejelzésekkel szolgálni, hiszen az ország egészére a fogyás jellemző, tehát már egy térség stagnálása is pozitív jelként értékelhető.

Csúszó-trend számítással végeztünk egy óvatos népesség előrebecslést 2011-ig (2.9. ábra). A népesség becslését két lépésben végeztük, első lépésben 1991-2001 közötti éves adatbontásból számoltuk egy fix-bázisú trendet 2011-re. Ez trendvonal kevésbé tudta követni az utolsó öt évben megmutatkozó változásokat, ezért ezt a trendet egy „csúszó-bázisú” trenddel módosítottuk a következőképpen: $(N * LT_n + ST_n) / n + 1$ ahol n = az adott év pl. 2000 (1,2,...11) és LT_n : fix-bázisú az adott év megelőző évéig, ST_n : trend az utolsó öt év dinamikáját hordozó csúszó trend értéke.

A becslés eredménye szerint a térségben mérsékelt népességnövekedéssel számolhatunk, tíz év alatt mintegy várhatóan 2000 fő népességtöbblet várható. A számítások szerint a Győr szuburbanizációjában Vámoszabadin, Győrladaméron, Győrzámolyon, és Mosonmagyaróvár vonzásában lévő Halászin, Máriakálnokon és Kimlén várható a legnagyobb létszámú népességnövekedés.

2.9. ábra: Népszég előrebecslés a vizsgált térség településeire

2.1.2. A Szigetköz gazdasága

2.1.2.1. A foglalkoztatási központok, ingázás

A Szigetköz területén valamennyi településen találunk foglalkoztatást, s mindegyik településen kimutatható a beingázás, tehát vannak olyan foglalkoztatottak, akik más településről járnak a vizsgált településbe dolgozni. Ez a szám a legkisebb települések esetében 1–2 főt jelent, míg Mosonmagyaróvárra 4475 fő járt be dolgozni 2001-ben. Ha Mosonmagyaróvárt figyelmen kívül hagyjuk, jelentős munkaerő vonzó képességgel rendelkező településeket találunk a Szigetközben. Néhol a helyben foglalkoztatottak több mint a fele más településről érkezik (Abda, Máriakálnok – kereskedelem, vendéglátás, idegenforgalom), illetve csak kissé marad alatta az 50%-nak (pl. Kunsziget – ipar). Kisebb arányban több más település is értékelhető vonzerővel rendelkezik (2.4. táblázat). Ez a vonzerő jellemzően a környező településekre terjed ki, illetve több alkalommal találkozhatunk Győrből, Mosonmagyaróvárról kijáró alkalmazottakkal, elsősorban a felsőfokú végzettséget igénylő szakmákban. Emellett jelentős vonzerőt lehet tulajdonítani az idegenforgalomnak (termálfürdők esetében Lipót, Máriakálnok), az iparnak (Dunakiliti – konzervgyártás, Kunsziget), az államhatárral összefüggő szolgáltatásoknak, illetve hivataloknak (Hegyeshalom, Rajka). Ez utóbbiak esetében számolni kell azzal, hogy a schengeni határok bevezetése (részben 2004, teljes egészében várhatóan 2007) után jelentősen csökken a foglalkoztatási szerepük. Néhány település magas foglalkoztatási és munkaerő vonzó tulajdonságát pedig a győri agglomeráció részeként érte el (Vámosszabadi, Abda, Győrújfalú, Győrladamér).

2.4. táblázat: A szigetközi települések munkaerő-vonzása 2001-ben

Település	Összes helyi foglalkoztatott (fő)	Ebből		Bejárók aránya (%)	Eljáró helyi lakos 2.4. (fő)
		Helyi lakos (fő)	Bejáró (fő)		
Abda	769	346	423	55,0	1002
Ásványráró	453	327	126	27,8	468
Bezenye	341	272	69	20,2	452
Darnózseli	320	251	69	21,6	410
Dunakiliti	891	501	390	43,8	228
Dunaremete	39	29	10	25,6	62
Dunaszeg	226	169	57	25,2	521
Dunasziget	254	209	45	17,7	344
Dunaszentpál	60	48	12	20,0	201
Feketeerdő	54	41	13	24,1	132
Győrladamér	259	153	106	40,9	376

Település	Összes helyi foglalkoztatott (fő)	Ebből		Bejárók aránya (%)	Eljáró helyi lakos 2.4. (fő)
		Helyi lakos (fő)	Bejáró (fő)		
Győrújfalu	223	116	107	48,0	356
Győrzámoly	217	150	67	30,9	472
Halászi	624	405	219	35,1	735
Hédervár	214	140	74	34,6	302
Hegyeshalom	1612	876	736	45,7	665
Kimle	577	484	93	16,1	729
Kisbajcs	186	97	89	47,8	261
Kisbodak	24	21	3	12,5	125
Kunsziget	511	265	246	48,1	248
Levél	247	154	93	37,7	530
Lipót	172	130	42	24,4	166
Máriakálnok	371	175	196	52,8	437
Mecsér	103	63	40	38,8	181
Mosonmagyaróvár	15346	10871	4475	29,2	2424
Nagybajcs	100	80	20	20,0	280
Püski	136	94	42	30,9	180
Rajka	1098	717	381	34,7	482
Vámoszabadi	228	121	107	46,9	356
Vének	20	19	1	5,0	45
<i>Szigetköz</i>	<i>25675</i>	<i>17324</i>	<i>8351</i>	<i>32,5</i>	<i>13170</i>
<i>Megye</i>	<i>174891</i>	<i>119525</i>	<i>55366</i>	<i>31,7</i>	<i>63378</i>

Forrás: KSH népszámlálási adatok alapján saját számítások.

Egy település vagy városrész foglalkoztatási szerepkörét egyetlen arányszámba sűrítve fejezi ki a nappali és éjszakai népesség aránya. Ennek számítása az alábbiak szerint zajlik:

$$\frac{\acute{E}}{N(\acute{E} - A + M)}$$

Tehát a helyben lakó (éjszakai) népességet (\acute{E}) osztjuk a nappali népességgel (N), amit úgy kapunk meg, hogy az éjszakai népességből kivonjuk az alkalmazottak számát (A), s hozzáadjuk a településen vagy városrészben található munkahelyek számát (M). A településenkénti éjszakai és nappali népességet mutatja a 2.5. táblázat. Ha a hányados kisebb 1-nél, akkor jelentős a foglalkoztatási szerepköre a településnek, erős a vonzó (tehát közpon-

ti) szerepe, ha a hányados 1 körül mozog, akkor vegyes a település funkciója, míg az 1,5 arány egyértelműen lakófunkciójú települést mutat.

2.5. táblázat: Éjszakai és nappali népesség a Szigetköz településeiben 2001-ben

Település	Éjszakai Nappali		Arány	Település	Éjszakai Nappali		Arány
	Népesség				Népesség		
Abda	2939	2139	1,37	Kisbodak	382	210	1,82
Ásványráró	1941	1463	1,33	Kunsziget	1183	1102	1,07
Bezenye	1695	1208	1,40	Levél	1710	1111	1,54
Darnózseli	1580	1135	1,39	Lipót	665	450	1,48
Dunakiliti	1771	1832	0,97	Máriakálnok	1445	1109	1,30
Dunaremete	241	147	1,64	Mecsér	619	443	1,40
Dunaszeg	1629	1033	1,58	Mosonmagy.	30432	33846	0,90
Dunasziget	1437	1050	1,37	Nagybajcs	888	491	1,81
Dunaszentpál	589	336	1,75	Püski	656	529	1,24
Feketeerdő	398	206	1,93	Rajka	2625	2351	1,12
Győrladamér	1218	857	1,42	Vámosszabadi	1067	655	1,63
Győrújfalú	1097	687	1,60	Vének	163	92	1,77
Győrzámoly	1561	1002	1,56	<i>Szigetköz</i>	<i>29230</i>	<i>22150</i>	<i>1,10</i>
Halászi	2879	2158	1,33	<i>Megye</i>	<i>434706</i>	<i>428923</i>	<i>1,01</i>
Hédervár	1111	848	1,31	<i>Városok</i>	<i>244705</i>	<i>286402</i>	<i>0,85</i>
Hegyeshalom	3549	3395	1,05	<i>Községek</i>	<i>190001</i>	<i>142521</i>	<i>1,33</i>
Kimle	2842	2039	1,39	<i>Győr</i>	<i>129412</i>	<i>161643</i>	<i>0,80</i>
Kisbajcs	753	615	1,22				

Forrás: KSH népszámlálás alapján saját számítás.

A Szigetköz szempontjából a legjelentősebb foglalkoztatási központ Mosonmagyaróvár, illetve a vizsgált területen kívüli Győr. Ez utóbbi hatása annyira erős a Szigetközre, hogy nem hagyhatjuk elemzésünkben figyelmen kívül. Térképen ábrázoljuk, hogy az egyes települések esetében mekkora a két város vonzereje, vagyis a két városba járók közül mekkora arány jár egyik vagy másik településre (2.10. ábra). Világosan lehatárolható a két város foglalkoztatási vonzáskörzete a Szigetközben. Az Alsó-Szigetköz egyértelműen Győr felé gravitál, valamint több bifurkáló, átmeneti jellegű települést találunk a Belső-Szigetközben, míg Mosonmagyaróvár abszolút vonzáskörzete a Máriakálnok–Dunaremete vonaltól nyugatra tapasztalható. Győr lényegesen nagyobb vonzereje megmutatkozik abban, hogy a távoli, de jó közlekedéshálózati helyzetben levő településekről is a munkavállalók viszonylag nagy aránya jár Győrbe dolgozni (pl. Levél, Hegyeshalom).

2.10. ábra: A Győrbe és Mosonmagyaróvárra ingázók egymáshoz viszonyított aránya a Szigetköz településeiben, 2001-ben

Forrás: KSH adatok alapján saját számítások és szerkesztés.

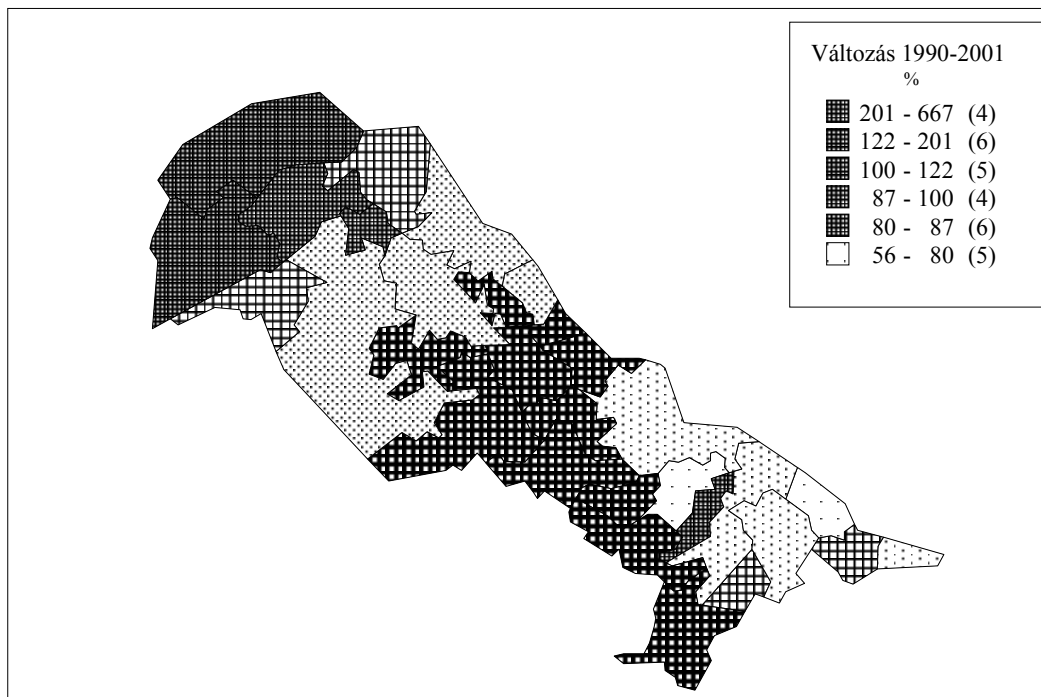
2.1.2.2. Foglalkoztatottság szintje

Mint köztudott, a kilencvenes évek során a foglalkoztatottak száma Magyarországon jelentős mértékben visszaesett. Győr-Moson-Sopron megyében, valamint a vizsgált térségben sem volt ez másként 1990 és 2001 között. Mindkét területi egységben a foglalkoztatottak száma 2001-ben csupán az 1990 érték mintegy 92%-a.

Az egyes szigetközi települések szintjén vizsgálva a változást, akkor azt találjuk, hogy bizonyos településeken csökkent a foglalkoztatás, a munkahelyek száma, több településen viszont nőtt.

A 2.11. ábrából látható, hogy a Győr és Mosonmagyaróvár környéki agglomerációs településeken nőtt elsősorban a foglalkoztatás, tehát 2001-ben több volt ott a munkahely, mint 1990-ben. Ez a növekedés köszönhető az új befektetőknek, de a városból kitelepülő befektetőknek is. Ezt a jelenséget gazdasági szuburbanizációnak nevezzük, s a térségben jelenlevő tőke nagyságának növekedésére, a gazdasági szereplők növekvő területkeresletére, valamint a városi és város környéki gazdasági telekárak közötti különbségre vezethető vissza. Hasonlóan látható, hogy a termálturizmus is jelentős foglalkoztatás bővülést jelentett bizonyos településeken, mint pl. Lipót, Máriakálnok, de az államhatárhoz kapcsolódó foglalkoztatás is jelentősen bővült Hegyeshalomban. Jelentős viszont a foglalkoztatás visszaesése azokon a településeken, amelyek foglalkoztatása a mezőgazdaságra, illetve a hozzá kapcsolódó iparra (pl. mezőgazdasági gépgyártás), illetve a kutató-fejlesztő szektorra épült. Ezeknek a jelentős visszaesése, a termelőszövetkezetek megszűnése okozza a foglalkoztatás jelentős csökkenését a Belső-Szigetközben, valamint Mosonmagyaróváron is.

2.11. ábra: A foglalkoztatottak számának változása a Szigetköz településeiben 1990 és 2001 között

Forrás: KSH alapján saját számítások.

A foglalkoztatottak arányát vizsgálva az aktív korú népességből, elmondható, hogy jelentős volt a csökkenés a kilencvenes évek során, de a Szigetköz és a megye helyzete még mindig jobb, mint az országos átlag (2.6. táblázat).

2.6. táblázat: A foglalkoztatási szint a Szigetköz egyes térségeiben 2001-ben

Terület	Aktív korú	Foglalkoztatott	Arány
	Fő	Fő	%
Határvidék	6753	4148	61,4
Felső-Szigetköz	29095	17715	60,9
Belső-Szigetköz	4861	2949	60,7
Alsó-Szigetköz	9031	5682	62,9
<i>Szigetköz</i>	<i>49740</i>	<i>30494</i>	<i>61,3</i>
<i>Megye</i>	<i>301989</i>	<i>182903</i>	<i>60,6</i>
<i>Ország</i>	<i>6957129</i>	<i>3690269</i>	<i>53,0</i>

Forrás: KSH adatok alapján saját számítás.

A táblázat adatai igazolják, hogy az Alsó-Szigetköz, illetve a Határtérség foglalkoztatási helyzete kedvezőbb. Részben a helyi foglalkoztatás, részint a közeli központ (Győr) miatt. Valamennyi területen jobb a foglalkoztatottak aránya az aktív korú népességből, mint az országos átlag. Vélhetően a térség hamarabb eléri majd az Európai Unió által kitűzött célt, a 70% foglalkoztatási arányt.

2.1.2.3. Munkanélküliség

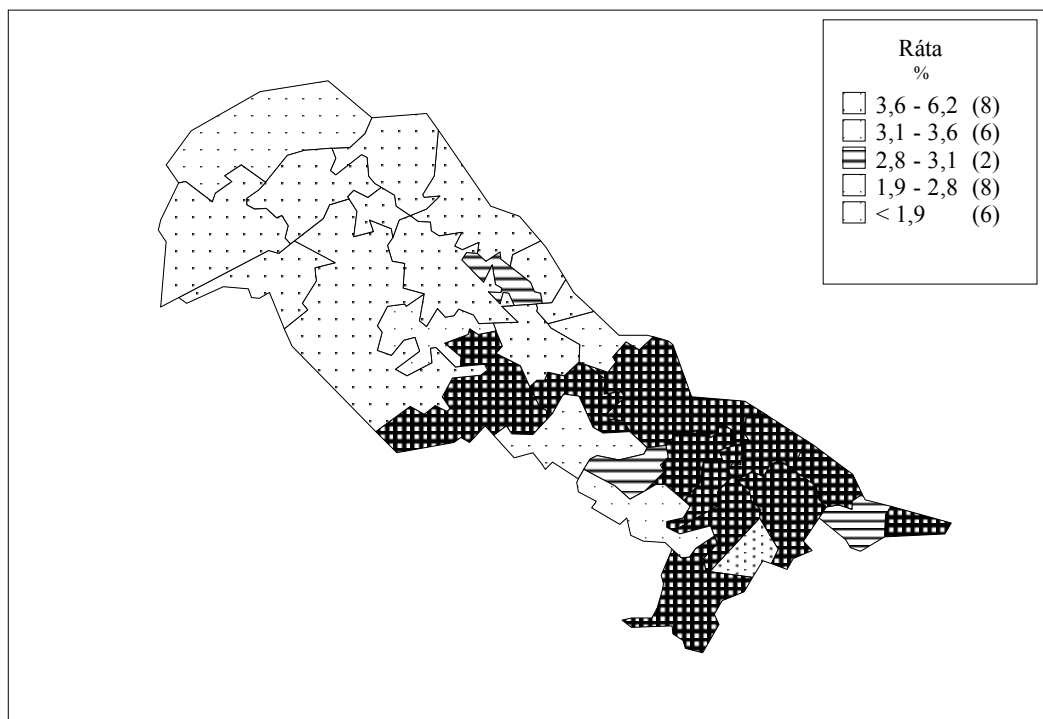
A munkanélküliség mutatói, hasonlóan a foglalkoztatáshoz lényegesen jobbak a Szigetközben, mint a magyar átlag. A munkanélküliségi rátákat jelenleg a KSH adataiból számoltuk ki, így azok a munkaügyi központok adataitól eltérnek (2.7. táblázat).

2.7. táblázat: A munkanélküliség jellemzői a Szigetköz területén

Terület	Aktív korúak	Munkanélküliek	Munkanélküliségi ráta
	Fő		%
Határvidék	6753	230	3,4
Felső-Szigetköz	29095	939	3,2
Belső-Szigetköz	4861	103	2,1
Alsó-Szigetköz	9031	336	3,7
<i>Szigetköz</i>	<i>49740</i>	<i>1608</i>	<i>3,2</i>
<i>Megye</i>	<i>301989</i>	<i>9797</i>	<i>3,2</i>
<i>Ország</i>	<i>6957129</i>	<i>416210</i>	<i>6,0</i>

Forrás: KSH adatok alapján saját számítás.

2.12. ábra: Munkanélküliségi ráta a Szigetköz településeiben 2001-ben

Forrás: KSH alapján saját szerkesztés.

Mint látható, a viszonylag magas foglalkoztatási szint mellett magasabbak a munkanélküliség mutatói az Alsó-Szigetközben és a Határvidéken egyaránt, miközben a háttértele-

püléseken a munkanélküliség alacsonynak mondható. Ez azt bizonyítja, hogy a leépült mezőgazdasági foglalkoztatásból felszabaduló munkaerő talált magának munkát vagy a helyi beruházásoknál, vagy a közeli városokban (2.12. ábra).

2.1.2.4. Az gazdasági ágazatok foglalkoztatási szerepe, jelentősebb képviselők

A Szigetköz településeinek gazdasági ágazati jellemzőit a három fő ágazatra (mezőgazdaság, ipar és szolgáltatások) vizsgáltuk meg. Erre a csoportosításra van lehetőség a rendelkezésre álló adatok alapján, ha összehasonlítható és teljes körű vizsgálatot kívánunk folytatni. Így a településen alkalmazásban állók foglalkozási ágazati hovatartozását ismerjük meg.

Általánosságban elmondható, hogy a megyei és országos adatokkal összehasonlítva a mezőgazdaság és az ipar felülreprezentált a Szigetközben. Ez az általánosítás azonban jelentős különbségeket takar a tréségen belül. A Szigetköz részeit vizsgálva világosan elkülöníthetünk mezőgazdaságra (Belső-Szigetköz), tipikusan szolgáltatásra (Határvidék), iparra és szolgáltatásra (Felső-Szigetköz), valamint mezőgazdaságra és iparra (Alsó-Szigetköz) épülő területeket (2.8. táblázat).

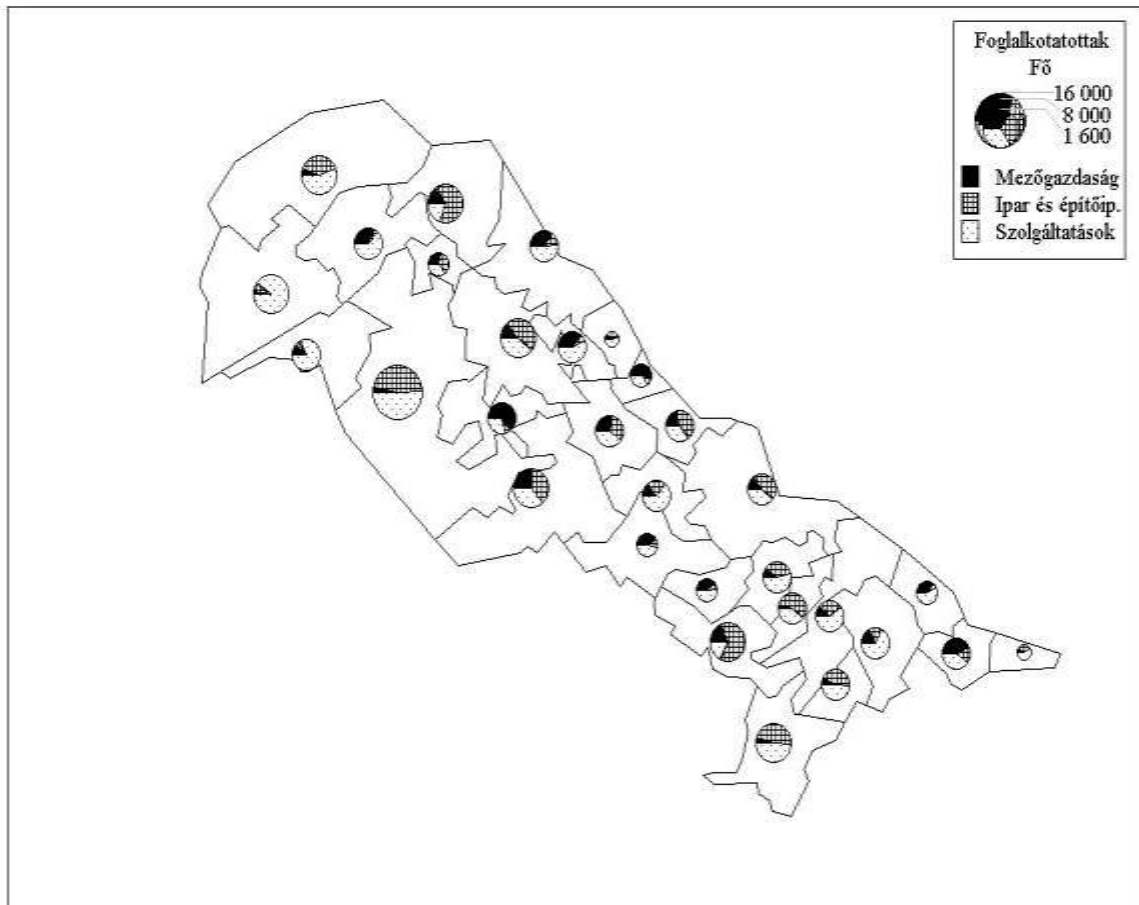
2.8. táblázat: A foglalkoztatottak fő ágazati megoszlása a Szigetköz területein 2001-ben

Térség	Helyben	Ebből			Arány		
	foglalkoz-	Mezőgaz-	Ipár és	Szolgál-	Mezőgaz-	Ipár és	Szolgál-
	tatottak	daság	építőipar	tatások	daság	építőipar	tatások
	Fő				%		
Határvidék	3298	227	587	2484	6,9	17,8	75,3
Felső-Szigetköz	18117	1199	8256	8662	6,6	45,6	47,8
Belső-Szigetköz	1461	340	463	658	23,3	31,7	45,0
Alsó-Szigetköz	2799	379	1159	1261	13,5	41,4	45,1
<i>Szigetköz</i>	<i>25675</i>	<i>2145</i>	<i>10465</i>	<i>13065</i>	<i>8,4</i>	<i>40,8</i>	<i>50,9</i>
<i>Megye</i>	<i>174891</i>	<i>9926</i>	<i>68728</i>	<i>96237</i>	<i>5,7</i>	<i>39,3</i>	<i>55,0</i>
<i>Ország</i>	<i>3690269</i>	<i>203106</i>	<i>1212615</i>	<i>2274548</i>	<i>5,5</i>	<i>32,9</i>	<i>61,6</i>

Forrás: KSH adatok alapján saját számítás.

Az egyes települések ágazati foglalkoztatási szerkezete még világosabban rajzolja ki a különböző ágazatokkal jellemezhető területeket, a településenkénti bontást kartogrammon ábrázoltuk, a részletes adatok is bemutatásra kerülnek (2.13. ábra).

2.13. ábra: A fő ágazatok foglalkoztatási aránya a Szigetköz településein 2001-ben

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés.

2.1.2.4. Az egyes ágazatok jellemzése, fő foglalkoztatók

2.1.2.4.1. Mezőgazdaság és élelmiszeripar

A térség mezőgazdasága hagyományosan magas színvonalú, a zöldségtermesztés, a szarvasmarha tartás nagy hagyományokkal rendelkezik. A termőhelyi adottságok mellett jelentős szerepe van annak, hogy az északnyugat-dunántúli térség a hazai mezőgazdasági innováció „kaputérsége” volt már a 19. századtól, ahol a nagybirtokokon először valósultak meg modern technológiák. A mezőgazdaság gépellátását szolgálta a Mosonmagyaróváron 1856-ban alapított Kühne Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Gépgyár. A termelés mellett a térségben jelen van az agrár felsőoktatás és képzés. A Nyugat-Magyarországi Egyetem Mezőgazdaságtudományi Karának jogelődjét 1818-ban alapították. A képzés mellett több kutatóintézet is működött Mosonmagyaróváron, illetve a közeli területeken (pl. talajkutatás), továbbá színesítette a képet az egyetem jogelődjéhez tartozó tangazdaság is. Ezek nagy részét mára megszüntették, mára csak a Tejgazdasági Kísérleti Intézet ma-

radt. Így tehát a hagyományok mellett egy széles vertikumú modernizációs bázis állt és áll a mezőgazdaság rendelkezésére a térségben.

A termőterület művelési ágankénti megoszlása nem tér el jelentősen az országos átlagtól. A terület nagy részét 66–75%-át szántóföldi művelésben hasznosítják. Pozitív irányú eltérés a Szigetköz bizonyos területein mutatkozik a rét vagy a konyhakert művelési ágakban (2.9. táblázat).

2.9. táblázat: A termőterület megoszlása a művelési ágak között a Szigetközben, 2000-ben

Terület	Szántó	Konyhakert	Üvegház	Szőlő	Gyümölcsös
	hektár				
Határvidék	75,126	0,174	0,002	0,014	0,911
Felső-Szigetköz	79,774	0,241	0,004	0,015	0,083
Belső-Szigetköz	66,581	0,557	0,025	0,018	0,066
Alsó-Szigetköz	75,108	0,915	0,028	0,024	0,107
Szigetköz	76,083	0,404	0,011	0,017	0,207
Megye	66,158	0,514	0,009	0,687	0,494
Ország	59,713	0,641	0,041	1,053	1,148

Terület	Rét	Legelő	Erdő	Nádas	Halastó	Termőterület összesen
	hektár					
Határvidék	0,038	1,521	22,198	0,016	0,000	7863,69
Felső-Szigetköz	2,343	0,379	17,129	0,032	0,000	27460,5
Belső-Szigetköz	5,121	2,628	24,637	0,367	0,000	8878,06
Alsó-Szigetköz	3,453	0,281	19,930	0,117	0,036	9622,15
Szigetköz	2,659	0,900	19,613	0,100	0,006	53824,4
Megye	4,603	1,652	24,129	1,735	0,020	299344,9
Ország	2,977	6,358	27,301	0,378	0,390	6469037

Forrás: KSH Földhasználat Magyarországon a 2000. évben

A mezőgazdaság jelenlegi helyzetét mutatja, hogy foglalkoztatási szerepe jelentős, különösen a térség nyugati felében. A vizsgált terület legnagyobb foglalkoztatója is mezőgazdasági üzem, a Lajta–Hanság Rt. Az ágazat azonban jelentős mértékben átalakul, megszűnnek a korábban létező termelőszövetkezetek, s akisebb gazdaságok lépnek a helyükre. Ma már a kis egyéni gazdaságok uralják az ágazatot (2.10. táblázat).

2.10. táblázat: A gazdaság száma a Szigetköz területén 2000-ben

Terület	Gazdaságok száma	Ebből egyéni gazdaságok száma	A gazdaság méretét el nem érők termőterülete
	db		hektár
Határvidék	624	614	31,37
Felső-Szigetköz	2103	2065	91,5
Belső-Szigetköz	1053	1040	69,26
Alsó-Szigetköz	1557	1549	138,87
<i>Szigetköz</i>	<i>5337</i>	<i>5268</i>	<i>331</i>
<i>Megye</i>	<i>35475</i>	<i>35083</i>	<i>1903,21</i>
<i>Ország</i>	<i>966916</i>	<i>958534</i>	<i>31412,97</i>

Forrás: KSH Földhasználat Magyarországon a 2000. évben

Az egykori termelészövetkezetek nagy része mára átalakult, vagy napjainkban van átalakulóban részvénytársasággá vagy kft-vé. Alapvető funkciójuk is gyakran megváltozott. Míg korábban a termelésen volt a hangsúly, ma már egyre több szolgáltató szövetkezet alakul, amely tagjaik vagy szövetkezeten kívüli magángazdálkodók felé végeznek bizonyos szolgáltatásokat géppel, illetve szervezik a kereskedelmet. Ezek az átalakulások ugyanakkor jelentős létszámleépítésekkel jártak. Ma már legtöbbjük 10–30 alkalmazottal dolgozik (2.11. táblázat). Olyan, korábban nagy hírű szövetkezetek is kis mérettel működnek, mint a „Szigetköz”. Ma már több mint száz mezőgazdasággal foglalkozó céget tartanak nyilván a Szigetköz területén. Ezek a hagyományos mezőgazdasági termelés, illetve állattenyésztés és szolgáltatások mellett számos tevékenységgel foglalkoznak: gombatermesztéssel, gyepetglák előállításával, vetőmagtermesztéssel stb.

A növénytermesztés és állattenyésztés mellett jelen van az erdőgazdálkodás is a térségben, s az egyik hagyományos tevékenységet jelenti. Az ártéri területek elsősorban erdőként vagy kaszálóként, legelőként voltak hasznosíthatók. 2003-ban tíz erdőgazdálkodással foglalkozó társaság van a Szigetköz területén, de ezek nagy része erdőbirtokossági társulás. Az erdőgazdaságok számára fontos kérdés a térségben a nemzeti park alakításának terve. Az átalakulás kapcsán a fafajták lecserélése jelentős megterhelést róna a gazdaságokra, ráadásul az ágazat jellegéből adódóan lassan is térülne meg. A konfliktushelyzetet az okozza, hogy az erdők jelentős része tájidegen nyárfából álló telepített erdő, ami gyorsan növekvő, viszonylag hamar hasznot hozó fajta. A természetvédelem célja, hogy a természetes társulások álljanak vissza a területen, ami az őshonos fafajtákból erdők arányának növelésével jár együtt. Ez azonban a magántulajdonú erdőkben komoly jövedelmezőségi problémákat vethet fel.

A halászati ágazatot egy halászati termelészövetkezet képviseli Kisbajacson. A halastó és horgászató viszont egyre fontosabb turisztikai attrakcióvá válik, s fontos bevételt jelent az ágazat számára.

2.11. táblázat: A Szigetköz területén működő fontosabb mezőgazdasági társaságok 2003-ban

Név	Székhely település	Árbevétel* kategória	Létszám** kategória
LAJTA-HANSÁG RT /L-H RT/	Mosonmagyaróvár	8	91
SAMPINYON KOMPOSZTKÉSZÍTŐ KFT	Máriakálnok	7	61
KIMLEI RÁKOCZI MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐ ÉS SZOLGÁLTATÓ SZÖVETKEZET	Kimle	3	50
"DUNA MEZŐGAZDASÁGI" TERMELŐ ÉS SZOLGÁLTATÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG	Mosonmagyaróvár	3	50
DUNAKILITI AGRÁR MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐ ÉS KERESKEDŐ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG	Dunakiliti	6	50
BÉKE TERMELŐ, KERESKEDŐ ÉS SZOLGÁLTATÓ SZÖVETKEZET	Darnózseli	4	50
HALÁSZI 'ZÖLDMEZŐ' TERMELŐ, SZOLGÁLTATÓ ÉS KERESKEDŐ SZÖVETKEZET	Halászi	3	50
KUNSZIGETI 'ZÖLD MEZŐ' MGTSZ	Kunsziget	4	50
SZIGETKÖZ TERMELŐ, KERESKEDŐ ÉS SZOLGÁLTATÓ SZÖVETKEZET	Ásványráró	3	40
BEZENYEI MEZŐGAZDASÁGI SZÖVETKEZET	Bezenye	3	40
ROZSA FERENC TERMELŐ, SZOLGÁLTATÓ ÉS KERESKEDELMI SZÖVETKEZET	Hédervár	3	40
LAJTAMAG MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐ, SZOLGÁLTATÓ ÉS KERESKEDELMI KORLÁTOLT FELELŐSSÉGŰ TÁRSASÁG	Mosonmagyaróvár	5	40
RAJKAI MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐ ÉS SZOLGÁLTATÓ SZÖVETKEZET	Rajka	3	40
SZUCHONY GOMBATERMESZTŐ BT.	Dunasziget	3	40
PÜSKI 'BUZAKALÁSZ' MEZŐGAZDASÁGI SZÖVETKEZET	Püski	3	40
DUNASZENTPÁLI MEZŐGAZDASÁGI SZÖVETKEZET	Dunaszentpál	3	40
SZIGETKÖZI MEZŐGAZDASÁGI SZÖVETKEZET, DUNASZEG	Dunaszeg	3	30
LEVÉLI MEZŐGAZDASÁGI KERESKEDŐ ÉS SZOLGÁLTATÓ SZÖVETKEZET	Levél	3	30
NYUGATI KAPU TERMELŐ, KERESKEDŐ ÉS SZOLGÁLTATÓ SZÖVETKEZET	Levél	3	30
AGRO-PRODUKT-HANDEL MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐ ÉS KERESKEDELMI, KÖRNYEZETVÉDELMI, KÖZTISZTASÁGI, SZOLGÁLTATÓ KFT	Abda	3	22
AGRO DANUBIA MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐ KERESKEDŐ ÉS SZOLGÁLTATÓ KFT	Mosonmagyaróvár	3	22
AGRO-TRIO SZOLGÁLTATÓ, TERMELŐ ÉS KERESKEDŐ KFT	Mosonmagyaróvár	3	22

Forrás: KSH Cég-Kód-Tár 2003 első negyedév.

**Létszám kategóriák		*Árbevétel kategóriák	
00:	Ismeretlen	0:	Ismeretlen
10:	0 fő	1:	0 - 20 millió Ft.
11:	1 fő	2:	21 - 50 millió Ft.
12:	2 fő	3:	51 - 300 millió Ft.
15:	3 - 4 fő	4:	301 - 500 millió Ft.
22:	5 - 9 fő	5:	501 - 700 millió Ft.
30:	10 - 19 fő	6:	701 - 1000 millió Ft.
40:	20 - 49 fő	7:	1001 - 2500 millió Ft.
50:	50 - 99 fő	8:	2501 - 4000 millió Ft.
61:	100 - 149 fő	9:	4001 millió felett
62:	150 - 199 fő		
70:	200 - 249 fő		
81:	250 - 299 fő		
82:	300 - 499 fő		
91:	500 - 999 fő		
93:	1000 - 1999 fő		
94:	2000 - 4999 fő		
95:	5000 főtől		

A térség termékeinek egy része a helyben kerül feldolgozásra, elsősorban Mosonmagyaróváron, ahol a tejfeldolgozó üzem az egész Szigetköz területéről vásárolja fel a tejet, s helyi alapanyagra épít a dunakiliti konzervgyár is (2.12. táblázat).

2.12. táblázat: A Szigetköz területén működő fontosabb élelmiszeripari társaságok 2003-ban

Név	Székhely település	Árbevétel kategória	Létszám kategória
KAISERFOOD ÉLELMISZERIPARI KFT	Abda	9	70
ÓVÁRTEJ KERESKEDELMI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG	Mosonmagyaróvár	8	62
DUNAKILITI KONZERVÜZEM KFT	Dunakiliti	8	50
PROTEUS-GOLD TERMELŐ ÉS KERESKEDELMI KORLÁTOLT FELELŐSÉGŰ TÁRSASÁG	Lipót	3	50
MOSONI KENYÉR SÜTŐIPARI RT	Mosonmagyaróvár	4	50

Forrás: KSH Cég-Kód-Tár 2003 első negyedév.

2.1.2.4.2. Ipar

Az ipar napjainkban jelenlévő, vezető ágazatai, illetve a jelenlegi ágazati szerkezet már egy jelentős átalakulás eredménye, voltaképpen elmondható, hogy egy fejlődő ipari szektor alakult ki, amely több lábbon áll. Leépültek bizonyos ágazatok (timföldgyártás), ugyanakkor életképes hagyományos ágazatok maradtak meg (pl. faipar, mezőgazdasági gépgyártás, textilipar), amelyeknek további fejlődése várható. A térség számos új, zöldmezős beruházással is dicsekedhet, főleg az autógyártáshoz kapcsolódó területeken. A térség vonzó a befektetők számára: az európai átlaghoz képest alacsony bérek, ipari, sőt autóiipari szaktudás és munkakultúra, jó közlekedéscsoporthelyi helyzet csábítja a megtelepülő cégeket. A térség települései között alakult ki verseny a megtelepedők fogadásában. Több, kisebb település a két város körül (Máriakálnok, Kunsziget, Györladamér) adókedvezményekkel, s olcsó telekkel várja a befektetőket. Ez a stratégia eredményes volt: egyre több cég választja letelepedése helyéül az említett falvakat.

Az ipar tekintetében Mosonmagyaróvár az egyértelműen központi település a Szigetközben. A városi cégek mellett számos nagyobb foglalkoztató található a vidéki településeken is. Jellemző, hogy a Györhöz közelebbi településeken olyan tevékenységeket találunk, amely a megyeszékhely fejlett autógyártásához kapcsolható (még ha nem is oda szállít be a cég, azonban a kedvező földrajzi helyzet, az autóiipari szaktudás fontos energiát szolgáltat e cégek számára.

Az iparon belül jelentős és hagyományos a faipar a térségben – igaz a faipari vállalatok nem tartoznak a legnagyobb cégek közé. A huszonkilenc faipari cég a nyugati területen csoportosul. Számukra komoly lehetőséget jelent a faipari klaszterhez való csatlakozás, hiszen a megyében jelentős faipari központ (Sopron) található.

A textilipari és ruhaipar ágazat mindig is jelentős foglalkoztató volt elsősorban Mosonmagyaróvár iparában, de több kistélepülésen is találunk ilyen cégeket. Érdekes módon ez az az ágazat, amely Mosonmagyaróvár térségében már külföldi munkaerőt vonz a szomszédos szlovákiai Csallóközből. Nem is annyira az alacsony bérek miatt, mint inkább a

megfelelő képesítésű, és a monoton, de nagy figyelmet, precizitást és kezűgyességet igénylő munkát elviselő munkaerő hiánya miatt.

A gépipar egyik legpatinásabb képviselője a Kühne Mezőgazdasági Gépgyár az 1856-ban alapított, majd a szocializmus évei alatt állami tulajdonba került üzemet 1993-ban privatizálták, így ma német tulajdonban van.

2.13. táblázat: A legjelentősebb ipari vállalatok a Szigetközben 2003-ban

Név	Székhely település	Alágazat	Létszám kategória
VERITAS DUNAKILITI CSATLAKOZÁSTECHNIKAI KFT	Dunakiliti	Közúti jármű	91
LEMATEX TEXTILIPARI ÉS KERESKEDELMI KFT	Mosonmagyaróvár	Ruhaipar	82
MOTIM KÁDKŐ GYÁRTÓ ÉS ÉRTÉKESÍTŐ KFT.	Mosonmagyaróvár	Egyéb, nemfém ásványi termék gyártása	82
MAGYAROVÁRI TIMFÖLD ÉS MŰKORUND RT /MOTIM RT/	Mosonmagyaróvár	Egyéb, nemfém ásványi termék gyártása	82
MOSONMAGYAROVÁRI FÉMSZERELVÉNY RT /MOFÉM RT/	Mosonmagyaróvár	Gépgyártás	82
KÜHNE MEZŐGAZDASÁGI GÉPGYÁR RT	Mosonmagyaróvár	Gépgyártás	82
WAHL HUNGÁRIA FINOMMECHANIKAI KORLÁTOLT FELELŐSÉGŰ TÁRSASÁG	Mosonmagyaróvár	Gépgyártás	82
CALIDA MAGYARORSZÁG KÖTŐIPARI KFT	Rajka	Ruhaipar	81
NOLATO - PROTEC KFT	Mosonmagyaróvár	Gumi- és műanyag	81
ARLINGTON MAGYARORSZÁGI KFT	Mosonmagyaróvár	Textilgyártás	70
GW FASHION TEXTIL KFT	Mosonmagyaróvár	Ruhaipar	70
FEDERAL MOGUL SEALING SYSTEMS HUNGÁRIA IPARI ÉS KERESKEDELMI BETÉTI TÁRSASÁG	Kunsziget	Gumi- és műanyag	70
MOTIM MŰKORUND GYÁRTÓ ÉS ÉRTÉKESÍTŐ KFT.	Mosonmagyaróvár	Egyéb, nemfém ásványi termék gyártása	70
VOGEL + NOOT HŐTECHNIKA KFT	Mosonmagyaróvár	Fémfeldolgozás	70
NAGY-UNIMODE RUHÁZATI KFT	Mosonmagyaróvár	Ruhaipar	62
HALÁSZI KÖTÖTTÁRUGYÁR KFT	Halászi	Ruhaipar	62
VOLTZ HUNGÁRIA MŰANYAGFELDOLGOZÓ BETÉTI TÁRSASÁG	Győrladamér	Gumi- és műanyag	62
VOGEL & NOOT TECHNOLOGIAI KFT	Mosonmagyaróvár	Fémfeldolgozás	62
VOGEL + NOOT MEZŐGÉPGYÁR KFT	Mosonmagyaróvár	Gépgyártás	62
FYFY KÖTÖTTÁRUGYÁRTÓ ÉS KERESKEDELMI KORLÁTOLT FELELŐSÉGŰ TÁRSASÁG	Mosonmagyaróvár	Ruhaipar	61
DP DESIGN MŰANYAG- ÉS PAPIRCIKKEKET GYÁRTÓ ÉS FORGALMAZÓ KORLÁTOLT FELELŐSÉGŰ TÁRSASÁG	Kimle	Gumi- és műanyag	61
MOTECH IPARI SZOLGÁLTATÓ KFT	Mosonmagyaróvár	Fémfeldolgozás	61
SICK FEJLESZTŐ TERMELŐ ÉS KERESKEDELMI KFT	Kunsziget	Híradástechnikai termék gyártása	61
FLIEGL ABDA GÉPGYÁRTÓ KFT	Abda	Közúti jármű	61
LAJTA HAAS MŰANYAGFELDOLGOZÓ KFT	Mosonmagyaróvár	Máshova nem sorolt egyéb feldolgozóipari termékgyártás	61
ÓVÁR ÉPÍTŐIPARI KFT	Mosonmagyaróvár	Építőipar	61

Forrás: KSH Cég-Kód-Tár 2003 első negyedév.

Az autóiparhoz kapcsolódnak a legjelentősebb beruházások a térségben. 1997 alakult az egyik legjelentősebb üzem, a Voltz Hungária Bt., amely német tulajdonban van, műanyag alkatrészeket készít gépkocsikhoz, profiljuk autóipari alkatrészek előállítására, műanyag fröccsöntés és kis szeletben az elektronikai iparnak is dolgoznak, több ezer apró alkatrész gyártanak, 171 alkalmazottal. Beszállítói feladatot látnak el, de nem a közeli, győri gyárak számára. Külföldi telephelyeknek szállítanak, szinte valamennyi nagy autóipari cég számára (Volvo, SAAB, Audi, Opel, BMW, Volkswagen).

Hasonlóan műanyag alkatrészek gyártásával foglalkozik a Federal Mogul Sealing Systems Hungária Ipari és Kereskedelmi Bt., valamint a dunakiliti Veritas Dunakiliti Csatlakozástechnikai Kft.

Az ipar további fejlődésének jelentős lendületet adtak ezek a beruházások, hiszen szállítói hálózatuknak mintegy fele magyar cég. Problémát jelent azonban ma már a munkaerő-ellátás. Hiány van már vasas szakmával, faipari technikus végzettséggel, varrónői szakmával és gyakorlattal, valamint műszaki rendelkező munkavállalókból. Fel kell készülni arra, hogy az uniós csatlakozás után a munkavállalók mainál nagyobb hányada fog a külföldi munkavállalás mellett dönteni. A vonzó osztrák munkaerő piac mellett a szomszédos fővárosi térség (Pozsony) vonzó ereje is várható, hiszen nyilván jelentős fejlődés előtt áll.

Ipari szempontból a térségben Mosonmagyaróvár Kumsziget, Győrladamér és Dunakiliti tekinthető központnak. Jelentős üzeim révén a Szigetköz nagy részére gyakorolnak munkaerő-vonzó hatást, s gazdasági központ szerepük lényegesen meghaladja a településméretből következtethető szintet.

2.1.2.4.3. A szolgáltatások

A szolgáltatások közül kiemelendő a turizmus, mint térségspecifikus ágazat. A turisztikai ágazatok közül elsődleges szerepe van az ún. „zöld” vagy „szelíd” turisztikai formáknak, vagyis a kerékpáros turizmusnak, a lovaglásnak, a természet megfigyelő turizmusnak, vízi turizmusnak. A természeti adottságok mindezeknek messzemenően kedveznek.

Kiemelendő a térség termálvíz vagyona, amire jelentős fejlesztések épülnek Lipóton, Máriakálnokon, de hasonlóan kedvelt fürdőhely Mosonmagyaróvár is.

A problémát az infrastruktúra kiépítetlensége okozza. A kerékpáros turizmus számára rendelkezésre áll ugyan kerékpárút, s az árvízvédelmi töltések is járhatók kerékpárral, de hiányoznak a táborhelyek, kikötőhelyek a vízen érkezők számára, a kishajós közlekedés feltételei is korlátozottak, hiszen évtizedek óta nem kotorták a Mosoni-Duna medrét.

A szálláshelyek számát (2.14. táblázat), illetve férőhelyeit tekintve a KSH kimutatása szerint 1996-ban 1937 férőhely volt a térségben, 2001-ben viszont kevesebb, 1779.

2.14. táblázat: A szigetközi kereskedelmi szállások főbb adatai 1996 és 2001-ben

Település	Férőhely 1996	Férőhely 2001	Vendégek száma 1996	Vendégek száma 2001	Vendégj- szakák szá- ma 1996	Vendégj- szakák szá- ma 2001
	db		fő		db	
Abda	105	44	5553	1003	6113	1210
Ásványráró		38		279		821
Dunakiliti	114	171	1071	2219	4596	5920
Dunaremete		15		102		500
Dunaszentpál		9		204		445
Dunasziget		6		88		234
Hédervár		8		221		493
Hegyeshalom		89		9067		9530
Kimle	155	30	1128	192	4247	361
Levél	131	182	7426	3923	8952	4849
Lipót	186	170	2640	2009	4931	4790
Mecsér		38		274		1318
Mosonmagyaróvár	1174	979	41302	48130	81301	100885
Rajka	72		2844		4024	
<i>Összesen</i>	<i>1937</i>	<i>1779</i>	<i>61964</i>	<i>67711</i>	<i>114164</i>	<i>131356</i>

Forrás: KSH adatokból saját számítások.

Mint a 2.14. táblázatunkból látható, a vendégek és a férőhelyek számát tekintve sem következett be áttörés, még csak jelentős növekedés sem. Ebben nyilván közrejátszhat a viszonylag rossz szálláshely struktúra: meglehetősen kevés a kemping, mai a kerékpáros és evezős turizmus bázisa lehetne.

Hosszabb időtávon elemezve az adatokat bemutatjuk 1991-től az átlagos tartózkodás hosszát és a férőhelyek kihasználtságát. Látható, hogy a különböző mutatók rendkívül változékonyak, évről-évre gyorsan alakulnak át. A határ menti településeken jellemző volt a kilencvenes évek elején a magasabb kihasználtság, de az elsősorban a határon átnyúló fekete kereskedelem és illegális munkavállalás miatt következett be, s nem a turisztikai vonzerő bizonyítéka (2.15. és 2.16. táblázat).

2.15. táblázat: Átlagos tartózkodási idő a kereskedelmi szálláshelyek vendégeinek körében a Szigetközben 1991–2001

Település	1991	1993	1995	1997	1999	2001
	nap					
Dunaremete	0,0	0,0	1,5	1,8	7,2	4,9
Mosonmagyaróvár	1,7	1,5	2,0	1,5	1,6	2,1
Vének	0,0	0,0	0,0	0,0	2,7	0,0
Dunasziget	11,9	1,6	1,8	2,1	2,4	2,7
Abda	1,4	1,3	1,1	1,2	1,0	1,2
Hédervár	0,0	0,0	0,0	0,0	1,7	2,2
Kimle	0,0	0,0	2,5	1,7	0,0	1,9
Dunaszentpál	0,0	0,0	0,0	1,8	1,8	2,2
Lipót	2,5	1,5	1,9	2,1	2,2	2,4
Hegyeshalom	1,5	1,2	1,4	1,2	1,1	1,1
Levél	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2
Rajka	1,3	1,4	1,5	1,1	0,0	0,0
Ásványráró	0,0	1,4	1,6	2,5	2,6	2,9
Mecsér	0,0	1,1	1,3	2,0	2,6	4,8
Dunakiliti	1,8	5,9	4,1	5,8	2,8	2,7
Feketeerdő	0,0	1,7	1,7	1,8	0,0	0,0
<i>Összesen</i>	<i>1,5</i>	<i>1,4</i>	<i>1,8</i>	<i>1,5</i>	<i>1,5</i>	<i>1,9</i>

2.16. táblázat: A férőhely kihasználtság Szigetköz településeinek kereskedelmi szálláshelyein 1991–2001

Település	1991	1993	1995	1997	1999	2001
	%					
Dunaremete	0,0	0,0	12,4	14,2	7,5	9,1
Mosonmagyaróvár	18,6	12,0	20,8	20,7	24,2	28,2
Vének	0,0	0,0	0,0	0,0	10,8	0,0
Dunasziget	2,1	9,1	11,0	7,4	10,0	10,7
Abda	4,7	21,8	22,4	7,8	29,0	7,5
Hédervár	0,0	0,0	0,0	0,0	18,1	16,9
Kimle	0,0	0,0	5,0	1,8	0,0	3,3
Dunaszentpál	0,0	0,0	0,0	15,6	9,2	13,5
Lipót	19,9	12,8	7,2	6,9	6,1	7,7
Hegyeshalom	32,9	25,2	19,2	18,7	21,4	29,3
Levél	39,8	30,7	18,7	14,4	7,8	7,3
Rajka	20,9	32,5	17,5	0,0	0,0	0,0
Ásványráró	0,0	10,3	8,2	8,1	6,9	5,9
Mecsér	0,0	37,4	28,1	27,4	9,1	9,5
Dunakiliti	4,3	22,9	20,1	14,2	8,7	9,5
Feketeerdő	0,0	11,5	8,2	7,2	0,0	0,0
<i>Összesen</i>	<i>19,1</i>	<i>16,1</i>	<i>18,0</i>	<i>16,2</i>	<i>17,5</i>	<i>20,2</i>

Forrás: KSH Tstar alapján saját számítások.

A vendégek száma nem növekszik egyenletesen, mivel olyan kevés az egyes településeken a turistákat befogadó szálláshelyek száma, egy-egy felszámolása esetén jelentős ingadozások mutathatók ki. Pl: Kimle esetében 3613 a vendégek száma 1990-ben, míg a tíz éves periódus alatt volt két olyan év, amikor ez lecsökkent nullára. Gyakorlatilag töretlen növekedés Lipót esetén figyelhető meg, ami a falu termálfürdőjével magyarázható. Minden más esetben szélsőséges ingadozás a jellemző, mely a helyi gazdaság instabilitását vonja maga után.

Sajnos a térség valamennyi településében a turizmusra a rövid tartózkodási idő a jellemző. Átlagosan nem egészen két éjszakát tartózkodnak a vendégek Szigetközben.

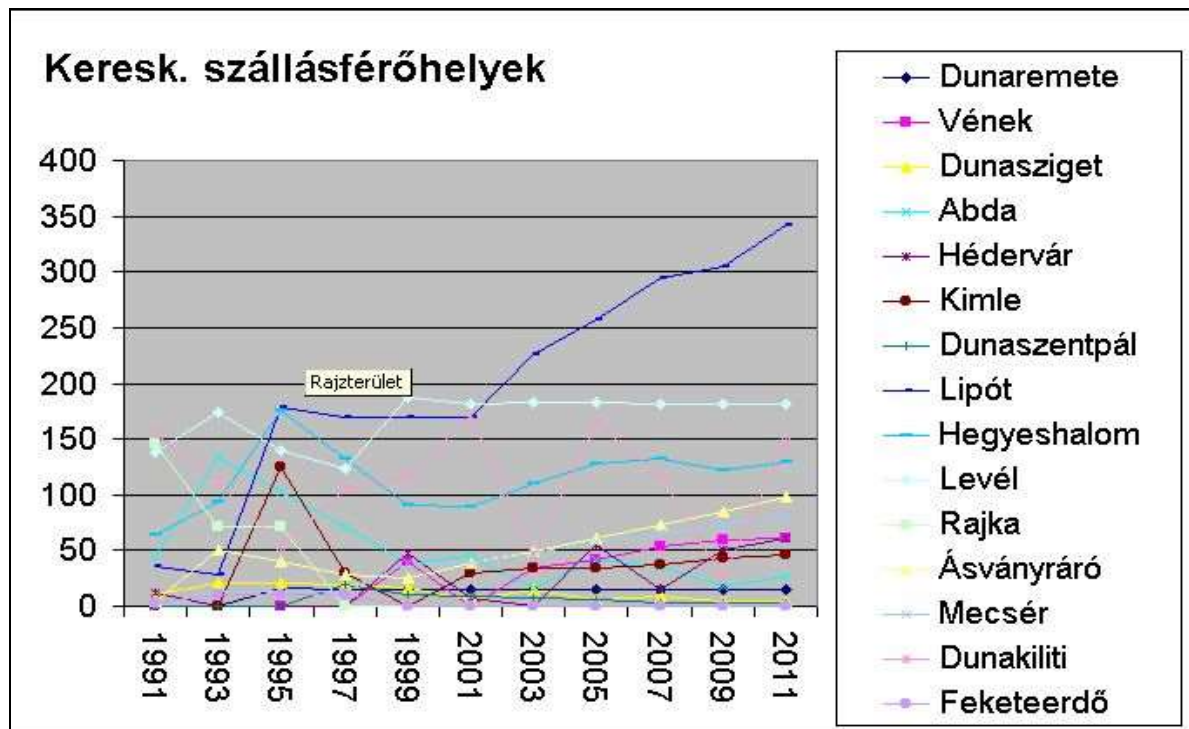
2.1.2.5. Turizmusra vonatkozó előrejelzések

A térségben az igazi turisztikai vonzerőt a természeti környezet biztosítja. A már most védelem alatt álló területek elsősorban az Öreg-Duna ágrendszerét, és a Mosoni-Dunát övezik. A térség többi részében, a két folyó közötti belső területeken elsősorban szántókat találunk, amelyeken legnagyobb területet a gabona és takarmánynövények foglalnak el. A térségben éppen ezért a vízi turizmus egyre nagyobb szerephez jut, bár infrastruktúrája, fogadó helyei kiépítetlenek. Évről évre növekszik a kerékpáros turisták száma, különösen a kerékpárút kiépítése óta. Sajnos a térség turizmusa szezonális, az év három nyári hónapjához köthető, az alacsony infrastruktúrája miatt, a kicsi szálláshely kapacitás miatt esetleges. A Kimlén bezárt panzió, vagy Héderváron többször gazdát cserélt kastélyszálló miatt erős ingadozás jellemezte a szállásférőhely kapacitást egész Szigetköz területére vonatkozóan. Vannak települések, melyek a statisztika szerint nem rendelkeznek szállásférőhellyel, mert azt a néhány falusi vendéglátóhelyet nem jegyzik.

A későbbiekben, ha a gazdaság egészében nagyobb szerepet szánunk a turizmus szektorának – ahogyan ez több fórumon a helyi döntéshozók megfogalmazzák – akkor ez sokkal komolyabb tervezést és marketing munkát igényel. Mosonmagyaróvár és Lipót termálfürdője már ma is a szezonális jelleg kiterjesztéséhez hozzájárul, de Máriakálnokon megépülő Mária-fürdő turisztikai robbanást okozhat, amennyiben az ide látogató és a komplexumban elszállásolt vendégek számára helyes marketing munkával fel tudjuk kelteni az érdeklődését az egyedülálló természeti attrakciók megtekintése iránt. Ez alapul szolgálhat a sokat emlegetett ökoturizmus megteremtésére.

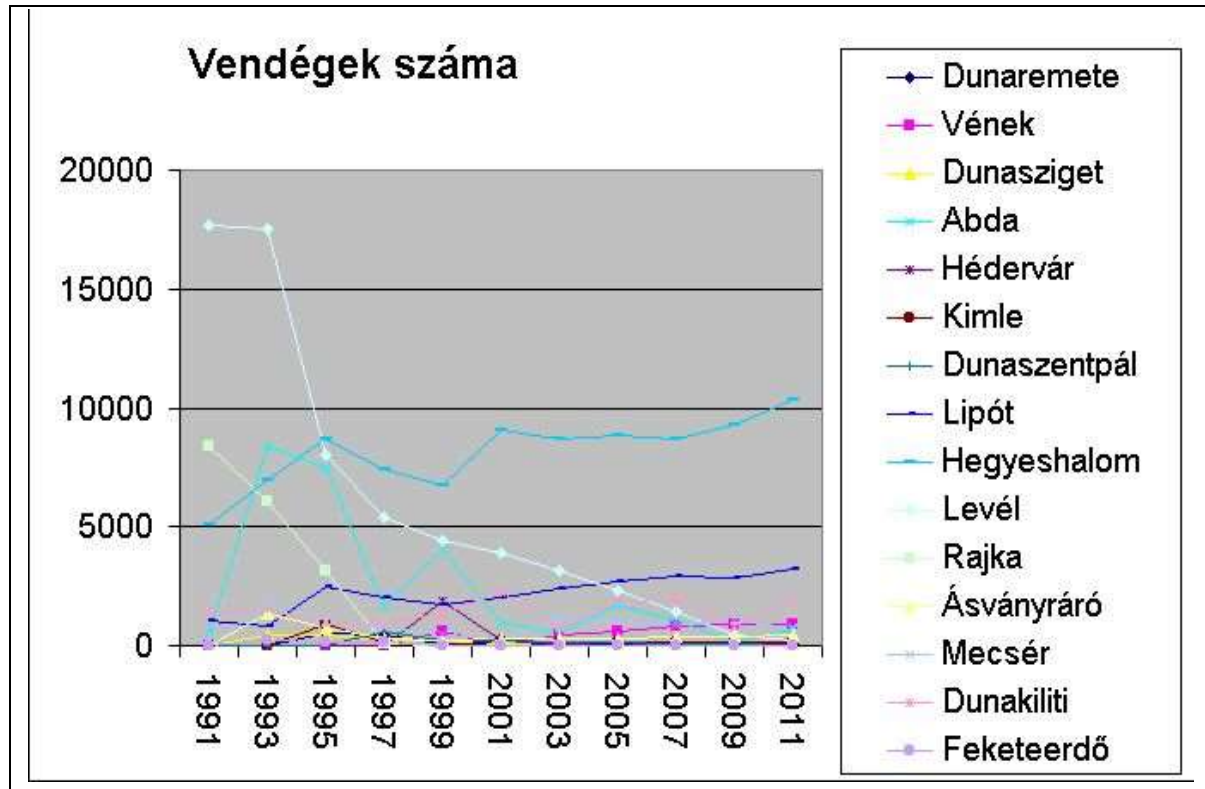
Az rendelkezésre álló statisztikai adatokból a demográfiai fejezetben már bemutatott csúszó trend számolással próbáltuk a „turisztikai robbanás” nélküli növekedést prognosztizálni. Három mutatót vizsgáltunk meg, a turisták számát, a vendégéjszakák számát és a szállásférőhely kapacitást (2.14., 2.15, 2.16. ábra). A számítás során kihagytuk Mosonmagyaróvárt, mert súlya miatt a többi település mutatói nem érvényesültek.

2.14. ábra: Kereskedelmi szállásférőhelyek előrebecslése 2011-re

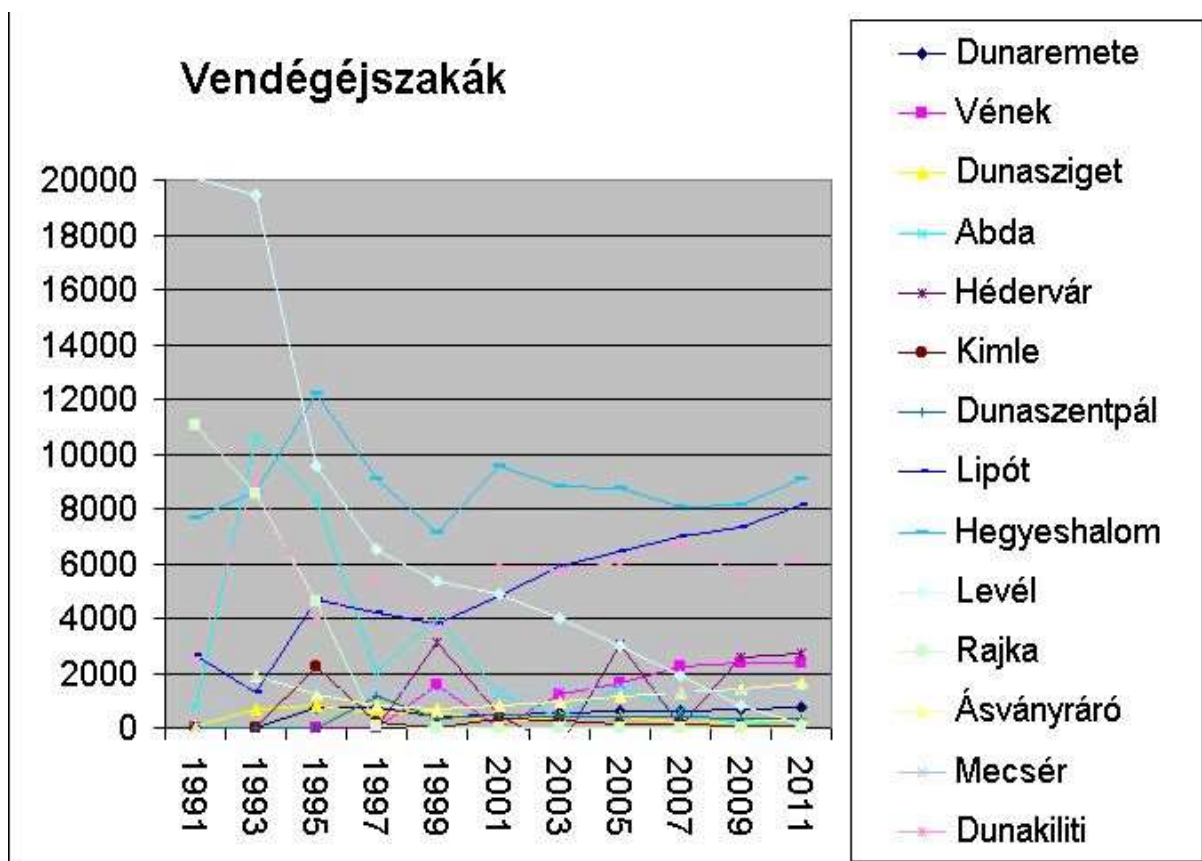
Forrás: KSH adatbázis – saját számítás

2.15. ábra: A vendégek számának előrebecslése Szigetköz településeiben

Forrás: KSH adatbázis – saját számítás

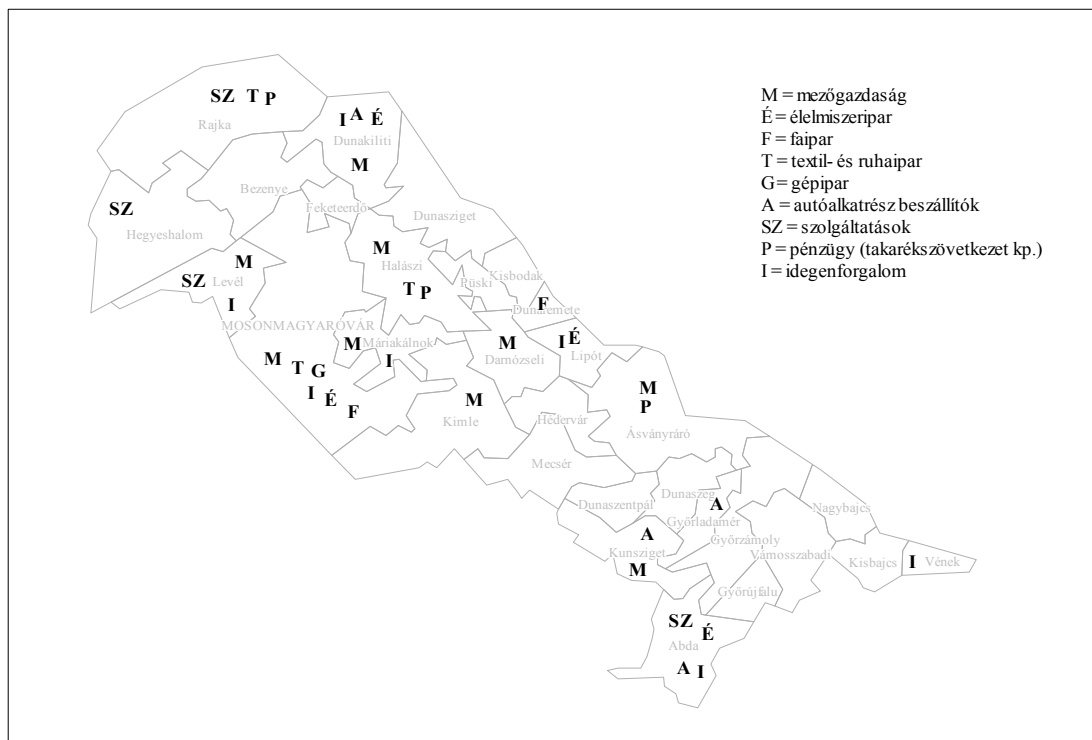
2.16. ábra: A vendégéjszakák előrebecslése Szigetköz településeiben

Forrás: KSH adatbázis – saját számítás

Az ágazatok szerepét és helyzetét összefoglalva elmondhatjuk, hogy a térség gazdasága heterogén, a hagyományosan jelentős mezőgazdasági- és erdészeti és élelmiszerágazat mellett jelen van a gépipar, s ezen belül az autóklaszterhez tartozó egységek, s jellemző ágazat még még a faipar is. Jelentős fejlődésen ment keresztül elsősorban az ipar, miközben a hagyományosan fejlett mezőgazdaság sokat veszített szerepéből az elmúlt évtized során. A térség harmadik gazdasági lába a turizmus, mint ágazat valójában sok problémával küzd. Kialakultak bizonyos gazdasági ágakban központi szerepet betöltő települések (2.17. ábra). A termálfejlesztésekkel megoldódni látszik a kínálati probléma egy bizonyos turisztikai kereslet számára, ez azonban nem ad választ a térség sajátosságaiból adódó zöld turisztikai ágazatok infrastrukturális hiányosságaira, amelyek a terület természeti adottságait tudnák kihasználni.

2.17. ábra: Jellemző gazdasági ágak elhelyezkedése a Szigetköz területén

Forrás: Saját szerkesztés.

2.1.2.6. Védett természeti területen meghatározott gazdasági jellegű, gazdaságot érintő szabályozás rendszere

A védett természeti területen érvényesülő jogok és kötelezettségek rendszerében a törvény által megállapított egyik legfontosabb szabálya szerint a védett természeti területen a természetvédelmi kezelési módokat, korlátozásokat és tilalmakat, továbbá az egyéb kötelezettségeket a védetté nyilvánító jogszabályban kell megállapítani.

Természetvédelmi kezelésnek minősül a védett természeti érték, terület felmérését és nyilvántartását, megóvását, őrzését, fenntartását, bemutatását, valamint helyreállítását célzó valamennyi tevékenység.

Valamennyi védett természeti területre - az ott tevékenységet folytatókra kötelező erejű - kezelési tervet kell készíteni. A kezelési tervet 10 évenként felül kell vizsgálni.

A törvény tehát a védett természeti területek tekintetében szabályozandó jogok és kötelezettségek rendszerében a legalapvetőbb, általános kereteket, kérdéseket, társadalmi viszonyokat szabályozza és a védetté nyilvánító jogszabályra utalja követelményrendszer részletező, kiegészítő jellegű szabályainak kialakítását.

A jogalkotó így a törvény általános jellegű keretszabályozásának határain belül a védett természeti terület sajátosságaihoz megfelelően igazodva tudja kialakítani szükséges szabályozást.

Mindebből következik, hogy a jogalkotó részéről nagyon komoly körültekintést igényel védetté nyilvánító jogszabály megalkotása, hiszen a kiegészítő jellegű szabályokat a helyi sajátosságokhoz igazodva teljes körűen kell kialakítani, és a részletszabályoknak pedig harmonikusan illeszkedniük kell a törvény és a külön jogszabályok által kialakított szabályozás rendjébe.

A törvény által meghatározott legáltalánosabb követelmény, hogy tilos a védett természeti terület állapotát (állagát) és jellegét a természetvédelmi célokkal ellentétesen megváltoztatni.

Ezen túlmenően a törvény és külön jogszabályok számos általános jellegű követelményt szabályoznak a védett természeti területen folytatott tevékenységek tekintetében:

1; Ezek közül mindenekelőtt kiemelkedik az erdőgazdálkodással való kapcsolat megfelelő rendezése hiszen alapvető előírás a törvényben, hogy a védett természeti területen lévő erdő elsődlegesen védelmi rendeltetésű.

Az erdőgazdálkodás tekintetében az alábbi követelményrendszer érvényesül:

Védett természeti területté nyilvánított erdők esetében a már meglévő üzemterv érintett részét a védetté nyilvánítást követően az erdészeti hatóság haladéktalanul, a természetvédelmi hatóság szakhatósági közreműködésével felülvizsgálja és szükség szerint módosítja. Védett természeti területen lévő erdőben kerülni kell a teljes talaj-előkészítést és a vágásterületen az égetést.

Védett természeti területen lévő erdőben, a kezelési tervben foglaltakkal összhangban

- erdőnevelést a természetes erdőtársulások fajösszetételét és állomány szerkezetét megközelítő, természetkímélő módszerek alkalmazásával,
- erdőfelújítást a termőhelynek megfelelő őshonos fajokkal és meghatározott kivétellel természetes felújítási (fokozatos felújító vágás, szálalás, szálaló vágás) módszerekkel kell végezni.

Védett természeti területen erdőtelepítés kizárólag őshonos fafajokkal, természetkímélő módon és a termőhely típusra jellemző elegyarányoknak megfelelően végezhető.

Védett természeti területen lévő erdőben a fakitermelést vegetációs időszak alatt csak kivételesen indokolt esetben (pl. növényegészségügyi okból), a természetvédelmi hatóság hozzájárulásával lehet végezni.

Védett természeti területen lévő erdőben

- tarvágás csak nem őshonos fafajokból álló, vagy természetes felújulásra nem képes állományokban - összefüggően legfeljebb 3 hektár kiterjedésben - engedélyezhető,
- a fokozatos felújítást követő végvágás összefüggő kiterjedése az 5 hektárt nem haladhatja meg,
- a végvágással, illetve tarvágással érintett erdőterülethez kapcsolódó állományrészekben további végvágásra, illetve tarvágásra csak akkor kerülhet sor, ha a korábban véghasznált területen az erdőfelújítás befejeződött.

Védett természeti területen lévő, nem őshonos fafajokból álló erdőben a természetközeli állapot kialakítására a pótlás, az állománykiegészítés, az erdőszerkezet átalakítása, a fafajcsere, az elegyarány-szabályozás és a monokultúrák felszámolása útján kell törekedni.

2; A miniszter kezdeményezésére - a természet védelméhez fűződő érdekből - külön törvény szerinti különleges rendeltetésű vadászterületté nyilvánítható az a vadászterület, vagy annak az a része, ahol

- fokozottan védett természeti terület,
- **nemzeti park,**
- bioszféra-rezervátum vagy erdőrezervátum,
- nemzetközi természetvédelmi egyezmény hatálya alá tartozó terület található.

A természet védelméhez fűződő közérdekből különleges rendeltetésű vadászterületté nyilvánított területeken a vad állományszabályozását, a vadászatot az igazgatóság kezdeményezésére, illetve az általa meghatározott természetvédelmi feltételekkel a vadászati hatóság határozata alapján a vadászatra jogosult köteles elvégezni.

Ha a védett természeti érték megóvása más módon nem érhető el, az igazgatóság kezdeményezésére a vadászati hatóság állományszabályozást rendel el.

3; Tilos olyan épületet, építményt, nyomvonalas létesítményt, berendezést létesíteni vagy üzembe helyezni, amely annak jellegét és állapotát veszélyezteti, károsítja, vagy ott a tájképi egységet megbontja;

4; Gondoskodni kell a vadon élő szervezetek, életközösségeik, a biológiai sokféleség fennmaradásához szükséges természeti feltételek, így többek között a talajviszonyok, víz-háztartás megőrzéséről;

5; A terület vagy annak meghatározott része felett a természetvédelmi hatóság kezdeményezésére vagy szakhatósági hozzájárulásával repülés számára tiltott vagy korlátozott légtérrel kell kijelölni.

6; Védett természeti területen lévő termőföld hasznosítási kötelezettségét a természetvédelmi hatóság függeszti fel.

7; Védett természeti területen lévő közúton a közlekedést (tartózkodást) - ha az a védett természeti területet vagy értéket zavarja, veszélyezteti, károsítja - a természetvédelmi hatóság kezdeményezésére az útügyi hatóság korlátozza vagy megtiltja. Helyi közút esetében a korlátozást vagy tilalmat a jegyző rendeli el. A védett természeti területen lévő vagy azt érintő víziúton a hajózási tevékenység folytatását - ha az a védett természeti területet vagy a természeti értéket zavarja, veszélyezteti, illetve károsítja - az illetékes természetvédelmi hatóság kezdeményezésére a hajózási hatóság korlátozza vagy megtiltja.

Védett természeti területen vagy annak meghatározott részén a közlekedést és a tartózkodást - ha a védelem érdekei szükségessé teszik - a természetvédelmi hatóság korlátozhatja, illetve megtilthatja.

8; Védett természeti területen a hatáskörrel rendelkező hatóság - szükség esetén a természetvédelmi hatóság kezdeményezésére - építési, telekalakítási tilalmat, illetőleg egyéb, jogszabályban meghatározott használati korlátozást köteles elrendelni.

9; Külterületi védett természeti terület belterületbe csak akkor vonható, ha a település belterülete is védett természeti terület.

Az általános követelményeken túlmenően kiemelkedően fontosak azok a törvényben és külön jogszabályokban kialakított felhatalmazások, amelyek az **engedélyezési és a szakhatósági hatásköröket** rendezik.

Védett természeti területen a természetvédelmi hatóság **engedélye** szükséges különösen:

- kutatás, gyűjtés, kísérlet végzéséhez;
- a gyepek feltöréséhez, felújításához, felülvetéséhez, öntözéséhez, legeltetéshez, kaszáláshoz;
- a terület helyreállításához, jellegének, használatának megváltoztatásához;
- termőföldnek nem minősülő földterület rendeltetésének, termőföld művelési ágának a megváltoztatásához;
- az erdőről és az erdő védelméről szóló törvény hatálya alá nem tartozó fa, facsoport, fasor, fás legelőn lévő fa kivágásához, telepítéséhez;
- nád és más vízinvázió égetéséhez, irtásához, gyepek és parlagterület, tarló és szalma égetéséhez, valamint - a kijelölt és kiépített tűzrakóhely kivételével - erdőterületen tűz gyűjtéséhez;
- növényvédő szerek, bioregulátorok és egyéb irtószerek, valamint a talaj termékenységét befolyásoló vegyi anyagok felhasználásához;
- horgászathoz;
- közösségi és tömegsportesemények rendezéséhez, sportversenyhez, technikai jellegű sporttevékenység folytatásához.

Védett természeti területre közvetlen kihatással lévő vagy azt közvetlenül érintő más hatósági eljárás során a természetvédelmi hatóság **szakhatóságként** működik közre a természet és a tájvédelmi követelmények érvényesítése érdekében, így különösen:

- 1; földrészlet megosztása, alakjának, terjedelmének megváltoztatása;
- 2; telekalakítás, területfelhasználás, építés, létesítés és használatbavétel;
- 3; építésügyi hatósági eljárásokban
- 4; nyomvonalas létesítmény és földmű építése;
- 5; távközlési építmények engedélyezése során

- 6; vízimunka, vízilétesítmény és vízhasználat;
- 7; ipari, mezőgazdasági, szolgáltatási tevékenység végzéséhez szükséges telep létesítésének engedélyezése során;
- 8; az erdészeti, vadászati, halászati hatósági eljárásokban;
- 9; bányatelek megállapításának, módosításának, az ásványi nyersanyag feltárására, kitermelésére, valamint a meddőhányó hasznosítására, a kitermelés szünetelésére, a bánya bezárására vonatkozó műszak üzemi tervek és a tájrendezési terv jóváhagyásának, továbbá a bányászati létesítmények építésének és üzembe helyezésének, valamint egyes gépek és berendezések bányabeli használatának engedélyezésekor, továbbá a bányászattal összefüggő vízjogi hatósági eljárásokban;
- 10; termőföld más célú hasznosításának;
- 11; külön jogszabályban meghatározott veszélyes anyag átszállításának, tárolásának engedélyezésekor;
- 12; útépitési engedélyezési eljárásban;
- 13; kikötő, komp- és révátkelőhely illetve más hajózási létesítmény létesítési, fennmaradási és használatbavételi engedélyezési eljárásában;
- 14; dohányterméket előállító új üzem létesítése esetén, illetve a meglévő üzem olyan mértékű átalakítása esetén, amely a jogszabályban előírt feltételek lényeges megváltoztatásával jár az építésügyi eljárás során;
- 15; polgári, illetve állami repülőtér létesítésére irányuló engedélyezési eljárásban;
- 16; halászati vízterületté nyilvánításra irányuló eljárásban
- 17; hal természetes mozgását akadályozó létesítmény építési engedélyezési eljárásban;
- 18; feldolgozott élelmiszert előállító élelmiszer-előállító hely működési engedélyének kiadására irányuló eljárásban;
- 19; fürdőhely kijelölésében.

A szakhatósági hozzájárulás erőteljes jogi korlátozást jelent a tevékenységekkel kapcsolatos hatósági jogalkalmazó eljárásban, mert ha a szakhatóság a hozzájárulást megtagadja, akkor az hatósági jogalkalmazó eljárásban az eljáró szervnek elutasító döntést kell hoznia. Azaz a szakhatóság hozzájárulást megtagadó döntése köti az eljárást folytató közigazgatási szervet. A szakhatósági eljárás ugyanis olyan, mint egy önálló engedélyezési eljárás csak az ügyfél eljárási terheinek csökkentése érdekében a különböző szakhatósági eljárásokat egy eljárásban összevonják.

Egyéb természetvédelmi célú korlátozások védett természeti területen:

- 1; távközlési építmények engedélyezése során az építető köteles elvi építési engedélyt kérni, ha a távközlő hálózat felszíni építményeit védett természeti területen kívánják elhelyezni;
- 2; tilos az elektromos halászat;
- 3; tilos növényvédő szert tárolni;

4; távhőszolgáltatás körében az engedélyes, továbbá a villamosmű engedélyese számára idegen ingatlanon

- előmunkálati jog
- vezetékjog
- használati jog
- szolgalmi jog
- kisajátítás

az illetékes nemzeti park igazgatóság előzetes hozzájárulásával engedélyezhető.

5; bányászati tevékenység körében az ásványi nyersanyag, illetve a geotermikus energia kutatásának végzéséhez a bányavállalkozó köteles a természetvédelmi hatóság engedélyét előzetesen megszerzni.

6; bányászati tevékenység hatásától a védett természeti területet szükség esetén védőpillér kijelölésével kell megóvni.

7; helyi önkormányzat által igényelt címzett támogatás esetén a megvalósíthatósági tanulmány a beruházási koncepció részét képezi, amelynek értékelését eseti szakmai bizottság végzi, ha a beruházás védett természeti területet érint, akkor a bizottság kiegészül az illetékes nemzeti park igazgatóság képviselőjével.

Mindezek után megemlítenéd, hogy országos jelentőségű védett természeti terület esetén a táj jellege, a természeti értékek, az egyedi tájértékek és az esztétikai adottságok megóvása érdekében az illetékes nemzeti park igazgatóság **tájvédelmi szakhatóságként** működik közre az alábbiakban felsorolt engedélyezési eljárásokban:

1. Telekalakítás, továbbá építmény, építményrész, épületegyüttes megépítésének, átalakításának, bővítésének, helyreállításának, lebontásának, használatbavételének és fennmaradásának építésügyi hatósági engedélyezési eljárásában.
2. A vízjogi engedélyezési eljárásban az alábbi esetekben:
 - felszíni vízellátási építéssel, átalakítással, megszüntetéssel,
 - vízimunka (állóvíz- és holtágyszabályozás, folyószabályozás, vízfolyásrendezés, területi vízrendezés) végzése.
3. Villamos energia termelésével, szállításával és szolgáltatásával kapcsolatos hatósági engedélyezési eljárásban az alábbi esetekben:
 - a nyomvonal kijelölésére irányuló vezetékjogi eljárás,
 - erőmű (20 MW feletti) létesítése.
4. Gázszolgáltatási, gázértékesítési hatósági engedélyezési eljárásban a gázszolgáltatási berendezések telepítése, megszüntetése esetében.
5. A termőföld más célú hasznosítása hatósági engedélyezési eljárásban az alábbi esetekben:
 - külterületi föld belterületbe vonása,
 - külterületi föld időleges más célú hasznosítása,
 - külterületi föld végleges más célú hasznosítása.

6. Erdészeti hatósági engedélyezési eljárásban az alábbi esetekben:

- burkolt erdészeti feltáró út létesítése, bővítése, megszüntetése,
- erdőnek, illetve fásításnak minősülő földrészetek igénybevétele az alábbi esetekben:
 - a) mezőgazdasági művelésbe vonása,
 - b) termelésből kivonása,
 - c) termelésből időleges kivonása,
 - d) rendeltetésszerű használatot akadályozó igénybevétel.

7. Műemlékvédelmi építésügyi hatósági és műemlékvédelmi hatósági engedélyezési eljárásban az alábbi esetekben:

- műemléki épület szintszámának növelése, rendeltetésének megváltoztatása,
- műemléki ingatlant érintő területfelhasználás, telekalakítás, új építmény építése.

8. Bányafelügyeleti hatósági engedélyezési eljárásban az alábbi esetekben:

- felszíni vagy a felszínre hatással lévő kutatás,
- felszíni vagy a felszínre hatással lévő bánya bányatelkének megállapítása, módosítása,
- felszíni vagy a felszínre hatással lévő bánya műszaki üzemi tervének jóváhagyása,
- bánya tájrendezési terv jóváhagyása,
- szénhidrogén-szállító és -elosztó vezetékek, illetve tartozékaik építése.

9. Hírközlési hatósági engedélyezési eljárásban a sajátos távközlési építmények létesítése, átalakítása, bontása, megszüntetése eseteiben, amelyek magukban foglalják:

- a vezetékeket, a vezetékekkel és vezeték nélküli összeköttetésekkel összefüggő - burkoló, tartó, védő, jelző stb. - műtárgyakat,
- azok nyomvonalát (az elméleti tengelyt a térszinten függőleges vetítéssel meghatározó elméleti vonalat), valamint
- tartozékokat, tartószerkezeteket, oszlopokat, alagutakat, kábelszekrényeket, csatornákat, földalatti és föld feletti jelzőket, védőműtárgyakat.

10. Közlekedési hatósági engedélyezési eljárásban az alábbi esetekben:

- autópálya, autópályánál, közút vagy magánút létesítése, megszüntetése,
- közforgalmú és saját használatú vasúti pálya és tartozékainak létesítése, megszüntetése,
- az állami és polgári légi közlekedési hatósági engedélyezési eljárásban ideiglenes vagy állandó repülőtér létesítése, átalakítása, megszüntetése.

11. Minden környezeti hatásvizsgálat elvégzéséhez kötött tevékenység esetében a környezetvédelmi engedélyezési eljárásokban.

Kiemelt jogi korlátozás a törvényben szabályozott **közérdekű szolgalmi jog**, amely szerint a tulajdonos, vagyonkezelő, használó köteles tőrni a természetvédelmi hatóságnak a védett természeti érték és terület oltalma, tudományos megismerése, bemutatása érdekében végzett tevékenységét, így különösen a természetvédelmi érték megközelítését, bemutatását, őrzését, állapotának ellenőrzését, és a hatósági tájékoztató, valamint eligazító táblák elhelyezését.

A tulajdonos, vagyonkezelő, használó köteles tőrni, hogy a természetvédelmi hatóság a természeti érték oltalma, tudományos megismerése érdekében ingatlanát időlegesen használja, arra használati jogot szerezzen, vagy tulajdonjogát egyébként korlátozza.

A törvény garanciális szabályozása szerint azonban a közérdekű szolgalmi jog körében végzett tevékenységekkel okozott tényleges kárt meg kell téríteni.

2.1.2.6.1. A természetvédelem gazdasági alapja

A központi költségvetés, az elkülönített állami és fejezeti kezelésű pénzalapokkal összhangban:

- támogatja a Nemzeti Környezetvédelmi Program részét képező Nemzeti természetvédelmi Alaptervben meghatározott kiemelt természetvédelmi és a nemzetközi kötelezettségvállalásokból adódó feladatok megoldását,
- támogatja a természetvédelmet szolgáló intézkedéseket, különösen a természetvédelmi információs rendszer kiépítése és működtetése, a közigazgatási ellenőrzés, az oktatás, ismeretterjesztés és tudatformálás, a kutatás, a társadalmi természetvédelmi tevékenység területén.

A természet védelme céljainak eléréséhez szükséges pénzügyi fedezetet elsősorban a központi költségvetésben és a természet védelmét is szolgáló elkülönített állami és fejezeti kezelésű pénzalapokban, különösen a környezetvédelmi alap célfeladat fejezeti kezelésű előirányzatban kell biztosítani.

A védett természeti terület nevének, jelképének, illetve a természetvédelem jelképének felhasználásáért - a jogosult és a felhasználó közötti polgári jogi szerződésben meghatározottak szerint - a felhasználó díjat köteles fizetni.

A védett természeti értékek és területek megőrzését állami támogatás nyújtásával, adókedvezmény biztosításával, a természetkímélő gazdálkodást segítő hitelrendszerrel is támogatni kell.

Támogatást kell biztosítani különösen:

- a természetkímélő gazdálkodást folytatóknak,
- élőhely rekonstrukciót, élőhely kialakítást végzőknek, kivéve, ha az erre irányuló kötelezettség megállapítására szankcióként került sor.

A támogatás eseteit, mértékét, feltételeit, a kifizetés módját a Kormány rendeletben szabályozza.

A kötelezettségek megtartását - a támogatás megfizetésének feltételeként - az igazgatóság rendszeresen, de évente legalább egy alkalommal ellenőrzi.

Természetvédelmi bírság

Aki tevékenységével vagy mulasztásával

- a természet védelmét szolgáló jogszabály, illetve egyedi határozat előírásait megsérti
- a védett természeti értéket jogellenesen veszélyezteti, károsítja, elpusztítja, vagy védett természeti terület állapotát, minőségét jogellenesen veszélyezteti, rongálja, abban kárt okoz;

- a védett természeti területet, továbbá barlangot jogellenesen megváltoztatja, átalakítja, illetve azon vagy abban a védelem céljával össze nem egyeztethető tevékenységet folytat;
- a védett élő szervezet, életközösség élőhelyét, illetőleg élettevékenységét jelentős mértékben zavarja;
- a természetvédelmi hatóság engedélyéhez, hozzájárulásához kötött tevékenységet engedély, hozzájárulás nélkül vagy attól eltérően végez természetvédelmi bírságot köteles fizetni.

A természetvédelmi bírságot az igazgatóság, helyi jelentőségű védett természeti terület esetében pedig a jegyző szabja ki.

A bírság kiszabására a természetvédelmi hatóságnak az alapul szolgáló cselekménnyről való tudomásszerzésétől számított 1 éven túl nincs lehetősége. Az elkövetésétől számított öt éven túl nem szabható ki bírság, kivéve, ha a cselekmény jogszerűtlen állapot fenntartásával valósul meg. Ebben az esetben az elévülés mindaddig nem kezdődik meg, amíg a jogszerűtlen állapot fennáll.

A természetvédelmi bírság nem mentesít a büntetőjogi, a szabálysértési, a kártérítési felelősség, valamint a tevékenység korlátozására, felfüggesztésére, tiltására, továbbá a helyreállításra vonatkozó kötelezettség teljesítése alól.

Felelősségbiztosítás

Az a jogi személy, más szervezet, egyéni vállalkozó vagy mezőgazdasági tevékenységgel élethivatásszerűen foglalkozó gazdálkodó, aki védett természeti területen veszélyes anyagot használ, vagy egyébként a természeti érték állagára, állapotára veszélyt jelentő tevékenységet folytat köteles biztosítékot adni, vagy felelősségbiztosítást kötni.

Kártalanítás

A védett természeti területeken természetvédelmi érdekből elrendelt mező- és erdőgazdasági korlátozás, illetve tilalom esetén, vagy a termelésszerkezet jelentős megváltoztatásának előírása következtében a tulajdonos tényleges kárát meg kell téríteni. A természeti kár megelőzése és megakadályozása érdekében jogszerűen előírt korlátozás vagy tilalom azonban kártalanítási igényt nem keletkeztet.

Amennyiben az ideiglenes védetté nyilvánítást annak indokolatlansága miatt nem követi végleges védetté nyilvánítás, a tulajdonos részére az ideiglenes védetté nyilvánításból eredő tényleges kárt meg kell téríteni.

Mindezekon túlmenően megemlítendő a polgári jogi felelősség kérdése is.

A természetvédelem esetében is alapvetően a kárt a Polgári Törvénykönyv 345-346. §-aiban foglalt szabályok szerint köteles megtéríteni a károkozó.

Amiért azonban külön meg kell említeni e felelősség kérdését az a kár fogalmának, illetve elemeinek magyarázata, ugyanis a természet védelmének szabályai megszegésével okozott kár magában foglalja:

- a) a tényleges vagyoni kárt,

- b) az elmaradt hasznot,
- c) a károkozás felszámolásával kapcsolatban felmerült indokolt költséget,
- d) a természeti állapot és minőség károsodásából eredő, illetve
- e) a társadalom, annak csoportjai vagy az egyének életkörülményeinek romlásában kifejeződő nem vagyoni kárt.

Károkozás esetén elsősorban a természetbeni helyreállítást kell megkísérelni, és a kár ebben az esetben - hacsak a helyreállítást nem a károkozó végzi - magában foglalja az eredeti állapot helyreállításának költségeit is.

A társadalom vagy csoportjainak életkörülményei romlásából fakadó nem vagyoni kár megtérítése iránt keresetet az ügyész indíthat, és a megítélt kártérítést a környezetvédelmi alap célfeladat fejezeti kezelésű előirányzat részére kell megfizetni.

2.1.2.6.2. Védett természeti terület tulajdoni helyzete

Az általános tulajdonjogi vonatkozástól eltérő elemként megemlítendő, hogy:

- Kizárólagos állami tulajdonban áll és forgalomképtelen valamennyi barlang.
- A védett növény- és állatfaj egyede, továbbá a védett ásványi képződmény állami tulajdonban áll.

A barlang kivételével a védett természeti értékek és területek korlátozottan forgalomképesek. Védett természeti érték és terület tulajdonjogának változásakor az államot elővásárlási jog illeti meg, amelyet az igazgatóság - más jogosultakat megelőzően - jogosult gyakorolni. Helyi jelentőségű védett természeti terület esetében - sorrendben az igazgatóságot követően - a települési önkormányzatot is megilleti az elővásárlási jog.

Az állami tulajdonban álló védett természeti terület elidegenítése - a miniszter egyetértésével, legalább azonos természetvédelmi értékű védett természeti területtel történő csere, vagy törvényben meghatározott más eset kivételével - nem lehetséges.

Külföldi természetes és jogi személy védett természeti terület tulajdonjogát nem szerzheti meg. E tulajdonszerzési korlátozásba ütköző szerződés semmis. Ha az ingatlannyilvántartási bejegyzéssel az e törvényben meghatározott tulajdonszerzési korlátozásba ütköző módon, illetőleg a megengedett szerzési mértéket meghaladóan termőföld vagy védett természeti terület tulajdonjogának megszerzésére kerülne sor, a föld fekvése szerinti körzeti földhivatal az okirat nyilvánvaló érvénytelensége esetére irányadó szabályok szerint jár el.

Az állami tulajdonban lévő védett természeti terület kincstári vagyona tartozik. A kincstári vagyona tartozó védett természeti terület tekintetében vagyonkezelői jogot gyakorolhat az, akivel - földművelésügyi és vidékfejlesztési, valamint a környezetvédelmi és vízügyi miniszter egyetértésével - a Kincstári Vagyoni Igazgatóság vagyonkezelési szerződést köt.

Ilyen vagyonkezelési szerződés hiányában a vagyonkezelői feladatokat az illetékes igazgatóság látja el.

2.1.2.6.3. A természetvédelem állami szervezetrendszere

A természetvédelmi igazgatás feladatait a miniszter irányítása alatt álló hivatali szervezet, továbbá az igazgatóságok, a települési önkormányzat és szervei, valamint a jegyző látják el.

A természetvédelmi hatósági feladatokat első fokon

- a települési önkormányzat államigazgatási, hatósági hatáskörébe nem tartozó ügyekben az igazgatóság,
- a települési önkormányzat államigazgatási, hatósági hatáskörébe tartozó ügyekben a jegyző (a továbbiakban a kettő együtt: természetvédelmi hatóság) látja el.

A természeti értékek és területek, különösen a védett természeti értékek és területek őrzése, megóvása, károsításának megelőzése érdekében - egyenruhával és szolgálati lőfegyverrel ellátott tagokból álló - Természetvédelmi Őrszolgálat működik valamennyi igazgatóság szervezetében.

Az ügyész jár el a természeti területek, értékek, különösen a védett természeti területek és értékek a Büntető Törvénykönyvben tilalmazott módon való megsértése esetén.

Természeti érték, terület, valamint védett természeti terület veszélyeztetése, károsítása esetén az ügyész keresetet indíthat a tevékenységtől való eltiltás, illetőleg a tevékenységgel okozott kár megtérítése iránt.

Az ügyész törvényességi felügyeleti jogkörében eljárva, különös figyelemmel közreműködik a természetvédelmi hatóságok eljárásai és döntései törvényességének biztosításában a jogszabályokban meghatározott eszközrendszerrel.

2.1.2.6.4. Az önkormányzatok természetvédelmi feladatai

A megyei önkormányzat gondoskodik a megye területén található helyi jelentőségű védett természeti területek védelmével kapcsolatos tevékenységek összehangolásáról.

A megyei önkormányzat e feladatkörében:

- javaslatot tesz helyi jelentőségű védett természeti területté nyilvánításra;
- a települési önkormányzat felkérése alapján részt vesz a helyi jelentőségű védett természeti területté nyilvánítás előkészítésében;
- elősegíti a települési önkormányzatok természetvédelmi tevékenységét.

Törvényben meghatározott esetekben természetvédelmi feladatokat települési önkormányzatok is ellátnak.

Ezen belül elsősorban kiemelendő, hogy a védetté nyilvánító települési önkormányzat köteles gondoskodni a helyi jelentőségű védett természeti terület fenntartásáról, természeti állapotának fejlesztéséről, őrzéséről.

A települési önkormányzat a természet védelmének helyi-területi feladatai ellátására az önkormányzat környezetvédelmi alapjában természetvédelmi célokat szolgáló részt hozhat létre.

Mindezek alapján megállapítható, hogy az önkormányzat védett természeti területekkel kapcsolatos természetvédelmi feladat- és hatásköre alapvetően a helyi jelentőségű természeti területekre terjed ki.

Az állampolgárok részvétele a természet védelmében

Az ismeretterjesztés, oktatás, tudományos kutatás és az idegenforgalom részeként a védett természeti területek látogatásának lehetőségét a bemutatásra alkalmas területeken és a védettség érdekeivel összhangban biztosítani kell. Ennek érdekében az igazgatóságoknak oktatási bemutató létesítményeket kell fenntartani.

A természeti területek és értékek jogellenes károsítása, veszélyeztetése esetén a természet védelme érdekében a természetvédelmi célú társadalmi szervezetek jogosultak fellépni, és

- állami szervektől, önkormányzatoktól a megfelelő és hatáskörükbe tartozó intézkedés megtételét kérni, vagy
- a védett természeti érték, terület károsítója, veszélyeztetője ellen pert indítani.

Igazgatóság feladat- és hatásköre

Az igazgatóság állami feladatként ellátandó alaptevékenysége körében ellátandó legfontosabb feladatai:

1. gyakorolja a természet védelmével kapcsolatos első fokú hatósági jogkört;
2. ellátja - a területfejlesztéssel összhangban - a természetvédelmi oltalom alatt nem álló tájak védelmével kapcsolatos feladatokat;
3. közreműködik az erdővagyon védelmi tevékenységben;
4. véleményezi a kiemelt térségekre vonatkozó, a megyei és a kistérségi területfejlesztési koncepciót és programot, valamint a kiemelt térségek és a megyei területrendezési tervet;
5. előkészíti a területek védetté nyilvánítását; megállapítja és nyilvántartja az egyedi tájértékeket; továbbá helyi jelentőségű természeti területté nyilvánítás esetén nyilatkozik annak országos vagy helyi jelentőségéről;
6. szervezi és irányítja az igazgatóság természetvédelmi őrszolgálatát, továbbá segíti az önkormányzati természetvédelmi őrszolgálatot;
7. közreműködik a Központi Környezetvédelmi Alap kezelésével kapcsolatos - külön jogszabály szerinti, illetőleg a miniszter által meghatározott - feladatokban;
8. működteti a feladatkörével összefüggő területi monitoring és információs rendszert, együttműködik a más információs és ellenőrző rendszerekkel;
9. együttműködik a környezetvédelmi, területfejlesztési feladatokat ellátó szervekkel és a helyi önkormányzatokkal;
10. kapcsolatot tart természetvédelmi kezelési feladatokat ellátó más szervekkel és természetes személyekkel;
11. segítséget nyújt a természet védelmével kapcsolatos feladatok ellátásához a helyi önkormányzatoknak;
12. ellátja a vagyonkezelői feladatokat a kincstári vagyonkörbe tartozó, vagyonkezelésben lévő védett természeti területek és védett természeti értékek tekintetében;
13. ellátja a védett természeti értékek, a védett természeti területek természetvédelmi kezelésével kapcsolatos feladatokat, kivéve, amelyeket más szerv vagy természetes személy köteles ellátni;

14. részt vesz a helyi építési szabályzat és a településrendezési tervek egyeztetési eljárásában, továbbá véleményezi a helyi jelentőségű védett természeti területek fenntartási tervét és a település külterületének belterületbe vonását;
15. együttműködik a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium illetékes területi főépítészeivel a területi főépítések külön jogszabályban meghatározott területrendezési, építészeti értékek védelmével és építésügyi igazgatással kapcsolatos egyes feladatait illetően.

2.1.3. Infrastruktúra

2.1.3.1. A műszaki infrastruktúra elemei

A következő oldalakon a Szigetköz infrastrukturális helyzetét kívánjuk bemutatni. Az adatok döntő többsége a lakossági infrastruktúrát mutatja be, tehát a lakás és üdülőállomány helyzetét, a telekárkülönbségeket, a lakások kor szerinti megoszlását valamint a közművekkel történő ellátottságot. Fontosnak tartottuk a közlekedési hálózatok bemutatását is.

A lakásállománnyal kapcsolatos adatokat a 2001. évi Népszámlálás megyei kötetéből válogattuk ki. A közlekedési hálózat jellemzéséhez elengedhetetlen forgalmi adatokat a Győr-Moson-Sopron Megye Állami Közútkezelő Kht. bocsátotta rendelkezésünkre.

Az adatokat táblázatos formában, illetve ahol kifejezhető volt diagrammok segítségével elemeztük. Minden esetben, ahol településszinten értelmezhető adatok álltak rendelkezésünkre feltüntettük a települések adatait is. Ezen kívül összesítve közöltük a szigetközi mikrotérségek jellemző értékeit. Az összehasonlíthatóság kedvéért a Szigetközi adatokat összevetettük a megyei, a szigetközi községek adatait a megyei községek adataival, illetve Mosonmagyaróvárt összehasonlítottuk a megyei városok értékeivel.

2.1.3.1.1. Lakás- és üdülőállomány

A szigetköz területén a 2001-es Népszámlálás adatai szerint összesen 25 719 db lakás található, a megyei lakásállomány 15%-a. A szigetközi lakásállomány 54 %-a a szigetközi községek területén, 46 %-a pedig Mosonmagyaróváron található (2.17. táblázat). Az üdülők száma 1129 db, amely a megyei állomány mintegy 20%-a. A fentiekből látható, hogy az üdülőállomány tekintetében a Szigetköz a megye frekventált területe.

Az Alsó-Szigetközben összesen 4192 db lakás található, a lakásállomány 16,3%-a. A legtöbb lakás Abdán helyezkedik el. Az 1 lakásra jutó lakosok aránya Kisbajcsón a legmagasabb, és Véneken a legalacsonyabb. A mutató a lakások kihasználtságát mutatja, az inkább üdülőfalu funkciójú Véneken alacsonyabb a lakónépesség aránya a területen belül.

A települések közül a nem lakott lakások száma Abdán a legmagasabb, az arányt tekintve, pedig Véneken. Ez utóbbi szintén a település üdülőjellegrére vezethető vissza. Az abdai érték, bár a legnagyobb lakásszámú településről beszélünk, az átlag felett található. Az üdülőállomány tekintetében az Alsó-Szigetköz a Szigetközön belül a második legtöbb üdülővel rendelkezik. Az üdülők száma alapján Vének és Győrzámoly kiugróan magas értékekkel rendelkezik. Az épületállomány százalékában Vének a legnagyobb arányban képviselteti magát az egész Szigetköz településein belül, az üdülők száma megközelíti az épületállomány felét.

2.17. táblázat: Lakásállomány jellemzői (2001)

Terület	Lakások összesen	1 la- kásra jutó lakos	Lakott	Nem lakott	100 la- kosra jutó nem lakott lakás	Nem lakott lakások	üdülésre			más
							használt			
	db	lakás/fő	db	db	db	%	db	%	ezrelék	db
Abda	1 002	2,93	923	78	2,65	7,78%	0	0,00%	0,00	1
Dunaszeg	542	3,01	530	10	0,61	1,85%	2	0,37%	0,12	-
Györladamér	388	3,14	373	14	1,15	3,61%	1	0,26%	0,08	-
Győrújfalu	374	2,93	361	12	1,09	3,21%	0	0,00%	0,00	1
Győrzámoly	496	3,15	475	21	1,35	4,23%	0	0,00%	0,00	-
Kisbajcs	232	3,25	226	6	0,80	2,59%	0	0,00%	0,00	-
Kunsziget	398	2,97	368	27	2,28	6,78%	3	0,75%	0,25	-
Nagybajcs	334	2,66	306	28	3,15	8,38%	0	0,00%	0,00	-
Vámosszabadi	354	3,01	336	14	1,31	3,95%	3	0,85%	0,28	1
Vének	72	2,26	53	15	9,20	20,83%	4	5,56%	2,45	-
<i>Alsó-Szigetköz</i>	<i>4 192</i>	<i>2,98</i>	<i>3 951</i>	<i>225</i>	<i>1,80</i>	<i>5,37%</i>	<i>13</i>	<i>0,31%</i>	<i>0,10</i>	<i>3</i>
Ásványráró	745	2,61	664	81	4,17	10,87%	0	0,00%	0,00	-
Darnózseli	538	2,94	502	26	1,65	4,83%	8	1,49%	0,51	2
Dunaremete	95	2,54	85	8	3,32	8,42%	2	2,11%	0,83	-
Dunaszentpál	208	2,83	183	20	3,40	9,62%	5	2,40%	0,85	-
Hédervár	400	2,78	372	24	2,16	6,00%	3	0,75%	0,27	1
Kisbodak	141	2,71	128	13	3,40	9,22%	0	0,00%	0,00	-
Lipót	221	3,01	207	6	0,90	2,71%	8	3,62%	1,20	-
Mecsér	277	2,23	234	31	5,01	11,19%	12	4,33%	1,94	-
Püski	231	2,84	209	22	3,35	9,52%	0	0,00%	0,00	-
<i>Belső-Szigetköz</i>	<i>2 856</i>	<i>2,73</i>	<i>2 584</i>	<i>231</i>	<i>2,97</i>	<i>8,09%</i>	<i>38</i>	<i>1,33%</i>	<i>0,49</i>	<i>3</i>
Dunakiliti	613	2,89	583	26	1,47	4,24%	4	0,65%	0,23	-
Dunasziget	551	2,61	482	65	4,52	11,80%	3	0,54%	0,21	1
Feketeerdő	136	2,93	121	14	3,52	10,29%	0	0,00%	0,00	-
Halászi	991	2,91	926	64	2,22	6,46%	0	0,00%	0,00	1
Kimle	891	3,19	832	58	2,04	6,51%	0	0,00%	0,00	1
Máriakálnok	466	3,10	453	11	0,76	2,36%	2	0,43%	0,14	-
Mosonmagyaróvár	11 701	2,60	11	554	1,82	4,73%	20	0,17%	0,07	62
<i>Felső-Szigetköz</i>	<i>15 349</i>	<i>2,68</i>	<i>14</i>	<i>792</i>	<i>1,92</i>	<i>5,16%</i>	<i>29</i>	<i>0,19%</i>	<i>0,07</i>	<i>65</i>
Bezenye	528	3,21	500	27	1,59	5,11%	0	0,00%	0,00	1
Hegyeshalom	1 291	2,75	1 186	93	2,62	7,20%	10	0,77%	0,28	2
Levél	611	2,80	564	41	2,40	6,71%	0	0,00%	0,00	6
Rajka	892	2,94	839	53	2,02	5,94%	0	0,00%	0,00	-
<i>Határvidék</i>	<i>3 322</i>	<i>2,88</i>	<i>3 089</i>	<i>214</i>	<i>2,23</i>	<i>6,44%</i>	<i>10</i>	<i>0,30%</i>	<i>0,10</i>	<i>9</i>
Szigetköz	25 719	2,76	24	1 462	2,06	5,68%	90	0,35%	0,13	80
Szigetközi közsé-	14 018	2,90	13	908	2,23	6,48%	70	0,50%	0,17	18
Megyei községek	68 864	2,76	62	5 198	2,74	7,55%	642	0,93%	0,34	91
Megye összesen	164 226	2,65	151	11	2,62	6,93%	723	0,44%	0,17	980
Megyei városok	95 362	2,57	88	6 175	2,52	6,48%	81	0,08%	0,03	889

Forrás: KSH Népszámlálás 2001.

A Belső-Szigetköz területén a lakásállomány 11,1%-a található. A legtöbb lakás Ásványrárón található (2.17. táblázat). Az egy lakásra jutó lakos tekintetében Lipót rendelkezik a legmagasabb, és Mecsér a legalacsonyabb mutatóval. Szintén Mecséren a legmagasabb a nem lakott lakások aránya, de az átlagot jelentősen meghaladja a legtöbb lakással

rendelkező Ásványráró is. Az üdülésre használt lakások aránya Mecséren és Lipóton található. A térségben összesen 38 lakást használnak üdülésre és 231 db lakást nem laknak.

2.18. táblázat: Üdülőállomány jellemzői 2001

Terület	Üdülők		Az épületállomány százalékában		1000 lakosra jutó üdülő		Állandóan lakott üdülők		Üdülésre használt		más célra használt
	összesen	db	%	ezrelék	db	%	db	%	db	%	db
Abda	1	1	0,10%	0,34	1	100,00%	0	0,00%	-	-	-
Dunaszeg	4	4	0,73%	2,46	0	0,00%	4	100,00%	-	-	-
Győrladamér	0	0	0,00%	0	0	0,00%	0	0,00%	-	-	-
Győrújfalú	0	0	0,00%	0	0	0,00%	0	0,00%	-	-	-
Győrzámoly	61	61	10,93%	39,08	1	1,64%	60	98,36%	-	-	-
Kisbajcs	2	2	0,85%	2,66	0	0,00%	2	100,00%	-	-	-
Kunsziget	1	1	0,25%	0,85	0	0,00%	1	100,00%	-	-	-
Nagybajcs	0	0	0,00%	0	0	0,00%	0	0,00%	-	-	-
Vámosszabadi	166 ³	166	31,92%	155,58	4	2,41%	162	97,59%	-	-	-
Vének	66	66	46,81%	404,91	3	4,55%	63	95,45%	-	-	-
<i>Alsó-Szigetköz</i>	<i>301</i>	<i>301</i>	<i>6,69%</i>	<i>24,08</i>	<i>9</i>	<i>2,99%</i>	<i>292</i>	<i>97,01%</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Ásványráró	115	115	13,34%	59,25	3	2,61%	112	97,39%	-	-	-
Darnózseli	0	0	0,00%	0	0	0,00%	0	0,00%	-	-	-
Dunaremete	2	2	2,06%	8,3	0	0,00%	2	100,00%	-	-	-
Dunaszentpál	19	19	8,37%	32,26	0	0,00%	19	100,00%	-	-	-
Hédervár	5	5	1,23%	4,5	0	0,00%	5	100,00%	-	-	-
Kisbodak	0	0	0,00%	0	0	0,00%	0	0,00%	-	-	-
Lipót	145	145	38,77%	218,05	0	0,00%	145	100,00%	-	-	-
Mecsér	24	24	7,95%	38,77	1	4,17%	23	95,83%	-	-	-
Püski	0	0	0,00%	0	0	0,00%	0	0,00%	-	-	-
<i>Belső-Szigetköz</i>	<i>310</i>	<i>310</i>	<i>9,75%</i>	<i>39,83</i>	<i>4</i>	<i>1,29%</i>	<i>306</i>	<i>98,71%</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Dunakiliti	5	5	0,81%	2,82	0	0,00%	5	100,00%	-	-	-
Dunasziget	299	299	35,01%	208,07	1	0,33%	297	99,33%	1	-	1
Feketeerdő	1	1	0,73%	2,51	1	100,00%	0	0,00%	-	-	-
Halászi	0	0	0,00%	0	0	0,00%	0	0,00%	-	-	-
Kimle	4	4	0,45%	1,41	0	0,00%	4	100,00%	-	-	-
Máriakálnok	35	35	6,97%	24,22	0	0,00%	35	100,00%	-	-	-
Mosonmagyaróvár	143	143	1,20%	4,7	9	6,29%	132	92,31%	2	-	2
<i>Felső-Szigetköz</i>	<i>487</i>	<i>487</i>	<i>3,07%</i>	<i>11,82</i>	<i>11</i>	<i>2,26%</i>	<i>473</i>	<i>97,13%</i>	<i>3</i>	<i>3</i>	<i>3</i>
Bezenye	0	0	0,00%	0	0	0,00%	0	0,00%	-	-	-
Hegyeshalom	31	31	2,33%	8,73	4	12,90%	27	87,10%	-	-	-
Levél	0	0	0,00%	0	0	0,00%	0	0,00%	-	-	-
Rajka	0	0	0,00%	0	0	0,00%	0	0,00%	-	-	-
<i>Határvidék</i>	<i>31</i>	<i>31</i>	<i>0,92%</i>	<i>3,24</i>	<i>4</i>	<i>12,90%</i>	<i>27</i>	<i>87,10%</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Szigetköz	1 129	1 129	4,19%	15,89	28	2,48%	1 097	97,25%	3	3	3
Szigetközi közsé-	986	986	6,55%	24,27	19	1,93%	966	97,97%	1	1	1
Megyei községek	2 917	2 917	4,06%	15,35	53	1,82%	2 864	98,11%	2	2	2
Megye összesen	6 040	6 040	3,54%	13,89	141	2,33%	5 899	97,55%	7	7	7
Megyei városok	3 123	3 123	3,16%	12,76	88	2,82%	3 035	97,02%	5	5	5

Forrás: KSH Népszámlálás 2001.

³ A Vámosszabadi üdülők száma a rendezési terv alapján beépítésre váró volt zárt kerteket is tartalmazza.

Az üdülőállomány tekintetében a legtöbb üdülő Lipóton található, kiugró értékekkel rendelkezik még Ásványráró. A Lipóti üdülők száma megközelíti az épületállomány 40%-át. Ennek oka a településen található felkapott termálfürdő. A Belső–Szigetköz esetében a legmagasabb az épületállományon belül az üdülők aránya, megközelíti a 10%-ot.

A Felső–Szigetközben található a Szigetköz lakásállományának 60%-a. A Felső-szigetközi adatokat jelentősen torzítja Mosonmagyaróvár jelenléte. A lakásállomány a térségben a legmagasabb, azonban a mosonmagyaróvári lakások a Felső–szigetközi lakások 76%-át jelentik. A Felső–Szigetköz településein a legalacsonyabb az egy lakásra jutó lakosok száma. Az egy lakásra jutó lakosok aránya Kimlén a legmagasabb, a legalacsonyabb Mosonmagyaróváron. A 100 lakosra jutó nem lakott lakások száma Mosonmagyaróvár után Dunaszigeten a legnagyobb, szintén a legmagasabb az arányuk is. A nem lakott lakások aránya a lakásállományon belül még Feketeerdőn kiemelkedő.

A Felső–Szigetköz területén a legmagasabb az üdülők száma (2.19. táblázat). Ez a szám a Dunaszigeten található üdülők kiemelkedően magas számának köszönhető. A településen a Szigetközi települések üdülőinek 26 %-a található. Dunaszigeten szintén kiemelkedő az épületállomány százalékában található üdülők aránya. A lakás célra használt üdülők aránya csak Feketeerdőn 100%-os, de ez összesen egy üdülőt jelent. Kiemelkedő még Mosonmagyaróváron az üdülők száma és aránya.

A Határvidék a Szigetköz lakásállományának 13%-ával rendelkezik. A térség települései közül Hegyeshalom rendelkezik a legtöbb lakással és itt a legalacsonyabb az egy lakásra jutó lakosok száma is. A térség összes üdülésre használt lakása szintén Hegyeshalomban található. A térség összes üdülője Hegyeshalom területén fekszik amelyek 13%-a lakott.

Lakásállomány tekintetében a legtöbb lakás a Felső–Szigetközben található, ennek oka Mosonmagyaróvár, mint a megye harmadik legnagyobb városának jelenléte. Az egy lakásra jutó lakosok száma az Alsó–Szigetközben a legmagasabb és a Felső–Szigetközben a legalacsonyabb. A nem lakott lakások arány a Belső–Szigetközben magas, szintén itt a legjellemzőbb az üdülőcélra hasznosított lakások száma.

Az egy lakásra jutó lakosok száma alapján a szigetközi községek mutatója magasabb a megyei községekéénél. Ez szintén igaz, ha a Szigetköz egészét a megyei mutatókkal vetjük össze. Mosonmagyaróvár és a megyei városok mutatója alig tér el. A nem lakott lakások száma és aránya szintén jobb mind a községek, mind az összes település esetében. Annak ellenére, hogy a térség frekventált üdülőkörzet, az üdülési célra használt lakások aránya jelentősen eltér a megyei adatoktól.

A legtöbb üdülő a Felső–Szigetközben található. Az épületállományon belül a Belső–Szigetköz településein jelentős az üdülők jelenléte. A lakáscélra használt üdülők száma a Felső–Szigetközben jelentős, azonban az arányok alapján a Határvidéket kell kiemelnünk.

Az üdülők száma alapján a Szigetköz kiemelt területe Győr-Moson-Sopron megyének. A megye üdülőállományának 20%-a található a Szigetközben, a megyei községek tekintetében ez az arány 1/3-ot jelent. Az üdülők aránya a községek tekintetében 2,5%-kal magasabb, mint a hasonló megyei adatoké. Az állandóan lakott üdülők aránya minden esetben összevethető és hasonló a szigetközi és a megyei adatok esetében, kivételt képez Mosonmagyaróvár, ahol a városi adatokat majd 4%-kal haladja meg a szigetközi város értéke.

Az üdülők tekintetében a Szigetköz területén jelentős koncentráció figyelhető meg. A teljes szigetközi üdülőállomány tekintetében 5 településen koncentrálódik az üdülők 76%-a. Ezen települések közül is kiemelkedik Dunasziget, ahol a teljes üdülőállomány egynegyede található.

2.19. táblázat: Az üdülőállomány koncentrációja a Szigetköz területén, 2001

Terület	db	Üdülőállományon belül%	Terület	db	Épületállományon belül %
Dunasziget	299	26,48%	Vének	66	46,81%
Vámosszabadi*	166	14,70%	Lipót	145	38,77%
Lipót	145	12,84%	Dunasziget	299	35,01%
Mosonmagyaróvár	143	12,67%	Vámosszabadi*	166	31,92%
Ásványráró	115	10,19%	Ásványráró	115	13,34%
Vének	66	5,85%	Győrzámoly	61	10,93%
Győrzámoly	61	5,40%	Dunaszentpál	19	8,37%
Máriakálnok	35	3,10%	Mecsér	24	7,95%
Hegveshalom	31	2,75%	Máriakálnok	35	6,97%
Mecsér	24	2,13%	Hegveshalom	31	2,33%
Dunaszentpál	19	1,68%	Mosonmagyaróvár	143	1,20%

* A statisztikai adatok alapján, a valóságban téves adatközlés történt (Lásd: 3. lábjegyzet)

Forrás: KSH Népszámlálás 2001.

A településkép és a településfunkció szempontjából szintén meghatározó az üdülők jelenléte. Véken az épületállomány mintegy felét, Lipóton 40%-át, Dunaszigeten és Vámosszabadin 33-33%-át adják az üdülők. Összevetve a megyei községek 4%-os átlagával ez jelentős koncentrációnak tekinthető.

Ezekre az adatokra mind a települések szolgáltatási profiljánál, mind az infrastruktúrális elemek kihasználásánál figyelemmel kell lenni.

2.1.3.1.2. Telekárak

A lakásállomány jellemzésénél fontosnak tartottuk a telekárak helyzetének felvázolását. Ezt a régió hirdetési újságjának a Magyar Bazárnak a segítségével tettük meg. Az újság szerkesztősége rendelkezésünkre bocsátotta archívumát, amelyből az 1998. évi tavaszi és a 2002. évi tavaszi számokból gyűjtöttük ki a térség településeinek telekárhirdetéseit.

A hirdetések feldolgozása során a telkek nagyságát és árát gyűjtöttük ki. Ügyeltünk a többszöri hirdetések kiszűrésére. Így összesen 136 hirdetést vizsgáltunk meg (2.20. táblázat). A táblázatban felsorolt településekből is kiténik, hogy a vizsgált 30 településből csak 20 adatai található meg a legintenzívebb hirdetési időszak adatbázisában. Ez jelentheti azt is, hogy a „belső” településen belüli piacon (rokoni, baráti kapcsolatok alapján) kerültek eladásra telkek.

A meglévő települések adatai sem minden esetben alkalmasak az elemzésre, hiszen nincs minden dimenzióban megfelelő adatuk. Az összehasonlíthatóság kedvéért az 1998-as hirdetési árakat az inflációval korrigáltuk, így az adatok összehasonlíthatóakká váltak.

Az Alsó-Szigetköz települései közül kettőről –Nagybajcs; Vének–nincs adatunk. Dunaszeg esetében nem tehetünk összehasonlító megállapításokat, hiszen csak egy 2002-es adatunk van a településről. Győrladamér esetében nincs 2002-es adat, szemben az 1998-as 9 adattal. Az, hogy egy településről nincs adat, az azt jelentheti, hogy nem voltak értékesíthető telkek, de lehet az adott hirdetési piac helyzete is.

Az Alsó–Szigetközben átlagosan 300%-os árnövekedést lehetett tapasztalni a lakótelkek áraiban (2.20. táblázat; 2.18. ábra). Ezzel szemben az egy négyzetméterre jutó ár „csak” 134%-os növekedést lehetett tapasztalni, ami arra utal, hogy nagyobb telekméretűek jelentek meg a hirdetési piacon. A legnagyobb emelkedés Győrzámolyon volt megfigyelhető. A legnagyobb mozgás szintén Győrzámolyon volt megfigyelhető. Az Alsó–Szigetköz településeinek összesen 80 telek mozgott a vizsgált időszakokban, ez a terület a legintenzívebb minden időszakban az ingatlanforgalmazás tekintetében.

A Belső–Szigetköz települései közül négy településről –Dunaremete, Kisbodak, Lipót, Püski– nem találtunk hirdetést. A telkek árai átlagosan 240%-kal emelkedtek. A Ft/m² árak itt is alacsonyabbak a telekár növekedésénél, ami szintén a nagyobb értékű, tehát nagyobb alapterületű telkek növekedésére utal. A legnagyobb árnövekedés Ásványrárón volt megfigyelhető, míg a négyzetméterárak területén Darnózseli volt a legnagyobb drágulás. A legnagyobb telekmozgás Ásványrárón volt megfigyelhető.

Mind a Belső, mind a Felső–Szigetköz Győr vonzáskörzetéhez tartozik. Ez az ingatlanpiacon jó befektetéseket eredményezhet, a térségnek pozitív jövőképet ad. Ezzel szemben a Szigetköz többi területére a bizonytalanság és a stagnálás jellemző.

2.20. táblázat: Telekárak a Szigetköz településein 1998-2002 tavaszán

Település	Telekár ezer forint			Telekár Ft/m ²			Hirdetések száma	
	1998	2002	Különbség	1998	2002	Különbség	1998	2002
	Átlag		%	Átlag		%	db	db
Abda	1 233,38	2 128,36	73%	1 370,94	6 610,00	382%	7	5
Dunaszeg	0,00	4 236,34	0%	0,00	3 800,00	0%	0	1
Gyórladamér	1 105,96	0,00	-100%	1 473,67	0,00	-100%	9	0
Győrújfalu	935,51	3 966,93	324%	2 152,64	4 977,78	131%	4	9
Győrzámoly	231,47	2 985,30	1190%	69,44	4 776,62	6779%	1	29
Kisbajcs	0,00	2 650,41	0%	0,00	3 050,00	0%	0	3
Kunsziget	536,23	1 500,00	180%	7 464,80	7 950,00	6%	2	1
Vámosszabadi	918,34	2 197,47	139%	1 846,12	2 550,00	38%	7	3
<i>Alsó–Szigetköz</i>	<i>620,11</i>	<i>2 458,10</i>	<i>296%</i>	<i>1 797,20</i>	<i>4 214,30</i>	<i>134%</i>	<i>30</i>	<i>51</i>
Ásványráró	486,08	3 864,16	695%	1 944,32	2 100,00	8%	2	6
Darnózseli	1 001,10	1 800,00	80%	763,84	4 680,00	513%	1	1
Dunaszentpál	308,63	726,39	135%	930,50	1 500,00	61%	2	3
Hédervár	0,00	1 250,00	0%	0,00	2 338,50	0%	0	2
Mecsér	452,90	0,00	-100%	1 541,57	0,00	-100%	2	0
<i>Belső–Szigetköz</i>	<i>449,74</i>	<i>1 528,11</i>	<i>240%</i>	<i>1 036,04</i>	<i>2 123,70</i>	<i>105%</i>	<i>7</i>	<i>12</i>
Dunakiliti	416,64	1 200,00	188%	2 083,20	3 454,00	66%	1	1
Dunasziget	697,41	3 567,32	412%	2 151,25	2 750,00	28%	7	2
Halászi	2 654,15	0,00	-100%	2 604,00	0,00	-100%	4	0
Kimle	1 215,20	0,00	-100%	1 168,68	0,00	-100%	2	0
Mosonmagyaróvár	5 530,70	4 943,03	-11%	3 610,88	3 535,00	-2%	5	4
<i>Felső–Szigetköz</i>	<i>1 569,43</i>	<i>2 032,89</i>	<i>30%</i>	<i>2 323,60</i>	<i>1 947,80</i>	<i>-16%</i>	<i>19</i>	<i>7</i>
Hegyeshalom	7 406,33	7 333,33	-0.9%	2 200,00	2 200,00	0%	1	1
Levél	1 421,96	0,00	-100%	1 588,44	0,00	-100%	8	0
<i>Határvidék</i>							<i>9</i>	<i>1</i>
Szigetköz	2 538,49	3 074,68	21%	2 336,41	4 178,49	79%	65	71

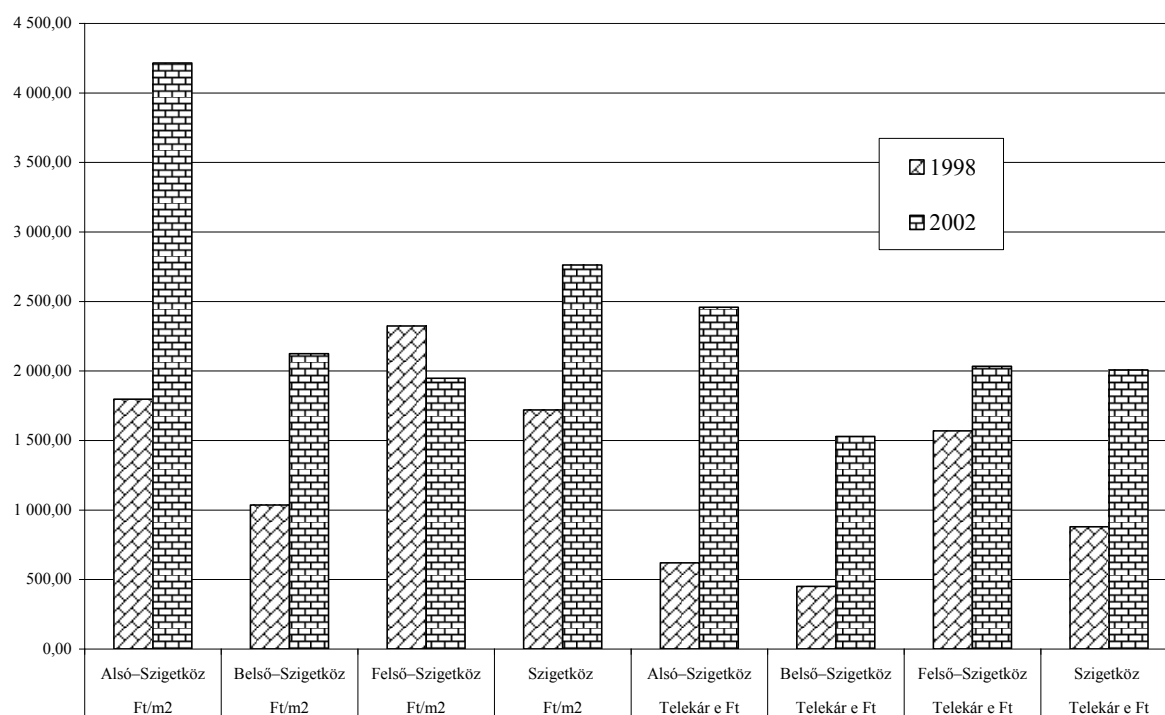
Forrás: Magyar Bazár 1998-2002.

Ennek oka többérté lehet, a Dunával kapcsolatos bizonytalanság elrettentheti a befektetőket, senki sem tud hosszabb távon befektetésekben gondolkodni. A máriakálnoki termálprojektnek van esélye a stagnálás megszüntetésére. A területen a legnagyobb növekedést Dunaszigeten lehetett tapasztalni a telekárak növekedésében, a négyzetméterárak Dunakilitin növekedtek a leginkább. Jellemző hogy a többi település vagy eltűnt a hirdetési piacról, vagy csökkentek a négyzetméterárak. Az említett két település egyike sem érte el a 70%-os értéknövekedést. A legnagyobb hirdetési forgalom Mosonmagyaróváron volt.

A Határvidék településeinek hirdetése nagyon hiányos. Sem Rajka, sem Bezenye nincs rajta a listán, a másik két település adatai is hiányosak. Ennek oka feltételezésünk szerint nem az, hogy nincsenek eladható telkek, hanem hogy a belső piacon kelnek el az ingatlanok. Az adatok hiányossága miatt nem is átlagoltuk az értékeket.

Az látható a 2.20. táblázat adatai alapján, hogy a legfrekvenciáltabb az Alsó-Szigetköz. Ez mind a hirdetési forgalom, mind a telek, mind a négyzetméterárak adataiban visszaköszön. Ez a hatás Győr szuburbanizációs hatása, amely meghatározta az 1990 utáni ingatlanpiaci helyzetet.

2.18. ábra: Telekárak a Szigetköz településein 1998-2002 tavaszán

Forrás: Magyar Bazár 1998-2002.

2.1.3.1.3. Lakások kora

Az épített környezet jelentősen meghatározza a települések megítélését. Az épített környezet fontos elemét képezi a lakásállomány, amelynek jellemző állapota a korszerkezeti megoszlása.

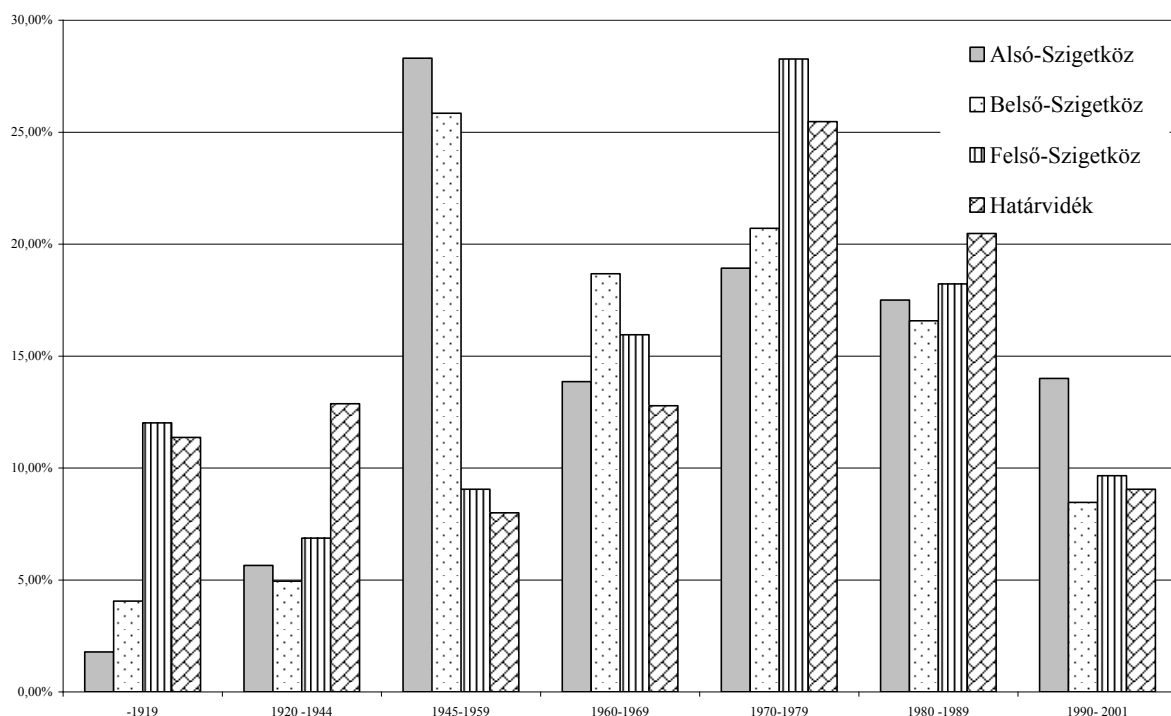
A szigetközi lakásállomány korösszetételét különböző időszakokban különböző események alakították, amelyek egy-egy területen jelentős változásokat eredményeztek. Az első

ilyen esemény az 1954-es „nagy dunai árvíz” amely a települések egy részének teljes egészét elpusztította, és a „szocialista szellemben” újraépített házak teljes egészében rányomták bélyegüket a településekre, –a teljes egészében téglából és megfelelő alappal épített épületek kivételével – szinte teljes egészében eltűntek az épített kulturális örökség elemei. Helyettük a kor szellemének megfelelő „kockaházak” épültek.

A másik meghatározó időszak a hetvenes évek, amikor megindult a lakosság vagyoni gyarapodása és ez jelentős építési hullámot eredményezett. Ez a hullám egybeesik a lakótelep építési hullámmal, amikor Mosonmagyaróváron is elkészültek az első lakótelepek.

A harmadik jellemző folyamat a Győr térségében napjainkban kibontakozó szuburbanizációs jelenség. Jelenleg is tart a Győr környéki településeken az építési hullám.

2.19. ábra: A lakásállomány építési év szerinti megoszlása a Szigetköz mikrotérségeiben

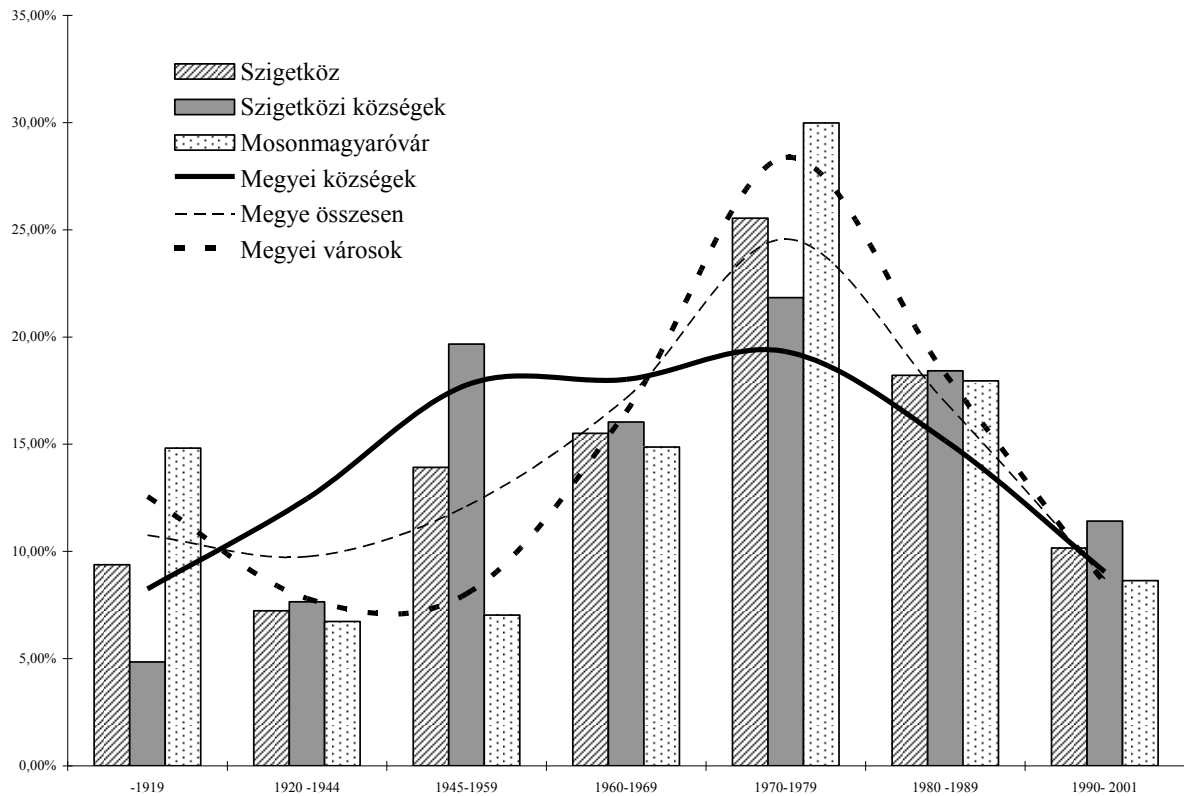

Forrás: KSH Népszámlálás 2001

Az 2.19. ábra a mikrotérségek jellemzőit mutatja be a lakások kora alapján. Látható, hogy az 1919 előtti lakások nagyobb arányban a Felső-Szigetközben és a Határvidéken vannak jelen, itt nem pusztított olyan nagy mértékben az árvíz és Mosonmagyaróvár régebbi polgári épületei is módosítanak az arányon.

Az Alsó-Szigetköz és a Belső-Szigetköz területén egyedül Mecsér rendelkezik jelentősebb arányú 1919 előtt épült épülettel. Mecsér található legtávolabb az Öreg-Dunától. Felső-Szigetközben Mosonmagyaróvár torzítja el a mikrotérség átlagát, egyébként itt is észrevehető az árvíz pusztító hatása. A Egyedül a Határvidék településein nem vehetők észre az 54-es árvíz nyomai (2.19. ábra; 2.21. táblázat).

2.20. ábra: A lakásállomány kor szerinti megoszlása a Szigetközben és Győr-Moson-Sopron megyében

Forrás: KSH Népszámlálás 2001

A szigetközi községek lakásainak kora az arányokat tekintve jelentősen elmarad a megyei községek arányától az 1919 előtt épült lakások esetében. Mosonmagyaróvár adatai azonban meghaladják a megyei városok hasonló értékeit (2.20. ábra; 2.21. táblázat).

A két világháború közötti időszak tekintetében a Határvidék rendelkezik kiugró mutatókkal. Ennek oka a határváltozásokkal hozható kapcsolatba. Ebben az időszakban a Szigetköz adatai jelentősen elmaradnak a megyei adatoktól. Ennek oka az, hogy a térségben a határváltozás gazdasági sokkot idézett elő. A térség elszakadt természetes gazdasági központjától, Bécstől, a lakosság bevételei csökkentek, a térség depresszióba került. Ez természetesen hatott a lakásépítésre is. (2.21. táblázat; 2.19.; 2.20. ábra).

Az 1945-1959-es évek a nagy építkezés korszaka a Szigetközben. Egyrészt a II. világháború helyreállítási és építési munkálatainak korszaka volt ez az időszak, de ez az egész országra érvényes megállapítás. Az árvíz Ásványrárónál szakította át a gátat, ahol szinte teljesen elpusztult a falu. Az árhullám innen vonult végig a Szigetköz területén. Természetesen a helyreállítások elhúzódtak, az építkezések még a hatvanas években is éreztették hatásukat. Az Alsó- és a Belső-Szigetköz területén az 50-es években épített lakások arány 10% körüli értékkel jelentősebb, mint a megyei községek esetében.

Az Öreg-Duna melletti településeken az ebben az időszakban épült lakások aránya 30-40% között mozog, a legveszélyeztetettebb település, Ásványráró esetében az árvíz előtt épült lakások arány mindösszesen 3% (2.21. táblázat).

2.21. táblázat: Lakásállomány megoszlása építési év szerint

Település	-1919		1920 -1944		1945-1959		1960-1969		1970-1979		1980 -1989		1990- 2001	
	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%
Abda	39	3,89%	81	8,08%	188	18,74%	147	14,66%	239	23,83%	152	15,15%	157	15,65%
Dunaszeg	9	1,66%	19	3,51%	204	37,64%	66	12,18%	81	14,94%	104	19,19%	59	10,89%
Györladamér	0	0,00%	20	5,15%	118	30,41%	32	8,25%	67	17,27%	72	18,56%	79	20,36%
Győrújfalu	1	0,27%	25	6,68%	109	29,14%	40	10,70%	49	13,10%	93	24,87%	57	15,24%
Győrzámoly	6	1,21%	15	3,02%	192	38,63%	47	9,46%	82	16,50%	100	20,12%	55	11,07%
Kisbajcs	2	0,86%	10	4,31%	38	16,38%	30	12,93%	71	30,60%	55	23,71%	26	11,21%
Kunsziget	3	0,75%	32	8,04%	79	19,85%	110	27,64%	64	16,08%	60	15,08%	50	12,56%
Nagybajcs	6	1,80%	15	4,49%	119	35,63%	55	16,47%	60	17,96%	47	14,07%	32	9,58%
Vámosszabadi	6	1,68%	7	1,96%	111	31,01%	50	13,97%	74	20,67%	46	12,85%	64	17,88%
Vének	3	4,00%	13	17,33%	31	41,33%	5	6,67%	8	10,67%	6	8,00%	9	12,00%
Alsó-Szigetköz	75	1,79%	237	5,64%	1 189	28,30%	582	13,85%	795	18,92%	735	17,50%	588	14,00%
Ásványráró	24	3,21%	0	0,03%	253	33,82%	103	13,77%	154	20,59%	135	18,05%	57	7,62%
Darnózseli	8	1,49%	28	5,20%	99	18,40%	87	16,17%	173	32,16%	102	18,96%	41	7,62%
Dunaremete	2	2,11%	8	8,42%	10	10,53%	31	32,63%	18	18,95%	12	12,63%	14	14,74%
Dunaszentpál	1	0,48%	31	14,90%	43	20,67%	51	24,52%	37	17,79%	28	13,46%	17	8,17%
Hédervár	25	6,25%	12	3,00%	132	33,00%	70	17,50%	46	11,50%	77	19,25%	38	9,50%
Kisbodak	0	0,00%	13	9,22%	38	26,95%	25	17,73%	29	20,57%	20	14,18%	16	11,35%
Lipót	3	1,36%	2	0,90%	30	13,57%	74	33,48%	55	24,89%	33	14,93%	24	10,86%
Mecsér	51	18,35%	40	14,39%	73	26,26%	51	18,35%	26	9,35%	24	8,63%	13	4,68%
Püski	2	0,87%	7	3,03%	61	26,41%	42	18,18%	54	23,38%	43	18,61%	22	9,52%
Belső-Szigetköz	116	4,06%	141	4,94%	739	25,84%	534	18,67%	592	20,70%	474	16,57%	242	8,46%
Dunakiliti	24	3,92%	57	9,30%	105	17,13%	100	16,31%	134	21,86%	126	20,55%	67	10,93%
Dunasziget	16	2,90%	32	5,80%	138	25,00%	100	18,12%	108	19,57%	106	19,20%	52	9,42%
Feketeerdő	2	1,46%	20	14,60%	19	13,87%	18	13,14%	22	16,06%	23	16,79%	33	24,09%
Halászi	12	1,21%	64	6,46%	155	15,64%	229	23,11%	235	23,71%	190	19,17%	106	10,70%
Kimle	32	3,59%	59	6,62%	127	14,25%	156	17,51%	232	26,04%	175	19,64%	110	12,35%
Máriakálnok	24	5,15%	35	7,51%	22	4,72%	106	22,75%	100	21,46%	76	16,31%	103	22,10%
Mosonmagyaróvár	1 735	14,82%	788	6,73%	823	7,03%	1 741	14,87%	3 510	29,97%	2 102	17,95%	1 011	8,63%
Felső-Szigetköz	1 845	12,01%	1 055	6,87%	1 389	9,04%	2 450	15,95%	4 341	28,26%	2 798	18,22%	1 482	9,65%
Bezenye	38	7,20%	36	6,82%	57	10,80%	69	13,07%	184	34,85%	100	18,94%	44	8,33%
Hegyeshalom	137	10,58%	192	14,83%	128	9,88%	180	13,90%	301	23,24%	253	19,54%	104	8,03%
Levél	90	14,73%	61	9,98%	27	4,42%	54	8,84%	133	21,77%	162	26,51%	84	13,75%
Rajka	113	12,67%	139	15,58%	54	6,05%	122	13,68%	229	25,67%	166	18,61%	69	7,74%
Határvidék	378	11,37%	428	12,87%	266	8,00%	425	12,78%	847	25,47%	681	20,48%	301	9,05%
Községek, nagyközségek	5 681	8,24%	8 589	12,46%	12 239	17,76%	12 420	18,02%	13 310	19,31%	10 448	15,16%	6 230	9,04%
Megye összesen	17 672	10,75%	16 030	9,75%	19 893	12,10%	28 170	17,14%	40 389	24,57%	27 885	16,97%	14 328	8,72%
Szigetköz	2 414	9,38%	1 861	7,23%	3 583	13,92%	3 991	15,50%	6 575	25,54%	4 688	18,21%	2 613	10,15%
Szigetközi községek	679	4,84%	1 073	7,65%	2 760	19,66%	2 250	16,03%	3 065	21,84%	2 586	18,42%	1 602	11,41%
Városok együtt	11 991	12,56%	7 441	7,80%	7 654	8,02%	15 750	16,50%	27 079	28,37%	17 437	18,27%	8 098	8,48%

Forrás: KSH Népszámlálás 2001

A hatvanas években már jelentkezett a lakótelepi építkezések hatása, ezt Felső-Szigetköz adatai jól mutatják (2.19. ábra) –Mosonmagyaróvár–, valamint az újjáépítés elhúzóására utalnak Belső-Szigetköz értékei.

Ebben az időszakban a Szigetköz építkezési arányai elmaradnak a megye más településeitől. Ennek oka az, hogy a városok és a nagyobb központok fejlesztés nagyobb hangsúlyt kapott.

Azonban a következő évtizedben már a térség a megyei trendnek megfelelően mozog. Itt ismét meg kell említeni Mosonmagyaróvárt, ahol a lakótelepi lakások tömeges megjelenése jelentősen torzítja a térségi adatokat. Meg kell jegyezni azonban, hogy az árvíz utáni újjáépítéstől eltekintve a térség lakásállományában ekkor történt a legnagyobb változás (2.19. ábra). Az említett újjáépítés kivételével itt jelentkeznek a legmagasabb adatok, mind a mikrotérségekben, mind a szigetközi, mind a megyei adatok esetében (2.20. ábra).

A nyolcvanas években stagnálás figyelhető meg minden adat esetében, és a kilencvenes évek adatai is csökkenő trendet mutatnak egy kivétellel. A szigetközi községek, és ezen belül is az Alsó-Szigetköz települései kiugró értékekkel jelentkeznek. Ennek oka a Győr környékre jellemző szuburbanizációs jelenség. A Győr környéki településeken a térségtől eltérően fokozottabb mértékű lakásépítések jellemzőek, és ez igaz az Alsó-Szigetközre is. Azonban meg kell jegyezni, hogy ez az építési hullám messze elmarad a hetvenes évek építési trendjétől.

2.1.3.1.4. A lakások infrastruktúrája a Szigetköz településein

Mivel a Szigetköz környezeti állapota elsődleges fontosságú szempontként vettük figyelembe a vizsgálat készítése közben fontosnak tartottuk megvizsgálni a kommunális infrastruktúrák által okozott környezeti terhelést.

Ivóvízellátás

A Szigetköz területén három szolgáltató biztosítja a vezetékes vízellátást. A PANNON-VÍZ RT. a megye legnagyobb szolgáltatója, a Szigetköz területén is a települések többségét ő látja el szolgáltatással. Lokális szolgáltató a SZIGVIZ KHT, amelynek központja Darnózsolin található és teljes mértékben szigetközi településeket lát el. A mosonmagyaróvári AQUA KFT. a szigetközi települések mellett más környező településeket is kiszolgál.

A PANNON-VÍZ RT. két ágazaton keresztül látja el a Szigetköz településeit (2.22. táblázat). A Győri ágazat vízellátó egység központja (kút, tisztító) Győrben található, Kunsziget kivételével. Kunsziget ellátását Öttevényről oldják meg, tehát más alrendszeren jut el a lakossághoz az ivóvíz.

A Szigetköz északnyugati öt települését (2.22. táblázat) a Jánossomorjai ágazat látja el ivóvízzel. Az ágazaton belül a Dunakilitin található az alközpont, tehát a kút és a tisztítóberendezés. A másik két szolgáltató egy-egy rendszert képez.

2.22. táblázat: Vezetékes ivóvíz-szolgáltatók szolgáltatási területe

	PANNON-VÍZ RT	SZIGVIZ KHT	AQUA KFT
Győri ivóvíz ágazat	Abda	Ásványráró	Hegyeshalom
	Győrújfalú	Darnózseli	Levél
	Győrzámoly	Dunaremete	Mosonmagyaróvár
	Győrladamér	Halászi-Arak	
	Dunaszeg	Hédervár	
	Dunaszentpál	Kimle-Novákpusztá-	
	Mecsér	Kisbodak	
	Kisbajcs	Lipót	
	Nagybajcs	Máriakálnok	
	Vámosszabadi	Püski	
	Vének		
	Kunsziget		
	János- somor- jai ága- zat	Dunakiliti	
	Dunasziget		
	Feketeerdő		
	Bezenye		
	Rajka		

Forrás: PANNON-VÍZ RT, SZIGVIZ KHT, AQUA KFT

Az Alsó-Szigetköz települései a PANNON-VÍZ RT. szolgáltatási területében találhatók. A lakásállomány 95% ellátott vezetékes vízzel (2.23. táblázat), 0,7%-a saját kútról, míg a lakások 4,2 %-ában nincs semmilyen vízellátás. A vezetékre rákötött lakások legmagasabb arányban Dunaszegen, legalacsonyabb arányban Győrújfalun találhatóak.

A Belső-Szigetköz lakásállományának 91%-a kötött rá a vezetékes vízhálózatra. A szolgáltatás a területen vegyes, azonban két település kivételével (PANNON-VÍZ RT) a SZIGVIZ KHT látja el a településeket. A lakásállomány 1,2%-a házi, 7,9%-a egyáltalán nem rendelkezik ivóvízrendszerrel. A vezetékes vízhálózatra legnagyobb arányban Lipóton, legalacsonyabb arányban Dunaszentpálon kötöttek rá a felhasználók.

2.23. táblázat: A lakásállomány ivóvízellátása, 2001

Terület	Lakásállomány db	Hálózati vízvezetékekkel		Házi		Ivóvízellátás nélküli	
		db	%	db	%	db	%
Abda	1 003	945	94,22%	9	0,90%	49	4,89%
Dunaszeg	542	528	97,42%	2	0,37%	12	2,21%
Győrladamér	388	352	90,72%	1	0,26%	35	9,02%
Győrújfalú	374	347	92,78%	5	1,34%	22	5,88%
Győrzámoly	497	473	95,17%	5	1,01%	19	3,82%
Kisbajcs	232	226	97,41%	1	0,43%	5	2,16%
Kunsziget	398	381	95,73%	1	0,25%	16	4,02%
Nagybajcs	334	325	97,31%	1	0,30%	8	2,40%
Vámosszabadi	358	347	96,93%	3	0,84%	8	2,23%
Vének	75	72	96,00%	0	0,00%	3	4,00%
Alsó-Szigetköz	4 201	3 996	95,12%	28	0,67%	177	4,21%
Ásványráró	748	684	91,44%	6	0,80%	58	7,75%
Darnózseli	538	506	94,05%	2	0,37%	30	5,58%
Dunaremete	95	79	83,16%	0	0,00%	16	16,84%
Dunaszentpál	208	168	80,77%	9	4,33%	31	14,90%
Hédervár	400	367	91,75%	10	2,50%	23	5,75%
Kisbodak	141	126	89,36%	0	0,00%	15	10,64%

Terület	Lakásállomány db	Hálózati vízvezetékekkel		Házi		Ívóvízellátás nélküli	
		db	%	db	%	db	%
Lipót	221	215	97,29%	1	0,45%	5	2,26%
Mecsér	278	233	83,81%	5	1,80%	40	14,39%
Püski	231	221	95,67%	1	0,43%	9	3,90%
Belső-Szigetköz	2 860	2 599	90,87%	34	1,19%	227	7,94%
Dunakiliti	613	577	94,13%	7	1,14%	29	4,73%
Dunasziget	552	515	93,30%	19	3,44%	18	3,26%
Feketeerdő	137	133	97,08%	1	0,73%	3	2,19%
Halászi	991	852	85,97%	101	10,19%	38	3,83%
Kimle	891	797	89,45%	40	4,49%	54	6,06%
Máriakálnok	466	438	93,99%	5	1,07%	23	4,94%
Mosonmagyaróvár	11 710	11	97,76%	55	0,47%	207	1,77%
Felső-Szigetköz	15 360	14	96,09%	228	1,48%	372	2,42%
Bezenvé	528	427	80,87%	58	10,98%	43	8,14%
Hegyeshalom	1 295	1 164	89,88%	77	5,95%	54	4,17%
Levél	611	575	94,11%	4	0,65%	32	5,24%
Rajka	892	701	78,59%	156	17,49%	35	3,92%
Határvidék	3 326	2 867	86,20%	295	8,87%	164	4,93%
Szigetköz	25 747	24	94,08%	585	2,27%	940	3,65%
Szigetközi közsé-	14 037	12	91,00%	530	3,78%	733	5,22%
Megyei községek	68 917	61	88,57%	1	2,58%	6	8,85%
Megye összesen	164 367	154	94,19%	2	1,30%	7	4,50%
Megyei városok	95 450	93	98,25%	366	0,38%	1	1,37%

Forrás: KSH Népszámlálás 2001

A Felső-Szigetköz területén a rákötések aránya 96%-os, a településeken mindhárom szolgáltató jelen van. A házi vízvezetékekkel ellátott lakások aránya 1,5%, a vízellátással egyáltalán nem rendelkező lakások aránya 2,5%. A legnagyobb arányban rákötött lakások Mosonmagyaróváron találhatóak, a legalacsonyabb aránnyal Halászi rendelkezik.

A Határvidék 86%-os rákötési aránnyal rendelkezik, két szolgáltató üzemeltetési terület a mikrotérség. A házi rendszert a lakások 8,9%-ban van jelen. A lakások 5%-a egyáltalán nem rendelkezik vízellátással.

A mikrotérségek tekintetében a legmagasabb rákötési arány (2.23. táblázat) a Felső-Szigetköz településein jelentkezik. Ez biztató, hiszen a lakásállomány itt a legnagyobb. A magas rákötési arány magyarázható Mosonmagyaróvár városi adottságaival és a lakások építési korával, hiszen itt a lakásállomány döntő többsége a hetvenes évek után épült (2.21. ábra) amikor már a lakások teljes komforttal épültek.

Ugyanilyen összefüggés tapasztalható a vízvezeték-hálózattal nem rendelkező lakások esetében. A legalacsonyabb rákötéssel a Határvidék települései rendelkeznek. Itt a legmagasabb a II. világháború előtt épült lakások aránya.

A megye más területeivel összehasonlítva elmondható, hogy a Szigetköz egésze a megye összes településéhez hasonlítva a rákötések arányában szinte azonos arányt mutat. A szigetközi községek átlaga 2%-kal haladják meg a megye községeinek rákötési arányait. Azonban a Szigetköz községeinek helyi vízhálózatra (fűtő kútra) történő rákötése magasabb arányú, mint a többi község esetében. Ennek oka a magas szinten (alacsony mélységben) található, emberi fogyasztásra alkalmas rétegvíz. Mosonmagyaróvár rákötési aránya csupán fél százalékkal marad el a megyei városok arányától.

KFT szolgáltatási területe között található. Máriakánok és Halászi esetébe az AQUA KFT. szolgáltatja a szennyvízkezelést, ellentétben az ivóvíz-szolgáltatással.

Az Alsó–Szigetköz településein a csatornarákötések aránya 80,7%-os (2.25. táblázat). A területet teljes egészében a PANNON-VÍZ RT. látja el szolgáltatással. A házi derítőkkel ellátott lakások aránya 15,5%-os, szennyvízrákötés nélküli lakások aránya pedig 3,7%-ra tehető. A hálózatra történő rácsatlakozások aránya Vámoszabadin a legmagasabb, Dunaszegen pedig a legalacsonyabb.

A Belső–Szigetköz településein a rákötések aránya 78%-os. Szolgáltatók tekintetében a PANNON-VÍZ RT. mellett a SZIGVIZ KHT. van jelen. A házi derítők aránya 14%, és a lakások 7,5%-ban egyáltalán nincs a szennyvíz kezelése megoldva. A rákötések aránya Lipóton a legmagasabb, Mecséren pedig a legalacsonyabb.

2.25. táblázat: A lakásállomány csatornaellátottsága, 2001

Terület	Lakásállomány db	Köz- csatornával ellátott		Házi ellátott		Csatorna nélküli	
		db	%	db	%	db	%
Abda	1 003	785	78,27%	171	17,05%	47	4,69%
Dunaszeg	542	471	86,90%	59	10,89%	12	2,21%
Gvörladamér	388	339	87,37%	28	7,22%	21	5,41%
Gvörűjfalu	374	257	68,72%	97	25,94%	20	5,35%
Gvörzámoly	497	394	79,28%	84	16,90%	19	3,82%
Kisbajcs	232	195	84,05%	32	13,79%	5	2,16%
Kunsziget	398	311	78,14%	71	17,84%	16	4,02%
Nagybajcs	334	265	79,34%	61	18,26%	8	2,40%
Vámoszabadi	358	322	89,94%	29	8,10%	7	1,96%
Vének	75	52	69,33%	20	26,67%	3	4,00%
Alsó-Szigetköz	4 201	3 391	80,72%	652	15,52%	158	3,76%
Ásvánvró	748	641	85,70%	49	6,55%	58	7,75%
Damózseli	538	412	76,58%	97	18,03%	29	5,39%
Dunaremete	95	78	82,11%	1	1,05%	16	16,84%
Dunaszentpál	208	129	62,02%	60	28,85%	19	9,13%
Hédervár	400	331	82,75%	46	11,50%	23	5,75%
Kisbodak	141	121	85,82%	5	3,55%	15	10,64%
Lipót	221	193	87,33%	23	10,41%	5	2,26%
Mecsér	278	133	47,84%	105	37,77%	40	14,39%
Püski	231	196	84,85%	26	11,26%	9	3,90%
Belső-Szigetköz	2 860	2 234	78,11%	412	14,41%	214	7,48%
Dunakiliti	613	211	34,42%	375	61,17%	27	4,40%
Dunasziget	552	242	43,84%	293	53,08%	17	3,08%
Feketeerdő	137	43	31,39%	91	66,42%	3	2,19%
Halászi	991	622	62,76%	332	33,50%	37	3,73%
Kimle	891	753	84,51%	85	9,54%	53	5,95%
Máriakálnok	466	420	90,13%	23	4,94%	23	4,94%
Mosonmagyaróvár	11 710	9 509	81,20%	2 013	17,19%	188	1,61%
Felső-Szigetköz	15 360	11	76,82%	3 212	20,91%	348	2,27%
Bezenye	528	185	35,04%	303	57,39%	40	7,58%
Hegveshalom	1 295	1 058	81,70%	183	14,13%	54	4,17%
Levél	611	350	57,28%	229	37,48%	32	5,24%
Rajka	892	463	51,91%	394	44,17%	35	3,92%
Határvidék	3 326	2 056	61,82%	1 109	33,34%	161	4,84%
Szigetköz	25 747	19	75,66%	5 385	20,92%	881	3,42%
Szigetközi közsé-	14 037	9 972	71,04%	3 372	24,02%	693	4,94%
Megyei községek	68 917	30	44,08%	32	47,63%	5	8,29%
Megye összesen	164 367	115	70,50%	41	25,30%	6	4,20%
Megyei városok	95 450	85	89,57%	8 766	9,18%	1	1,24%

Forrás: KSH Népszámlálás 2001

A Felső–Szigetköz területén mindhárom szolgáltató végez szennyvízkezelést. A rákötések aránya megközelíti a 77%-ot, a házi szennyvízderítés a lakások 20%-ban jelent megoldást. Azon lakások aránya, ahol nincs semmilyen kezelés 2,27%-ra tehető. A rákötések aránya Máriakálnokon a legmagasabb, Feketeerdőn pedig a legalacsonyabb. Meg kell említeni, hogy Halász Arak településrészén nincs kiépítve a szennyvízrendszer, tehát nincs lehetőség a lakossági rákötésre.

A Határvidék településeinek az AQUA KFT és a PANNON-VÍZ RT. tisztítja a szennyvizet. A rákötések aránya 61%-ra tehető, a házi szennyvízderítés a lakások 1/3-ánál tapasztalható. A lakások mintegy 5%-nál nem megoldott a hulladék elszállítása és ártalmatlanítása. A rákötések aránya Hegyeshalmon a legmagasabb, Bezenyén pedig a legalacsonyabb.

2.26. táblázat: Közműolló, 2001

Terület	Vízzel ellátott lakás		Közcatornával ellátott lakás		db	Környezetre káros lakás	
	db	%	db	%		lakásállományon	Közműolló
						belül	zártasága
	db	%	db	%		%	
Abda	954	95,11%	785	78,27%	169	16,85%	82,29%
Dunaszeg	530	97,79%	471	86,90%	59	10,89%	88,87%
Györladamér	353	90,98%	339	87,37%	14	3,61%	96,03%
Győrújfalú	352	94,12%	257	68,72%	95	25,40%	73,01%
Győrzámoly	478	96,18%	394	79,28%	84	16,90%	82,43%
Kisbajcs	227	97,84%	195	84,05%	32	13,79%	85,90%
Kunsziget	382	95,98%	311	78,14%	71	17,84%	81,41%
Nagybajcs	326	97,60%	265	79,34%	61	18,26%	81,29%
Vámosszabadi	350	97,77%	322	89,94%	28	7,82%	92,00%
Vének	72	96,00%	52	69,33%	20	26,67%	72,22%
<i>Alsó-Szigetköz</i>	4 024	95,79%	3 391	80,72%	633	15,07%	84,27%
Ásvánvráró	690	92,25%	641	85,70%	49	6,55%	92,90%
Damózséli	508	94,42%	412	76,58%	96	17,84%	81,10%
Dunaremete	79	83,16%	78	82,11%	1	1,05%	98,73%
Dunaszentpál	177	85,10%	129	62,02%	48	23,08%	72,88%
Hédervár	377	94,25%	331	82,75%	46	11,50%	87,80%
Kisbodak	126	89,36%	121	85,82%	5	3,55%	96,03%
Lipót	216	97,74%	193	87,33%	23	10,41%	89,35%
Mecsér	238	85,61%	133	47,84%	105	37,77%	55,88%
Püski	222	96,10%	196	84,85%	26	11,26%	88,29%
<i>Belső-Szigetköz</i>	2 633	92,06%	2 234	78,11%	399	13,95%	84,85%
Dunakiliti	584	95,27%	211	34,42%	373	60,85%	36,13%
Dunasziget	534	96,74%	242	43,84%	292	52,90%	45,32%
Feketeerdő	134	97,81%	43	31,39%	91	66,42%	32,09%
Halászi	953	96,17%	622	62,76%	331	33,40%	65,27%
Kimle	837	93,94%	753	84,51%	84	9,43%	89,96%
Máriakálnok	443	95,06%	420	90,13%	23	4,94%	94,81%
Mosonmagyaróvár	11 503	98,23%	9 509	81,20%	1 994	17,03%	82,67%
<i>Felső-Szigetköz</i>	14 988	97,58%	11 800	76,82%	3 188	20,76%	78,73%
Bezenve	485	91,86%	185	35,04%	300	56,82%	38,14%
Hegyeshalom	1 241	95,83%	1 058	81,70%	183	14,13%	85,25%
Levél	579	94,76%	350	57,28%	229	37,48%	60,45%
Rajka	857	96,08%	463	51,91%	394	44,17%	54,03%
<i>Határvidék</i>	3 162	95,07%	2 056	61,82%	1 106	33,25%	65,02%
Szigetköz	24 807	96,35%	19 481	75,66%	5 326	20,69%	78,53%
Szigetközi közsé-	13 304	94,78%	9 972	71,04%	3 332	23,74%	74,95%
Megyei községek	62 816	91,15%	30 379	44,08%	32	47,07%	48,36%
Megye összesen	156 963	95,50%	115 875	70,50%	41	25,00%	73,82%
Megyei városok	94 147	98,63%	85 496	89,57%	8 651	9,06%	90,81%

Forrás: KSH Népszámlálás 2001

A területi összehasonlításban elmondható, hogy a Szigetköz térségében 75%-os a rákötési arány. Ez az érték 5%-kal magasabb a megyei értéknél. A községek esetében a Szigetköz kiugró értéket képvisel, ugyanis szemben a megyei községek 44%-os arányával a szigetközi községekben 71%-os a rákötési arány. Mosonmagyaróvár viszont 8%-kal elmarad a megyei városok átlagától.

A közműolló az ivóvízzel ellátott és a szennyvízkezelésben részesített, tehát a csatornahálózatra rákötött lakások aránya. A 2.26. táblázatban feltüntettük azon lakások számát amelyek rendelkeznek ivóvízellátással (ivóvízhálózat + helyi kút), a szennyvízesatornára rákötött lakások számát és arányát, valamint a környezetre káros lakások számát, a lakásállományon belüli arányát, illetve a közműolló zártságát, amely 100%-os értéknél lenne ideális. A környezetre káros lakások alatt azokat az épületeket értjük, amelyek rendelkeznek valamilyen típusú ivóvízrendszerrel, de nincsenek rákötve a biztonságos szállítást és tisztítást lehetővé tevő csatornahálózatra.

Az Alsó–Szigetköz területén összesen 630 darabra (15%) tehető a környezetre káros lakások száma, a közműolló zártsága 84%. A lakásállományon a káros lakások aránya 15%, a legnagyobb arányban Vénéken, illetve Győrújfalun található ilyen települések. A közműolló a legjobban Győrladaméron, illetve Vámoszabadin zárult, leginkább nyitott Vénéken és Győrújfalun.

Belső–Szigetköz területén 400 lakás károsítja a szennyvízesatorna helyzet megoldatlanságával a környezetet. Ez a lakások 13%-át jelenti, a közműolló 85%-osra zárult be. A legtöbb bekötetlen lakás Mecséren található, a lakásállomány tekintetében is itt a legmagasabb a bekötetlen háztartások aránya. A közműolló aránya Dunaremetén a legmagasabb itt eléri a 98%-ot a lakások aránya. Ezzel szemben Mecséren az érték 55%-os zártságot jelent.

A Felső–Szigetköz esetében található a legnagyobb eltérés a szélsőértékek között a közműolló zártságának tekintetében. A térségben összesen 3188 környezetet károsító lakás helyezkedik el. Ezen lakások 2/3-a Mosonmagyaróváron van. A lakásállományon belül 20% a környezetet károsító lakások aránya, a közműolló szélsőértékei Máriakálnokon (95%) és Feketeerdőn (32%) jelentkeznek.

A Határvidék esetében 1106 lakás veszélyezteti a környezetet. A legtöbb lakás Rajkán található, mintegy 400 db. Az arányokat tekintve Bezenyén a legnagyobb az érték 56%. A közműolló legjobban Hegyeshalmon zárult, a legnyitottabb Bezenyén.

A térségek összehasonlítása alapján elmondható, hogy a Szigetközben található 5300 veszélyes lakás döntő többsége a Felső–Szigetközben (Mosonmagyaróvár) található. A közműolló legjobban Alsó- és Belső–Szigetközben záródott, a legnyitottabb a Határvidéken. Visszautalnánk az elemzésnél. A legnagyobb arányban a régi építésű lakások a Határvidék és Felső–Szigetköz területén találhatóak. A szuburbanizációs folyamatok pedig az Alsó–Szigetközben és a Belső–Szigetköz egyes településein jelentkeznek. Itt az újonnan kiköltözők már teljes infrastruktúrával felszerelt lakásokat építenek, mivel az építési követelmények előírják, hogy ahol adottak a körülmények kötelesek kihasználni a rendszert. A Szigetköz területén a közműolló leginkább Dunaremetén zárult be, a legnyitottabb pedig Feketeerdőn.

A területi összehasonlításban látszik, hogy Szigetközben a környezetre káros lakások 12%-a található a megyén belül. Átlagosan a lakásállományon belül 5%-kal alacsonyabb a megyei átlaghoz képest az eltérés, a közműolló szintén 5%-kal zártabb. A megyei községek és a szigetközi községek összehasonlítása esetében azonban jelentős eltérések tapasztalhatóak. Szigetközben a községeken belüli lakásállománynak csak a 23%-a veszélyezteti a környezetét, szembe a megyei községek 47%-ával. A közműolló 74%-os zártsága a jellemző, míg a megyei hasonló jellegű adatok 48%-os értéket mutatnak. Mosonmagyaróvár és a megyei városok esetében rosszabb a helyzet, Mosonmagyaróváron belül található a környezetre káros városi lakások 20%-a. A lakásállományon belüli átlag 8%-kal rosszabb, a közműolló értéke hasonló értéket mutat.

Földgáz ellátottság

A megyében a vezetékes gázszolgáltatást a győri ÉGÁZ RT. végzi, így a Szigetköz területén is. A megye mindegyik települése ellátott, kivéve Vének települést.

Az Alsó–Szigetköz településein a gázhálózatra való rákötés 45%-os (2.27. táblázat). A rákötések aránya Vámoszabadin, az egyik leginkább szuburbanizált településen a legmagasabb. Tájékoztatásképpen feltüntettük a palackos gázt használók számát és arányát. Mivel Vénekben nincs vezetékes földgázszolgáltatás, az egész Szigetköz területén itt a legmagasabb a palackos gázt használók aránya.

A Belső–Szigetköz településein a gázhálózatra rákapcsolt települések aránya 23%-os. A legmagasabb rákötési aránnyal Püskin, a legalacsonyabbal Mecséren találkozunk. Kisbodak településen a legmagasabb a gázt egyáltalán nem használók aránya.

A Felső–Szigetköz településein a gázrákötések aránya eléri a 31%-ot. A legalacsonyabb rákötési arány Dunaszigeten, a legmagasabb Dunakilitin. A gázhasználók aránya Mosonmagyaróváron ugyan meghaladja a mikrotérségi átlagot, azonban az egyáltalán nem használók aránya több, mint 33%. Ennek oka az, hogy a lakótelepi lakások esetében a fűtést távhőszolgáltatással, a főzést villanyárammal oldják meg.

A Határvidék településein a gázrákötések aránya 38%-os. A legmagasabb a rákötési arány Hegyeshalmon, a legalacsonyabb Bezenyén. Levél esetében a gázt egyáltalán nem használók aránya meghaladja a 10%-ot.

A mikrotérségek közötti különbség a következőkben összegezhető: a legmagasabb a rákötési arány az Alsó–Szigetköz településein. Ismét visszautalnánk az 2.19. és a 2.21. ábra grafikonjaira, a jelenség egyértelműen a szuburbanizációs építési hullám hatása. A rákötési arány legalacsonyabb a Belső–Szigetközben, a gázt egyáltalán nem használók pedig a Felső–Szigetköz településein (Mosonmagyaróvár) vannak a legnagyobb százalékban.

A megyei értékekkel összevetve a Szigetköz jelentősen elmarad a megyei települési átlagától (33,7% vs. 62,5%). Ennek oka abban kereshető, hogy a települések a Szigetközben nem voltak területfejlesztési szempontból kedvezményezettek, a megye többi települése pedig igénybe vehetett külső forrásokat a gázhálózat kiépítésére. A Szigetközi községek rákötési aránya is ezért alacsonyabb a többi település átlagánál, szemben a szuburbanizációs hullám hatásával.

2.27. táblázat: A lakásállomány gázellátása, 2001

Terület	Lakásállomány		Hálózati gázal ellátott lakás		Palackos		Gázellátás nélkül	
	db		db	%	db	%	db	%
Abda	1 003		471	46,96%	494	49,25%	38	3,79%
Dunaszeg	542		206	38,01%	322	59,41%	14	2,58%
Győrldamér	388		162	41,75%	206	53,09%	20	5,15%
Győrújfalu	374		200	53,48%	163	43,58%	11	2,94%
Győrzámoly	497		209	42,05%	278	55,94%	10	2,01%
Kisbajcs	232		114	49,14%	111	47,84%	7	3,02%
Kunsziget	398		177	44,47%	210	52,76%	11	2,76%
Nagybajcs	334		168	50,30%	150	44,91%	16	4,79%
Vámoszabadi	358		181	50,56%	163	45,53%	14	3,91%
Vének	75		0	0,00%	69	92,00%	6	8,00%
<i>Alsó-Szigetköz</i>	<i>4 201</i>		<i>1 888</i>	<i>44,94%</i>	<i>1 960</i>	<i>46,66%</i>	<i>353</i>	<i>8,40%</i>
Ásvánvráró	748		167	22,33%	542	72,46%	39	5,21%
Damózséli	538		96	17,84%	419	77,88%	23	4,28%
Dunaremete	95		27	28,42%	64	67,37%	4	4,21%
Dunaszentpál	208		52	25,00%	147	70,67%	9	4,33%
Hédervár	400		88	22,00%	303	75,75%	9	2,25%
Kisbodak	141		30	21,28%	102	72,34%	9	6,38%
Lipót	221		82	37,10%	136	61,54%	3	1,36%
Mecsér	278		33	11,87%	235	84,53%	10	3,60%
Püski	231		76	32,90%	149	64,50%	6	2,60%
<i>Belső-Szigetköz</i>	<i>2 860</i>		<i>651</i>	<i>22,76%</i>	<i>2 097</i>	<i>73,32%</i>	<i>112</i>	<i>3,92%</i>
Dunakiliti	613		257	41,92%	335	54,65%	21	3,43%
Dunasziget	552		65	11,78%	456	82,61%	31	5,62%
Feketeerdő	137		53	38,69%	80	58,39%	4	2,92%
Halászi	991		283	28,56%	657	66,30%	51	5,15%
Kimle	891		214	24,02%	641	71,94%	36	4,04%
Máriakálnok	466		166	35,62%	268	57,51%	32	6,87%
Mosonmagyaróvár	11 710		3 744	31,97%	3 992	34,09%	3	33,94%
<i>Felső-Szigetköz</i>	<i>15 360</i>		<i>4 782</i>	<i>31,13%</i>	<i>6 429</i>	<i>41,86%</i>	<i>4</i>	<i>27,01%</i>
Bezenve	528		171	32,39%	319	60,42%	38	7,20%
Hegveshalom	1 295		567	43,78%	669	51,66%	59	4,56%
Levél	611		220	36,01%	319	52,21%	72	11,78%
Rajka	892		314	35,20%	519	58,18%	59	6,61%
<i>Határvidék</i>	<i>3 326</i>		<i>1 272</i>	<i>38,24%</i>	<i>1 826</i>	<i>54,90%</i>	<i>228</i>	<i>6,86%</i>
Szigetköz	25 747		8 593	33,37%	12 478	47,82%	4 676	18,81%
Szigetközi közsé-	14 037		4 849	34,54%	8 320	59,27%	868	6,18%
Megyei községek	68 917		28	41,47%	36	52,69%	4	5,83%
Megye összesen	164 367		101	62,05%	50	30,60%	12	7,35%
Megyei városok	95 450		73	76,91%	13	14,65%	8	8,44%

Forrás: KSH Népszámlálás 2001

A megyei városok és Mosonmagyaróvár esetében jelentős különbség látható (77% vs. 32%). Ennek oka, hogy a város vezetékes gázellátása csak a Győr-Baumgarten Gázvezeték átadása után valósult meg. Ezért a lakótelepi lakások esetében csak a villanyárammal történő fűzés jöhetett szóba, és a 90'-es évek folyamán volt csak lehetőség rákötni a vezetékes gázhálózatra.

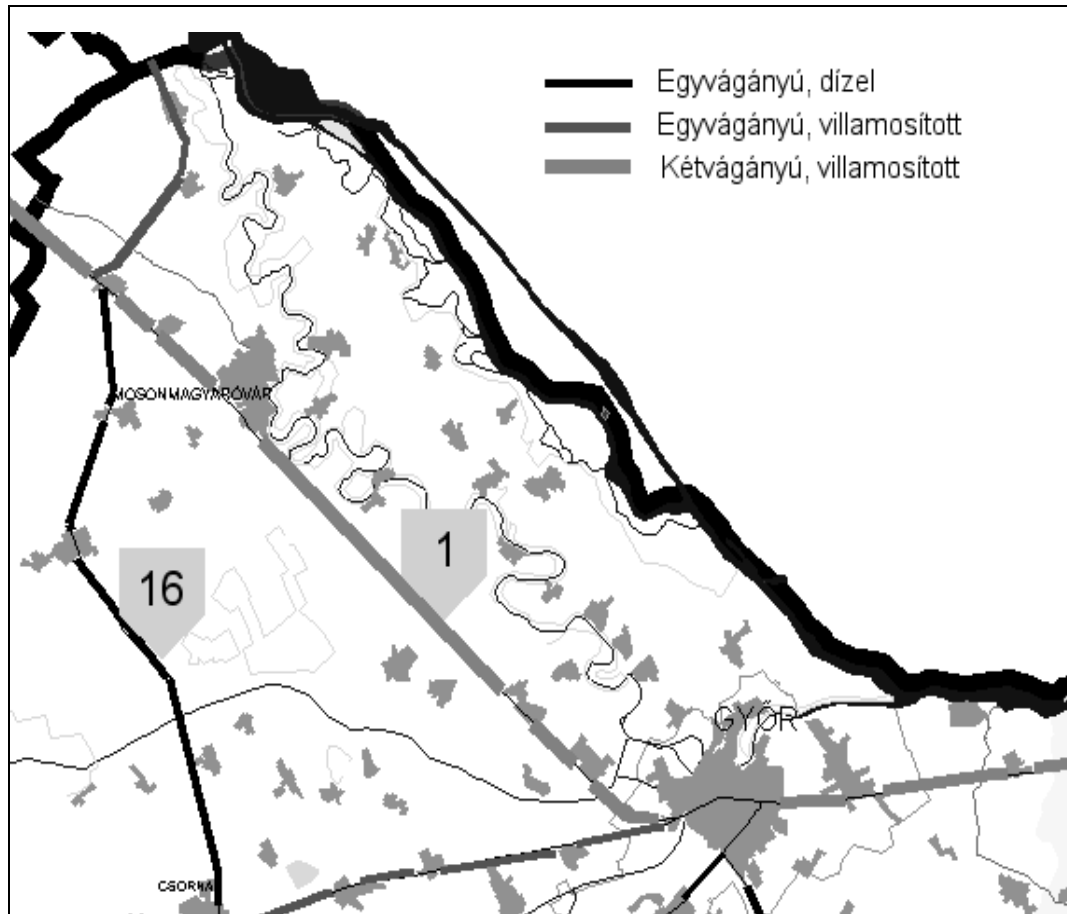
2.1.3.1.5. Közlekedési infrastruktúra helyzete

A közlekedési infrastruktúra helyzete a Szigetköz területét két különböző területre osztja. Az egyik terület a nemzetközi közlekedés fő színtere, a TEN folyosó által érintet telepü-

lések, a másik pedig a természetföldrajzi értelemben meghatározott Szigetköz. Bár meg kell említeni, hogy a Duna maga képezi a VII. számú Helsinki folyosót, de mivel kikötő nem található a Szigetköz területén ezért hatása elhanyagolható. A dunai vízi szállítás be- léptetése a Gönyői Kikötő területén történik. Azonban ide csak tömegáru érkezik, a valódi konténeres áruk fogadására alkalmas kikötő a Csepeli Szabadkikötő, a Gönyői Kikötőn még csak tervezik a megvalósítását.

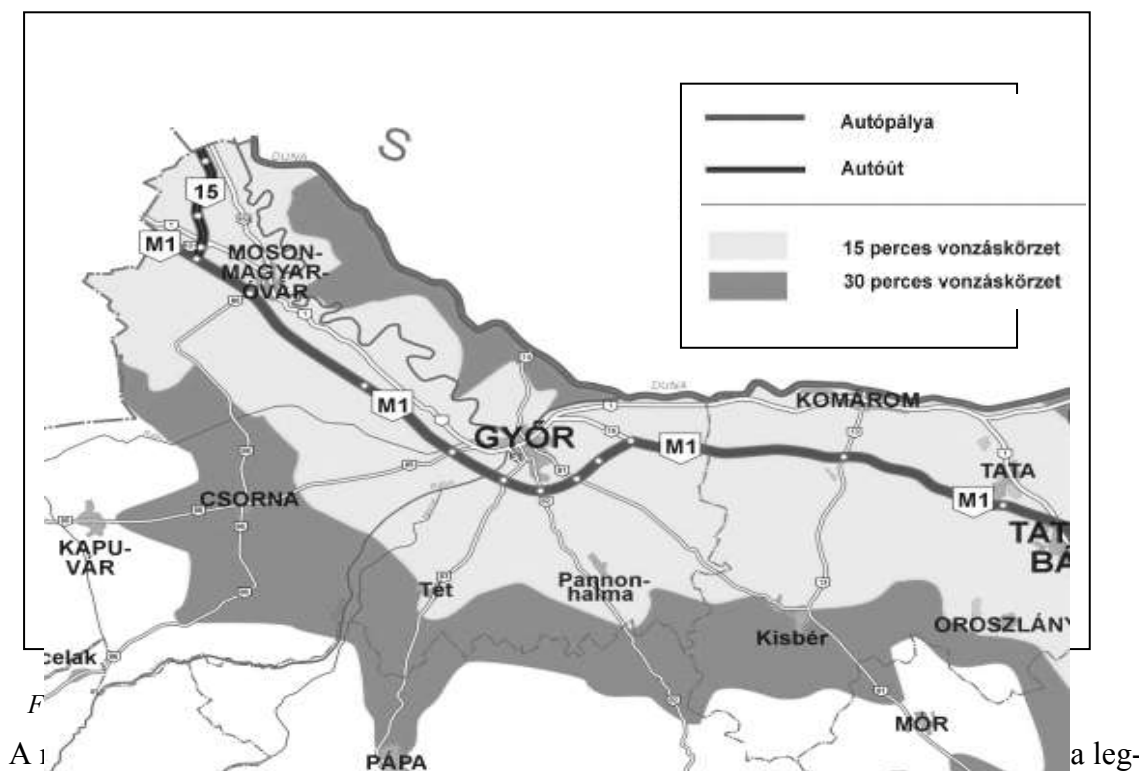
Két jelentős vasútvonal halad át a térségen, az 1-es nemzetközi fővonal (Hegyeshalom-Budapest) személy és teherforgalma egyaránt jelentős. A Hegyeshalom és Győr közötti szakasz éves személyforgalma megközelíti a 3 millió főt, a Hegyeshalom és Rajka közötti vasútszakaszon az utasforgalom meghaladja az évi 500 ezer főt. Mindkét vasútvonal villamosított (2.22. ábra), az 1-es fővonal kétvágányú, a Hegyeshalom-Rajkai egyvágányú.

2.22. ábra: A Szigetköz vasúti térképe

Alaptérkép forrás: Geomap 2.0 (Pintér Károly & Vision-X Kft, DIMAP Bt.)

2.23. ábra: Az M1-es autópálya elérhetősége 2002-ben

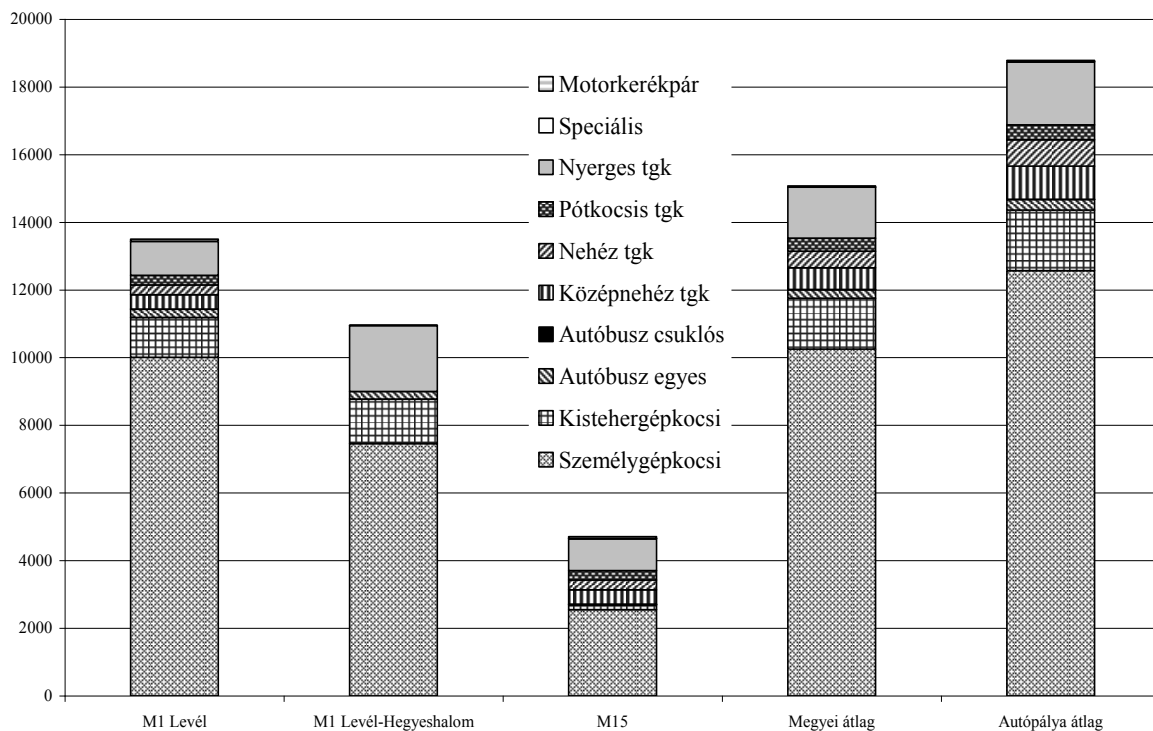
fontosabbak közé tartozik. A megye legnagyobb vasúti teherforgalma, 4,5 millió tonna Hegyeshalomnál lépi át a határt. Ennek 42 %-a tranzitforgalom, mely az 1-es vonalon keresztül halad tovább. Rajka a harmadik legnagyobb forgalmú határátkelő, 1,5 milliós forgalmának közel fele az észak-déli vonalakon keresztül hagyja el a megyét.

A nemzetközi közlekedési hálózatok közül elsősorban az M1-es autópályát és az M15-ös gyorsforgalmi út, azaz az E60, illetve az E65 és E75-ös nemzetközi utakat kell kiemelni. Az E60-as (M1-es) út jelöli ki a Szigetköz térségének déli határát. Az autópályát 10 forgalmi csomóponton lehet megközelíteni, amelyből négyet Győrön, egyet Mosonmagyaróváron keresztül lehet elérni. Az E65-E75-ös (M15) gyorsforgalmi utat három forgalmi csomóponton keresztül lehet megközelíteni, ebből egy az E60-assal történő kapcsolatot biztosítja. Azért fontos a csomópontok elérhetőségét hangsúlyozni, ugyanis az autópályák gazdaságfejlesztési hatása elsősorban a csomópontok közvetlen környékén jelentkezik. Azon települések, amelyek a csomópontok közvetlen közelében fekszenek többlet helyzeti energiával rendelkeznek. Az autópályák kiemelt prioritást élveznek a fenntartás kapcsán. Az autópályák minőségének biztosítása nemzetközi elvárás, hiszen a VI. sz. helsinki folyósó az európai fontosságú közlekedési folyósó.

A Szigetközi települések döntő többségéről negyedóra alatt el lehet érni az autópályát (2.23. ábra). Ezt a lehetőséget döntően három csomópont, a mosonmagyaróvári, a lébényi és az abda-győri csomópont biztosítja. A vizsgált terület kétötödéről legalább félóra szükséges az autópálya csomópontok eléréséhez. Az autópályák forgalmi adatából látszik, hogy

az autópálya megyei szakaszának értékei jelentősen elmaradnak az M1 átlagától. Ennek oka egyrészt, hogy a Budapest környéki forgalom sokkal intenzívebb, jelentős települések találhatóak az autópálya szakaszon, másrészt, az M 15-ös forgalma csökkenti a forgalmi értékeket. Az 2.24. ábrán látható, hogy a levéli csomópont és a csomópont és az országhatár közötti forgalom jelentős része az M 15-re kerül át. Az autópályákon a személygépkocsi forgalom a legjelentősebb 10 000 jármű naponta. Több mint kétezer a tehergépkocsi száma az útszakaszon. A kamionforgalom ezen kívül eléri az 1 000 darabos átlagot. Az M15-ös forgalma 5000 járműre tehető összesen, és összetételében hasonló az M1-hez, csak volumenben tér el.

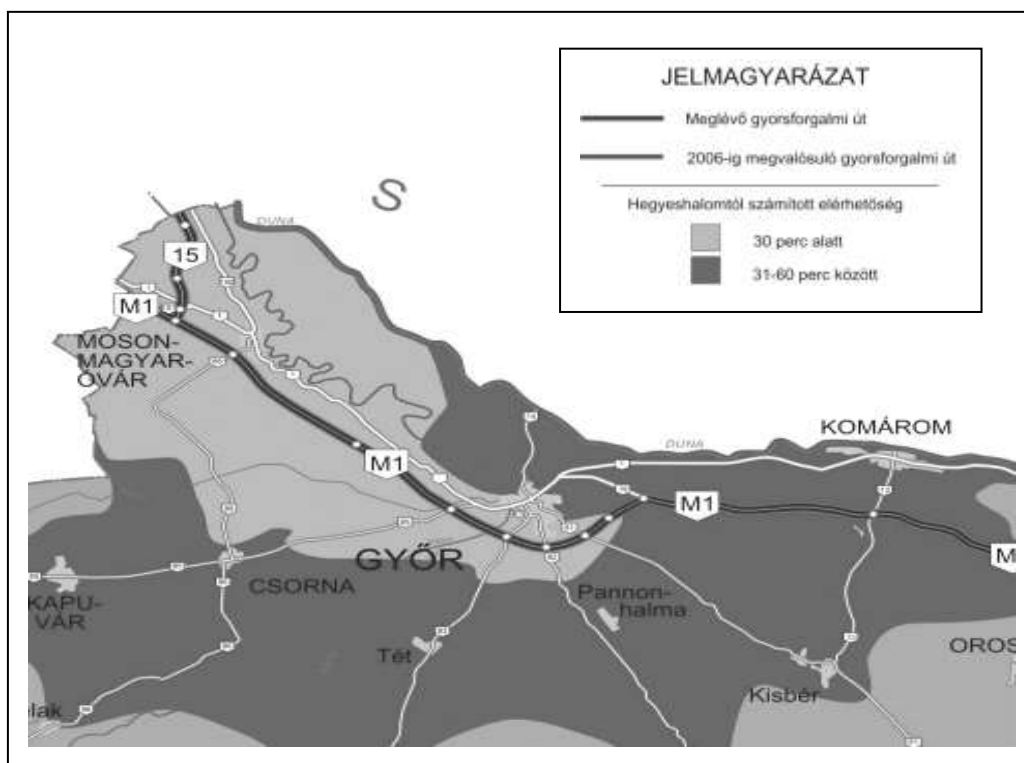
2.24. ábra: A Szigetközt érintő M1-es és az M15-ös utak napi átlagos forgalmi megoszlása 2001-ben

Forrás: GYMS Állami Közútkezelő Kht.

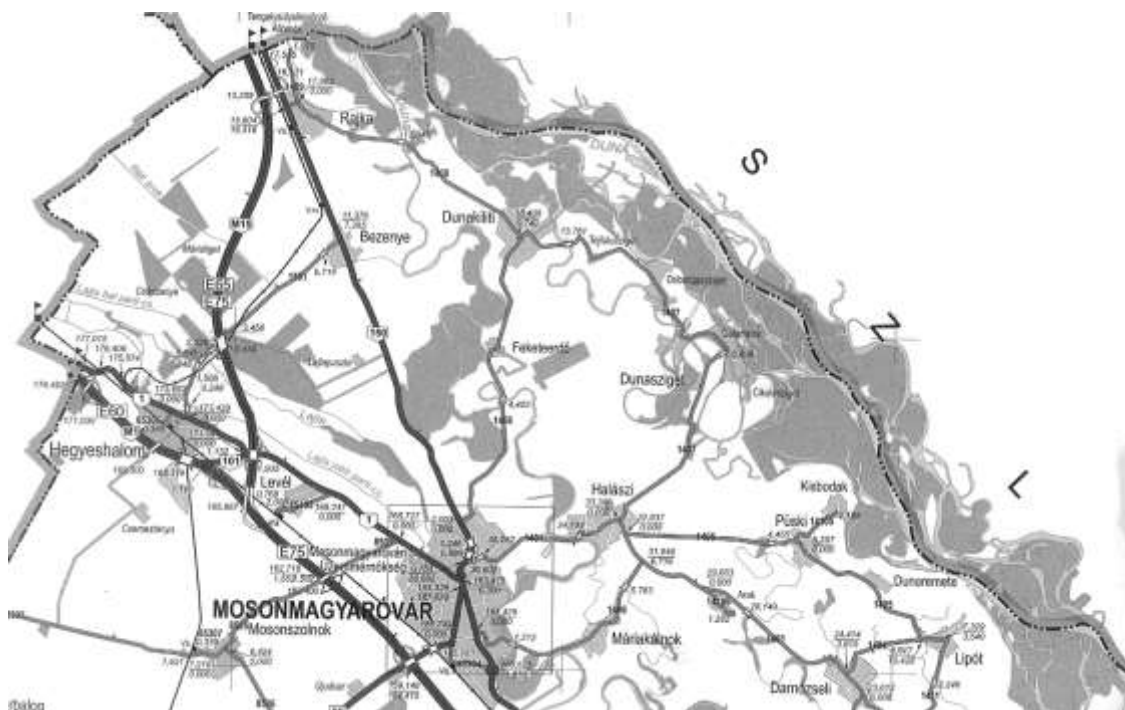
Szintén az autópályához kötődik a hegyeshalmi határátkelőhely elérése (2.25. ábra). Bár a csatlakozással a határátkelőhely fontossága, mint pontszerű közlekedési infrastruktúráé gyakorlatilag megszűnik, de mint az Ausztriától való távolságnak szerepe lesz. A határátkelőhely elérhetősége a Szigetköz településeinek 2/3-ról félóra alatt elérhető. Mivel a szomszédos Szlovákiát a terület két szélső pontjáról is meg lehet közelíteni, az ország elérhetősége sokkal jobb, minden településről félórán belül megközelíthető vagy Rajka, vagy Vámoszabadi.

2.25. ábra: A Hegyeshalmi határátkelő elérhetősége 2002-ben

Forrás: WWW.GKM.HU

2.26. ábra: A Szigetköz közlekedési hálózata I.

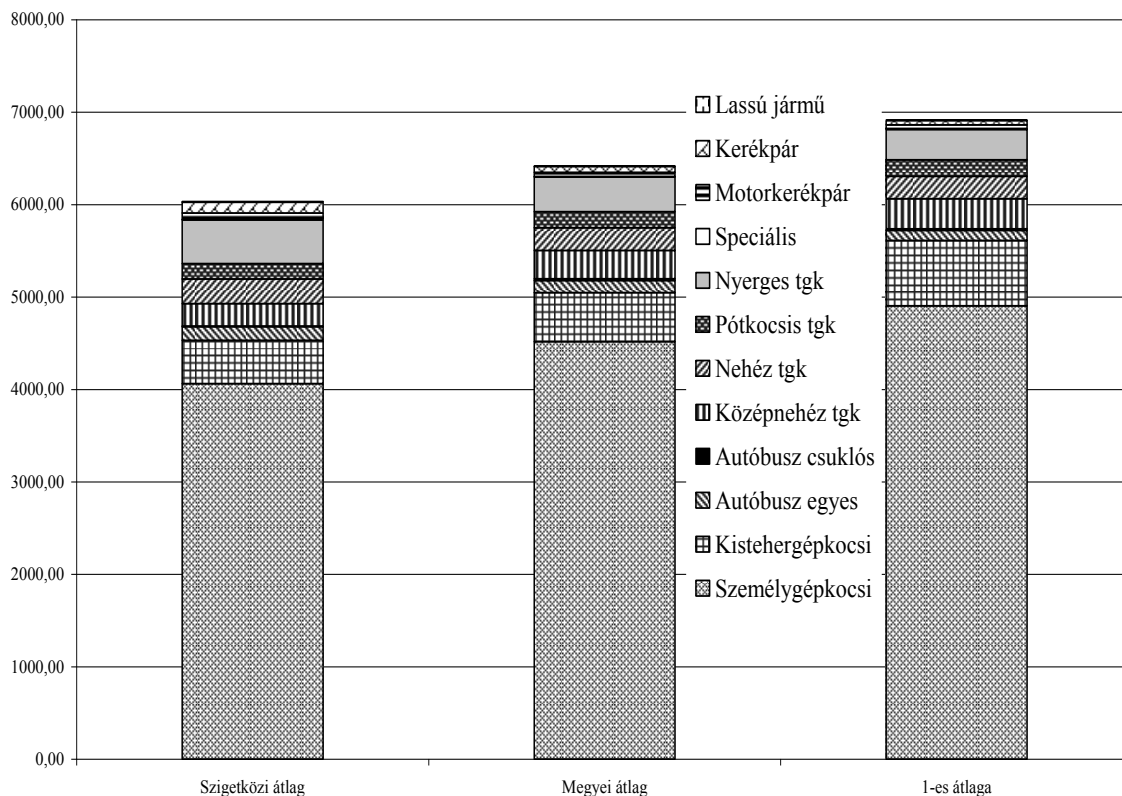
Forrás: Győr-Moson-Sopron megye úthálózati térkép

A Szigetköz közlekedési hálózatának szintén fontos eleme az 1-es számú főközlekedési útvonal (2.26. ábra; 2.28. ábra). A valaha a Nyugat Európába vezető legfontosabb útvonal szerepét átvette az M1-es autópálya. A megyei közúthálózat-kezelő adatközlése szerint a főút fenntartása a lehetséges forrásokkal „egyenesen arányos”. Sok helyen szükséges lenne az út felújítása. Az autópálya megépülésével csökkent a nehézgépjárművek forgalma, azonban továbbra is zsúfolt a személygépkocsi forgalom. Egy-két helyen történtek ugyan felújítások (Abda), de sajnos ez nem jellemző.

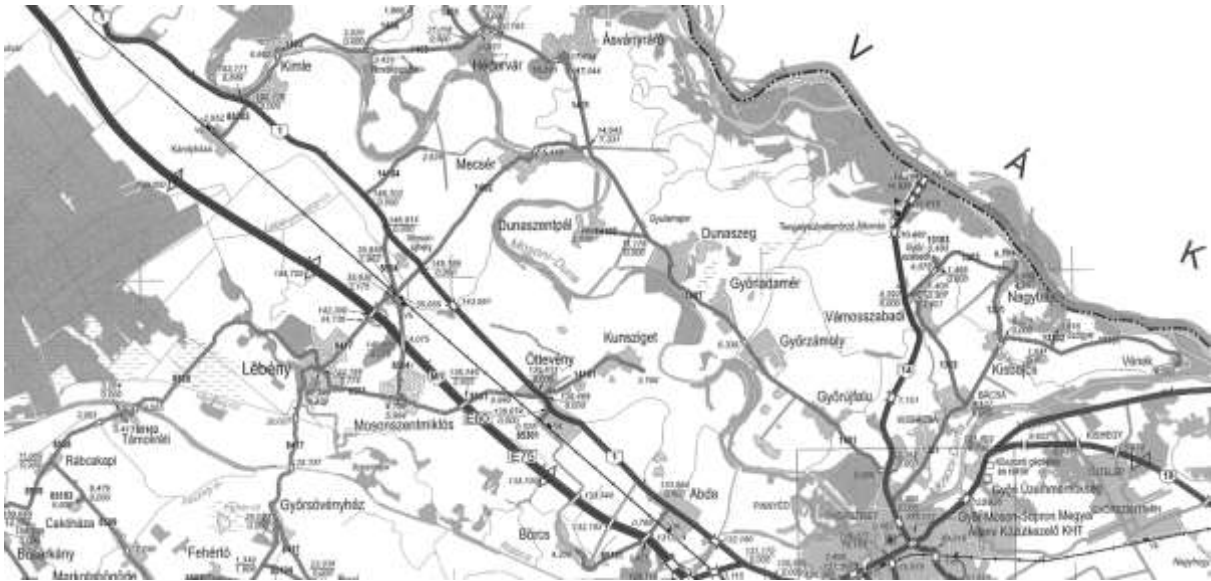
Az 1-es főút a vizsgált területet érintő szakaszán átlagosan 1 000 járművel – 6 000 db jármű – alacsonyabb a forgalom, mint az útszakasz teljes hosszán (2.27. ábra). Az összetétel tekintetében a nyerges vontatók és a kerékpárok száma magasabb, mint a többi szakaszon (jelzésként feltüntettük az útszakasz megyei átlagát is.)

Sokáig neuralgikus pontja volt a megye közlekedésének a 14-es számú másodrendű főútvonal (2.28. ábra). A Vámoszabadi határátkelőhelyet Győrrel összekötő útvonal a nemzetközi kamionforgalom miatt néha akár 5km-es sorok is kialakultak, félpályás útlezárás eredményezve. Azonban a kialakított kamionparkoló, és a nehézgépjármű forgalom miatt tönkrement úttest kijavítása megszüntette az eddigi kellemetlenségeket.

2.27. ábra: Az 1-es főközlekedési útvonal napi átlagos forgalmi jellegzetességei 2001-ben

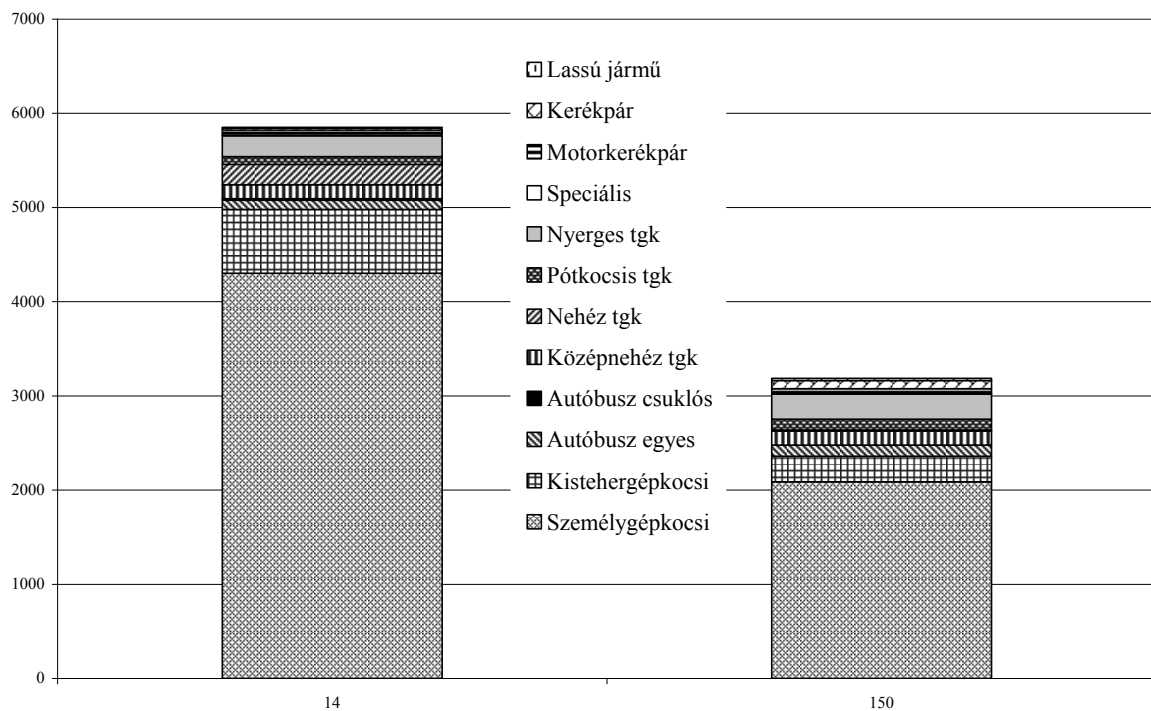
2.28. ábra: A Szigetköz közlekedési hálózata II.

Forrás: Győr-Moson-Sopron megye úthálózati térkép

A 150-es útvonal Mosonmagyaróvárt Rajkával köti össze. Az útvonal tehermentesítését szolgálta az M15-ös út megépítése. A 150-es útvonal felújításra vár.

2.29. ábra: A 14-es és a 150-es utak napi átlagos forgalmi jellemzői 2001-ben

Forrás: GYMS Állami Közútkezelő Kht.

A 14-es út és a 150-es út között sok hasonlóság található. Mindkettő határátkelőhelyhez vezet, a Szigetköz két-két szélén található. Azonban a 14-es úton jelentős a Győrön belüli forgalom, a Rajkai határátkelő forgalma, pedig megoszlik két út között –150 - M15– .

Ennek tudható be, hogy a 14-es forgalma majdnem a duplája, mint a 150-es úton. A 150-es úton a kerékpárforgalom jóval magasabb a 14-esnél mivel ott tilos a közlekedés (ennek ellenére naponta átlagosan 22 kerékpár megszámlálható).

A kisteher-gépkocsik forgalma a 14-es úton jóval magasabb, mint az a forgalomkülönbség aránya által indokolt lenne. Ez a Győr környéki szuburbanizáltság egyik eredménye. A kamionforgalom mindkét határátkelőn jelentős, azonban Rajka értékei még nominál adatokban is magasabbak, mint Vámosszabadié. Ennek oka, hogy Rajkán korlátlanul lehet árukat behozni, míg Vámosszabadin korlátozás van mind időben, mind árufajtában (Vámosszabadin a szlovák oldalon nincs 0-24 órás állatorvosi szolgálat, bizonyos időszakokban tilos a marhaszállítás stb., ezzel szemben Rajka jelentősebb határátkelőhely).

2.28. táblázat: A Szigetköz úthálózata és számozásuk

Útvonal száma	Települések
1301	Győr-Nagybajcs
1302	Győr-Bácsa-Vámosszabadi
1303	Vámosszabadi-Nagybajcs
1401	Győr-Mosonmagyaróvár
1402	1401-Mecsér-M1
1403	Hédervár-Kimle-I
1404	Kimle-Darnózseli-Lipót
1405	Halászi-Lipót
1406	1401-Máriakálnok-Mosonmagyaróvár
1407	Halászi-Dunakiliti
1408	Mosonmagyaróvár-Dunakiliti-Rajka
1411	Hédervár-Lipót
1501	Hegyeshalom-Bezenye

Forrás: Győr-Moson-Sopron megye úthálózati térkép

A szigetközi „gerincét” képező 1401-es útvonal, az ún. „szigetközi országút” Győrt és Mosonmagyaróvárt köti össze, nyolc szigetközi települést felfűzve. Gyakorlatilag a településeket elérő útvonalak az 1401-esbe futnak össze. Az útvonal minősége erősen kifogásolható. Pár kilométeres hosszban 2000-ben történt felújítás, azonban a felület jelentős része 1970-1979-ig lett utoljára felújítva. Szükséges kiemelni a példaértékű ásványrári körforgalom megépítését. Szükséges lenne az ásványrári beruházáshoz hasonló minőségű építésekre. Az útvonal terhelése jelentős. Az évi átlagos napi forgalom⁴ a bevezető szakaszon eléri a 6000 jármű körüli értéket, a teljes szakaszon átlagosan 3000-re tehető a járművek száma.

A Szigetköz úthálózata (2.28. táblázat) erősen terhelt. A nagy tömegű tehergépkocsik a bányatavakból folyamatosan szállítják a kitermelt nyersanyagot, ezzel nyomvályúkat alakítanak ki a gyenge alapozású, idős utakon. Szintén jelentős megterhelést jelent az erdőgaz-

⁴ Az évi átlagos napi forgalmi értékeket a Győr-Moson-Sopron Megyei Állami Közútkezelő Kht. biztosította rendelkezésünkre.

dasági kitermelés. Jellemző, hogy a kevés Mosoni-Dunán átívelő híd egyikét, a Halászi-Duna hidat egy KCR-es rakodó szakította le, ezzel tönkretéve a híd szerkezetét (2.30. ábra).

2.30. ábra: A Halászi Mosoni-Duna híd

A híd a baleset után

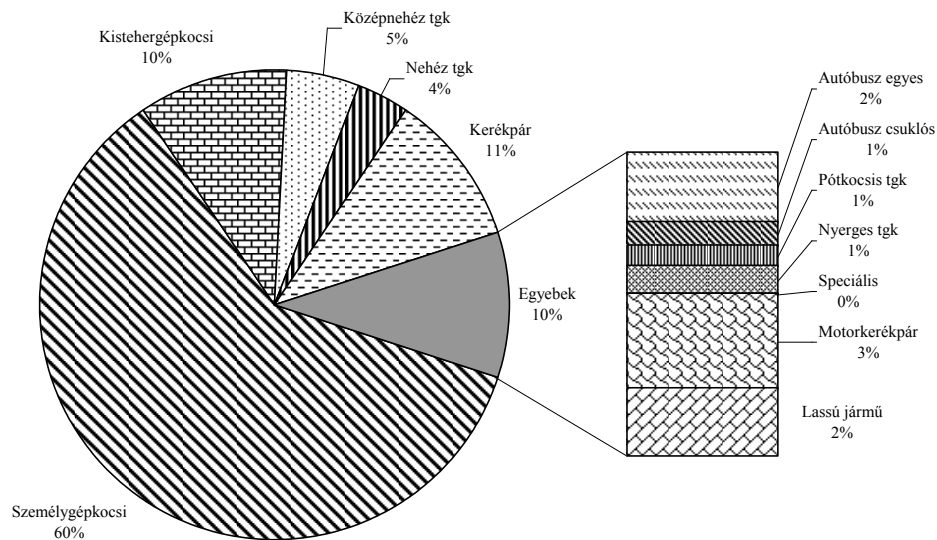

Az „ideiglenes” híd
Forrás: www.kozut.hu

A hídon a közúti közlekedés 1992 óta egy vasúti hídszerkezettel lett – ideiglenesen – megoldva, így a terhelés az amúgy is kevés híd más tagjaira került át. A Szigetközi utak terhelését a 2.31. ábrán mutatjuk be.

A szigetközi utakon a 2001. év forgalmi adatai szerint a legnagyobb számban (az éves napi átlagok összesítése alapján) személygépkocsik haladtak, arányuk elérte a 60%-ot. 11%-kal a második legnagyobb arányban a kerékpárok képviseltették magukat, a harmadik a kisteher-gépjárművek, amelyek 10%-os arányban terhelik az utak forgalmát. A tehergépjárművek (középnehéz, nehéz, nyerges, speciális és pótkocsis típusok) szintén 11%-ban vannak jelen (2.31. ábra) A motorkerékpárok 3, a lassú gépjárművek (traktor egyéb munkagép) 2%-os terhelést jelentenek a szigetközi utakon.

2.31. ábra: A szigetközi utak átlagos napi forgalma járműfajták szerint 2001-ben

Forrás: GYMS Állami Közútkezelő Kht.

Az éves értékek napi összesítésével a Szigetközi utakon egy napon átlagosan összesen 16 913 db jármű halad át.

2.29. táblázat: A szigetközi utak átlagos napi forgalma járműfajták szerint 2001-ben

	1301	1302	1303	1401	1402	1403	1404	1405	1406	1407	1408	1411	1501
Éves adatok napi átlaga db jármű													
Személygépkocsi	2541	658	284	2026	446	397	362	342	1098	436	579	647	441
Kisteher-gépkocsi	448	115	49	298	78	69	63	60	193	76	101	114	77
Autóbusz egyes	57	84	19	47	16	35	7	19	26	40	12	21	8
Autóbusz csuklós	36	61	7	24	0	0	2	1	0	0	0	0	0
Középnehéz tgc.	287	70	59	106	39	38	14	16	40	40	28	51	18
Nehéz tgc.	180	12	6	96	35	14	21	13	97	59	36	41	22
Pótkocsis tgc.	13	1	3	44	6	7	8	0	7	2	9	10	1
Nyerges tgc.	17	2	3	63	8	10	11	0	9	3	11	14	2
Speciális tgc.	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Motorkerékpár	147	31	21	33	8	30	18	27	48	71	40	28	21
Kerékpár	258	133	83	200	6	85	119	88	275	287	105	107	52
Lassú jármű	31	4	15	42	8	18	22	42	61	45	25	8	47
Összesen	4015	1171	549	2981	650	703	647	608	1854	1059	946	1041	689

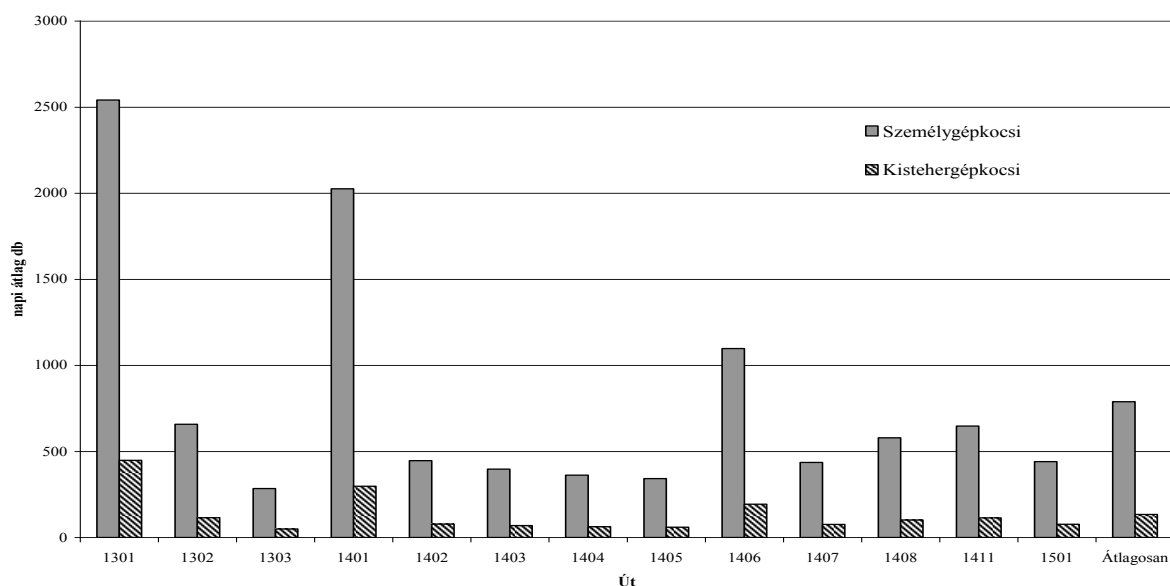
Forrás: GYMS Állami Közútkezelő Kht.

* tgc. - tehergépkocsi

Ezek közül a legtöbb az 1301-es úton számoltak meg, amely Győr belterületét is magában foglalja. A második legforgalmasabb út az 1401-es (Győr-Mosonmagyaróvár), a har-

madik az 1406-os (Mosonmagyaróvár-Máriakálnok-1401-es út). A továbbiakban bemutatjuk az egyes járműcsoportok útszakaszonkénti forgalmát.

2.32. ábra: A szigetközi utak átlagos napi forgalma járműfajtaanként 2001-ben I.

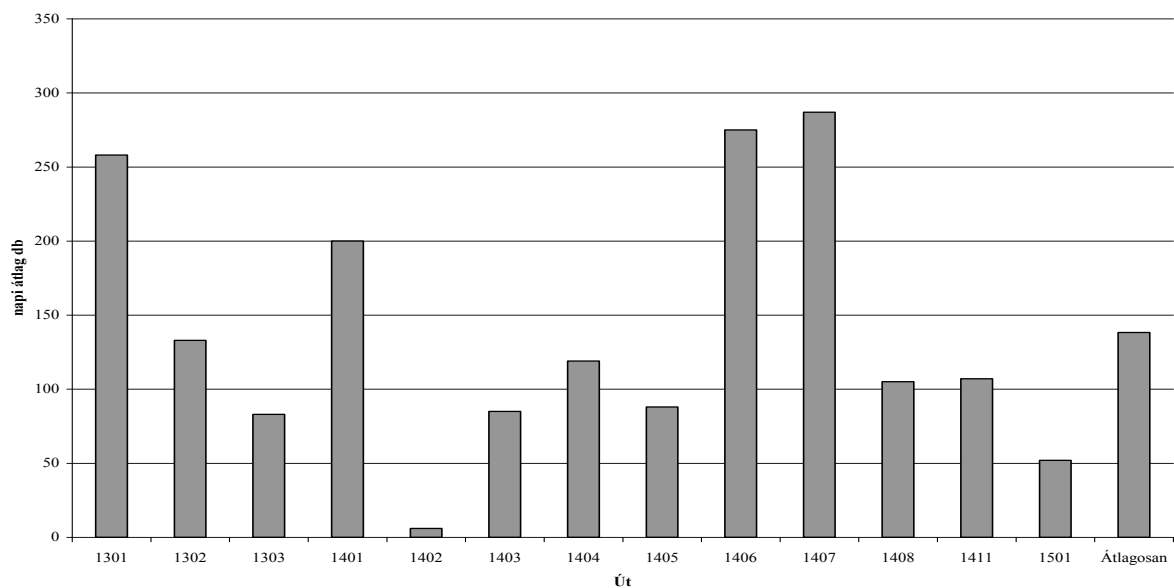
Forrás: GYMS Állami Közútkezelő Kht.

A személygépkocsi és a kistehergépkocsik a legnagyobb számban az 1301-es közúton (Győr-Kisbajcs) fordulnak elő. A második és a harmadik helyezés is megfelel az összesített forgalmi adatoknak. A két kategória – a személygépkocsik és a kistehergépjárművek forgalmi értékei – együtt mozog. Ennek a három útszakasznak a napi átlagos forgalma haladja meg egyedül az 1000 személygépkocsi/ nap értékét (2.32. ábra).

A második leggyakoribb járműfajta a Szigetköz területén a kerékpár. Phare CBC forrásból kezdődött meg a Duna-menti kerékpárút magyarországi szakaszának megépítése. A beruházás szakaszosan valósult meg, Győr felől kezdődött meg a kerékpárút megépítése az 1401-es út mellett. A pályázati forrás az első szakaszok elkészülte után megszűnt, ugyanis Brüsszel szemléletet váltott, elzárkózott a további pályázatok elől. Jelenleg a kerékpárút Győrtől Darnózseliig készült el, az utolsó szakasz már teljesen hazai finanszírozásból. A tervek elkészültek, de a kivitelezés források hiányában elmaradt. A beruházás szükséges, hiszen a járműforgalom 11%-át adják ki a kerékpárok, van olyan részzszakasz, ahol átlagosan napi 400 kerékpárt számoltak meg.

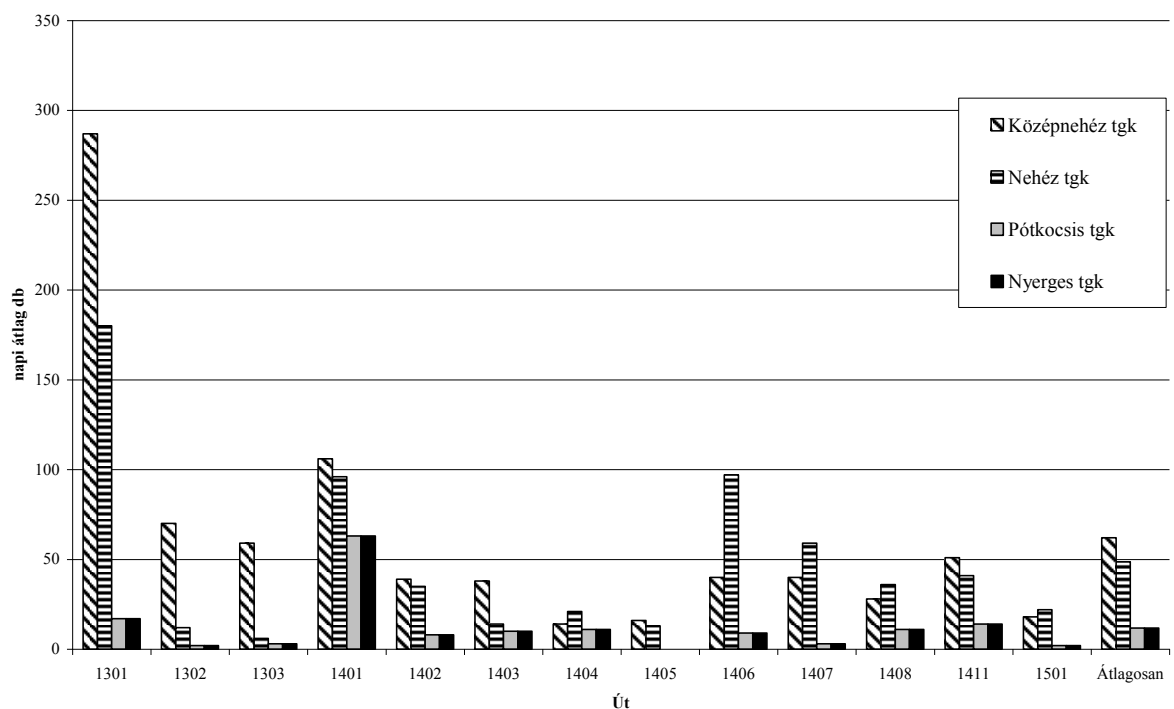
A kerékpárforgalom legnagyobb számban az 1407-es Halászi-Dunakiliti úton, majd az 1406-os (Mosonmagyaróvár-1401-es), valamint a 1301-es úton figyelhető meg. Mindhárom esetben meghaladja a napi 250-et a kerékpárok száma. A negyedik helyen az 1401-es út található, azonban a kerékpárúton közlekedőket nem számolják meg ezért alacsonyabb a számuk. Az 1401-es út kerékpárút nélküli szakaszán 400 feletti kerékpárforgalom figyelhető meg (2.33. ábra).

2.33. ábra: A szigetközi utak átlagos napi kerékpár forgalma 2001-ben

Forrás: GYMS Állami Közútkezelő Kht.

2.34. ábra: A szigetközi utak átlagos napi tehergépkocsi forgalma 2001-ben

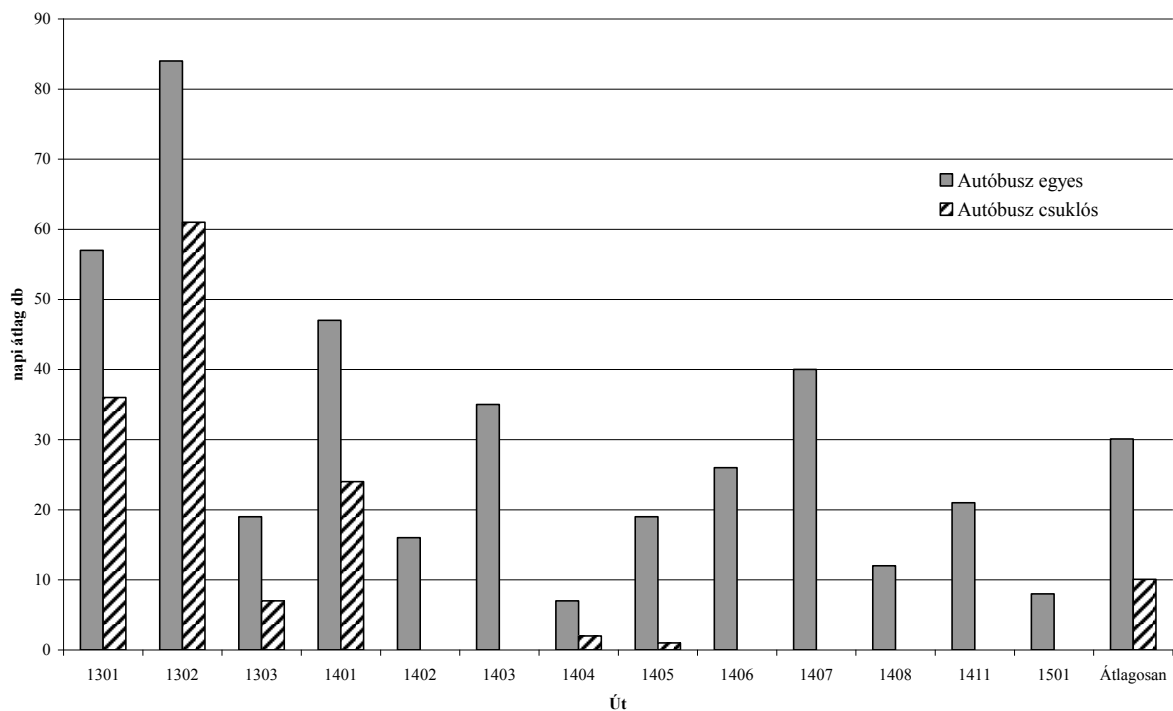
Forrás: GYMS Állami Közútkezelő Kht.

A tehergépkocsik (2.34. ábra) közlekedésének útvonalát alapvetően két tényező határozza meg. Egyrészt természetesen a szállítási végpontok, tehát a szállítandó áru származási helye, másrészt a közlekedési korlátozások. A szigetközben az egyik ilyen a hidak terhelhetőségének korlátja. A Mecséri Mosoni-Duna hídon 22 tonnánál nehezebb összsúlyú járművek nem haladhatnak át, pedig ez az út visz ki a lébényi M1-es autópálya csomó-

ponthoz. Az 1301-es út mellett található a Győri Hulladékégető Kft., amely jelentős mennyiségű veszélyes hulladékot semmisít meg. Jelentős szállítás figyelhető meg az 1401-esen is, amely közvetve vezet a határátkelő és a győri Széchenyi-híd irányába, amely nem esik korlátozás alá. Az út felfűzi a legjelentősebb kavicsbányákat is. Jelentős forgalom figyelhető meg mind az 1406, mind a 1407-es utakon. Ez a két út a fakitermelés és a hidak át-eresztőképessége miatt lényeges.

Az autóbuszok a szigetközi tömegközlekedés egyetlen lehetséges formája, ugyanis a területen (a természetföldrajzi lehatárolás szerinti Szigetköz területén) nincs vasút. Az autóbuszok két fő típusa közül a csuklós járatok Győr belterületén és az agglomerációban érintett szakaszokon haladják meg az átlagos napi 11 járatot. A Győr-Bácsa és Vámoszabadi közötti útszakaszon átlagosan napi 84 járat fordul meg, mivel itt a tömegközlekedés jelentősnek mondható. Mindegyik út érintett a tömegközlekedés által.

2.35. ábra: A szigetközi utak átlagos napi autóbusz forgalma 2001-ben

Forrás: GYMS Állami Közútkezelő Kht.

A jövőbeni tervek között szerepel a Győrt északról elkerülő út terve. Ez a tervezett két-három híddal és a nagy át-eresztőképességű utakkal jelentősen változtatna a jelenlegi útalapotokon. Jelentős változásokat okozhat a Győr-Gönyői Kikötő fejlesztése is, hiszen a tervezett duzzasztómű lehetőséget adna a Mosoni-Duna hajózásában és egy nemzetközi jachtkikötő megépítésében Győrött.

2.1.3.1.6. Összefoglalás

A Szigetköz infrastruktúrája kettősséggel jellemezhető. A lakásállományról elmondhatjuk, hogy fiatal korstruktúrájú, azonban ez az adottság egyrészt a kényszer következménye, másrészt pedig területenként jelentős különbségek észlelehetők. A lakásállomány infra-

struktúrája, főleg a szigetközi községeké meghaladja a megyei hasonló értékeket. Azonban azon a területen, ahol az ország legértékesebb vízbázisa fekszik a terület alatt található, sérülékeny víztartórétegekben, az átlagnál jobb mutatók is elégtelennek jellemezhető.

Kettősség jellemzi a közlekedési hálózatot. A Szigetköz az ország egyik legjobban prosperáló területének része. Ugyanakkor a gazdaság érrendszerét jelentő úthálózat öreg, a hidak felújításra várnak. Az autópályák megfelelően fenntartottak, de nem épültek ki a települések elkerülő-újtjai és a települések belső úthálózatát jelentős terhelés éri.

Fontos kihangsúlyoznunk, hogy a Szigetköz infrastruktúrájának fejlesztése mindenképpen szükséges, gondoljunk csak az 1401-es 30–35 éves útburkolataira.

2.1.3.2. A települések intézményi felszereltsége

A települési infrastruktúrában fontos szerepe van a különféle közösségi szolgáltatást nyújtó intézményeknek. Ezek az intézmények tevékenységük jellegét tekintve különböző csoportokra oszthatók:

- alapszolgáltatást nyújtó
- közoktatási és kulturális szolgáltatást nyújtó,
- egészségügyi, és szociális szolgáltatást nyújtó,
- kereskedelmi, vendéglátó szolgáltatásokat nyújtó intézményekre.

Alapvető funkciójuk a települések ill. településcsoportok lakosságának különféle jellegű igényeinek kielégítése, az ezzel kapcsolatos szolgáltatások biztosítása.

A települések intézményi felszereltségének bemutatását a Központi Statisztikai Hivatal hároméves rendszerességgel történő felmérésére alapoztuk. Ez az adatbázis jelenleg a hivatalos intézményi állapotokat bemutató adatbázis. Sajnos a felmérés hároméves ciklusonként történik, és a jelenlegi „legfrissebb” adatok 1999-ből származnak.

Az adatbázist táblázatok és kartodiagrammok segítségével elemeztük.

A T-STAR adatbázisban szereplő 27 intézménytípus területi elterjedését vizsgáltuk meg, és az elemzés során több kategóriába soroltuk az intézménytípusokat. Bizonyos esetekben nem kifejezetten a köznyelvi értelemben intézménynek értelmezett funkciókról van szó. Például egy vasútállomást, egy piacot vagy benzinkutat senki sem nevezne intézménynek, de a funkciókat tekintve szolgáltatást nyújt a lakosság számára, akár egy klasszikus oktatási intézmény.

2.30. táblázat: Az intézmények léte településenként a Szigetközben 1999

Településnév	1*	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	
Mosonmagyaróvár		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	25
Hegyeshalom			1	1	1		1	1	1				1		1				1	1	1	1		1	1			14	
Rajka			1	1	1		1	1	1				1	1	1				1	1	1	1		1				14	
Abda		1		1	1	1		1					1								1	1	1		1	1		11	
Dunakiliti		1			1	1				1			1		1						1	1	1		1	1		11	
Kimle			1	1			1		1				1		1						1	1	1		1	1		11	
Levél			1	1	1		1						1						1	1	1	1		1	1		11		
Ásványráró				1			1		1				1		1				1	1	1	1		1				10	
Halászi				1			1		1				1		1					1	1	1		1	1			10	
Hédervár				1	1				1				1		1					1	1	1		1	1			10	
Bezenye			1	1	1								1								1	1	1		1	1		9	
Darnózséli				1			1						1						1	1	1	1		1	1			9	
Győrzámoly				1	1				1				1		1						1	1	1		1			9	
Máriakálnok				1									1				1	1	1		1	1	1		1	1		9	
Dunasziget				1					1						1						1	1	1		1	1		8	
Kunsziget				1			1						1								1	1	1		1	1		8	
Püski		1		1									1								1	1	1		1	1		8	
Dunaszeg				1									1								1	1	1		1	1		7	
Kisbajcs		1		1				1													1	1	1		1			7	
Gyórladamér				1			1															1	1		1	1		6	
Győrújfalu				1			1															1			1	1	1	6	
Mecsér				1									1									1	1		1	1		6	
Dunaszentpál				1																		1			1	1	1	5	
Lipót				1																		1			1	1	1	5	
Nagybajcs				1				1														1			1	1		5	
Vámosszabadi				1																		1			1		1	4	
Kisbodak				1																				1	1			3	
Dunaremete																									1	1		2	
Feketeerdő				1																					1			2	
Vének																									1			1	
Összesen		4	1	7	28	9	1	12	5	10	1	1	1	18	2	10	1	2	2	6	19	26	21	1	30	23	1	4	246

Forrás: KSH TSTAR 1999

* a sorszámok megfelelnek az előző oldalon található felsorolás számozásának.

A kategóriák és az intézménytípusok a következők voltak:

Alapszolgáltatásokat nyújtó intézménytípusok:

- 1 Körjegyzőség székhelye
- 2 Munkaügyi központ, illetve kirendeltség
- 3 Vasútállomás
- 4 Postahivatal /fiókposta

Kereskedelmi jellegű szolgáltatásokat nyújtó intézménytípusok:

- 5 Benzinkút /üzemanyagtöltő állomás/
- 6 Piac
- 7 Ruházati szaküzlet
- 8 Iparcikk jellegű üzlet és áruház

Egészségügyi és szociális szolgáltatásokat nyújtó intézménytípusok:

- 9 Járóbeteg szakellátás
- 10 Kórház
- 11 Szülészeti
- 12 Mentőállomás
- 13 Gyógyszertár
- 14 Bölcsőde
- 15 Fogászati
- 16 Központi körzeti (háziiorvosi) ügyelet
- 17 Tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó szociális intézmény
- 18 Időskorúak otthona, amely a település, több település, illetve a megye rászorultjait látja el
- 19 Nappali ellátást nyújtó idősek klubja
- 20 Háziiorvosi székhely

Közoktatási és kulturális szolgáltatásokat nyújtó intézménytípusok:

- 21 Óvoda
- 22 Általános iskola, felső tagozattal is rendelkező
- 23 Középiskola
- 24 Önkormányzati közművelődési könyvtár
- 25 Művelődési otthon jellegű intézmény
- 26 Szakmunkásképző iskola
- 27 Csak alsótagozatos iskola

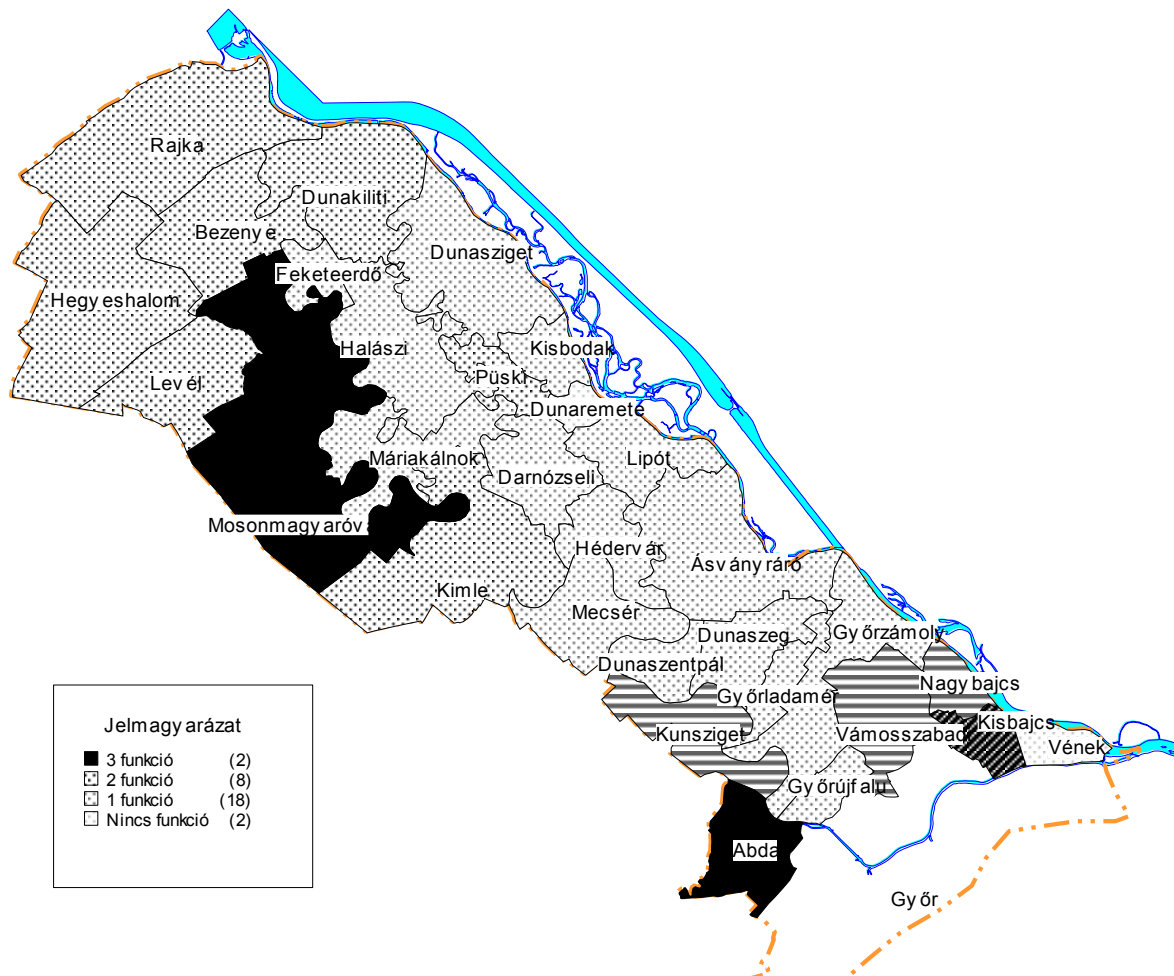
Az intézménytípusok számozása követi az 2.30. táblázat oszlopszámait az 28-as oszlop a településenként összesített adatokat mutatja.

A táblázatból kitűnik, hogy a legtöbb intézménnyel –funkcióval– Mosonmagyaróvár rendelkezik. A funkciók azonban nemcsak számukban, hanem minőségükben is különböznek. Mosonmagyaróvár alapfokú intézményein túl a térség számára szolgáltatásokat nyújtó középfokú intézményekkel is rendelkezik. Ezeken túl találhatunk olyan felsőfokú intézményeket, amelyek országos szolgáltatást nyújtanak (egyetem, kutatóintézet).

Hegyeshalom és Rajka egyaránt 14-14 funkcióval rendelkező települések, s ezzel holtversenyben a második-harmadik helyet foglalják el a térség települései között, pedig a hátárállomás funkciót – érthető módon – a KSH intézményi alapellátottság mutatói nem tartalmazzák. E fontos funkcióval még egy település, Vámoszabadi dicsekedhet.

A továbbiakban az intézményellátottságot kartodiagramokon mutatjuk be.

2.36. ábra: Alapszolgáltatásokat nyújtó intézménytípusok léte Szigetköz településeiben 1999

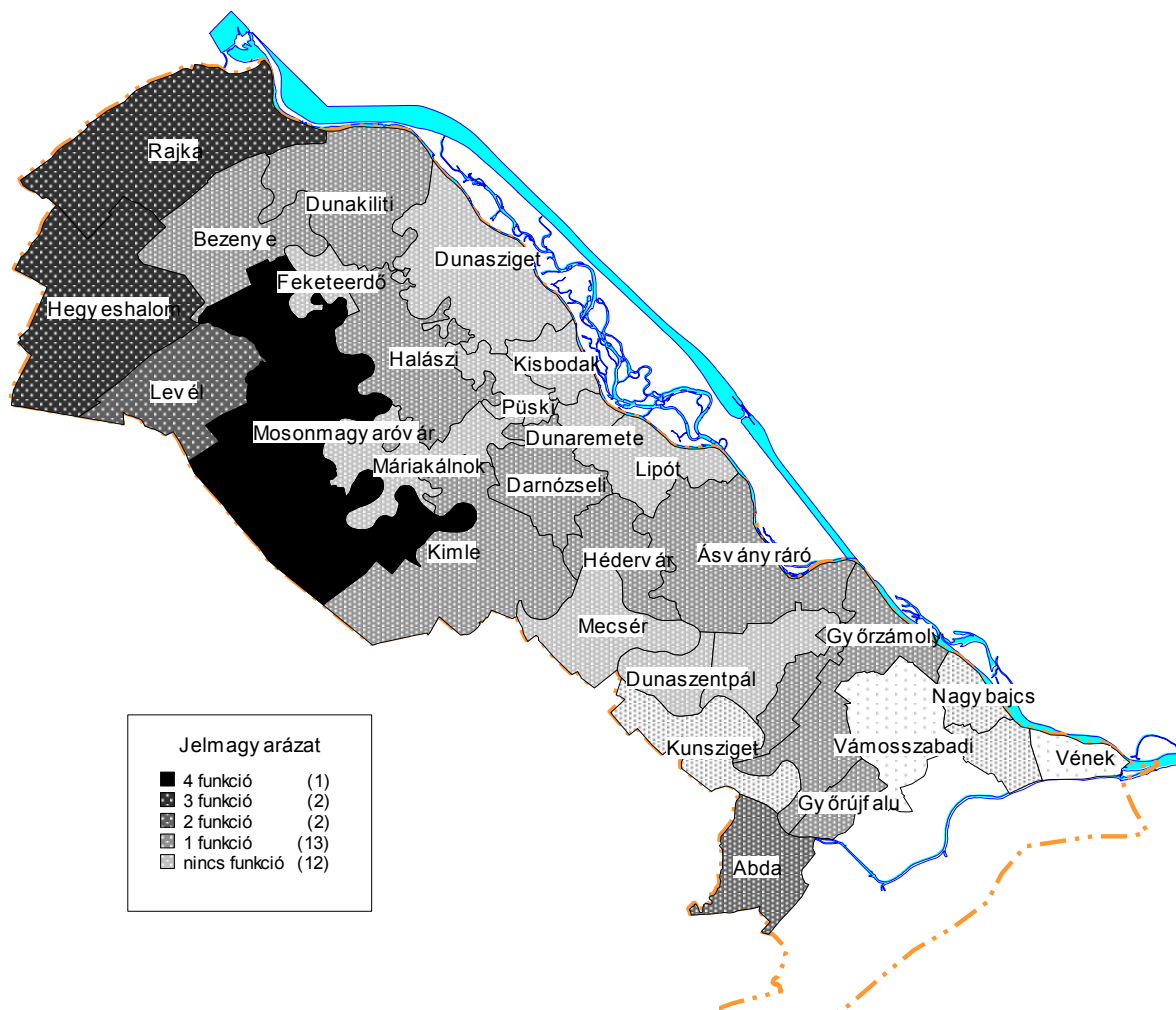

Forrás: KSH TSTAR 1999, szerkesztette: Edelényi Béla

Az alapszolgáltatásokat nyújtó intézménytípusok körébe négy funkció tartozik. A települések egyikén sem található meg mind a négy funkció (2.36. ábra). Postahivatal csak két településen nem található, Véneken és Dunaremetén (A két említett település egyetlen alapfunkcióval sem rendelkezik). Mosonmagyaróvár rendelkezik egyedül munkaügyi kirendeltséggel, négy településen működik körjegyzőség és hét településen van vasútállomás.

A két legtöbb alapszolgáltatást nyújtó település Mosonmagyaróvár és Abda. Ennek oka az, hogy az alapfunkciók közé tartozik a vasútállomás, amely csak kevés településen található meg. A két funkcióval rendelkező települések vagy vasúttal, vagy körjegyzőségi központtal rendelkeznek a postahivatal mellett. Mivel a természetföldrajzi értelemben vett Szigetközben nincs vasútvonal, ezért a funkciók területi megoszlásában a határvidék településeinek van funkciótöbblete.

2.37. ábra: Kereskedelmi jellegű szolgáltatásokat nyújtó intézménytípusok 1999

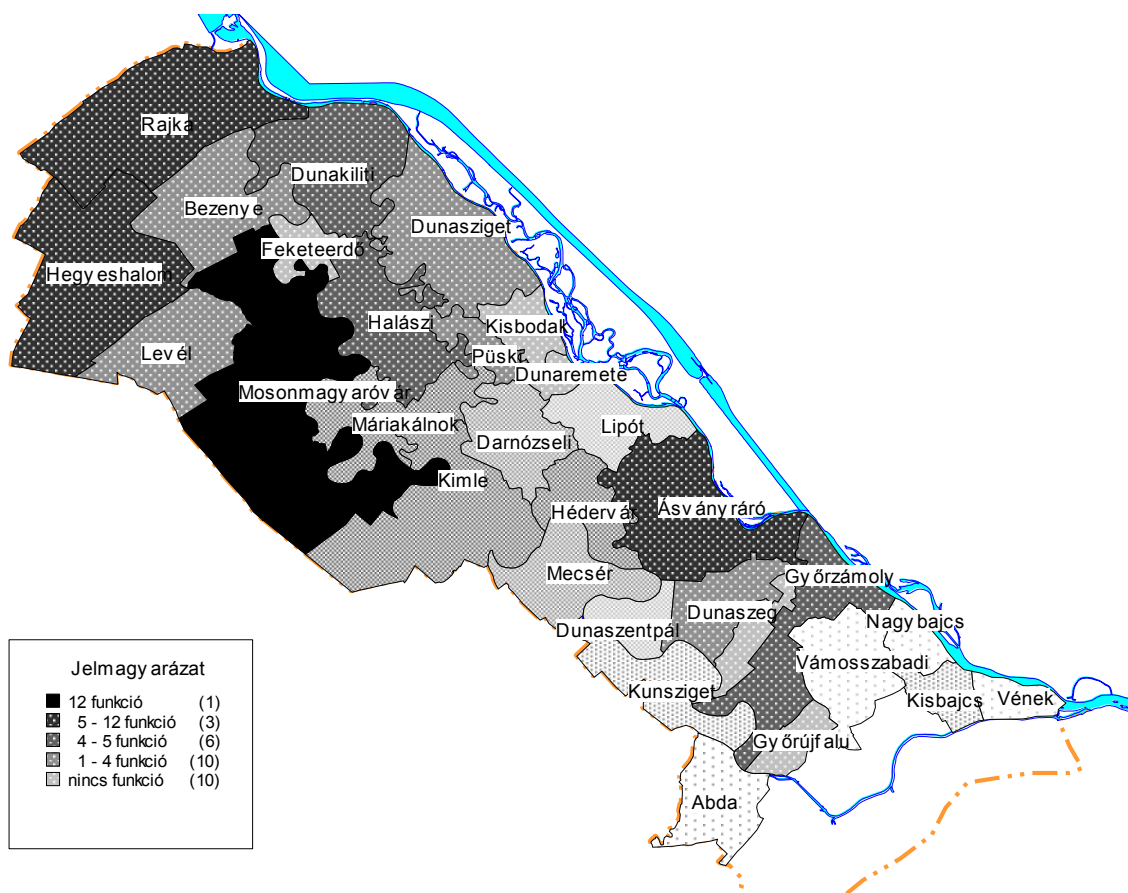
Forrás: KSH TSTAR 1999, szerkesztette: Edelényi Béla

A kereskedelmi jellegű szolgáltatásokat nyújtó intézménytípusok területi megoszlását a 2.37. ábra mutatja be. Mivel a funkciók között nem szerepel a minden településen egyébként megtalálható élelmiszerüzlet, 12 településen pedig hiányzik a szakbolthálózat, mind a ruházati, mind az iparcikk bolt, ezért Szigetköz települései meglehetősen alacsony kereskedelmi ellátást mutatnak.

Mosonmagyaróváron mind a négy felsorolt funkció megtalálható. Rendszeres időközrel megtartott piaci árusításra alkalmas területtel csak a város rendelkezik. Hegyeshalom és Rajka –a két határállomás – három-három funkcióval rendelkezik. Levél és Abda az a település ahol a benzinkút mellett ruházati szaküzlet is található. A települések többségén (13 település) csak egy kereskedelmi funkció van jelen.

Kilenc benzinkúttal rendelkező település található a térségben (2.30.táblázat). A települések döntő többsége az 1-es és a 150-es utak mellett fekszik. 12 településen ruházati, öt településen iparcikk szaküzlet található.

2.38. ábra: Egészségügyi és szociális szolgáltatásokat nyújtó intézménytípusok 1999

Forrás: KSH TSTAR 1999, szerkesztette: Edélényi Béla

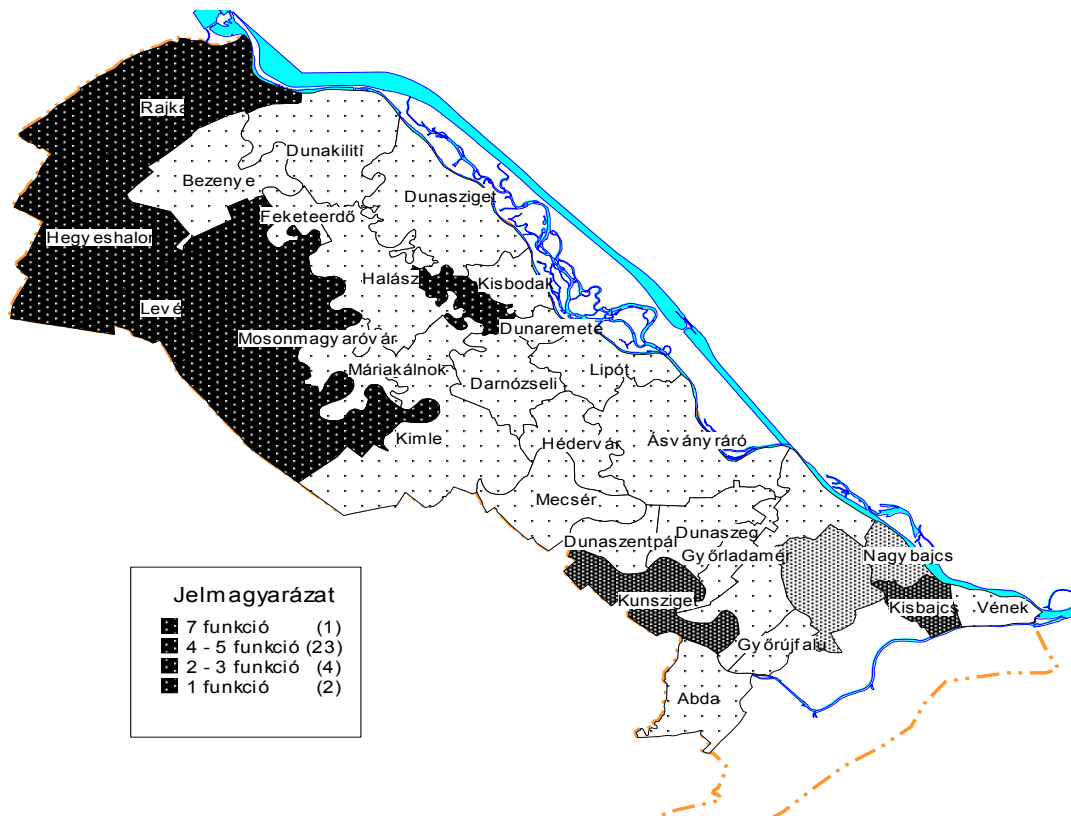
Az egészségügyi és szociális szolgáltatásokat nyújtó intézménytípusok közé 12 funkció tartozik. 12 funkció egyedül Mosonmagyaróváron van jelen. Kórház, szüléset, mentőállomás és központi ügyelet csak itt található. Rajka, Hegyeshalom és Ásványráró településeken 5-nél több egészségügyi, illetve szociális intézmény található. 10 településen egyáltalán nincs ilyen jellegű funkció.

A legtöbb településen található háziiorvosi székely (19 település), illetve gyógyszertár (18 település)(2.30. táblázat). Ezután jelentősen csökken a funkciók szerinti ellátottság, ugyanis 10–10 településen van jelen a járóbetegellátás, illetve a fogászati rendelés. A napali ellátást nyújtó idősok otthona csupán 6 településen működik.

A közoktatási és kulturális szolgáltatásokat nyújtó intézménytípusok közül 7 funkciót⁵ egyedül Mosonmagyaróvár lát el. A települések zöme (23 település) 4-5 funkciót lát el. Két településen csak helyi közművelődési könyvtár található, amely mindenütt megtalálható a térségben. Kisbodakon, Dunaremetén, Feketeerdőn és Vének településen nincsen sem óvoda, sem általános iskola (2.30. táblázat). A középfokú intézmények (szakmunkás-képző, középiskola) csak Mosonmagyaróváron található meg.

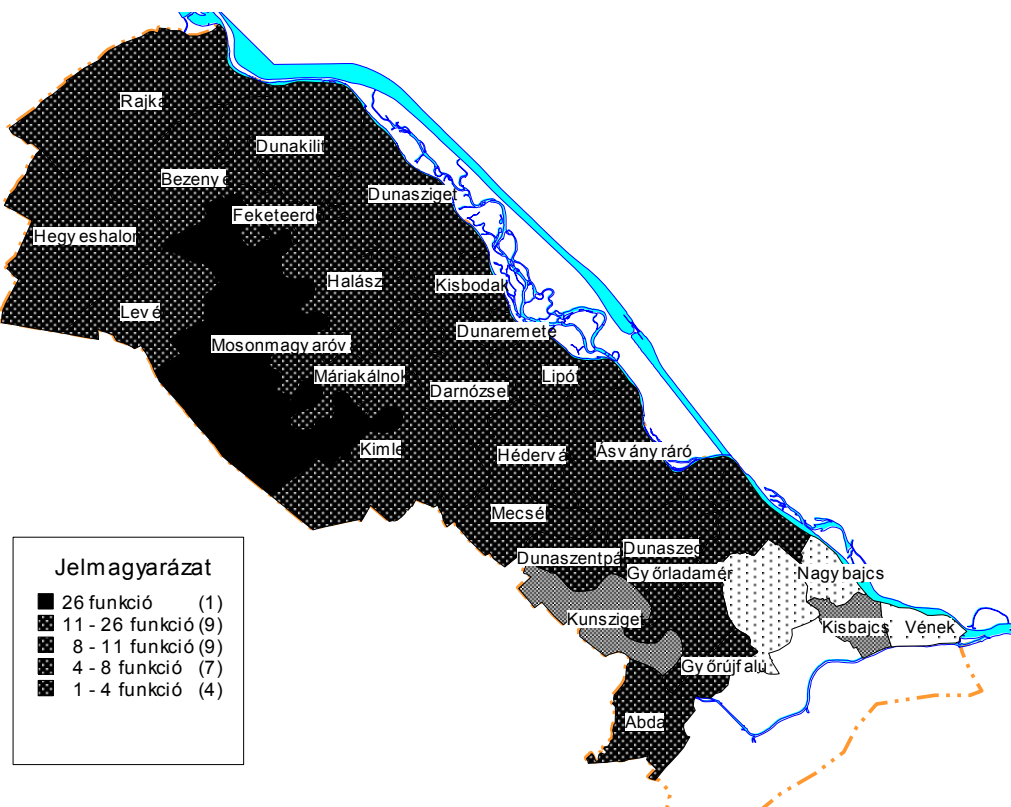
⁵ A felső és alsótagozatos iskolát külön-külön értelmeztük, így ahol mindkét funkció megtalálható, azt a települést 2 pontértékkal láttuk el.

2.39. ábra: Közoktatási és kulturális szolgáltatásokat nyújtó intézménytípusok 1999

Forrás: KSH TSTAR 1999, szerkesztette: Edelényi Béla

2.40. ábra: A települések intézményellátottsága a Szigetközben 1999

Forrás: KSH TSTAR 1999, szerkesztette: Edelényi Béla

A maximális 26 funkció egyedül Mosonmagyaróváron található meg. A vizsgált 27 intézményből Mosonmagyaróváron egyedül körjegyzőség nem található, viszont 8 olyan szolgáltatással rendelkezik a település, amely csak a városban van jelen.

A 2.40. ábra jól bemutatja, hogy a Győr környéki települések –a 3000 lakosú vasúttal és körjegyzőségi központtal rendelkező Abda kivételével– sokkal alacsonyabb számban vannak jelen szolgáltatásokkal, mint a Határvidék és a Felső–Szigetköz települései. Ennek oka az, hogy a szolgáltatásokat Győrben veszik igénybe. A megyeközpont még a jól ellátott Mosonmagyaróvárnál is több és magasabb színvonalú intézménnyel rendelkezik.

A Szigetközben az intézményellátottság tekintetében két dimenzióban lehet meghatározni a különbségeket a települések között. Az egyik dimenzió a település lakosság száma. A kistelepüléseken, az aprófalvakban a leghiányosabb az intézményi háló, de a másik „rendezőelv” a győri agglomeráció közelsége. Ennek oka Győr erős kereskedelmi ellátottsága, és a bevásárló központok léte. Az agglomerációs települések lakossága szívesebben veszi igénybe a széles választék miatt a győri kereskedelmi egységeket, mint az esetleges helyi kisboltokat, melyeknek az áruválasztéka nem versenyezhet a nagy központok választékával. Így tehát az ellátottság másik dimenzió a város, sőt a nagyváros közelsége. A megyeközpont agglomerációjának településein sokkal kevesebb intézmény található, mint a Mosonmagyaróvár környéki településeken.

2.1.4. Településhálózat

2.1.4.1. A településhálózat általános jellemzői

A településhálózati elemzések legalapvetőbb módszere a lakónépesség alapján történő besorolás. A 2.3.1. táblázatban bemutattuk a Szigetköz településeinek lakónépesség alapján történő besorolását. A táblázat alapján látható, hogy a magyar településhálózati besorolás kategóriái közül hiányzik több kategória⁶.

2.31. táblázat: A Szigetköz településeinek besorolása lakónépesség alapján 2001

Településkategória	Település	Lakónépesség
-499	Vének	163
-499	Dunaremete	241
-499	Kisbodak	382
-499	Feketeerdő	398
500-999	Kisbajcs	753
500-999	Nagybajcs	888
500-999	Dunaszentpál	589
500-999	Mecsér	619
500-999	Püski	656
500-999	Lipót	665
1000-1999	Vámosszabadi	1 067
1000-1999	Győrújfalú	1 097
1000-1999	Kunsziget	1 183
1000-1999	Györladamér	1 218
1000-1999	Győrzámoly	1 561
1000-1999	Dunaszeg	1 629
1000-1999	Hédervár	1 111
1000-1999	Darnózséli	1 580
1000-1999	Ásványráró	1 941
1000-1999	Dunasziget	1 437
1000-1999	Máriakálnok	1 445
1000-1999	Dunakiliti	1 771
1000-1999	Bezenye	1 695
1000-1999	Levél	1 710
2000-4999	Abda	2 939
2000-4999	Kimle	2 842
2000-4999	Halászi	2 879
2000-4999	Rajka	2 625
2000-4999	Hegyeshalom	3 549
20000-49000	Mosonmagyaróvár	30 432
	Szigetköz	71 065

Forrás: KSH Népszámlálás 2001

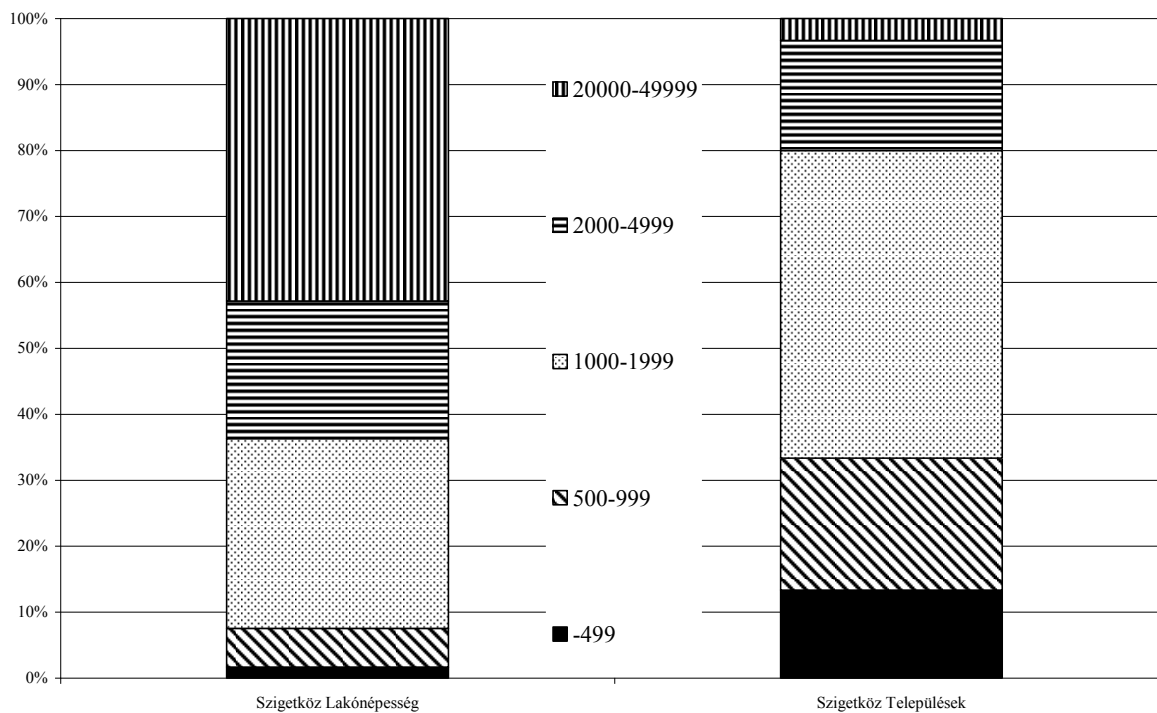
⁶ Az összes kategória bemutatásra kerül a 2.32. táblázatban

2.32. táblázat: A Szigetköz településhálózati jellemzői 2001

Településkategória	Lakónépesség		Települések	
	fő	%	db	%
-499	1 184	1,67%	4	13,33%
500-999	4 170	5,87%	6	20,00%
1000-1999	20 445	28,77%	14	46,67%
2000-4999	14 834	20,87%	5	16,67%
5000-9999	0	0,00%	0	0,00%
10000-19999	0	0,00%	0	0,00%
20000-49999	30 432	42,82%	1	3,33%
50000-99999	0	0,00%	0	0,00%
100000-	0	0,00%	0	0,00%
Összesen	71 065	1	30	1

Forrás: KSH Népszámlálás 2001

A településhálózati elemzéseket a lakónépesség, illetve a településszám arányai alapján tehetjük meg. A legalacsonyabb arányú a településszám alapján az 20000-49999 fő közötti lakónépességű kategória, amely egy települést jelent, Mosonmagyaróvárt. A város a térség legnagyobb népességű települése a lakónépesség 43%-át koncentrálja. Az 2.41. ábra jól követhető a két mutatószám közötti viszony. Két kategória nem található meg a Szigetközben, az 5000-9999, és a 10000-19999 közötti lakónépességű települések. (2.32. táblázat)

2.41. ábra: A Szigetköz településhálózati jellemzői 2001

Forrás: KSH Népszámlálás 2001

A 2000-4999 fős lakónépességű települések a legarányosabbnak mondható kategória, hiszen 5%-on belüli az eltérés közöttük. Ezek a települések jelentik a településhálózat gerincét a Szigetközben.

Az már az 2.31. táblázatban is látható volt, hogy a legtöbb település – a települések 47%-a – az 1000-1999 fő közötti kategóriába tartozik. A kategória települései a lakónépesség közel 1/3-át, ezzel szemben a településállománynak mintegy a felét jelentik. Ez a kategória mondható a településhálózat legjellemzőbb tagjának.

2.33. táblázat: A Szigetköz településeinek lakónépessége mikrotérségek szerinti bontásban 2001

Településkategória	Település	Lakónépesség
-499	Vének	163
500-999	Kisbajcs	753
500-999	Nagybajcs	888
1000-1999	Vámosszabadi	1 067
1000-1999	Győrújfalú	1 097
1000-1999	Kunsziget	1 183
1000-1999	Györladamér	1 218
1000-1999	Győrzámoly	1 561
1000-1999	Dunaszeg	1 629
2000-4999	Abda	2 939
Alsó-Szigetköz		12 498
átlagos településméret		1 250
-499	Dunaremete	241
-499	Kisbodak	382
500-999	Dunaszentpál	589
500-999	Mecsér	619
500-999	Püski	656
500-999	Lipót	665
1000-1999	Hédervár	1 111
1000-1999	Darnózseli	1 580
1000-1999	Ásványráró	1 941
Belső-Szigetköz		7 784
átlagos településméret		865
-499	Feketeerdő	398
1000-1999	Dunasziget	1 437
1000-1999	Máriakálnok	1 445
1000-1999	Dunakiliti	1 771
2000-4999	Kimle	2 842
2000-4999	Halászi	2 879
2000-49000	Mosonmagyaróvár	30 432
Felső-Szigetköz		41 204
átlagos településméret		5 886
átlagos településméret M. óvár nélkül		1 795
1000-1999	Bezenye	1 695
1000-1999	Levél	1 710
2000-4999	Rajka	2 625
2000-4999	Hegyeshalom	3 549
Határvidék		9 579
átlagos településméret		2 399
Szigetköz		71 065
átlagos településméret		2 368
átlagos településméret M. óvár nélkül		1 401

Forrás: KSH Népszámlálás 2001

Az 500-999 fő közötti községek egynegyedét jelentik a településállománynak, azonban csak 6%-át koncentrálnak a lakosságnak. Még kisebb arányszámokkal rendelkeznek a 499 fő alatti települések, hiszen a lakosság kevesebb mint 2%-a él a Szigetköz 4 legalacsonyabb népességű településén.

A Szigetköz településeinek mikrotérsegenkénti besorolását a 2.33. táblázat mutatja be. Az elemzést a 2.34. táblázat és a 2.42. ábra alapján végezzük el.

2.34. táblázat: A Szigetköz mikrotérsegeinek településhálózati jellemzői 2001

Településkategória	Terület	Lakónépesség		Települések	
		fő	%	db	%
-499		163	1,30%	1	10,00%
500-999	Alsó-Szigetköz	1 641	13,13%	2	20,00%
1000-1999		7 755	62,05%	6	60,00%
2000-4999		2 939	23,52%	1	10,00%
Összesen		12 498	100,00%	10	100,00%
-499		623	8,00%	2	22,22%
500-999	Belső-Szigetköz	2 529	32,49%	4	44,44%
1000-1999		4 632	59,51%	3	33,33%
Összesen		7 784	100,00%	9	100,00%
-499			398	0,97%	1
1000-1999	Felső-Szigetköz	4 653	11,29%	3	42,86%
2000-4999		5 721	13,88%	2	28,57%
20000-49000		30 432	73,86%	1	14,29%
Összesen		41 204	100,00%	7	100,00%
1000-1999		3 405	35,55%	2	50,00%
2000-4999	Határvidék	6 174	64,45%	2	50,00%
Összesen		9 579	100,00%	4	100,00%

Forrás: KSH Népszámlálás 2001

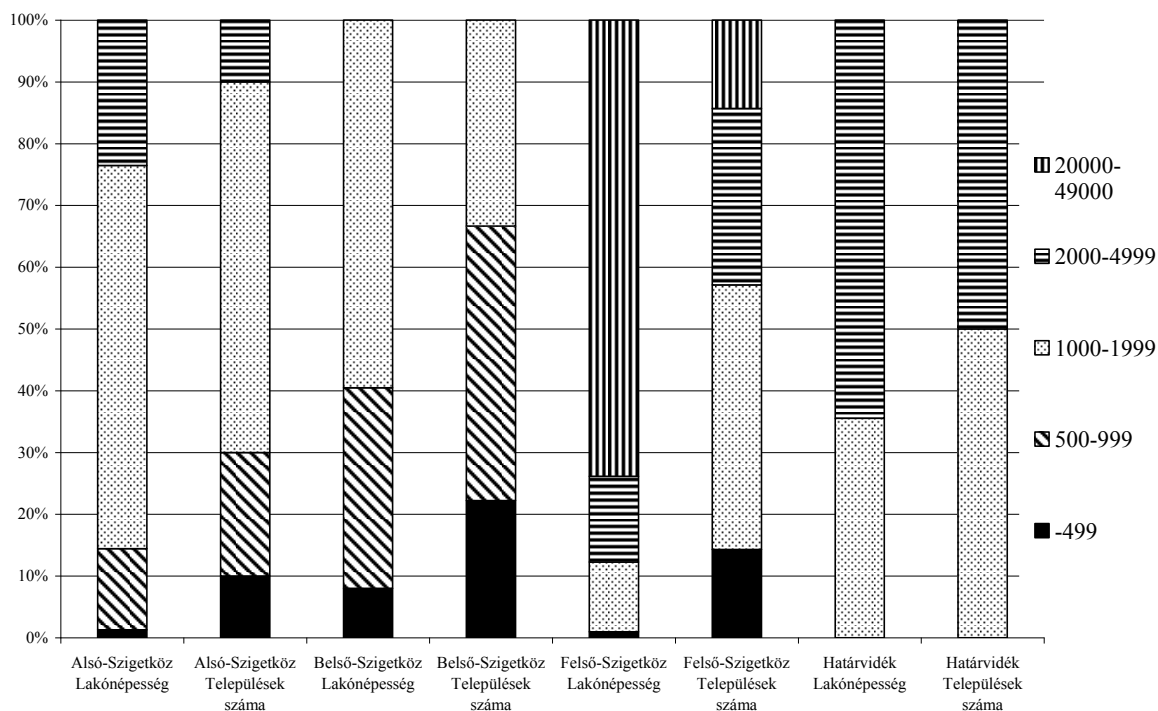
Az Alsó-Szigetköz területén az átlagos településméret az 1250 fő. A legnépesebb település sem haladja meg a háromezer fős nagyságot a térségben. A települések közül egyedül Abda „ugrik ki” magasabb népességszámával. Az egyetlen kétezer fő feletti település a lakosság 24%-át koncentrálnak. A kistérség településeinek döntő többsége az 1000-1999 fő közötti kategóriába tartozik, mind népesség, mind településszám tekintetében 60%-os arányt képviselve. Egy település –Vének – tartozik a legkisebb kategóriába, illetve két település az 500-999 fő közötti kategóriába. Az Alsó-Szigetköz döntő többségében az 1000-1999 fő közötti települések területe.

A Belső-Szigetköz területén nincs kétezer fő fölötti település, az átlagos településméret 865 fő. A lakónépesség 60%-ának –az Alsó-Szigetközhöz hasonlóan – az 1000-1999 fő közötti települések adnak otthont, azonban ez a kategória csupán az egyharmada a települések összességének. A területen a legnagyobb számban (4 település) az 500-999 fős települések vannak jelen, a lakónépesség egyharmadát koncentrálnak. Két település a 499 fő alatti kategóriába tartozik összesen 620 főnek otthont adva.

A Felső-Szigetközben található a térség városa, Mosonmagyaróvár, mely a lakónépesség 73,8%-a. A legnagyobb arányban a szintén az 1000-1999 közötti települések találhatóak, a lakónépességnek azonban csak a 11%-át koncentrálnak. Az átlagos településméret

Mosonmagyaróvár adatait nem számítva is ebbe a kategóriába tartozik (1795 fő). A Felső-Szigetközben nem található 500-999 közötti település.

2.42. ábra: A Szigetköz mikrotérségeinek településhálózati jellemzői 2001

Forrás: KSH Népszámlálás 2001

A Határvidék területén csak két kategória van jelen. A terület 4 települése 50-50%-os részesedésű. A két kategória közül a 2000-4999 fős települések koncentrálnak a lakosság kétharmadát, az átlagos településnagyság is 2399 fő.

Természetesen torz képet ad egy területről, ha kisebb elemszámú egységeként tekintjük végig, de az elemzésnek köszönhetően elmondhatjuk, hogy a Szigetköz keleti fele, tehát az Alsó- és a Belső-Szigetköz, területe az egységesebb településállományú, a településhálózat elemeiben nincs hiány, a kiugró népességű települések nem zavarják meg annyira a képet, mint a terület nyugati felében. A Felső-Szigetköz és a Határvidék hiányos struktúrájú nagyobb településeket magában foglaló terület. *A Szigetközben az átlagos településméret az 1401 fős település, Mosonmagyaróvár adatait nem tekintve.*

Amennyibe a Szigetközt összevetjük más területi egységekkel, elsősorban az alacsony elemszám miatt feltűnő az egyes kategóriák hiánya a (2.35. táblázat).

A településhálózat tekintetében kitűnik a megyére is jellemző alacsony aprófalvas településszám. a Nyugat-dunántúli régióban elsősorban Zala megyére jellemző az aprófalvak jelenléte (2.43. ábra). A kategória településein élők aránya alapján is állíthatjuk, hogy a Szigetköz nem aprófalvas terület.

Az 500-1999 fő közötti települések számának aránya megfelel mind a megyei, mind a regionális értékeknek. A lakónépesség arányának tekintetében a szigetközi 500-999 fős települések aránya a legalacsonyabb.

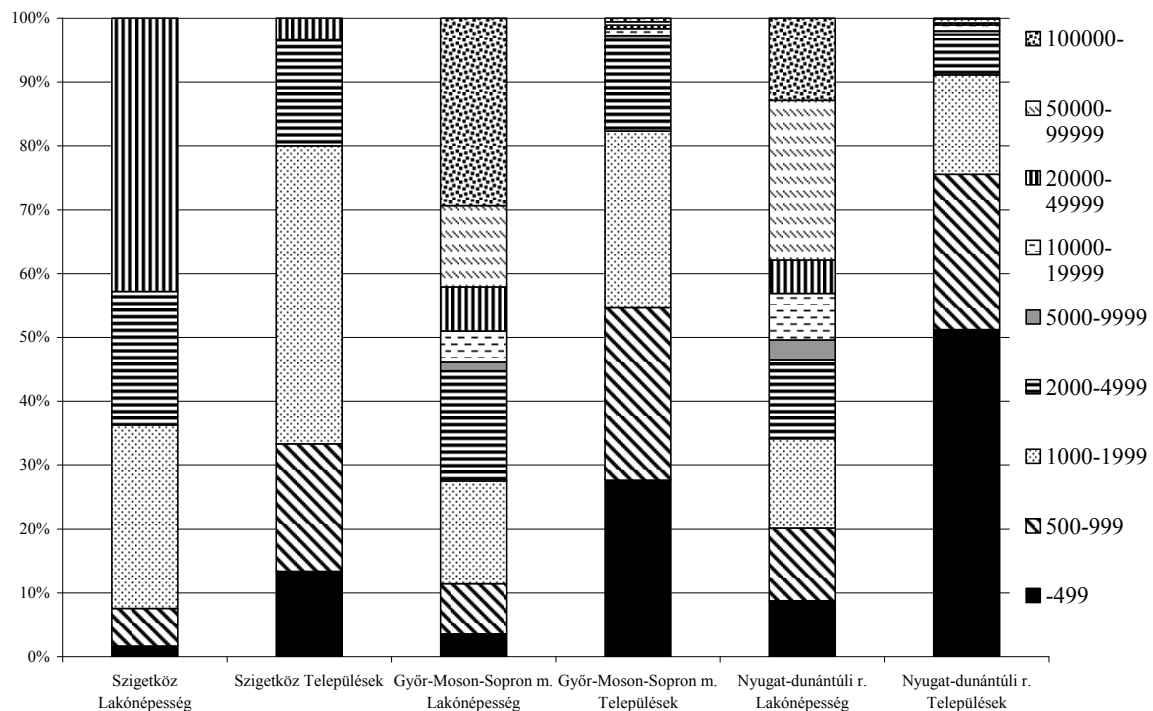
Az 1000-1999 fő közötti kategória a Szigetközre jellemző településtípus. Mind a lakónépesség, mind a településszám tekintetében magasabb arányokkal rendelkezik a vizsgált terület, mint az összehasonlításhoz bemutatott területi egységek.

2.35. táblázat: Településhálózati jellemzők összehasonlítása 2001

Településkategória	Szigetköz				Győr-Moson-Sopron megye				Nyugat-dunántúli Régió				
	Lakónépesség		Települések		Lakónépesség		Települések		Lakónépesség		Települések		
	fő	%	db	%	fő	%	db	%	fő	%	db	%	
-499	1 184	1,67%	4	13,33%	15651	3,57%	50	27,62%	87893	8,73%	335	51,22%	
500-999	4 170	5,87%	6	20,00%	34774	7,93%	49	27,07%	114909	11,42%	159	24,31%	
1000-1999	20 445	28,77%	14	46,67%	70784	16,13%	50	27,62%	140667	13,98%	102	15,60%	
2000-4999	14 834	20,87%	5	16,67%	76208	17,37%	26	14,36%	124239	12,35%	41	6,27%	
5000-9999	0	0,00%	0	0,00%	5975	1,36%	1	0,55%	31389	3,12%	4	0,61%	
10000-19999	0	0,00%	0	0,00%	21363	4,87%	2	1,10%	73117	7,27%	6	0,92%	
20000-49999	30 432	42,82%	1	3,33%	30432	6,94%	1	0,55%	52820	5,25%	2	0,31%	
50000-99999	0	0,00%	0	0,00%	56175	12,80%	1	0,55%	251855	25,03%	4	0,61%	
100000-	0	0,00%	0	0,00%	129412	29,49%	1	0,55%	129412	12,86%	1	0,15%	
Összesen	71 065		1	30	1	438773	100,00%	181	100,00%	1006301	100,00%	654	100,00%

Forrás: KSH Népszámlálás 2001

2.43. ábra: Településhálózati jellemzők összehasonlítása 2001

Forrás: KSH Népszámlálás 2001

A 2000-4999 fő közötti települések jelentik a Szigetköz településhálózatának gerincét. A területi egység számára fontos kategória a megye esetében még jelentősnek mondható, de a regionális tekintetben majd fele az ilyen településeken élők aránya. A településszám tekintetében hasonló a helyzet, a régióban csak 6%-os a kategória településeinek aránya, ezzel szemben a Szigetközben 16%-át adják a 2000-4999 fő közötti települések.

A Szigetközben már csak egy településkategória található meg, a 20000-49000 fő közötti városok kategóriája. A Mosonmagyaróvárhoz hasonló településekből összesen kettő található a régióban. A nagy népességkoncentráció, amit a város képvisel folyamatosan csökken, ahogyan a nagyobb területi egységeken belül vizsgáljuk az arányát. A Szigetközön belül 43%-os lakónépességet képviselő településkategória aránya a Nyugat-dunántúli régióban már csak 5%-ra csökken.

A Szigetköz településhálózatának a jellemzőit a következőkben lehet összefoglalni:

- Mosonmagyaróvár túlságosan torzítja a településhálózat jellemzőit
- a településhálózatból hiányoznak településkategóriák
- a települések jelentős többsége az 1000-1999 fős kategóriába tartozik
- a Szigetközre nem jellemzőek az aprófalvak

Természetesen a fent felsorolt tényezők jelentősen változnának abban az esetben, ha eltekintenénk Mosonmagyaróvártól. Amennyiben a város nem tartozna a területi egységhez, egy kiegyensúlyozott, egészséges szerkezetű Szigetközről beszélhetnénk.

2.1.4.2. Szigetköz térkapcsolat analízise

A térkapcsolat analízis a lakosság mozgáspályáin keresztül mutatja be egy térség társadalmának és gazdaságának összetettségét, képet ad a helyi lakosság nyitottságáról, arról, hogy hogyan használja ki illetve fel a települések funkcióit, milyen szerepe van a térség határán elhelyezkedő városoknak, melyek a befogadó települések, ahova funkció többletük miatt más falvak lakosai eljárnak. Az elemzés választ tud adni arra, hogy a településhálózatnak melyek a sűrűsödési pontjai, és melyek azok a települések, melyek funkcióhiányukból, vagy földrajzi helyzetükből adódóan a térségszervezésben legkevésbé vesznek részt.

Vizsgálatunknak az adja a különlegességét, hogy Szigetköz területére a rendszerváltás „hajnalán”, 1993-ban, éppen tíz éve már elkészítettük ezt az elemzést, s most, tíz távlatában megismételjük. A két időpont összehasonlításával választ várunk arra, hogy az átmenet évtizedében változtak-e, s ha igen akkor miben a lakosság térpályái. Mely térpályák irányultsága változott a legjobban, valamint tíz év alatt történt-e lényeges változás a lakosság mozgásirányában, s ha igen, ennek mi volt az oka?

Sajnálatos, hogy a vizsgálatba bevont települések közül három településben - az interjú időpontjának össze nem egyeztetetősége miatt - a kérdőív lekérdezése megghiúsult, ami módszertanilag azzal a problémával jár, hogy a hiányzó településeket a térségen kívülként kellene kezelni, de jól tudjuk, hogy Dunasziget, Dunaremete, Ásványráró Szigetköz elválaszthatatlan részei. E három településbe irányuló mozgást térségen belülinek tekintjük, annak ellenére, hogy a felmérésből való kimaradásuk miatt belőlük kifelé nem mutat térpálya.

A különböző ellátást, település funkció igénybevételét biztosító kapcsolatok kielégítésére szolgáló irányokat nevezzük térpályáknak. A térkapcsolat analízis eredményeihez a lakossági térpálya-irányok feltárásán és elemzésén keresztül jutunk.

A vizsgálat elvégzésére módszerként a település-kérdőívet alkalmaztuk, adatbázisul ezek tartalma, valamint a polgármesterekkel készített mélyinterjúk lágy adatai szolgáltak.

A térszerkezetre ható teljes kapcsolatrendszer elemzésére a kérdőív alapján szerzett információk nem elegendőek, ezért csak az azt erősen befolyásoló funkciók és kapcsolatok térpályáira kérdezzük rá, vesszük figyelembe. A térség kereskedelmi és szolgáltatási térpályáinak elemzésével a lakosság informális mozgásirányait követhetjük nyomon, választ kapva ezzel a lakosság által kedvelt kereskedelmi, szolgáltatási központok elhelyezkedésére, vagy éppen a szokásjogon kialakult vásárlási irányokra.

Az oktatási kapcsolatok a szabad és lehetséges iskolaválasztás irányait mutatják. Választ kapunk arra, hogy a szabad iskolaválasztás mennyiben befolyásolta a tradicionális irányokat. A középiskolák térkapcsolatai természetesen nagyobb térséget fognak át, ezért a központoknak, a városoknak nagyobb szerepe várható, ezek milyen mértékben mutatnak a távolabbi iskolavárosok felé. Ezeket az értékeket az iskolába járók számával súlyozzuk, azaz információnk van a településekről elkerülő középiskolások létszámáról is.

Külön kívánunk foglalkozni a szabadidős kapcsolatokkal, amelyeknek egyik oldala a különböző rendezvények látogatottsági irányait jelenti, mely elsősorban a kisközpontok szerepét mutatja be, a másik oldal a térségben kialakuló üdülőfalvak vonzáskörzetét, környezetükkel kialakult kapcsolatát tárja fel. Ebben az esetben a kapcsolatok ellenkező irányúak, a városok és az országhatáron túlról mutatnak a térség egyes települései felé. A kapcsolat irányain túl az üdülési telkek számára és azok tulajdonosainak lakóhelyére is rákérdeztünk, így a térpálya irányokat az üdülőtulajdonosok lakóhely szerinti számával súlyozhattuk.

Az ingázás térpályái az foglalkoztatási centrumok és a térség települései közötti napi kötődéseket tárja fel, ami talán a legszorosabb egymásra utaltságot mutatja, mindezek közelítő értékűek, bár mindig az adott települést legjobban ismerő döntéshozóhoz, a polgármesterhez fordultunk információért, adatokért. Ez az információ nagyon fontos, a népszámlálási adatok az el- és beingázásra falvak szintjén nem adnak választ. A be- és elingázásra vonatkozó létszámadatok persze becsült adatok, de mégis jelentős az információ tartalmuk.

Szinte összegzésképpen fogható fel a centrum-periféria kapcsolatrendszert leíró térpályák hálózata. Ezek a hivatkozások a városok és a térség kapcsolatát jól bemutatják, rangsorolva a központként funkcionáló városokat, a leggyakrabban felkeresett településeket.

Elemezzük a térség zártságát, azt, hogy a településekből kilépő térpályák milyen mértékben maradnak a térségen belül, illetve mutatnak a térségen kívülre. Megvizsgáljuk a települések ún. kohéziójának és centralizációjának a mértékét is. Mindkét érték az adott településből kifelé és a településbe befelé mutató térpályák, valamint a helyben maradó térpályák függvénye, ezek az értékek a településhálózathoz, annak funkcionális kapcsolatrendszeréhez adnak kielégítő információt.

2.1.4.2.1. Közigazgatási, hatósági térkapcsolatok

A térségben a körjegyzőségek száma nőtt a tíz évvel ezelőtti állapothoz, akkor négy körjegyzőség volt, ma hat, de mindegyik esetben két-két szomszédos település alkot egy körjegyzőséget. Tehát Szigetközben az önkormányzati hivatalok elaprózódtak.

A hatósági kapcsolatok közül az adóügyek, az igazságügy, építési ügyek, környezetvédelmi ügyek, lakásügyek, a munkaügy, művelődésügy, pénzügyek, szociális- és rendőrségi ügyek, valamint a vízgazdálkodással kapcsolatos ügyintézésre vonatkozó térpályákra kerdeztünk, s gyűjtöttük össze. A településeken élőknek a fenti funkciók igénybevételéhez vagy el kell hagyni a településüket, vagy megtalálják helyben is ezeket a hatóságokat, ügyintézési irodákat. A sok kis polgármesteri hivatal fel tudja vállalni az adó, a művelődési és a szociális ügyek intézését, így ezek a térpályák helybe mutatnak. Vannak olyan hatóságok, melyek városi funkciót látnak el, mint a bíróságok, rendőrkapitányság, s vannak olyanok, melyek társulások formájában működnek, s a társulás székhelyén vehetők igénybe, illetve érhetők el, mint pl. az építési ügyek intézése, vagy a rendőrség körzeti megbízottja. Ezekhez való eljutás során igénybe vett térpályák kirajzolják a térség igazgatási mikrokörzeteit.

A vizsgálatba bevont 27 település közül 15 településben bizonyos helyi hatósági funkciók jelen vannak, helyi szinten történik ügyintézés, de csak helyi szinten, azaz ezen ügyek intézéséhez egyetlen más településből sem jön megkeresés. Ezek a települések a következők: Nagybajcs, Kisbabet, Vének, Abda, Máriakálnok, Vámoszabadi, Györladamér, Dunaszentpál, Levél, Darnózseli, Rajka, Mecsér, Bezenye, Kunsziget és Győrújfalú.

Kilenc településen folyik olyan ügyintézés, mely nem csak a helyi lakosságra terjed ki, ezek a települések: Hédervár, Püski, Kimle, Győrzámoly, Hegyeshalom, Dunaszeg, Kisbajcs, Halászi és Dunakiliti. Közöttük megtaláljuk a hat körjegyzőségi központot. Halászin, Kimlén, és Hegyeshalomban más hatósági funkció koncentrálódik. Hegyeshalom és Kimle építési társulás központja, míg Halászi több településre kiterjedően rendőrségi körzeti megbízotti központ.

A hatósági térpályák 50%-át a két város, Győr és Mosonmagyaróvár gyűjti össze.

A tíz évvel korábbi feléréssel összevetve azt tapasztalhatjuk, hogy a helyi kis önkormányzatok több feladatot vállalnak magukra, a térpályák szórtabbak, Dunaszeg, Győrzámoly és Kimle településeknek a térségükre gyakorolt szerepe erősödött, miközben Győr és Mosonmagyaróvár a tíz évvel ezelőtti térpályáknak csak mintegy 65%-át gyűjti össze, a bírósági, munkaügyi és a rendőrkapitánysághoz kapcsolódó térpályák egyértelműen a két városhoz köthetők, de erősödött a hatósági ügyintézés a falvak polgármesteri hivatalaiban. A hatósági ügyintézés térség-orientáltabb lett.

2.1.4.2.2. Kereskedelmi térpálya-kapcsolatok

A lakosság kereskedelmi térkapcsolatai már a kereslet-kínálat reláción keresztül érvényesülnek. Igénybevételük helyszíne a kereskedelmi egység kínálatától valamint a helyi lakosság jövedelemszintjétől és mobilitási képességétől függ.

Vizsgálat alá vontuk a különböző szaküzletek felkeresésére irányuló térpályákat. Mivel a választási lehetőség fennáll, ezért megvizsgáltuk az elsődleges, másodlagos és harmadlagos térpályákat, melyek azt jelentik, hogy az első településen a ki nem elégített kereskedelmi igényt (elsődleges) hol, melyik településen kívánja kielégíteni általában a helyi lakos, ez a másodlagos térpálya irány, s ha itt sem eredményes a vásárlás, melyik az a har-

madik település, amelyet még vásárlási igénnyel felkeres (harmadlagos térpálya) az adott település lakosa.

A kereskedelmi térpálya-irányok – a vártak megfelelően – erősen szórtak. Az elsődleges térpálya-irányok helybe mutatnak, ami a települések átlagosan jó kereskedelmi ellátottságára utal, hiszen többnyire az élelmiszer, és az alapvető, mindennapi életvitelhez szükséges áruk beszerzése helyben történik. De így is a legtöbb térpálya Mosonmagyaróvárra (37%), a második legtöbb Győrbe (30%) fut be. A győri agglomerációhoz tartozó településekre az jellemző, hogy a napi vásárlásaikat, az alapvető élelmiszereket is Győrben szerzik be, hasonló helyzet jellemző Mosonmagyaróvár térségében, Halászi minden kereskedelmi térpályája Mosonmagyaróvárhoz kötődik.

A másodlagos térpályák irányultsága még nagyobb városi túlsúlyt mutat, 90%-ban a két városhoz kötődik, de Győrbe mutató térpályák aránya már 60%. A harmadlagos térpályákat megbízhatóan nem elemezhetjük ki, mivel többnyire kitöltetlenek maradtak, így a meglévő kevés számú térpálya iránya torzít. A legtöbb harmadlagos térpálya Szlovákiába mutat, mintegy 50%-ban, de ez az érték a kérdőívét hiánytalanul kitöltő Dunakilitinek köszönhető, hisz az összes harmadlagos térpálya-irány száma csupán 26, s ebből mintegy 12 Dunakilitiből Szlovákiába mutat.

A mostani eredményeket a tíz évvel ezelőttiekkel összehasonlítva arra a megállapításra juthatunk, hogy a kereskedelmi egységek felkeresése vagy helyben, vagy a közeli nagyvárosokban történik, azaz a térségben kereskedelmi szubcentrum nincs. Talán egyedül Hegyeshalom települést érdemes kiemelni a helybe mutató térpályák magas száma miatt. ez a határ menti funkciójával, az ehhez kapcsolódó kereskedelmi és vendéglátó egységek magas számával magyarázható. Egyébként a kereskedelem az elmúlt tíz év alatt a városok felé koncentráltabbá vált. Míg 10 évvel ezelőtt jelentős szerepet játszott Ausztria közelsége különösen az autó, a villamossági és iparcikkek megvásárlása terén, mára jelentősége csökkent, kevesebb kereskedelmi térpálya irányul a határon túlra. Az ez évi felmérésben nem szerepel a harmadlagos térpálya irányok között Budapest, úgy tűnik, hogy az igények kielégítéséhez elég a két közeli városban megtalálható nagyobb kereskedelmi láncok és az exkluzív boltok kínálata.

2.1.4.2.3. Szolgáltatási térkapcsolatok

Míg a kiskereskedelmi szokáspályákat a szakbolthálózatra vonatkozóan mértük fel, addig a szolgáltatási térpályák csak a szolgáltatási funkciók egyes speciális szolgáltatásainak vizsgálatára vonatkozik. Bár a szolgáltatáshoz tartoznak a különböző kisipari tevékenységek, a korábbi évtizedekben megszervezett vegytisztítás, háztartásigép javítási hálózat, de ebben a vizsgálatban ezekkel nem foglalkozunk, viszont vizsgáltuk a pénzügyi szolgáltatások (különböző banki szolgáltatások), valamint a gépkocsi használatával kapcsolatos térpálya irányokat, mint a benzinkút és az autószerelvíz elérhetősége.

A vizsgált szolgáltatások igénybevétele szintén városi dominanciájú, de megjelennek a térségben a szubcentrumok, Hédervár és Halászi. Hédervár benzinkútjának köszönheti a feléje irányuló térpályákat, vonzása nagy, hat település lakossága számára jelenti a legközelebbi tankolási lehetőséget.

Halászi a takarékszövetkezetének köszönheti szubcentrumi szerepét a pénzügyi szolgáltatások terén. Belső-Szigetköz települései, Darnózseli, Hédervár, Lipót, Püski és Kisbodak pénzügyi szolgáltatásainak másodlagos térpályái ide mutatnak.

Meglepő eredményt hozott a legközelebbi és leggyakrabban igénybe vett autószervíz felé mutató térpályák irányultsága. A nyugati, márkás autók megjelenése és térhódítása azt a hipotézist mondatta ki velünk, hogy a márkaszervizek felé mutatnak elsősorban a térpályák, de ez nem igazolódott be. Nagyon sok a helybe mutató térpálya, azaz a településeken ma is működőképesek a kis autószerelő műhelyek, ezek kiszolgálják a helyi lakosságot, s a márkaszervizek felkeresése esetleges.

A figyelembe vehető összes szolgáltatási térpálya 20-20%-a Mosonmagyaróvárra, illetve Győr felé mutat, a két szubcentrum százalékos részesedése 6-6%. A fennmaradó térpályák közül magas a saját településre mutatók aránya, ami a pénzügyi szolgáltatások helyben történő kiterjesztését jelenti. Ez a tíz évvel korábbi állapotra nem volt jellemző.

2.1.4.2.4. Oktatási térpályák megoszlása

Az egyik legintenzívebb kapcsolatnak az oktatási térpályák tekinthetők, hiszen kivétel nélkül valamennyi településen találunk középiskolásokat, akik e kapcsolatok építői és hordozói. Bár az oktatási intézmények felkeresése csak bizonyos korcsoportot érint, mégis az igénybevételük, az ezt tükröző vonzáskörzetük hatással van egy térség kapcsolatrendszerére, illetve az általános kapcsolatrendszer egésze hat vissza az oktatási térkapcsolatok irányaira.

Már az óvodai és az általános iskolai térkapcsolatok esetében is jelentős szerephez jut a térség két városa. Az elsődleges óvodai és általános iskolai térpályák 50%-a Győr felé mutat, a térpályákat befogadó többi település azok, amelyek körzetesített iskolával rendelkeznek, Kisbajcs, Dunakiliti, Hédervár és Püski. Ezeknek az iskoláknak a körzetközpont jellege már tíz évvel ezelőtt is létezett.

Az alapfokú oktatás térkapcsolatainál számottevőbbek a középiskolaiak. A középfokú oktatás területén részletesen vizsgáltuk mind a gimnázium, mind a szakközépiskola, mind a szakmunkásképző intézmények térkapcsolatait. A vizsgált településkörből összesen 143 térpálya irányul tíz település felé, beleértve a térség városait is. A térség számára a legkerekettebb középiskolai központ a legnagyobb választékkal bíró Győr s öt követi Mosonmagyaróvár, de megjelenik a térpálya irányok végpontjaként a megye távolabbi városa Sopron, és az ugyancsak iskolavárosnak számító Pápa is.

A térségen kívülre mutató középiskolai térpályák száma mindössze három, a fent említett Sopronon, Pápán kívül még Vépre mutat térpálya. Tíz évvel ezelőtt a szakközépiskolai térpályák közül a Csornára irányulók jelentős hányadot tettek ki, mára ez az irány nem létezik. Korábban a Csornán működő óvónői szakközépiskola jelentős tanulólétszámmal vonzott a megye szinte minden településéről, mára a túlképzés, illetve a gyermekek számának csökkenése, valamint az óvónői munkakör presztízsének csökkenése miatt nincs igény.

A középiskolai térpályákon, melyeknek a száma 88, 1147 tanuló osztozik. A térpályák számának 55%-a mutat Győr felé, de a létszám adatokra vonatkozó érték már 62%, Mo-

sonmagyaróvár esetében ezek az értékek 39%, illetve 37%. a maradék egy százalékon osztozik Sopron, Pápa és Vép. A középiskolai kollégiumi elhelyezésre minimális az igény, a Szigetközből Győrben tanuló több mint 700 tanulóból csupán 16 a kollégista, ez a szigetközi falvak és Győr közötti jó elérhetőségére, a járatpárok gyakoriságára és a rövid távolságokra utal.

2.1.4.2.5. A szabadidő eltöltésére irányuló térpályák jellegzetességei

A térség szabadidő térpályái szoros kapcsolatban állhatnak az oktatási térpályákkal, hiszen a szabadidős kapcsolatok vizsgálatán belül a kulturális és sportrendezvényeket főleg a fiatalabb korosztály, benne a középiskolások látogatják.

Színház, színházi előadás a városokra, főleg a nagyvárosokra jellemző, mozi előadás sincs minden faluban, a zenei rendezvények, szórakozási lehetőségek is mára a nagyobb falvakra jellemző. A vizsgálat során arra kerestük a választ, hogy melyek azok a térségi településeik, ahova irányulnak térpályák, amelyek a helyi lakosság számára szabadidő centrumokként kezelhetők, a közeli városok betöltik-e kulturális szerepkörüket, rajtuk kívül mely városok gyakorolnak vonzást Szigetközre?

A színházlátogatás elsődleges célpontja a társulattal és színházzal is rendelkező Győr, mind az elsődleges, mind a másodlagos térpályák túlnyomó többsége (71%, 60%) ebbe a városba mutat. Mosonmagyaróvár szerepe jóval kisebb, esetleges. Míg korábban, az elmúlt évtizedekben a mozilátogatás helyben történt, ebben még a kisebb falvak sem voltak kivételek, mára a szabadidő eltöltésének ez a fajta módja szinte teljes mértékben a városokba koncentrált, Győr az elsődleges térpályák kapcsolatának 67%-át, a másodlagosaknak 100%-át gyűjti össze. Úgy tűnik győzött a multiplex.

Az egyéb szórakozási kapcsolatok, és a sportrendezvények látogatásának térpályái megosztottak a térségben, bár a másodlagos térpályák ebben az esetben is Győrben mutatnak (71% és 50%), de az elsődleges térpályák-irányok a nagyobb települések esetében helybe irányulnak.

A zenei, ezen belül a disco rendezvények térpályái a legszórtabbak, ahol az első helyezést éri el Dunaszeg, a környékére erős, de szinte egész Szigetközre vonzást gyakorol, kevesebb térpályát gyűjt össze Dunakiliti és Lipót, de térségükre gyakorolt vonzásuk kimutatható. A térség szabadidő centrumai a helyi lakosságnak is nyújtanak kikapcsolódási lehetőséget, ezért jelenik meg Dunasziget és Lipót, mint a szórakozási térpályák végpontjai. A térségen kívülre Lébényre és Budapestre irányul 1-1 térpályák.

Összességében a térség szabadidő-térpályái vitathatatlanul a két városban sűrűsödnek, de a térség szabadidő, turisztikai centrumai is térpályák befogadó települések.

2.1.4.2.6. Üdülési funkció térpályái

A szabadidő kapcsolatok másik oldala, az üdülők, a „second-home”-ok felkeresésére irányuló térpályák feltárása, vagyis a rekreációs zóna térkapcsolat-analízisének vizsgálata. Sajnos a felmérésből kimaradt Dunasziget és Ásványráró, ez az eredményeket torzítja, mert mindkét településen jelentős számú üdülőtelek, és second-home található. Viszont

színesíti a felmérést, hogy az üdülők számáról és a tulajdonosok lakóhelyéről is van információnk, így a térpályák irányát az üdülőtulajdonos számával súlyozhatjuk.

A térség turisztikai szerepe az elmúlt tíz év alatt nőtt. Évről évre több turista látogat ide, a turisztikához kapcsolódó létesítmények száma, a szállásférőhely-kapacitás emelkedik. A turisztikai funkció erősödése erősíti a second-home funkciót is.

Az eddig vizsgált térpálya-csoportok közül az üdülőtulajdonosok lakóhely szerinti megoszlása mutat legnagyobb szóródást, ami összefügg a térség növekvő idegenforgalmi szerepével. Találunk pécsi, veszprémi és móri tulajdonosokat is. A vizsgálatba bevont szigetközi települések közül a Máriakálnokon, Vámoszabadin, Lipóton és Vénéken találjuk a legtöbb üdülőteltet. A tulajdonosok 38%-a mosonmagyaróvári, 37%-a győri, 23%-a osztrák, a maradék 2% osztozik az ország különböző településein, Pécsre, Veszprémet és Budapestet is ideértve. A mosonmagyaróvári tulajdonosok hat településen vannak jelen, ezek jelentik tulajdonképpen a város rekreációs zónáját, Máriakálnok, Lipót, Levél, Feketeerdő, Dunakiliti és Darnózséli. Tizenkét szigetközi településen találunk győri üdülő tulajdonosokat, az Alsó-Szigetköz településein kívül a Belső-Szigetköz települései is kedveltek, de találunk győri tulajdonost a Felső-Szigetközhez tartozó Máriakálnokon is. Hasonlóképpen sok településen, szám szerint kilencen vannak osztrák tulajdonosok.

2.1.4.2.7. Az ingázás térpályái

Az elmúlt tizenöt évben az ingázás térpályái változáson mentek keresztül, ezt a gazdasági szerkezetváltás, a hazai gazdasági egységek struktúra váltása, a külföldi tőke letelepedése okozta. Mára a megye gazdasága stabilizálódott, kialakultak a nagy és a kisebb foglalkoztató központok, az ingázás térpályái letisztultak.

A kérdőívekben szereplő önkormányzati adatszolgáltatás alapján készítettük el a térpálya kapcsolatokat, mivel a polgármesterek segítségével nem csak az ingázók létszámadatait, hanem a településekből el- és odajárók számára vonatkozó, jól megbecsült adatokat is a rendelkezésünkre álltak. Az ingázási térpályák, mind az el-, mind a bejárók térpályái erősen szórtak.

A beingázás térpályái

Bejáróknak tekintjük azokat, akik a vizsgált térség településeit munkavégzés céljából felkeresik. A térség településein kívül további nyolc olyan település van, illetve Ausztria is, ahonnan járnak a vizsgált településekbe munkavállalók. A térpályák egyszerű hálózata már kirajzolja a térség foglalkoztatási központjait, azokat a településeket, ahova több településről utaznak a munkavállalók, s még a létszámadatok is sokat elárulnak. A legnagyobb beingázási központ a városokat nem számítva Dunakiliti, ahova a naponta közel hatszáz ember ingázik. Második csoportot alkotnak Kunsziget, Hegyeshalom és Győrladamér települések, ahova rendre 300, 260, 200 fő ingázik naponta. Jelentős munkaerővonzással rendelkezik még Győrzámoly, Máriakálnok és Rajka, ahova a beingázók száma 100-150 fő között mozog. Harmadik csoportként kezelhetjük Abda, Dunaszeg, Halászi, Kimle településeket, ezekbe a településekbe 40-60 fő ingázik naponta. A vizsgált települések közül 13-ba a beingázók száma 8-30 fő, ezek a települések nem tekinthetők beingázási központok-

nak, mert a településekből többen járnak el, mint amennyien naponta jönnek. Feketeerdő és Kisbodak településekre egyáltalán nem járnak munkavállalók.

A térpályák száma, azaz a településekbe más településből mutató beingázási irányok száma 81, s ez a 81 térpályán 2180 fő mozog naponta.

Az eljárók térpályái

Eljáróknak tekintjük azokat, akik a vizsgált térségben a saját településüket (lakóhelyüket) munkavégzés céljából naponta elhagyják, és a térség másik, vagy a térségen kívüli településeket keresnek fel. A térségen belüli településekből 21 települést keresnek fel a munkavállalók, közülük négy a térségen kívüli, ezek: Mosonszentmiklós, Jánossomorja, Mosonszolnok és Budapest. ezen kívül megjelenik Ausztriai munkavállalás nyolc településen. Győrbe és Mosonmagyaróvárra történő munkába járást térségen belülinek tekintettük. E két város valódi foglalkoztatási központja a térségnek, a vizsgált településekből Győrbe naponta közel 5000 fő keresi fel a várost, Mosonmagyaróvárra naponta 2500 fő jár be. A harmadik legnagyobb foglalkoztatónak Ausztria számít, ahova a térségből 800-nál több a napi munkába járó. A városokon és Ausztrián kívül Dunakiliti és Mosonszolnok jelent foglalkoztatási központot a térség munkavállalóinak, az előbbibe napi 272, az utóbbiba 228 fő ingázik a vizsgált településekből. A térségből 108 munkavállalóval ingázik Jánossomorjára, elsősorban Levélről és Mecsérről. A térség településeiből Győrladamér és Rajka felé mutat sok térpálya, s az ingázók száma 62 illetve 40 a térségből. A többi település nem jelent a Szigetköz lakosai számára jelentős foglalkoztatási központot, még Kunszigetre is, ahova 300 munkavállaló jár, Szigetköz falvaiból csupán 40 fő jár.

A térpályák száma, azaz a településekből más településbe mutató elingázási irányok száma 76, s ez a 76 térpályán 9086 fő mozog naponta, ami azt jelenti, hogy egy térpályát mintegy 120 fővel súlyozhatunk átlagba.

Míg a tíz évvel ezelőtti felmérésben a városok abszolút értékben nem, de arányaiban nagyobb szerepet játszottak, mára az ingázás mértéke nőtt, de a falvak munkahelyteremtő képessége emelkedett, aminek következtében térpályák száma nőtt, több településről mutat térpálya a két városba. Ausztriába tíz évvel ezelőtt még csak öt településből jeleztek munkavállalást, ma már kilencből, s az akkori 142 fő helyett ma 815 fő vállal munkát a határ túloldalán. Ezeknél az értékeknél jelentősebb változás az, hogy míg tíz évvel ezelőtt a városokon kívül Rajka, Hegyeshalom, Halászi és Hédervár számított foglalkoztatási központnak, mára a térségen belül Dunakiliti, Győrladamér, Kunsziget lettek gazdasági, illetve ipari mikrocentrumok, s a térségen kívül a szigetköziek számára jelentős szerepet játszik Mosonszolnok és Jánossomorja.

2.1.4.2.8. Kötődési pontok a térkapcsolatokban

A centrum-periféria térkapcsolat vizsgálatban arra kerestük a választ, hogy a térség lakossága számára mely települések jelentik a legközelebbi várost, a leggyakrabban felkeresett várost, s mely településekkel van egy-egy településnek legintenzívebb kapcsolata.

A "legközelebbi város" titulussal a térség települései közül 13 település elsőnek, 7 település másodikként jelölte Győrt, 12 település elsőként, 3 másodikként jelölte Mosonmagyaróvárt. Hasonló az arány ez az arány (19:15) a "leggyakrabban felkeresett város"-ra adott válaszban. Egyetlen település jelölte Csornát, mint másodlagosan felkeresett várost, és két település, Rajka és Bezenye Pozsonyt, a szlovák fővárost nevezte meg, mint a legközelebbi várost. Ezekkel a válaszokkal eldőlt a térség főbb térszerkezete, hiszen a települések számára egyértelműen két centrum rajzolódott ki, Győr és Mosonmagyaróvár.

A települések közötti legintenzívebb kapcsolatok térpályái érthetően erős szóródást mutatnak, hiszen a szomszédos települések jelentik többnyire a térpálya végpontokat, azokat, amelyekkel legszorosabb a kapcsolat. Jelentős térpálya végponttal rendelkeznek a határátkelőhelyek, melyek közül Hegyeshalom mellett a tíz évvel ezelőtti eredményekhez képest Vámoszabadi és Rajka is felzárkózott, e két utóbbit a térség lakossága tankolás céljából keresi fel leginkább.

A településközi kapcsolatok térpályáinak 30%-a mutat Győr felé, 24%-a Mosonmagyaróvár felé, a maradék 56% - éppen a szomszédos lakossági kapcsolatok miatt – 34 település között oszlik meg, szinte egyenletesen, tehát térpálya irányok nagyon szórtak.

2.1.4.2.9. A határon átnyúló kapcsolatok a térségben

Szigetköz határ menti térség, ezért várható, hogy a határon átnyúló kapcsolatok intenzívebbek, mint az ország, vagy a megye belső területein. Az osztrák és a szlovák határ szomszédsága miatt mindkettő felé irányuló térkapcsolatokra rákérdeztünk. A legtöbb kapcsolatot Burgenland és Csallóköz települései felé regisztrálhatjuk, de a két térségen belül a felkeresett települések esetlegesek, a térpálya végpontok szórtak, így egyik települést sem kezelhetjük a kapcsolatok csomópontjaként. A kérdésekre adott legtöbb válasz is Csallóközt és Burgenlandot jelölte meg a település név helyett. Bécsbe mutató térpályák főleg a településeken second-home-ot vásárolóké. Találkoztunk határon túli együttműködés csíráival is, már nem a testvér települési kapcsolat dominál, hanem a több településre kiterjedő határon átnyúló együttműködés. Alsó-Szigetköz és Alsó-Csallóköz települései között van egy megállapodás, s már közös pályázatokat nyújtanak be közös projektek megvalósítására. Ugyancsak határon átnyúló együttműködésnek nevezhető az International Kommunalforum, mely 16 osztrák, 12 magyar és 4 szlovák települést érint, és közös platformja a sport, kultúra, turizmus és a területfejlesztésnek.

2.1.4.2.10. A térkapcsolatok összegzése

Végül a kérdőívben megjelölt összes hivatkozás összegzésére kerül sor, mintegy összefoglalást adva ezzel a térségkapcsolat rendszeréről, a térpályát befogadó és kibocsátó településeknek egymáshoz való viszonyáról.

A fent elvégzett térpálya vizsgálatok egyesítése nem szolgál meglepő eredményekkel. A legtöbb térkapcsolattal (32%) Győr rendelkezik, a második helyen a térkapcsolatok 25%-ával Mosonmagyaróvár áll. E két érték azt tükrözi, hogy a vizsgált térségben elhelyezkedő két város hatása a domináló. Három település, Hegyeshalom, Dunaszegre és Dunakiliti felé az összes térpálya több mint 2-2%-a mutat, ami azt jelenti, hogy mindegyik település-

be több mint 40 feletti térpályák száma. 20-35 közötti településre mutató térpályával rendelkezik Hédervár, Halászi, Püski, Nagybajcs, Kisbajcs, Kunsziget és Kimle. A többi vizsgálatba bevont település 30-nál kevesebb, de legalább tíz térpályát gyűjt össze. Ezek a térpálya kapcsolatok tartalmazzák a saját magukra mutató irányokat is.

Mivel a vizsgált településekből kifelé mutató térpályák minden esetben meghaladják a befelé mutatók számát, ezért valódi térségszervező központ a két városon kívül nincs a Szigetközben.

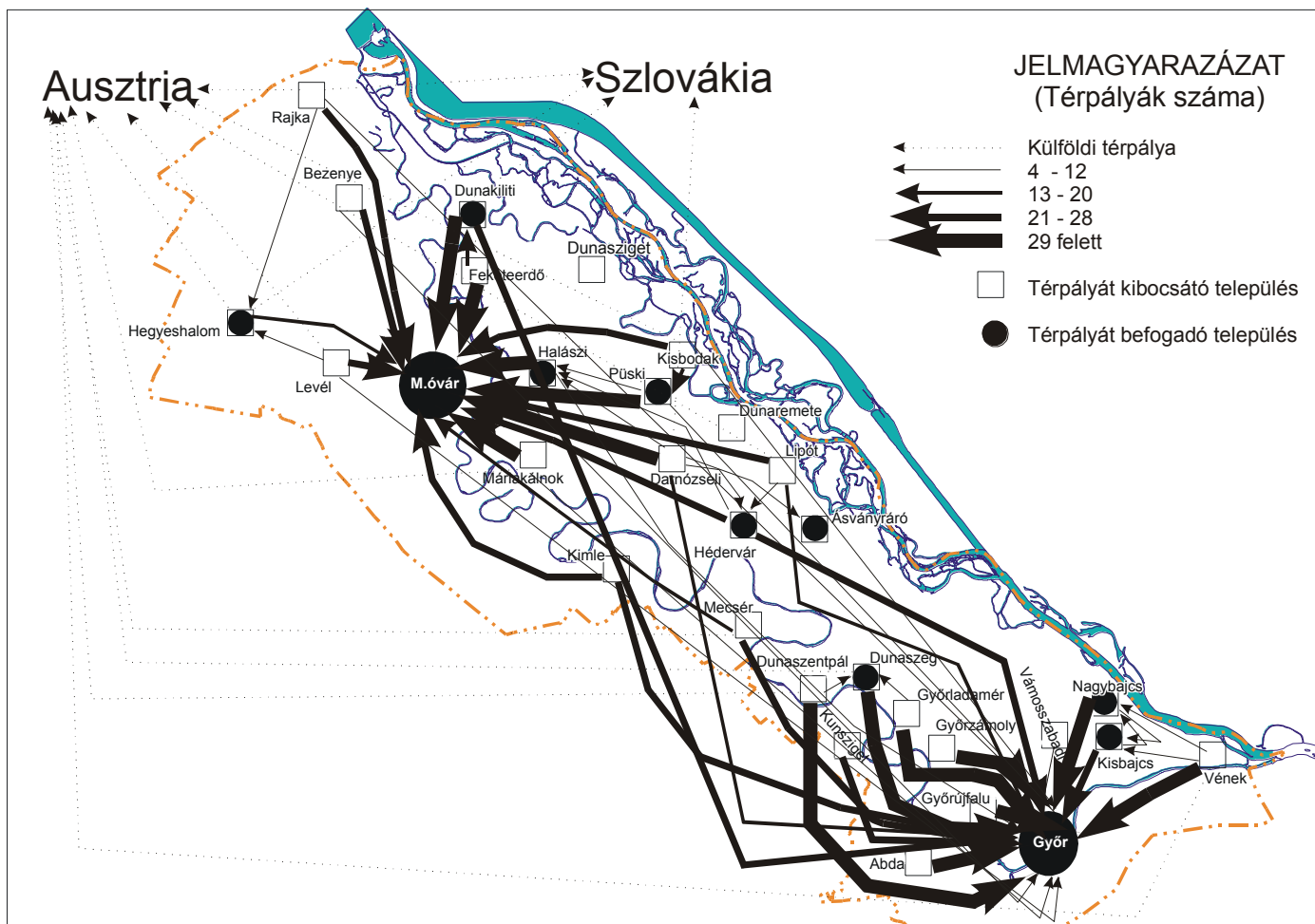
A térkapcsolat-analízis lehetőséget ad olyan kérdések megválaszolására is, mint a térségen belüli zártság, a más térségektől, centrumoktól való függőség. Az adatbázisban rendelkezésre álló térpálya kapcsolat irányultsága és mennyisége alapján a térségre és elemeire, a településeire meghatároztuk a centralizáltság és a kohézió mértékét, de meghatározhatjuk a kilépő kapcsolatok eloszlását is, amely a centrumok vonzáskörzetének lehatárolására ad egzakt módszert.

A kimenő kapcsolatok eloszlásának eredményei azt mutatják (2.36. táblázat), hogy a térség erősen függő helyzetben van, a térségi zártság értéke 36,4%, s ez azt jelenti, hogy az összes vizsgált kapcsolat mintegy kétharmada a vizsgált településeken kívülre mutat, jelezve ezzel a függőségi helyzetet. Természetes, hogy a térségre legnagyobb hatással a két város van, centrum szerepük vitathatatlan. A két várossal együtt mért térségi zártság mértéke 94%. A külső vonzás értékéből leválogatva a külön a Győr és külön a Mosonmagyaróvár felé mutató térpályákat, a két város vonzáskörébe tartozó települések is külön-külön meghatározhatók.

A "Győr vonzás" érték azt mutatja, hogy az adott településből az összes kilépő kapcsolatnak hány százaléka mutat Győr felé, s ugyanez a tartalma "Mosonmagyaróvár vonzás" értéknek is. Ahol a "Győr vonzás" érték nagyobb a "Mosonmagyaróvár vonzás" értékénél, azok a települések Győr, ahol kisebbek azok Mosonmagyaróvár vonzáskörzetéhez tartoznak. A 26 településből 22 település egyértelműen besorolható a két város közül az egyik vonzáskörzetébe, Győr esetében 11 település, Mosonmagyaróvár esetében szintén 11 település határozható le. Darnózseli, Hédervár és Mecsér településekre a két város vonzása elég kiegyenlített, különös helyzetben van Dunakiliti és Hegyeshalom. Bár mindkettő – már a földrajzi fekvése miatt is – Mosonmagyaróvár vonzásába esik, mégis Győr vonzás mértéke megközelíti Mosonmagyaróvár vonzásértékét. Ez azzal magyarázható, hogy mind Hegyeshalomnak, mind Dunakilitinek funkciói erősek, így kevesebb térpálya mutat a közeli városba, viszont a másodlagos és harmadlagos térpálya-irányok már Győr felé mutatnak.

A településenként mért ún. „egyedi zártság” értéke azt mutatja, hogy azok a települések, melyek fel tudnak vállalni valamely centrum szerepet, térségre vonatkozó zártsági értékük magas, ilyen települések Abda, Hegyeshalom, Dunaszeg, Nagybajcs és Kunsziget (tíz évvel ezelőtt Kunsziget egyedi zártsági értéke még alacsony volt). Ugyanakkor azok a települések, melyeknek erős a kötődése valamely közeli centrumhoz, alacsony értéket mutatnak, mint például Győrújfalú, Halászi, Feketeerdő.

2.44. ábra: Térkapcsolatok intenzitása és hálózata Szigetköz területén

2.36. táblázat A Szigetköz térpálya kapcsolatai

Település	Saját	Körzet	Győr	M.óvár	Egyéb	Összes kimenő	Bejövő	Mind	Kohézió	Centralizáció	Egyedi zártság	Térségi zártság	Győr vonzás	M.óvár vonzás	Egyéb vonzás
Abda	19	2	39	1	4	65	3	68	32,00	35,00	29,23	32,31	60,00	1,54	6,16
Bezenye	15	4	11	31	2	63	5	68	29,00	35,00	23,81	30,16	17,46	49,21	3,17
Darnózséli	15	24	20	35	2	96	3	99	18,00	42,00	15,63	40,63	20,83	36,46	2,08
Dunakiliti	16	17	25	41	17	116	17	133	25,00	38,00	13,79	28,45	21,55	35,34	14,65
Dunaszeg	19	4	38	0	2	63	17	80	45,00	50,00	30,16	36,51	60,32	0,00	3,17
Dunaszentpál	13	10	36	0	2	61	2	63	24,00	40,00	21,31	37,70	59,02	0,00	3,28
Feketeerdő	9	18	3	40	3	73	1	74	14,00	38,00	12,33	36,99	4,11	54,79	4,11
Gyórladamér	10	10	36	1	1	58	1	59	19,00	36,00	17,24	34,48	62,07	1,72	1,72
Győrújfalú	12	5	37	0	0	54	1	55	24,00	33,00	22,22	31,48	68,52	0,00	0
Győrzámoly	16	5	36	0	3	60	4	64	31,00	39,00	26,67	35,00	60,00	0,00	5
Halászi	9	9	7	33	3	61	21	82	37,00	48,00	14,75	29,51	11,48	54,10	4,92
Hédervár	15	13	30	29	0	87	16	103	30,00	43,00	17,24	32,18	34,48	33,33	0
Hegyeshalom	30	7	6	16	6	65	14	79	56,00	65,00	46,15	56,92	9,23	24,62	9,23
Kimle	20	8	25	30	4	87	8	95	29,00	38,00	22,99	32,18	28,74	34,48	4,6
Kisbajcs	11	12	29	0	1	53	17	70	40,00	57,00	20,75	43,40	54,72	0,00	1,89
Kisbodak	10	29	13	26	5	83	0	83	12,00	47,00	12,05	46,99	15,66	31,33	6,01
Kunsziget	25	6	26	0	8	65	1	66	39,00	48,00	38,46	47,69	40,00	0,00	12,31
Levél	17	8	6	31	6	68	3	71	28,00	39,00	25,00	36,76	8,82	45,59	8,82
Lipót	7	22	13	28	7	77	8	85	18,00	44,00	9,09	37,66	16,88	36,36	9,09
Máriakálnok	16	5	11	38	6	76	1	77	22,00	29,00	21,05	27,63	14,47	50,00	7,9
Mecsér	17	6	28	18	11	80	0	80	21,00	29,00	21,25	28,75	35,00	22,50	13,75
Nagybajcs	16	7	33	0	1	57	13	70	41,00	51,00	28,07	40,35	57,89	0,00	1,75
Püski	14	12	12	34	3	75	16	91	33,00	46,00	18,67	34,67	16,00	45,33	4
Rajka	13	11	4	29	6	63	4	67	25,00	42,00	20,63	38,10	6,35	46,03	9,53
Vámoszabadi	10	11	29	1	1	52	1	53	21,00	42,00	19,23	40,38	55,77	1,92	1,92
Vének	9	16	36	0	5	66	1	67	15,00	39,00	13,64	37,88	54,55	0,00	7,59
Összesen	383	281	589	462	109	1824	178	2002	28,00	42,00	21,00	36,40	32,29	25,33	5,98

kohézió: (saját+bejövő)/mind

centralizáció : (saját+körzet+bejövő)/mind

egyedi zártság : saját/összki

térségi zártság : (saját+körzet)/összki

....vonz: külső telep vonzereje = odamutató/összki

körzet = a településnek a térségen belül kielégített kapcsolata

városnév=a településnek a városban kielégített kapcsolata

külföld = a településnek külföldön kielégített kapcsolata

egyéb = a településnek a térségen kívül kielégített kapcsolata

összki = az előzőek összege

bejövő=más településnek itt kielégített kapcsolata

mind= összki+bejövő

saját=adott településen belül kielégített kapcsolat

a fenti hányadosok %-ban vannak beírva

A településekre vonatkozó kohéziós érték azt mutatja, hogy az adott település saját maga és térsége számára funkcionális központ-e. Ilyen település a térségben Dunaszeg, melynek saját magára mutató térpályák magas száma mellett a térség településeiből is jelentős térpálya mutat felé. Hegyeshalom is hasonló, de ebben az esetben magas kohéziós értéke saját magára mutató térpályák magas számából adódik.

Az egyes települések centralizáció értéke a térségen belüli szerepkörre, funkciótöbbletre utal. Értéke akkor magas, ha a kifelé mutató térpályák száma kevés, és ezek a térpályák térségen belülre mutatnak. Ha egy település kohéziós és centralizációs értéke is magas, akkor ténylegesen a térségben elfoglalt helye erős, és meghatározó, ilyen település Hegyeshalom és Dunaszeg.

Tíz év után újra elkészítve a vizsgálatot megállapíthatjuk, hogy a városok szerepe szinte nem változott, Ausztria Szlovákia felé irányuló kapcsolatok kiegyenlítettebbé váltak, az ingázás tekintetében Ausztria szerepe erősödött. A térség belső kapcsolatrendszere változott, Dunakiliti, Kunsziget és Hegyeshalom foglalkoztató, gazdasági súlypontok lettek, Dunaszeg, Kisbajcs térség szervezőkké váltak, ugyanakkor összességében a térpályák szórta, több funkciós szubcentrumok nem tudtak kialakulni.

2.1.4.3. Önkormányzati kapcsolathálózatok a Szigetközben: az intézményi együttműködések szerkezeti aspektusai

A Szigetközi Térség és a Mosoni-Duna Területfejlesztési Konceptiójának aktualizálása kapcsán elvégzett háttérkutatásban komoly szerepe van a településhálózatok feltérképezésének. A hatékony, eredményes és hosszútávon is sikeres területfejlesztési- és közösségépítési folyamatokban megkerülhetetlen szerepe van a települések önkormányzatainak. Nem szabad elsiklani viszont azon tendencia felett, hogy a hivatalok, és az általuk működtetett települések sem elszigetelt egységek. Csak a köztük kiépülő kooperatív magatartások lehetnek gyümölcsözőek a térség egészének fejlődési folyamatában. Ez a szinte kényszerű sajátosság indokolja azt a vizsgálati orientációt, melynek eredményeit a következő oldalon foglaljuk össze.

Fő célkitűzésünk az, hogy a társadalmi kapcsolathálózatok módszerével feltárjuk a települések intézményközi és a polgármesterek személyközi hivatalos, formális jellegű munkakapcsolatainak topológiáját és strukturális mintázatát, illetve az egyes települések hálózati elhelyezkedésének főbb vonalait. Vizsgálatunk kiterjedt az igazgatási, oktatási, egészségügyi és kulturális területekre, a közlekedésre, a segítő- és a pénzügyi kapcsolatokra, illetve a hivatalok vezetőinek személyes találkozókon, információcserén alapuló kontaktusaira.

Először áttekintjük a vizsgálat során alkalmazott társadalomtudományos szemléletmód elméleti és kutatás-módszertani sajátosságait annak érdekében, hogy a témában járatlan olvasó számára is érthetővé váljon a problémához való közelítésünk szokatlan perspektívája. Elengedhetetlen a módszertani szempontok alapos tisztázása is, mivel a hálózati jellegű vizsgálatokban is kardinális kérdést jelent a kérdésfeltevések megfogalmazása, a megfelelő

mérési módszerek kidolgozása. Itt leírjuk a felmérés körülményeit, pontosan közöljük az alkalmazott kérdéssort. Mivel a vizsgált jelenségek ebben az esetben szervezet- és személyközi relációk érdekesnek tartottuk részletesen leírni azokat a kapcsolatformákat, melyeknek a konfigurációjából kirajzolódnak a szigetközi térség viszonyrendszerei. Az eredmények közlése során két vizsgálati dimenzióban gondolkodtunk. Külön tárgyaljuk a települések együttműködési hálózatainak makro-szintű jellemzőit (ezek általánosságban írják le a viszonyokat), és az egyéni szerepvállalás számos aspektusát.

A hálózatok vizsgálatának elméleti háttere

A hazai társadalomtudományok kutatási orientációjának 1980-as években bekövetkezett irányváltása ismét előtérbe hozta a helyi társadalmak strukturális és funkcionális jegyeinek vizsgálatát. Jó példája ennek az 1983 és 1987 között megjelent hat kötetből álló sorozat (Helyi társadalom I-VI 1983-87), melynek egyes kiadványcímei is sugallják a reinkarnálódott tudományterület legfontosabb kutatási területeit (pl. hipotézisek és kutatási módszerek, régiók, strukturális viszonyok, helyi hatalom, a helyi társadalmak szerveződési elve stb.).

A téma képlékenységét érzékeltetik az ekkor megfogalmazott helyi társadalom definíciók, melyek néhány közös pont kivételével egymástól jelentősen eltérő fogalmi rendszerre építve határozták meg a kutatási “felületet” (Böhm – Pál 1983; Szirmai 1983; Pál 1985). Már a korai munkákban is (Gombár 1983; Böhm 1987; Helyi társadalom V. 1987) megkezdődött a helyi hatalom fogalmának, strukturális és funkcionális alapjainak a körülírása, egyre pontosabb definiálása. A helyi hatalom a rendszerváltás utáni önkormányzati rendszer kialakításától kezdve számos olyan tanulmányban játszott főszerepet, mely a helyi szintű demokratikus intézményrendszerek és folyamatok megértésére és leírására törekedett (Pálné Kovács 1990, 1992; Petritei 1992; Táll (szerk.) 1993; A. Gergely 1997; Böhm 1997; Csefkó (1997); Csefkó (szerk.) 1999; Báán – Horváth M. 1999).

A helyi önkormányzatnak, mint egy adott területet működtető, “üzemeltető” intézményesült igazgatási struktúrának a szerepvállalása, működése – mint látható – szinte folyamatosan az érdeklődés középpontjában állt, és a többi potenciális témánál (pl. társadalmi mozgásterek, életvitel, rétegszerkezet, helyi kapcsolathálózatok stb.) jóval nagyobb kutatási fajsúlyra tett szert. Jelen felmérés is a helyi önkormányzatokkal foglalkozik, de alapvető céljának nem azt tekinti, hogy az önkormányzatnak, mint intézménynek az egyes attribútumait vizsgálja, hanem az önkormányzatok közti relációk strukturális jellemzőinek hálózati alapú kutatási irányvonalának módszertani elmeire fókuszál. Ebből kifolyólag, a helyi társadalmi viszonyok vizsgálatakor érdekesnek tűnik megkülönböztetett figyelmet fordítani a települések között kialakuló kapcsolatrendszerek formai és szerkezeti jegyeire, hiszen a települések, kistérségek, és az egész Szigetköz jövőbeli fejlődésében meghatározó szerepet játszó térségi együttműködéseknek a ma már működő intézményesült kapcsolatok lehetnek az alappillérei.

A települések közti intézményesült együttműködési kapcsolatok vizsgálatakor a hálózatelméleti paradigma teoretikai alapelveiből és módszertani technikáiból érdemes kiindulni (Knoke–Kuklinski 1988; Scott 1992; Wasserman–Faust 1994; Wasserman–Galaskiewicz 1994; Tardos 1995). A társadalmi jelenségek kapcsolathálózati elemzésének módszere a szociológiának az elmúlt három évtizedben az egyik leginkább fejlődő, fokozatosan önálló, és az intézményesedés egy bizonyos fokát elérő megközelítésmódjává vált (Tardos 1995). A hálózatelemzéssel a társadalmi folyamatokat- és viszonyokat úgy lehet a kapcsolatrendszerek oldaláról vizsgálni és elemezni, hogy az elméleti keret és a kutatási módszer nem atomizálja, nem ragadja ki a vizsgálandó egyéneket, csoportokat, intézményeket, társadalmi viszonyaik szövetéből, mivel egyszerre több szinten teszi lehetővé az elemzést a makro- és mikro-szintű alakzatok kapcsolat rendszerének függvényében. A hálózatelemzés felhívja a figyelmet arra, hogy minden egyes társadalmi cselekvő, egy olyan egységes társadalmi rendszer integráns része, mely sok más hozzá hasonló, vagy tőle élesen különböző cselekvőt is magába foglal, akik lényeges vonatkoztatási keretet szolgáltatnak egymás számára döntéseik terén. Ebből adódóan a társadalmi rendszer integráns elemei közötti kapcsolatok milyensége, mértéke, iránya és kiterjedése, jelentősen befolyásolja az adott cselekvők megnyilvánulásait, akár egymás irányába, akár az adott társadalmi rendszeren kívülre (Knoke – Kuklinski 1988).

A társadalmi hálózatelemzés elsődlegesen tehát, a társadalmi cselekvők közti összefüggésekre, kapcsolatokra, viszonyokra, ill. mintázatokra fókuszál. A figyelmet a társadalmi entitások (aktorok, hálózati pontok,) egymás közti interakciójára irányítja, valamint az ezen interakciós minták által konstituált önállóan tanulmányozható szerkezetekre, önálló jellemzőkkel rendelkező strukturális keretekre. Ez azaz elméleti és módszertani sajátosság, amely megkülönbözteti a társadalmi hálózatelemzést más kutatási irányoktól (Wasserman – Galaskiewicz 1994).

A szigetközi önkormányzatok együttműködési struktúrájának vizsgálatakor alkalmazott hálózatelméleti paradigma előfeltevései a következő formában foglalhatóak össze:

- (1) A cselekvők és cselekedeteik egymást kölcsönösen meghatározzák (interdependencia), és nem egymástól független, autonóm vizsgálati elemek (a társadalmi cselekvők és az általuk megvalósított cselekvések kölcsönösen befolyásolják egymást).
- (2) A társadalmi aktorok közti kötések transzfercsatornák, erőforrásáramlási-pályák is egyben, ahol az erőforrások lehetnek materiális elemek (pénz, árucikkek); de nem anyagi alapokon nyugvó erőforrások is (információk, politikai támogatások barátság, tisztelet stb.)
- (3) A hálózati modellek úgy összpontosítanak az egyénre, hogy a hálózati strukturális környezetet sem hagyják figyelmen kívül, mivel ez egyszerre biztosíthatja, támogathatja, de ezzel párhuzamosan meg is gátolhatja az egyéni cselekvéseket.

(4) A hálózati modellek úgy ragadják meg a struktúrát – akár a társadalmi, a politikai vagy a gazdasági szerkezetre gondolunk –, mint a hálózati egységek közti viszonyok kiterjedt mintázatait (Wasserman–Faust 1994).

A „dualisztikusnak” minősített hálózatelemzés azon képessége, hogy „megvilágítsa az egész társadalmi struktúrát és, hogy feltárja a struktúra sajátos elemeit”, kiemelve a „rendszeren belüli társadalmi pozíciókat összekötő kapcsolatokat, markáns vonalat kínál a társadalmi struktúra egészének és alkotóelemeinek módszeres felrajzolására” (Knoke – Kuklinski 1988: 94). A tulajdonság-szempontrú megközelítés mellett kiemeli a viszony-szempontrú elemzést (Scott 1992), és így lehetőséget biztosít az olyan társadalmi viszonyoknak, mint a kommunikációs, az instrumentális, az emocionális, a hatalmi, a rokoni, a baráti stb., elméletileg integrált és módszertanilag kompatibilis kutatására.

Ilyen értelemben fontos információt jelent a különböző társadalmi szerepelők (jelen esetben az önkormányzatok) egymás közti viszonyrendszerének a formája és szerkezete. Úgy gondoljuk, hogy alaposabban meg lehet érteni a települések belső viszonyait, ha a lehető legtöbb kapcsolódási forma figyelembevételével megpróbáljuk leírni mindazon együttműködési hálózatok formai és szerkezeti jegyeit, melyekben szerepet vállalnak, érintettek. Sőt arra is választ kaphatunk, hogy hol vannak hiányosságok, és milyen formában lehetne a jövőben megerősíteni, elmélyíteni az intézményesült, formális kötődések hálózatát.

Módszertani kérdések

A Szigetközben található települések önkormányzatainak kapcsolatrendszerét kérdőíves módszerrel vizsgáltuk meg 2003 áprilisában. A lekérdezés alanyai a polgármesterek voltak. Választásunk háttérében az áll, hogy nem csak a hivatalok intézményi jellegű együttműködéseire voltunk kíváncsiak, hanem a polgármesterek személyes kontaktusaira is. A felmérés harminc településre terjedt ki, melyből végül huszonöt esetében nyílt lehetőségünk az információk begyűjtésére. A fennmaradó öt önkormányzatról betegség, baleset és a választástól való elzárkózás miatt nem tudunk nyilatkozni.

A felmérés során alkalmazott kérdéssor szerkezetiileg két részre bontható (1. táblázat). Az első függőleges oszlopban azok a települések szerepelnek, melyek potenciális kapcsolatok, partnerek lehetnek. A táblázat felső sora az általunk kidolgozott kapcsolati formákat, típusokat tartalmazza. Összesen tizenkilenc különböző kontaktust gyűjtöttünk egybe, melyekre egyenként kellett válaszolni. Válogatásunkkal megpróbáltuk minél heterogénebb összetételűvé tenni a kapcsolati formákat, annak érdekében, hogy a lehető legmegbízhatóbban tudjuk felvázolni a térség önkormányzati együttműködéseinek topográfiáját, és strukturális jellemzőit.

A hivatalok és a polgármesterek közötti lehetséges kapcsolati formák listáján megtalálhatóak:

- az intézményi jellegű, szerződéses alapú közigazgatási, infrastrukturális, oktatási, egészségügyi, és kulturális jellegű együttműködések,
- a pénzügyi kooperációk,
- a kölcsönös vagy egyirányú (aszimmetrikus) segítő kapcsolatok, támogatások,
- a polgármesterek közti találkozások gyakorisága, baráti viszonyok,
- a település ügyeivel, problémáival kapcsolatos információcserén alapuló kapcsolataik,
- a közös projektekben való részvételen alapuló viszonyok,
- és az elmélyítésre váró, intenzívebbé teendő kooperációk.

A kapcsolattípusok megjelölése az 2.38. táblázathoz csatolt magyarázatban található meg, ahol pontosan közöljük a válaszadóknak feltett kérdéseket. Véleményünk szerint erre azért van szükség, mert a válaszok alapján felrajzolásra váró hálózatok szerkezete nem csak attól függ, hogy az érintettek közül hányan számoltak be a létező kapcsolataikról (értelemszerűen a kimaradó települések is részei a kapcsolathálózatnak csak itt most nem lát-szanak), hanem attól is, hogy mennyire sikerült a problémakör konceptualizálása, és operac-ionalizálása. Röviden, mennyire pontosan tudtuk lefordítani a megkérdezettek nyelvére a szándékainkat, céljainkat.

Mint már arra korábban utaltunk, a hálózatelemzés során nem alkalmazhatjuk a „hagyományos” attribútum alapú statisztikai elemzési technikákat. A kérdéseinkre adott válaszokat egyenként olyan mátrixokba sűrítettük be, melyek a megkérdezettek közti relációkat numerikus formában tárolják, mégpedig úgy, hogy a mátrix függőleges és vízszintes tengelyén is a megkérdezettek szerepelnek, és a mátrix „belsejében” számszerűsített formában (pl. nulla, ha nincsen kapcsolat és egy, ha van) jelennek meg a köztük lévő adott, vagy éppen hiányzó kontaktusok. A mátrix elvű adatfelvételt szemlélteti a 2.37. táblázat elképzelt négy települést tartalmazó hálózata. „A” településnek „B”-vel nincsen, de „C”-vel már van kapcsolata, legalább is „A” település szerint (első sor). Ezzel szemben „B” éppen „A”-val és nem pedig „C”-vel áll kapcsolatban a „B” település szemszögéből (második sor). A huszonöt önkormányzat tizenkilenc lehetséges viszonyának adathalmazát ilyen mátrixokba rendeztük el, és ezek szolgálnak a bemutatásra kerülő vizsgálatok „alapanyagául”.

2.37. táblázat: Négy hipotetikus település hálózatának adatmátrixa

Települések	Települések			
	A	B	C	D
A	-	0	1	1
B	1	-	0	0
C	0	1	-	1
D	1	0	1	-

2.38. táblázat: Az önkormányzati kapcsolatok mérése során használt kérdéssor

Kapcsolatok	(A) Intézményi jelle- gű együttműkö- dés	(B) Ismeretség: polgármesterek találkozása	(C) Információ csere	(D) Barátság	(E) Önkormányzat: hivatali kapcsol- lattartás módjai	(F) Pénzügy ko- operáció	(G) Segítségkérés más település irányából	(H) Segítségkérés mástól	(I) Elmélyítendő kapcsolatok.	(J) Közös project
Települések										
1										
...										
N										
Egyéb település	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)	(G)	(H)	(I)	(j)
1										
...										
N										

Magyarázat:

(A) Intézményi: Van-e az önkormányzatának intézményi jellegű együttműködési kapcsolata más települések önkormányzatával? Szerződéses viszonyon alapuló kapcsolatra, társulásra gondolunk: (1) közigazgatás, (2) infrastruktúra (3) egészségügy, (4) oktatás, (5) művelődés, kultúra, (6) közlekedés.(A megfelelő számot írja be településenként.)

(B) Ismeretség: Hányszor szokott havonta személyesen találkozni a többi polgármesterrel? Ha nem ismeri valamelyiket személyesen, azt ki kell hagyni!

(C) Információ: Kivel szokta megbeszélni a település ügyeit, problémáit polgármester-társai közül? És milyen rendszeresen: (1) csak nagyon ritkán, (2) elvétve, (3) több-kevesebb rendszerességgel, (4) rendszeresen (Aki nem jön szóba a kérdés kapcsán, ott írjon 0-át).

(D) Barátság: Van-e olyan település, melynek polgármesterével Ön szerint baráti kapcsolatban áll (nem csak szakmai jellegű munkakapcsolatban állnak egymással).

(E) Önkormányzat: Melyik települések önkormányzati hivatalával állnak rendszeres munkakapcsolatba, és milyen kommunikációs eszközt használnak? (Csak azt az eszközt nevezze meg, amit rendszeresen igénybe vesznek! Rendszeresség kritériuma, legalább heti gyakoriságú kontaktus! Eszközök: (1) postai, (2) telefon, (3) fax, (4) e-mail, (5) személyes megbeszélés.

(F) Pénzügy: Van-e olyan település, mellyel üzleti, pénzügyi kapcsolatban állnak? Ha igen, akkor (1) szoros, (2) lazább a kapcsolat!

(G) Segítségkérés más település irányából: Előfordult-e az utóbbi egy évben, hogy valamelyik település (önkormányzati szinten) segítségért fordult volna Önökhöz? Ha igen, akkor röviden nevezze meg a kérés tárgyát is!

(H) Segítségkérés az önök részéről: Előfordult-e az utóbbi egy évben, hogy valamelyik településhez (önkormányzati szinten) segítségért fordultak volna Önök? Ha igen, akkor röviden nevezze meg a kérés tárgyát is!

(I) Elmélyítés: Megtélése szerint melyik településekkel lenne célszerű, vagy szükséges elmélyíteni a kapcsolatokat, ha a település és a térség fejlődését veszik figyelembe?

(J) Projekt: Melyik településsel vettek részt közösen valamilyen területfejlesztési programban, projektben 1996 óta?

A szigetközi önkormányzatok kapcsolatrendszerének vizsgálatakor több olyan kötés is előfordul, ahol túlléptünk az egyszerű dichotóm (igen-nem alapú) válaszokon, és megpróbáltuk számszerűsített formában kifejezni a kontaktusok „erejét” is. Ilyen például a polgármesterek közti személyes találkozások havi gyakorisága, az információcsere rendszeressége. Ezekben az esetekben nem csak arra következtethetünk, hogy milyen szerkezetű a térség településeinek, és természetesen vezetőinek viszonyrendszere, hanem a kapcsolatok gyakorisága alapján az intenzitásbeli különbségek is kirajzolódnak (belátható, hogy nagy különbség van két olyan adat között, melyek közül az egyik csak azt mondja meg, hogy havonta találkoznak-e a polgármesterek, míg a másik, azt is megmondja, hogy hány alkalommal).

Az önkormányzatok kapcsolati viszonyai

A kérdőívekben szereplő információk alapján nyolc eltérő típusú kapcsolati formát alakítottunk ki. Az önkormányzati együttműködési hálózatok elemzése során már csak ezekre fókuszálunk. Az eredmények közzétevése előtt röviden bemutatjuk e nyolc kötésforma legfontosabb paramétereit. Az egyes területek nem függetlenek egymástól, sokszor ugyan annak a valós összefüggésnek az egyes dimenziót jelölik (ilyenek például az egyes funkcionális együttműködések és a háttérükben álló lehetséges pénzügyi kapcsolatok). A nyolc kapcsolat közül hat az önkormányzati hivatalok szervezeti jellegű intézmény-közi viszonyaiként, míg a maradék kettő a polgármesterek közti szakmai, hivatali jellegű, formális kontaktusként írható le. A személyesebb hangvételű, barátságai hálózatot tudakoló kérdés a válaszhiány miatt nem szerepel a vizsgálatban.

Szervezetközi kapcsolatok

(1) A konkrét intézményi együttműködések multipexitása a leghigorúbb elvek alapján kialakított kapcsolati forma. Olyan szerződéses viszonyokon alapuló, társulási jellegű kapcsolatokat összesít, melyek – az önkormányzatok működése szempontjából fontos – hat különálló területen (közigazgatás, infrastruktúra, egészségügy, oktatás, művelődés és közlekedés) realizálódhatnak. Csak a kölcsönösen megerősített együttműködések fogadtak el, lényegében mindkét félnek meg kellett erősíteni a viszony létét. Ha például csak az egyik település irányából számoltak be oktatási téren együttműködésről, azt elvetettük. A kapcsolatok gyakorisága nullától (együttműködés hiánya) hatig terjedhet (mindegyik területen volt kölcsönösen megnevezett viszony).

(2) A pénzügyi kooperációk léte feltételezi a települések közti üzleti jellegű kapcsolatokat. Ebben az esetben nem alkalmaztuk a kölcsönösség elvét, de külön elemezzük a válaszadó által megjelölt, és a mások által a település irányába mutató pénzügyi jellegű kötések. Itt nem beszélhetünk intenzitásról, egyszerűen csak az összefüggés létéről vagy hiányáról.

(3-4) A térség önkormányzatai természetesen nem izolált, atomisztikus entitások, ezért jogosan merül fel a hivatalok közti egyirányú, vagy kölcsönös segítség- kérés és nyújtás kérdése. Külön kezeljük a másik település irányából érkező kéréseket, és a válaszadók hasonló jellegű próbálkozásait. Nem konkretizáltuk a kapcsolat formáját, csak az időtávját.

(5) A szervezetek közti viszonyok mintázata és hatékonysága a legtöbb esetben nem tekinthető tökéletesnek. Mindig előfordulnak olyan hiányzó láncszemek, melyeket érdemes lenne kialakítani, kiépíteni a hálózaton belül. Ezzel a szigetközi önkormányzatok is így vannak. A település, és a térség fejlődése szempontjából lehetnek olyan önkormányzatok, melyekkel bizonyos területen ki kellene alakítani új, korábban még nem létező kooperatív kötések, vagy éppen el kellene mélyíteni, meg kellene erősíteni a meglévőket. A felmérés során a hivatalok megjelölték a céltelepüléseket, melyek összesítésével modellezhető, előre jelezhető a térség viszonyrendszerének jövőbeli dinamikája.

(6) A szervezatközi viszonyok mérésében végül figyelembe lehet venni a térségben létrejött területfejlesztési társulásokban való közös tagságon alapuló kötelékeket is, hiszen a települések a társulásokon keresztül bizonyos kérdések kapcsán „érintkeznek egymással”. Két település között akkor beszélhetünk meglévő viszonyról, ha közösen tagjai egy területfejlesztési társulásnak. A tagsági alapokra helyezett kötelékek erejét, pedig azzal mérhetjük, hogy a térségben működő összes lehetséges társulás közül hányban vannak jelen közös tagként.

Személyközi (polgármesteri) kapcsolatok

(7) A települések igazgatását irányító szervezet mellett fontos szerepe van a mindenkori polgármestereknek is abban, hogy milyen irányú, milyen struktúrájú, és mekkora hatáskokkal működő kapcsolatokat építenek ki a községek. Ebben a dimenzióban nem nyújtana értékelhető, használható információt az a kérdés, hogy ismerik-e egymást az érintett személyek, hiszen a településeket összefogó társulások révén az ismeretségi hálózat szinte biztosan teljes lenne. Ezért a kapcsolattartás gyakoriságát mértük meg. A kérdés arra vonatkozott, hogy „Ön hányszor szokott egy hónapban személyesen találkozni a többi polgármesterrel”. Az ismeretségi kapcsolat ebben az értelemben alkalmas arra, hogy rábukkanjunk a szorosabb kontaktusokra. A mutató értéke nulla és harminc-harmincegy közé eshetett, a találkozások gyakoriságától függően.

(8) A települések vezetőinek személyközi hálózatában a másik mutató az információáramlást mérte. Arra a kérdésre keresi a választ, hogy melyek azok a polgármester-társak, akikkel a megkérdezett bizonyos rendszerességgel (nagyon ritka alkalmaktól a rendszeresig terjedt a skála) megbeszéli a település ügyes-bajos dolgait, problémáit.

A vizsgálatba bevont szervezetközi- és interperszonális viszonyok természetesen nem függetlenek egymástól. Az egyes kapcsolatformák tekintetében adott válaszok közötti korrelációs együtthatók iránya és értéke alkalmas lehet arra, hogy teszteljük a válaszadás koherenciáját, megbízhatóságát (2.39. táblázat).

2.39. táblázat: A kapcsolattípusok során adott válaszok közti korrelációs együtthatók

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1. Ismeretség (szoros)								
2. Információ csere	0,425**							
3. Pénzügyi kapcsolat	0,331**	0,238**						
4. Segítség (kérték tőle)	0,442**	0,331**	0,345**					
5. Segítség (kérte)	0,430**	0,381**	0,355**	0,762**				
6. Elmélyítendő	0,091	0,256**	0,274**	0,075	0,048			
7. Közös tagság	0,318**	0,265**	0,323**	0,232**	0,224**	0,137*		
8. Intézményi egy.m.	0,413**	0,344**	0,608**	0,604**	0,523**	0,218**	0,374*	*

* szignifikancia $p = 0.05$,

** szignifikancia $p = 0.001$

Forrás: Kérdőívek 2003.

A korrelációs együttható pozitív értékei a kapcsolatok együtt járására utalnak. Szinte mindegyik érték szignifikáns, tehát az összefüggések nem a véletlen művének tekinthetők. Sok esetben figyelhető meg 0,4-es érték fölötti korreláció, amely már komoly összefüggésnek minősül. Például a polgármesterek közötti szoros (legalább heti rendszerességű) találkozások megléte esetén nagy valószínűséggel megvitatásra kerülnek a települések életé érintő kérdések (0,425), gyakrabban fordul elő, hogy segítséget kérnek egymástól (0,442, 0,430), és a szerződéses viszonyon alapuló, társulások jellegű intézményi együttműködések is nagyobb arányban fordulnak elő közöttük (0,413). Szembe tűnő az is, hogy ha két település között a hat különböző típusú funkcionális együttműködés közül valamilyik létezik (pl. az oktatás vagy éppen az egészségügy területén), akkor a válaszadók igen nagy eséllyel jelölték meg a pénzügyi- és a segítő kapcsolatokat. A magas korrelációs együtthatók tehát arra utalnak, hogy koherens, átgondolt válaszokat adtak a megkérdezettek. A válaszok konzekvens voltát tükrözi az is, hogy a jövőben kialakítandó és elmélyítendő kapcsolatokat mérő mutató esetében a korrelációs együtthatók nagyon alacsonyak, sok esetben szinte a nullával egyenlők. A válaszadók általában olyan céltelepüléseket jelöltek meg, akikkel tényleg nem alakítottak ki még komolyabb együttműködési kötelekeket.

Tehát a válaszok mögött húzódó statisztikai értelemben is szignifikáns összefüggések egyrészt módszertani szempontból értékesek a számunkra, mert tesztelik az információk megbízhatóságát, másrészt numerikus formában tárják fel az önkormányzati kapcsolatok struktúrájának hasonlóságát. A pénzügyi, a funkcionális, és a segítségen alapuló kontaktusok, az intenzív, szoros polgármesteri kötelekek és információs hálózatok nagyon sok eset-

ben ugyan azon települések között épülnek ki egy multiplex, több kötésformából összeálló hálózatot alkotva.

Következtetések

A huszonöt önkormányzati szereplő közötti együttműködési formák, kötések áttekintését két szinten mutatjuk be. Először leírjuk a nyolc kapcsolattípus mindegyikének makrohálózati alapjellemzőit. Ez nyolc különálló hálózatot jelent. Ezen a szinten kizárólag arra fókuszálunk, hogy milyenek a településpárok (diádok) közti viszonyokból formálódó teljes rendszer egyes paraméterei. Majd arra teszünk kísérletet, hogy az egyes települések szerepvállalását, pozícióját körvonalazzuk. Ebben az esetben már az önkormányzatok úgynevezett egocentrikus hálózatára összpontosítunk, tehát arra a szűkebb alhálózatra, mely a közvetlen kapcsolataikból épül ki.

A kapcsolathálózatok alapvető jellegzetességei

A társadalmi kapcsolathálózatok elemzésének módszertanában jól kidolgozott mutatórendszer áll rendelkezésre akkor, ha a társadalmi cselekvők közti viszonyokból felépülő kapcsolatrendszereket makrostrukturális szempontból szeretnénk jellemezni. A Szigetköz önkormányzatainak együttműködési hálójára néhány alapmutató segítségével úgy elemezhető, hogy világosan és egyértelműen leírhatóvá válik a hivatalok kapcsolatteremtő- és működtető aktivitása, illetve a teljes hálózat néhány alaptulajdonsága (2.40. táblázat).

A legtöbb kontaktus esetében nem beszélhetünk teljes hálózatról. Az elmélyítés és a közös tagság kivételével mindenhol előfordulnak, izolált, elszigetelt települések. Ők nem integrálódnak be a térség adott típusú viszonyrendszerébe. A legnagyobb számban a segítő kontaktusok esetében figyelhetők meg izoláltak. Nyolc olyan település van a térségben, akik nem vesznek részt sem segítőként, sem segítséget kérőként a kapcsolatrendszerben. A polgármesterek ismeretségi és információs hálózata szorosabb szövésű, csak egyetlen település maradt ki a hálózatból.

A kapcsolatrendszerek „összekötöttségét” úgy mérhetjük, ha összeszámoljuk a hálózati komponenseket. Azok a viszonystruktúrák, melyek egynél több komponenst tartalmaznak, lényegében elszigetelik egymástól az egyes alhálózatokat. Ez különösen az erőforrás- és információ áramlása során lehet komoly probléma. Az mindenképpen kedvező hálózati paraméter, hogy a polgármesteri kontaktusok nem megszakítottak (csak egy komponensből állnak), bizonyos közvetítőkön keresztül mindenkihez elérhetnek az információk, nincsenek elszigetelt alhálózatok. Hasonló a helyzete a jövőben kialakításra váró új, vagy megerősített kötelékek hálózatának is. Ezzel szemben a pénzügyi, a segítő és a funkcionális jellegű szerződéses együttműködések töredezettek, ezek a hálózatok kettő, négy vagy akár öt független komponensre bomlanak. Ebből következtethetünk arra, hogy ezeken a területeken elszigetelt, kisebb csoportokban épültek ki kooperatív tevékenységek. A legtöbb hálózat bomlásra hajlamos. Ezt a tendenciát a metsző pontok számából olvashatjuk ki. A hivatalok közti szervezeti relációk körében három, négy vagy akár hat olyan települést is

találhatunk, amelyek elhagyásával még több komponensre szakad a rendszer, még jobban elszigetelődnek egymástól a hivatalok, és lényegében a közösségek is (ismét a segítő kapcsolatoknál a legkritikusabb a helyzet).

2.40. táblázat: A hálózatok makrostrukturális jellemzői

	Kapcsolattípusok							
	Intézményi	Pénzügyi	Segítség (kérték tőle)	Segítség (kérte)	Elmélyítés	Közös tagság	Ismeretség (szoros)	Információ csere
1. Elemszám (g) és izoláltak	19 (6)	20 (5)	17 (8)	17 (8)	25 (0)	25 (0)	24 (1)	24 (1)
2. Komponensek	2	4	2	5	1	1	1	1
3. Metsző-pontok (cut point)	3	3	6	4	3	1	2	0
4. Sűrűség	11,3%	6,6%	4%	3%	9,7%	69,3%	10,5%	20,8%
5. Rendezett triádok száma (összes:13800)	212	85	17	8	117	7368	140	512
6. Tranzitív triádok száma	132	54	6	5	44	6510	65	345
7. Tranzitivitási sűrűség	62,3%	63,5%	35,3%	62,5%	37,6%	88,4%	46,4%	67,4%
8. Átlagos távolság	2,1	1,9	1,6	1,1	2,7	1,3	2,68	2,0
9. Távolság-alapú kohézió	0,203	0,102	0,052	0,033	0,213	0,842	0,223	0,371
Fragmentáltság	0,797	0,898	0,948	0,968	0,787	0,158	0,777	0,629
10. Átlagos fok	2,72	1,60	0,96	0,72	2,32	16,64	2,52	5,00
11. Maximum befok	7	4	3	3	7	22	5	9
Maximum kifok	7	9	4	3	9	22	14	24
12. Centralkizáltság (befok)	18,6%	10,4%	8,8%	9,9%	20,3%	23,3%	10,7%	17,4%
Centralizáltság (kifok)	18,6	32,1%	13,2%	9,9%	28,9%	23,3%	49,8%	82,5%

Forrás: Kérdőívek 2003.

- 1. Elemszám:** hány tagja van a hálózatnak. Izolált: olyan település, amelyik senkivel sem áll kapcsolatban.
- 2. Komponensek:** olyan összefüggő alhálózatok, melyek között nincsen kapcsolat. A komplett hálózat csak egy komponensű.
- 3. Metsző pontok:** olyan hálózati szereplők, akiknek az eltávolítása révén a korábbinál több komponensre bomlik a hálózat
- 4. Sűrűség:** Az összes lehetséges kapcsolatból hány létezik a valóságban, ha mindenki kapcsolatban áll mindenkivel, akkor az értéke 100%.
- 5. Rendezett triádok száma:** $x_i - x_j$ és $x_j - x_k$

6. Tranzitív triádok száma: ha $x_i - x_j$ és $x_j - x_k$ akkor $x_i - x_k$, „a barátom barátja az én barátom is”.
7. Tranzitivitási sűrűség: A tranzitív hármasok előfordulási valószínűsége a rendezett hármasok között. Minél nagyobb az érték annál nagyobb arányban figyelhető meg zárt, erősen kötött kiscsoportok a települések között.
8. Átlagos távolság: milyen „messze” helyezkednek el egymástól a települések. Hány településen keresztül érhetik el egymást átlagosan (ha 1, akkor mindenki közvetlen kapcsolatban áll a többivel).
9. Kohézió és fragmentáltság: az átlagos távolság figyelembe vételével számított index, azt mutatja, meg, hogy mennyire töredezett a kapcsolatrendszer.
10. Átlagos fok: egy adott település átlagosan hány másik településsel áll kapcsolatban (0 tól g-1 ig terjedhet).
11. A fokok maximum értéke: a legnagyobb fok, annak a településnek a kapcsolatszám, amelyik a legtöbb kontaktussal rendelkezik. (irányított kapcsolatnál: kifok = a település felől tart mások irányába, befok = másoktól tart a település irányába)
12. Centralizáltság: mennyire szóródik a települések kapcsolathálózatának kiterjedése? Nagyok-e a hálózaton belüli egyenlőtlenségek (néhány aktív, sok kötéssel rendelkező település, és sok átlagos vagy elszigetelt)?

A kapcsolatrendszerek leírásában az egyik leggyakrabban alkalmazott mutató a „sűrűség” (degree). A legnagyobb sűrűségű hálózatok azok, amelyekben mindenki összeköttetésben áll mindenkivel (100%-os). Ez természetesen nem egy minőségi jellegű érték, nem biztos, hogy az a jó kapcsolathálózat, amelyik maximális sűrűségű. Arra viszont alkalmas, hogy kifejezze hány kötés realizálódott a valóságban a potenciális kapcsolatokhoz képest, és a nagyon alacsony értékek egy ritka szövésű hálózatot jellemeznek. A szigetközi térségben a közös területfejlesztési tagságból képzett mesterséges hálózat kivételével (69%), mindegyik viszonyforma esetében nagyon alacsony sűrűségi értékekkel találkozhatunk. A legkisebvel a segítő- és a pénzügyi kontaktusokból felépülő hálózatok rendelkeznek (3-4% és 6%). Sajnos az információcsere kivételével, a többi kapcsolat esetében is csak 10% körül mozog a mutató. Ez, egyrészt a települések kapcsolatépítő- és működtető képességét, törekvését minősíti, vagy éppen azt prognosztizálja, hogy a térségben nem szükségesek „sűrűbb fonású” együttműködések, mert a települések önállóan is el tudják látni a feladataikat (nem szorulnak rá). Másrészt, nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a ritkábban összekötött hálózatokban a meglévő kapcsolatok felértékelődnek, hiszen elvezethetnek olyan településekhez, vagy összeköthetnek olyan közösségeket, melyek máskülönben elszigeteltek. Jó példája ennek a polgármesterek szoros gyakori kontaktusait mérő hálózat, a maga 10%-os sűrűségével.

A tranzitivitás elve az alábbiakat jelenti: „a barátom barátja az én barátom is”. Annak a lehetőségéről beszélhetünk itt, hogy a kapcsolatrendszer tagjai kisebb, zártabb, szorosabban kötött, kölcsönösen fenntartott klaszterekre bomlanak fel, melyek alapegységei a triádok, a hármasok. A tranzitivitási sűrűség nagysága pontosan ezt a hajlandóságot fejezi ki numerikus formában. Az alacsony sűrűségi index ellenére a tranzitivitási hajlandóság sok típusnál magas (60%-os értéket is elér). Ez azt jelenti, hogy ha mondjuk egy település kialakított valamilyen közös feladatellátásra épülő együttműködési kontaktust egy másikkal (pl. a közlekedés, vagy éppen az oktatás területén), és a másik szintén kialakított egy harmadikkal, akkor nagy valószínűséggel előbb-utóbb az első is ki fog alakítani a harmadikkal. Hasonló a helyzet a személyközi információcsere esetében is (67%-os tranzitivitási hajlandóság). Ezek a magas értékek azt jelentik, hogy a térségben a szervezet- és személy-

közi viszonyok jelentős része úgy formálódik, hogy a már meglévő kontaktusokon keresztül elért potenciális partnerekből aktuálisak lesznek, kialakítva olyan kisebb alhálózatokat, melyek sűrűsége már sokkal nagyobb.

A legtöbb település általában két-három közvetítőn éri el egymást (átlagos távolság). A nagyon alacsony sűrűségű, kevés kapcsolatra épülő, töredezett segítő hálózatok jelentik az egyedüli kivételt, ezekben vagy közvetlenül, vagy általában egy településen keresztül már összeérnek a szálak. Az átlagos távolságra épülő fragmentáltsági mutatók egyhez közeli értékei szintén azt prognosztizálják, hogy a legtöbb település a vizsgált kapcsolati formák esetében – néhány partner kivételével – el van szigetelve egymástól. A legnagyobb „kohéziós-indexel” (0,371) a polgármesterek közti szakmai jellegű eszmecseréken alapuló információs hálózatban találkozhatunk, mely csak egy komponensből áll, 20%-os sűrűségű, és nincsen olyan település, amely polgármesterének kiemelésével megbomlana a hálózat egysége, és így továbbra is alkalmas marad a kapcsolatrendszer, hogy térség szempontjából fontos információkat „áramoltatására”.

A hálózatelemzési szakirodalomban a „fok” azt méri, hogy az egyes cselekvők hány másik cselekvővel állnak kapcsolatban. Minél nagyobb a fok értéke, annál „aktívabbak” a hálózat tagjai. A nyolc kapcsolatformára vetített fok-értékek jelentős szórást mutatnak. A segítő kontaktusokban lényegében csak településpárok közötti viszonyokról beszélhetünk (0,96 és 0,72 az átlagos fok-érték, ami általában csak egy kapcsolatot jelent). Az intézményi, a pénzügyi és a gyakori polgármesteri találkozások kapcsán két-három településre, személyre terjed ki a kapcsolatrendszer a lehetséges 24-ből (azért ennyi, mert a teljes elemszámból ki kell vonni az érintett települést). A települések „aktivitási” hajlandósága tehát meglepően alacsony, csak kevés olyan másik települést tudtak megnevezni, amelyekkel valamilyen formában kontaktusban állnának. A korábbi eredmények függvényében nem meglepő, hogy az információs kötések kiterjedtebbek, átlagosan öt olyan másik polgármestert neveztek meg a válaszadók, akikkel meg szokták vitetni a településeik életét, ügyit, aktuális problémáit. A legnagyobb sűrűségű közös tagságon alapuló hálózatban pedig átlagosan 16 másik önkormányzathoz vezetnek el a szálak abból kifolyólag, hogy ugyan annak a társulásnak a tagjai.

Most kell kitérni egy olyan problémára, mely a kérdőíves vizsgálat jellegéből adódik, és különös súlyt kap a települések önálló hálózati szerepének bemutatásakor. A különböző típusú kapcsolatok meglétét vagy hiányát minden érintett féltől megkérdeztük. Ebből kifolyólag lehetőségünk adódik arra, hogy figyelembe vegyük a kölcsönös megerősítés valószínűségét. Ha nagyon szigorú kritériumokkal akarnánk dolgozni, akkor a legtöbb hálózat esetében csak azokat a kapcsolatokat tekintenénk valósnak, melyeket mind a két település kérdőíve tartalmaz. Egyedül csak a jövőbeli kapcsolatépítésre vonatkozó kérdés jelent kivételt, hiszen itt nem szükségeszerű a kölcsönösség, pontosan az „egyéni” preferenciák feltérképezését szolgálja. Vegyünk egy példát. A pénzügyi tranzakciók, kooperációk nem lehetnek egyoldalúak, hiszen nem véleményekről, lehetőségekről beszélünk. Ezért mind a két félnek meg kellene erősíteni a kapcsolat létét, vagy hiányát. Természetesen ez minden esetben információvesztéssel jár, nem lesz minden kontaktus megerősítve mindkét oldalról. Ha viszont nem akarjuk elveszteni az információkat, akkor érdemes azt a stratégiát

alkalmazni, hogy a mások általi megjelöléseket, említéseket vesszük figyelembe. Egy ember nagyobb valószínűséggel ad meg magáról torz adatokat, mint mondjuk tíz másik róla. A településekre is érvényes ez a megállapítás. A kapcsolatok kiterjedését ilyen esetekben megbízhatóbban mutatják azok a relációk, melyek más településektől mutatnak a vizsgált felé. Ezért a második részben már csak ezeket a viszonyokat vesszük figyelembe. Sajnos a felmérésünk során több olyan kapcsolattípus is van, ahol a válaszadók sokkal intenzívebb kapcsolatrendszerrel számoltak be, mint amit a másik fél megkérdezése igazolt volna. A maximális befok- és kifok értékek különbségei bizonyítják ezt. Nagyobb gondot a polgármesterek személyközi kapcsolatrendszerének kiegyensúlyozatlansága jelent. A szoros kapcsolattartás során volt olyan személy, aki 14 másik polgármester is megjelölt, akivel legalább hetente találkozik. Ezzel szemben a legjobb helyzetű polgármester is csak 5 másik társa nevezte meg a szoros kontaktus szempontjából. Ezzel már nagy „presztízsrre”, és „lát-hatóságra” tett szert a hálózatban. Még torzabb a kép az információcsere esetében (az arány 24/9).

Végezetül a kapcsolathálózatok makroszintű jellegzetességeinek áttekintését a „centralizáltság” témakörével zárjuk le. Ha a települések kapcsolatainak kiterjedése nagy szórást mutat, akkor van néhány szembetűnő, „prominens” tagja a hálózatnak, akik központi funkciót töltenek be. Ők mindenképpen kedvezőbb strukturális helyzetben vannak, melyek előnyöket, új lehetőségeket, kontrollálási, irányítási és befolyásolási alternatívákat nyitnak meg a számukra. A kis centralizáltság mögött ezzel ellentétesen egy homogén, egyenlőtlenségektől mentes hálózat rejlik, melyben nagyjából mindenki hasonló nagyságú, kiterjedésű kapcsolatokkal rendelkezik, de természetesen a kötések alanyai mások lehetnek. A 10-20%-os centralizáltsági mutató alacsonynak tekinthető, a szigetközi térségben vizsgált együttműködésekben, viszonyokban érintett szereplők között nincsenek komolyabb egyenlőtlenségek a hálózati térben, hiányoznak a markáns, dominálásra hajlamos központi szereplők, a legtöbb település csak egy szűkebb településhalmazzal áll közvetlen kontaktusban.

Önkormányzati szerepvállalás a térség kapcsolatrendszerében – a települések hálózati pozícióinak eltérései

A teljes kapcsolatrendszereket leíró mutatók után áttekintjük az egyes hálózati pontok (a szervezatközi viszonyoknál az önkormányzatok, míg a személyköziesknél a polgármesterek) „egyéni” jellegzetességeit. Kizárólag a települések egocentrikus (énközpontú) hálózataira fókuszálunk, melyek lényegileg azon településekből állnak, melyekkel közvetlen kapcsolata van az érintettnek. A célunk az, hogy a különböző relációk mentén összehasonlíthatóvá váljanak a hivatalok eltérő szerepvállalásai, különös tekintettel az aktivitásra, tehát a kapcsolatok számára, az egocentrikus hálózatok sűrűségére, és az esetleges közvetítő funkció valószínűségére. A mutatórendszer, és a hozzájuk kapcsolódó magyarázatokat a 2.41. táblázatban összegeztük. Az egyes kapcsolattípusokat külön-külön fogjuk elemezni, de a vizsgálat háttérében álló eredmények egytől-egyig az összefoglaló táblázatban szerepelnek.

2.41. táblázat: A szigetközi önkormányzatok kapcsolatrendszerének jellemzői

Települések	Intézményi				Pénzügy (befok)				Ismeretség*				Ismeretség (szoros)**				Információ csere (befok)			
	M	K	S	B	M	K	S	B	M	K	S	B	M	K	S	B	M	K	S	B
Abda									4	12	1						4	10	0,83	0,08
Bezenye	3	6	1						9	60	0,83	0,08	2	1	0,50	0,25	6	17	0,57	0,22
Darnózseli	5	12	0,60	0,20	1				7	26	0,62	0,19	1				5	15	0,75	0,13
Dunakiliti	7	14	0,33	0,33	1								5	6	0,30	0,35	4	7	0,58	0,21
Dunaszeg	3	4	0,66	0,17	2	1	0,50	0,25	7	26	0,62	0,19	5	10	0,50	0,25	9	32	0,44	0,28
Dunaszentpál	2	2	1		2	2	1		5	18	0,90	0,05	1				3	4	0,67	0,17
Feketeerdő	3	6	1		1				12	84	0,64	0,18	2				2	2	1	
Györladamér	2	2	1		2	2	1		1				3	5	0,83	0,08	4	10	0,83	0,08
Győrújfalú	1				3	4	0,66	0,17	13	74	0,47	0,26	3	2	0,33	0,33	5	12	0,60	0,20
Győrzámoly	4	4	0,33	0,33	3	4	0,66	0,17	11	58	0,53	0,24	2	2	1		4	10	0,83	0,20
Halászi					1				21	84	0,64	0,18	2	2	1		3	6	1	
Hegyeshalom					1				4	12	1		3	3	0,50	0,25	6	20	0,67	0,17
Kimle	6	16	0,53	0,23					10	70	0,78	0,11	3	3	0,50	0,25	3	6	1	
Kisbajcs	3	6	1		4	10	0,83	0,08	6	24	0,80	0,10	2	1	0,50	0,25	5	13	0,65	0,17
Kisbodak	3	6	1		2	1	0,50	0,25	6	22	0,73	0,13	4	7	0,58	0,21	6	19	0,63	0,18
Kunsziget					1				8	28	0,50	0,25	2	2	1		7	24	0,57	0,21
Lipót	4	10	0,83	0,08	1				10	62	0,69	0,16	2	2	1		6	19	0,63	0,18
Levél									8	48	0,86	0,07	2	1	0,50	0,25	4	10	0,83	0,08
Máriakálnok	4	8	0,66	0,17	1				15	108	0,51	0,24	3				6	12	0,40	0,30
Mecsér									14	102	0,56	0,22	1				4	10	0,83	0,08
Nagybajcs	3	6	1		4	10	0,83	0,08	11	62	0,56	0,22	2	1	0,50	0,25	5	13	0,65	0,17
Püski	4	10	0,83	0,08	2	1	0,50	0,25	3	4	0,67	0,17	4	7	0,58	0,21	6	19	0,63	0,38
Rajka	3	6	1						13	92	0,59	0,21	2				5	12	0,60	0,20
Vámosszabadi	3	6	1		4	9	0,75	0,13	4	10	0,83	0,08	4	6	0,50	0,25	8	29	0,52	0,24
Vének	5	8	0,4	0,30	4	10	0,83	0,08	11	60	0,54	0,23	3	4	0,67	0,17	5	14	0,70	0,15

Forrás: Kérdőívek 2003.

Jelölés:

*Ismeretség: Legalább havonta találkoznak egymással

**Ismeretség (szoros): Legalább hetente találkoznak egymással

Magyarázat:

M = méret: hány településsel/polgármesterrel áll közvetlen összeköttetésben (pl. Kisbajcs 4 településsel áll pénzügyi összeköttetésben).

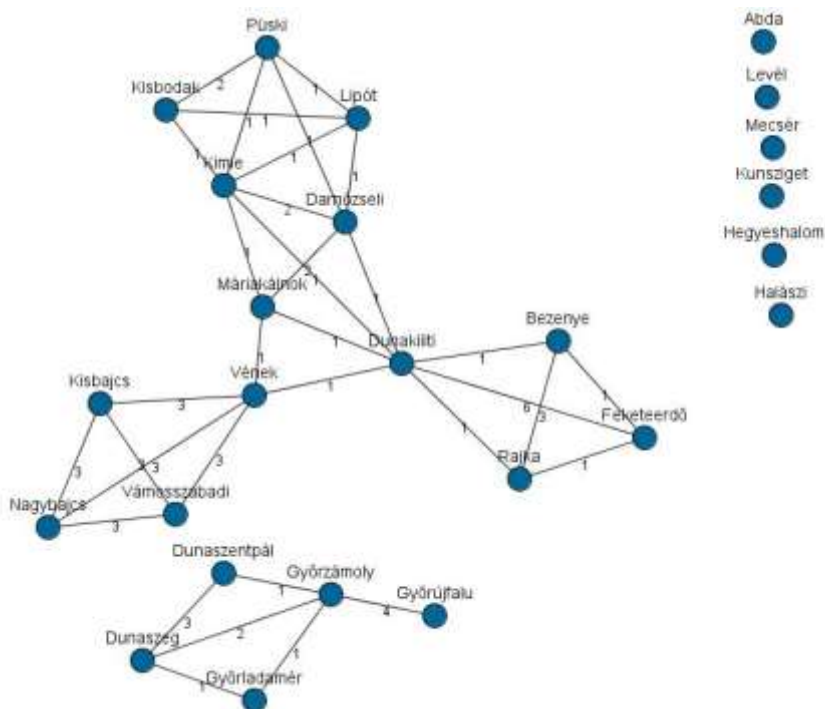
K = kötések: hány kapcsolat létezik azon települések/személyek között, akikkel kapcsolatban áll (pl. Kisbajcs 4 pénzügyi kapcsolata között 10 pénzügyi kontaktus létezik)

S = sűrűség: mennyire sűrű a vizsgált település kapcsolatai közti viszony. Az érték 1, ha mindenki mindenkivel össze van kötve (pl. Kisbajcs egohálózatának 0,83-as azaz 83%-os a sűrűsége, mert az összes lehetséges 12 belső pénzügyi kapcsolatból 10 realizálódott. Ez egy olyan öttelepüléssel csoport amelyik szorosan együttműködik egymással).

B = bróker (közvetítő) funkció: mekkora arányban vannak olyan település párok a közvetlen egohálózatban, melyek között a vizsgált település közvetít, mert hiányzik a közvetlen kötelék. Minél közelebb esik 1-hez az értéke, annál több közvetítő funkciót lát el a település (pl. Kisbajcs értéke csak 0,08, ami arra utal, hogy az közvetlen környezetében a legtöbb település egymás között is rendelkezik pénzügyi kapcsolatokkal).

A térség önkormányzatainak együttműködési hajlandóságát a legmegbízhatóbban a hivatalok közti funkcionális jellegű szerződéses viszonyokon alapuló kooperációk segítségével rajzolhatjuk fel a hat működési terület tekintetében (2.45. ábra). Ennek két oka is van. Először is ezek a kapcsolatok kölcsönösen megerősítettek, mindkét fél megnevezte őket. Másrészt az igazgatás, az oktatás és kultúra, az egészségügy valamint a közlekedés területén megfigyelhető feladatmegosztások nem ad-hoc jellegűek, és hosszabb távú elkötelezettséget igényelnek.

2.45. ábra: A szerződéses alapú intézményesült együttműködések összetettsége

Forrás: Kérdőívek 2003.

Magyarázat:

A településeket a pontok jelölik. A együttműködéseket a vonalak. A kapcsolatok kölcsönösen megerősítettek, ezért nincsen irányuk. A vonalakon szereplő értékek az együttműködések „erősségét”, összetettségét fejezik ki. A szám azt mutatja, hogy hány területen létezik kölcsönösen megjelölt együttműködés.

Hat település egyetlen területen sem tart fenn ilyen jellegű kapcsolatokat a térség többi önkormányzatával, teljesen izolált szereplői a hálózatnak. A legintenzívebb együttműködési hálózattal Dunakiliti (7 kapcsolat), Kimle (6), Vének (5) és Darnózselli (5) rendelkezik. Általában három és négy településsel tartanak kapcsolatot az önkormányzatok. A kötések számából és az egocentrikus hálózatok sűrűségéből ítélve arra következtethetünk, hogy az együttműködések az egymás melletti települések kisebb méretű, de szorosan kötött hálózatait termelik ki (pl. Vének, Kisbajcs, Nagybajcs, Vámasszabadi; vagy éppen Bezenye, Feketeerdő, Rajka és Dunakiliti). A legösszetettebb kapcsolatrendszer Dunakiliti és Feketeerdő (mind a hat területre kiterjed), illetve Győrzámoly és Győrújfalú (4 elemből áll) között figyelhető meg. Az eredmények nem meglepőek, hiszen a földrajzi közelség nagyon jelentős faktor a közösen ellátott feladatkörökön alapuló kapcsolódások esetében.

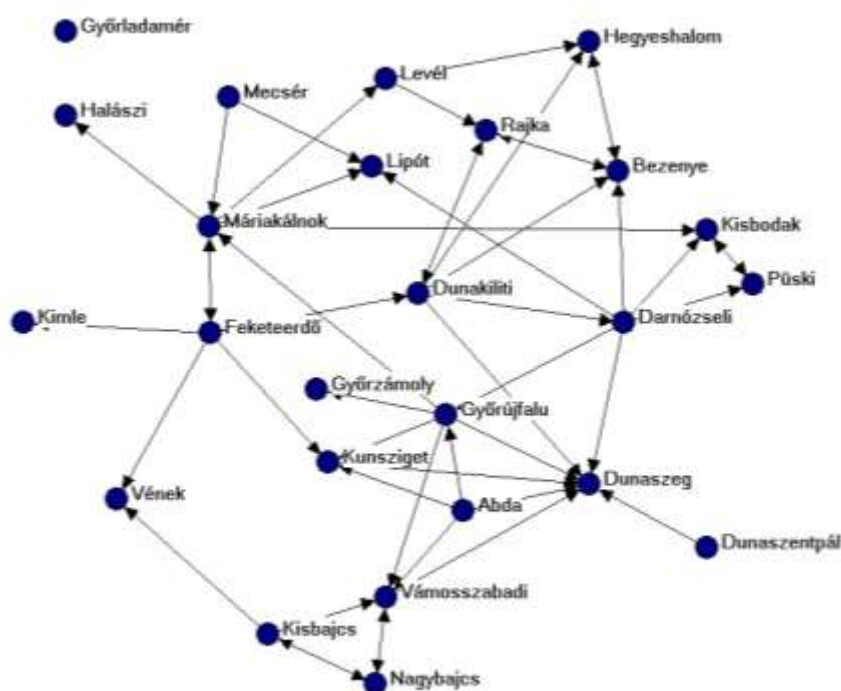
A pénzügyi együttműködések hálózatában már a legaktívabb települések is csak 4 másik önkormányzattal vannak összekötöttségben, és szintén felbukkannak elszigetelt települések is (összesen 5 db). A pénzügyi tranzakciók esetében fokozottabban érvényesül az a sajátosság, hogy a települések közvetlen kapcsolatai között is nagyon szoros a viszony (az egocentrikus hálózatok sűrűségei 0,5 és 0,83 között szóródnak). Ez azt jelenti, hogy a Szigetközben megfigyelhető önkormányzatok közötti pénzügyi folyamatokban, sok esetben a települések partnerei egymás között is kiépítenek hasonló kapcsolatokat.

Ha a polgármesterek ismerősi hálózatára irányítjuk a figyelmet, és azt a hálózatot vesszük górcső alá, mely a legalább havonta történő személyes találkozásból felépülő kapcsolatokat tartalmazza, akkor nagyon szélsőséges méretű/kiterjedésű kapcsolatrendszerrel találkozhatunk. A legpasszívabb kapcsolattartási magatartás esetében csak maximum egy-két kontaktusról beszélhetünk. Az ilyen települések polgármesterei a társaik közül személyesen csak elvétve találkoznak néhányval. Ezzel szemben voltak olyan válaszadók is, akik szinte majdnem minden település vezetőjével találkoznak egy hónap alatt (15-ös és 21-es hálózatméretet jelent ez). A települések vezetői közti kommunikációs csatornák a legtöbb esetben jól működnek, és olyan személyközpontú hálózatokban helyezkednek el, melyek sűrűsége nagyon magas. Sok esetben azon polgármesterek között, akikkel az éppen vizsgált település vezetője szokott találkozni, az összes lehetséges személyes kontaktus 60-80%-a realizálódik a valóságban is. Ez a sűrű találkozási hálózat természetesen csak abban az esetben ilyen szerkezetű, ha nagyon tágran értelmezzük a személyes találkozások meglétét.

Szorosabb kritériumokat alkalmazva, rögtön megváltozik a kép. Ha csak a heti rendszerességű találkozásokat tekintjük igazán jelentős személyközi relációnak, mert úgy gondoljuk, hogy ezekhez képest nem jelent komoly erőforrást a települések életében az, ha a polgármestereik véletlenül összefutnak havonta egyszer, akkor a kapcsolatok radikálisan lecsökkennek. Mint azt már korábban az összesített adatokból is kiolvashattuk ez a hálózat sokkal töredezettebb lesz, a méret-mutató nem haladja meg az 5-ös maximális értéket. A legtöbben Dunakiliti, Dunaszeg Kisbodak, Püski és Vámosszabadi polgármesterével állnak szorosabb kapcsolatban (őket 5 illetve 4 polgármester is megjelölte a kapcsolatrendszerében). Ebben a dimenzióban is általában az jellemző, hogy a legtöbben csak két-három személlyel tartanak fenn ilyen mélységű kapcsolatot, és a főleg azon polgármesterek alkotnak összefüggő kis csoportokat, ahol a szervezetközi, önkormányzati kooperációk is adóttak.

A települések ügyeivel kapcsolatos beszélgetéseken alapuló információáramlás szerkezete sokkal koherensebb, mindössze egy nem érintett a kérdésben. Átlagosan 4-5-6 szakmai jellegű információcserére épülő kontaktus jellemző, és nem figyelhetőek meg kiugró méretű kapcsolatrendszerrel jellemző polgármesterek (2.46. ábra).

2.46. ábra: Polgármesterek információcseréje (legalább több-kevesebb rendszerességgel)

Forrás: Kérdőívek 2003.

A hálózat fejlődési irányai – kapcsolatkötés és elmélyítés

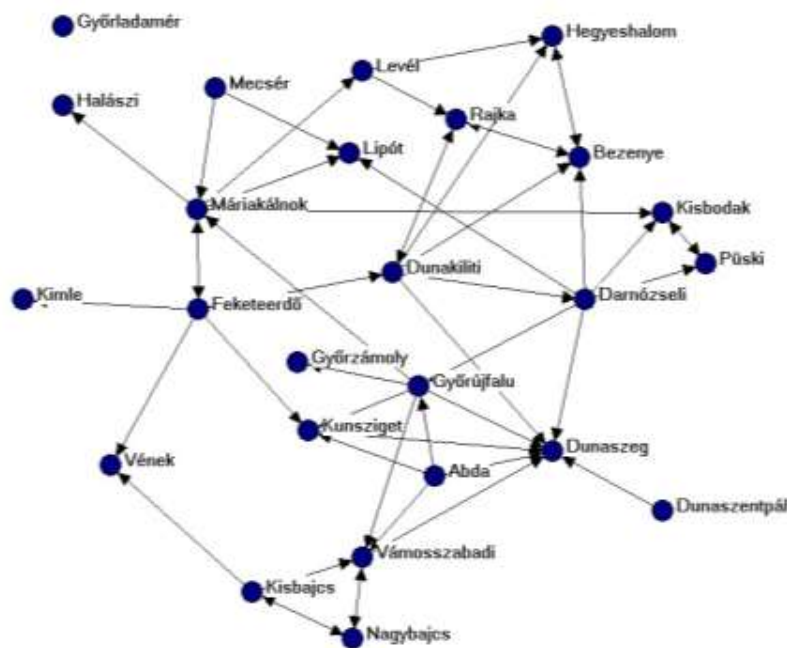
A szigetközi önkormányzatok közti viszonyoknak a bemutatását a térségben megfigyelt együttműködések változásának, átalakulásának kérdésével zárjuk le. A kérdőívben szerepelt egy olyan pont is, ami azt szerette volna megtudakolni, hogy a térség, illetve a település fejlődése érdekében kikkel kellene kialakítani új kapcsolatokat, vagy elmélyíteni a jelenleg már működőket. Két terület különíthető el a kérdéskörben. Egyrészt meg lehet vizsgálni a települések választásait abból a szempontból, hogy kikkel szeretnék intenzívebbé tenni az együttműködést, másrészt érdemes odafigyelni arra is, hogy kik voltak azok, akik egy-egy település „cél táblájára kerültek”. Az első szempont a települések jövőbeli aktivitására, elkötelezettségére összpontosít, míg a második a hálózati presztízsére, hiszen akiket sokan „meg szeretnék környékezni”, vagy intenzívebbé tenni a velük kialakított kapcsolatokat, azok kimagasló lehetőségekkel rendelkeznek a települések viszonyrendszerében. Az eredményeket és a hálózat topológiáját a 2.47. ábra ismerteti.

A térség legaktívabb „elmélyítői” között található meg Vámoszabadi (kilenc településsel), Dunaszentpál (nyolc településsel), Feketeerdő (hét településsel), illetve Darnózseli és Abda (hat-hat településsel). A háttérmotívumok nagyon eltérőek lehetnek. Vámoszabadi a legtöbb hálózatban komoly szereplő volt, átlagos, vagy akár átlag feletti kapcsolatrendszerrel. Feltételezhetően ő csak a korábbi stratégiáját követi. Ezzel szemben Abda nem integrálódott be kellően a szigetközi térség életébe (ez indokolható lehet azzal, hogy nem éppen a szigetközi térség centrumzónájában helyezkedik el), és talán éppen emiatt törekszik arra,

hogy több környező településsel összefogjon. A másik oldalon pedig négy kiugró presztízsű településre bukkanhatunk, őket legalább négy-öt, sőt Dunaszeg esetében hét másik település is megnevezte a kérdés során. Dunaszeg mellett még Dunaszentpál, Kimle és Máriakálnok megkülönböztetett helyzetét is jól kiemeli a szociogram feléjük irányuló vonalainak sokasága.

Az első pillantásra is szemet szűrő különlegesen aktív, vagy nagy presztízsű települések adatai mellett viszont nem szabad megfeledkezni a másik végletről sem. Az összes önkormányzat több mint 40%-a (9 db) egyetlen eggyel sem, míg a további 20%-a (6 db) csak egy településsel tartaná szükségesnek vagy célszerűnek a kapcsolat elmélyítését. A felmérés adatainak tükrében arról nem beszélhetünk, hogy a főleg szomszédos települések kis-csoportos kooperatív magatartásán túlmutató jellegű térségi viszonyrendszerre bukkanunk volna, ezért nem valószínű, hogy az elégedettség a domináns háttérmotívum. Ésszerűbbnek tűnik az a feltételezés, mely szerint a legfontosabb partnerek mégis csak a szomszédok, akikkel viszont sok település megosztja a feladatköröket, ezekben a „klikkekben” pénzügyi kapcsolatokkal is találkozhatunk, sőt a polgármesterek személyközi kontaktusai is szorosabb kötőelemek a közeli hivatalok között.

2.47. ábra: Kivel szeretné, vagy tartaná szükségesnek elmélyíteni a kapcsolatot?

Települések	Kivel szeretné elmélyíteni a kapcsolatot (db)	Aktív települések	Ki szeretné Önnel elmélyíteni a kapcsolatot (db)	Vonzó települések
Abda	6	+		
Bezenye	0		2	
Darnózseli	6	+	3	
Dunakiliti	1		2	
Dunaszeg	0		7	+

Települések	Kivel szeretné elmélyíteni a kapcsolatot (db)	Aktív települések	Ki szeretné Önnel elmélyíteni a kapcsolatot (db)	Vonzó települések
Dunaszentpál	8	+	5	+
Feketeerdő	7	+	2	
Györladamér	2		3	
Győrújfalu	4		3	
Győrzámoly	0		3	
Halászi	4		3	
Hegyeshalom	1		1	
Kimle	0		4	+
Kisbajcs	0		2	
Kisbodak	0		2	
Kunsziget	0		3	
Lipót	1		1	
Levél	0		1	
Máriakálnok	1		4	+
Mecsér	4		1	
Nagybajcs	2		2	
Püski	1			
Rajka	0		1	
Vámosszabadi	9	+	1	
Vének	1		2	

Forrás: Kérdőívek 2003.

Összefoglalás

Az eredmények tükrében le lehet vonni néhány olyan következtetést, mely a Szigetközben elhelyezkedő települések kapcsolatrendszerének megértésben segítségünkre lehet. A különböző területen megjelenő kapcsolatok nagyon gyakran azonos települések között lokalizálhatóak, egy multiplex, több kötésformából álló összetett hálózatot alkotva.

Szinte mindegyik kapcsolattípusnál előfordultak izolált szereplők, akik eddig nem tudtak, vagy nem akartak beintegrálódni a térség adott viszonyrendszerébe. A legtöbb hálózat bomlásra hajlamos: néhány település nélkül gyakran több szeparált alhálózatra hullik szét a rendszer. Egyedül a személyközi viszonyok tekinthetőek megszakításmentesnek, bizonyos számú közvetítőn keresztül mindenkihez elérhetnek az információk. A pénzügyi, a segítő és a funkcionális jellegű társulási formában jelentkező együttműködések fragmentáltak, több elszigetelt, egymástól független komponenset alkotnak. Ezek csak elszigetelt, kiscsoportos, klikkszerű kooperációkra adnak alkalmat.

A hálózatok sűrűsége egytől-egyig alacsony, a kapcsolatrendszerek tagjai kisebb, zártabb, szorosabban kötött, kölcsönösen fenntartott klaszterekre bomlanak fel. A térségben a szervezet- és személyközi viszonyok jelentős része tehát úgy formálódik, hogy a már meglévő kontaktusokon keresztül elért potenciális partnerekből aktuálisak lesznek, kialakítva

az olyan gyakran előforduló jóval nagyobb sűrűségű alhálózatokat. Az alacsony centralizáltsági értékek homogén, egyenlőtlenségektől mentes hálózatokra utalnak, melyekben nagyjából mindenki hasonló nagyságú, kiterjedésű kapcsolatokkal rendelkezik, de természetesen a kötések alanyai mások lehetnek. A vizsgált együttműködésekben, viszonyokban érintett szereplők között igazából nincsenek komolyabb egyenlőtlenségek a hálózati térben, hiányoznak a markáns, dominálásra hajlamos központi szereplők, a legtöbb település csak egy szűkebb településhalmazzal áll közvetlen kontaktusban.

Az önkormányzatok kapcsolatrendszerének méretéből, egocentrikus hálózataik sűrűségéből arra következtethetünk, hogy a jelenlegi együttműködések, társulási viszonyok, személyes kontaktusok és beszélgetések az egymáshoz közeli települések kisebb méretű, de szorosan kötött hálózatait termelik ki. Világossá vált tehát, hogy a települések- és térségük fejlesztésében szerepet játszó együttműködési stratégiák fő célközegének jelenleg még túlnyomórészt a szomszédos települések tekinthetők.

2.1.5. A társadalmi környezet Szigetközben

2.1.5.1. Bevezetés

A nyolcvanas–kilencvenes években bekövetkezett társadalmi-gazdasági-politikai változásoknak köszönhetően Magyarországon is fejlődésnek indult a civil szféra, ugrásszerűen megnőtt a civil szervezetek száma. A civil kezdeményezések jelenléte napjainkra szinte általánossá vált minden településtípusban; a lakosság önszerveződési aktivitásának fokozódásával mind a városok, mind a községek többségének életét is színesítik, jelentős társadalmi támogatottsággal és növekvő gazdasági potenciállal bírnak, és rendkívül heterogén összetételű önálló nonprofit (civil) szektort alkotnak.

A folyamatban nagy szerepet játszott az állammal szembeni, illetve az állami intézmények által nyújtott szolgáltatásokba – elsősorban azok színvonalába, minőségébe – vetett bizalom csökkenése, a rendszerváltás óta megfigyelhető “államtalanítási trend”, de segítette a civil szervezetek számának növekedését az állampolgári önszerveződések létrehozása, azok jogi- törvényi feltételeinek, garanciáinak a megteremtése, elsősorban az alapítványtevésvég jogának visszaállítása (1987), és az egyesülési szabadságról szóló törvény elfogadása (1989), illetve e civil szervezetek önálló jogi személyként való elismerése.

2.1.5.2. A civil szervezetek szerepe, jelentősége

Az állampolgárok önkéntes szerveződései a társadalmi-kulturális élet fontos elemei, tevékenységük, szerepvállalásuk révén nagymértékben hozzájárulnak a társadalmi problémák hatékony kezeléséhez, a közösségi szükségletek kielégítéséhez.

Jelentős társadalomszervező és érdekmegjelenítő szereppel bírnak, az állampolgárok számára megfelelő keretet biztosítanak az önszerveződésre, lehetővé teszik, hogy meghatározott cél, azonos érdeklődési kör mentén létrehozzák saját egyesületeiket, klubjaikat, szövetségeiket, ún. közösséggé szerveződjenek, kifejezzék igényeiket, meghatározzák szükségleteiket, érvényesítsék érdekeiket. A szervezet tevékenységében való aktív részvétel, szerepvállalás kapcsán elősegítik, illetve lehetővé teszik, hogy az egyének részt vegyenek, bekapcsolódjanak a közösségi cselekvésekbe, társadalmi tevékenységekbe, ugyanakkor erősítik az emberek társadalmi kötődéseit. Fontos véleményalakító, érték- és magatartásformálók, és meghatározó szerepet töltenek be a polgár-tudat, az állampolgári öntudat, és a civil tudatosság kialakításában, fejlesztésében. A társadalmi integráció elősegítésében betöltött szerepük mellett aktív politikaformáló szerepük is van: egyrészt jelentős közvetítő szerepet töltenek be az állam (az önkormányzatok; a kormány) és az állampolgárok közötti információ- és véleménycseré folyamatában, másrészt a politikai és szakmai döntéshozók számára (mind országos, mind települési szinten) jelzik a kielégítetlen, illetve újonnan felmerülő társadalmi igényeket, szükségleteket, eszközül szolgálnak ezek feltárásához és kielégítéséhez, így befolyásol(hat)ják az egyes szakpolitikák kialakítását (pl. szociálpolitika, ifjúságpolitika stb.). A civil szféra szervezetei fontos partnerei lehetnek tehát az ön-

kormányzatoknak a lokális társadalmi problémák kezelésében, megoldásában, hatékonyan egészíthetik ki a hivatal munkáját.

A nonprofit szervezetek társadalmi, illetve politikai szerepük mellett fontos gazdasági tényezők is, mivel maguk is aktívan részt vállalnak a felmerülő társadalmi igények, szükségletek ellátásában, az átlagostól eltérő, speciális szükségletek felismerésével, kielégítésével sok esetben innovatív, illetve hiánypótló szerepet is betöltenek, ezáltal fontos szolgáltatói feladatokat látnak el a társadalmi szükségletek kielégítésében, azaz részt vesznek a közjavak előállításában, s hozzájárulnak a társadalom jólétéhez. Bizonyos területeken (pl. kulturális, szociális szolgáltatások, idősgondozás) jelentős szerepet töltenek be, ill. különösen meghatározóvá válhat jelenlétük. Egyre gyakrabban kapcsolódnak be közfeladatok ellátásába; képesek arra, hogy a szociális szolgáltatások állami rendszerének negatívumait, hiányosságait korrigálják, kiegyenlítsék, illetve alkalmasak arra, hogy az ellátást személyre szabottá és rugalmasabbá tegyék. A szektor egyre nagyobb gazdasági erőt képvisel: jelentős tárgyi és anyagi eszközök felett rendelkeznek, és komoly emberi erőforrásokat mozgósítanak alkalmazottaik és önkénteseik révén. Foglalkoztatóként való fellépésük, munkahelyteremtő szerepük a fejlett piacgazdaságokban nem elhanyagolható (pl. Franciaországban, Németországban, az Egyesült Királyságban a kilencvenes évek közepén (1995) a munkavállalók 4,9–6,2%-át a nonprofit szervezetek alkalmazták, de több nyugat-európai országban (Hollandia, Írország, Belgium) már a 10%-ot is elérte, illetve meghaladta az említett időszakban a nonprofit szektorban foglalkoztatottak aránya). Hazánkban is folyamatosan és jelentősen növekszik az önálló szektorként kezelt nonprofit szféra szervezeteinél foglalkoztatottak száma (2000-ben a számított főállásúak száma meghaladta a 62 ezer főt [62 522], ez az összes foglalkoztatott 2,3%-át jelenti).

2.1.5.3. A civil szervezetek, mint a társadalmi környezet meghatározó elemei Szigetközben

A fejezet célja, hogy mint a társadalom fontos és egyre meghatározóbb szegmensét alkotó, közösségi igényeket, szükségleteket megjelenítő és kielégítő, a társadalmi, térségi folyamatokat valamilyen szinten alakító és befolyásoló, az egyes térségek, települések fejlesztése során figyelmen kívül nem hagyható, és abba bevonandó civil szervezetek helyzetéről, jellegzetességeiről átfogó képet nyújtson. Mindezt egy adott térség, a természeti értékekben különösen gazdag Szigetköz térségében. A Szigetközt alkotó települések civil szerveződéseinek strukturális és működési jellemzőinek bemutatása mellett célunk, hogy feltárjuk e szervezeteknek a térség, az egyes települések életében betöltött szerepét, feladatvállalását, valamint a települési önkormányzattal való viszonyukat, kapcsolatukat, együttműködési lehetőségeiket.

2.1.5.4. A módszertan elemei

Használt módszerünk a kérdőíves megkeresés volt. Kutatásunkat a KSH Győr-Moson-Sopron megyei Igazgatósága által rendelkezésünkre bocsátott adatbázisban szereplő bírósági nyilvántartásba vett, bejegyzett önszervezések (ún. nonprofit szervezetek) alapoztuk. A bejegyzett nonprofit szervezetek mellett a felmérésbe esetenként bekerülhettek bíró-

sági nyilvántartásba nem vett, de a település életében jelentős szerepet betöltő civil kezdeményezések is (pl. az abdai Telekuckó, amely nonprofit szervezet intézményeként működik). Másrészt, mint nonprofit szervezeteket az önkormányzati indíttatású közalapítványokat, közhasznú társaságokat is bevontuk a felmérésünkbe. Ezek a szervezetek bár nem alulról, az állampolgárok, illetve a magánszférába tartozó szervezeteknek a szabad akaratából szerveződtek, hanem az önkormányzat kezdeményezésére, mondhatjuk, hogy nem teljes „értékű” állami intézményekről, hanem ún. kvázi nem-kormányzati szervezetekről⁷ van szó, amelyek nonprofit szervezetként a civil társadalom részét képezik, és bár esetenként komoly önkormányzati támogatással működnek, szakmailag függetlenek, tevékenységüket önálló társadalmi testület irányítja, saját vagyonnal rendelkeznek, magánadományokkal támogathatók és vállalkozói tevékenységet is folytathatnak.

A kérdőíveket 2003. áprilisában postai úton juttattuk el a véletlenszerűen kiválasztott szervezeteknek. A mintát 67 szervezet alkotja, ez a térségben működő szerveződések 19%-át jelenti. A térség 30 települése közül kilenc olyan, ahonnan nem rendelkezünk kitöltött kérdőívvel (Ásványráró, Darnózseli, Dunaremete, Dunasziget, Györladamér, Győrújfalú, Hédervár, Nagyabajcs). A kitöltött kérdőívek lehetőséget teremtettek arra, hogy a pusztán statisztikai ismérvek mellett mélyrehatóbb ismeretekre is szert tehessünk a társadalmi önszerveződésekkel kapcsolatosan. Természetesen megállapításaink a válaszadó 67 szervezetre vonatkoznak, de ezek a megállapítások, bizonyos fenntartásokkal, az összes szerveződésre nézve iránymutatóak.

2.1.5.5. A civil szervezetek jelenléte a Szigetköz településein

A KSH Győr-Moson-Sopron megyei Igazgatósága nyilvántartása szerint 351 olyan társadalmi önszerveződés működéséről tudunk, melyek a Szigetköz térségében található települések valamelyikén működnek, illetve ottani székhellyel vannak nyilvántartva. Ez azt jelenti, hogy a megyében működő több mint 2000 (2020) önszerveződés 17,4%-a található a vizsgált térségben. A Szigetközben működő szervezetek 51%-a a szigetközi népesség 57%-át tömörítő községekben, 49%-uk pedig Mosonmagyaróváron, a térség egyetlen városában található.

Országosan a községek 15%-ában, az ezer lakosnál kevesebbet számláló falvaknak pedig több mint negyedében (27,7%) nincsenek bejegyzett, intézményesült civil kezdeményezések, sőt a kistelepülések további negyedében is csak egyetlen nonprofit szervezet működik (az összes községet tekintve ez az arány 14%-ra csökken).

A Szigetköz településeinek harmada az ezer lakos alatti községek körébe tartozik, azonban elmondható, hogy a térség valamennyi településén működnek civil szerveződések, illetve bejegyzett nonprofit szervezetek, még a térség legkisebb lélekszámú (200 fő alatti) községében, Véneken is működik egy szervezet, az önkormányzat indíttatásával létrehozott

⁷ A nonprofit szervezeteknek van egy olyan szűkebb köre, amely részben szervezeti jellegéből fakadóan, részben alapítói tekintetében nem tekinthető civil kezdeményezésnek (közalapítványok, közhasznú társaságok, köztestületek). E szervezetek állami, önkormányzati kezdeményezésre, vagy költségvetési intézmények átalakításával jöttek létre, a szakirodalom kvázi (félleg) nem-kormányzati szervezeteknek (quasi non-governmental organisations – QANGO) nevezi őket.

közalapítvány (Vének Községért Közalapítvány), melynek célja a település fejlesztése Az 1. táblázatból jól látható, hogy a községek döntő többségében (21 település – 72%) számosságát tekintve a falusi településekre jellemző nagyságrendnél magasabb a civil társadalom meghatározó szegmensének tekintett nonprofit szervezetek jelenléte, azaz működik legalább öt, az intézményesültség minimális feltételeinek megfelelő öntevékeny szervezet; országosan ezen községek aránya ugyanis nem éri el a falvak 50%-át sem. Tíz, illetve a feletti szervezetszám azonban csak négy községben van, melyek mindegyike több mint 1000 lakossal bír, sőt kettő lakosság száma (Halászi, Hegyeshalom) a 2500, illetve 3500 főt is meghaladja. A Szigetközben található egyetlen város, Mosonmagyaróvár kiterjedt szervezeti hálójával bír (171 szervezet), ez a szervezetszám-nagyság már lehetővé teszi, hogy az élet számtalan területén jelen lehessenek a civil szféra önszerveződései. A fővárost és a megyeszékhelyeket leszámítva csupán a városok viszonylag kis körére (14,7%) jellemző, hogy 100 feletti nagyságrendben találhatók nonprofit szervezetek.

Az abszolút számokon túl jobban kifejezi a lakosság önszerveződési aktivitását az ezer főre jutó öntevékeny szervezetek száma. Ez alapján elmondható, hogy a *Szigetközben csakúgy, mint a megyében az országos átlag körüli az ezer főre jutó szervezetek száma* (Szigetköz: 4,9; megye: 4,8; országos: 4,7). Természetesen a térség egészére számított mutató jelentős településszintű eltéréseket takar (1. táblázat). Azt azonban mindenképpen elmondhatjuk, hogy a községek döntő többségében (21 település – 72%)⁸, csakúgy, mint a szféra számosságát tekintve, az önszerveződési aktivitás mértékét tekintve is kedvezőbb a kép, mint az azonos településtípusra számított országos átlag (3,4). Ugyanez mondható el a térség városa, Mosonmagyaróvár esetében is (városi átlag [megyeszékhelyek és a főváros nélkül]: 4,2) (2.42. táblázat), amely Sopron (6,4) és Győr (5,7) után a megyében a harmadik legmagasabb önszerveződési aktivitását felmutató város.

Legalacsonyabb az ezer főre jutó civil kezdeményezések száma az ezer lakosnál népesebb Győrladaméron, illetve Győrújfalun, ahol a kettőt sem éri el a számított arányszám értéke, de az abszolút számokat tekintve is csupán 2-2 bejegyzett önszerveződést regisztrált 2001. első negyedévében a KSH. A másik végletet Kisbodak és Dunaremete képviseli, ahol a tízet is meghaladja az ezer lakosra jutó nonprofit szervezetek száma. Mindkét község kis település, a lakosok száma nem éri el a 250-et, illetve a 400-at.

A térségben működő számtalan civil kezdeményezés jól érzékelteti a helyi társadalomnak a települések többségében tapasztalható jelentős mértékű önszerveződési aktivitását, az adott község, város, az ott élő emberek életének szebbé, jobbá, tartalmasabbá tételére vonatkozó összefogás meglétét, az erre irányuló törekvést.

⁸ Azonban nem feltétlenül ugyanazon települések alkotják ezt a kört is, mint a szervezetek abszolút számát tekintve.

2.42. táblázat: A Szigetköz térségét alkotó településeken működő nonprofit szervezetek száma

Nonprofit szervezetek száma	1000 lakosra jutó nonprofit szervezetek száma				
	3,4 alatt	3,4– 4,6	4,7 – 6,0	6,1 – 8,0	8,0 felett
1				Vének (6,1)	
2 – 3	Györladamér (1,6) Győrújfalú (1,8)	Nagybajcs (3,4)	Mecsér (4,8) Feketeerdő (5,0) Dunaszentpál (5,1)		Dunaremete (12,4)
5 – 6	Ásványráró (3,1)	Dunaszeg (3,7) Győrzámoly (3,8) Dunasziget (4,2)		Lipót (7,5)	Püski (9,1) Kisbodak (15,7)
7 – 9	Rajka (2,7) Abda (2,7) Kimle (3,2)	Levél (4,1)	Bezenye (4,7) Máriakálnok (4,8) Darnózseli (5,1)	Hédervár (6,3) Vámoszsbadi (7,5)	Kisbajcs (9,3)
10 – 12	Hegyeshalom (3,1)	Halászi (4,2)		Dunakiliti (6,2)	Kunsziget (8,4)
100 felett			Mosonmagyaróvár (5,6)		

Forrás: KSH Győr-Moson-Sopron megyei Igazgatósága 2001. első negyedévére vonatkozó településsoros adatbázisa alapján saját számítás.

2.1.5.6. A civil szervezetek fontosabb strukturális és működési jellemzői

A fejlődés üteme

A civil szervezetek politikai és jogi legitimitása csupán a nyolcvanas évek végétől változott meg: 1987-től újra lehetőség nyílt az alapítványtevésre, 1989-ben pedig elfogadásra került az egyesülési szabadságról szóló törvény, törvényi garanciákat teremtve a társadalmi szerveződések számára, amelyek ma már számos formában (alapítvány, egyesület, egyéb társadalmi szervezet [klub, kör, szövetség, társulás stb.], közalapítvány, közhasznú társaság, köztestület) működhetnek. Közalapítványok, közhasznú társaságok, köztestületek létrehozására 1994 óta van lehetőség, közalapítványok alapítására azonban csak a helyi önkormányzatoknak, illetve a Kormánynak és az Országgyűlésnek van lehetősége, a köztestületek létrehozása is állami akarattól függ, alapításukról törvényben döntenek.

A politikai enyhülés következtében a nyolcvanas években lassan megindult az öntevékeny szervezetek számának a növekedése, ami aztán a rendszerváltást követően felgyorsult, és minden várakozást felülmúló fejlődésen ment keresztül, mutatva e szféra szükségességét.

Az országos tendenciának megfelelő folyamatok zajlottak a Szigetköz térségében is. A térségben működő (nyilvántartott) 351 szervezetből 348 esetében rendelkezünk az alapítás évének ismeretével, ez alapján elmondhatjuk, hogy a szervezetek döntő többsége (88,5%) 1986 után kezdte meg működését. Mosonmagyaróváron némileg fiatalabb a szervezetek

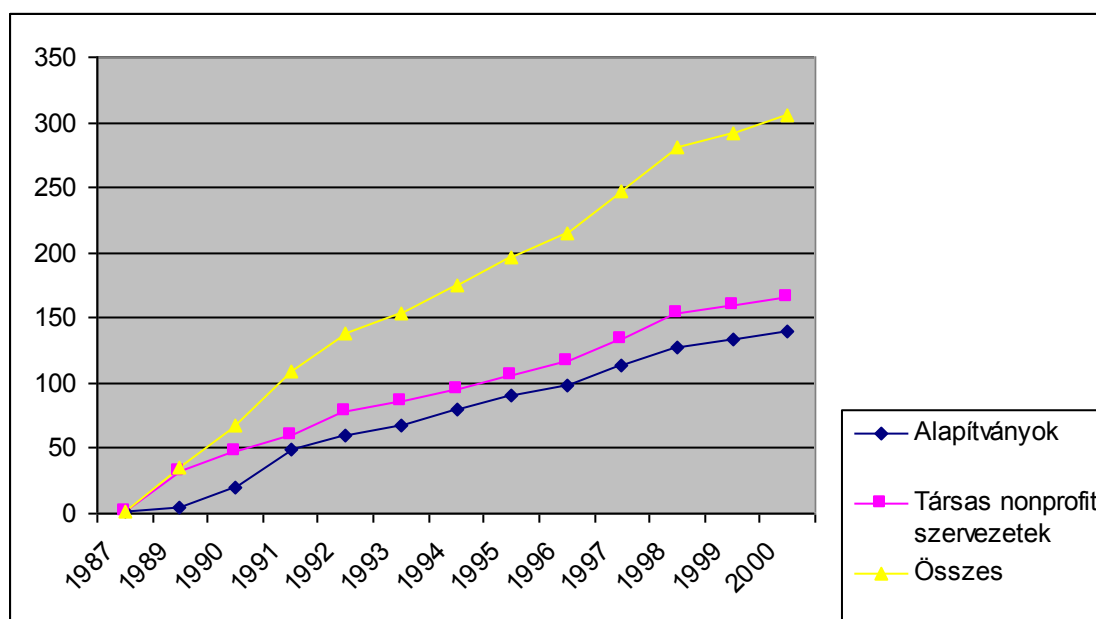
köre, mint a községekben, mivel az előbbi településen 90,6%-uk alakult 1987-től kezdődően, a községekben pedig 86,4%-uk. A korábban létrejött és még ma is működő (ill. 1989-ben újraalapított vagy bejegyeztetett) szervezetek (40 db) tulajdonképpen három mosonmagyaróvári szerveződés kivételével mind egyesületi formában jöttek létre, ill. működnek. A három kivétel egyéb társadalmi szervezatként alakult meg. A községek esetében kilenc, Mosonmagyaróvár esetében egy olyan egyesületről tudunk, amelyek már a 19. század óta fennállnak, a legidősebb az 1880-ban alapított Rajkai Önkéntes Tűzoltó-egyesület, illetve a mosonmagyaróvári 1881-ben alapított, sporttevékenységet folytató Mosonmagyaróvári Gazdászok Atlétikai Clubja Diáksport Egyesület. A községekben az 1800-as évek végén létrejövő szervezetek (9) mindegyike tűzoltó-egyesület. Az 1900-as években 1987-ig alapított szervezetek vagy sportegyesületek (10 – az ezen időszak alatt alapítottak kétharmada), vagy szabadidős, hobbi szervezetek (5). Ez utóbbiak horgászegyesületek, ill. galambászokat összefogó szerveződések, melyek mindegyikének alapítására 1959 után került sor. Ezek az adatok nagyon jól alátámasztják azt a tényt, hogy 1945 után a rendszerváltásig uralkodó politikai érában csak tűzoltó-, sport, vagy szabadidős, hobbi szervezetek működését, alakulását tűrte el, ill. támogatta a fennálló politikai hatalom. A térség városi településén, Mosonmagyaróváron hasonló, bár a városi lét miatt némileg eltérő helyzettel találkozhatunk, az 1980-ig létrehozott szerveződések kettő kivételével szabadidős, vagy sportszervezetek. A két kivétel az 1936-ban alapított Motim Rt. Vegyipari szakszervezete, ill. az 1969-ben létrehozott Mezőgazdasági Szakemberek Klubja, melyek az érdekvédelem területén tevékenykedtek, ill. tevékenykednek. A nyolcvanas évtized elején-közepén másfajta szerveződések létrejötte is megfigyelhető a városban, igaz csak fehér holló gyanánt: 1981-ben megalakult a Mozgáskorlátozottak Mosonmagyaróvári Egyesülete, amely a testi fogyatékkal élő embereknek nyújt támogatást, ill. mutatta, mutatja a másság vállalásának, megjelenítésének szervezeti szintű kívánalmát; 1982-ben a közgyűjtemények támogatására létrejött a Múzeumbarátok Egyesülete, 1985-ben a város építészeti értékeinek megóvását felvállaló, célul tűzö Városvédők Egyesülete. Ez a néhány szerveződés már jelezte a változások szelét, a lakossági önszerveződés halvány lehetőségét, amely elől a nyolcvanas évek végén aztán végleg elhárultak a politikai akadályok.

A 2.48. ábrán jól nyomon követhető, hogy mind az alapítványok, mind a társas nonprofit szervezetek (egyesületek, egyéb társadalmi szervezetek, közhasznú társaságok) esetében dinamikus növekedési folyamat figyelhető meg a kilencvenes évek folyamán a Szigetköz egészét tekintve. A legtöbb szervezet alapítására 1991-ben (41), 1989-ben, ill. 1998-ban (34-34) került sor, 1989-ben az egyesületek alapításának „lázában” égett a községek többsége a térségben, 1991-ben az alapítványok jelentős mértékű létrehozására került sor mind Mosonmagyaróváron, mind a községek jelentős részében, 1998-ban bár több egyesületet jegyeztek be, mint alapítványt, azonban olyan mértékű eltolódást egyik irányában sem lehet tapasztalni, mint 1989-ben, vagy 1991-ben. A kilencvenes évek közepén a kezdeti fellángolás után visszaesett a lakosság, illetve más társadalmi szereplők önszerveződési hajlandósága, majd 1997–98-ban újra fellángolt, ami esetlegesen a nonprofit törvény (közhasznúsági tv.) megalkotásának, ill. hatályba lépésével is magyarázható. Az ezen években bekövetkezett, az évtized elejéhez hasonlatosan magas számú szervezetalapítás után 1999-

ben volt a nonprofit szervezetek létrehozására való törekvés mélypontja (11 szervezet), például Mosonmagyaróváron a korábbi évekre jellemző tíz körüli, ill. lényegesen afeletti alapítások helyett csupán három szervezet alakult ebben az évben.

Alig több mint egy évtized alatt közel kilencszeresére (8,7-szeresére) nőtt a szervezetek száma a Szigetköz térségében, különösen Mosonmagyaróvár esetében a 10,5-szeres volt a szervezetek számának a gyarapodása, a községek egészét 7,5-szeres növekedés jellemezte. Az egyes települések alapítási év szerinti civil szervezeti struktúráját a 2. táblázat mutatja.

2.48. ábra: A civil szervezetek számának alakulása a kilencvenes években a Szigetköz településein*

*Az ábra az 1986 után alapított szervezetek (308 szervezet) adatai alapján készült. Az adatok az év végi állapotokat tükrözik.

Az 1994 óta létrehozható új nonprofit formák közül a közalapítványok az alapítványokkal együtt, a közhasznú társaságok a társas nonprofitok között szerepelnek.

Forrás: KSH Győr-Moson-Sopron megyei Igazgatósága 2001. első negyedévére vonatkozó településsoros adatbázisa alapján saját számítás.

A községi településekre, illetve a város Mosonmagyaróvárra jellemző szervezet-alapítási folyamat jellegzetes eltéréseket takar, amely elsősorban a városi és községi jellemzők különbözőségéből fakad. Nézzük meg tehát, hogyan alakult a folyamat a községekben, és hogyan a városban.

Míg az egész térséget tekintve az egyes évekre lebontva a legtöbb szervezet létrehozását 1991-ben regisztráltuk, addig a községek összességét tekintve 1989-ben, az egyesülési jogról szóló törvény elfogadásának évében volt a legtöbb alapítás (22), bár az 1991-es esztendő sem sokkal marad le (21). Azért hangsúlyozom az egyesülési törvény hatását, mivel egy szervezet kivételével egyesületek alapítására került sor 1989-ben, az egyetlen kivétel sem kivétel igazából, mivel egyéb társadalmi szervezetként van regisztrálva, tehát rá is az emlí-

tett törvény vonatkozik. Ez az esztendő tulajdonképpen egy „egyesületi boom”-ként is fel-fogható, mivel egyetlen más évben sem jön létre a későbbi évek során ennyi egyesület. A létrehozott egyesületek magukon hordozzák a korábbi évtizedek „hagyományait”, csupa tűzoltó-egyesület, sportegyesület, illetve szabadidős, hobbi szervezet jön létre. Mintha az emberek nem tudnának másban gondolkodni; csupán két kivétel van, a közösség- és településfejlesztésre létrejött Hédervári Baráti Kör, és a szintén falufejlesztési céllal megalakult Dunaszegi Községfejlesztő Egyesület.

1990-ben aztán történik valami: már sokkal színesebb az alakuló szervezetek palettája mind szervezeti forma, mind tevékenységi terület szerint is. Bár 1987 óta van alapítványtevésre lehetőség, ez az év az első, amikor a térség községeiben megjelennek az alapítványok (8), Dunaremete, Dunakiliti, Feketeerdő, Györladamér, Hédervár, Kisbodak, Máriakálnok (itt kettő is alakul egyszerre)⁹. A továbbra is fel-felbukkanó sport, ill. szabadidős szervezetek mellett egyre dominánsabb tevékenységi területként jelenik meg a településfejlesztés, falufejlesztés, köszönhetően annak, hogy az alapítványok jelenetős része e területen tevékenykedik. A községek civil struktúrájának szélesedését eredményezi, hogy alakulnak már szervezetek a környezetvédelem, a természeti értékek, ill. épített környezet védelmének céljával, a térség községeiben az első ilyen szervezetek a Független Szervezet Dunakilitiért, ill. a Kunszigeti Faluszépítő Egyesület. Megjelennek az oktatást támogató alapítványok is (az elsők: Tudásért Máriakálnok Alapítvány – alapfokú oktatás támogatása; Alsó-Szigetközi Batthyány László Alapítvány és Kollégium, Györladamér – középfokú oktatás támogatása), de hagyományörző, kulturális szerveződések is.

1991. év az alapítványtevés „boom”-ja, a Szigetköz községeiben működő alapítványok több mint negyedét (28%-át – 15 szervezetet) ebben az esztendőben alapították. Tulajdonképpen 1991 után már azt mondhatjuk, hogy a szigetközi falvak többségében (20 – 69%) működik legalább egy alapítvány. Továbbra is elsősorban a településfejlesztés, ill. oktatás támogatására jönnek létre. Az ezt követő években évente általában 3–4 új alapítvány kezd meg működését, kivétel 1999, amikor nem hoznak létre egyet sem.

1989 után az egyesületek esetében mérsékeltebb a létrehozásukra való törekvés, némi kiugrást csak a 1997–98-as esztendők hoznak. Továbbra is alakulnak tűzoltó-, ill. sport-szervezetek, de egyre hangsúlyosabban jelennek meg a településfejlesztés, kultúra, érdekvédelem területén is.

1997-ben az egyesületek fele a szabadidő, hobbi területén alakul, ez az az év, amikor megjelennek a térségben az első lovasklubok, ill. ekkortól kezdődik el a polgárőr egyesületek alapítása is, bár jelenlétük nem igazán jellemző a Szigetköz településein, csupán Abdán, Kunszigeten, Lipóton, Dunaszegen és Kimlén találunk ilyeneket.

Az 1994 óta létrehozható új nonprofit formák közül az első közalapítványt Dunakilitin alapították a közösségi televíziózás elősegítése érdekében (Dunakiliti Kábeltelevízió Köz-

⁹ Az állampolgárok önszerveződési aktivitásában – különösen az alapítványtevés tekintetében – lényeges településhálózati eltérések tapasztalhatók. Ún. területi „hierarchikus diffúzió” érvényesült, azaz először a megyeszékhelyeken, illetve a nagyobb városokban jelentek meg e civil kezdeményezések, és csak később ’csorogtak le’ a kisebb városokba, majd a községekbe. Ezt látszanak alátámasztani az általunk vizsgált községek is.

alapítvány). További közalapítványok létrehozására a kilencvenes évek második felében (1997, 1998, 1999) került sor Héderváron (Közép-Szigetköz Közbiztonságáért Közalapítvány), Lipóton (Lipótért Közalapítvány), Kimlén (Településfejlesztés '99 Közalapítvány), Kunszigeten (Kunszigetért Közalapítvány) és Véneken (Vének Községért Közalapítvány).

Közhasznú társaság összesen három működik a térség falvaiban, az elsőt Kimlén alapították közhasznú hírközlési tevékenység végzésére (Kimlei Falutévé Kht.). A másik két kht. alapításáról nincsenek információink, egyikőjük a Darnózselin működő Szigetközi Vízzolgáltató Kht. (közhasznú kommunális és településellátás), a másik szervezet a Vámoszabadin található Harmónia Művészetoktató Kht. (közhasznú oktatási tevékenység).

Mosonmagyaróváron a városi létből, funkciókból kifolyólag szélesebb spektrumú, szerteágazóbb a szervezetek tevékenységi köre. Ez már a nyolcvanas években megmutatkozott, amikor az enyhülés légkörében a sport, szabadidős szervezetektől lényegesen különböző egyesületek alapítására került sor (lásd fentebb).

A kilencvenes évek során a legjelentősebb volt az önszerveződési aktivitás 1991-ben, ill. 1998-ban (20, ill. 18 szervezet alakult). Az utóbbi esztendőben közel azonos volt az alapítványtevés, ill. a társas nonprofitok (elsősorban egyesületek) létrehozására való törekvés, 1991-ben, ill. 1997-ben viszont az alapítványok létrehozása volt a jellemzőbb.

Mosonmagyaróváron már 1987-ben, az alapítványtevés lehetőségének visszaállításának évében magalakult az első alapítvány a felsőoktatás támogatásának céljával (Parragh Ferenc Alapítvány). Ezt követően minden esztendőben sor került alapítványok létrehozására. Körükben jelentős az oktatás területén tevékenykedő szerveződések száma, de jelen vannak a szociális ellátás és az egészségügy területén is.

Az egyesületek alapítása tekintetében Mosonmagyaróváron nem figyelhető meg alapítási boom, a kilencvenes évek végéig átlagosan 6–8 társas nonprofit szervezet, elsősorban egyesület alakult a városban. Egyéb társadalmi szervezet (főleg az érdekvédelem területén: pl. szakszervezet, munkástanács) megalakulása szinte kizárólagosan a kilencvenes évek első felében figyelhető meg.

Az első közalapítványt 1995-ben a természeti környezet védelme érdekében, céllal alapította a város önkormányzata (Mosonmagyaróvár Környezetvédelméért Közalapítvány), melynek alapítását 1997-ben újabb három szervezet létrehozása követte, amelyek szociális (Lét és Egészség Mosonmagyaróvár Közalapítvány), kulturális (Mosonmagyaróvár Kultúrájáért Közalapítvány), ill. idegenforgalom-fejlesztés (gazdaságfejlesztés) (Mosonmagyaróvár Idegenforgalmáért Közalapítvány) területén tevékenykednek.

Közhasznú társaság egy működik a településen, melynek létrehozására egy évvel a közhasznú társaság nonprofit forma bevezetése után, 1995-ben került sor, tevékenysége a közhasznú egészségügyi szolgáltatás körébe tartozik.

Az alapítók

A szervezetek alapításában részt vevő aktorok kilétére és számára vonatkozóan a kérdőívekből nyerhettünk értékes információkat.

A válaszadó szervezetek döntő többségének (80,6%) alapításában egyazon típusú aktorok vettek részt (azaz csak magánszemélyek, csak az önkormányzat(ok), csak gazda-

sági szervezet), a többi szervezet létesítése kétféle, egyetlen esetben háromféle típusba tartozó alapító közös akarataként valósult meg. Ez utóbbi szervezet a kisbodaki székhellyel működő *Szigetközi Innovációs és Környezetvédelmi Egyesület*, amely valódi többszereplős összefogásként alakult 1999-ben, magánszemélyek, négy község önkormányzata (Kisbodak, Lipót, Püski, Dunaremete) és a püski-i Dunakalász termelősövetkezet alapításában.

A civil szervezetekre elsősorban, mint a polgárok önszerveződéseire gondolunk, a válaszadó szervezeteknek kétharmada (44 szervezet) jött létre kizárólag magánszemélyek akaratából, és további öt esetben mint társalapító vannak jelen, így együttesen a szervezetek közel háromnegyedének (73%) alapításában vettek részt. Eredményeink azonban azt mutatják, hogy a civil (nonprofit) szféra megszerveződésében az egyéneken túl tevékenyen részt vesznek más társadalmi szereplők is. Így pl. a helyi települési önkormányzatok is jelentős szerepet vállalnak a nonprofit szervezetek létrehozásában: a válaszadó szervezetek több mint negyedének (18 szervezet) alapításában vett részt valamely település önkormányzata önálló vagy társalapítóként. Az általuk alapított szervezetek harmadának egyedüli alapítói, hat esetben gazdasági szervezetek, négy esetben magánszemélyek, három esetben pedig nonprofit szervezetek a társalapítók. Mind a gazdasági szervezetek, mind a nonprofit szervezetek egyébiránt önálló alapítóként is megjelennek. Az előbbiek három, míg az utóbbiak egy szervezet esetében. Érdekes kiemelni azt, hogy a gazdasági szereplők, mint alapítók között meghatározó egyes helyi takarékszövetkezetek szerepe (pl. a Rajka és vidéke takarékszövetkezet három [Hagyományőrző és Községépítő és Takarékoskodó Alapítvány, Rajka; Dunakiliti Hagyományőrző és Községépítő és Takarékoskodó Alapítvány, Dunakiliti; Feketeerdő Hagyományőrző és Községépítő és Takarékoskodó Alapítvány, Feketeerdő; mindhárom alapítvány létrehozására 1990 került sor], a Halászi takarékszövetkezet két szervezet alapítója [Máriakálnokért Alapítvány, Máriakálnok; Püskiért Alapítvány, Püski]), illetve termelősövetkezetek jelenléte (pl. püski Dunakalász Mgtsz.: Szigetközi Innovációs és Környezetvédelmi Egyesület, Kisbodak; Egyetértés Tsz.: Vámoszabadi Sport Egyesület; győri Kossuth Mgtsz. [ma Bácsai Agrár Rt.]: Segítő Kéz Alapítvány, Vámoszabadi). Nonprofit szervezetek alapításában, ill. azok részvételével került sor a Mosonmagyaróvári Idegenforgalmi Közalapítvány, a Civil Fórum Mosonmagyaróvárárt Egyesület, az abdai II. Rákóczi Ferenc Kulturális Alapítvány és a Telekuckó megalakítására.

Az önkormányzatok elsősorban közalapítványok, ill. alapítványok létesítői, de tulajdonképpen megtaláljuk őket mind az egyesületek, mind az egyéb társadalmi szervezetek alapítói között is, sőt az abdai Telekuckó, mint nonprofit szervezet intézményeként működő szerveződés létrehozásában is részt vállalt a helyi polgármesteri hivatal. A magánszemélyek szinte kizárólag egyéb társadalmi szervezetek és egyesületek alapítóiként jelennek meg a térségben, lényegesen kisebb az alapítványtevők száma a körükben. A gazdasági szervezetek viszont, mint a pár sorral fentebbi példák is mutatják, inkább alapítványtevők.

Állami intézmények, kormányzati szervezetek, pártok, illetve külföldi szervezetek által alapított szerveződés a visszaérkezett kérdőívek alapján nem működik a Szigetköz térségében, de egyházi alapítású szervezet sem került be a mintába.

Látható tehát, hogy a Szigetköz civil szféráját alkotó szervezeti kör alapvetően civil indíttatású szervezetekből áll, a szervezetek többsége az állampolgárok, illetve a magánszférába tartozó szervezetek kezdeményezésére, azok érdekeit követve jött létre.

Az önszerveződések létrehozásának motívumai igen sokfélék lehetnek, jelentős társadalmi erők és változatos szükségletek állnak a szervezetek alapításának hátterében. Számos tényezőt lehet felsorolni, amelyek a különböző társadalmi szereplőket, elsősorban a magánszemélyeket civil szervezetek alapítására indítják. A visszaérkezett kérdőívek alapján a térségben a következő meghatározó motivációs okokról beszélhetünk: településfejlesztés, a község fejlődésének elősegítése; szűkebb környezet szépítése; a természeti, ill. épített környezet védelme; kulturális értékek védelme, megőrzése, hagyományápolás; szabadidő eltöltése hasonló érdeklődésű emberekkel; bűnmegelőzés, az emberek biztonságérzetének a javítása; közösséghez tartozás, közösségszervezési szándék; érdekképviselés, érdekérvényesítés.

Az öntevékeny szervezetek többségükben a mindennapi élet apró szükségleteihez igazodnak, és közvetlenül nem a társadalom egészét, hanem annak szűkebb csoportjait szolgálják, a társadalom egészséges működéséhez azonban ezen hétköznapi problémák megoldásában segítséget nyújtó szervezetek ugyanolyan fontosak, mint a makrotársadalmi intézmények.

Szervezeti struktúra

Napjainkra a nyolcvanas évek közepéhez képest jelentősen megváltozott a civil szervezetek jogi (működési) forma szerinti megoszlása, amikor is a Szigetköz térségében működő szervezetek (40 db) szinte kizárólag egyesületként funkcionáltak (csupán három olyan szerveződés volt, amely egyéb társadalmi szervezetként működött)

Mint korábban írtuk, alapítványt először a térségben már az alapítványtevés lehetősége visszaállításának esztendejében, azaz 1987-ben hoztak létre Mosonmagyaróváron, majd 1990-től a községekben is szép számban jelentek meg. Az 1994 óta létrehozható új nonprofit szervezeti típusok (közalapítvány, közhasznú társaság) is már korán, 1994–95-től megjelentek Mosonmagyaróváron, ill. néhány községben. Ezek száma azonban, különösen a közhasznú társaságoké nem túl jelentős a térségben (2.43. táblázat).

A Szigetköz egészére, illetve a községeket és Mosonmagyaróvárt külön kezelve a 2.43. táblázat mutatja a nonprofit szervezetek körében jelenleg tapasztalható szervezeti struktúrát, ami a térség egészét tekintve tulajdonképpen hasonló az országosan megfigyelhető jellemzőkhöz, attól lényegében nem tér el. Itt is legdominánsabb az egyesületek jelenléte, de az alapítványok aránya is meghatározó. A közalapítványok, közhasznú társaságok a nonprofit szféra 4%-át teszik ki. Köztestület nem működik a térségben, országosan e szervezeti formának az aránya 1%.

2.43. táblázat: Szervezeti forma szerinti megoszlás (%)

Szervezeti forma	Községek együtt		Mosonmagyaróvár		Szigetköz		Országos átlag
	Száma	Aránya	Száma	Aránya	Száma	Aránya	Aránya
Egyesület	103	57,2	68	39,7	171	48,7	47,6
Alapítvány	53	29,4	78	45,6	131	37,3	39,3
Egyéb társ.-i szervezet	15	8,3	18	10,5	33	9,4	7,6
Közalapítvány	6	3,4	4	2,4	10	2,8	2,5
Közhasznú társaság	3	1,7	1	0,6	4	1,1	1,9
Nonprofit szervezet intézménye	–	–	2	1,2	2	0,5	0,1
<i>Összes</i>	<i>180</i>	<i>100,0</i>	<i>171</i>	<i>100,0</i>	<i>351</i>	<i>100,0</i>	<i>99,0</i>

Az országos adatok 2000-re vonatkoznak.

Forrás: KSH adatbázis alapján saját számítás (2001), ill. Nonprofit szervezetek... 2002, 26. oldal alapján.

A térséget nem egységként kezelve a községek, illetve a térség városában kialakult szervezeti struktúra jelentős mértékben eltér egymástól, illetve a térségi és az országos átlagtól is. A községeket külön kezelve lényegesen meghatározóbb lesz az egyesületek aránya, már nemcsak relatív, hanem abszolút többségben vannak. Az alapítványok aránya viszont lecsökken, és nem éri el a 30%-ot. Mosonmagyaróváron, mint a városok többségében viszont lényegesen meghatározóbb az alapítványok aránya, a civil kezdeményezések közel fele alapítványként került bejegyzésre. Jelentős számbeli és aránybeli fölényüket elsősorban Mosonmagyaróvár iskolaváros jellegének köszönhetik, amely kisvárosi létéhez képest felsőoktatási intézménnyel is büszkélkedhet. Az oktatás jelentőségét érzékelteti, hogy számtalan nonprofit szervezet e tevékenységterületen alakult, elsősorban alapítványok formájában. Az egyesületek aránya viszont majdnem 20%-kal alacsonyabb, mint a községek összességét tekintve. Némileg magasabb viszont az egyéb társadalmi szervezetek jelenléte, amely azzal magyarázható, hogy a városban magasabb az érdekvédelemmel, érdekképviseléssel foglalkozó szerveződések jelenléte, mint a községekben, a szervezetek többsége viszont az egyéb társadalmi szervezet kategóriájába tartozik (pl. szakszervezet, munkástanács).

Közhasznú jogállás

Az 1998. január 1-jén hatályba lépett CLVI/1997. számú „A közhasznú szervezetekről szóló törvény” (nonprofit törvény) a nonprofit szervezetek két csoportját határozza meg, a közhasznú, ill. a kiemelten közhasznú szervezeteket, de ezáltal hallgatólagosan definiál egy harmadik csoportot is, a hivatalosan közhasznúnak nem minősített civil szerveződések csoportját.

A közhasznú minősítés számos kedvezményt jelent az azt birtokló szervezetek, ill. az őket támogatók számára (pl. adókedvezmények), míg az ilyen minősítéssel nem rendelke-

zöket a törvény kizárja a kedvezményezették köréből (pl. bármelyik nonprofit szervezetnek nyújthatunk anyagi támogatást, de a közhasznú vagy kiemelkedően közhasznú számára nyújtott adomány meghatározott százaléka leírható az adóból, a minősítéssel nem rendelkezők számára nyújtott adományokra ez nem vonatkozik).

A kérdőívek adatai alapján a Szigetközben található szerveződések többsége (58,6%) nem rendelkezik közhasznú minősítéssel – országosan is hasonló arányt találunk (58,1%) – , három szervezet kérelmét a bíróság visszautasította, a döntő többség azonban nem is kérelmezte a jogállás megszerzését, többnyire azért nem, mert 1) nem tartják fontosnak a szervezet működése szempontjából; 2) többlet adminisztrációs terhet jelent a minősítés az azt megszerző szervezet számára; sajnos található olyan szerveződés is, ahol fogalmuk sincs arról, hogy mit is jelent a közhasznúsági jogállás. A válaszokból látható, hogy a szervezetek egy része nem igazán van tisztában azzal a működésüket igenis meghatározó jogi formulával, státusszal, melyet a rájuk vonatkozó legfontosabb törvény határoz meg (meg merem kockáztatni, hogy sokan magát a törvényt sem ismerik kellőképpen), kérelmezése önkéntes alapon történik, azonban az azt meg nem szerzőket számos kedvezményből és dologból kizárja.

A válaszadó szervezetek harmada (34,5%) kérelmezte és kapta meg a közhasznú besorolást (országos arányuk hasonló, 36,1%), kiemelkedően közhasznú minősítéssel azonban a mintába került szervezetek közül senki sem rendelkezik (országosan arányuk 5,8%). Négy kezdeményezés ügyében még nem döntött a bíróság. A kérdőívet kitöltő egyéb társadalmi szervezetek körében egyáltalán nincsenek közhasznú státuszt megszerzett szervezetek, de az alapítványok és a közalapítványok (!) körében sincsenek többségben a minősítéssel rendelkező szerveződések, az egyesületek körében viszont magasabb az arányuk, mint az e szervezeti formára jellemző országos átlag (45% szemben a 29%-kal).

A közhasznú minősítettek többsége a jelenleg érvényben lévő támogatási, ill. kedvezményezési rendszer miatt kérelmezte a jogállás megszerzését, tehát pontosan az miatt, mert ezáltal a szervezet, vagy az őket támogatók pl. adókedvezményben részesülnek. Félreértések is vannak azonban a szektorban a kedvezményeket illetően – és ez megint a rájuk vonatkozó szabályozás nem kellő ismeretéből fakad –, ugyanis többen azt az indokot adták, hogy a személyi jövedelemadó 1%-ának megszerzése érdekében folyamodtak a szóban forgó státusz megszerzéséért. Az szja 1%-ának civil szervezetek számára való felajánlhatósága azonban független a közhasznú minősítéstől, más kritériumokhoz kötött.

Tevékenységi struktúra

Az élet szinte minden területén működnek civil szerveződések, a kultúrától, oktatástól kezdve a településfejlesztésen keresztül a filantrópia (jótékonyság, adományozás) területéig minden téren megtalálhatók, rendkívül széles körű, heterogén struktúrát alkotnak.

A Szigetköz térségének egészét tekintve legdominánsabb tevékenységi terület az országos viszonylathoz hasonlóan a szabadidős, hobbi tevékenységek lehetőségének, biztosításának felvállalása. A kedvező természeti adottságokat kihasználva nagyon

sok horgászegyesület alakult és működik a térdégben, számos vadásztársaság is jelen van, illetve a természethez kötődő különböző hobbik művelésére is sorra alakultak, alakulnak önszerveződések (pl. lovasklubok). A szintén meghatározó tevékenységi területnek számító sporttevékenységet végző szerveződésekkel együtt kezelve a szabadidős, hobbi szervezeteket, azt mondhatjuk, hogy **a civil kezdeményezések harmada olyan tevékenységi területen működik, amely közös időtöltésre, a szabadidő hasznos eltöltésére ad lehetőséget**, és elsősorban, vagy kizárólag a tagoknak nyújt kedvezményeket, szolgáltatásokat. E területeken döntő többségben egyesületeket találunk, bár egyéb társadalmi szervezetek (a szabadidős, hobbi szervezetek között), ill. alapítványok is jelen vannak nem igazán meghatározó arányban. A sportegyesületek jelenléte elsősorban a községekre jellemző, a szervezetek kétharmada e településeken alakult (32 szervezet), mindenhol jelen vannak. A szabadidős szervezetek kevesebb mint fele (29 szervezet – 46%) alakult csak községekben, többségük székhelye Mosonmagyaróvár, ennek köszönhetően ott is, mint a térség egészében ez a tevékenységi terület a legdominánsabb, igaz vállvetve az oktatással, ugyanis Mosonmagyaróvárnak köszönhetően a térségben a második legdominánsabb tevékenységi terület az oktatás, képzés, hiszen az e területen tevékenykedő szervezetek kétharmada e településen jött létre, ott működik. Az oktatás területén egyébiránt egy kht. és egy nonprofit intézmény kivételével kizárólag alapítványok tevékenykednek. A községekben e tevékenységi terület aránya nem éri el a 10%-ot.

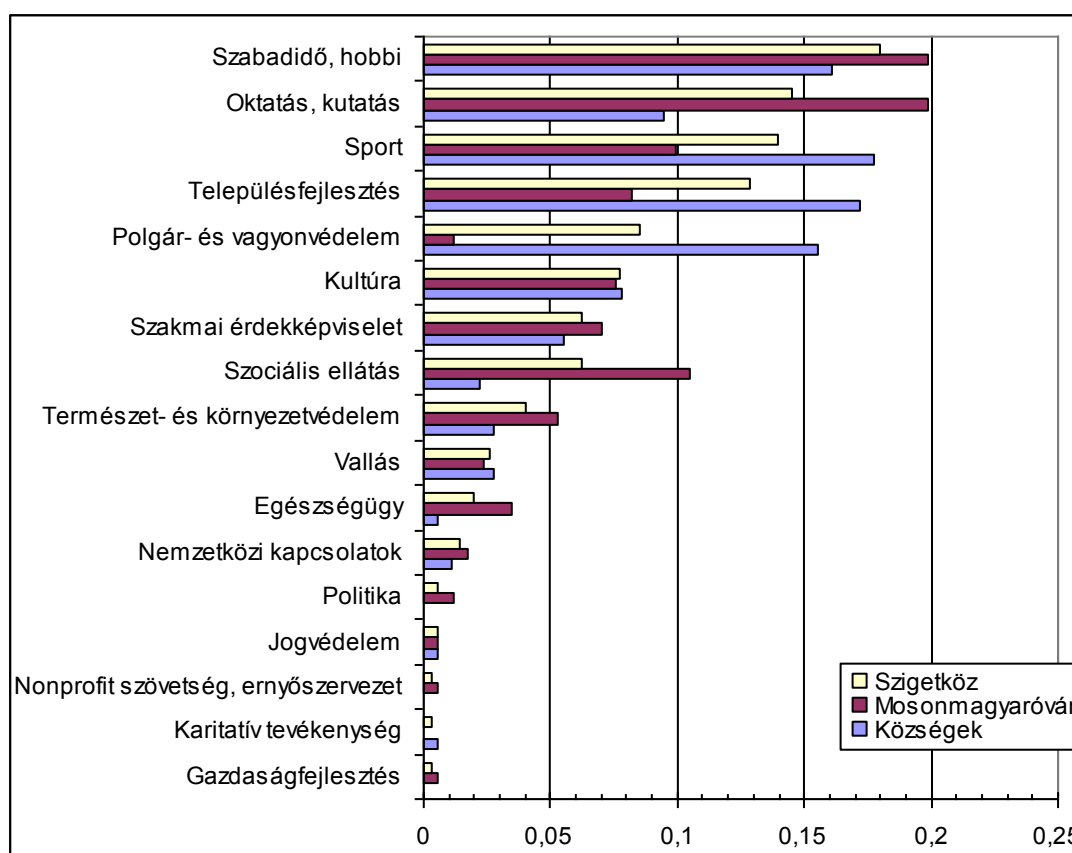
A községekben való jelentős mértékű előfordulásnak köszönhetően a térség egészét tekintve meghatározó a településfejlesztéssel foglalkozó önszerveződések aránya és tevékenysége. A szervezetek fele alapítványi formában tevékenykedik. Országosan e tevékenységi terület aránya 5%, a Szigetközben viszont meghaladja a 12%-ot, a községekben pedig a 17%-ot, mutatva, hogy e térség lakossága, illetve egyéb társadalmi szereplői (pl. önkormányzatok) nagyon fontosnak tartják, hogy nonprofit szervezetek alapításával is próbálják településük fejlődéséért tenni. A térség településeinek döntő többségében (23 – 76,6%) megtalálhatók e szervezetek, csakúgy, mint a sportegyesületek (négy településen, Dunaremetén, Feketerdőn, Nagybjacson és Véneken nincsen). Illetve ugyanez mondható el a polgár- és vagyónvédelmi szervezetekről is, melyek néhány kivételtől (Ásványráró, Dunasziget, Feketeerdő, Győrladamér, Vámoszabadi, Vének) eltekintve minden községben, ill. Mosonmagyaróváron is megtalálhatók. A szervezetek néhány kivételtől eltekintve (pl. polgárőrségek) mind tűzoltó-egyesületek.

A térség természeti adottságait, ill. veszélyeztetettségét tekintve egyáltalán nem jelentős a környezetvédelemmel foglalkozó szervezetek aránya. Kedvezőbb képet kapunk, ha a nem fő, hanem mellék (vagy kiegészítő) tevékenységként természet- és környezetvédelmet is felvállalókat, folytatókat is figyelembe vesszük, hiszen pl. a főtevékenységként településfejlesztéssel foglalkozók többsége, ill. a szabadidős, hobbi szervezetek jelentős része is (elsősorban a horgászegyesületek, vadásztársaságok) környezeti értékeinek védelmét is „gyakorolja” működése során.

A 2.49. ábrából jól látszik, hogy gazdaságfejlesztéssel, karitatív tevékenység végzésére csak egy-egy szervezet alakult a térségben (Mosonmagyaróvár Idegenforgalmáért Közalapítvány; Vöröskereszt helyi szervezete, Abda), de nonprofit ernyőszervezet, szövetség

sincs több mint egy (Mosonmagyaróvári Városi és Körzeti Labdarúgó Szövetség). Jogvédelemmel sem sokkal több szervezet foglalkozik (Magyarországi Németek Győr-Moson-Sopron megyei Szervezete, Hédervár; Mosoni Német Származásúak Egyesülete, Mosonmagyaróvár), ők az országban, ill. a térségben élő németek érdekeinek védelmét, képviselését tűzték zászlajukra. Ezek a tevékenységi területek országosan sem képviselnek magas arányokat. Az országos arányokhoz képest némileg alacsonyabb az egészségügy területén tevékenykedők köre is. Mindez nem jelenti azt, hogy az e területeken szerepet vállalók szerepe elhanyagolható, éppen kis számuk eredményezheti szerepük és jelentőségük felértékelődését.

2. 49. ábra: A Szigetközben működő nonprofit szervezetek megoszlása fő tevékenységi terület alapján

Forrás: KSH Győr-Moson-Sopron megyei Igazgatósága 2001. első negyedévére vonatkozó településsoros adatbázisa alapján saját számítás.

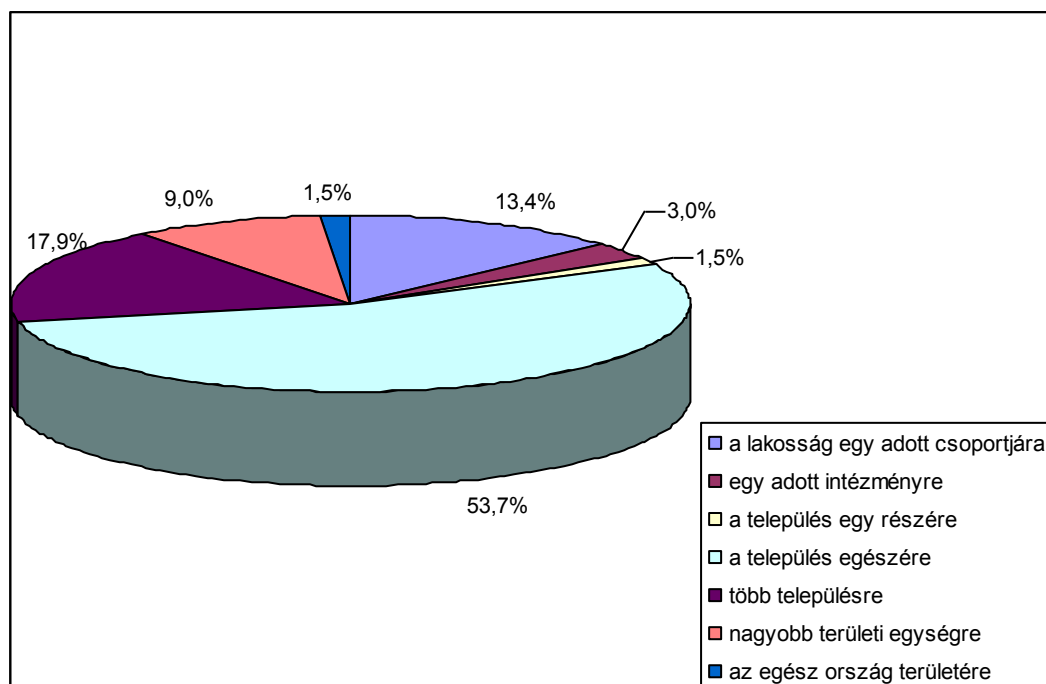
A szervezetek területi hatóköre

A kérdőívek adatai alapján elmondhatjuk, hogy a szerveződések többsége (közel háromnegyede – 71,6%) egyetlen településre koncentrál, azaz tevékenységük a székhely-településre terjed ki, nagyobb területi egységben nem jelennek meg. Az egyetlen településre koncentráló szerveződések legnagyobb hányada a teljes településen kívánja ellátni, ill. látja el tevékenységét, a lakosság teljes körét kívánja megszólítani. Néhány szerveződés

csak egy adott településrészre (Mosoni Polgári Kör, Mosonmagyaróvár – a Mosoni városrész fejlesztésének elérése érdekében alakult), vagy adott intézményre koncentrálnak (Kühne Gyári Munkavállalók Független Szakszervezete, Mosonmagyaróvár – a Kühne Rt. dolgozóinak érdekképviselője; Nabit Nonstop Alapítvány a Bezenyei Iskolás Tanulókért, Bezenye – célja az általános iskolának támogatást nyújtani ahhoz, hogy a kiemelkedő tanulmányi eredményű, sportteljesítményű, kulturális tevékenységben kiemelkedő diákoknak jutalmazást nyújthasson). Jelentősebb arányt képviselnek azok, akik a lakosságnak csak egy adott csoportjára fókuszálnak (pl. helyi horvát lakosok, nyugdíjasok, horgászok, gyermek- és ifjúkorúak).

19 szerveződés, azaz a térségben működő nonprofit szervezetek közel 30%-a nemcsak a székhelytelepülésén fejt ki tevékenységét, hanem hatókörük több településre, nagyobb térségre, esetleg az egész országra is kiterjed, azaz tevékenységükben kilépnek az adott település határai közül, szemben pl. az önkormányzatok lokális feladatellátásával. E szervezetek többsége (12) székhely-településén kívül néhány környékbeli községen jelenik meg még, ezek fele szabadidős, hobbi szervezet (pl. horgászegyesület).

2.50. ábra: A Szigetköz térségében működő nonprofit szervezetek területi hatóköre

Forrás: Civil szervezeti kérdőívek, 2003.

A kérdőívet kitöltő szervezetek közül csupán hétnek (tizedének) terjed ki a tevékenysége térségi szintre, közülük egy regionális szinten (Nyugat-Magyarország) működik (Mosonmagyaróvári Kulturális Egyesület), egy szűken a Szigetköz térségében tevékenykedik (Mosonmagyaróvári Idegenforgalmi Közalapítvány), a többi szervezet tevékenysége is kiterjed a Szigetközre, mivel tulajdonképpen megyei hatókörrel bírnak (Szigetközi Innovációs és Környezetvédelmi Egyesület, Kisbodak [elsősorban természetvédelmi, ill. területfejlesztéssel kapcsolatos tevékenységet végez]; Győr-Moson-Sopron Megyéért Egyesület,

Mosonmagyaróvár [a megye önkormányzatainak érdekképviselőjét ellátó szervezet, de területfejlesztési feladatokat is felvállal]; Alsó-Szigetközi Földtulajdonosok Egyesülete, Kisbajcs [elsősorban érdekképviselői feladatokat lát el, de területfejlesztéssel, környezetvédelemmel is foglalkozik]; Ragendorf Kulturális Egyesület, Rajka). Egy szervezet értékelte magát úgy, hogy tevékenységével országos szinten jelenik meg (Kis-Duna Néptáncegyüttes, Rajka). A térségi szervezetek többsége tehát a bejegyzett fő tevékenységi köre mellett területfejlesztéssel és/vagy természetvédelemmel is foglalkozik.

Érdekes, hogy a fő tevékenységként a területfejlesztés, illetve inkább településfejlesztés terén működő szervezetek egyike sem gondolkodik községénél nagyobb területi egységben, a térségi szint nem jelenik meg tevékenységük szervezése, elgondolása során. Ugyanez mondható el tulajdonképpen a vagyoni védelmi, polgárvédelmi egyesületekről is.

A kitöltött kérdőívek tapasztalata, hogy a városban (azaz Mosonmagyaróváron) működő szervezetek körében volt a legmagasabb a térségi szinten, illetve más településeken is megjelenő szervezetek aránya, míg az 500 főnél kevesebbet számláló falvakban működőkre volt leginkább jellemző az adott település határain belül maradás.

A kérdőívet kitöltő térségi hatókörű szervezeteken kívül tudomásunk van még más hasonlóan a Szigetköz egészére fókuszáló öntevékeny szerveződésekéről, pl. Szigetközi Önkormányzatok Szövetsége, Darnózseli – település- térségfejlesztés; Szigetközi falusi Turizmusért Egyesület, Mecser – érdekvédelem; Szigetközi Vízzolgáltató Kht. – kommunális ellátás.

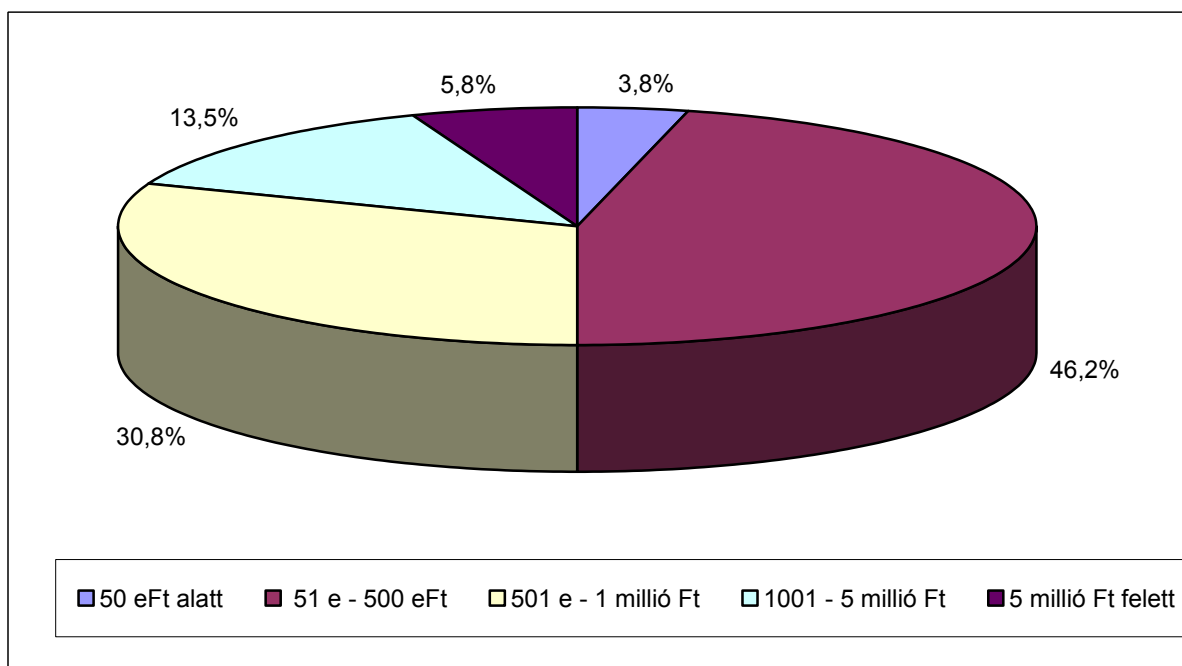
Financiális jellemzők

A vállalt feladatok megfelelő ellátásához, a „felhőtlen” működés biztosításához stabil és kiszámítható anyagi háttér szükséges, amit – a kérdőívekből nyert információk szerint – a vizsgált térségben működő szervezetek jelentős része nem mondhat el magáról. Törekvésüket mutatja, hogy bevételi struktúrájuk nem igazán kiegyensúlyozott, csupán negyedükre jellemző, hogy négy-öt vagy esetleg ennél is több forrásból gazdálkodhatnak. Az önszerveződések közel hatodának működése lényegében egyetlen finanszírozási forrástól függ, de vannak olyanok, akikre még ez sem jellemző, mivel 2001-ben egyáltalán nem volt bevételük (szervezetek tizede, azonban mindegyikük községi szervezet; országosan arányuk 7,3%, csak a községekre vonatkoztatva 10,8%). A bevételek alakulására jellemző, hogy a válaszó szerveződések közel fele (45,5%) nagyobb, másik fele (47,8%) megközelítőleg ugyanakkora összegből gazdálkodhatott, mint a korábbi esztendőben, három szervezet azonban anyagi lehetőségeit tekintve rosszabb helyzetbe került azáltal, hogy, ha nem is lényegesen, de némileg kevesebb pénzhez jutott, mint az előző évben.

Saját értékelésük szerint a szervezetek több mint 40%-a finanszírozás tekintetében nagyfokú bizonytalanságban éli mindennapjait, és csupán alig több mint harmadukra (36,8%) jellemző, hogy nem kell aggódniuk a működés anyagi háttérének bizonytalansága, kiszámíthatatlansága miatt. Ezt támasztja alá a kérdőívet kitöltő szervezetek bevétel nagyság szerinti megoszlását mutató 4. ábra, amely jól mutatja, hogy a bevétellel rendelkező, és annak összegére is választ adó szervezetek felének tényleges bevétele 2001-ben nem

lépte túl a félmillió Ft-os határt, közülük kettő szervezetnél az 50 ezer Ft-ot sem. (A legkevesebb bevétellel, 10 ezer Ft-tal az Alsó-Szigetközi Földtulajdonosok Egyesületének kellett beérnie, amit magántámogatásként kaptak.) A szervezetek ötöde rendelkezik csak 1 millió Ft-ot meghaladó pénzeszközzel; igazán magas, 5 millió Ft feletti bevétele csupán 3 szervezetnek volt (Mosonmagyaróvári Kulturális Egyesület: 10 millió Ft, rájuk az igazán sok lábon állás a jellemző, bevételeik 2001-ben kilenc fajta forrástípusból származtak; Mosonmagyaróvár Idegenforgalmáért Közalapítvány: 13 millió Ft, a jelentős összegű önkormányzati támogatás mellett még komoly pénzekre tettek szert más forráslehetőségek útján is [pályázatok, támogatás gazdasági szereplőktől, vállalkozási, ill. alaptevékenységből származó bevétel, de részesültek költségvetési támogatásban is]; Szigetköz Vadásztársaság, Mosonmagyaróvár: 38 millió Ft, a bevételek 94%-a vállalkozási tevékenységből [bérkilövés, vadgazdálkodás] származik, de részesültek pénzbeli támogatásból magánszemélyektől, ill. pénzügyi műveleteik is szépen gyarapították vagyonukat). Tapasztalataink azt mutatják, hogy a nagyobb bevétellel rendelkező szervezetek elsősorban a városi szervezetek, ill. a nagyobb községekben működő szervezetek közül kerülnek ki.

2.51. ábra: A 2001-ben bevétellel rendelkező szervezetek megoszlása a bevétel nagyság szerint (%)

A kérdőívet kitöltő szervezetek 90%-a (60) rendelkezett bevétellel, de az ábra a bevétel összegére is választ adó szervezetek (52) alapján készült.

Forrás: Civil szervezeti kérdőívek, 2003.

A kérdőívet kitöltő szigetközi civil szervezetek 2001-ben összesen 92,2 millió Ft bevételből gazdálkodhattak, a legnagyobb bevétel 38 millió Ft, a legkevesebb 10 ezer Ft volt. A bevételek 73%-a (több mint 68 millió Ft) azonban a városi szervezeteknél (9)¹⁰ realizáló-

¹⁰ A kérdőívet kitöltő 67 szervezet közül 9 volt városi (mosonmagyaróvári), és mindegyikük rendelkezett a vizsgált évvel (2001) tekintve bevétellel.

dott (láthattuk, hogy a legmagasabb bevétellel rendelkező 3 szervezet is Mosonmagyaróváron székel).

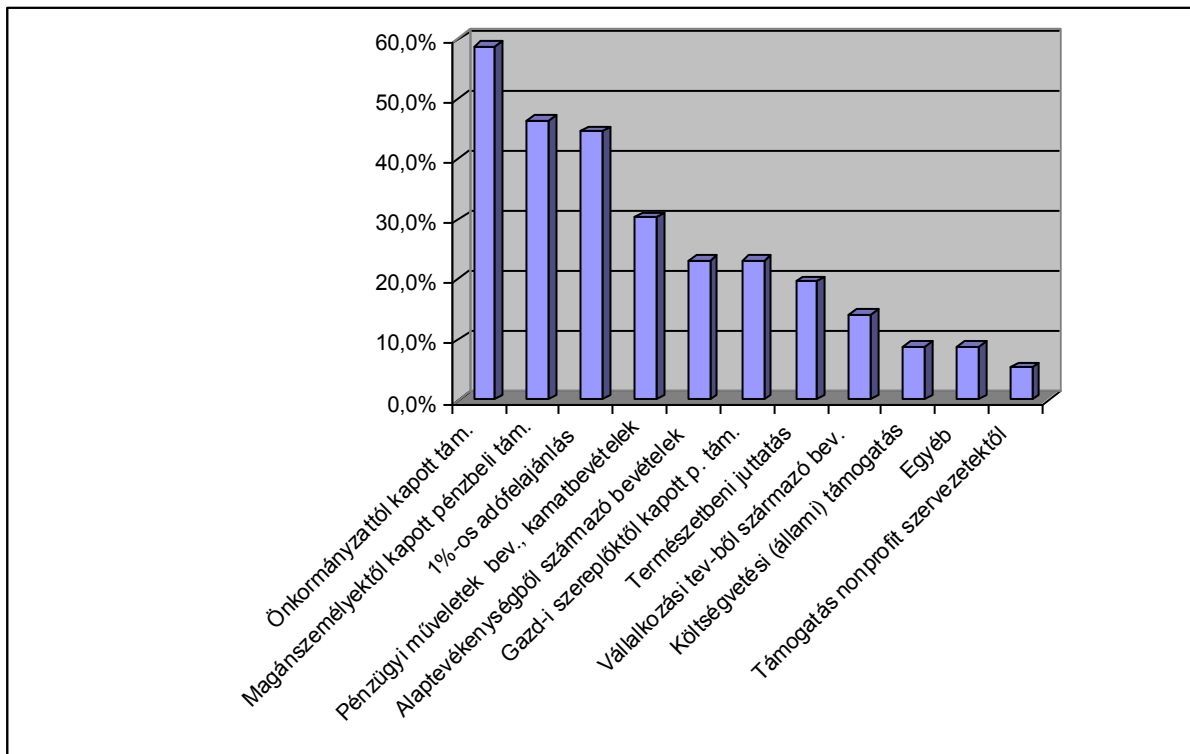
Csak a bevétellel rendelkezőkre vonatkoztatva, az egy szervezetre jutó átlagos forintösszeg közel 1,8 millió Ft (1 773 724 Ft; országos átlag több mint 11 millió Ft), a kérdőívet kitöltő városi (mosonmagyaróvári) nonprofitok esetében ez az összeg lényegesen magasabb, 7,5 millió Ft (országos átlag közel 5 millió Ft), a községekben viszont lényegesen alacsonyabb, nem éri el a 600 ezer Ft-ot (560 221 Ft; országos átlag közel 3 millió Ft), ami abból adódik, hogy a bevétellel rendelkező községi szervezetek többségének (60,5%-ának) tényleges bevétele nem lépi túl a félmillió Ft-os határt. A kérdőívek tapasztalata alapján tehát elég kedvezőtlen kép bontakozik ki a Szigetköz községeiben működő szervezetek anyagi helyzetére vonatkozóan, a mosonmagyaróvári szervezeteket tekintve viszont a kiemelkedően magas bevétellel rendelkező szerveződések torzító hatása miatt feltehető, hogy a valóságban nem ennyire rózsás a kép.

A községi szervezetek kedvezőtlen bevételi jellemzőit (ne felejtjük el, a szervezetek tízede nem is tett szert bevételre) szem előtt tartva, kijelenthetjük, hogy a minőségi működés, professzionális feladatvállalás, -ellátás helyett a Szigetköz községeiben működő önszerveződések jelentős hányadának energiái nagy részét elsősorban arra kell fordítania, hogy egyáltalán előteremtsék a fennmaradáshoz, az elemi működéshez szükséges feltételeket. Ezzel a megállapítással nagymértékben összeeseng, hogy a válaszadó szervezeteknek csupán alig több mint negyede értékelte úgy helyzetét, hogy a működés feltételeinek biztosítása nem vonja el kapacitásait az érdemi munkától, a szerveződések 21,6%-a – saját értékelése szerint – viszont jelentős mértékben, további 15%-a kisebb mértékben ugyan, de küszködik a háttérfeltételek, anyagi biztonság megteremtésének nehézségével.

A szervezetek bevételi struktúráját vizsgálva megállapítható, hogy leggyakoribb forrásfajta közé az önkormányzati támogatás (a bevétellel rendelkezők 59%-a részesül benne), a magánszemélyektől kapott pénzbeli támogatás (46%), a személyi jövedelemadó felajánlott 1%-a (44,6%), és a pénzügyi műveletek bevételei (pl. kamatbevételek) (30%) tartoznak, az utóbbi bevételi formából – de sok esetben a többiből sem – lehet igazán jelentős összegekre szert tenni. Legritkább a források között a más nonprofit szervezetektől kapott támogatás (csak három szervezet esetében fordult elő), ill. költségvetési (állami) támogatásból származó bevétel (öt esetben). Külföldről egyetlen általunk megkérdezett szervezet sem kapott anyagi támogatást (egyetlen tűzoltó-egyesület említette, hogy tűzoltó autót kaptak).

Látható tehát, hogy a legdominánsabb bevételtípusok az ún. külső forrásokból kerülnek ki, a belső források közé tartozó, azaz a szervezet saját maga által előteremtett, vagy kitermelt, a tevékenységéhez, vagy a tagsághoz kapcsolódó bevételek (mint pl. alaptevékenység ár- és díjbevétele, tagdíj, vállalkozási bevétel stb.) a szervezetek sokkal kisebb hányadánál vannak jelen (2.52. ábra).

2.52. ábra: Az egyes bevételtípusok aránya aszerint, hogy a bevétellel rendelkező szervezetek hány százaléka részesül benne (N=56)

Forrás: Civil szervezeti kérdőívek, 2003.

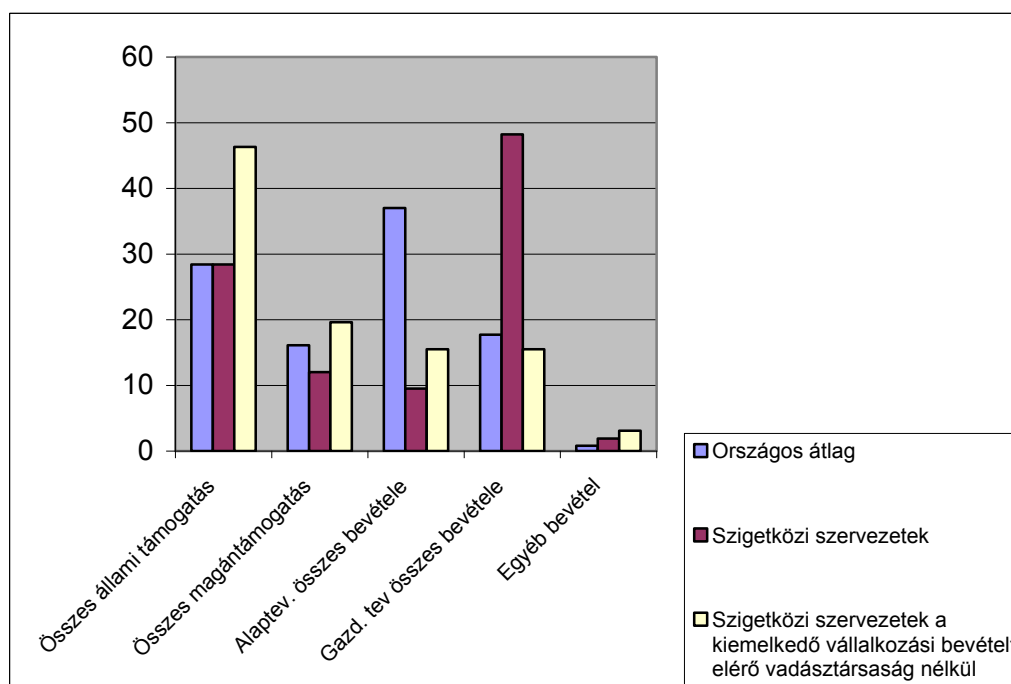
Összességében nézve a bevételi struktúrát az ún. külső források dominanciája már nem áll fenn, a szervezetek bevételeinek 40%-a származott külső forrásokból, az állami támogatások (költségvetési támogatás, önkormányzati támogatás, szja 1%) aránya az országos átlaghoz hasonlóan alakult a térségben (28,4%), a magántámogatások aránya viszont némileg alacsonyabb volt (6. ábra). Az állami támogatások közül meghatározó az önkormányzati támogatások aránya, a mintát alkotó szervezetek összesen közel 20 millió Ft önkormányzati támogatásban részesültek, átlagosan 600 ezer Ft-ot kaptak. Ez azonban a valóságban jelentős különbségeket jelent: volt olyan szervezet, amely milliós nagyságrendű támogatást kapott (Mosonmagyaróvár Idegenforgalmáért Közalapítvány, Abdai Sport Club), de volt olyan is, ahol a 10 ezer Ft-ot sem érte el az önkormányzattól kapott pénzes-szeg (Feketeerdői „Rúgd a port” Néptáncgyűttes). Tulajdonképpen vannak olyan civil kezdeményezések, amelyek szinte önkormányzati fenntartásúnak tekinthetők, hiszen bevételeik döntő mértékben (7 szervezet, pl. Abdai Polgárőr Egyesület bevételeinek 98%-a; Abdai Sport Club 95%; Kunszigeti Önkéntes Tűzoltó Egyesület 90%; Önkéntes Tűzoltó Egyesület, Kimle 80%; Vámoszabadi Sportegyesület 80%; Bezenyei Sportegyesület 80%; Abdai Gyöngyvirág Nyugdíjas Klub 80%), vagy kizárólagosan (6 esetben, pl. 1705. sz. Cserkészcsapat, Kunsziget; Nyugdíjas Klub, Rajka; Önkéntes Tűzoltó Egyesület, Rajka; Önkéntes Tűzoltó Egyesület, Lipót; Önkéntes Tűzoltó Egyesület, Abda; Vöröskereszt helyi szervezete, Abda) a település önkormányzatától származnak. Kérdéses, hogy mekkora au-

tonómiával bír az ilyen szervezet, a „fenntartótól” való anyagi függés rányomja bélyegét a működésre, a szervezet életére.

A bevételek összegét tekintve a legnagyobb hányadot (48%) a gazdálkodási tevékenységből származó bevételek (vállalkozási bevétel, pénzügyi műveletek bevétele) teszik ki, ami lényegesen magasabb az országos átlagnál (18%) (6. ábra). E bevételi típus kiemelkedő aránya egyetlen szervezetre jellemző, a közel 36 millió Ft-os vállalkozási bevételt elért Szigetköz Vadásztársaságra. Amennyiben torzító hatása miatt nem vesszük figyelembe a társaság által elért eredményt, a bevételi struktúra átalakul: a gazdálkodási tevékenységből származó források aránya lecsökken 15,5%-ra, az állami támogatások részaránya viszont jelentős mértékben megnő (közel 50%-ra) (6. ábra). Úgy gondoljuk, hogy a térség egészét tekintve ez sokkal realisabb kép, mint amit a kiemelkedő mértékű vállalkozási bevételt produkáló szervezet figyelembevételével kaptunk. Az arányok átrendeződésével előtűnik a külső források korábban már említett dominanciája: átlagosan a bevételek 67%-a származik állami és magántámogatásokból, azaz az ún. belső bevételi források lényegesen kisebb szerepet játszanak. Ez viszont azt jelenti, hogy a szervezetek anyagi lehetőségeiket illetően döntő mértékben külső tényezők döntéseitől (önkormányzat, gazdasági szervezetek, más nonprofitok, lakosság stb.) függenek, ami véleményünk szerint még inkább bizonytalanná, kiszámíthatatlanná teszi a megfelelő működés anyagi háttérének biztosítását, továbbá autonómiájuk csökkenéséhez vezethet.

Maguk a szervezetek is érzik működésük eme momentumának negatív oldalát, mivel saját helyzetük értékelése során több mint harmaduk (35,6%) jelezte, hogy jelentős mértékben függenek azoktól a szervektől, szervezetektől, intézményektől, amelyekről támogatásaikat kapják.

2.53. ábra: A bevételi források megoszlása (%)

Forrás: Civil szervezeti kérdőívek 2003.

Egyéb működési jellemzők

A szervezetek működését, a vállalt feladatok professzionális ellátását, a támogatások, ill. támogatók megnyerését jelentős mértékben segítheti a tervezés, a jövőre koncentrált gondolkodás, a stratégiai szemlélet. Számos nonprofit szervezet azonban idegenkedik a tervezéstől, mint olyantól, működésüket gyakran az esetlegesség határozza meg, írásos stratégiai tervvel többségük nem rendelkezik. Vannak példák nagyon jól működő, írásos tervezési dokumentummal nem rendelkező szervezetekre (mint pl. Győrben a szociális területen tevékenykedő Szent Cirill és Method Alapítvány), melyeknél azonban tisztában vannak a tervezéssel, annak elemeivel, fontosságával, a valóságban azonban a működésre vonatkozó terv nem írásos formában létezik, hanem az általában karizmatikus vezető fejében él nagyon is világos formában és hosszabb időtávra.

A kérdőívünket kitöltő szigetközi szervezetekről is elmondható, hogy többségük nem írásos stratégiai és működési terv alapján tevékenykedik. A vártnál több szervezet (a válaszadók harmada) jelezte azonban, hogy rendelkezik stratégiai tervvel; általában egy évre szóló tervek alapján működnek. A hosszabb időtávra tervezés (4–5, esetleg több évre) is előfordul azonban néhány szervezetnél: négy évre szóló tervdokumentum van a fő tevékenységként településfejlesztéssel foglalkozó Mosoni Polgári Körnél (Mosonmagyaróvár) és az abdai sport Clubnál, öt éves a Püski székhellyel működő Szigetköz Barátság Horgászegyesületnél és a Szigetköz Vadásztársaságnál (Mosonmagyaróvár), a földtulajdonnal rendelkezők érdekvégyesítését felvállaló Alsó-Szigetközi Földtulajdonosok Egyesülete 10 éves stratégiai terv alapján működik.

Nagyon érdekes a kérdőívek azon tapasztalata, hogy a működésre vonatkozó tervezést – legalábbis írásos formában – az alapítványok szinte egyáltalán nem gyakorolják (a kérdőívre válaszoló 18 alapítvány közül csupán két közalapítványnak van stratégiai terve), bár többségben vannak azok, akik a jövőben szükségesnek érzik egy ilyen dokumentum elkészítését. Tulajdonképpen ugyanaz mondható el az egyéb társadalmi szervezetként működő szerveződésekéről is, mint az alapítványokról, de azzal a különbséggel, hogy többségük nem is érzi szükségét az írásos tervezésnek. Igazából tehát stratégiai tervezést az egyesületek folytatnak – körükben többségben vannak a stratégiai tervvel rendelkezők, illetve a működésüket tervezéssel is megtámogató szervezetek döntő többsége (85,7%-a) egyesület.

Természetesen a szervezet jelene, jövője nem csak a stratégiai terv meglétén, vagy nem létén, ill. alkalmazásán múlik, de valamennyire befolyásolja azt, kihat rá, erre engednek következtetni azok az eredmények, amelyek azt mutatják, hogy míg azon szerveződések döntő többségére (78%), amelyek tudatosan tervezik, építik működésüket, és azt írásos formába is öntik, ill. ennek szükségességét fontolgatják, a növekedés volt a jellemző az elmúlt időszakban, addig a tervezést elvetők körében a szervezetek 63%-át a stagnálás jellemezte, és csak negyedük adott olyan választ, hogy fejlődést, növekedést produkált. Összességében egyébként a megkérdezett szervezetek többségére (64%) a növekedés, negyedükre a stagnálás volt a jellemző, csupán két szervezet értékelte igazán negatívan a helyze-

tét (lassú hanyatlás) (Feketeerdői „Rúgd a port” Néptáncegyüttes, ill. Vámoszabadi Sport Egyesület).

2.1.5.7. A civil szervezetek szerepe, részvétele a helyi társadalom életében

A szervezetek feladatvállalása

Az öntevékeny szervezetek tevékenysége az egyes városokban, községekben, a település javára sokkal összetettebb, mint amit a statisztikai megközelítések mutatnak, hiszen számos tevékenység nem azonosítható a klasszikus tevékenységi struktúrákat leíró statisztikákkal, mint pl. a helyi közéletben vagy a település, térség sorsával kapcsolatos döntések befolyásolásában, a helyi közvélemény formálásában játszott szerepük.

A kérdőívet kitöltő szervezetekre vonatkozó ismereteink szerint a civil szereplők számos formában vesznek részt az egyes települések, illetve a lakosság életének alakításában.

A szervezetek többsége (54%) különböző rendezvények, események szervezésével, rendezésével vállal aktív szerepet, jellemzően a kulturális, ill. sport szervezetek, de a településfejlesztéssel, ill. környezetvédelemmel foglalkozó szervezetek több mint fele is hozzájárul ekképpen is a község, város életének színesebbé tételéhez. Ma egyre elterjedtebbek a falunapok, egy magára valamit is adó község életéhez már hozzátartozik a falunap megrendezése, a szervezésből, a programok biztosításából általában a helyi civil szervezetek is jelentős mértékben kiveszik a részüket. De szerveznek tűzoltóbált, térségi vadásznapot, sport- és horgászversenyeket, sőt térségi hatókörű kulturális és egyéb fesztiválokat is (pl. Néptánc Fesztivált: Hagyományörző, Községépítő és Takarékoskodó Alapítvány – Rajka; XII. Moson megye Nemzetközi Színjátzó Találkozót, ill. III. Mosonmagyaróvári Civil Napot: Mosonmagyaróvári Kulturális Egyesület; II. Szigetközi Vízi Fesztivált: Felsőszigetközi Szabadidő és Vízi Sport Egyesület – Dunakiliti). A Ragendorf Kulturális Egyesület (Rajka) viszont nyári tánc tábor szervezett iskolásoknak.

E szervezetek jelentős mértékben hozzájárulnak a kulturális igények kielégítéséhez, a szabadidő tartalmas eltöltéséhez, rekreációs lehetőségek biztosításához (a községekben egyébként nagyon kevés intézményes lehetőség van erre, pl. nem működik mozi, művelődési házat sem sokat lehet találni, nincsenek a közösséget összehozó terek, intézmények, így fontos szerep hárul e téren a civil szervezetekre).

Jelentős azon önszerveződések aránya is, amelyekre a helyi közéletben való aktív közreműködés jellemző (a szervezetek harmada), pl. kulturális szervezetek, nem igazán próbálnának aktívan bekapcsolódni a helyi közéletbe viszont a településfejlesztő, ill. a tűzoltó- és polgárőr egyesületek. Van olyan civil kezdeményezés (Civil Fórum Mosonmagyaróvárért Egyesület), amely a politikai életbe is bekapcsolódott, a 2002. évi önkormányzati választásokon képviselő jelöltet állított, aki be is került a város képviselőtestületébe.

A térségben működő nonprofit szervezetek negyede a település(város)fejlesztésben való részvétellel jelenik meg (pl. a környezet szebbé, rendezettebbé tétele, utcák virágosítása, de találunk példát az adott település úthálózatának felújításában való részvételre [Dunaszentpálért Alapítvány], a közvilágítás fejlesztésére [Vének Községért Közalapítvány], temető-kert építésére [Dunaszeg Fejlődéséért Alapítvány], vagy akár Zenepavilon építésére is [Kisbodaki Baráti Kör Egyesülete]). Hasonló arányban jellemző, hogy speciális szolgálta-

tásaik révén érik el a lakosság különböző csoportjait, rétegeit, ill. hogy az intézményeknek, különböző szervezeteknek nyújtanak támogatást (pl. területfejlesztő szervezetek). A településfejlesztésben való aktív szerepvállalás természetesen elsősorban a településfejlesztéssel foglalkozó szervezetekre jellemző, de környezetvédő szervezetekre is jellemző az ez a fajta szerepvállalás is. Vannak szervezetek, pl., akik lomtalanításra, hulladékgyűjtésre, parlagrafü irtására mozgósítják a lakosságot (Vámosszabadi Faluépítő Közösség, Lipótért Közalapítvány).

Speciális szolgáltatásokkal jelennek meg pl. a tűzoltó-, ill. polgárőr egyesületek (tűzvédelem, vagyonvédelem, kárelhárítás, járőrszolgálat), a szabadidős, hobbi szervezetek (pl. horgászati lehetőség biztosítása), e körbe tartozik a teleház, közösségi tér (pl. Telekuckó Abdán), ill. az információs, tájékoztató rendszer (Felső-szigetközi Szabadidő és Vízi Sport Egyesület – Dunakiliti) működtetése is, vagy az önkormányzati tisztségviselőknek szervezett számítástechnika tanfolyam is (Győr-Moson-Sopron Megyéért Egyesület – Mosonmagyaróvár).

A szerveződések kisebb köre (15–13%-a) közfeladatok ellátásával, magánszemélyeknek nyújtott támogatással kapcsolódik be a település életébe és/vagy különböző kiadványok megjelentetésével hívja fel magára a figyelmet, adja tudtára a település lakóinak, intézményeinek, hogy létezik (pl. a Bezenyei Horvát Egyesület kiadásában megjelent a horvát–magyar – magyar–horvát reprint szótár; a Mosonmagyaróvár Idegenforgalmáért Közalapítvány Mosonmagyaróvár és környéke kiadványcsalád prospektusait jelentette meg).

A szerveződések jelentős része (kétharmada) többféle módon kapcsolódik be, vesz részt a település életében, hatoduk akár négy-ötféle formában is szerepet vállal a „köz” életében. Akár egy, akár többféle részvétel legyen is a jellemző, a civilek – saját megítélésük szerint – az öntevékeny szervezetek fontos elemei a helyi társadalomnak, szerepük meghatározó az egyes települések, és ezáltal tágabb térségük életének színesítésében. Jól mutatja ezt a lakosság körében való ismertségük, ami nagyon kedvező, hiszen a szervezetek több mint harmadát az adott településen szinte mindenki ismeri, másik harmadukra is az a jellemző, hogy az emberek jelentős része ismeri; tulajdonképpen csak néhány (öt) szervezet mondta azt magáról, hogy többen nem ismerik, mint ahányan ismerik (a kunszigeti cserkészcsapat, a kisbodaki Sport Klub, a számos rendezvényt, eseményt szervező Mosonmagyaróvári Kulturális Egyesület, a megyében található valamennyi önkormányzat érdekképviselőjét megvalósító Győr-Moson-Sopron Megyéért Egyesület, valamint a Lajta-Hansági Horgászegyesület).

A szervezetek több mint fele (54,2%) egyébként úgy értékeli, hogy egyre jelentősebb szerepet tölt be a település, ill. a helyi lakosság életében, leginkább a kulturális és a polgárvédelmi szervezetek gondolják így, de számos más területen (pl. településfejlesztés, környezetvédelem, gazdaságfejlesztés) működő szerveződés is alapvetően szerepe, jelentősége növekedéséről számolt be. Jelentőségük növekedését mutatja, hogy a szerveződések felének véleménye szerint a helyi közösségben egyértelműen nőtt a civil kezdeményezések, egyesületek, alapítványok elismertsége és támogatottsága. A nonprofit szektort alkotó öntevékeny szervezetek jelentőségének növekedésével összhangban egyre több szervezet mondhatja el magáról, hogy tevékenysége által, ha nem is jelentős mértékben, de valami-

lyen szinten képes (61%) az adott településen zajló társadalmi folyamatok befolyásolására, a különböző társadalmi problémák megoldásának segítésére. A folyamatok aktív alakítására, a szervezetek önértékelése szerint 12,5%-uk képes, pl. a településfejlesztéssel foglalkozó Levél Barátainak Egyesülete, a természetvédő Szigetközi Innováció és Környezetvédelmi Egyesület (SZIKE), a földtulajdonnal rendelkezők érdekképviselőjét felvállaló Alsó-Szigetközi Földtulajdonosok Egyesülete, az abdai Polgárőr Egyesület.

A nonprofit szervezetek foglalkoztatóként való fellépése

A civil szerveződések egyik fontos sajátossága az öntevékenység, az önkéntes munkavégzés, ami a nonprofit szervezetek köréhez tartozás nemzetközi kritériumrendszerének is eleme. Országosan a nonprofit szervezetek 69%-a számíthat önkéntesek segítségére. A Szigetközben működő, a kérdőívünket kitöltő szerveződések körében lényegesen magasabb ez az arány (83%-a), azaz a civil kezdeményezések döntő többsége számíthat önkéntesek munkájára. tulajdonképpen azt lehet mondani, hogy szinte minden tevékenységterületen többségben vannak az önkéntesekkel (is) dolgozó szervezetek, ugyanez mondható el a működési formát véve figyelembe. A felmért szervezetek önkéntes segítőinek a száma 999 fő (az önkéntesek munkájára támaszkodó szervezetek közül 11-en nem adtak választ az önkéntesek számát firtató kérdésünkre), átlagosan egy-egy szervezetnél 23–24 önkéntes dolgozik, azonban a valóságban nagyon nagy a szórás, van olyan szerveződés, ahol egy-két fő (pl. Civil Fórum Mosonmagyaróvárárt Egyesület, abdai Telekuckó), de van olyan is, ahol 80, de akár 90 fő önzetlen munkájára támaszkodhatnak (Kimlei Kulturális Egyesület; Ragendorf Kulturális Egyesület, Rajka). Az önkéntes munka országosnál lényegesen magasabb súlya összefüggésben van azzal, hogy elsősorban kisebb településekről, községekről van szó, ugyanis a kisebb közösségek átlátható kapcsolatrendszere kedvez az önkéntes munka megszervezésének, másrészt a lakossági segítőkészséget nagymértékben befolyásolja a célokkal, ideológiával, tevékenységgel való azonosulás, ill. az is, hogy mennyire civil az adott szervezet, a személytelenség, a magas fokú intézményesültség, az államközelség nem vonzza az önkéntes segítőket, az ilyen értelemben nem igazán civil jellegű szervezetek viszont a kérdőívet kitöltő szigetközi szerveződések között nem igazán találhatók meg.

Az önkéntes munka értékét jelzi az a tény, hogy a hazai nonprofit szervezeteknek csupán valamivel több mint negyede (29%-a) képes fizetett munkaerőt alkalmazni, bár a szektorban foglalkoztatottak száma évről-évre nő. A vizsgált térségben, a kérdőívet kitöltők körében a szervezetek 12%-a (8 szerveződés) jelenik meg foglalkoztatóként. Az általuk alkalmazott fizetett munkaerő száma 22 főt tesz ki, azonban többségük (14 fő) főállású alkalmazott. Leggyakrabban pénzügyi, számviteli munkatársat, könyvelőt foglalkoztatnak (6 szervezetnél), három szervezet adminisztrációs tevékenységet végző munkaerőt is alkalmaz, két esetben pedig a szervezet tevékenységének megfelelő szakembert (is) foglalkoztatnak. A foglalkoztatottak számát tekintve általában egy ember alkalmazására kerül sor, ill. van lehetőség (pl. SZIKE, Delta Sportegyesület – Mosonmagyaróvár, Jégmadár Kamarakórus – Győrzámoly), de előfordul, hogy három (Mosonmagyaróvár Idegenfor-

galmáért Közalapítvány), esetleg négy (Mosonmagyaróvári Kulturális Egyesület) fizetett szakember is segíti a szervezet munkáját. Egyetlen kirívó példával találkoztunk, a finansziális jellemzőknél kiemelt, legnagyobb bevétellel rendelkező Szigetközi Vadásztársaságnál (Mosonmagyaróvár) kilenc, a tevékenységi területnek megfelelő szakembert alkalmaznak, közülük hatot főállásban. A fizetett munkaerő alkalmazását számukra jelentős mértékben megkönnyíti, ill. feltehetőleg szükségessé is teszi a vállalkozási tevékenység dominanciája.

2.1.5.8. A civil szervezetek és a települési önkormányzatok viszonya

A civil szféra lényege a lokális cselekvés, ehhez stratégiai partnere a helyi önkormányzat.

Egy intézményesült struktúra és egy intézményesülő, a professzionalizálódás szakaszába érő struktúra ellentmondásos és mégis erős egymásrataltsága kezd kibontakozni az önkormányzatok és a civil szervezetek között. Mint a lakosság széles rétegeit elérő és tömörítő, fontos érdekartikuláló és megjelenítő társadalmi, közösségi szereplők a civil kezdeményezések fontos partnerei lehetnek az önkormányzatnak a lokális társadalmi problémák kezelésében, megoldásában, a közügyek alakításában, formálásában, hatékonyan egészíthetik ki a hivatal munkáját. Az önkormányzatok politikusai és szakmai döntéshozói számára jelzik a településen felmerülő, illetve kielégítetlen társadalmi igényeket, szükségleteket, eszközül szolgálnak ezek feltárásához és kielégítéséhez, segítséget nyújthatnak az egyes szakpolitikák irányvonalának kialakításához (pl. kultúra, szociálpolitika, ifjúságpolitika), ma még azonban igen változó intenzitásúak és változó mélységűek a kapcsolatok a két struktúra között. Az intézményesültség különböző fokain álló szervezeteknek nem könnyű megérteniük és elfogadniuk egymás működésének logikáját; az önkormányzatok nagy része csak lassan vált nyitottá a nonprofit (civil) szektor felé.

Az önkormányzatok és a civilek közötti együttműködés, partneri viszony kialakulásában, abban, hogy az önkormányzat partnerként, egyenrangú félként tekintsen e szervezetre, rendkívül fontos elem a bizalom. Gyakran a szervezetekkel szembeni bizalmatlanság, ami leginkább a szférára általában jellemző bizonytalan anyagi háttér, illetve a szervezetekről való ismeretek hiánya miatt él a hivatalok döntéshozóiban, a legfőbb gátja a két struktúra közötti együttműködések kialakulásának.

Napjainkban azonban tapasztalható egyfajta törekvés az önkormányzatok részéről a településükön működő civil szervezetek alaposabb megismerésére, a szervezetek helyzetének áttekintésére, a velük való kapcsolatok, partneri viszony kialakítására, illetve a település életével kapcsolatos ügyek (közügyek) alakításába, döntés-előkészítő folyamatába való bevonására, a felmerülő problémák megoldásában egyre inkább számítanak az öntevékeny szervezetek szerepvállalására.

A kérdőívből nyert adatok alapján elmondhatjuk, hogy a Szigetköz térségében működő nonprofit szervezetek tulajdonképpen teljes körének (egyetlen kivétel a Mosonmagyaróváron bejegyzett Lajta-Hanság Horgászegyesület) van valamilyen jellegű és intenzitású kapcsolata a székhely településének önkormányzatával, és a szervezetek fontosnak is tartják, hogy e két szereplő együttműködjön a településen felmerülő feladatok ellátásában, a különböző problémák kezelésében, megoldásában. Az együttműködés fontosságának kihangsúlyozása ellenére a szervezetek közel negyedének (24%) kapcsolata alkalomszerűen, tel-

jesen ad hoc módon szerveződik, kis mértékben működnek együtt a település önkormányzatával. A vizsgált szervezetek negyedének (főleg sport, ill. a polgárvédelem terén működő szervezetekről van szó) az önkormányzattal való kapcsolatát az ezen intézménytől való jelentős mértékű függés határozza meg. Emlékezzünk vissza, ezen szervezetek körében jelentős azok aránya, akik tulajdonképpen önkormányzati fenntartásúak, bevételeik döntő részben, vagy kizárólagosan a helyi önkormányzattól származnak.

A legjelentősebb viszont azok aránya, akik kapcsolatát partneri viszony jellemzi (a szervezetek fele), pl. a településfejlesztők, környezetvédők, szabadidős, kulturális szervezetek többsége; hogy ez mennyire szoros együttműködést takar, az kérdéses.

A civilek számos területen szorosabb együttműködést tudnának elképzelni, illetve tartanának kívánatosnak, elsősorban a településfejlesztés, a környezet- és természetvédelem, valamint különböző (elsősorban kulturális) rendezvények szervezésében.

A kapcsolatok szorosságában a legerőteljesebb formát és egyben az együttműködés bizonyos fokú intézményesültségét a szerződéses kapcsolatok (szerződéses viszony, együttműködési megállapodás) jelentik. A szerződéses kapcsolatok megléte elsősorban a megyei jogú városokra, illetve a nagyobb lélekszámú városokra jellemző, a kisebb településeken, különösen községekben lényegesen ritkább. A kérdőívekből kapott eredményeink némileg rácafolnak erre a megállapításra, ugyanis a szervezetek ötödének van együttműködési megállapodása a székhely-település legfőbb hivatalával. Leggyakoribb a tűzoltó-egyesületekkel a tűzmelegelőzésre, tűzoltásra kötött, hivatalos mederbe terelt kapcsolat (Feketeerdőn, Kimlén, Rajkán), ill. horgászegyesületekkel a vízterületek környezetvédelmi, rendben tartási feladataira kötött megállapodás (Rajkán, Vámoszabadin), de pl. teleház működtetésére (Bezenyén az Alapítvány a Bezenyei Gyermekekért és Fiatalokért), közvilágítás fejlesztésére (Vének Községért Közalapítvány), turisztikai marketing kidolgozására (Mosonmagyaróvár Idegenforgalmáért Közalapítvány) is kötött szerződés civilek és az önkormányzatok között. Ezek a megállapodási együttműködések azonban általában nemcsak egy-egy évre szólnak, jellemzőbb inkább, hogy középtávúak (4-5 év), de pl. három esetben határozatlan időre szólnak. Az együttműködési megállapodásokon kívül néhány esetben szerződéses kapcsolat is előfordul, pl. a sport területén, vagy vízterületek biztosítására, rendben tartására.

A szervezetek megítélése szerint annak, hogy a civil szféra szereplői olyan feladatokat látnak el, vesznek át, amelyek az önkormányzat vagy önkormányzati intézmények feladatkörébe tartoznának, vagy tartoztak korábban, előnyük, hogy célirányosabban, ill. hatékonyabban dolgoznak, „közelebb állnak” a lakossághoz, ezért a polgároknak megfelelőbb feladatellátást tudnak megvalósítani, könnyebben képesek alkalmazkodni a különböző igényekhez, ill. az azokban bekövetkezett változásokhoz, másrészt az önkormányzat apparátusát tehermentesítik, ill. a hivatal számára kisebb költségkihatással jár így a feladatellátás (pl. bérköltség megtakarítást). Hátrányuk viszont, hogy általában kis szervezetekről van szó, melyek finansziális háttere nem a legstabilabb, finanszírozási problémák adódhatnak, anyagi lehetőségeik híján nem tudnak fizetett munkaeőt alkalmazni, jelentős mértékben önkéntesekre építik működésüket, munkájukból így gyakran – annak ellenére, hogy többnyire jó szakemberekre támaszkodhatnak – hiányzik a professzionalizmus. Az sem elha-

nyagolható, hogy a feladatok átvállalása nagyobb terhet, kötöttséget jelent a szervezetek számára.

A szerződéses kapcsolatok mellett egy másik intézményesült kapcsolódási lehetőség az önkormányzatok és a helyi civilek között a valamely témában való közös pályázat. Ez a térségben nem túl jellemző, csupán a szervezetek alig több mint tizede (7 szervezet) pályázott önkormányzattal közösen valamilyen projekt (pl. kulturális rendezvények szervezésére, ifjúsági projektek lebonyolítására) megvalósítására (pl. Kunsziget Község Polgárőrsége, Halászi Hagyományőrző Egyesület, Vámoszabadi Sportegyesület, Abdai Gyöngyvirág Nyugdíjas Klub, abdai Telekuckó).

A különböző (köz)feladatok ellátása, szolgáltatások nyújtása, rendezvények szervezése, lebonyolítása stb. mellett az önkormányzatnak más tekintetben is partnerei lehetnek a civil szféra szervezetei, aktív szerepvállalásukkal részt vállalhatnak a település életével kapcsolatos ügyek döntés-előkészítő folyamatában is, azaz segíthetik és befolyásolhatják a polgármesteri hivatal, képviselőtestület munkáját, amennyiben a helyi önkormányzat erre nyitott, és lehetőséget ad a szervezeteknek véleményük kinyilvánítására, javasolataikat figyelembe veszi a döntések meghozatalakor. A kérdőívet kitöltő civilek több mint fele (59%-a) vesz részt így a település életében elsősorban állandó bizottsági tagság révén, illetve különböző állásfoglalások készítésével, szaktanácsadással, az önkormányzati előterjesztések véleményezése által. A civilek közügyekbe való további bevonását jelenti, ha a képviselőtestületi üléseken állandó meghívottként jelen lehetnek az öntevékeny szervezetek. Számos esetben elhangzik az önkormányzatok oldaláról, hogy ezek az ülések nyitottak, azonban a civilek akkor érzik azt, hogy jelenlétükre tényleg számítanak, véleményükre tényleg kíváncsiak, ha nem csak elmehetnek, de meg is hívják őket. A megkérdezett szervezetek ismeretei alapján a szervezetek egy részének (inkább többségének) képviselőit általában meghívják a közgyűlésekre.

Arról sajnos nincs információnk, hogy az önkormányzat a különböző szakpolitikák kialakítása során mennyire veszi figyelembe, ill. építi be a civilek véleményét, javaslatait. Azonban bizonyos, hogy a bizottsági tagság hatékonyabb befolyásolás érvényesítését jelenti, mint a képviselőtestületi üléseken való részvétel lehetősége.

Valamennyire következtethetünk azonban a civil vélemények, javaslatok figyelembevételére, azokból a véleményekből, melyek során a szervezetek egy része az önkormányzattal való együttműködéssel kapcsolatos aggályait, negatív tapasztalatait fogalmazta meg, pl. a döntéshozók az előzetes egyeztetések ellenére sem veszik figyelembe a javaslatokat, vagy meghallgatják a véleményeket, de érdemben nem veszik azokat figyelembe, vagy az önkormányzat nem tekinti egyenrangú félnek a civileket, gyakran bizalmatlan velük szemben.

Az önkormányzat mint a civil szervezetek támogatója

A civil szervezetekkel kialakuló viszonyrendszer leggyakoribb és egyben legmeghatározóbb elemét az önkormányzat támogatóként való fellépése jelenti. A szervezetek forrást, támogatást keresnek, e téren jelentős mértékben számítanak a helyi önkormányzatokra. Mint azt a szervezetek bevételeire vonatkozó fejezetből megtudhattuk, a szerveződések többsége (59%-a) részesül a helyi önkormányzat anyagi támogatásában, ami egyben a leggyakrabban előforduló bevételi forrástípus. Az anyagi támogatásról lásd részletesen a *Financiális jellemzők* c. fejezetet.

Az anyagi támogatásokon túl számos lehetőség van még a szervezetek működésének segítésére, pl. a működéshez szükséges helyiség kedvezményes bérleti díj ellenében vagy térítésmentesen való rendelkezésre bocsátása, vagy különböző természetbeli támogatásokban való részesítés (postaköltség átvállalása, sokszorosítás, számítógép, gépkocsi használatának lehetősége). A válaszadó szervezetek jelentős hányada (56%-a) számára az önkormányzat kedvezményesen bocsát rendelkezésre helyiséget, irodát, bár több esetben előfordul, hogy nem önállóan használhatja azt a kedvezményezett szervezet, hanem más szerveződésekkel együtt. Különböző természetbeli támogatásokban a szervezetek 29%-a részesül, szakmai segítségre (pl. pályázati tanácsadás, jogi, vagy adótanácsadás) azonban csak tizedük számíthat. Az e téren támogatást kapók alacsony száma annak tudható be, hogy a községi önkormányzatok többségében nem dolgozik olyan szakember, akihez fordulhatnának a szervezetek ügyes-bajos dolgaikkal, aki valamilyen szinten, akár néhány órában a civil szervezetekkel foglalkozna, ill. ismerné a nonprofit szervezetekre vonatkozó jogi, gazdasági szabályozást, pályázati lehetőségeket. Pedig ilyen szakemberre a civilek részéről lenne igény, a válaszadók több mint fele (54%) igényelné, hogy a polgármesteri hivatal munkatársai között legyen a civil szférával foglalkozó, azzal kapcsolatot tartó szakember.

2.1.5.9. Összegzés

Hazánkban a nyolcvanas években bekövetkezett politikai enyhülésnek köszönhetően a lakossági törekvésként létrehozott civil szerveződések újra teljes politikai és jogi legitimitást nyertek, és a rendszerváltást követően az önszerveződés évtizedekig nem tapasztalt szabadsága, az emberek megváltozott igényei, szükségletei és a civil szervezeteket érintő kedvező szabályozás következtében megindult a nonprofit szektor fejlődése, majd nem várt mértékben ugrásszerűen megnőtt az öntevékeny szervezetek száma.

Az országos folyamatokhoz hasonlóan a Szigetköz térségében is elindult a nonprofit szektor fejlődése, és alig több mint egy évtized alatt sokszorosára nőtt a térségben működő civil szervezetek száma. Ma már az élet szinte minden területén megtalálhatók, rendkívül széles körű, heterogén struktúrát alkotnak, és egyre jelentősebb szerepet töltenek be az egyes települések, ill. a helyi lakosság életében, sőt mint láthattuk több szervezet „túl-megy” székhely-településének határain, és nagyobb térségre terjed ki tevékenysége, fel-

adatvállalása. Olyan közösségi erőt képviselnek, melyre a térség fejlesztésére vonatkozó elképzelések, programok során mindenképpen lehet építeni, bevonásuk ezek megvalósításába mindenképpen érdemes és kívánatos.

A civil szférában rejlő erőt, lehetőségeket a települési önkormányzatok többsége is kezdi felismerni, mind alapítóként, mind – szerény lehetőségeikhez mérten – támogatóként is jelentős mértékben kiveszik részüket e szektor “felvirágoztatásából”. Egyre inkább partnernek tekintik a településen működő civil szervezeteket, törekednek a velük való kapcsolatok kialakítására, együttműködési megállapodásokat kötnek velük különböző feladatok ellátására, bevonják a szervezeteket a közügyek alakításába, a döntés-előkészítés folyamatába, a település életének alakításában számítanak aktív részvételükre.

A partneri viszony megvalósulásához természetesen mindkét fél aktív szerepvállalására, kompromisszumképességére szükség van. A civil szervezeteknek is fel kell ismerniük azt, hogy elsősorban ne csak a potenciális pénzforrás, támogató lehetőségét lássák az önkormányzatokban, hanem olyan társadalmi szereplőt, amely úgy tekint az önszerveződésekre, mint lehetséges partnerekre, akikkel érdemes összefogni a település ügyes-bajos dolgainak megoldására. Törekedjenek a rendszeres, szorosabb kapcsolatok kialakítására, jelezzék igényeiket, elképzeléseiket, igazán hatékony együttműködés ugyanis csak akkor jöhet létre, ha a kapcsolatok nem csak ad hoc módon, esetlegesen szerveződnek, ill. ha megismertetik magukat a település helyi kormányzatával, ha kialakul a partneri kapcsolatokhoz oly szüksége bizalom.

2.2. A SZIGETKÖZT ÉRINTŐ FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓK ÉRTÉKELÉSE

Bevezetés

A Szigetközi Térség és a Mosoni-Duna Területfejlesztési Konceptiójának aktualizálásának céljából készült a Szigetközt érintő fejlesztési koncepciók értékelése. A koncepció aktualizálását konzorciális munka keretében készítjük el, ahol a Nyugat-Magyarországi Tudományos Intézet partnerei a Vituki Rt., Ökoplan '97 Kft. és a Hallépcső Bt.

A területet érintő koncepciók értékelése a klasszikus dokumentumelemzés módszerével történt. A vizsgálat keretében azonos szempontrendszer alapján értékeltük a mind területi, mind tartalmi és formai vonatkozásban lényegesen eltérő területfejlesztési dokumentumokat. A dokumentumelemzés fő vezérvonalának a 18/1998-as KTM rendeletet tekintettük.

A vizsgálatba nyolc területfejlesztési koncepciót, illetve projektet vontuk be. Ezek a kistérségi koncepciók 1993 és 2001 között készültek el, melyek többsége az 1996–1998 közötti időszakban a megyei területfejlesztési tanácsok decentralizált területfejlesztési forrásaiból származik.

A vizsgálat alapján elmondható, hogy az értékelt terület területfejlesztési dokumentumokban az ország leggazdagabb térségei közé tartozik. Ennek a tulajdonságnak kettős oka van: egyrészt a területen halmozott vannak jelen az alulról szerveződő kistérségi társulások. Ezek mindegyike rendelkezik egy vagy több területfejlesztési dokumentummal. A másik ok, hogy a természetvédelmi szempontokból erősen veszélyeztetett térséget több alkalommal országosan is átfogóan vizsgálták. Ezekben a vizsgálatokban intézetünk több alkalommal is bekapcsolódott. Egy transznacionális projekt magyar mintaterületeként is szolgált a térség, az elemzés ezt a programot is tartalmazza.

A vizsgálat első részében a térségek helyzetelemzését végeztük el. Itt kitértünk a környezeti, gazdasági és infrastrukturális adottságokra, illetve felvázoltuk a térség SWOT analízisét.

A vizsgálat második részében az adott kistérség jövőképe, illetve a koncepcióban szereplő prioritások, programok és alprogramok kerültek bemutatásra.

Végül foglalkoztunk a koncepciók hatásaival, azzal, hogy az elkészült koncepció jegyében, vagy annak következtében milyen további programok születtek vagy projektek valósultak meg, s azoknak milyen hatásuk van a térségre. Különös figyelmet fordítottunk arra, hogy az adott térségek prioritásai és programjai milyen mértékben szolgálják a koncepciókban meghatározott jövőképet. A vizsgált koncepciók eredményességére, használhatóságára a kistérségi menedzserekkel készített interjúk segítségével kerettük a választ. Feltüntettük azon programokat, melyek már megvalósultak az adott kistérségben.

Az egységes szempontrendszer alapján értékelt dokumentumokban több helyen jelentős hiányosságot észleltünk. Ezekre a hiányosságokra az elemzés közben felhívtuk a figyelmet, azonban az értékelhetőség szempontját figyelembe véve, ahol az adott dokumentum lehetővé tette, pótoltuk a hiányosságot, a kistérségi menedzserekkel történt egyeztetés alapján.

2.2.1. A Szigetköz Rehabilitációs és Fejlesztési Konceptiója

Megrendelő: Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium Területfejlesztési és – rendezési Főosztálya

Szerző: Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék Bp., Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Észak-dunántúli Osztály

Készült: Budapest-Győr, 1993.

Érintett terület:

Abda, Ásványráró, Bezenye, Börcs, Darnózseli, Dunakiliti, Dunaremete, Dunaszeg, Dunaszentpál, Dunasziget, Feketeerdő, Gönyű, Győr, Győrladamér, Győrújfalú, Győrzámoly, Halászi, Hédervár, Hegyeshalom, Kimle, Kisbajcs, Kisbodak, Kunsziget, Levél, Lébény, Lipót, Mecsér, Máriakálnok, Mosonszentmiklós, Nagybajcs, Öttevény, Püski, Rajka, Vámoszabadi, Vének

2.2.1.1. Helyzetelemzés

2.2.1.1.1. Településhálózat, településszerkezet

A térség területe: 701,64 km²

A térség lakosság száma: 43401 fő (1998)

A térség népsűrűsége: 61,9 fő/km²

Bár a koncepció nem a SZÖSZ megbízásából készült, de az érintett terület gyakorlatilag a településszövetség területét fedi le, annyi különbséggel, hogy a készítés időpontjában Mosonmagyaróvár nem tartozott a SZÖSZ tagjai közé, később lépett be, s vannak települések, melyek viszont megszüntették tagságukat.

A helyzetfeltárásban nem csak a tagtelepülések, hanem a térség valamennyi települése szerepel, összesen 36 település. A térségben az átlagos település nagyság: 1447 fő/település (Mosonmagyaróvár területét figyelmen kívül hagyva)

A koncepcióban a térséget öt ún. minitérsegre osztották, s ezeket külön elemezték, az egyes minitérsek és településeik a következők:

1. **Felső-szigetköz:** Dunasziget, Dunakiliti, Feketeerdő, Halászi, Máriakálnok, Kimle
2. **Belső-szigetköz:** Ásványráró, Darnózseli, Dunaremete, Dunaszentpál, Hédervár, Kisbodak, Lipót, Mecsér, Püski
3. **Alsó-szigetköz:** Dunaszeg, Győrladamér, Győrújfalú, Győrzámoly, Kisbajcs, Nagy-
bajcs, Vámoszabadi, Vének
4. **Tengelyvidék:** Abda, Börcs, Gönyű, Kunsziget, Lébény, Mosonszentmiklós, Öttevény
5. **Határvidék:** Bezenye, Hegyeshalom, Levél, Rajka

A vizsgált terület a Szigetköz természetföldrajzi tájegységnél nagyobb területet foglal magába, a hagyományos értelemben vett Szigetközt, és a Mosoni-síkot, amely tartalmazza a Hegyeshalom - Győr közlekedési folyosót.

2.2.1.1.2. Környezeti, táji adottság

A terület három kistájon helyezkedik el, melyek a következők:

1. Szigetköz - Duna hordalékkúpja
2. Mosoni-síkság
3. Győr-Tatai teraszvidék (Gönyű)

A táj meghatározó eleme a Duna és annak mellékágai illetve mellékágrendszere. A táj érték szempontjából gazdag terület. A térségben országos jelentőségű és helyi jelentőségű védett érték egyaránt előfordul. Országos védeltséget élvez a Szigetközi Tájvédelmi Körzet, mely 9157,6 ha kiterjedésű és területe 21 település közigazgatási területére terjed ki. Gönyű határában fekvő védett területek a Pannonhalmi Tájvédelmi Körzethez tartoznak. Mindkét tájvédelmi körzet természetvédelmi kezelői feladatát a Fertő-tavi Nemzeti Park látja el.

2.2.1.1.3. Gazdasági potenciál

A térség két gazdasági centruma **Győr és Mosonmagyaróvár**. A térség kedvező adottságú mezőgazdasági terület, a termékek feldolgozása több település kis- és középvállalkozásiban történik a két városon kívül, mint Darnózseli, Hédervár, Dunakiliti, stb. Szigetköz erdőállománya jelentős nemzetgazdasági kincs.

A térség településeiben megjelent a külföldi tőke, mely jelentős szerepet játszik a gazdaság egészében és a foglalkoztatottságban.

A turizmus napjainkban egyre nagyobb részt vállal a térség gazdaságában. A Győr-Hédervár között megépített kerékpárút katalizátorrá vált a turizmus fejlődésében. A térség a gazdasági szerkezete alapján két jól elkülöníthető területre bontható:

- a közlekedési folyosó - magas foglalkoztatottság, külföldi és vegyes tulajdonú vállalatok jelentősége, tranzit turizmus jellemzői
- maga a Szigetköz, melynek három mikrotere más-más arculattal szolgál:

a./ Felső-szigetköz - Mosonmagyaróvár vonzáskörzete és rekreációs zónája

b./ Belső-szigetköz - a két vonzáskörzet határán fekvő térség, a lágy turizmus tipikus területe - a turizmus gazdasági ág egyre nagyobb jelentőségű.

c./ Alsó-szigetköz - Győr agglomerációjának része - gazdaságszerkezete is tükrözi ezt.

2.2.1.1.4. Infrastruktúra

A vonalas infrastruktúra kiépítése jónak mondható a térségben. A közműves vízellátás 1995-re megoldott. 1991-ben a Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat kezdeményezésére elkészült a megye településeinek csatornázási és szennyvíztisztítási terve, melyben a

szigetközi települések kiemelt szerepet kaptak. A szennyvízcsatorna hálózat kiépítése két ütemben történt.

A koncepció készítésének időpontjában a vezetékes gázellátás fejlesztés csak terv szinten került kimunkálásra. A terv szerint megvalósíthatóságra két fokozatban került sor, s a megye, sőt a térség területén található három (Lébény, Ikrény-Győr, Mosonmagyaróvár) átdadó állomásból kiindulva kerül sor a szigetközi települések bekötésére. A gázvezeték kiépítése a koncepció készítése óta megtörtént.

2.2.1.1.5. SWOT analízis

A koncepció a SWOT analízis elemei közül az erősségeket és a gyengeségeket vette sorba, melyek a következők (1993):

Erősségek:

- kedvező földrajzi fekvés - Ausztria és Szlovákia, valamint azok fővárosainak közelsége és a legnagyobb forgalmat lebonyolító határátkelőhely
- külföldi vállalkozók érdeklődése a térség iránt
- makroregionális gazdasági-kulturális központ közelsége (Győr)
- agglomerálódás erősödése
- rekreáció funkció erősödése a térségben
- megyei paracentrum - Mosonmagyaróvár közelsége
- a népesség képzettsége, a térség magas termelési kultúrája
- "zöld sziget" egy formálódó nagyvárosi mega-agglomerációban (Bécs-Pozsony-Budapest)
- rendelkezésre álló hatalmas, jó minőségű ivóvíz készlet
- vízfelületek kavicsbánya tavak formájában
- termálvizek
- hatalmas kavicsvagyon
- jó mezőgazdasági adottságú terület
- jelentős erdőállomány
- keresett területe a külföldi tőkének
- turizmus élénkülése
- jó infrastrukturális ellátottság

Gyengeségek:

- megnövekedett forgalom miatt számottevő szennyezés
- kavicsvagyon fokozott kitermelése - ökológiai károk
- Győr nagyváros elszívó hatása
- a térség helyi gazdaság hiányosságai miatt kitett a két város gazdaságának
- heterogén demográfiai szerkezet a térségben - Belső-szigetköz kedvezőtlenebb demográfiai viszonyai
- még gyenge a civil szféra
- az ökológiai válsághelyzet csökkenti a a környezeti adottságokban felhalmozott gazdasági előnyöket, pl. turizmus fejlesztését

- termálvízkészlet kihasználatlan
- mezőgazdaság válságállapota
- erdőállomány drasztikus csökkenése az erőmű építés miatt

2.2.1.2. Jövőkép

A koncepcióban a jövőkép konkrét megfogalmazásra nem került, de a stratégiai cél egyértelműen kiolvasható, mely a **fenntartható területfejlesztés**en alapul:

"Javasoljuk a Szigetközi TK minőségi szintű bővítését, nemzeti parkká fejlesztését a természeti értékek jelentőségének, az ökológiai szemlélet terjesztésének, a környezeti tudat fokozásának érvényesítése érdekében"

A vízió a **ZÖLD SZIGET** kép, ennek rendelődik alá a térség gazdaságfejlesztése.

2.2.1.3. Prioritások és programjaik

A. prioritás: Öreg-Duna és ágrendszerének rehabilitálása

B. prioritás: Gazdaság területén

C. prioritás: Üdülés, Turizmus

D. prioritás: Természetvédelem

E. prioritás: Környezetvédelem

F. prioritás: Infrastruktúra

A. Öreg-Duna és ágrendszerének rehabilitálása - nem csak térségi feladat

- Kárérzékenységet csökkentő szabályozások bevezetése, az üzemi és társulati csatornák fejlesztése
- természetes talajvízpótlódás feltételeinek javítása a Szigetköz élővilága, a mezőgazdaság megőrzése és fejlesztése érdekében

B. Gazdaság területén

- nagyüzemi táblák méretének csökkentése - tájszerkezet, tájkép rehabilitáció érdekében
- táblák közötti fasorok és/vagy erdősávok telepítése
- hagyományos szigetközi kultúrák visszahozatala
- biotermesztés preferálása
- természetes erdők arányának növelése, illetve nemesnyáras erdők területének csökkentése, fafaj csere előirányozása
- a vadkár mérséklése érdekében a nagyvadállomány radikális csökkentése
- apróvad arányának növelése
- a Duna hagyományos halászati hasznosításának fenntartása érdekében az ivóhelyek biztosítása
- halászati mód szabályozása - elektromos halászat megtiltása
- öntözőkapacitás bővítése

C. Üdülés - turizmus

- a turizmus legkülönbözőbb formáinak megfelelő fogadókörnyezetek kialakítása
- szigetközi utak egy részének panoráma úttá alakítása
- információs központok felállítása
- rekreációs zóna pontos kijelölése és szabályozása
- termálfürdők környékének üdülőövezetté fejlesztése

D. Természetvédelem

- biomonitoring rendszer kiépítése
- A Szigetközi TK, valamint a beépített területek, az agglomerációs körzetek, illetve az infrastruktúra-folyosó közötti felületek pufferezónakénti minősítését
- tanösvények, fogadókörnyezetek kialakítása
- "erdőrezervátum program" elindítása
- nádasok hasznosítása a természetvédelmi szempontok figyelembe vételével
- gyepfelületi arány növelése
- Szigetközi Örökség Park kialakítása
- Greenway kialakítása az Öreg-Duna és a Mosoni-Duna között

E. Környezetvédelem

- kavicsbánya nyitások engedélyezését környezeti hatásvizsgálatok készítéséhez kötni
- működő kavicsbányákhoz utóhasználati és rekultivációs terv készítése
- felhagyott bányatavak környezetkímélő hasznosítását és annak ellenőrzését érvényesíteni
- devasztált felületek rehabilitálása
- hulladék lerakóhelyek rekultiválása
- illegális hulladéklerakó helyek megszüntetése
- szelektív hulladékgyűjtés elterjesztése

F. Infrastruktúra

- alternatív energiatermelés, mint napenergia, biomassza hasznosítás, biogáz előállítás

2.2.1.4. A koncepció hatása

A rehabilitációs és fejlesztési koncepció támaszkodik a térségre jellemző környezeti potenciálra, egyúttal a környezeti értékek alapul szolgálnak a térségfejlesztés számára, azaz a környezeti állapot területfejlesztési tényező.

A koncepció a *Szigetközi Természetvédelmi Terület kialakítását „Zöld Sziget”* létrehozását jelölte meg fő célkitűzésének, melyre vonatkozó feladatok a prioritásokban is szerepelnek.

A koncepció elkészítésekor a SWOT elemzésben csak a terület erősségei és gyengeségei kerültek kidolgozásra. A koncepcióban megfogalmazott prioritások azonban tartalmazzák a térség lehetőségeit, illetve veszélyeit, melyek megoldására javaslatot tesznek.

Jelenlegi elképzelés a Duna-menti Nemzeti Park létrehozása, mely a Szigetköz egyedülálló természeti sajátosságait kívánja megvédeni. Ennek megvalósítására különböző koncepciókat dolgoztak ki: Csallóközzel közösen illetve önállóan a Szigetköz területére kiterjedően Nemzeti Park létrehozására.

A javasolt programok közül főleg a turisztikát érintők megvalósítása kezdődött el, az eredmények látványosak:

- turisztikai információs táblák felállítása, mely PHARE támogatással valósult meg
- tourinform iroda kialakítása Mosonmagyaróváron
- termálfürdők környékének üdülőövezetté fejlesztése, pl. Lipót ill. Máriakálnok.

További programok, melyek megvalósítása megkezdődött:

- felhagyott bányatavak környezetkímélő hasznosítását és annak ellenőrzése
- illegális hulladék lerakóhelyek rekultiválása
- szelektív hulladékgyűjtés elterjesztése

Jelenleg két program készítése folyik a SZÖSZ számára. Az egyik a Szigetköz Öko-turisztikai programja (8 millió Ft támogatással), míg a másik, a térség természeti és környezeti értékeit kívánja bemutatni (3 millió Ft támogatással).

2.2.2. A térségfejlesztés társadalmi-gazdasági feltételei a Nyugati Kapu településeiben I.-II. (koncepció)

Megrendelő: Nyugati Kapu Térségfejlesztési Társulás

Szerző: Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Nyugat-dunántúli Intézet

Készült: Győr, 1997.

Terület: Bezenye, Dunakiliti, Dunasziget, Feketeerdő, Hegyeshalom, Jánossomorja, Levél, Mosonmagyaróvár, Mosonszolnok, Rajka, Újrónafő, Várbalog

Központja: Levél (1998-ig), Dunakiliti (1998-tól)

2.2.2.1. Helyzetelemzés

2.2.2.1.1. Településhálózat, településszerkezet:

A térség területe: 586 km²

A térség lakosság száma: 51752 fő (1998)

A térség népsűrűsége: 88,3 fő/km²

A Nyugati-Kapu Területfejlesztési Társulás 1995-ban alakult.

A kistérségi társulás területe nem esik egybe egyik KSH körzet területével sem, de legnagyobb lefedettséget a mosonmagyaróvári KSH körzettel mutat. A társulás települései közül nyolc a Szigetközi Önkormányzati Területfejlesztési Társulásnak is tagja.

A térség lakosságának 57 %-a Mosonmagyaróváré, tehát meghatározó a város jelenléte, annak ellenére, hogy magának a térségfejlesztési társulásnak a központja nem a város.

Az átlagos település nagyság a várossal együtt: 4312 fő/település, de a társulás falvainak átlagos nagysága: 1998 fő/település.

A településlejtő meghatározásával a településeknek három csoportja különül el:

1. csoport: *Kedvező fejlettségű jegyeket hordozó települések:* a térség városa, Mosonmagyaróvár, és Levél

2. csoport: *Térségen belüli ún. "középmezőny",* melyhez nyolc település tartozik, ezek a következők: Dunakiliti, Hegyeshalom, Rajka, Jánossomorja, Feketeerdő, Bezenye, Dunasziget és Mosonszolnok. Ebben a csoportban a demográfiai jellemzők és a vállalkozói aktivitás meglehetősen homogén képet mutat.

3. csoport: *A lejtő alján elhelyezkedő falvak:* Újrónafő, Várbalog. Újrónafő esetében az egyes változók értékei nagy szóródást mutatnak.

Mosonmagyaróvár későbbi csatlakozása miatt és a társulási munkában "szürke tag"-ként való közreműködése révén nem mondható, hogy a kistérség vonzáskörzet jellegű.

2.2.2.1.2. Környezeti, táji adottság

A kistérségi társulás területe három természetföldrajzi kistájhoz tartozik, melyek a következők:

- Szigetköz
- Hanság
- Mosoni-sík

A Szigetköz kistájhoz tartozó települések: Dunakiliti, Dunasziget, Feketeerdő a kistáj csupán 3,5%-át teszik ki. A kistáj árvízveszélyes alacsonyártéri síkság, a negyedidőszaki homokos-kavicsos rétegek vastagsága 100-250 méter közötti.

A Mosoni sík kistájhoz a társulás hét települése tartozik, melyek rendre a következők: Hegyeshalom, Rajka, Bezenye, Mosonszolnok, Várbalog, Mosonmagyaróvár és Levél.

Ez a terület magas ártéri hordalékkúp jellegű síkság, talaj- és rétegvizekben gazdag, jó talajadottságokkal és termőképességgel.

A Hanság kistájhoz tartozik Jánossomorja és Újrónafő települések területe. Alacsonyártéri síkság, melyet túlnyomórészt öntésanyag, -homok és -iszap, valamint láptőzeg épít fel.

Mindhárom kistájra jellemző a mezőgazdasági művelés, a szántó magas részaránya. A társulás egész területén a kavicsréteg meghatározó és vastag, a mezőgazdasági hasznosítás mellett a táj természeti erőforrásához, kincséhez tartozik e tetemes kavicsvagyron. Még ennél is nagyobb természeti kincsnek számít a kavicsrétegekbe tárolódó víz. Mind a három kistáj ismertetésében a figyelem e jelentős vízbázis védelmére irányul, ezért van különleges jelentősége a működő kavicsbányák esetén a rekultivációs terv készíttetésének, illetve a már felhagyott bányatavak környezetkímélő hasznosításának ellenőrzéséről.

2.2.2.1.3. Gazdasági potenciál

A térség gazdasági pólusa Mosonmagyaróvár, de a társulás több települése is jelentős gazdasági súllyal rendelkezik, mint Hegyeshalom, Jánossomorja, Dunakiliti.

A térség gazdasági szerkezetváltása a rendszerváltással egy időben kezdődött el. Az osztrák és német tulajdonú vegyes vállalatok ebben a térségben jelentek meg először, alig találunk itt olyan települést, ahol ne működne külföldi érdekeltségű gazdasági társaság.

A térség gazdasági szerkezete már tükrözi földrajzi fekvéséből adódó arculatot, hiszen a kereskedelem és a szálláshely és vendéglátó szolgáltatás markánsan jelen van a térségben, nemcsak a térség városára, hanem egyes kisebb településeire is jellemző (Levél, Hegyeshalom, Rajka).

A külföldi tőke a települések gazdaságszerkezetében meghatározó. A szinte minden településen megjelenő vegyes vagy teljes mértékben külföldi tulajdonú termelőüzemek stabil megélhetést nyújtanak a lakosságnak, s e jól működő, piacképes üzemek helyi adók formájában az önkormányzatok anyagi helyzetét is stabilizálni tudják (Mosonszolnok), és sok esetben szponzorként segítik a helyi civil szerveződéseket, oktatási intézményeket.

A térségben a turizmus, egyenlőre különösen a tranzitturizmus szerepe meghatározó. A turizmusban érintett települések: Hegyeshalom, Levél, Mosonmagyaróvár.

2.2.2.1.4. Infrastruktúra

A térséget a magas lakásépítési kedv és a hálózati infrastruktúra-építés - különösen, ami a csatornahálózatot illeti-, jellemzi. A magas lakásépítési kedv nem egyenesen arányos a nagy alapterületű lakások építésével, mert az egy lakásra jutó alapterület nagysága a megyei átlag alatt marad. A területfejlesztési koncepció készítésének évében még csak tervezés alatt volt a gázhálózat építése.

A szociális infrastruktúra kedvező volta összefüggésben van a nagyobb település mérettel, s az önkormányzatok pénzügyi problémáit segítő, néha megoldó iparűzési adó meglétével, mely a külföldi vagy vegyes vállalatok letelepedésével magyarázható.

2.2.2.1.5. SWOT analízis

A térség SWOT-analízise

<i>Erősségek</i>	<i>Gyengeségek</i>
- földrajzi fekvés	- Szigetköz problematikája
- jó infrastruktúra	- környezeti szabályozás
- autópálya	- rekultiválatlan kavicsbánya területek
- hármasthatár	- szennyezésérzékeny talaj
- európai közlekedési folyosók metszéspontja	- településközi utak hiánya
- kedvező gazdasági szerkezet	- idegenforgalmi vonzerő
- alacsony munkanélküliség	- belvízveszély
- külföldi tőke a gazdasági egységekben	- kevés vendégéjszaka
- erdőgazdálkodás súlya magas	- térségi turizmus marketing hiánya
- kedvező demográfiai állapot	- kevés és rendszertelen programajánlat
- relatív fejlett térség	- rekultiválatlan ipartelepek
- természetvédelmi területek (Szigetköz, Hanság)	
- hatalmas tranzitforgalom	
- nagy szálláshelykínálat	
- sok vendég, magas a külföldiek aránya	
- a térség városa tagja lett a szövetségnek	
- a térség városa egyetemi város	

<i>Lehetőségek</i>	<i>Veszélyek</i>
<ul style="list-style-type: none"> - termálvíz - határátkelési funkció erősítése - raktározási funkció erősítése - raktárbázis kialakítása - logisztikai központ kiépítése - a Fertő menti és Duna menti kerékpárút összekapcsolása - be- és kiáramló utazók pár napos tartózkodásá váló lekötése - üdülőterületek Szigetközben - szolgáltatási szektor fejlesztése - különböző nemzetiségek kultúrájának egymás közötti - határon túli munkavégzés - teljes települési infrastruktúra kiépülőben - kamarák gazdaságszervező funkciója - térségfejlesztési iroda működtetése 	<ul style="list-style-type: none"> - határmentiség - romló közbiztonság - veszélyeztetett ifjúság - munkaerő hiány - óriási tranzitforgalom - veszélyeztetett réteg a fiatal-ság - turisztikai programajánlat szegényes - tranzitforgalom - bűnözés növekedése

A térséganalízis fő megállapítása:

- nem elmaradott térség,
- a térség a kvázi fejlett Győr-Moson-Sopron megyén belül is nagyjából az a gazdasági innováció pólusterületéhez tartozik
- a nyugati határmentiség önmagában hordozza a gazdaság átstrukturálódásának felgyorsulását
- közlekedési ellátottsága, s ebből fakadó szerepe egyedülálló az országban
- Bécs-Pozsony-Győr térségében formálódó eurorégió része
- kedvező népességstruktúrájú
- kedvező humán tőkével rendelkező
- kedvező gazdaságszerkezetű és aktivitású
- munkanélküliség nagyon alacsony
- a terciálizálódás folyamata a térség falvait is érinti

2.2.2.2. Jövőkép

A koncepcióban a jövőkép konkrét megfogalmazásra nem került sor, de a cél a helyi erőforrásokon alapuló de a földrajzi helyzetet kihasználó fenntartható gazdaságfejlesztés a környezeti értékek megóvása mellett.

2.2.2.3. A prioritások és programjaik:

NYUGATI KAPU TÉRSÉGFEJLESZTÉSI PRIORITÁSAI

A. prioritás: Közösségépítés

B. prioritás: Terciálizálódás folyamatának erősítése, a minőségi turizmus fejlesztése

C. prioritás: A térség K+F tevékenységének összekapcsolása a mezőgazdasági és élelmiszeripari tevékenységgel

D. prioritás: Tájkép és tájérték és a környezet védelme

E. prioritás: Infrastruktúra és közlekedési hálózat fejlesztése

A. Prioritás: Közösségépítés

Programok és alprogramok:

1. térségfejlesztési koncepció megismertetése különböző rétegekkel
2. civil szervezetek bevonása a térségfejlesztés folyamatába, a programok ismertetésébe
3. image építés
4. monitoring rendszer a térségfejlesztési feladatokra
5. helyi társadalom építése
 - 5.1. alprogram: veszélyeztetett (alkohol, drog) rétegek (ifjúság) kezelése
 - 5.2. alprogram: munkanélküli réteg képzése, átképzése
 - 5.3. alprogram: ifjúsági programok (pl. sportrendezvények, kulturális rendezvények)
 - 5.4. alprogram: civil szervezetek létrehozása, erősítése (pl. nyugdíjasok egylete, vendégvárók egyesülete, stb.)
6. eurorégió építése - euro mikrorégió építése

B. Prioritás: A terciálizálódás folyamatának erősítése, a turizmus fejlesztése

Programok és alprogramok:

1. komplex turisztikai program készítése
2. vendégváró szakemberek képzése
3. turisztikai kínálat növelése, a programkínálat lebontása és összehangolása a három mikrotérre vonatkozóan
 - 3.1. Hanság mikrotér szálláskínálat bővítése, a mikrotér bekapcsolása a turizmus áramlatba
 - 3.2. Korridor települései: a turisták tartózkodási idejének növelése
 - 3.3. Szigetköz települései: üdülőterületek kialakítása, szolgáltatási szektor bővítése, a vízi turizmus fejlesztése
4. szállítmányozási és raktározási funkció bővítése

C. Prioritás: A térség K+F tevékenységének összekapcsolása a mezőgazdasági és élelmiszeripari tevékenységgel

Programok:

1. agrárprogram kidolgozása

2. együttműködésen alapuló kapcsolatépítési program a helyi mezőgazdasági termelők és az egyetem között
3. dán típusú szövetkezetek szervezése
4. agrárkamara és a gazdák közötti kapcsolat mélyítése
5. termelés és értékesítés konfliktusának oldása

D. Prioritás: A tájkép és tájérték és a környezet védelme prioritás programjai

Programok:

1. faluszépítő és egységes kép kialakító program - térségi szintű szervezés
2. vízbázis védelem program
3. bányatavak rekultivációs program
4. vörösiszap kezelés és ártalmatlanítás program
5. zöldfolyosó program
6. Krisztina-berek lágyturizmus programja
7. épített környezet védelme program: sváb házak rehabilitációs terv
8. Duna mederkotrása

E. Prioritás: Infrastruktúra és közlekedési hálózat fejlesztése

Programok és alprogramok:

1. gázprogram befejezése, településenkénti fogyasztói rákötések - településen belüli úthálózat helyreállítása
2. szelektív hulladékgyűjtés megszervezése, lakosság felkészítése
3. hulladékudvarok kialakítása
4. kerékpáros útvonalak kijelölése, kitáblázása (K4: Dunakiliti-Mosonmagyaróvár-Krisztina berek)
5. a vízi turizmus elszállításához szükséges infrastruktúra kiépítése
6. településközi utak építési programja, ütemezése
 - 6.1. Várbalog-Mosonszolnok/Irénmajor-Hegyeshalom útszakasz megépítése
 - 6.2. Jánossomorja-Újrónafő útszakasz megépítése
 - 6.3. Jánossomorja-Acsalag útszakasz kiépítése (kapcsolódás Tóközhöz)

2.2.3. A Nyugati Kapu Térségfejlesztési Társulás Turisztikai Konceptiója

Megrendelő: Nyugati-Kapu Térségfejlesztési Társulás

Szerző: Szörényiné Dr. Kukorelli Irén

Készült: Győr, 1998.

Terület: Bezenye, Dunakiliti, Dunasziget, Feketeerdő, Hegyeshalom, Jánossomorja, Levél, Mosonmagyaróvár, Mosonszolnok, Rajka, Újrónafő, Várbalog

Központja: Levél (1998-ig), Dunakiliti (1998-tól)

2.2.3.1. Helyzetelemzés

2.2.3.1.1. Településhálózat, településszerkezet

A térség területe: 586 km²

A térség lakosság száma: 51752 fő (1998)

A térség népsűrűsége: 88,3 fő/km²

A Nyugati-Kapu Területfejlesztési Társulás 1995-ban alakult. A kistérségi társulás területe nem esik egybe egyik KSH körzet területével sem, de legnagyobb lefedettséget a mosonmagyaróvári KSH körzettel mutat. A társulás települései közül nyolc a Szigetközi Önkormányzati Területfejlesztési Társulásnak is tagja.

A térség a tipikus vidéki térségektől abban különbözik, hogy itt a város és térségének településpotenciálja nem válik ketté, van a térségben a városon kívül három-négy olyan település, amelyik fajlagos mutatóiban a városhoz hasonló jegyeket hordoz, mint például Levél, Dunakiliti, Rajka, Jánossomorja. A 12 település közül mindössze két település van, amelyek a relatív lemaradás jegyeit hordozzák, Újrónafő és Várbalog, de közülük is Várbalog az egyértelműen utolsó. Ezek a vizsgálatok arra engednek következtetni, hogy a Mosonmagyaróvár és Várbalog elhagyása esetén szinte homogén a térség.

2.2.3.1.2. Környezeti, táji adottság

A Nyugati Kapu térsége - mint azt az előzetes régióanalízis feltárta - mind természeti, mind gazdasági, mind programkínálati szempontból alapvetően három mikrotérségre tagozódik:

Tengelyvidék, vagy korridor települései alkotta mikrotér (Mosonmagyaróvár, Levél, Hegyeshalom, Bezenye, Rajka).

E mikrotérség elsősorban nem természeti vonzerejével hódítja a turistákat. Ezen területen a táji-természeti érték kevés, az ide érkező átutazó turisták hosszabb idejű marasztalására egyéb programok és szolgáltatások szükségesek. Meg kell említenünk a közelben levő Mosoni-Duna és a Lajta folyó nyújtotta természeti értékeket. A szóba jöhető táji értékek közül a vízi világ megjelenítői a Lajta folyó (Hegyeshalom, Levél, Mosonmagyaróvár, Bezenye) és a Mosoni-Duna (Rajka, Bezenye, Mosonmagyaróvár). A folyókat kísérő ártéri erdők,

valamint a benne élő flóra és fauna azonban mindenképpen idegenforgalmi látnivalót jelent. Külön kell még megemlíteni a mindegyik településen megtalálható bányatavakat, melyek sokkal inkább tájsebet jelentenek, mint természeti értéket. Természeti értéket képez a Mosonmagyaróváron található gyógyvíz, de ennek hasznosulása csak megfelelő, a gyógyvízre ráépített infrastruktúra esetén hasznosul.

Szigetközi települések (Feketeerdő, Dunakiliti, Dunasziget)

A Szigetköz idegenforgalmi vonzereje jórészt a Duna teremtette vízi világban rejlik, ez az, mely Európában ritka tájképi érték. Az egykoron víz uralta táj a szabályozás ellenére is fennmaradt némely területen. A Duna menti táj változatos, rengeteg élményt nyújt. A nyugat-európai országok Duna-partja azonban már alig mondható érintetlen természeti környezetnek, beépítettsége és szabályozottsága az emberi kéz nyomait erősen magán viseli. Ettől a "fejlődéstől" lemaradva Magyarországon található még szabad és érintetlen Duna-part. Bármerre is utazunk a Szigetközben ez a kép kísér minket: élővizek, holtágak, elmosarasodott medrek, erek, s a jól termő szántóföldek között megbúvó, régi, kiszáradt mélyedések. A Szigetköz a tudomány számára is országosan érdekes példa a táj, a természeti adottságok és az ember életének szoros összefonódására. A vizek függvényeként, a felszín adottságaitól függően, és az időjárás változatossága szerint a növény- és állatvilág is igen változatos és széles skálájú képet mutat.

Hanság és Mosoni-sík települései alkotta mikrotér (Jánossomorja, Várbalog, Újrónafő)

Ezek a települések már nem tartoznak sem az átutazó forgalomból hasznot húzó, sem a természeti értékekkel felvértezett területek közé, inkább kapcsolódási pontot jelenthetnek a nagyobb természeti tájegységek felé, mint a Fertő tó térsége és Rábaköz.

A Hanság hajdan hazánk egyik legnagyobb lápterülete volt. Történetében jellemzőek a szélsőséges, szeszélyes vízviszonyok és az ellenük való folytonos küzdelem, mely még napjainkban sem ért véget. Ez a természeti törvények uralta mocsárvilág - a Fertő-tóval összefüggő vízrendszert alkotva - egészen a XVIII. század második feléig megvolt őshonos háborítatlanságában, az állandó beavatkozások következtében azonban ez a természetes állapota jelentősen megváltozott. E vidék jellegzetessége, hogy a szikes puszták szürkemarha-gulyáitól a középhegységek sztyeppréjtéig minden megtalálható rajta, s egyedülálló természeti képet alkotnak. Az egykori jellegzetes hanyi tavakból mára mindössze néhány kisebb állóvíz maradt meg (Barbacs-tó, Kónyi-tó, Fehér-tó).

2.2.3.1.3. Gazdasági potenciál

A térség gazdasági szerkezetváltása a rendszerváltással egyidőben kezdődött el. Az osztrák és német tulajdonú vegyes vállalatok ebben a térségben jelentek meg először, alig találunk itt olyan települést, ahol ne működne külföldi érdekeltségű gazdasági társaság. Mind a kft-k, mind a bt-k, mind az egyéni vállalkozások 1000 főre jutó száma meghaladja a Győr nélküli megyei átlagot, amely alapvetően e térség erős gazdasági aktivitására utal.

A gazdasági potenciál elemzésének megállapításai egybeesnek a fent elemzett területfejlesztési koncepcióban ismertetettekkel.

A turisztikára, mint gazdasági ágra vonatkozó főbb megállapításokat az alábbiakban foglaltuk össze.

A térség turisztikai szerepét már tükrözi a földrajzi fekvéséből adódó arculat, hiszen a kereskedelem és a szálláshely valamint a vendéglátó szolgáltatás markánsan jelen van a térségben, nemcsak a térség városára, hanem a községekre is jellemző (Levél, Hegyeshalom, Rajka). A fő feladat nem a térség bevezetése a turizmusba, hiszen a vendégek számából következik a térség ismertsége, hanem a tranzitturizmus-jelleg oldása, amelynek egyik módja a térség egész területére jellemző természeti adottságok kihasználása. Hiányos a határátkelőhely funkcióból fakadó szállítással, raktározással kapcsolatos tevékenység, hiszen nem meghatározó a térség gazdasági szerkezetében.

2.2.3.1.4 Infrastruktúra

Ami a térség infrastrukturális ellátottságát illeti, nem lehet azt mondani, hogy túlzott párhuzam lenne a vonalas infrastruktúra kiépítettsége és a pozitív gazdasági folyamat között. Bár a térséget a magas lakásépítési kedv jellemzi, a magas lakásépítési kedv nem egyenesen arányos a nagy alapterületű lakások építésével. Az elmúlt években a hálózati infrastruktúra-építés során kiépült a térségben a szennyvíz elvezetésére a csatornahálózatot, s elkezdődött a szervezési munkák befejeztével a gázhálózat építése. Így az ezredfordulóra a térség műszaki infrastruktúrája kiépül, ami ugyancsak kedvező összetevőként szolgál a térség turizmusának fejlesztéséhez.

2.2.3.1.5. A kistérség SWOT analízise

<i>Erősségek</i>	<i>Gyengeségek</i>
- földrajzi fekvés	- Szigetköz problematikája
- jó infrastruktúra	- környezeti szabályozás
- autópálya	- rekultiválatlan kavicsbánya területek
- hármastár	- szennyezésérzékeny talaj
- európai közlekedési folyosók metszéspontja	- településközi utak hiánya
- kedvező gazdasági szerkezet	- idegenforgalmi vonzerő
- alacsony munkanélküliség	- belvízveszély
- külföldi tőke a gazdasági egységekben	- kevés vendégéjszaka
- erdőgazdálkodás súlya magas	- térségi turizmus marketing hiánya
- kedvező demográfiai állapot	- kevés és rendszertelen programajánlat
- relatív fejlett térség	- rekultiválatlan ipartelepek
- természetvédelmi területek (Szigetköz, Hanság)	
- hatalmas tranzitforgalom	
- nagy szálláshelykínálat	
- sok vendég, magas a külföldiek aránya	
- a térség városa tagja lett a szövetségnek	
- a térség városa egyetemi város	

<i>Lehetőségek</i>	<i>Veszélyek</i>
- termálvíz	- határmentiség - romló közbiztonság
- határátkelési funkció erősítése	- veszélyeztetett ifjúság
- raktározási funkció erősítése	- munkaerő hiány
- raktárbázis kialakítása	- óriási tranzitforgalom - veszélyeztetett réteg a fiatal-ság
- logisztikai központ kiépítése	- turisztikai programajánlat szegényes
- a Fertőmenti és Dunamenti kerékpárút összekapcsolá-sa	- tranzitforgalom - bűnözés növekedése
- be- és kiáramló utazók pár napos tartózkodássá való lekötése	- vörösiszap
- üdülőterületek Szigetközben	
- szolgáltatási szektor fejlesztése	
- különböző nemzetiségek kultúrájának egymás közötti	
- határon túli munkavégzés	
- teljes települési infrastruktúra kiépülőben	
- kamarák gazdaságszervező funkciója	
- térségfejlesztési iroda működtetése	

2.2.3.2. Jövőkép

A koncepcióban megfogalmazott elsődleges cél a turizmus minőségi oldalának erősítése, és a turizmus területi diszperzációja.

2.2.3.3. A prioritások és programjaik:

A turisztikai koncepció támaszkodik az egy évvel korábban készített területfejlesztési koncepcióra, ajánlja és figyelembe veszi a területfejlesztésnek a turizmusra eső részét, így hangsúlyozza, és kiemeli a területfejlesztési koncepcióban már megfogalmazott programok megvalósítását.

1. Komplex turisztikai program készítése
2. Vendégváró szakemberek képzése
3. Turisztikai kínálat növelése, a programkínálat lebontása és összehangolása a három mikrotérre vonatkozóan
 - 3.1. Hanság mikrotér szálláskínálat bővítése, a mikrotér bekapcsolása a turizmus áramlatba
 - 3.2. Korridor települései: a turisták tartózkodási idejének növelése
 - 3.3. Szigetköz települései: üdülőterületek kialakítása, szolgáltatási szektor bővítése
4. A bányatavak rekultivációja
5. Felkészülés a tározótó üzembe helyezésére
6. Marketing tevékenység fokozása

A Nyugati Kapu kistérség egymástól jól elkülöníthető mikroterekből áll. Ezek a területek eltérő fejlesztési módszereket igényelnek, de nem egymástól függetlenül. A térségben mű-

kődő területfejlesztési iroda jó garancia lehet a mikrotérségek fejlesztésének összehangolására. A továbbiakban e három mikrotér főbb fejlesztési feladatai szerepelnek:

A. Szigetköz:

Három feladatot kell teljesítenie:

- Mosonmagyaróvár rekreációs zónája
- A Nyugati-Kapu térségébe érkező turisták tartózkodási idejének növelése elsősorban a folyóvízi turizmus adta lehetőségeket kínálva
- Felkészülni a tározó tó turisztikai hasznosítására

B. Korridor települései:

Legfontosabb feladat:

- Minőségi kínálat növelése - vendéglátóhelyek és szálláshelyek minőségi kínálatának növelése (nemzetiségi éttermek)
- sportprogramok, sportlehetőségek biztosítása: squash, tenisz, uszoda, minigolf

C. Hansági mikrotér:

Legfontosabb feladat:

- A turizmus elindítása: szálláshelyek, programok létesítése
- Erőteljes marketing politika
- Kerékpáros útvonalak kitáblázása, kerékpáros turizmus elindítása

A kistérség egészére a koncepció a turizmus öt ágának fejlesztését dolgozta ki, mint a korridor turizmus, a vízi turizmus, azon belül a folyóparti, a tavi, a termál- és a horgászturizmust, a falusi és a sportturizmust, benne kiemelve a lovas turizmust.

A koncepció mindegyik turizmus ágra vonatkozó SWOT analízist tartalmazza, továbbá megtalálható az egész térségre vonatkozó természeti- és épített örökség vonzerőleltára, a turisztikai szolgáltatások és a szállásférőhelyek leltára.

A koncepció tartalmaz ún. turisztikai csomagokat az útvonalak kialakításával és célcsoportok megnevezésével.

2.2.3.4. A Területfejlesztési és Turisztikai koncepciók hatása

Magyarország gazdaságilag egyik legdinamikusabb területén, Győr-Moson-Sopron megyében, annak észak-nyugati részén, az osztrák és szlovák hármashatár mentén elterülő területen helyezkedik el a kistérség, amely számára a Területfejlesztési Koncepció 1997-ben kidolgozásra került. Ezen koncepcióra alapozva 1998-ban elkészült el a térség turisztikai koncepciója.

Az 1997-ben készült koncepció az egész térség prioritásait, beavatkozási területeit meghatározza. Az egyes prioritások alprogramjai olyan általánosan fogalmazódnak meg, hogy valamennyi befér a megyei és regionális szinten megpályázható, elérhető forrásokba.

A koncepció elkészítésének alapja kettős, egyik oldalról az 1996-ban elfogadott Győr-Moson-Sopron Megyei Területfejlesztési Koncepció megszabja a térség fejlesztésének legfontosabb csomópontjait, a megyefejlesztésben elfoglalt helyét. A koncepció készítésének másik oldala a mikrovizsgálatok alapján elkészült térséganalízis, amelynek eredményéből, a szintézisből a konkrét stratégiai irányok és a térségfejlesztéshez szükséges programok megfogalmazása történt meg.

A térségfejlesztési koncepció célja az volt, hogy a 12 települést magába foglaló településszövetség számára egy cselekvési program meghatározása azzal a céllal, hogy a kistérség döntéshozói a globális fejlesztési irányok, az időben-térben meghatározott fejlesztési prioritások ismeretében hozhassák meg a térségre vonatkozó döntéseket, tervezni tudják a térségben realizálható beruházásokat.

Elkészítése azért is indokolt volt, mert egy kistérség fejlesztésének illeszkednie kell egy nagyobb térség (megye, régió) fejlesztési irányaihoz, a szomszédos területekhez, és koordinálnia kell egy kistérségen belül az egyes településeket érintő fejlesztéseket. Például Mosonmagyaróvár 1994-ben fogadta el fejlesztési koncepcióját.

A "kapu" elnevezés ráillik a térségre, a kistérségben három nemzetközi főútvonal találkozik. A térségben három határátkelő üzemel.

A turisztikai koncepció célja az volt, hogy meghatározza a térségben a turizmus számára jelentős erőforrásokat, az egyes turizmus ágak lehetséges fejlesztését, meghatározva az ehhez szükséges menedzsmentet és marketing politikát, valamint a fejlesztéshez szükséges elindulás legfontosabb programjait.

A kistérséget három jól elkülönülő mikrotérségét a turizmus fejlesztése szempontjából is külön kezelendő térségekként kezeli, hiszen más-más sajátosságokkal rendelkeznek, illetve mások a kapcsolódási pontjaik a környék idegenforgalmához. Ennek megfelelően a meghatározott feladatok és végrehajtási módszerek is eltérőek.

A kistérség turisztikai koncepciója taglalja a környező kistérséggel való együttműködést a turizmus és a képzés tekintetében, és meg is nevezi az együttműködés területeit, mint például a kerékpáros útvonalak illetve a közös turisztikai marketing kialakítását.

A turizmus területén jelentős sikereket a tourinform iroda létrehozása illetve idegenforgalmi kiadványok tekintetében sikerült elérniük. Elindult egy „Civil” projekt, melyben öt Dunántúli társulás vesz részt. A projekt a civil társulásokat kívánja felmérni, melynek keretében kérdőíveket juttatott el a kistérség területén belül. A jövőbeni sikeres pályázatok megvalósulását szem előtt tartva, egy pályázat írási tréninget indítottak el a potenciális pályázók részére.

Kerékpáros útvonalak kitáblázása, kerékpáros turizmus beindítása megtörtént. Egyúttal megkezdődtek a munkálatok a kerékpárnyomvonal kijelölésével.

További megvalósult program a szelektív hulladékgyűjtés tekintetében jött létre, illetve befejeződött a gázprogram.

2.2.4. A térségfejlesztés komplex feltételei az Alsó-Szigetköz településeiben I.-II. (konceptió)

Megrendelő: Alsó-szigetköz Önkormányzati Területfejlesztési Társulás

Szerző: Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Nyugat-dunántúli Intézet

Készült: Győr, 2000.

Terület: Dunaszeg, Dunaszentpál, Győrladamér, Győrújfalú, Győrzámoly, Kisbajcs, Nagyabajcs, Vámoszabadi, Vének, Győr-Bácsa,

Központja: Dunaszeg

2.2.4.1. Helyzetelemzés

2.2.4.1.1. Településhálózat, településszerkezet

A térség területe: 132.77 km²

A térség lakosság száma: 9726 fő + kb. 5000 fő (Győr-Bácsa) \cong 15000 fő (1998)

A térség népsűrűsége: 73.25 fő/km²

Az Alsó-szigetközi Önkormányzati Területfejlesztési Társulás 1998-ban alakult.

A társulás valamennyi települése tagja a társulás "ernyőszerkezet"-ének a Szigetközi Önkormányzatok Szövetségének is (SZÖSZ). A kistérség Győr agglomerációjának része.

2.2.4.1.2. Környezeti, táji adottság

A térség két, jól elkülöníthető tájszerkezeti egységre tagolódik.

I. tájszerkezeti egység:

Ebbe az egységbe nyolc település tartozik, azok, amelyek a szigetközi országútra fűződnek fel, valamint Kunsziget és Dunaszentpál, de ide tartozik még Vámoszabadi és Győr-Bácsa is.

A települések épületállománya az 1954-es árvíz idején szinte teljesen megsemmisült, így tradicionális karaktert őrző település egység a területen nem található. A települések belterülete karakteres, de az egykori morotvamaradványok mélyfekvésű foltjai rendezést kívánnak.

A külterületet a 60% feletti szántó jellemez, csupán 10% alatti a gyepek, erdők aránya. A Mosoni-Duna és a csatornák mentén ligeterdő sávok találhatóak. A Szigetközi Tájvédelmi Körzethez tartozó tájelemek többnyire a mentett oldalon helyezkednek el. Mára a kavicsbányatavak is jellemző tájelemekké váltak.

II. tájszerkezeti egység:

A terület három település, Nagyabajcs, Vének és Kisabajcs területét foglalja magába. A belterület épületállománya bár túlnyomórészt új, az 1954-es árvíz nem pusztította el teljes mértékben. A külterületen magasabb a gyepfelületek aránya, sűrű a vízhálózat, és a vízfolyásokat kísérő ligeterdő aránya és sok természetközeli fás vegetációsáv található.

2.2.4.1.3. Gazdasági potenciál

A térség gazdaságát a kettősség jellemzi, az önálló helyi gazdaság és Győr gazdaságának a közelsége. A térség gazdasági szerkezetváltása a rendszerváltással egyidőben kezdődött el. Megjelentek a településekben a német és osztrák tulajdonú vegyesvállalatok, gazdasági társaságok.

Az általános, s mindenhol jelen levő mezőgazdasági termelés mellett a települések ipara és a szolgáltató szektor egyaránt jelentős szereppel bír a gazdaság szerkezetében.

Az ipar szempontjából a térséget három részre lehet osztani:

Győrtől nyugatra eső távolabbi falvak (*Dunaszeg, Kunsziget, Győrladamér, Győrzámoly*), a Győrhöz közelebb eső település (*Győrújfalú*) és *Bácsa*, mint városrész,

az északkeleti három község (*Kisbajcs, Nagybajcs és Vének*).

Vámoszabadi sajátos határmenti helyzetével a három kategória közül igazán egyikbe sem fér bele, mivel helyi gazdaságát elsősorban a határközeli fekvés, az ehhez kapcsolódó szolgáltatások, a közlekedési szektor jellemzik.

A térség ipari tevékenysége sokszínű, élelmiszeripar, alkatrészgyártás, bútór- és faipar, műanyagipar, textilipar van jelen, némelyik kimondottan nagy alkalmazotti létszámmal.

2.2.4.1.4. Infrastruktúra

Mind a szociális, mind a műszaki infrastruktúra jól kiépített, aminek egyik oka a szuburbanizációs jelleg. A szociális intézményhálózat kiépítettsége elsősorban a településnagysággal van összefüggésben.

A szuburbanizáció jegyeit elsősorban a lakásállomány és a lakásépítési kedv mutatja. Öt év alatt megduplázódott az 1000 főre jutó épített lakások száma, amely nem csak a helyben élők építési kedvére, hanem a beköltözésekre is utal.

A műszaki infrastruktúra elemei kiépültek a térségben, a vízbázis megóvása érdekében már 1996-ra befejeződött a térségben a szennyvízcsatorna hálózat építése, s a lakások átlagosan 70%-a már rákötött a hálózatra.

2.2.4.1.5. SWOT analízis

A térséganalízis fő megállapítása:

- kettős arculatú vidéki térség - agglomeráció és védelemre érdemes környezet
- a falvak gazdasági szerkezete vegyes, az ipar is jelentős szereppel bír
- a szuburbanizáció jelei elsősorban a bevándorlásban és a lakásépítési kedvben ölt testet
- a szolgáltatás részaránya alacsony, mely városhiányos térség jellegre utal
- turizmus jegyei már jelen vannak a térségben
- a humán erőforrás állapota jó, munkanélküliség nem jellemző

Erősségek	Gyengeségek
<ul style="list-style-type: none"> - népességét növelni képes térség - nyolc év vándorlási egyenlege pozitív - kedvező korstruktúra térségi szinten - Győrtől észak-nyugatra fekvő falvak - kedvező népesedési folyamatok - magas iskolázottsági szint - alacsony munkanélküliség - Képzett, iparban tapasztalatot szerzett munkaerő - Földrajzi fekvés, közel az osztrák és a szlovák határ - Jó közlekedési lehetőség: autópálya, vasút, épülő közeli kikötő, repülőtér - Sokoldalú gazdasági szerkezet a kisebb településeken is - Jelentős a hazai és a helyi tőke részvétele a helyi gazdaságban - Sok élővíz jelenléte, Duna, Mosoni-Duna - Bányatavak, horgásztavak megléte - Kajakkal, kenuval végig hajózható, biztonságos Mosoni-Duna - Tájvédelmi Körzet megléte - A Szigetköz, mint értékes természeti táj ismertsége az országban - Rendezett, lakossági infrastruktúrával jól ellátott falvak - Kiépített és kitáblázott kerékpárutak - Gazdag termesztési hagyományok (kertészet) - Jó adottságok a zöldségtermesztéshez - Győr, mint felvevőpiac - szociális infrastruktúra elérhetősége helyben - műszaki infrastruktúra elemek (szennyvíz, gáz, telefon) kiépítettsége 	<ul style="list-style-type: none"> - negatív természetes szaporodás - demográfiai mutatók értékeiben nagy térségi szóródás - Egyes kistelepülések munkaerő foglalkoztatása szinte teljesen Győrhez kötődik - Kevés a "helyi termék", a helyben feldolgozott nyersanyag (élelmiszer) - Viszonylag kevés a kapcsolat a szlovák oldallal - Tájsebeket okozó kavicsbányák adják több tevékenység alapanyagát - Nincs kemping - Viszonylag kevés a szálláshely és a színvonalas vendéglátóhely - Nincs szervezett turizmus - az 1954-es árvíz elpusztította az épített örökség elemeit a falukép az 50-es évektől alakult ki - Elaprózott birtokméret (1,14 és 1,96 ha között a településeken az átlag) - A kertészeti növények termesztésének visszaszorulása

Lehetőségek	Veszélyek
- szuburbanizációs hatás növelése	- alvó települések létrejötte
- A térség fejlődéséhez pótlólagos munkaerő-piaci bázist biztosít a szlovák oldal	- demográfiai folyamatok térbeli egyenlőtlenségének növekedése
- A helyi kis- és középvállalkozások fejlesztése térségspecifikus mezőgazdasági termékek nagyobb arányú feldolgozását tenné lehetővé helyben	- a nagyvárosból kiszoruló deviáns elemek megjelenése
- A kis- és középvállalkozások kapcsolódhatnak a győri nagyüzemek beszállítói hálózatához	- új telkek kialakítási nehézségei
- Győr lakossága biztos piacot jelent egy rekreációs jellegű helyi turizmusra (horgászat, falunapok, halásznapok stb.), a térség Győr rekreációs területévé válhat	- Az erős kötődés miatt egy esetleges győri elbocsátás a térség településeken okoz munkanélküliséget okoz
- Földrajzi fekvés: hármashatár közelsége, fővárosok közelsége, jó közlekedési hálózat	- A munkaerőigény nehéz kielégítése miatt a befektetők elfordulnak a Győrhöz közeli településektől
- A szlovák oldallal összefogva közös turisztikai szervezés - Pozsony rekreációs területe	- A nehéz piaci helyzet a mezőgazdaságnak problémát okoz
- A turizmus szempontjából a Szigetközre és a Csallóközre közös marketing tevékenység folytatása. (A kistérség turisztikai tevékenysége ebbe a marketing koncepcióba ágyazódhat bele.)	- A Duna és a táj ökológiai károsodásának veszélye (vízutánpótlás)
- Alternatív növények termelésbe vonása	- Kihaszírtatlanul álló bányatavak szennyeződése, a talajvíz szennyeződése
- Zöldségtermesztés	- Marketing koncepció késlekedése
- A Regionális Park kialakítása	- Győr munkaerő elszívó hatása
- építési telkek kialakítása, letelepedést segítő programok bevezetése	- A térség agglomerálódása
- falukép alakítása	- Mosoni-Duna további szennyeződése
- kerékpárutak kiépítése	- győri szennyvíztisztítómű részleges kiépítettsége
- turizmus stratégia megfogalmazása és elemeinek kiépítése	- ingatlanárak túl magasak
	- bacsai hulladékégető szennyezőanyag kibocsátása

2.2.4.2. Jövőkép

Három pillérre épülő jövőkép, a három pillér:

- környezetállapot javítás
- térség lakó-és gazdasági funkcióinak növelése
- Győrhöz kapcsolódó rekreációs funkció erősítése

A társulás jövöképe:

Regionális (natúr) park kialakítása, fenntartható táj- és gazdaságfejlesztésen keresztül

2.2.4.3. A prioritások és programjaik:

A. prioritás: Fenntartható környezetfejlesztés - tájgazdálkodás

B. prioritás: Közösségfejlesztés, intézményfejlesztés, civil szféra erősítése

C. prioritás: Vidéki turizmus különböző ágainak fejlesztése

D. prioritás: Kis- és középvállalkozások kapcsolása a tágabb gazdasági térhez

E. prioritás: Környezetkímélő mezőgazdasági módok

A. Prioritás Fenntartható környezetfejlesztés - tájgazdálkodás

1. program: Környezetvédelem - a környezetminőség növelése

Alprogramok:

- 1.1. Levegőtisztaság- zaj- és rezgésvédelem
- 1.2. Vízvédelem - felszíni és felszín alatti vizek elszennyeződésének meggátolása - vízállapot rehabilitáció
- 1.3. Földvédelem - termőföld mennyiségi és minőségi megőrzése
- 1.4. Település környezet védelme - környezet minőségének megőrzése ill. javítása az itt élők életminőségének érdekében

2. program: Természetvédelem

Alprogramok:

2.1. Természetvédelem a védettség alá eső területeken:

vizes élőhelyeken

erdőkben

gyepterületeken

2.2. Természetvédelem egyéb élőhelyeken

3. program: Tájvédelem

Alprogramok:

3.1. Tájkarakter védelmi zónák létrehozása

3.2. Egyedi tájértékek megőrzése

3.3. Harmonikus kül- és belterületi kapcsolat fenntartása - rurális tájjelleg, településmagok megőrzése

4. program: Tájrehabilitáció - ökológiai hálózat tervezése és megvalósítása

Alprogramok:

4.1. Vízfolyások rehabilitációja - árvízvédelem

4.2. Kavicsbányatavak, és -bányagödrög rehabilitációja, hasznosítása

4.3. Elszennyezett és roncsolt területek rekultivációja

B. Prioritás: Közösségfejlesztés, intézményfejlesztés, civil szféra erősítése

1. Program: Felkészülés a fenntartható táji, agrár és turizmus ágazat fejlesztésére - képzési programcsomag

Alprogramok:

1.1. Fenntartható fejlődés szemléletének pedagógus társadalomba

1.2. Vendégfogadás oktatása

1.3. Fenntartható fejlődésre oktatás (mg. különböző ágaiban)

1.4. Nők a fenntarthatóságért - képzés

1.5. Környezetorientált nevelés a társadalom különböző rétegei számára

2. Program: Kistérségi iroda - "Európa Pont" : EU programokra való felkészülés, menedzselés, és információs központ funkció kialakítása.

Alprogramok:

2.1. Kistérségi iroda: területfejlesztés koordinálása

2.2. "EU Pont" kialakítása - információk EU-ról, EU pályázatok, programok menedzselése

2.3. Teleház továbbfejlesztése

2.4. Turisztikai információs központ, mint a regionális park irodája: funkció kialakítása

2.5. Mikro-EU régió létrehozása és működtetése a csallóközi településekkel

3. program: Civil szervezetek bekapcsolása a területfejlesztési programok megvalósításába

Alprogramok:

3.1. A térség területén működő civil szervezetek együttműködési programja a térség fejlődéséért

3.2. Térségi civil szervezetek létrehozása, kapcsolódása az előző alprogramhoz

3.3. mikro-EU régió saját rádióadásának beindítása

C. Prioritás: Vidéki turizmus különböző ágainak fejlesztése

1. program: Ökoturizmus kialakítása

Alprogramjai:

1.1. Kerékpárturizmus - alapjául szolgál a Szigetközi kerékpárút

1.2. Vizi - és horgászturizmus - Mosoni-Duna túrák

1.3. Lovasturizmus - lovastúrák, versenyek, lovaglási lehetőségek

1.4. Vendéglátó- és szálláskapacitás növelése - szálláshelyek kialakítása - szigetközi gasztronómia

1.5. Rekreációs funkció erősítése

2. program: Turizmus marketing

Alprogramjai:

2.1. Turisztikai koncepció - marketing stratégia készítése

2.2. Információs kiadványok készítése: média, útikönyv, térképek, rádió

2.3. Testvértelepülések bekapcsolása - mikro-EU régió közös turisztikai marketingje és információs rendszerének megteremtése

D. Prioritás: Kis- és középvállalkozások kapcsolása a tágabb gazdasági térhez

1. program: mikro-, kis-és középvállalkozások megerősítése

Alprogramjai:

- 1.1. minőségbiztosítás eléréséhez szükséges információk és lehetőségek biztosítása
- 1.2. partnerkapcsolat építése vállalkozásokat menedzselő szervezetekkel
- 1.3. munkaerő biztosítása - kapcsolat a szlovák oldallal

2. program: kis- és középvállalkozások klaszterizáció folyamatához kapcsolása

Alprogramjai:

- 2.1. A különböző ágazatokhoz tartozó vállalkozási csoportok kialakítása, civil szerveztük megalakítása
- 2.2. A térségi vállalkozói piramis megalkotása a különböző szektorokban - kapcsolódás a beszállítói hálózathoz
- 2.3. A kialakítandó régióklaszterekhez való csatlakozás

3. program: tájspecifikus termékekre épülő feldolgozóipar és a tradicionális kézműipar fejlesztése

Alprogramjai:

- 3.1. Hasonló adottságú regionális parkokkal kapcsolatfelvétel a hasonló termékek kooperációja érdekében (nád, nyárfa, gyep, új termékek)
- 3.2. Turizmusra alapozott kézműipar felfejlesztése - kooperáció Szigetköz egészével

E. Prioritás: Környezetkímélő mezőgazdasági módok

1. program: Biogazdálkodási módok elterjesztése a növénytermesztésben - bevezetésének segítése

Alprogramjai:

- 1.1. Zöldségtermesztés - hagyományos zöldségtermesztési kultúrák felélesztése (zöldség, káposzta-félék)
- 1.2. Mintafarm és oktatóközpont létesítése
- 1.3. Kapcsolatépítés Nyugat-magyarországi Egyetem Mosonmagyaróvári Karával

2. program: Extenzív állattenyésztés és legelőgazdálkodás

Alprogramjai:

- 2.1. Állattartás a helyreállított és újra telepített legelőkön - tájfenntartás, húshasznosítás - bio hústermelés
- 2.2. Mintaterületek létrehozása

3. program: Erdőtelepítés, erdőgazdálkodás

Alprogramjai:

- 3.1. Birtokviszonyok feltárása után erdőtelepítési koncepció készítése a regionális park jegyében

3.2. Erdőtelepítés a vízbázis védőidomok területén, a természetes vízfolyások és csatornák mentén

3.3. A regionális park teljesülése érdekében közjóléti funkciójú erdők telepítése

2.2.4.4. A koncepció hatása

Alsó-szigetköz térségfejlesztési koncepciója 1999/2000-ben került kidolgozásra, amely azóta is pályázataik alapját képezi, illetve további koncepcióik is ebben megfogalmazott prioritások alapján készültek el.

A térség fejlesztése szempontjából kiemelkedő fontosságúak természeti adottságai. A koncepció kidolgozásakor a harmonikus fenntartható fejlődés gondolata fogalmazódott meg. Megvalósítandó célként jelölték meg az életminőség javítását, a környezet ésszerű megóvása és megtartása mellett.

A koncepcióban megfogalmazott jövőkép: a regionális park kialakítása, fenntartható táj- és gazdaságfejlesztésen keresztül.

A koncepció konkrét programokat fogalmazott meg, melyek megvalósítása jelenleg is folyik. Jelentős eredményeket a vidéki turizmus különböző ágazatainak fejlesztésében sikerült elérni. Turisztikai programban megfogalmazott információs kiadványok készítése idén megtörtént illetve a tematikus elvű, tájékoztató táblarendszerek kialakítása 2003. júliusában várható.

2.2.5. Az Alsó-Szigetköz Turizmusfejlesztési Konceptiója és Marketing-programja

Megrendelő: Alsó-szigetköz Önkormányzati Területfejlesztési Társulás

Szerző: Soproni Ipari Park Pályázati és Tanácsadó Iroda

Készült: Győr, 2000.

Terület: Dunaszeg, Dunaszentpál, Győrladamér, Győrújfalú, Győrzámoly, Kisbajcs, Nagybajcs, Vámoszabadi, Vének, Győr-Bácsa

Központja: Dunaszeg

2.2.5.1. Helyzetelemzés

2.2.5.1.1. Településhálózat, településszerkezet:

A térség területe: 132.77 km²

A térség lakosság száma: 9726 fő + kb. 5000 fő (Győr-Bácsa) \cong 15000 fő (1998)

A térség népsűrűsége: 73.25 fő/km²

Az Alsó-szigetközi Önkormányzati Területfejlesztési Társulás 1998-ban alakult.

A társulás valamennyi települése tagja a társulás "ernyőszerkezet"-ének a Szigetközi Önkormányzatok Szövetségének is (SZÖSZ).

A kistérség Győr agglomerációjának része

2.2.5.1.2. Környezeti, táji adottság

Az Alsó-Szigetköz a Mosoni-Duna és a Nagy-Duna által közrefogott szigetnek az alsó, Ásványrárótól a Duna ágak összefolyásáig terjedő része. Az Alsó-Szigetköz tökéletes síkság, de nem egyhangú térség, hiszen alig pár méteres különbség is teljesen más növényártás számára jelent alapvető más életkörülményeket.

Az évszázadok során a különböző mélységben található kavicsrétegre homok, majd erre löszös réteg rakódott, a Mosoni-Duna mentét pedig homokos öntésiszap kíséri. A talaj attól függ, hogy a kavicsréteg milyen mélyen van és attól, hogy a kavicson milyen réteg terült szét. A legnagyobb kiterjedésű a csernozjonnal fedett területen századok óta a – kor színvonalának megfelelően – a legintenzívebb mezőgazdasági művelés folyik, ami a természeti képet jelentősen megváltoztatta és a ma látható képet is a mezőgazdasági művelés határozza meg. A mélyebben lévő kavicsréteg viszont a kavicsbányászatot élteti, és teremtette meg a térségben a horgásztavakat. Ez az alapja a területen kialakított bánya- és horgásztavak sorának.

2.2.5.1.3. Gazdasági potenciál

Az ökoturizmus a térség egyik kiemelkedő ágazata lehet a jövőben, mert a természeti adottságok kiemelkedő szerepet játszanak a térség potenciáljában. Ezek az értékek érvényesülnek a kerékpáros-, a horgász- és víziturizmus fejlesztésében.

2.2.5.1.4. Infrastruktúra

A kistérség infrastrukturális ellátottsága jó, köszönhetően Győr közelségének. A műszaki infrastruktúra elemei kiépültek a térségben, a vízbázis megóvása érdekében már 1996-ra befejeződött a térségben a szennyvízcsatorna hálózat kiépítése, s a lakások átlagosan 70%-a már rákötött a hálózatra.

A településeken a lakosság szükségleteinek megfelelő szolgáltatói infrastruktúra kialakult. Erre a bázisra építhet a turizmus. Ez azért fontos mert a térség vonzerejét figyelembe véve nagyon jelentős az átmenő - a kerékpáros és víziturizmus. Ez a vendégkör igényli az alapvető szolgáltatásokat. A turizmus szervezett és irányított megjelenésével párhuzamosan ezek szolgáltatások is változni fognak fajtájukban, minőségükben és mennyiségükben.

2.2.5.1.5. SWOT analízis

SWOT analízis nem készült a koncepcióban, de a tartalma alapján összeállítottunk egyet, melyet alábbiakban ismertetünk.

A térséganalízis fő megállapítása:

- kettős arculatú vidéki térség - agglomeráció és védelemre érdemes környezet
- turizmus jegyei már jelen vannak a térségben

Erősségek	Gyengeségek
<ul style="list-style-type: none"> - Jelentős turisztikai centrumok (Győr, Pannonhalma) közelsége - Földrajzi fekvés, közel az osztrák és a szlovák határ - Jó közlekedési lehetőség: autópálya, vasút, épülő közeli kikötő, repülőtér - Sok élővíz jelenléte, Duna, Mosoni-Duna - Bányatavak, horgásztavak megléte - Kajakkal, kenuval végig hajózható, biztonságos Mosoni-Duna - Tájvédelmi Körzet megléte - A Szigetköz, mint értékes természeti táj ismertsége az országban - Kiepített és kitáblázott kerékpárutak - műszaki infrastruktúra elemek (szennyvíz, gáz, telefon) kiépítettsége 	<ul style="list-style-type: none"> - A természeti értékek nem a súlyuknak és értéküknek megfelelően jelennek meg a térség turizmusában - demográfiai mutatók értékeiben nagy térségi szóródás - Tájsebeket okozó kavicsbányák adják több tevékenység alapanyagát - Nincs kemping - Viszonylag kevés a szálláshely és a színvonalas vendéglátóhely - Nincs szervezett turizmus

Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> - A kerékpáros- és a vizitourizmus összekapcsolásának lehetősége. A pihenőhelyek és a kerékpárút a természeti értékek közelében halad. - A kerékpárúthoz egy csatlakozó út építése Vámoszabadiig - Győr lakossága biztos piacot jelent egy rekreációs jellegű helyi turizmusra (horgászat, falunapok, halász-napok stb.), a térség Győr rekreációs területévé válhat - tanösvények kialakítása - Alsó-Szigetköz értékeit bemutató kiadványok arculatának kialakítása - turizmus stratégia megfogalmazása és elemeinek kiépítése 	<ul style="list-style-type: none"> - alvó települések létrejötte - demográfiai folyamatok térbeli egyenlőtlenségeinek növekedése - A Duna és a táj ökológiai károsodásának veszélye (vízutánpótlás) - Kihaszínlatlanul álló bányatavak szennyeződése, a talajvíz szennyeződése - Marketing koncepció késlekedése - A térség agglomerálódása - Mosoni-Duna további szennyeződése

2.2.5.2. Jövőkép

A területfejlesztési programok sorozatán keresztül a településen élők életminőségét javítsa, vonzó életteret alakítson ki a helyben élők és az oda költözők számára. A települések érdekeit egyeztetve működnek együtt, egyes feladatok könnyebb, hatékonyabb és gyorsabb végrehajtása érdekében.

A Társulás fő feladata, hogy a területfejlesztéssel kapcsolatosan a tájhoz, az egymással együtt élő, együttműködő önkormányzatokhoz együttesen kötődő közös szándékokat kifejezze, összehangolja a forrásokat, megvalósítsa a fejlesztéseket, elősegítse a falu-város kapcsolatok kiteljesedését, biztosítsa a vidék fejlődését.

2.2.5.3. A prioritások és programjaik:

A. prioritás: Természeti értékek védelme

B. prioritás: A két Duna menti települések egységes fellépése

C. prioritás: Horgászturizmus fejlesztése

D. prioritás: Társadalmi tényezők figyelembevétele

E. prioritás: Marketing munka erősítése

A. Természeti értékek védelme

1. Tanösvények kialakítása
2. Természeti értékek megjelenítése. A tájékoztató és a különböző marketing eszközökben a természet érték kihangsúlyozása
3. Az ökoturizmusban érdekelt (vízügy, természetvédelem és önkormányzatok) összefogása.
4. A kulturális és városlátogató turizmus összekapcsolása az ökoturizmussal.

B. Víziturizmus

1. A Mosoni-Duna menti települések egységes fellépése, közös programok kidolgozása
2. A fogadási feltételek biztosítása, a tájékoztatási táblarendszer elhelyezési munkálatainak folytatása.
3. A kerékpárút melletti természeti és kultúrtörténeti értékekről a legsokoldalúbb információ nyújtása

C. Horgászturizmus fejlesztése

1. A horgászat turizmussá fejlesztése. A tisztázott tulajdonú vizek kiépítésének és szolgáltatási kínálatának szélesítése.
2. Horgásztavak kiépítési programjának továbbfejlesztése.
3. Marketingmunka elindítása és eszközeinek megteremtése.

D. Társadalmi tényezők figyelembevétele

1. Az önkormányzatok szerepvállalásának erősítése. A térségi szövetségnek a turisztikai intézmény feladatának ellátása
2. A pályázati rendszerhez való csatlakozás biztosítása, mivel a turizmus erőteljes jelenléte figyelhető meg a megyei programban

E. Marketing munka erősítése

1. A turisztikai értékek megjelenítési programjának kidolgozása
2. Kiadványok biztosítása a két Tourinform - a győri és a mosonmagyaróvári - iroda számára, faluprospektusok, invatív magazin illetve magyar és német nyelvű változatok megjelentetése
3. Csatlakozás a regionális programhoz, a táblarendszer kialakítására, illetve fejlesztésére
4. Tanösvények kialakítása és azok térképei és útjelző táblái

2.2.5.4. A koncepció hatása

A térség turisztikai vonzerői olyan karakteresen jelölik ki a fő termékfejlesztési irányokat, hogy alternatív megoldás szinte nem is kínálkozik.

A térség földrajzi fekvésénél fogva jó turisztikai adottságokkal rendelkezik. Közúti megközelíthetősége jó, a határátkelőhelyekhez közel fekszik, sőt területén fontos határátkelő található.

A térség vonzerői elsősorban a szelíd turizmus különböző fajtái, a vízi-, kerékpáros, lovas, horgász, turizmus, valamint a természet-megfigyelő turizmus számára kínálnak adottságokat.

A kistérség turisztikai koncepciója taglalja a Mosoni-Duna menti települések kistérséggel való együttműködést a turizmus és a képzés területén, és meg is nevezi az együttműködés

területeit, mint például a kerékpáros útvonalak, lovas útvonalak egymásba kapcsolódását, megállóhelyeiknek közös kialakítását, a közös turisztikai marketing kialakítását.

A természeti környezet tekintetében a Tájvédelmi Körzet tekinthető elsősorú vonzerőnek. A jövőkép megvalósítására vonatkozó prioritások is fellelhetők a koncepcióban, azonban megvalósulásuk még várat magára. Az érvényes területfejlesztési törvényben Szigetköz nem szerepel a komplex rehabilitációra szoruló területek között.

A koncepció konkrét programokat fogalmazott meg, melyek megvalósítása jelenleg is folyik. Jelentős eredményeket a vidéki turizmus különböző ágazatainak fejlesztésében sikerült elérni. Turisztikai programban megfogalmazott információs kiadványok készítése idén megtörtént illetve a tematikus elvű, tájékoztató táblarendszerek kialakítása 2003. júliusában várható.

Az elmúlt időszak vízlépcső vitái következtében a Szigetköz mint degradált természeti környezet került be a köztudatba, így nagyon fontossá válik a turisztikai marketing munka az érintett önkormányzatok és a természetvédelem összefogásával. A térség községei olyan önálló, nagy jelentőségű épített vonzeróval (műemlék, múzeum stb.) nem rendelkeznek, mely akár országos vonzeróként jöhetne számításba.

2.2.6. Balancing Economic Development and Environmental Planning for Tourism in Rural Europe EDEN - A gazdaságfejlesztés és a környezetvédelem turisztikai célú összehangolása Európa rurális területein – Ecos-overture Program keretében Ref: 254/1998. 2000-2002.

A transznacionális projekt partnere: Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat

A program felelőse és a nemzetközi koordinátor: MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet Győr

Készült: Győr, 2002.

A projektben négy ország vett részt: Görögország, Svédország, Románia és Magyarország. A projekt legfontosabb partnerei az alábbiak voltak:

- Preveza Megyei Hatóság, Görögország – Projekt-támogató
- Vasterbotten Megyei Közigazgatási Hivatal, Svédország
- Maramures Megyei Tanács, Románia
- Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat, Magyarország
- PRISMA Fejlesztési Kutatások Központja, Görögország – Projekt koordinátor

A projekt fő célkitűzése a fenntartható fejlődés megvalósítása volt az idegenforgalom és a környezetvédelem összehangolása által. Az EDEN által alkalmazott módszertan legfontosabb célja az volt, hogy keretet biztosítson az idegenforgalom fejlesztése és a környezetvédelem közti konfliktus meghatározására és megoldására a négy kísérleti régióban, a közösség részvételével. Konkrétabban fogalmazva, az alábbiak voltak a célkitűzések:

- több olyan elképzelés és technika meghatározása, amelyek segíthetik a különböző érdekcsoportok közötti párbeszédet és javíthatják a tárgyalási folyamatot.
- a közösségi részvétel alkalmazása a közvetítő párbeszédben, a konfliktusban érintett összes fél bevonásával.
- a konfliktus megoldásával kapcsolatos minél több különböző forgatókönyv kidolgozása, megvitatása és értékelése.

Az innovatív projekt-módszertant hét kísérleti mikrorégióban alkalmazták, amelyek **Epirus**, **Vasterbotten**, **Maramures** és **Győr-Moson-Sopron** területén helyezkednek el. A magyarországi kísérleti mikrorégió Szigetköz volt.

Módszertanilag a projekt három elkülönülő szakaszra oszlott: a feltáró, a megerősítő és a tárgyalási szakaszra. A feltáró és tárgyalási szakasz eredményeképpen három scenario került megfogalmazásra, melyeket későbbiekben ismertetünk.

A projekt zárásaként egy gyakorlati útmutató készül, mely bemutatja a kísérleti térségekben folyó munkát és a tervezés módszertanát és eredményeit.

A „Gyakorlati Útmutató” nyomtatott és elektronikus formában jelenik meg hamarosan.

A projekt végrehajtására 2000. júliusa és 2002. decembere között került sor.

2.2.6.1. Helyzetelemzés

2.2.6.1.1. Településhálózat, településszerkezet:

A térség területe: 701,64 km²

A térség lakosság száma: 43401 fő (1998)

A térség népsűrűsége: 61,9 fő/km²

A Szigetköz határán, a Mosoni-Duna partján fekszik a 30 000 lakosú Mosonmagyaróvár, Győr-Moson-Sopron megye harmadik legnagyobb városa. A 130 ezres lélekszámú megyeszékhely, Győr a „sziget” déli részén található. A szóban forgó terület, amely egy kisváros és a megyeszékhely vonzáskörzetébe tartozik, könnyen megközelíthető a három legnagyobb városból. További 24 prosperáló falu van a Szigetközben, amelyek mind a lakosságot, mind az ipart egyre sikeresebben csábítják el a városokból.

A falvak teljes lélekszáma 27 728 fő, a legkisebb faluban 150-en, a legnagyobbban 3000-en élnek. A terület demográfiai trendjei kedvezőek az országos értékekhez viszonyítva. Magyarország népességszáma 1982 óta folyamatosan csökken, míg a Szigetközben pozitív az élve születések és a halálozások mérlege, vagy legalábbis lelassult a természetes fogyás. A két város, Mosonmagyaróvár és Győr körüli területeken emelkedett a születési arányszám az elmúlt évtizedben, az idős korúak aránya pedig nem éri el az ország többi részén jellemző értéket. A területre beköltözők száma egyre inkább meghaladja az onnan elköltözőkét.

2.2.6.1.2. Környezeti, táji adottság

A 44 162 hektár kiterjedésű Szigetköz a Duna hordalékkúpja. Magyarország északnyugati részén, Győr-Moson-Sopron megyében található. Az éghajlatot az „átmeneti” és „kiegyensúlyozott” jelzőkkel írhatjuk le. Az óceáni hatás erősebben érezhető a Szigetközben, mint az ország többi részén. Magyarország többi területéhez képest itt több a csapadék és valamivel alacsonyabb az átlagos évi középhőmérséklet. Az éves átlagos csapadékmennyiség eléri a 600 millimétert. A terület igen szeles, az uralkodó szélirány északkeleti, a szeles napok száma közel 300 évente.

A terület bővelkedik felszíni és felszín alatti vizekben. A folyók mellett számos kavicsbányató is található itt. Több ilyen tavat ma már idegenforgalmilag hasznosítanak. A terület vonzerejét tovább növelik a gyógy- és termálfürdők. A kavicsbányák egy részét ugyanakkor még nem rekultiválták és így elcsúfítják a tájképet.

Pillanatnyilag a Szigetköz területének 21%-a, 9 162 hektár, országos védettséget élvez. A földterület további 7%-ának védetté nyilvánítását tervezik. A turisták számára a fő vonzerőt a folyók és az ártéri erdők, illetve azok értékes növény- és állatvilága jelenti, amelyek alkalmassá teszik a régiót az ökoturizmus számára. A terület földhasználata a következőképpen néz ki:

Szántóföldi művelés alatt áll 65%

Erdők borítják 20%-át (a magyar átlag 19%)

Beépített terület 6%

2.2.6.1.3. Gazdasági potenciál

A régió gazdaságában az összes szektor megtalálható. Kis- és közepes méretű ipari vállalkozások, a mezőgazdaság és az erdőgazdálkodás egyaránt megtalálható itt. A szolgáltatásokban dolgozik az összes munkaerő 30%-a, és ez a szám növekszik. A piacgazdaságra való áttérést követően a mezőgazdasági keresők aránya az 1990-es 16%-ról 1998-ra 8%-ra esett vissza. A Szigetközben ez a szám még alacsonyabb, becslések szerint csak 5–6% volt 1999-ben. A privatizációt követően elaprózódott a birtokstruktúra, a földbirtokok többnyire magánszemélyek tulajdonában vannak, alacsony a gazdasági társaságok száma. Ez utóbbiak művelik a terület nagyobb részét, mintegy 8 870 hektárt.

Az ipari foglalkoztatottság nagymértékben megnőtt és eléri a 62%-ot, amely messze meghaladja az országos átlagot. A változás okai főleg a következők:

- A Győrbe és az autópálya mellé települt ipari üzemek
- Kis élelmiszeripari üzemek jelenléte
- A közeli városok munkahelyei
- Mindezek következtében a munkanélküliségi ráta az országos átlag alatti, mindössze 3%.

2.2.6.1.4. Infrastruktúra

Az infrastrukturális ellátottság, beleértve az egészségügyet, az oktatást, a vezetékes vízellátást és a gázellátást, jó a területen. Kedvezőek a közlekedési viszonyok is. A területet autópálya (M1, E 60, E75) és főútvonal köti össze Nyugat-Európával, mindkettő Budapest és Bécs között fut, a Mosoni-Dunával párhuzamosan, a Szigetköz közvetlen közelében. Főút vezet innen a szlovák főváros, Pozsony felé is. A lakásállományi is viszonylag új a Szigetközben. A hagyományos építészet eltűnt, mivel az 1954-es árvíz az épületek közel 80%-át elpusztította.

2.2.6.1.5. SWOT analízis

Erősségek	Gyengeségek
<ul style="list-style-type: none"> - Kedvező földrajzi fekvés és jó közlekedési lehetőségek, fővárosok közelsége, hármasthatár-régió - Kedvező demográfiai és vándorlási mutatók - Jelentős nagyságú és jó minőségű talajvíz-készletek - Magyar szinten jó infrastrukturális ellátottság (többek között vezetékes víz, gáz, szennyvízcsatorna) - Csak részleges kapacitás-kihasználtsággal működő nagy biológiai szennyvíztisztítók - Diverzifikált gazdaságszerkezet, turizmus jelenléte - A terület jelentős része védett - Az idegenforgalom számára vonzó terület - Fejlesztési tervek - Aktív helyi társadalom 	<ul style="list-style-type: none"> - A természeti környezet állapotának romlása - A terület hírneve romlik a környezetet károsító vízlepcső miatt - Nem eléggé fejlett idegenforgalom, kereskedelmi szálláshelyek alacsony száma - A területen belüli úthálózat alacsony minősége - A fenntartható idegenforgalom fogalmával nem mindenki van tisztában - A környezetet nem tekintik idegenforgalmi erőforrásnak - Nem intézményesült idegenforgalmi szektor - Mezőgazdasági támogatások hiánya

Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> - Nagyvárosi területek közelsége: piac az idegenforgalom és a mezőgazdaság számára - Együttműködés és közös fejlesztések a határ menti régióban - Szélesebb körű határon átnyúló együttműködések – közös tervezés - Külső befektetők bevonása a termálturizmus fejlesztésébe - A védett területek növelésével jelentős erőforrások állhatnak rendelkezésre infrastrukturális fejlesztésekre - A nagy szennyvíztisztító kapacitás lehetővé teszi a lakóházak és a kereskedelmi szálláshelyek számának jelentős növekedését - Erdősítésekkel javul a környezet állapota és nő turisztikai vonzereje - Különböző források, például PHARE és INTERREG rendelkezésre állása 	<ul style="list-style-type: none"> - A szlovák turizmus versenye - Megoldatlan nemzetközi konfliktus a Duna ügyében - A Duna eltereléséből fakadó környezetvédelmi problémák tartós megléte - A talaj szennyezése az ivóvízbázist veszélyezteti - Helyi civil társadalom hiánya - Recesszió az idegenforgalom területén

2.2.6.2. Jövőkép

A jövőkép szerint a térségben a turizmus meghatározó ágazat lesz, úgy, hogy a gazdasági és környezeti kapacitás kihasználása a maximális szinten mozog, míg a környezeti és kulturális károsodás minimális marad.

A térség turizmusának vonzerejét a természeti értékek jelentik, amit viszont csakis a fenntartható turizmus tudja hosszútávon biztosítani.

2.2.6.3. A projekt hatása

A régióban a fő konfliktus, amint azt az EDEN projekt megfogalmazta, annak eldöntése, hogy nemzeti park létrehozását támogassák-e, amely esetben a természet védelme érdekében mindenféle fejlesztést szigorú korlátoznának, vagy natúr parkot hozzanak-e létre, amikor is valamilyen szinten kiaknázhatóak lennének az erőforrások és rugalmasabbak a fejlesztési lehetőségek. Egy nemzeti park a kormány kezelésében van és elegendő támogatást kap. A natúr parkot ugyanakkor a helyi önkormányzat tartja fenn és kezeli. A konfliktus elvezet ahhoz a dilemmához, hogy a környezetet védjük-e avagy a helyi lakosság és az ide látogatók életminőségét javítsuk-e és fejlesszük a gazdaságot, hogy a lakosság jövedelme növekedjen. Az alábbi kérdések merülnek fel:

- lehetséges-e a helyi lakosság jövedelemtermelő képességének erősítése nemzeti park létesítése esetén?
- nem korlátozná-e egy nemzeti park az idegenforgalom és a mezőgazdaság fejlődését?
- ma nincs nemzeti park, meg lehet-e védeni az egyedülálló természeti örökséget?

Bizonyos szervezetek, illetve a Környezetvédelmi Minisztérium úgy vélik, hogy a környezet védelme csak egy nemzeti park szigorú szabályozásával valósítható meg. A vállalkozók és a helyi politikusok véleménye megoszlik e kérdést illetően. Van, aki a gazdaságfejlesztést és azon belül is elsősorban az iparfejlesztést tekinti a térség jövedelemtermelő képességét erősítő megoldásnak. Mások a turizmust részesítenék előnyben, amely szerintük kor-

látlan lehetőségekkel rendelkezik. A polgárok, elsősorban a természetet szeretők, örömmel fogadják az elképzelést, hogy nemzeti park létesüljön a területen. Vannak olyanok is a Szigetközben, akik szívesebben látnának egy természeti parkot, mert az kevesebb korlátozással jár és lehetővé tesz bizonyos idegenforgalmi fejlesztéseket. Mások azt remélik, hogy a terület prosperálhat abból, ha nemzeti parkként adják el a turisztikai piacon.

A feltáró szakasz minden régióban egy feltáró tanulmány és egy SWOT elemzés elkészítéséből állt. Az idegenforgalomban érdekelt vállalkozások meginterjúvolására is sor került a négy részt vevő régió közül háromban. Az eredmények alapján fogalmazódtak meg a fenntartható fejlődés célkitűzései és alakult ki a közösség jövőképe. Ebben a szakaszban a részvételi folyamat formalizálására is sor került, a Helyi Konzultációs Bizottságok létrehozásával.

A második szakasz célja a Helyi Konzultációs Bizottságok megerősítése volt. Megalakulásuk után a Helyi Konzultációs Bizottságok munkaprogramot dolgoztak ki és döntöttek azok megvalósításának módjairól. A Helyi Konzultációs Bizottság munkáját segítette a Regionális Támogató Egység szakembergárdája, akik a szakmai ismereteket és segítségnyújtást biztosították. A harmadik szakaszban a Regionális Támogató Egység és a Helyi Konzultációs Bizottság meghatározta a megoldandó konfliktust, annak megjelenési formáját, megfelelő tervezési eszközöket dolgozott ki a konfliktus kezelésére és megkezdte a megbeszéléseket. Ennek a szakasznak a fő célkitűzése a jövőbeni fejlődés különböző forgatókönyveinek kidolgozása volt, valamint azok értékelése egy sor gazdasági, társadalmi és környezetvédelmi mutatószám alapján.

A forgatókönyv-készítés fontos mechanizmus volt, amely elősegítette a közösségi részvétellel történő döntéshozatalt. Az érintettek számára lehetőséget biztosítottak érdekeik megfogalmazására és az idegenforgalom fejlesztésével, illetve a környezetvédelemmel kapcsolatos véleményük kifejtésére. Az emberek véleményét meghallgatták és pontosabb képet alakítottak ki a terület jövőjéről. A különböző forgatókönyvek értékelésekor az alapvető szempont a fenntartható fejlődés megvalósítása volt. A forgatókönyvek megvitatása során az eltérő érdekekkel rendelkező érintettek tárgyaltak egymással és ideális esetben megegyezésre jutottak a terület jövőjével kapcsolatban. Döntéseik beépíthetőek a helyi és a regionális tervekbe.

Zéró összegű forgatókönyv

Ebben a forgatókönyvben a dolgok ugyanúgy mennek tovább, ahogyan jelenleg:

A vízutánpótlást csak átmenetileg sikerül biztosítani, mivel a Duna medrével kapcsolatos vitát csak a két ország közötti politikai megállapodással lehet rendezni

Sem állami, sem helyi szervezetet nem hoznak létre a környezet védelmére, sem nemzeti park, sem pedig természeti park nem létesül

Az idegenforgalmi szektor fejlődése folytatódik, de nem mozdul el a fenntartható turizmus irányába. A turizmus bizonyos tevékenységei ellenőrzés nélkül fejlődnek és az ökoturizmus helyett tömegturizmus alakul ki, ami a környezeti állapot romlását idézi elő

Valószínűsíthető, hogy az idegenforgalom mintegy 50%-kal fog növekedni, de az átlagos tartózkodási idő csupán 2–3 nap marad, és a turisták száma továbbra is olyan alacsony lesz,

hogy abból csak jelentéktelen jövedelem származik. A lakosságszám alig emelkedik. A vendégéjszakák száma nő, de csak a turistaérkezések megnövekedett számának köszönhetően, mivel az átlagos tartózkodási idő nem változik. Az építkezések korlátozott mértékben folytatódnak, és szabályozás hiányában az új épületek sokasága a környezeti állapot romlásához vezet. Ez a folyamat már elindult. A kereskedelmi szálláshelyek létesítése elmozdulhat a tömegturizmus irányába, és nem is annyira volumene, mint inkább jellege (nagy befogadóképességű szállodák) miatt a környezet pusztításához vezethet.

A turisták száma nem jelent terhet a helyi lakosság számára. A megfelelő keretek között tartott turizmus előnyeinek fel nem ismerése problémákat okozhat. A védett területek összes területe nem változik, így a meglévő területekre nehezedő nyomás erősödik. A beépített és ipari területek kiterjedése nő. A térségben különleges intézkedéseket nem hoznak.

Realista forgatókönyv

A realista forgatókönyv megírásakor a Helyi Konzultációs Bizottság tagjai igen optimistának tündek. Az alábbiakban vázolt három fő fejlesztés semmilyen negatív elemet nem tartalmaz. A három tevékenység a következő:

Természeti park létesül, a helyi lakosság a saját maga alkotta szabályokat tartja be, a célkitűzés a turizmus kevésbé intenzív formáinak megteremtése (főleg az ökoturizmusé).

A turisták száma és a tartózkodási idejük egyszerre nő. Kiepül az idegenforgalmi infrastruktúra, növekszik az idegenforgalomban dolgozók száma, a helyi önkormányzatok idegenforgalmi adóbevételekre tesznek szert.

Új területeket nyilvánítanak védetté; javul a környezet állapota.

A turisták száma 2000. óta a kétszeresére nőtt, panziók és szállodák épülnek, magánházakat pedig vendégszobákkal bővítenek. A lakosságszám lassan emelkedik a gazdasági tevékenységek vonzó hatására. Az idegenforgalom jelentősége nő a gazdaságszerkezeten belül, mert egyre több turista tölt itt hosszabb időt és költ el több pénzt. Emellett erősödik a helyi termékek iránti kereslet, növekszik a kereskedelmi és vendéglátóipari létesítmények forgalma.

Az idegenforgalmilag hasznosított épületeket a helyi építészeti stílusban építik. További házakat építenek a kereskedelmi szálláshelyek iránti igény kielégítésére. A nyereségből a zöldterületek nagyságát növelik és szabadidős létesítményeket építenek a településeken, ami aztán tovább erősíti az idegenforgalmi vonzerőt.

A nyári hónapokban az idegenforgalom jelentősen megnöveli a falvak aktivitását, anélkül, hogy túlzott nyomást gyakorolna a helyi lakosságra. A helyi lakosok és a vendégek számának növekedése miatt bővül az egészségügyi szolgáltatások köre. A helyi természeti park egyesület sikeresen növeli a védett területek kiterjedését, védelem alá helyezett patakokat, parkokat, épületeket és fákat, amivel erősíti az ökoturizmus vonzerejét. A beépítésre szánt területekre szigorúbb szabályozások vonatkoznak, kizárólag az építésügyi szabályzatnak megfelelő házakra adnak ki építési engedélyt. A turizmus jövedelemtermelő képességének erősödése miatt nincs szükség nagy ipari üzemek építésére.

A természetvédelem igen fontossá válik a helyi lakosság számára, és a védett környezet megőrzésére külső forrásokat kap a terület. Környezetbarát megoldást sikerül találni a vízproblémákra.

Optimális forgatókönyv

Az optimális forgatókönyv megalkotásakor a Helyi Konzultációs Bizottság tagjai egy három fő feltétel teljesülésére alapuló ideális helyzetet vettek figyelembe:

A turizmus jelentős gazdasági tényezővé válik a szelíd- és ökoturisztikai termékek marketingje és a tartózkodási idő lényeges emelkedése által.

A helyi szervezet (természeti park) a helyi együttműködést biztosítja, az állami hatóság (nemzeti park) pedig az állami finanszírozást és a környezetet védelméért.

A kiegyensúlyozott fenntartható turizmus jelentős jövedelmet biztosít a helyi lakosság számára és védi a környezetet.

2.2.6.4. Az EDEN program hatása

Éppen csak befejeződött a program, ezért annak területi hatásáról még nem beszélhetünk. Mégis vannak eredményeink, további jelentős hatás várható, mert a transznacionális partnerekkel Leonardo pályázatot nyújtottunk be Brüsszelbe, s az eddigi értékelések azt mutatják, hogy az általunk megfogalmazott, ökoturizmusra vonatkozó ún. ECOROUTE program le tud indulni ősszel. E több éves program célja a térségben a helyi szereplőknek az ökoturizmusra való felkészítése, tananyagok elkészítése, s a térségben az ökoturizmus elindítása.

2.2.7. A tervezett Dunai Nemzeti Park (Szigetköz) és térsége Területrendezési Terve (Egyeztetési Anyag)

Megrendelő: Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium Terület- és Településrendezési Főosztály

Szerző: Szent István Egyetem Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék, 2000

A vizsgált dokumentum teljes mértékben különbözik az eddig vizsgált koncepcióktól, illetve programoktól. A Térségi rendezési terv a *jogszabályi követelményeknek megfelelően* teljesen más struktúrájú, mivel a célja a fizikai megvalósítás körülményeinek, rendszerének meghatározása. Emiatt a következő értékelés is más jellegű, mint a többi vizsgált dokumentum elemzése és inkább a bemutatásra szorítkozik.

A dokumentum nem elfogadott, jelenleg feldolgozható állapot a 2000. decemberi, egyeztetési munkaanyag. A dokumentum nem tartalmaz helyzetértékelést, SWOT analízist és programokat, hiszen azt a *MTA-KEÉ* már megtette. A dokumentum lényegében az előbb említett koncepcióban megfogalmazottak fizikai megjelenésének szabályozási keretét határozza meg.

A tervezett Dunai Nemzeti Park (Szigetköz) és térsége területrendezési programját a környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter "a területfejlesztési koncepciók, programok és a területrendezési tervek tartalmi követelményéről" 1997. június 27-én keltezett rendelet tervezete értelmében készít.

A "szigetközi" területrendezési program az első egyike, amelyik a Területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény alapján készült. Ilyen értelemben "kísérleti területrendezési programnak" tekinthető.

A rendezési terv természetvédelmi filozófiájú, illetve természetvédelem erős dominanciája érvényesül, mivel Nemzeti Park létrehozása a területrendezés fő célja.

Előzmények

- A Program előzménye a DUNAI NEMZETI PARK ÉS TÉRSÉGE REGIONÁLIS ÉS TÁJRENDEZÉSI TERV— VIZSGÁLAT
- A vizsgálatról DUNAI NEMZETI PARK ÉS TÉRSÉGE REGIONÁLIS ÉS TÁJRENDEZÉSI TERV — VIZSGÁLATI ÖSSZEFOGALALÓ készült
- A SZIGETKÖZ REHABILITÁCIÓS ÉS FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA című tanulmány az MTA-RRK Észak-dunántúli Osztályával közösen került kidolgozásra.
- A tervezési munka öt év eltelté után folytatódott a DUNAI NEMZETI PARK ÉS TÉRSÉGE TERÜLETRENDEZÉSI TERV— PROGRAM című anyag elkészítésével.

A területrendezési terv a Szigetközi Tájvédelmi Körzet egyszerűsített bővítésének feltelzésével készült el. A Dunai Nemzeti Park ebben a „realista” változatban a jelenlegi TK-

nál mintegy 1000 ha-ral nagyobb terület jelent. A bővítésre előirányzott gyepek felét már a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság meg is vásárolta.

A következőkben a területnöveléssel elérhető védettségi változatok kerülnek bemutatásra.

1. változat :A szigetközi TK mintegy 1000 ha gyepterülettel megnövekedne.
2. változat: A szigetköz északi és déli csúcsának védett nyilvánításával, Dunasziget község bevonásával megnövelt Dunai Nemzeti Park.
3. változat: A vízparti községekkel (Dunakiliti, Dunaszentpál, Kunsziget, Vének), valamint a Duna és a Mosoni-Duna középső összekötésével (Zsejkepuszta, Jánosmajor, Károlymajor) kialakított védett terület.
4. változat: A Szigetköz egészével (kivétel a Győrt északról elkerülő út és a város között terület) natúrparkká minősítése.
5. változat: A Szigetköz és a Hanság összekötése a Tengely-vidéken keresztül tájhidak építésével

A Dunai Nemzeti Park létrehozását a csallóközi part hasonló szintű természetvédelmi oltalom alá helyezésével határon átnyúló együttessé, vízi turizmus paradicsommá lehetne fejleszteni.

2.2.8. Mosoni-Duna menti települések Komplex Térségi Konceptió

Megrendelő: Mosoni-Duna Menti Települések Önkormányzati Társulása

Szerző: NAPKAPU BT. Veresegyház, 2001

Terület: Abda, Hédervár Ásványráró, Kimle Bezenye, Kisbajcs Dunakiliti, Kunsziget Dunaszeg, Máriakálnok Dunaszentpál, Mecsér Feketeerdő, Mosonmagyaróvár Győr, Öttevény Győrladamér, Rajka Győrújfalú, Vámoszabadi Győrzámoly, Vének Halászi

2.2.8.1. Helyzetelemzés

2.2.8.1.1. Településhálózat, településszerkezet:

A térség területe: 726 km²

A térség lakosság száma: 189540 fő (1999)

A térség népsűrűsége: 115,7 Fő/ km²

A jelen program célterülete Győr-Moson-Sopron megyében a Mosoni-Duna mentén sorakozó 23 települést foglalja magába.

A program célterülete: 726 km², Győr-Moson-Sopron megye területének közel 18 %-a. A legnagyobb kiterjedésű Győr és Mosonmagyaróvár, a legkisebb Feketeerdő. A két várost, Győrt és Mosonmagyaróvárt leszámítva a települések átlagos területe 22 km², átlagos lélekszáma 1520. A városokon kívüli térség átlagos népsűrűsége 69 fő/km².

A térség településeinek összetétele meglehetősen heterogén: megtalálható köztük az ország legdinamikusabb fejlődést mutató megyeszékhelye, a 30 ezres kisváros és a 157 lelkes aprófalú – Vének – is. Valamennyiüket összeköti azonban a Mosoni-Duna és a Mosoni-Duna-ág természeti-táji környezete, ami az érdekek, és értékek többé-kevésbé azonos körébe szervezi a településeket.

2.2.8.1.2. Környezeti, táji adottság

A Szigetköz igen jelentős felszín alatti vízkészlettel rendelkezik. Mind az élővilág sokszínűsége, mind a táj szépsége, vonzereje, mind a felszín alatti vízbázis minősége alapvetően, de az emberek megélhetése is jelentős mértékben függ a Mosoni-Duna vízhozamától, a víz tisztaságától.

A térség kedvező adottságokkal rendelkezik a termálvizeket illetően. A termálvíz mélyebben helyezkedik el a pannon üledékben, a sziklák között több ezer méter mélyen. Feltételezhető, hogy a térségben bárhol fűrnának, találnának termálvizet. A kb. 40-80 °C-os hévizet jelenleg csak Mosonmagyaróvár hasznosítja a város termálfürdőjében.

A terület legnagyobb részén a vályog-agyagos vályog talajféleség az uralkodó. Jelentősek ugyanakkor azok a homokos talajok, amelyek Rajka, Bezenye és Feketeerdő térségének keleti részén, a szigetközi ágrendszer területén található.

A Mosoni-Duna-ág és parti övezete nagyrészt természetes állapotú, emberi tevékenységtől a Szigetköz más területeihez viszonyítva kevéssé érintett.

A térség az erdőssztyepp zónába tartozik. Flórája az Alföldéhez hasonlít, az eltéréseket elsősorban sajátos vízrajzi helyzete okozza.

2.2.8.1.3. Gazdasági potenciál

Mezőgazdaság

A térségre jellemzően magas a használt mezőgazdasági terület aránya az összes területből, ami az agrár szempontok dominanciájára utal. Dunakiliti, Vének, és Mosonmagyaróvár kivételével ez az arány megközelíti, illetve meghaladja a 80%-ot. Dunakilitinél ezt az arányt nagyban befolyásolja, hogy a vízlépcső építésével a művelés alól kivett terület megközelíti az 1200 ha-t. A szántóterület átlagos aranykorona-értékét tekintve a legjobb minőségű földek Kimle, Abda és Mosonmagyaróvár környékén találhatók.

Ipar

Győrben nagyon sokrétegű ipar működik, amely kellő munkaerőt foglalkoztat nemcsak a településen, de a város agglomerációján túl, az egész régióból. Az ipari zóna fő bázisát az elektronikai cégek és az autógyártás alkotja. A másik városban, Mosonmagyaróváron már jóval kisebb ipar és cégek találhatók.

A két városon túl több település rendelkezik a település méretéhez képest nagy iparral. Ilyen települések közé tartozik: Rajka, Dunakiliti, Kimle, Kunsziget. Ezekben a településeken a helyben dolgozók és az ingázók aránya 60-70% - 40-30%-os, míg az összes előbb nem említett településeken ez fordított arányt mutat.

Több település az új rendezési tervében megjelölt ipari területet, amelyek kisebb cégek befogadására képesek. Prioritást élveznek az elektronikai-, vagy a könnyűipari tevékenységhez kapcsolódó üzemek, illetve azok, amelyek környezet- és zajszennyezése minimális.

2.2.8.1.4. Infrastruktúra

Ma a Mosoni-Duna és partja hazánk egyik legvonzóbb és legnépszerűbb kirándulóhelye, turisztikai vonzereje. Az idegenforgalom feltételei ma nem adták teljes mértékben; az infrastruktúra jelentős része még hiányzik (gáz-, vízvezeték). A cél egy olyan kíméletes vízi turizmus fejlesztése, amelyik mellett a térség természeti értékei megőrizhetők.

A Mosoni-Duna menti fejlesztések terén különlegességet jelent, hogy ezek nagy többségükben vagy védett területen, vagy védett terület igénybevételével és későbbi használatával valósulhatnak meg.

A várható további terhelés károsító hatásának elkerülése érdekében elkerülhetetlen, hogy meghatározásra kerüljenek szabadon bejárható szárazföldi és vízi túraútvonalai. Ott gondoskodni kell a szükséges infrastruktúra kialakításáról és üzemeltetéséről. Ugyanakkor meg kell határozni a nem, vagy nem mindig és nem mindenhogyan látogatható területeket, gondoskodni kell azok őrzéséről. A túra utak kialakítása és üzemeltetése mindenütt egyre sürgetőbb feladat.

2.2.8.1.5. SWOT analízis

A térség SWOT-analízise

Erősségek	Gyengeségek
<ul style="list-style-type: none"> - Mezőgazdaságilag művelhető területek magas aránya - Kedvező földrajzi fekvés és jó közlekedési lehetőségek, fővárosok közelsége, hármashatár-régió - Kedvező demográfiai és vándorlási mutatók - Jelentős nagyságú és jó minőségű talajvíz-készletek - Magyar szinten jó infrastrukturális ellátottság (többek között vezetékes víz, gáz, szennyvízcsatorna) - Csak részleges kapacitás-kihasználtsággal működő nagy biológiai szennyvíztisztítók - Diverzifikált gazdaság szerkezet, turizmus jelenléte - Az élővilág sokszínűsége - Az idegenforgalom számára vonzó terület - Fejlesztési tervek 	<ul style="list-style-type: none"> - Kedvezőtlen birtokszerkezet - természeti környezet állapotának romlása - A terület hírneve romlik a környezetet károsító vízlépcső miatt - A területen belüli úthálózat alacsony minősége - A fenntartható idegenforgalom fogalmával nem mindenki van tisztában - A környezetet nem tekintik idegenforgalmi erőforrásnak - Mezőgazdasági támogatások hiánya
Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> - Környezetileg érzékeny területek támogatása az EU-ban - Dunai Nemzeti Park létrehozása az EU közvetlen támogatásával - Nagyvárosi területek közelsége: piac az idegenforgalom és a mezőgazdaság számára - Termálturizmus fejlesztése - A védett területek növelésével jelentős erőforrások állhatnak rendelkezésre infrastrukturális fejlesztésekre - A nagy szennyvíztisztító kapacitás lehetővé teszi a lakóházak és a kereskedelmi szálláshelyek számának jelentős növekedését - Erdősítésekkel javul a környezet állapota és nő turisztikai vonzereje 	<ul style="list-style-type: none"> - Szigetköz rendezésének elmaradása - Környezet szennyeződés fokozódása - Erdők minőségi romlása - Élővizek elszennyeződése, vízhozam csökkenés (Duna, Mosoni-Duna, Kálnoki-Duna,) - Megoldatlan nemzetközi konfliktus a Duna ügyében - A Duna eltereléséből fakadó környezetvédelmi problémák tartós megléte - A talaj szennyezése az ivóvízbázist veszélyezteti - Helyi civil társadalom hiánya - Recesszió az idegenforgalom területén

2.2.8.2. Jövőkép

A koncepció célja, hogy a Mosoni-Duna partjain élő emberek megélhetési lehetőségeit, megfelelő életszínvonalát és lakókörnyezeti értékeit a lehető legmagasabb szinten lehessen védeni és továbbfejleszteni.

Olyan fejlesztési irányokat kell tehát a koncepciónak felvázolnia, amik elősegítik a természeti-táji környezet fenntartását, ugyanakkor meghatározzák a természeti értékek összetevői közül a felhasználható és fejleszthető elemek körét, megjelölik a felhasználhatóság korlátait és figyelmeztetően jelzik a környezet sérülékenységét.

2.2.8.3. A prioritások és programjaik:

- A. prioritás: Vízgazdálkodási fejlesztések**
B. prioritás: Mezőgazdasági fejlesztések
C. prioritás: Természet és környezetvédelmi fejlesztések
D. prioritás: A térség turisztikai fejlesztési lehetőségei
E. prioritás: Településfejlesztés

Vízgazdálkodási fejlesztések

- A Mosoni-Duna felső vízbetáplálásának újraszabályozása
- A Rajkai Mosoni-Duna holtág rehabilitációja
- Az ún. Feketerdei holtág rehabilitációja
- Mosonmagyaróvár város belterületi szakaszának rendezése
- A Mosonmagyaróvári duzzasztómű átjárhatóságának a biztosítása
- Máriafürdő fejlesztési lehetőségei:
- A Kálnoki-Duna rehabilitációja
- A Mosoni-Duna felső szakasza mentén lévő községek belterületi szakaszainak a rendezése
- Vízbazisvédelem a Mosoni-Duna mentén

Mezőgazdasági fejlesztések

- Növénytermesztés fejlesztése
- Állattenyésztés fejlesztése
- Erdészeti ágazat fejlesztése
- Tanácsadás, szakmai ismeretátadás fejlesztése

Természet és környezetvédelmi fejlesztések**A térség turisztikai fejlesztési lehetőségei**

- Termálturizmus
- Kerékpáros turizmus
- Lovasturizmus
- Horgászturizmus
- Vadászturizmus
- Ökoturizmus

Településfejlesztési lehetőségek

- A térségi úthálózat fejlesztése

2.2.8.4. A koncepció hatása

A Mosoni-Duna Menti Települések Komplex Térségi Programja 2001-ben került kidolgozásra. A koncepció kidolgozásakor négy szempontot kísérték figyelemmel:

1. a biodiverzitás, az élővilág sokszínűségének, fajgazdagságának fenntartása;
2. a Szigetköz tájképi és természeti sajátosságainak megőrzése,
3. a felszín alatti ivóvízkincs megőrzése,
4. a természet megismerése és a pihenés lehetőségeinek megteremtése

Mindezen szempontok arra kívánnak rávilágítani, hogy a területfejlesztés szempontjából meghatározó szerepet játszanak a térség természeti adottságai.

A Mosoni-Duna a vizsgált térség felszíni és felszín alatti értékeinek meghatározó fontosságú eleme. Mind az élővilág sokszínűsége, mind a táj szépsége, vonzereje, mind a felszín alatti vízbázis minősége alapvetően, de az emberek megélhetése is jelentős mértékben függ a Mosoni-Duna vízhozamától, a víz tisztaságától.

A Mosoni-Duna menti települések területén az országos átlagnál magasabb arányban szerepelnek a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program kifizetési rendszeréhez lehatárolt talaj és élővilág védelmi zonális célterületek. Ennek oka felszíni és felszín alatti vízbázisok fokozott érzékenysége.

A koncepció a Mosoni-Dunával és a Mosoni-Duna-ág mentén felsorakozó települések adottságaival és fejlesztési lehetőségeivel foglalkozik. A térséghez tartozónak tekinti mindazon településeket, amelyeknek közigazgatási területe érinti a Mosoni-Dunát, illetve a vízfolyástól számított 5 kilométeren belül helyezkedik el.

Ennek a sokféle és bonyolult célkitűzésrendszernek a koncepcióban felsorolt számtalan fejlesztési javaslat mellett alapvető feltétele a térségi koordináció, az elképzelések összecsiszolása és a megvalósítás összehangolása.

A program hazai, majd Európai Unió változata egyrészt a környezetkímélő gazdálkodási formák elterjedését, másrészt a hagyományos „iparszerű” mezőgazdaság térbeli szűkülését vonta maga után.

Az egyes prioritások alprogramjai konkrétan megfogalmazásra kerültek. A sokféle és bonyolult célkitűzésrendszernek a koncepcióban felsorolt számtalan fejlesztési javaslat mellett alapvető feltétele a térségi koordináció, az elképzelések összecsiszolása és a megvalósítás összehangolása.

2.3. A TERÜLETFEJLESZTÉS ESZKÖZ ÉS INTÉZMÉNYRENDSZERE

2.3.1. A területfejlesztés forrásainak elemzése

A területfejlesztés forrásainak elemzésénél Magyarországon a legfontosabb tulajdonsága egy területnek, hogy a területfejlesztési szempontból kedvezményezett térségek közé tartozik-e. A térségek kedvezményezettségét a 24/2001. (IV. 20.) OGY határozatban állapítják meg. A kedvezményezettség lehetőséget biztosít egy településen élő vállalkozónak, személynek vagy önkormányzatnak, hogy bizonyos forrásokat megpályázzon. Természetesen csak abban az esetben teheti meg azt, ha kedvezményezett térségben él, vagy a megpályázott tevékenység bizonyíthatóan hatással van a kedvezményezett térségekre.

A kedvezményezettség alapján tehát a pályázók előnyt élveznek bizonyos pályázati típusoknál a többi pályázóval szemben. A XXI/1996. évi a területfejlesztésről és területrendezésről törvény a megyei területfejlesztési tanácsok létrehozásával megteremtette a decentralizált területfejlesztés intézményrendszerét, és forrásokat rendelt a tanácsokhoz. Ezek a decentralizált források elsősorban a kedvezményezett státuszban lévő statisztikai kistérségek számára szólt. A területfejlesztési céllelőirányzat decentralizált része (továbbiakban: TFC) és a területi kiegyenlítést szolgáló alap (továbbiakban: TEKI¹¹) jelentette elsősorban ezeket a forrásokat. Később 1998-ban a decentralizált alapok közé tartozott a céljellegű decentralizált támogatás (CÉDE). Ellentétben a TEKI-vel és a TFC-vel a CÉDE minden önkormányzat részéről megpályázható pályázati forrás volt. Egyes megyékben külön minisztériumi források álltak a megyei területfejlesztési tanácsok rendelkezésére decentralizált forrásként.

A Szigetközben két statisztikai kistérség található, a Győri és a Mosonmagyaróvári Statisztikai Kistérség. A két kistérség egyike sem tartozott a kedvezményezett térségek közé. Így a decentralizált források közül a CÉDE állt az önkormányzatok részére.

A természetesen nemcsak a megyei decentralizált pályázati források álltak a projektgazdák rendelkezésére. A központi források közül is lehetőség nyílt számos pályázat igénybevitelére, amit számos önkormányzat ki is használt.

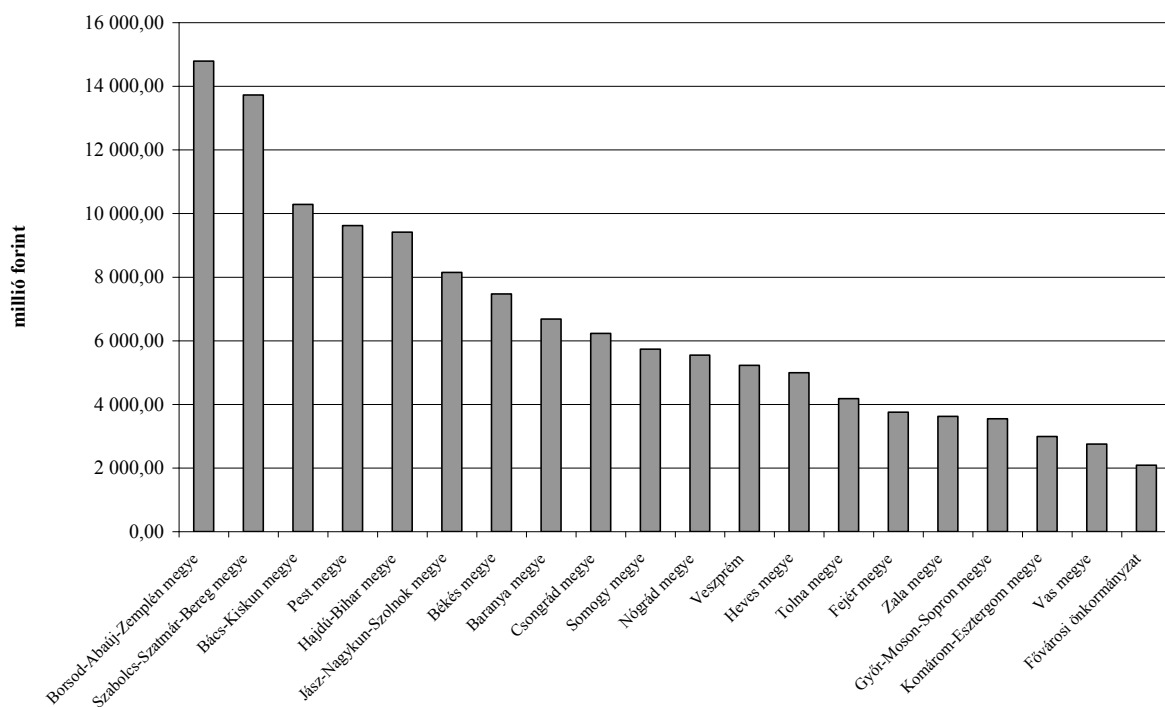
A következő fejezetben végig fogjuk tekinteni a területfejlesztés eredményeit a Szigetköz területén. Ehhez egyrészt a kérdőíves felmérés eredményeit, másrészt a Győr-Moson-Sopron Megyei Területfejlesztési Tanács által részünkre biztosított adatbázisát. A kérdőívben kérdéseket tettünk fel a beruházásokkal, a pályázatokkal kapcsolatban. Rákérdeztünk a beruházások megtérülésére és hasznosságára.

¹¹ egyes megyékben TERKI-nek rövidítik

2.3.1.1. A megyei területfejlesztés forrásainak szigetekközi felhasználása

A Győr-Moson-Sopron Megyei Területfejlesztési Tanács részére három decentralizált támogatási forrás áll. A decentralizált forrásokat normatív rendszerben osztják szét a megyék között. Mivel a normatív szétosztás alapját képező mutatók tekintetében (GDP, SZJA, illetve hátrányos térségekben élők száma) a megye „túl jól áll”, más megyékhez viszonyítva kevés forrás áll a megyei területfejlesztés számára. A megye a 20 területfejlesztési tanácsból a 17. helyen áll a támogatások alapján rangsorolva (2.54. ábra).

2.54. ábra: A decentralizált megyei források¹² megyénkénti megoszlása 1996-2002

Forrás. Magyar Közlöny 1996-2002

A területfejlesztés megyei forrásairól 1996-óta beszélhetünk. 1998-ig csak két alap állt a megyék rendelkezésére. Elméletileg sem a TEKI-t sem a TFC-t nem vehették igénybe. Azonban történt egy olyan eset, amely különleges fegyvert adott a megyei területfejlesztési szereplők kezébe.

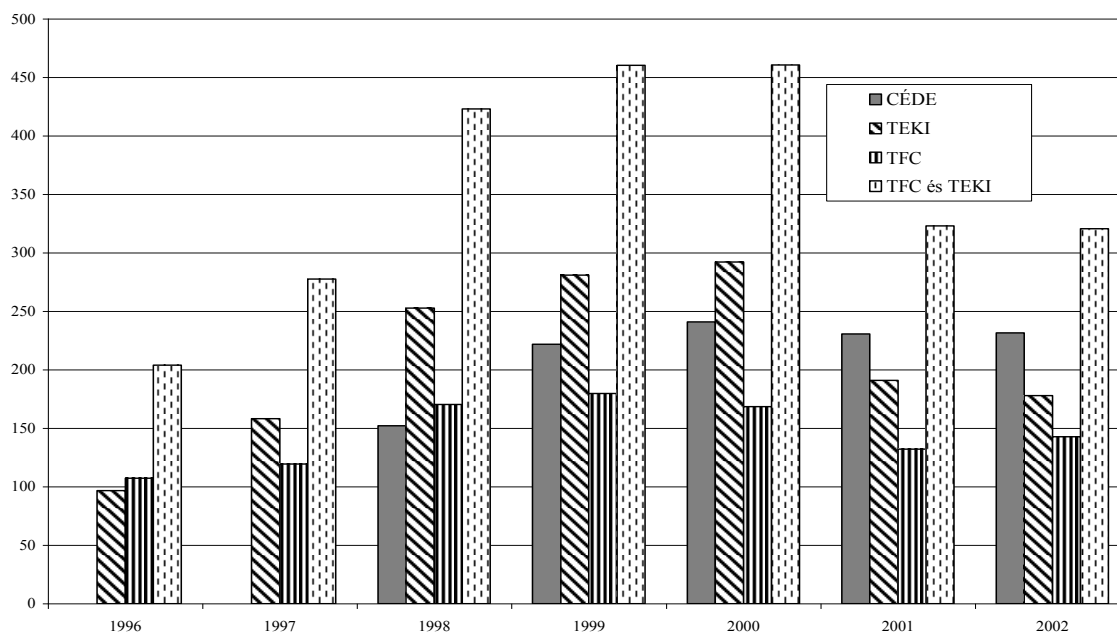
A Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat 1995-ben Intézetünkkel, az MTA RKK NYUTI-val elkészítette a megye területfejlesztési koncepcióját. A munka úttörő jellegű volt, elsőként készült el az országban. A koncepció tartalmazott olyan vizsgálatokat, amely az infrastrukturális különbségeket tárta fel. Az 1996-ban megnyílt pályázati lehetőségeket elsősorban az infrastrukturális különbségek megszüntetésére, és a termelő infrastruktúrák kiépítésére szánták. Bár a pályázati forrásokat kifejezetten a hátrányos kistérségek támogatására szánták, a szabályozó kormányrendelet nyitva hagyott egy kikaput, amely éppen a jelentős infrastrukturális különbségeket célozta meg mérsékelni. A megyei

¹² Az öt hátrányos helyzetben lévő megyének a TFC TEKI és CÉDE forrásokon kívül még más, jelentős összegű forrás is a rendelkezésére áll

területfejlesztési vezetők erre a kiskapura, és a koncepcióban szereplő vizsgálatokra alapozva külön forrásokat eszközöltek ki a megyének. Ezekből a forrásokból a Szigetközi települések is részesültek.

Ekkor (1996-1997) készült el a TEKI támogatásával, Bezi gesztorságával hat szigetközi település gázhálózata, Darnózseli hulladékudvara, Dunaszeg belterületi útja, Mosonmagyaróvár csatornahálózat bővítése, a TFC-ből Kunsziget gyógyszerárja, Levél térségi terve, a Nyugati kapu kistérség területfejlesztési koncepciója, illetve két vállalkozó infrastruktúrájának támogatása.

2.55. ábra: A Győr-Moson-Sopron megyei decentralizált területfejlesztési források megoszlása 1996-2002

Forrás: Magyar Közlöny

1998 után új lehetőség nyílt ki a pályázó önkormányzatok előtt, a céljellelű decentralizált alap. Erre a pályázati forrásra csak az önkormányzatok pályázhattak, azonban nem történt megkülönböztetés a pályázók között a hátrányos helyzet alapján.

Azonban a pályázati forrás megyei összege eltörpült a két másik pályázati forrás mellett (2.55. ábra). A pályázatra a megye összes települése jogosult volt, és más megyéktől eltérően a pályázók között nem történt diszkrimináció. Más megyék esetében előfordult, hogy csak azok az önkormányzatok pályázhattak, akik más decentralizált forrásra ne jogosultak. Győr-Moson-Sopron megyében azonban „szabad verseny” alakult ki az önkormányzatok között az amúgy is szűkös pályázati forrásért.

2.44. táblázat: Győr-Moson-Sopron megye decentralizált területfejlesztési forrásai 1996-2002

Év	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
CÉDE	0	0	152,2	221,7	240,9	230,7	231,4
TEKI	96,7	158,3	252,7	280,8	292,1	191	177,9
TFC	107,2	119,4	170,3	179,6	168,6	132,1	142,7
Összesen	203,90	277,70	575,20	682,10	701,60	553,80	552,00

adatok millió forintban, előrevállalások nélkül

Forrás: Magyar Közlöny

1998 után egyetlen esetben fordult elő, hogy nem a CÉDE keretből kaptak támogatást a szigetközi önkormányzatok. Darnózseli pályázatot adott be és nyert támogatást a Duna menti kerékpárút folytatására. A Duna menti kerékpárút építését Phare CBC forrásból, Uniós ösztönzésre kezdték el kiviteleztetni az önkormányzatok. Az építés Győrtől kezdődött el, de az addigi, szinte uniszolónak mondható brüsszeli sugallás hivatalnokcsere miatt megszűnt, sőt teljes páförduláson ment keresztül. Az eddigi támogatottság helyett az önkormányzatok merev elutasítással találták szemben magukat, pedig más elkészültek a további tervek, megtörténtek bizonyos kisajátítások. Darnózseli pályázata is teljesen kész volt, várva a pozitív elbírálást. Mivel sokszori próbálkozás után sem sikerült a támogatás elnyerése, magyar pályázati forrásokhoz pályázott az önkormányzat. El is nyert egy közlekedési minisztériumi forrást, de a megpályázott összeget nem teljes mértékben tudták biztosítani a projektgazda számára. Végül elkeseredésében a CÉDE-t pályázta meg, de a pályázatot nem lehetett egyetlen kiírt prioritáshoz sem igazítani. Végül is a pályázatot „sok bíráló szem közös lehúnyásával” a TFC-re irányították át, ahol elnyerte a pályázatot, mint „termelő infrastruktúra”.

Bár a CÉDE nem kifejezetten területfejlesztési pályázat, mégis foglalkoznunk kell vele, hiszen 1998 után az egyetlen megpályázható forrásnak bizonyult. Nagy port kevert fel a megyében, amikor több, pályázati támogatásra nem jogosult önkormányzat rendezési tervet kívánt elkészíteni a TFC segítségével. A TFC rendelkezései között találtak fogódzkodót az önkormányzatok, azonban az FVM miniszter képviselője élt vétőjogával¹³ és megakadályozta a döntést. A forrásból egyrészt önkormányzati utak, épületek, területek felújítását bővítését lehet finanszírozni. Kifejezetten önkormányzati alapfeladatokhoz kapcsolódó „forráspótló” alap, amelynek csak áttételesen bizonyítható a területfejlesztési hatása, de sok önkormányzat építetett iparterületek megközelítését biztosító utat a pályázat segítségével. A szigetközi önkormányzatok esetében az óvoda-felújítástól a ravatalozó építésig minden tevékenység előfordult. A CÉDE speciális kerete a vis maior keret, amely sokat segített a téli belvízkárok enyhítésében az önkormányzatoknak, de épült a vis maior keret segítségével a Duna menti kerékpárúthoz híd is.

¹³ A Törvény értelmében egyedül a területfejlesztésért felelős miniszter képviselőjének van vétőjoga a tanácsban. Amennyiben a képviselő él eme jogával a miniszter (minisztérium) 8 napon belüli indoklással megakadályozhatja a Tanács döntését.

Az önkormányzatok sokat tettek a pályázataikért. Évente az összes megyei pályázati támogatások (TEKI, TFC és CÉDE együtt!!!) 8-12 %-át a szigetközi önkormányzatok nyerték el (2.45. táblázat).

2.45. táblázat: A szigetközi önkormányzatok pályázati aktivitása és eredménye 1998-2001

	1998		1999		2000		2001	
	Az igényelt támogatás	A támogatás összege	Az igényelt támogatás	A támogatás összege	Az igényelt támogatás	A támogatás összege	Az igényelt támogatás	A támogatás összege
Szigetközi önkormányzatok pályázata db	13	12	40	17	36	21	19	10
Magyar önkormányzatok pályázatai összesen db	85	75	199	123	217	136	165	117
Pályázatok aránya	15%	16%	20%	14%	17%	15%	12%	9%
Szigetközi önkormányzatok pályázatok összege eFt	68 925	49 050	223 430	76 281	217 227	73 960	64 530	36 164
Magyar önkormányzatok pályázati összege eFt	1 143 153	594 173	1 606 759	626 459	1 937 212	653 718	935 035	391 448
Pályázati összegek aránya	6,0%	8,3%	13,9%	12,2%	11,2%	11,3%	6,9%	9,2%

Forrás: GYMS MTTT

1998-ban a beadott 13 szigetközi pályázatból 12 nyert tel támogatást, a források 8,3%-át megszerezve. A következő évben rekordösszegű, 40 db pályázatot adtak be az önkormányzatok a Tanácshoz. A már említett rendezési tervek elutasítása, illetve forráshiányok és egyéb hibák miatt azonban csak 17 pályázat nyert, de a forrásokból 11% aránnyal részesültek a szigetköziek.

2000-ben 36 pályázat került beadásra, 21 nyert közülük. A 2001-es év szerény volt a 19 pályázat közül csak 10 részesült támogatásban. Mindenképpen ki kell emelni, hogy a szigetközi települések mindegyike adott már be pályázatot a fejlesztési tanácshoz. A 30 településből csupán öt nem nyert el egyáltalán támogatást.

A megye amúgy is kevés decentralizált területfejlesztési forrásához a szigetközi önkormányzatok csak korlátozottan részesülhettek. A TEKÍ és TFC alapokat csak kivételes esetben pályázhatták meg, a CÉDÉ-re pedig a megye többi, 176 önkormányzatával versengtek. Ezért a megszerzett források alapján az önkormányzatok erejük feletti lobby és adszorpciós készségről tettek tanúbizonyságot.

Azonban ha a területfejlesztés források szétosztásában nem a normatív rendszer és a rászorultság lesz az elosztási elv, hanem a projektek minősége és azok megfelelő „eladása”, akkor az önkormányzatok és más pályázók előnybe kerülhetnek. Ugyanis az eddigi „ellen-szélben” kifejlesztett pályázati technikák és lobbykészségük megerősítették a projektgazdák tulajdonságait, és egyenlő elbírálású pályázati környezetben sokkal tapasztaltabban tudnak tevékenykedni, mint a pozitív diszkriminációban részesített hátrányos térségek települései.

2.3.1.2. Az önkormányzatok beruházásai

Az önkormányzatok beruházásait kérdőíves felméréssel mértük fel. Erre azért volt szükség, mert bár a 217/1998 az államháztartás rendjéről szóló kormányrendelet alapján erre

lenne lehetőség, de semmilyen szervezet nem rendelkezik¹⁴ az önkormányzatokon kívül ezekről adatokról. Sajnos nem sikerült mind a harminc önkormányzattól adatot beszerezni és a megszerzett adatok közül sem mindegyik mondható teljes körűnek. Azonban a 21 értékelhető települési adatsor a térségi trendet jól tükrözik.

A kérdések elsősorban a beruházásokra vonatkoztak. Arra kértük az önkormányzatokat, hogy sorolják fel 1996-tól a beruházásaikat, és jelezzék, tudtak-e pályázaton forrást biztosítani a beruházáshoz és amennyiben igen, milyen szervezettől.

Öt beruházási kategóriát különböztettünk meg a kérdőívben:

- infrastruktúra
- épület-felújítás
- programok
- gépbszerzés
- egyéb

2.46. táblázat: Az önkormányzatok beruházásának száma típusonkénti és évenkénti bontásban 1996-2002

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Összesen
Infrastruktúra	16	12	8	16	21	27	22	122
Épület	14	13	11	21	19	9	17	104
Tervek, programok	1	1	3	4	9	8	8	34
Gépbszerzés	5	12	8	8	8	10	20	71
Egyéb	1	2		0	1	3	3	10
Összesen	37	40	30	49	58	57	70	341

Forrás: Önkormányzati kérdőívek

A beruházások száma a vizsgált időszakban és a megkérdezett településeken 341 db volt (2.46. táblázat). Az évenkénti bontást tekintve a beruházások száma ingadozva ugyan, de emelkedő trendet mutat. A legtöbb beruházás a 2002. évben kezdődött el¹⁵.

A típusonkénti bontásban látható, hogy a legtöbb beruházás infrastruktúrafejlesztést tart (122 db). Ez arra utal, hogy a települések infrastruktúraállománya elöregedett, hiányos, és forrásait elsősorban erre fordították. Második legnagyobb számban az épület-felújítások találhatók (104 db). Ennek oka a pályázati motiváltság. Mivel az önkormányzatok 1998-tól a CÉDE-t vehették igénybe, a megszerzhető forrásokat az épületek felújítására fordították¹⁶.

A harmadik kategória a tervek, programok elkészítését mutatja (34 db). Az önkormányzatok a Szigetközben hamar felismerték a tervezett beruházások jelentőségét. Ennek oka egyrészt a jelentős kistérségi aktivitás, másrészt a rendezési tervek szükségességének korai

¹⁴ A Területi Államháztartási Hivatalnak van lehetősége rá, de az adatok jellegüknél fogva nem nyilvánosak

¹⁵ A beruházásoknál az adatokat a beruházás megkezdési évére vetítettük

¹⁶ A CÉDE elsősorban az önkormányzatok épületeinek, útjainak felújítására és gépbszerzésre fordítható

felismerése. Harmadrészt fontos elem, hogy a települések belátták a pályázati környezet számukra kedvezőtlen tulajdonságait. Ezért a pályázataikat megalapozott környezetben, jól előkészítve kell beadni a befogadó intézményhez, hiszen kevés lehetőségük van más településekkel szemben. A megalapozottságnak egyik feltétele, hogy a projekt illeszkedjen a programozási környezetbe, ezért programokkal alapozták meg az elképzeléseiket.

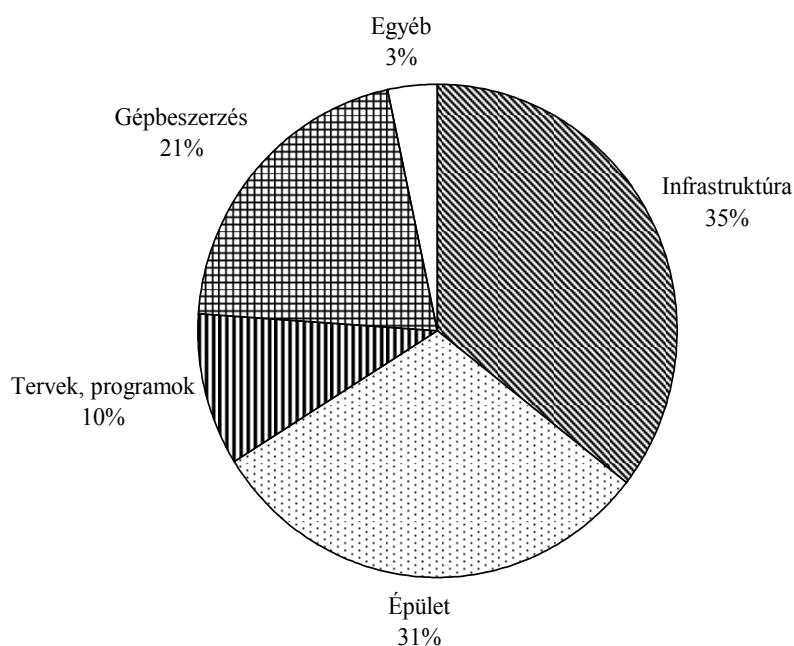
A gépbeszerzések elsősorban számítástechnikai és irodatechnikai beszerzéseket takarnak (71 db). Ezeket a megszorodó informatika pályázatokból és természetesen saját forrásból fedezték, a CÉDE forrást infrastruktúrafejlesztésre és épület-felújításra fordították, mivel arra nagyobb szükségük volt.

Az egyéb beruházások változatosak (10 db). Itt elsősorban parkrendezésekre, játszótér-építés jellegű beruházásokra kell gondolni, amelyek a településképet javítják.

A 2.56. ábra a beruházások típusonkénti megoszlását mutatja. Látható, hogy hasonló arányban találhatóak az infrastruktúra és épület-felújítások, a két kategória együtt a beruházások kétharmadát adja. Ennek oka az elmaradottság és a pályázati befolyásolttság. A tervek programok 10%-os részesedése jónak mondható, hiszen a „felhasználók” többsége a területfejlesztési dokumentumokat a „fiók alján” tárolja.

A gépbeszerzések 21%-os arányát a térség felfokozott informatikai érdeklődése magyarázza. A felfokozódott érdeklődés a teleházak és a polgármesteri hivatalok számítógépbeszerzéseiben jelentkezik.

2.56. ábra: A települési beruházások számának megoszlása típus szerint 1996-2002

Forrás: Önkormányzati kérdőívek

2.47. táblázat: Az önkormányzatok beruházásának érték típusonkénti és évenkénti bontásban 1996-2002

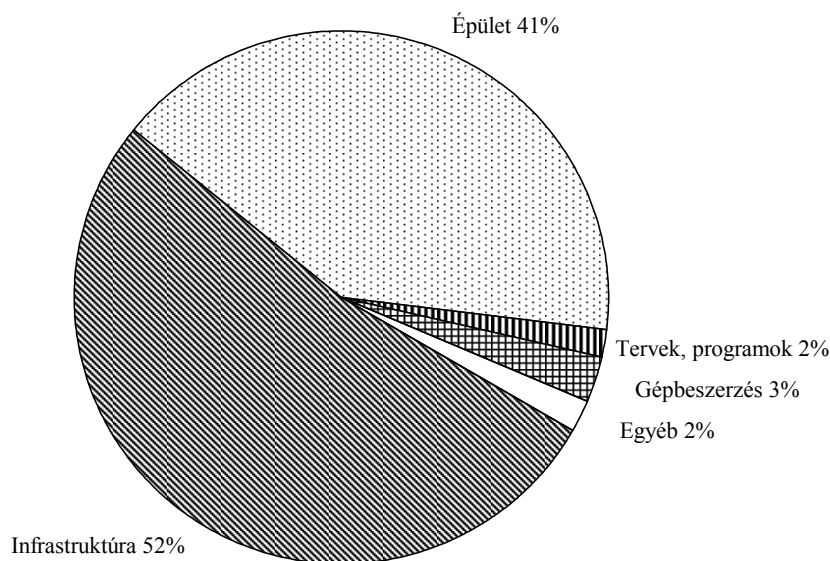
Típus	Beruházások száma	Beruházás összérték eFt
Infrastruktúra	122	1 409 279
Épület	105	1 103 552
Tervek, programok	34	47 085
Gépbeszerzés	71	69 431
Egyéb	11	55 654
Összesen	343	2 685 001

összegek ezer forintban
Forrás: Önkormányzati kérdőívek

Az önkormányzatok a vizsgált időszakban 2,6 milliárd forint feletti beruházást hajtottak végre. A beruházások típusonkénti összegzését a 2.47. táblázat mutatja be, megoszlásuk egymáshoz viszonyított arányát a 2.57. ábra.

A legnagyobb értékű beruházástípus az infrastruktúrafejlesztés. A források 52%-át teszi ki, az önkormányzatok 1,4 milliárd forintot fordítottak ilyen jellegű fejlesztésekre. A második legnagyobb értékű típus az épület-felújítás a lehetséges források 41%-a, 1,1 milliárd forint fordítódott erre a célra.

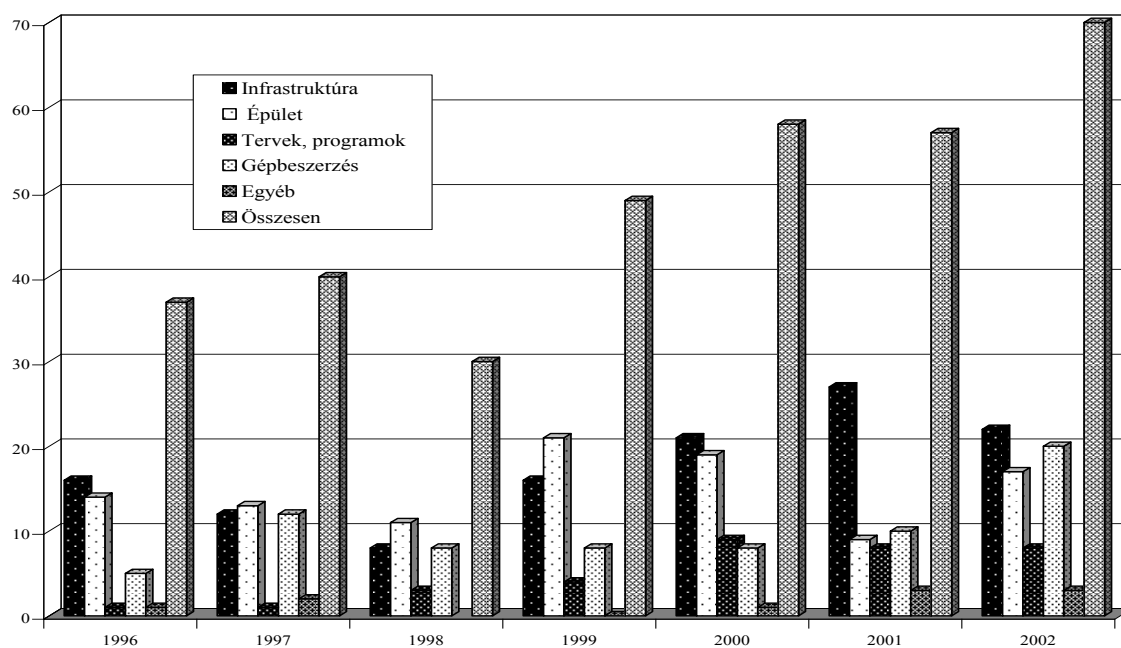
2.57. ábra: A települési beruházások értékének megoszlása típus szerint 1996-2002

Forrás: Önkormányzati kérdőívek

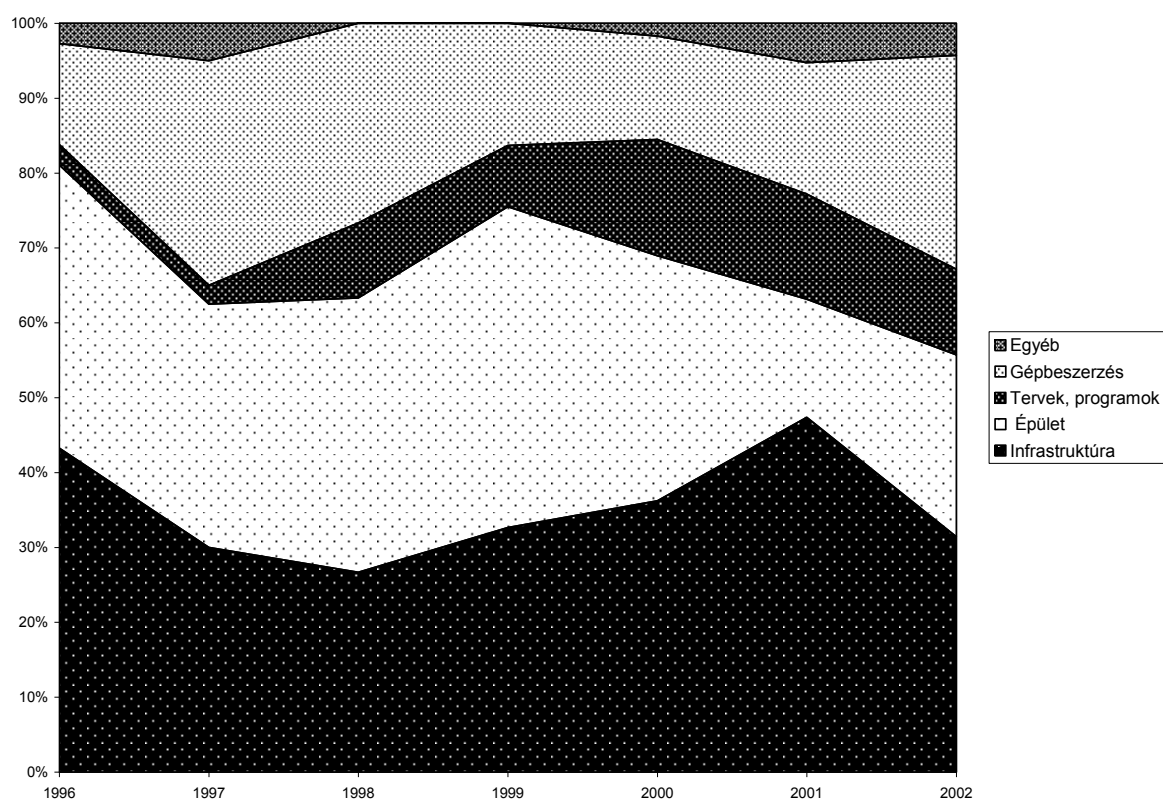
A két beruházástípus együttes aránya 93%-ot teszi ki. Ennek oka, hogy az építési jellegű beruházások jelentős költségigénnyel járnak. Egy ablakfelújítás mellett eltörpül a számítógépbeszerzés, vagy egy területfejlesztési koncepció elkészítési költsége. A vizsgált években azonban a 2% programokra történő ráfordítás jelentősnek mondható.

2.58. ábra: A beruházások számának megoszlása típusonként és évenként 1996-2002

Forrás: Önkormányzati kérdőívek

2.59. ábra: A beruházások számának megoszlása típusonként és évenként 1996-2002 százalékban

Forrás: Önkormányzati kérdőívek.

A beruházások típusonkénti és évenkénti megoszlását (2.58. ábra; 2.59. ábra) több tényező szabályozza. Az egyik tényező a rendelkezésre álló források, a másik a menedzs-

ment szervezetek lefoglaltsága. Az első tényező általános igazságon alapul, de bővebb kifejtést igényel. Ugyanis a rendelkezésre álló források több „kasszából” származnak. Az első „kassza” önkormányzat önrésze, amely sok esetben nem mindig áll rendelkezésre. A második a pályázati forrás. A pályázati források Magyarországon nem konzekvensek, ami mind a folytonosságukra, mind a szabályozásukra igaz. Rapszodikusán jelennek meg és tűnnek el a pályázati források, amelyek sok esetben jelentős ráfordítást és több éves előkészítést igényelnek. A harmadik „kassza”, amely főleg a vezetékes infrastruktúra esetében jelentős a lakossági hozzájárulás. Egy település életében az egymást követő beruházások rossz ütemezése esetén a lakosság hozzájárulási készsége elmaradhat, így akár a beruházás is elmaradhat, amely megfelelő arányú pénzügyi részvételt és rákötési arányt igényel. A menedzsment leterheltsége egy infrastruktúra-fejlesztés esetén folyamatos, több évre szóló lefoglaltságot jelent az alapfeladatokkal amúgy is túlterhelt polgármesteri hivatalok számára.

Mivel a Szigetköz esetében döntő többségben jelentős költségigényű pályázatokról van szó elsősorban a rendelkezésre álló források határozták meg a beruházástípusok évenkénti megoszlását.

A vezetékes kommunális infrastruktúrák kiépítése ingadozó volt. 1996-ban a szükség határozta meg az arányát a típusnak, a második „beruházási csúcs” 2001-ben jelentkezett. Az infrastruktúrafejlesztések újbóli felfutásának több oka volt. Egyrészt a lakosság már „kiheverte” az előző évek pénzügyi megterhelését, másrészt a pályázati lehetőségek kibővültek, megindult a CÉDE, a céltámogatás keretéből több önkormányzat részesült és a Széchenyi-tervben is megjelentek infrastrukturális elemek. 2002-re azonban jelentős visszaesés tapasztalható.

Az épület-felújítások esetében a szükség mellett a megyei kezelésben lévő céljellegű decentralizált alap hatását lehet megfigyelni. 1998-ban jelent meg a pályázati forrás és már 1998-ban már megkezdődött a felhasználása. Azonban az igazi kiugrás 1999-ben volt tapasztalható, amikor a legtöbb beruházás épület-felújítás volt. Ekkor viszont a többi beruházástípus került előtérbe.

A tervek programok esetében az első nagyobb arányt 1998-ra tehetjük, amikor több kistérség megalakult és elkezdtek programjaik elkészítését. A 2000-ben elindult nagyobb hullám a gazdaságfejlesztési és egyéb ágazati jellegű dokumentumok megírására tehető.

A gépbeszerzések esetében két nagyobb arány jelentkezett. Az első 1997-es kiugró érték a teleházak első hullámához igazítható. Ez nem kifejezetten a teleházak beruházásait jelenti, hanem azt, hogy az önkormányzatok a példa alapján kedvet kaptak ilyen jellegű beszerzésekre. A 2001-es, 2002-es hullám pedig egyértelműen az informatika jellegű pályázatok hatását jelenti.

2.48. táblázat: A beruházások megoszlása mikrotérségenként 1996-2002

Település	Települések száma	Beruházások száma db	Beruházások aránya Szigetközön belül	Beruházás összérték eFt	Beruházások aránya Szigetközön belül	Elnyert támogatás értéke	Elnyert támogatások aránya Szigetközön belül
Alsó-Szigetköz	10	221	64,43%	1 478 355	55,06%	426 987	62,32%
<i>Alsó-Szigetköz átlagos települése</i>		<i>22,1</i>	<i>135,31%</i>	<i>147 835</i>	<i>115,63%</i>	<i>42 698</i>	<i>130,88%</i>
Belső-Szigetköz	5	35	10,20%	644 481	24,00%	141 352	20,63%
<i>Belső-Szigetköz átlagos települése</i>		<i>7,0</i>	<i>42,86%</i>	<i>128 896</i>	<i>100,81%</i>	<i>28 270</i>	<i>86,65%</i>
Felső-Szigetköz	4	51	14,87%	297 253	11,07%	51 260	7,48%
<i>Felső-Szigetköz átlagos települése</i>		<i>12,8</i>	<i>78,06%</i>	<i>74 313</i>	<i>58,12%</i>	<i>12 815</i>	<i>39,28%</i>
Határvidék	2	36	10,50%	264 912	9,87%	65 527	9,56%
<i>Határvidék átlagos települése</i>		<i>18,0</i>	<i>110,20%</i>	<i>132 456</i>	<i>103,60%</i>	<i>32 763</i>	<i>100,42%</i>
Szigetköz	21	343	100,00%	2 685 001	100,00%	685 126	100,00%
<i>Szigetköz átlagos települése</i>		<i>16,3</i>	<i>100,00%</i>	<i>127 857</i>	<i>100,00%</i>	<i>32 625</i>	<i>100,00%</i>

Forrás: Önkormányzati kérdőívek

A mikrotérségekről nehéz teljes képet adni. Egyrészt nem azonos településszám jelentkezik egy-egy térség elején, másrészt nem telejes adatvételről van szó. Ezért a települések összesített adatait átlagoltuk (2.48. táblázat).

Az Alsó-Szigetköz (10 település) esetében jelentkezett a legnagyobb beruházási aktivitás. Ez mind nominálértéken, mind átlagolt értékben igaz. A térségben összesen 221 beruházást hajtottak végre, egy településen átlagosan 22 darabot. A beruházások értéke megközelíti a 1,5 milliárd forintot, egy településre eső értéke a 150 millió forintot. Ez arányban az összesített forrásokhoz képest 55%-ot tesz ki, amely 35%-kal haladja meg a szigetközi átlagot. A támogatások esetében mintegy 430 millió forintot jelent, amely az elnyert támogatások 62%-a. Egy település esetében ez 43 millió forintra tehető, amely az átlagot 31%-kal haladja meg.

A Belső-Szigetköz (5 település) esetében összesen 35 beruházásról beszélhatunk, amely a 10%-a az összesített értéknek. Egy településen átlagosan 7 beruházás történt, amely csak 42%-a a szigetközi átlagnak. A beruházások összértéke 644 millió forint, amely 24%-a az összesített értéknek. Az egy településre eső beruházásérték átlagosnak mondható. Az elnyert támogatások esetében a térség az egyötödét „vitte el” a forrásoknak, amely az egy településre jutó átlagos érték 86%-a.

A Felső-Szigetköz esetében 4 településről voltak adataink, a települések beruházásainak száma 51 volt, amely a Szigetköz összes beruházásának 15%-a. Átlagosan 13 beruházás jutott egy településre. A 51 beruházás összege a négy településen megközelítette a 300 millió forintot, ami a térség beruházásainak 11%-a. Ez az érték egy településre vetítve a szigetközi települési átlag 78%-a. Az említett beruházások támogatási hányada 51 millió forint, ami egy településre vetítve 12,8 millió forint, ez az érték az átlag 40%-a.

A Határvidék két településének esetében 36 beruházásról beszélhetünk. A beruházások 10 % történt meg a térségben, azonban egy település esetében átlag feletti beruházásszámról van adatunk. Ez szintén igaz a beruházások összegére, ahol az egy településre eső összérték az átlag 103%-a. A támogatás átlagosnak mondható.

A vizsgált területen az egy településre eső átlagos beruházás száma 16 volt a vizsgált hét év alatt. Egy település átlagosan 128 millió forintot ruházott be, amelyhez 32 millió forint pályázati támogatást vett igénybe.

A mikrokörzetek közül az Alsó–Szigetköz települései voltak a legaktívabbak a beruházások illetően. Ennek oka egyrészt az igényben keresendő – gondoljunk az önkormányzati telekkialakítások és a hozzájuk kötődő infrastruktúra kiépítésekre – másrészt a pályázati aktivitásra, harmadsorban a térségmenedzser szerepére. Harmadrészt a kérdőívekből hiányoznak olyan aktív települések adatai, amelyek jelentős beruházásokat hajtottak végre, mint Ásványráró, Dunasziget.

2.3.2. A területfejlesztés intézményrendszere

A területfejlesztési kistérségek és a területi intézményrendszerek kapcsolata több dimenzióban tárgyalható. A dimenziók elsősorban területi egység és a kapcsolatok jellege körül körvonalazhatók. A területi dimenzió alapján meghatározhatunk egy lokális–szigetközi, egy megyei és egy regionális teret, másrészt a kapcsolatok alapján beszélhetünk formális és informális kapcsolatokról.

2.3.2.1. Kistérségi intézményrendszerek

A kistérségek lehatárolását, illetve tagjaiknak felsorolását a térség lehatárolását tartalmazó fejezetben már megtettük. A terület elméletileg hét kistérség területével alkot közös halmazt, de a valós helyzetben öt kistérségről beszélhetünk, amely területfejlesztési szempontból hatékonyan tudja a Szigetköz sorsát befolyásolni.

Az öt kistérség a:

- Alsó-Szigetközi Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulása
- Felső DUNATÁJ Térségfejlesztési Társulása
- Felső Mosoni DUNATÁJ Térségfejlesztési Társulása
- Nyugati Kapu Térségfejlesztési Társulása
- Szigetközi Önkormányzatok Szövetsége

Az öt kistérség mindegyike rendelkezik kistérségi menedzserrel. Az öt kistérségben három személy látja el a kistérségi munkákat, azonban mindegyik kistérség rendelkezik különálló irodával. A menedzserek rendelkeznek a szükséges infrastruktúrával.

Az Alsó-Szigetközi Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulásának menedzserének munkáját az iroda épületében található teleház is kiegészíti, ahol a menedzser esetenként rendszergazdai feladatokat is ellát. A kistérség a múlt évbe nyert el egy informatikai pályázatot, amely lehetővé teszi a tagok informatikai összekötésének infrastrukturális alapjait.

A Felső DUNATÁJ Térségfejlesztési Társulásának, a Felső Mosoni DUNATÁJ Térségfejlesztési Társulásának és a Nyugati Kapu Térségfejlesztési Társulásának közös személy a kistérségi menedzsere. Mindhárom irodában biztosított a szükséges háttér, a menedzser rendelkezik email-címmel. Munkáját nehezíti, hogy egy személyben a három kistérség problémái mellett ellátja a Nyugati-Kapu Vidékfejlesztési (SAPARD) kistérség menedzseri teendőit is, mely az egész Szigetköz és a Nyugati-Kapu ÖTT területére kiterjed.

A Szigetközi Önkormányzatok Szövetségének menedzsere rendelkezik a megfelelő infrastruktúrával, ugyanis ő látja el a Mosonmagyaróvári Statisztikai Kistérség kistérségi megbízotti tisztségét. Mivel a korábban polgármesteri tisztséget töltött be, szakmai és személyes kapcsolata és helyismerete az átlag feletti.

A kistérségi menedzserek feladatai sokrétűek. Ugyanakkor a jövőjüket illetően jelentős a bizonytalanság. Mivel még nem körvonalazódott a kistérségi reform, nem tudni, hogy az eddigi anyagi bizonytalanságot – amely a leírt többletfeladatok elvállalására készítette őket

– felváltja egy biztosabb státusz, vagy a térségfejlesztési társulások átalakulásával megszűnik-e eddigi munkahelyük.

Kérdéses a kistérségi reform kapcsán, hogy lesz-e „gazdája” a Szigetköznek? Ugyanis amennyiben a meglévő statisztikai kistérségekre alapozzák az új, kistérségi szintű intézményrendszert, a Szigetköz kettéválik, és nem megoldott az a szerep, amit eddig a Szigetközi Önkormányzatok Szövetsége töltött be.

2.3.2.2. A megyei és regionális intézményrendszer és a szigetközi kistérségek kapcsolata

Megyei kapcsolatok

A megyei kapcsolatok sokkal kiépültebbek, mint a regionálisak, ez a régiók fiatal „korának” tudható be. A kapcsolatoknak széles története van, ezért elsősorban az 1999-es területfejlesztési törvénymódosítási időszakra helyezük a hangsúlyt. Ebben az időszakban a Szigetköz területén már öt kistérség működött és ezért teljesen más volt a kapcsolatrendszer. Egyrészt számukból adódóan nagyobb súllyal tudták a térség érdekeit képviselni a megyei fórumokon, másrészt az informális szakmai kapcsolatok is bonyolultabbá váltak.

A kistérségekkel a kapcsolatot a Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat tagsági szinten tartja fent. Az önkormányzat tagja minden megyei területfejlesztési kistérségnek, tehát anyagilag is hozzájárul a működéshez. Az önkormányzat hivatala egy kapcsolattartót bízott meg a kistérségek felé történő, kétoldalú kommunikációval. Az önkormányzat többször is kezdeményezett ún. kistérségi klubokat, de ezek a kistérségek menedzsereinek többirányú elfoglaltsága miatt nem igazán töltötték be szerepüket. A megyei önkormányzat üzemelteteti a Bécsi Ablak Településinformációs Rendszert, és a kistérségek kaptak egy-egy információs végpontot, amely számítógépes irodát jelent. Sajnos a rendszer fenntartása problémákba ütközik, de a települések testközelből ismerhették meg az informatika és az internet előnyeit. A Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat Közgyűlésének számos szigetközi polgármester tagja.

A kistérségek jelentősen képviseltetik magukat a fő forrásbiztosító szervezetben, a megyei területfejlesztési tanácsban. Egyrészt a törvény erejénél fogva tagjai a kistérségek a tanácsnak, jelenleg két szigetközi polgármester is a szavazati joggal rendelkező tagok között található. A tanács üléseit megelőzően a tanács elnöke összehívja a Kistérségi Konzultatív Tanácsot (továbbiakban: KKT). A szervezet félinformális, ugyanis nem hivatalos része a tanács szervezetrendszerének, de döntéseit a tanács figyelembe veszi. A KKT-nak három fő feladata van, megválasztja a megyei és regionális tanács megyei képviselőit, véleményezi a tanácsülés napirendi pontjait, javaslatokat hoz, amelyeket vagy az elnök, vagy a tanácsban ülő kistérségi képviselők terjesztenek elő. A kistérségek tanácsban szavazati joggal résztvevő tagjain kívül az összes kistérségi vezető tagja a tanácsnak (hozzászólási joggal). A KKT tagjai között öt kistérségi szavazattal rendelkező elnök található.

A kistérségek megyei kapcsolatai közül ki kell emelni a kistérségi menedzserek hálózatát. A menedzserek szinte napi kapcsolatban állnak egymással, illetve a megyei szinten dolgozó területfejlesztési kollégákkal. Ez egyrészt a közös képzéseken történő részvétellel, másrészt a személyes szimpátián alapuló kapcsolattal alakult ki.

Regionális kapcsolatok

A megyei rendszerhez hasonlóan mind a Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács, mind munkaszervezete az ügynökség a kistérségekkel szoros kapcsolatot tart fent. Bár a tanács szavazati joggal rendelkező tagjai között nincs szigetközi tag, a tanácskozási joggal résztvevők között minden kistérség meghívott, így az öt érintett társulás is. A regionális tanács méreténél fogva nem alkalmas a kistérségi szintű egyeztetésre, de a Győr-Moson-Sopron megyei kistérségek a KKT segítségével az alelnök személyén keresztül esetlegesen tudják az érdekeiket érvényesíteni.

A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. a kezdetektől fogva épített a kistérségek munkájára. A kistérségekkel a kapcsolatot egy volt kistérségi menedzser látja el. Több programot dolgozott ki az ügynökség a kistérségek kapacitásfejlesztésére, hiszen nem kívánta szervezetét felduzzasztani, hanem a szubszidiaritás elvét követ bizonyos fejlesztési feladatokat alacsonyabb szintre helyezett volna át. Azonban a regionális források lassú kifulladásával, az időközben megindult kistérségi szinten tapasztalható intézményi szétapródózással a regionális tervek nem tudnak „gazdára és forrásra találni”.

Az Ügynökség fenntartja a Kistérségi Szakmai Műhelyt, ahol időszakosan a kistérségi és a magasabb területfejlesztési szereplők találkozását szervezik meg aktuális témákban. Az ügynökség a közeljövőben kezdi meg egy új, internetes munkafelület üzemeltetését, amely a kistérségi, így a szigetközi kistérségek munkáját hivatott segíteni.

2.3.3. A területfejlesztés hatékonysága

A területfejlesztés hatékonyságát nehezen lehet értelmezni a Szigetköz térségében. Ennek oka egyrészt az idő, hiszen 1996-óta hét év telt el, és a hatások bár ugyan körvonalazódnak, de nem egyértelműek. Másrészt a Szigetköz területén végbement fejlesztések nem területfejlesztési pályázatok finanszírozásával történt, hanem a cél-, és címzett támogatók körébe tartozó pénzeszközökkel, amelyek nem tekinthetők területfejlesztési forrásnak. Azonban mindenképpen foglalkoznunk kell ezekkel a pénzeszközök hatásával, hiszen szinte csak ezek álltak az önkormányzatok rendelkezésére.

A fenti paradoxszerű helyzetre jó példa az infrastruktúra hálózat, ezen belül is a szennyvízcsatorna-rendszer kiépítése. A szennyvízberuházás fontos eleme a települési rendszernek, azonban nem kifejezetten területfejlesztési beruházás, hanem alapkövetelmény. Szennyvízrákötési lehetőség nélkül egy magára valamit adó vállalkozás nem települ le, pláne egy környezetvédelmi szempontból érzékeny területre. Ez az áttételes területfejlesztési hatása egy beruházásnak. Azonban a csatorna-beruházás elsősorban környezetvédelmi, másodsorban lakossági kényelmi szolgáltatás, ezért is történik a finanszírozás a Környezetvédelmi Célelőirányzatból és a belügyminisztériumi célelőirányzatból, nem pedig a TFC-ből. Az időtényező tekintetében pedig elmondható, hogy bár megtörtént a hálózat kiépítése, azonban a lakosság még nem tudott teljes mértékben rákötni a rendszerre, így célját csak hosszú távon tudja betölteni. Ezért nagyon nehéz a területfejlesztés hatékonyságát mérni a térségben.

Azonban vannak olyan tényezők, amelyet nehéz számszerűsíteni de a területfejlesztés hosszú távú tényezői közé tartoznak. Az egyik ilyen tényező a programszerű gondolkodás. A pályázók a finanszírozási környezet miatt rá lettek kényszerítve a programok, területfejlesztési dokumentumok alapján történő gondolkodásra, a projektek hosszú távon történő rendszerkoherenciájára.

Ezért forrásaik jelentős részét programok, koncepciók elkészítésére fordították, és a megalapozott dokumentumok segítségével eredményesebben tudtak pályázni a lehetséges alapokra.

A másik tényező az uniós pályázati környezetre történő felkészülés. A terület két PHARE CBC programban is érintett, az osztrák-magyar, illetve a szlovák-magyar PHARE CBC keretében (2.49. táblázat).

Ebben a környezetben már a projektek versenyeztek, nem pedig a hátrányos helyzetű települések élveztek kivételezett helyzetet.

A program keretében 12 nyertes pályázat született. A pályázók között önkormányzatok, területfejlesztési társulatok és civil szervezeteket találhatunk. A célok szerteágazóak, találunk infrastruktúraépítést, parkrendezést Találkozunk a már említett Duna menti kerékpárút, és a hozzá kapcsolódó projektekkel, környezetvédelmi oktatással, informatikai fejlesztésekkel.

A területfejlesztés eredményeként számolhatjuk el, hogy a településen élők széles körben megismerkedhettek az uniós pályázati rendszerekkel és mechanizmusokkal. Megis-

merkedtek a határok másik oldalán élő kollegáikkal. Számos települési és kistérségi kapcsolat a PHARE CBC-nek köszönheti létrejöttét.

A rendszer segítette nemcsak a határok túloldalán élőkkel történő kapcsolatfelvételt, de jelentős lökést adott a belső kohézió kiépülésének. Sok esetben ugyanis csak több település önkormányzata volt képes együttesen a pályázat elkészítésére és lebonyolítására

2.49. táblázat: A PHARE CBC program keretében támogatott szigetközi szervezetek 1996-2002

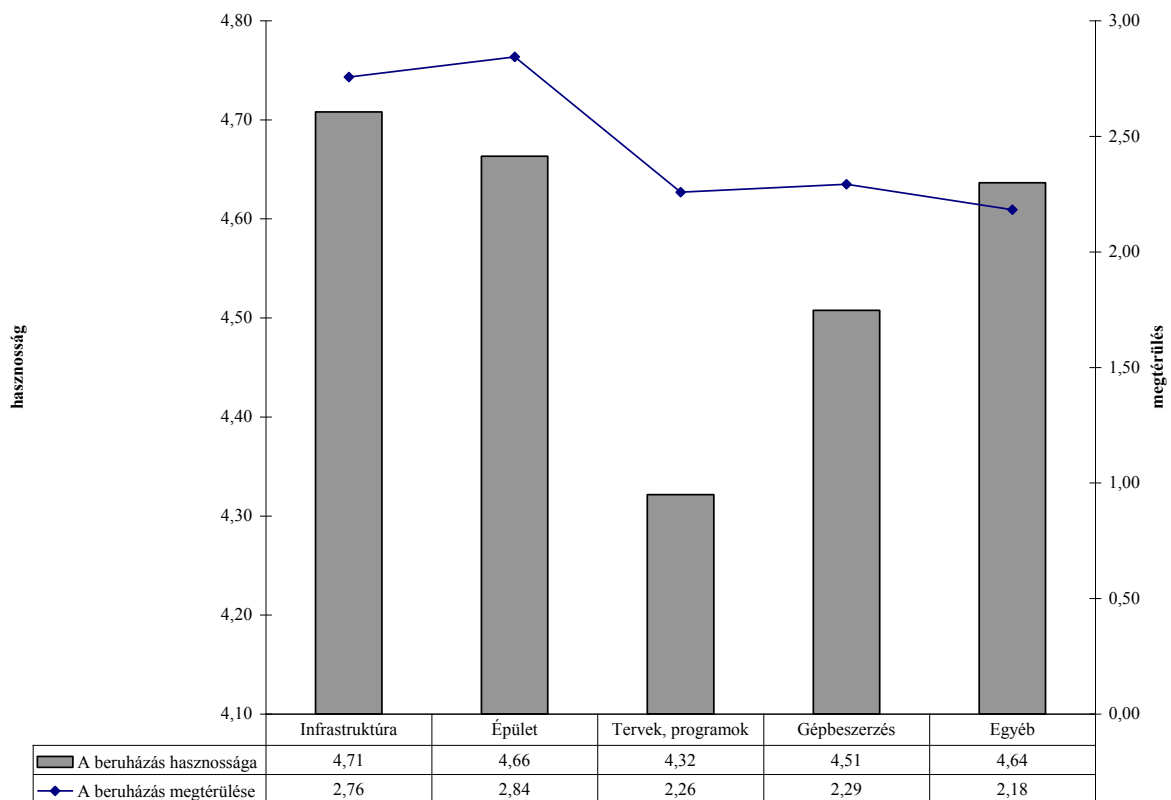
Szervezet	Város	Projekt címe	Projekt típusa	Érintett határszakasz
Győrladamér Önkormányzat	Győrladamér	Kerékpárút a Duna mentén I.	Nagyp/turizm	Hu-Au
Szigetközi Önkormányzatok Szövetsége	Darnózseli	Csatlakozó végpont kiépítése a Szigetközi Önkormányzatok Szövetsége székhelyén	Kisp/gazdfejl	Hu-Au
Nyugati Kapu Térségfejlesztési Társulás	Dunakiliti	A Bécsi Ablak információs rendszer kiterjesztése	Kisp/gazdfejl	Hu-Au
Mosonmagyaróvár Környezetvédelméért Közalapítvány	Mosonmagyaróvár	Wittmann-parki Lajtaholtág rehabilitációja	Kisp/körny	Hu-Au
Szigetközi Önkormányzatok Szövetsége	Darnózseli	Idegenforgalmi terv elkészítése	Kisp/turizm	Hu-Au
Mosonmagyaróvár	Mosonmagyaróvár	Élelmiszergazdasági és biotechnológiai képző- és bemutatóközpont Mosonmagyaróvár	Nagyp/HR	Hu-Au-Sk
Nyugati Kapu Térségfejlesztési Társulás	Dunakiliti	Osztrák-Szlovák-Magyar hármashatár menti turisztikai kiadvány	Kisp/turizm	Hu-Au-Sk
Máriakálnok Község Önkormányzata	Máriakálnok	Pihenőpark létesítése	Kisp/turizm	Hu-Au-Sk
Szigetközi Önkormányzatok Szövetsége	Darnózseli	Vizisport térkép a Duna Pozsony-Komárom szakaszáról	Kisp/turizm	Hu-Au-Sk
Közös folyónk a Lajta, Leitha unser gemeinsamer Fluss Alapítvány	Mosonmagyaróvár	Lajta zsilip hallépcső, árapasztó tervezése	Kisp/körny	Hu-Au
Nyugati Kapu Térségfejlesztési Társulás	Dunakiliti	Lépések a környezettudatos magatartás megvalósítására	Kisp/körny	Hu-Au
Darnózseli Önkormányzata	Darnózseli	A Kerékpáros turizmus infrastruktúrájának kialakítása a Szigetközben	Kisp/turizm	Hu-Au

Forrás: VÁTI Területfejlesztési Igazgatóság

2.3.3.1. A beruházások hatékonysága az önkormányzatok vezetői szerint

A kérdőívekben megkérdeztük az önkormányzatok vezetőit az egyes beruházások hasznosságáról, illetve megtérülési idejéről. A hasznosságot egy ötfokozatú skála segítségével kellett megítélniük (1-haszontalan; 5-nélkülözhetetlen). A megtérülést négyfokozatú skála segítségével mértük (1. rövid időtávon belül (2-5 év); 2. közepes időtávon belül (6-10 év) 3. hosszú időtávon belül (10 éven túli) 4; nem érzékelhető). Le kell szögeznünk, hogy az átlagolt válaszok alapján az összes fejlesztés a fontos fejlesztés kategóriájába tartozik. A területfejlesztés tehát a Szigetköz esetében az eddigi hiányosságok pótlásáról szól, igazán kevés erőforrásuk volt az önkormányzatoknak „előrevivő projektek” kidolgozására és megvalósítására.

2.60. ábra: A beruházások hasznossága és megtérülése az önkormányzatok szerint

Forrás: Önkormányzati kérdőívek

A válaszok alapján látható, hogy a leghasznosabb az infrastrukturális fejlesztések voltak. Szintén fontos fejlesztésnek bizonyult az épület-felújítás, pár százados a különbség a két beruházási típus között. A tervek, programok végrehajtása a legalacsonyabb értékkel rendelkező beruházástípus. A látszólagos ellentmondás feloldása abban rejlik, miszerint a projektek megalapozása az „előrevivő” kategóriába tartozik. Az infrastruktúrafejlesztések és az épület-felújítások a „nélkülözhetetlen” kategória része, amely nélkül az élet a településen nehezebb, illetve a szinten tartás az önkormányzatok közötti versenyben csorbát szenved. A tervek, programok megítélése négy tizeddel rosszabb az infrastruktúráknál. A gépbeszerzések hasznossága két tizeddel marad el a két legfontosabb beruházástípustól, de

szinté fontosnak ítéltetett. Az egyéb kategória a harmadik legfontosabbnak tartott kategória. Itt olyan fejlesztésekről van szó, amely a beruházónak fontos, egyedi speciális problémát jelent, azonban lehetetlen általánosítani (pl. harangláb felújítása, óvodakerítés).

A programok megtérüléséről az önkormányzatok egyöntetűen középtávon nyilatkoztak, tehát 10 éven belüli eredményeket várnak.

MELLÉKLETEK

